מדרש · הלכה · מפרשים

ראב"ד על ספרא

רבנו אברהם ב"ר דוד [הראב"ד] מפושקיירה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ראב"ד על ספרא

רבנו אברהם ב"ר דוד [הראב"ד] מפושקיירה

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ראבד-על-ספרא/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

ברייתא דרבי ישמעאל 8
פסקה א 8
פסקה ב 9
פסקה ג 10
פסקה ד 11
פסקה ה 11
פסקה ו 11
פסקה ז 14
פסקה ח 14
פסקה ט 15
פסקה י 15
פסקה יא 17
פסקה יב 17
פסקה יג 18
פסקה יד 18
פסקה טו 19
פסקה טז 19
פסקה יז 20
ויקרא דבורא דנדבה 21
פרק א 21
פרק ב 22
פרשה ב 24
פרק ג 28
פרשה ג 28
פרק ד 30
פרשה ד 32
פרק ה 36
פרק ו 38
פרשה ה 40
פרק ז 41
פרשה ו 43
פרק ח 43
פרשה ז 46
פרק ט 47
פרשה ח 48
פרק י 50
פרשה ט 51
פרק יא 52
פרשה י 54
פרק יב 55
פרשה יא 58
פרק יג 58
פרשה יב 59
פרק יד 61
פרשה יג 63
פרק טו 65
פרק טז 66
פרק יז 68
פרשה יד 69
פרק יח 73
פרק יט 75
פרק כ 75
ויקרא דבורא דחובה 77
פרשה א 77
פרק א 81
פרשה ב 84
פרק ב 86
פרק ג 86
פרשה ג 88
פרק ד 93
פרק ה 94
פרשה ד 96

פרק ו 97
פרשה ה 99
פרק ז 99
פרשה ו 102
פרק ח 104
פרק ט 106
פרשה ז 107
פרק י 109
פרק יא 110
פרשה ח 110
פרק יג 112
פרשה ט 115
פרק יד 116
פרק יז 116
פרשה י 117
פרק יח 118
פרק יט 121
פרשה יא 123
פרק כ 126
פרשה יב 128
פרק כא 131
פרק כב 133
פרשה יג 136
פרק כג 138
צו 139
פרק א 139
פרק ב 142
פרשה ב 146
פרק ג 148
פרשה ג 149
פרק ד 150
פרק ה 152
פרשה ד 153
פרק ו 155
פרק ז 156
פרק ח 158
פרשה ה 160
פרק ט 161
פרק י 162
פרשה ו 162
פרק יא 165
פרשה ז 167
פרק יב 168
פרשה ח 170
פרק יג 173
פרשה ט 177
פרק יד 179
פרק טו 180
פרשה י 182
פרשה יא 186
פרק טז 188
פרק יז 189
פרק יח 191
מכילתא דמילואים א 193
שמיני 205
מכילתא דמילואים ב 205
פרשה א 217
פרק א 222
פרק ב 223
פרשה ב 226
פרק ג 228
פרק ד 229
פרשה ג 232
פרק ה 238

פרשה ד 243
פרק ו 245
פרק ז 249
פרשה ו 250
פרק ח 253
פרשה ז 254
פרק ט 259
פרשה ח 259
פרק י 262
פרשה ט 264
פרק יא 266
פרשה י 268
פרק יב 270
תזריע פרשת יולדת 271
פרשה א 271
פרק א 274
פרק ב 275
פרק ג 276
פרק ד 278
תזריע פרשת נגעים 280
פרק א 280
פרק ב 282
פרשה ב 289
פרשה ג 291
פרק ג 293
פרק ד 294
פרק ה 296
פרק ו 299
פרשה ד 301
פרק ז 302
פרשה ה 303
פרק ח 305
פרק ט 308
פרק י 313
פרק יא 315
פרק יב 316
פרק יג 317
פרק יד 319
פרק טו 320
פרק טז 322
מצורע 324
פרשה א 324
פרק א 327
פרשה ב 328
פרק ב 330
פרשה ג 331
פרק ג 332
פרשה ד 334
פרשה ה 336
פרשה ו 337
פרק ד 338
פרשה ז 338
פרק ה 340
מצורע פרשת זבים 343
פרשה א 343
פרק א 345
פרק ב 346
פרשה ב 348
פרק ג 349
פרק ד 351
פרשה ג 352
פרק ה 353
פרק ו 354
פרשה ד 356

פרק ז 358
פרשה ה 359
פרק ח 360
פרק ט 361
אחרי מות 361
פרשה א 361
פרק א 365
פרשה ב 365
פרק ג 365
פרשה ג 367
פרק ד 367
פרשה ד 368
פרק ה 369
פרק ו 369
פרשה ה 369
פרק ז 370
פרק ח 371
פרשה ו 372
פרק ט 374
פרק י 374
פרשה ז 375
פרק יב 376
פרשה ח 378
פרק יג 379
קדושים 380
פרשה א 380
פרק א 381
פרק ב 383
פרק ג 385
פרשה ב 388
פרק ד 390
פרק ה 392
פרשה ג 393
פרק ו 396
פרק ז 397
פרק ח 399
פרשה ד 399
פרק ט 400
פרק י 403
פרק יא 403
אמור 405
פרשה א 405
פרק א 406
פרשה ב 407
פרק ב 408
פרשה ג 409
פרק ג 411
פרשה ד 412
פרק ד 415
פרשה ה 418
פרשה ו 418
פרק ה 419
פרק ו 419
פרשה ז 421
פרק ז 424
פרשה ח 426
פרק ח 426
פרק ט 427
פרשה ט 427
פרק י 428
פרק יא 429
פרשה י 429
פרק יב 430
פרק יג 432

פרשה יא 435
פרק יד 435
פרשה יב 436
פרק טו 437
פרק טז 437
פרק יז 438
פרשה יג 440
פרק יח 444
פרשה יד 446
פרק יט 446
פרק כ 447
בהר 448
פרשה א 448
פרק א 450
פרשה ב 457
פרק ב 458
פרק ג 460
פרשה ג 461
פרק ד 461
פרק ה 463
פרשה ד 465
פרק ו 467
פרשה ה 469
פרק ז 470
פרשה ו 471
פרק ח 471
פרק ט 472
בחוקתי 473
פרשה א 473
פרק א 474
פרק ב 474
פרק ג 475
פרק ד 475
פרק ה 475
פרק ו 477
פרק ז 477
פרק ח 478
פרשה ג 478
פרק ט 480
פרשה ד 480
פרק י 483
פרק יא 485
פרשה ה 486
פרק יב 487
פרק יג 490

ברייתא דרבי ישמעאל

פסקה א

ר' ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת וכו'. מפני כי הספר הזה ויקרא מלא מצות וחוקים והמדרש שדרשו בו נמשכין עליו כמה קלין וחמורין וכמה כללות ופרטות וכמה גזירות שוות לפיכך קבע בתחלתו המדרש הזה שהוא פתח לכל ויסוד לכל המצות וכולן מן הקבלה חוץ מן המעט מהנה שהן מפורשות מן התורה כמי שאנחנו עתידין לבאר בע"ה:

והקבלה אב לכולן ועקר לכל מצות האל אדוננו:

ואלמלא הקבלה מאין לנו צירוף המצות ופירושן. ומנין לנו בפי' בראשית ברא אלהים שהוא תחלה ומנין היה לנו באלהים שהוא שם הבורא. ואפי' השיחה שאנו מדברים בה ומבקשים בה פרטי כל צרכנו מן הבורא אם לא הקבלה במה היינו שואלים על כן אנחנו צריכין להאמין מאד ולסמוך על דברי קדמונינו החכמים הראשונים שקבלו מאבותם ואבותם מאבותם בכל דקדוקי המצות והמדרשים ואם יצא המדרש מדרך הפשט ולולי כי המלאכה ארוכה לפנינו וכבדה עלינו ממיעוט שכלנו וחומר בינתנו ואנחנו צריכים להשלים עליה כל איברינו כדי לפרש ולהציע דברי רבותינו ולהיותם נדרשים לכל שואל וכל דורש למען תהיה תועלתם שלימה היינו מאריכים בדברים האלה לשבר דברי המינין הממאנים לשמוע ולהאמין לדברי רבותינו אך רמז רמזנו למאמינים פתח פתחנו לנבונים. תחזקנה ידיהם באלהים:

והנני מתחיל לפרש בעזרתו וישעו איחל ובאלהים אעזר:

כל מקום שמנו חכמי' מנין צריך מנין למנייניהם וכל שיעוריהם צריך שיעור לשיעוריהם וכללותיהם צריכין פרטי פרטות שהרי מנו חכמים שלש עשרה מדות בכלל וכשבאו לפרט נראין חמש עשרה מדות:

יש מדה אחרת שהזכירו במסכת נזיר פרק שלשה מינין [לד:] והיא פרט וכלל ופרט. מיין ושכר יזיר פרט. מכל אשר יעשה מגפן היין כלל. מחרצנים ועד זג פרט [פרט] וכלל ופרט אי אתה [דן] אלא כעין הפרט וכו'. וי"ל לפי שהן דומות בדיניהם לפיכך לא מנה אותה והיא נכללת במדת כלל ופרט וכלל:

עוד יש לומר דר' ישמעאל לא דריש להני קראי דנזיר בפרט בכלל ופרט. דס"ל כר' אלעזר בן עזריה דמפיק להאי מחרצנים ועד זג לדרשא אחרינא עד שיאכל חרצנים וזגן:

ור' אליעזר נמי הכי ס"ל דלא דריש מ"ם אלא מיעט וריבה בלחוד ומשמע דפרטא בתרא כר' אלעזר בן עזריה סביר' ליה. ואיפשר דר' ישמעאל נמי הכי סביר' ליה:

וא"ת כיון דר' ישמעאל בפרט וכלל קא דריש להו אם כן נעשה כלל מוסף על הפרט ואתרבי כל מילי. אם בן מיעוטא דלולבין מנלן איכא למימר דסבר לה כר' אלעזר דמרבי ולא קא ממעט אלא שבישתא בלחוד ומיעוט ששבישתא לאו מפרטא קא ממעט ליה אלא משום דכלל גופיה הכי משמע מגפן היין ולא הגפן עצמו:

ואי קשיא לך כיון דהכי הוא למה ליה למימר התם בפלוגתא דר' אלעזר ורבנן דר' אלעזר דריש ריבויי ומיעוטי ורבנן דרשי כללי ופרטי והא ר' ישמעאל כללי ופרטי דריש ואפי' הכי קא מרבי עלין ולולבין וממעט שבישתא כדאמרי'. אין הכי נמי אלא משום דשמעינן ליה לרבי אלעזר בעלמא דריבויי ומיעוטי דריש כדאית' בעירובין בפ' בכל מערבין [כז:] ובסנהדרין פ' נגמר הדין [מו:] וכיון דאמרינן דהני קראי דנזיר בפרט וכלל בלחוד דריש להו תו לא אשכחן פרט וכלל בכל התורה כולה:

ואי איכא נוסחאי התם דדריש ליה בקראי אחרינא איפשר דר' ישמעאל לא מחווירי למדרש להו הכי וכי האי תירוצא מסתבר טפי דלר' ישמעאל לית ליה פרט וכלל ופרט דאי אית ליה אע"ג דשוי לפרט וכלל ופרט אפי' הכי הוי ליה למתנייה כי היכי דתנא בנין אב מכתוב אחד. ובנין אב משני כתובים וכלל הצריך לפרט ופרט הצריך לכלל. ודבר הלמד מעניינו ודבר הלמד מסופו. ואע"ג דכל הני כפולים נינהו וכל חד מנייהו חשיב להו לשלש עשרה מדות. וא"כ פרט וכלל ופרט נמי אע"ג דשוי לכלל ופרט וכלל הוי ליה למתנייא כחדא מדה כחדא מהנך:

ועוד כי בפרק שלשה מינים נותן הפרש:

עוד יש מדה אחרת שהיא נזכרת למטה בשבע מדות שדרש הלל לפני זקני בתירא והיא כיוצא בה במקום אחר אלא שאינה מדה כי אם לחזק שאר מדות נפרש במקומו בע"ה:

פסקה ב

ונחזור לחשבון המדות שמנו כאן:

כלל זה יהיה בידך שכל מדה שאין דינה משתנית מחברתה נחשבת עמה מדה אחת:

והרי לך חשבונם על פי הנקודות מקל וחומר. מגזירה שוה. מבנין אב וכתוב אחד. מבנין אב ושני כתובים. מכלל ופרט מפרט וכלל. כלל ופרט וכלל. מכלל שצריך לפרט. ומפרט שצריך לכלל. כל דבר שהיה בכלל ויצא מהכלל ללמד. כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טעון אחר שהוא כענייני. ויצא לטעון טעון אחר שלא כענייני. ויצא לידון בדבר חדש. ודבר הלמד מענייני. ודבר הלמד מסופו. ושני כתובים המכחישים זה את זה. הרי כאן שלש עשרה חלוקות בניהם. ואם ישאל השואל מה ראו לפרט דין מקצתם מדרך עניינם ודין מקצתם לא פרטו עם הפרטות:

ועוד משהתחילו לפרש הפסיקו וחזרו ומנו ופרשו:
וי"ל מפני שהזכירו כלל ופרט וכלל אין דורשין את הכללות והפרט חזר ואמר בפרט וכלל ופרט אי אתה דן אלא כעין הפרט שהרי אנו דנין את הכלל כעין הפרט ומשהתחילו לפרש כאלו פירש דין כולם עד בסיף:
וא"ת הרי הפסיק בכלל הצריך לפרט ופרט הצריך לכלל לא הפסיק ביניהם לכלל ופרט וכלל שדורשין את הכל ומפני זה סמך בפירשן על מה שפירש בפרט וכלל ופרט וחזר עוד ומנה ופירש עד הסוף:

פסקה ג

מקל וחומר כיצד ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים קל וחומר לשכינה ארבעה עשר יום. פירוש שאלמלא לא בא ללמד שדורשין קל וחומר למה לאדכורי נזיפת אביה כלל אלא ודאי לאגמורי לשכינה ארבעה עשר יום. ומדכתב רחמנא תסגר שבעת ימים גמרינן נמי דדרשינן דיו לבא מן הדין וגו' הרי לך מדה כתובה בתורה והשאר כולן מן הקבלה חוץ משני כתובים המכחישים זה את זה. שגם היא מפורשת בתורה כדאמרינן לקמן כתוב אחד אומר וירד ה' על הר סיני וכתוב א' אומר כי מן השמים דברתי עמכם בא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם שנאמר מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה פירוש הוא השמים שהוא אש ומים שהראה דמות האש העליונות על ראש ההר לדבר מתוכה: וזאת היא ההרכנה שאמרו רז"ל [כאן ומכילתא פ' יתרו] לא שהרכין השמים מהווייתן כלל: ומזו הכרעה שהכריעה הכתוב השלישי ותקן שני כתובים המכחישין זה את זה למדו רז"ל למקומות אחרים שמכחישין זה את זה ולא בא הכתוב השלישי כדי להכריע כאותה ששנינו בסוטה [כז:] כתוב א' אומר ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגו' וכתוב אחד אומר מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב: וכאותה ששנינו (במס' בכורות) [צ"ל ערכין כט.] בבכור בקר וצאן כתוב אחד אומר תקדיש וכתוב אחד אומר לא יקדיש והכריעו ביניהם מדעתם ותרצום לפי ראיותם כמו שלמדו מקל וחומר דשכינה כמה קלין וחמורין בכל התורה. והא דקתני עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם הכי קאמר שני כתובים המכחישים זה את זה אי אתה רשאי לדחותן ולהחזיקן בשבוש אלא תחזיק לתרץ אותם כל מה שתוכל עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם ואז תעשה כפי ההכרעה אשר תראה וכו'. והגירסא הנכונה כפי דעתי כך היא ושני כתובי' המכחישים זה את זה עד שיבא כתוב שלישי וגו' וכך פירושו זו מדה נוהגת בתורה שיש כתובים המכחישים זה את זה כלומר שהם נראין כמכחישים זה את זה עד שיבא הכתוב השלישי ומתרץ אותם הילכך מכאן

יש לנו ללמוד ולתרץ כל שני כתובים שהן קשין זה על זה ולא (שנדמה) [שנדחה] אחד מהם ולא שנחזיק את התורה בשבוש:

פסקה ד

מגזירה שוה כיצד נאמר בשומר שכר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ונאמר בשומר חנם אם לא שלח ידו מה שליחות יד האמורה בשומר שכר פטר בה את היורשין. פירוש כדאמרינן בשבועות [מז.] שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין כדאיתא התם: ושליחות יד בין דשומר שכר בין דשומר חנם לא צריכי לגופייהו דאתו מקל וחומר דשואל כדאיתא בפרק המפקיד [מא:]:

פסקה ה

מבנין אב וכתוב אחד לא הרי המשכב כהרי המושב ולא הרי המושב כהרי המשכב וכו':

פסקה ו

מבנין אב ושני כתובים לא הרי פרשת נרות כהרי פרשת שלוח טמאים ולא הרי וכו'. פשוטן של דברים מבנין אב וכתוב [אחד] כדאמרינן בעלמא חדא מחדא לא אתיא וכו': מבנין אב ושני כתובים חדא מתרתי. והדבר ידוע לכל דחדא מתרתי אי לאו דהנהו תרתי מצרך צריכי לא גמרינן מנייהו לעלמא דכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין ומשום הכי אצטריך למימר הכי לא הרי ולא הרי: וא"ת תינח לא הרי פרשת נרות כהרי פרשת שלוח טמאים שהן שני כתובים המלמדין. אלא משכב ומושב והלא בנין אב מכתוב אחד הוא ומאי לא הרי לא הרי: תשובתך מפני שהיה לי לומר יצא המרכב כלומר שלא נלמוד אותו ממשכב לכך הוצרך לא הרי המשכב כהרי המושב אעפ"י שהמשכב והמושב מצרך צריכי ואינן שני כתובים הבאים כאחד אפילו הכי אינו למד מהם. ועכשו יש לנו לפרש מה אנו למדין ממשכב ומושב בכתוב אחד. ונאמר כי המשכב והמושב כך הם המטה והכסת והכר הוא המשכב המיוחד והכסא והספסל והקתדרא הוא מושב המיוחד. ואנו באין ללמד תולדותיהן כגון תיבת הבלנין והתיבה שפתחה מן הצד וערבה משני לוגין עד תשעה קבין שהן תולדות למשכב והסגוס והכדור והחלוק והטלית והקלסטר של ד' קבין שהן תולדות למושב כדאיתא בפרק זבין [פ"ב]. כל אלה אינן משכב ומושב מיוחדין אלא שהן משמשין שכיבה וישיבה עם מלאכתן והנך לא כתיבי בקראי אלא דגמרינן להו ממשכב המיוחדין בבנין אב תולדות המשכב ממשכב ותולדות המושב ממושב והיינו בנין אב מכתוב אחד: והצד השוה שבהן עשויין לנחת אדם לבדו. כלומר שאינו לתשמיש אחר והזב מטמא אותו בזובו לטמא אדם לטמא בגדים: שאדם במגע ובמשא אף כל וכו' כלומר כל אלו התולדות כיון שאינן עשויות

אלא לנחת אדם לבדו הזב מטמא אותו בזובו וכו': יצא המרכב שהוא עשוי לסבלון אחר. פירוש לטעונת משא אחר לפעמי' לרכיבה פעמים למשא בשעה שאין שם רכיבה משום הכי לא גמרינן ליה ממשכב ומושב אע"ג דצריכי תרוייהו להשוות מגעו במשאו לטמא אדם אלא המשא בלבד הכתובה בו הטמאה היא זו מטמא אדם לטמא בגדים אבל מגעו לא: עתה נשאר לנו לפרש מאי לא הרי המשכב כהרי המושב ומה יש במשכב שאין במושב ובמושב שאין במשכב דבר זה מפורש בגמרא דבני מערבא [ב"ק פ"א ה"א] אם טמא מושב בטפח יטמא משכב בשלשה ומפני שטמא מושב בשלשה יטמא (מושב) [משכב] בטפח והכי פירוש שאלו כתב במושב ולא כתב המשכב לא הייתי למד אותו מן המושב מפני שזה די לו למלאכתו בטפח וזה אין די לו בשלשה טפחים. ואם כתב במשכב ולא כתב במושב הייתי למד אותו ממנו לטמא בשיעור המשכב בשלשה טפחים אבל בטפח לא כדי שלא יהא חמור הלמד מן המלמד לכך הוצרכו שניהם: ואי קשיא לך היכי אמרינן דתולדותיהן בבנין אב קא גמרי והא בפרשת זבים מקראי גמרינן להו דדרשינן על הכלי וכל המשכב. תשובתך נהי דאתרבי לקבל טומאה מן הזב דהתם הוא דכתיב ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב יכבם בגדיו ובהני לא כתיבי ריבוי לתולדותיהן אלא בבנין אב קא גמרי כדאמ': הא דקתני הזב מטמא אותו ברובו וההוא דדרשינן בפרשת זבים [ספ"ב] אשר ישכב ואשר ישב עליו הזב עד שינשא רובו לא רוב גופו אמרינן אלא רוב משענתו אמרינן דאם כן סנדל לא משכחת לה שיהא טמא מדרס דהא רוב גופו אינו נושא עליו אלא ודאי רוב משענתו קאמר ואיפשר שעומד לפרקים על רגל אחד. אי נמי כשאדם הולך מרים רגלו אחת ונשען על האחרת: וכשאמרו על שבכה של ילדה שהיא טמאה מדרס ועל כיפת ראשה שהיא טמאה מדרס לא מפני סמיכת הראש בלבד הן טמאות מדרס דהכא ליכא לא רוב גופה ולא רוב משענתה ואעפ"י כי השבכה וכיפה הראש אינן מיוחדות לישיבה ולא לדריסת הרגל כיון שהן משמשות לשכיבה עם מלאכתן ולא בעינן שידרוס עליהן כעין מלאכתן אלא אפילו ישב על המנעלים או שישם הקתדרא תחת רגלו שאין דרך תשמישן בכך טמאות מדרס: ואם ישאל השואל כיון דבעינן רוב משענתו עליו האיך טמא מושב בטפח ומשכב בג' טפחים ואי איפשר לרוב גופו או רוב משענתו במושב בבגד שאין בו אלא טפח על טפח ובמשכב דרך שכיבה הואיל ואין בו אלא ג' טפחים. תשובתו איפשר שיצמצם אדם על פחות משני טפחים משהו ונמצא טפח אחד שהוא רוב מושבו והמשכב כמו כן איפשר שישכב אדם על שדרה בלבד שיגביה שוקיו וירכותיו ולא ישען אלא על השדרה ונמצא זה שוכב על פחות מששה טפחים והרי שלשה הם רוב משכבו

ונראה לי דהא דבעינן למשכב שלשה על שלשה דוקא בבגד שאינו כלי או תכשיט אבל בתכשיט אם משמש שכיבה עם מלאכתו אף על פי שאין בו שלשה על שלשה טמא מדרס כגון שבכה של ילדה וכיפת הראש מטמאין מדרס כמה שהן והוא שישען עליו רוב משענתו. ואם ישאל השואל מה הפרש יש בין מרכב לסאה ותרקב שהמרכב מטמאין מדרס לטמא אדם לטמא בגדים במשא וסאה ותרקב אינן מטמאין במדרס כלל והלא זה וזה הם עשויין לתשמיש אחד: תשובתו מרכב עשוי לרכיבה ולתשמיש אחר פעמים לזה ופעמים לזה אבל סאה ותרקב אינן עשויין לישיבה כלל אלא לתשמיש אחר בלבד וכשישב עליו במקרה אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתו והתורה אמרה אשר ישב עליו הזב שיהא עשוי לישיבה:

מבנין אב ושני כתובים. כיצד לא הרי פרשת נרות כהרי פרשת שלוח טמאים וכו' הצד השוה שבהן שהן בצווי מיד ולדורות אף כל שהן בצווי מיד ולדורות האי לא הרי לא אתפרש מאי היא ומייתי לה בגמרא דבני מערבא בריש נזיקין ולא מפרש בה מידי: ואפשר לומר פרשת נרות תדירא לעבודת פנים ושלוח טמאים אינו כן שלוח טמאים בכרת ונרות אינן בכרת ובשתיהן מצינו שהן מיד ולדורות בנרות כתיב בפ' אמור אל הכהנים חוקת עולם הרי דורות אמור ובפ' בהעלותך כתיב ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה הרי מיד וכן בשלוח טמאים בפ' נשא כתיב ויעשו כן בני ישראל וישלחו אותם ובפרשת זאת חוקת התורה כתיב והיה לכם לחוקת עולם. ועוד כתיב את משכן ה' טמא ונכרתה וכו' ודרשינן בשבועות [טז:] אם נאמר מקדש למה נאמר משכן וכו' אם נאמר משכן ולא נאמר מקדש הייתי אומר על המשכן יהא חייב שהרי נמשח בשמן המשחה ועל המקדש לא יהא חייב. ואלו נאמר מקדש הייתי אומר על מקדש הוא חייב שהרי קדושתו קדושת עולם וכו' ותרוויהו מגמרי לשאר צוואות שבתורה שיהיו מיד ולדורות מנין ת"ל צו: ולא הוו שני כתובים הבאים כאחד דהא מצרך צריכי כדאמרינן. וקשיא לי דתניא בספרי [פ' נשא] ויעשו כן בני ישראל וישלחו אותם למדנו שהצווי מיד ולדורות מנין ת"ל צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך וכו' הא למדת שהצווי מיד ולדורות ואיפשר לומר דבשלוח טמאים לא אשכחן ביה לדורות שלוח כמו שמצינו מיד דההוא דכתיב בפרשת זאת חוקת לדורות בטמא מת בלבד הוא אבל בשאר הטמאים הכתובים בפרשת נשא לא אשכחן ביה דורות ומשום הכי אייתי ליה מנרות שהוא שלוח בצו מיד ולדורות. ומיהו כשאנו באים ללמוד שאר צוואות שבתורה מנרות יקשה לנו שלוח טמאים דטמא מת דהוו להו שני כתובים הבאים כאחד לכך הוצרך לומר כאן לא הרי פרשת שלוח טמאים כהרי פרשת נרות וכו' ובההיא ברייתא דספרי דאייתינן לעיל

מסיים בה הכי מנין לכל הצוואות שבתורה היה ר' ישמעאל אומר הואיל ונאמרו צוואות בתורה סתם ופרט ופרט לך הכתוב באחד מהם שיהא מיד ולדורות אף פורט אני את כולן ושמע מינה דבהדיא אשכחן להו לתרוייהו מיד ולדורות ואף על גב דבפרשת אמור לא כתיב ביה מיד ולדורות כנרות בפרשת צו בדוכתא אחריתא מיהא איתא כדכתיבנן לעיל בשלוח טמאים אף על גב דבפרשת צו לא אשכחן לדורות בדוכתא אחריתי מיהא אשכחן: ואי קשיא לך האי תנא דהכא מאי טעמא קא חשיב לה להאי מילתא בבנין אב איבעי ליה למיחשבה בגזירה שוה דהא ילפינן לה בצו. איכא למימר משום דצו לא מפנן דלגופייהו אתו משום הכי לא ילפינן להו בגזירה שוה והכי אשכחן לרבי ישמעאל במסכת נדה בפרק המפלת [כב:] דסבירא ליה כל גזירה שוה שאינה מופנה כל עיקר אין למדין ממנה מופנה מצד אחד למדין ומשיבין: וטוב מזה הטעם דהא תנא לכל התורה יליף מנרות ושלוח טמאים שיהו מיד ולדורות ולא לאותם פרשיות בלבד שכתוב בהן צו אלא לכל המצות שבתורה שהן קרויין מצות. והא דקתני הכא הצד השוה שבהן שהן בצו לאו מדוקייא דצו נקט ליה אלא שם צואה קאמר: תדע דהא במילה שתהא בכרת מיד ולדורות דילפינן לה במסכת קדושין [כט.] דילפינן מע"ז דכתיב בה מהיום והלאה לדורותיכם הא לא כתיב בה במילה צו ולא צוה אלא מדכתי' וישמור משמרתי מצותי חוקותי: וילפינן לה שם צואה מע"ז בבנין אב הילכך לכל התורה כולה נמי ילפינן דהא כתיב אלה המצות: וא"ת והלא שלשה כתובים נינהו נרות ושלוח טמאים וע"ז ולכ"ע אין מלמדין: איכא למימר מה לע"ז שכן כופר בעיקר והדר דינא נרות וטמאות יוכיחו. מה להצד השוה שבהן שכן [יש] בהם צד פנים ע"ז תוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שהן בצוואה מיד ולדורות אף כל וכו' להכי לא תנייה הכא משום דבנין אב ושני כתובים ובנין אב משלשה כתובים חד גוונא נינהו ולא צריכי למתנייה:

פסקה ז

מכלל ופרט. כיצד אדם כי יקריב מכם קרבן לי"י מן הבהמה כלל פירוש הוא לחיה שהרי חיה בכלל בהמה. בקר וצאן פרט ונתמעטה חיה מן הקרבן. וא"ת כלל ופרט למה נכתב הכלל הואיל ואין למדין ממנו. כדי שתדע כי הפרט דוקא הוא ולא גמרי' מיניה מידי בבנין אב:

פסקה ח

מפרט וכלל. כיצד כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה פרט וכל בהמה כלל עשה את הכלל מוסף על הפרט. הא מילתא פליגא אגמרא דילן דקא דרשי ליה להאי קרא בכלל ופרט [וכלל] כי יתן איש אל רעהו כלל חמור או שור או שה וכל בהמה פרט

לשמור חזר וכלל מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון ובמכילתא דר' ישמעאל בכלל ופרט דריש ליה כי הכא והתם במכילתא קא דריש לשמור עד שיאמר לו שמור לי זה אבל אם אמר לו תן עיניך על זה הוא פטור ומשום הכי לשמור לאו כלל הוא. וכי יתן איש אל רעהו לאו כללא הוא משום דהוה ליה כלל הצריך לפרט למה יתן אותו לרעהו לשמור לו שמירה מעולה. ומסיים בה הכי וכל בהמה. חמור או שור או שה למה לי אלו נאמר וכל בהמה הייתי אומר עד שיפקיד אצלו כל בהמה לכך נאמר חמור או שור או שה לחייב על כל אחד ואחד בפני עצמו ובמסכת נזיר פרק שלשה מינין [לה.] דריש ר' אליעזר להני קראי דנזיר במיעט וריבה וקאמר מאי ריבי ריבי כל מילי ומאי מיעט מיעט שבישתא. ותמיהא מילתא טובא לר' אליעזר מאי איכא בין מיעט וריבה לריבה ומיעט וריבה. ועוד השתא למאן דדריש כללי ופרטי כי הוי פרט וכלל אמרינן נעשה כלל מוסף על הפרט ואתרבי כל מילי למאן דדריש ריבויי ומיעוטי לא כל שכן ומסתברא דהיינו טעמא דר' אלעזר דריבוי גופיה דהיינו מכל אשר יעשה מגפן היין ולא גפן עצמו כדפרישי' לעיל. והא דכתב רחמנא לפרט לחיובי על כל חד וחד באפי נפשיה כדאמר והא דקתני מאי מיעט מיעט שבישתא לאו מדיוקא דמיעט נקט לה אלא דסמך מיעוטא למיעוטא וריבוי לריבוי. ואי קשיא לך להא דתנא ד"ר ישמעאל דלא דריש בהאי קרא כלל ופרט וכלל דבר המטלטל וגופו ממון מנא ליה אימא בבעלי חיים אין מידי אחרינא לא. איכא למימר יליף לה משומר חנם חייב שומר שכר לא כ"ש:

פסקה ט

מכלל ופרט וכלל כיצד. ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך וכו' מה הפרט מפורש ולד וולדות הארץ היין והשכר והצאן ולד וולדות הארץ כי היין יוצא מן הענבים והבהמה יולדת מן הבהמה וכולן תחלת ברייתן מן הארץ אף כל ולד וולדות מן הארץ למעוטי מים ומלח דלאו ולד הוא שאינו פרי למעוטי כמהין ופטריות דאע"ג דפירות הן לאו ולד ולדות נינהו שהרי אינן יוצאין מזרע אחר למעוטי עופות שלא נבראו מן הארץ אלא מן הרקק והכי מפרש לה בעירובין [כז:] דאיכא תנא אחריתי דדריש כללי ופרטי וקאמר מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע אף כל פרי מפרי וגדולי קרקע. וקאמר כי דגים דאינהו נמי מארעא קא רבו. ובעירובין בפרק בכל מערבין [שם] מפרש במאי קא מפלגי:

פסקה י

מכלל שצריך לפרט ומפרט שצריך (לפרט)[לכלל] כיצד קדש לי כל בכור יכול אף הנקבה ת"ל זכר. נראה לי שיש כאן שבוש לשון שלא מצינו כלל ופרט זה בכל התורה אלא כך ראוי להיות תקדיש כל בכור יכול אף הנקבה ת"ל הזכר והוא המקרא שבמשנה

תורה כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש ושמה טעה הכותב תחלה מפני שראה בסמוך פרט ונראה בעיניו שכבר הכלל שלפניו הוא קדש לי כל בכור פטר כל רחם ואינו כן דשני כללות ושני פרטות הוא דורש הראשון הוא כל הבכור תקדיש הזכר וזה פרט הצריך לכלל לפי שהזכר משמע אעפ"י שהוא פשוט בכורים ושאינם בכורים ת"ל הבכור. והשני הוא קדש לי כל בכור פטר כל רחם וזהו כלל הצריך לפרט ופרט הצריך לכלל כדמפרש ואזיל שהכלל ממעט משמע הפרט והפרט משמע הכלל. אלא שאני רואה הגרסא הזו בעצמה במסכת בכורות בפרק הלוקח עובר פרתו [יט.] וקא מקשי התם דקתני אי זכר יכול אפילו יצאה נקבה לפניו ת"ל פטר רחם מאי טעמא לא אייתי ליה מבכור אם יצאה נקבה לפניו הרי אינו בכור לרחם ואעפ"י שהוא בכור לזכרים ובכור לדבר אחר לא הוי בכור כדקתני סיפא אי פטר רחם יכול אפילו נולד אחר יוצא דופן ת"ל פטר רחם. וכיון שאני רואה הגרסא מתורצת בגמר' דילן קשה עלי מאד לשבש את זו. ואיפשר לומר מפני שאנו מוצאים בכמה מקומות שעל הזכרים בלבד הוא מזהיר בבכור כדכתיב באותה פרשה וכל פטר שגר בהמה הזכרים לי"י וכתיב וכל מקנך תזכר פטר שור ושה וכתיב כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש משום הכי נקט לה פרטא דזכר והם שני פרטים לכלל אחד והכלל הוא קדש לי כל בכור שהוא כולל נקבות וזכרים ויוצא דופן בא הזכר ומיעט הנקבות בא פטר רחם ומיעט יוצא דופן כדמתרץ לה אביי בא הבכור ומיעט נולד לאחר יוצא דופן והוא בא דרך הרחם:

כלל הצריך לפרט בשלמא פרט הצריך לכלל איכא שהרי הכלל מוציא ממשמע הפרט שהפרט הוא הזכר ופטר רחם ומשמע נמי פשוט ויוצא אחר יוצא דופן. והכלל הוא הבכור ומוציא הפשוט ונולד אחר יוצא דופן. הנה כי הפרט צריך לכלל כי הוא מלמד עליו מה שאין כן בשאר כללות ופרטות שהכלל מפורש לעצמו כמו שאמר למעלה מן הבהמה כלל צאן ובקר פרט וזה הפרט אינו צריך לכלל כלום אלא כלל הצריך לפרט מה הוא: וא"ת מפני שהכל היה בכלל ובא הפרט ממנו והנה שהפרט מלמד על הכלל שלא יהיה הכל בו כמשמעו א"כ כל כלל ופרט שבתורה כך הם שהפרט ממעט מן הכלל ומה הפרש יש בין זה לאחרים: עתה דע והבן שלא מפני המיעוט נקרא זה כלל הצריך לפרט אלא שהוא צריך לפרש אותו שאלמלא נאמר בכור ולא נאמר פטר רחם לא הייתי יודע שהרחם קפידא לענין בכורה ולא היה מקפיד אלא על מי שהוא ראשון לולדות או ראשון לזכרים וכשנאמר פטר רחם עכשיו למדנו כי פתיחת הרחם בכלל הקפדת הבכורה הוא. ומשום הכי נקרא זה כלל הצריך לפרט כי הוא צריך לפירוש הפרט מה שאין כן בבהמה בקר וצאן כל הבהמה ולפיכך אמרו אין בכלל אלא מה שבפרט וכיוצא בו במס' חולין

[פח:] שהוא כלל הצריך לפרט וכסהו בעפר דלא דרשינן להו בכלל ופרט משום דהוי כלל הצריך לפירוש הפרט משום דהאי וכסהו משמע לשון סתר כדכתיב מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו שר"ל ונסתיר את דמו וכן המכסה אני מאברהם. ונאמן רוח מכסה דבר כולם לשון סתר וכשאמר וכסהו בעפר פירש על הכסוי הזה כי הוא לשון כסוי. ולפי דעתי (כי) [פי'] אותו הפסוק הצריך לפרט כדאמרינן ויותר פרט. הצריך לכלל שאלו נאמר ושפך את דמו וכסהו בעפר לא למדנו לכסוי כלל נמצא כי הפרט צריך לפירוש הכלל: והא דדרשינן [ב"ק סג.] בכי יתן איש אל רעהו כלל כסף או כלים [פרט] לשמור חזר וכלל איכא לאקשויי לשמור מאי טעמא חשיב לכלל והלא צריך לפרש על כי יתן שהנתינה הזו אינה מתנה אלא פקדון הוא לשמרו י"ל מדכתיב בפרשה וגונב מבית האיש ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו אלמא בהדיא שמעינן כי הנתינה הזאת אינה אלא לשון מסירה לשם פקדון. כדכתיב תנה אותו על ידי ואני אשיבנו אליך. וכל אשר יש לו נתן בידו שהם לשון שמירה משום האי לשמור מיותר הוא ודרשינן ליה לכללא:

פסקה יא

כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו. ונראה לי כי שני דברים הם כלומר כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל למה יצא בודאי ללמד יצא הואיל ולא נתחדש בו דבר ולא ללמד על עצמו יצא שהרי לא נתחדש בו כלום אלא ללמד על הכלל כולו יצא: כיצד והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לי"י וטומאתו עליו ונכרתה וגו' והלא שלמים בכלל כל הקדשים הם שהרי נאמר בפרשת אמור אל הכהנים וינזרו מקדשי בני ישראל וכו' הרי כתיב כרת בטומאות קדשים. וא"ת למה אין דנין מדה זו בכלל ופרט לומר אין בכלל אלא מה שבפרט ועל השלמים יהא חייב ועל השאר יהא פטור נשיב ונאמר כי כלל ופרט המרוחקים בשתי פרשיות לדברי הכל אין דנין אותו בכלל ופרט והכי איתא בפסחים בפ"ק [ו:]:

פסקה יב

וכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לטעון טעון אחר שהוא כעניינו כיצד ובשר כי יהיה בו בעורו שחין והלא שחין ומכוה בכלל כל וכו' פירש טעון אחר שהוא כעניינו פרט אחר שיש בו מקצת הענין הראשון הפרט הראשון הכתוב בכלל הזכיר בו מקצת הענין והניח מקצת כגון שחין ומכוה שפרט בהם כל הענין. והניח מהם מחיה ושבוע שנית נאמר הואיל והוזקק לפרש בו דין הטומאה ועשה מהם פרט בפני עצמו מה שהזכיר הזכיר ומה שהניח הניח ואינן טעונין אלא מה שנתפרש בהן וזהו להקל ולא להחמיר שלא יהו

טעונין מה שלא נאמר בהם. והא דקאמרינן ולא להחמיר משום דקא בעי למימר במדה שלפניה יצא להקל ולהחמיר קאמר נמי בהא ולא להחמיר ואף על גב דלא צריך:

פסקה יג

וכל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טעון אחר שלא כעניינו וכו'. כיצד ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן והלא ראש וזקן בכלל עור ובשר היו וכשיצאו לטעון טעון אחר שלא כעניינו פירש בטומאת נתקים שאינה אלא נשורת שער ואינה מארבע מראות נגעים ולא למעלה מהן ולא למטה מהן יצא להקל ולהחמיר להקל שלא ידונו בשער לבן. להחמיר שידונו בשער צהוב והיינו קל וחומרא שמקילין בו מן הדין הראשון ומחמירין בו לתת עליו דין האחד שנתפרש בו ואם הוא קל מהראשון ובדין הוא דמצי למימר להקל שלא ידונו בשער לבן אלא לפי שאין הבהרת והשאת מטמאין בראש ובזקן כדאיתא בדוכתין ואם אין נגע אין מחיה משום הכי לא אצטריך:

פסקה יד

דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר חדש אי אתה יכול להחזירו לכללו וכו'. כיצד ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת וכו' שאין ת"ל כי כחטאת האשם הוא לכהן פי' שהרי כבר נאמר בפרשת צו את אהרן אלא לפי שיצא דבר החדש לידון בבהונות: ואי קשיא לך כיון שהוחזר לכללו שחיטת צפון דמפרש ברישא דקרא למה לי והלא כבר נאמר בפרש' צו את אהרן במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם ואת דמו יזרוק וכו' הא מילתא מיפרשא כדכתי' לפי שיצא לידון בהעמדה יכול מקום העמדה שם תהא שחיטה ת"ל ושחט את הכבש וכו' ואעפ"י שהחזירו לשחיטת צפון אם לא החזירו לכל דבר לא היה מוחזר: וא"ת מה בין מדה זו למדה ראשונה שהזכרנו שהרי אין דנין בשתיהן אלא מה שנתפרש שם בהם אלא א"כ החזירן לכללן. תשובתך ודאי כן הוא שהדין שלהם אחד אלא שיש בזו יתרון על הראשונה כי הראשונה יצאה לטעון [טוען] אחר שלא כעניינו (כעין) [בענין] טומאת נתקים שאינה מענין הנגעים הראשונים כלל ומן הדין אין לדון בהם מדיני הראשונים כלום אלא אם כן נתפרש בהם. והמדה הזו באה ללמד שאעפ"י שהענין הזה כענין הראשון כגון אשם מצורע שהוא קדשי הקדשים כשאר אשמות וטעון שחיטת צפון כמותן ואפי' הכי הואיל ונתחדש בו דבר אין לך בו אלא (חדושו) [משעת] חדושו ואילך עד שיחזירנו לכללו. ואף על פי שהיינו יכולין ללמוד את הראשונה מזו כיון שיש ביניהם מעלה חשבו אותם שתי מדות: אי נמי אשמעינן על הנתקים שאעפ"י שנקראו נגע צרעת כשאר נגעים אין למדין אותם מהם הואיל ויבאו לטעון טעון אחר שלא כעניינו:

פסקה טו

דבר הלמד מענייני כיצד ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא יכול יהא טהור מכל טומאה פי' ואפי' מטומאת מגעות והסטיות כשהוא אומר וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע לבן אדמדם וכו' כבר למד שאינו טהור מכל טומאה אלא מטומאת נתקים ואף על פי שזו נשירת שער וזו נשירת שער אין נתק קרואי אלא כשניתק שער ראשו מאמצעיתו: ובמכילתא [פ' יתרו] נמי הכי דרשינן לא תגנוב הרי זו אזהרה לגונב נפשות או אינו אלא לגונב ממון. אמרת צא ולמד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהם. שלש מצות אמורו' בענין שתים מפורשות ואחת סתומה נלמוד סתומה ממפורשת במה הענין מדבר במיתת בית דין פי' לא תרצח ולא תנאף עתה לפי הענין הזה כשאנו למדין מענין הסמוך אין לנו למעט הקרח והגבח אלא מן הטומאה האמורה בענין ומאי ניהי טומאת נגעים אבל לא משאר טומאות שבתורה וכשהוא אומר למטה וכי יהיה בקרחת או בגבחת וכו' למדנו עוד שאפילו מטומאת נגעים נמי לא נטהר אותו אלא מן הנתקים בלבד ואילולי זה הפסוק הייתי מטהר אותו מכל טומאות נגעים כי הם כולם ענין לו והיינו דקאמר וכשהוא ולא קאמר כשהוא אומר:

פסקה טז

דבר הלמד מסופו כיצד ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם משמע בית שיש בו אבנים ועפר ועצים ובית מה שאין וכו' וכשהוא אומר למטה ונתן את הבית את אבניו ואת עציו הא למדת שאין מטמא בנגעים עד שיהא בו וכו': קשיא לי היינו כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט כדאמרינן לעיל. ואיכא למימר לפי שאין זה פרט כשאר פרטין שהן מלמדין את הכללות אלא שבא ללמד כי אף העצים והעפר שבבית יהיו טמאים מפני נגע האבנים והכל צריך נתיצה. ואיפשר שאם [אין] שם עצים ועפר כמו כן יהיה טמא בנגעים אלא יש ללמד דבר מסופו כדאמרינן וכן הכלל הזה אינו כשאר כללות שנדרש בו לשון ריבוי אלא למדרש הוא בא כדדרשינן ליה בדוכתיה: בבית ארץ פרט לבית בספינה או באסבריה ולהביא בית הבנוי בארבעת קורות או על ארבע עמודים. אי נמי כי בכלל עצמו מוחזר בסוף ונתץ את הבית את אבניו ואת עציו. נמצא כי מלת בבית שהיא הכלל אינה צריכה בתחילת הענין והסוף הוא העיקר לכל. תדע למאן דאמר כלל ופרט המרוחקין זה מזה מחד ענינא לא דרשינן להו בכלל ופרט אלא כללא ופרטא תרוייהו דדרשינן ומרבינן מכללא וממעטינן מפרטא מאי טעמא לא אמרינן בהו דבר הלמד מסופו לדון את הכלל על פי הפרט כי הכא אלא מפני שאין זה כלל כשאר כללות לדרוש ממנו אלא למדרשו הוא בא כדאמרן: ועיקר כלל ופרט המרוחקין זה מזה מפורשים בסנהדרין פ' נגמר הדין

[מו.] כענין והומת ותלית. והנה מדה זו בתורה כלל ופרט אלא שהענין מתפרש בתוכו ילמד. ולפי דעתי מסופו לאו דוקא אלא כל שכן שאם נתפרש הדבר בתחלתו שכל הענין כולו הולך ע"פ אותו הפירוש הראשון והאי דקאמר הכא מסופו משום דכבר (המלמד) אמר דבר הלמד מענייננו דשמעינן מיניה דאפי' מענין הסמוך לו כי ההוא דקרחת וגבחת וכי ההוא דלא תגנובו שאנו למדין ענין מענין וכל שכן מתחלת הענין עצמו ומשום הכי קאמר הכא מסופו כנ"ל:

פסקה יז

ושני כתובים המכחישים זה את זה כבר פירשנו אותם בכללות: וכן הוא אומר ויט שמים וירד גם זה הפסוק כמו כן מלמד על ההכרע שאמרנו וזהו כיוצא בו במקום אחר שדרש הלל לפני זקני בתירה כלומר האחד מסייע לחבירו ומחזיק את טעמו. וזו אינה מדה בפני עצמה לחשב עם שלש עשרה מדות אלא לפי שהאחרות שדרש להם היו מדות דרש גם לזו מדה עמהם. ומנין ז' מדות כך הן בקל וחומר. בגזרה שוה. ובנין אב. ושני כתובים. פי' שני כתובים המכחישים זה את זה. וכלל ופרט. וכיוצא בו במקום אחר. ודבר למד מענייננו. ושתי מדות הראשונות מפורש בפסחים בפ' ואלו דברים [סו.] והשאר לא נתפרשו. ואיפשר מפני שדרש להם כל היום בהלכות פסח הוצרך לכל המדות הללו: וכתוב אחד אומר ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו. וכתוב אחד אומר ולא יכול משה לבא אל אהל מועד בא השלישי והכריע כי שכן עליו הענן אמור מעתה וכו' וכן הוא אומר ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת גם זה ממדת כיוצא בו במקום אחר שמצינו כאן כמו כן שני כתובים המכחישים זה את זה ובא השלישי והכריע ביניהם וההכרע הזאת מפורשת כמו כן במקום אחר שנאמר ולא יכלו הכהני' וכו' מלמד שנתנה רשות למחבלים לחבל פירוש אגב אורחיה קאמר דקא מפרש למה לא יכלו הכהנים מפני הענן לא מפני עובי הענן שימנע אותם אלא מפני סבת המחבלים הבאים בפמליא של מעלה שנתנה רשות לחבל שעל מנת כן הן באים וכן הוא אומר ושכותי כפי עליך עד עברי וכו' מדקאמר שצריך להגן עליו וכן הוא אומר אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי כשישוב אפילו זה אינה מלמד על הראשונים אלא הא למד מן הראשונים כי כמו שאמרנו על כי שכן עליו הענן שהוא מפרש למה לא יכול משה לבא אל אהל מועד דמשמע כי כשנסתלק הענן היה יכול לבא כך המקרא הזה כי שנאמר בו באפי גבול הוא לשבועה שכל זמן שיהיה אף לא יבאו וכשיסתלק יבאו. והמקרא הזה על העתיד נאמר ולא על דור המדבר שלא מצינו שנסתלק האף מהם אלא גזרת הארבעים נתקיימה בהם ועל המקרא העליון הוא חוזר אל תקשו לבבכם כמריבה כיום מסה במדבר אשר נסוני

אבותיכם בחנוני גם ראו פעלי. ארבעים שנה אקוט בדור ואומר עם תועי לבב הם והם לא ידעו דרכי. אשר נשבעתי באפי וכו' כלומר אל תקשו לבבכם כאבותיכם עשו תשובה למען ישוב אפי מכם כי אני נשבעתי באפי כל זמן שתהיו באף עמי ותעמדו במריבכם שלא תבואו אל מנוחתי ויש מפרשים שאף הם אם היו חוזרין בתשובה שלימה היה הקב"ה מבטל גזרתו מהם אלא שעמדו במריים עד כלותם על כן הוא מזהיר על הדורות האחרונים שלא יקשו ערפם כאבותם שנשבע להם ונתקיימה שבועתו וכן יארע להם אם לא ישובון ואם ישובון ישוב גם הוא עליהם וכן עיקר:

ושלמו כללי המדות שהתורה נדרשת בהם ופרטיהם ויותר מהמה בני הזהר שהרי שנו בברייתא ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי שלשים ושתים מדות שהתורה נדרשת בהן ויש מאלו בכללם:

ויקרא דבורא דנדבה

פרק א

פסקה א

ויקרא אל משה: הקדים קריאה לדבור. כלומר שלא דבר עמו פתאום עד שקראו בשמו. דבור הר סיני יוכיח כדכתי' ויקרא ה' למשה אל ראש ההר ויעל משה. אי נמי דכתיב וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן וכל אלו היו מתוך האש כדאמרינן ביומא [ד:] וישכון כבוד ה' על הר סיני. וכתיב בתריה ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיני בני ישראל:

פסקה ג

לא אם אמרת בדבור הר סיני שהוא לכל ישראל פי' שהיה הקב"ה רוצה לדבר עם ישראל וליתן להם עשרת הדברות וכשרצה להקדים להם תנאים ואזהרות הוצרכנו לזירוזו של משה לכך הוצרך למשה לקרא אותו מכל ישראל לאותם הזירוזים:

פסקה ז

יכול לא היתה קריאה אלא לדברות מנין אף לאמירות אף לצוויים. פירוש לאותם שנאמר בהם אמור אל בני ישראל. צו את בני ישראל:

ת"ל דבר וידבר לאמור לרבות את כולן. וידבר לאמור קא דריש דהוא קרא יתירה דבר לגופיה דהיינו לדברות לאמור לרבות האמירות והצוויין:

פסקה ח

יכול אף להפסקות. פי' ריוח שבין פרשה לפרשה שהיה הקב"ה מפסיק בין פרשה לפרשה: יכול להם היתה הקריאה כשהיה מתחיל:

פסקה ט
אם כן מה היו הפסקות משמשות. פי' אם לא היה דבורים בפני עצמו לאיזה צורך היה מפסיק בהם:
כדי ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה וכו' שלא יתערבו לו העניינים:

פסקה יא
שאין תלמוד לומר ויאמר הנני מלמד שעל כל הקריאה היה אומר הנני. פירוש ויאמר קמא קא דריש דהוא מיותר קדריש ליה לענין הנני הוי רבוי לכל הקריאות:

פסקה יב
הוא משה עד שלא דבר עמו וכו' כלומר שלא זרזה דעתו עליו וכן כולם היו שפלים וענוים:

פרק ב

פסקה א
ללמדך שלא לאהרן נאמרו אלא למשה שיאמר לאהרן. נ"ל שבא למעט אותם הדברות שנאמר בהם אל משה ואל אהרן ואף על פי שהיה אהרן נכנס עמו לא היה הדיבור שומע אלא מפי משה:

פסקה ד
ר' יוסי הגלילי אומר בשלשה מקומות נאמרה תורה וכו' פי' נאמרו מצות למשה. ונ"ל דר' יוסי הגלילי אתא לאוסופי על דברי ר' יהודה בן בתירא דאיהו לא קא חשיב אלא מהחדש הזה ואילך. שהוא תחלת המצות ומההוא ואילך היו שלש עשרה דברות שאמר בהם למשה ולאהרן חוץ מאותם שנאמרו לאהרן לבדו ור' יוסי הגלילי אתא למימר שאף מן המצות שנאמרו קודם לכן נתמעט אהרן כגון וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל וגו' וכגון כי ידבר אליכם פרעה תנו לכם מופת. וכגון קחו לכם מלא חפניכם פיח כבשן ושמא אף המצות שנאמרו לו הוא ממעטו ולא מחוור דאם כן למה הוזכר משה:

פסקה ה
או אינו אלא ליתן יעידה לדיבור. כלומר שכולם היו נועדים אל אהל מועד עם משה:
תלמוד לומר וכו' ולא אוציא את בני ישראל בדינו עם משה. נ"ל מדכתיב בפרשה זאת החיה אשר תאכלו וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר אליהם ודרשינן ליה בדוכתיה לאמר לבני אהרן כלומר ללמד לבני אהרן תחלה ואחר כך לכל ישראל:

פסקה ו
או אינו אלא לישראל שאין הקדמה לבני אהרן על ישראל כשהוא אומר דברו אל בני ישראל משמע כאילו נצטוו כולם ללמד לישראל. הרי שנתייחד הדיבור עליהם ועל

אביהם ועל אחי אביהם והכי דריש ליה בויקרא רבה: ועוד יש לפרשו מדכתי' בפרשת פנחס ויאמר ה' אל משה ואל אלעזר הכהן שאו את ראש וכתיב בפ' מטות ויאמר אלעזר הכהן לאנשי הצבא זאת חוקת התורה הרי שנראו כמי שדבר עמהם המקום ונעשו שלוחים לישראל:

ולא אוציא את אהרן. שנתייעד בדיבור עם משה פירוש באותם הדברות שהוזכרו משה ואהרן שהיה אהרן נכנס באהל מועד עם משה:

פסקה ז

אוציאם מן היעידה ולא אוציאם מן הדברות. פי' שאף על פי שלא הוי נכנסים עמהם היו שומעין למה נאמר דבר אל בני ישראל. י"ל דשמא הדיבור היו שומעים פי' הדיבור (לא) היו שומעין ולא היו יודעין אלא משה לבדו והוא היה מלמד להם לכך הוצרכו למעט מן הדיבור שלא היו שומעין אותו:

פסקה ט

ולא אוציא מלאכי השרת שאין משה יכול ליכנס לתוך הענן עד שקראו הקב"ה:

ת"ל קול לו קול אליו. פירוש דכתיב וישמע את הקול מדבר אליו והוה מצי למכתב וישמע את הקול מדבר לו: ונ"ל שאף על פי שלא היה שומעין את הדיבור אבל יודעים את התורה ואת המצות:

פסקה י

מאהל מועד לאמר מלמד שהיה הקול נפסק וכו' קשה לי דכיון שהקול נפסק שלא היה יוצא חוץ לאהל מועד כבר נתמעטו כל העדה באהל למה הוצרך הכתוב למעט אותם מן הדברות. וי"ל שאף מן הדברות שנאמרו למשה קודם הקמת המשכן מהם נתמעטו:

פסקה יב

מאהל מועד יכול מכל הבית היה מדבר עמו ת"ל מעל הכפורת. מיהו אעפ"י שלא היה מדבר עמו אלא מעל הכפורת:

אמר ר' שמעון בן עזאי אינו משיב על דברי ר' אלא כמוסיף פי' מפני שהיו דבריו נראין כמתמיה על דברי רבו לומר היאך איפשר לאותו כבוד שנאמר בו את השמים ואת הארץ אני מלא לצמצם בין שני הכרובים לכך אמר איני משיב על דבריו אלא מוסיף אני לפרש שלא עשה כך אלא להראות חבתן של ישראל להיכן גרמה לכבוד המרובה הזה כל כך לדחוק ולדבר מבין שני הכרובים פי' כאלו נדחק ומדבר משם:

אמר ר' שמעון בן עזאי איני כמשיב וכו' כאן הוצרך לומר מפני שנראה כחולק על דברי ר' עקיבה שהוא היה דורש מן חיות והוא דורש מן חיים. וקאמר איני כמשיב על דבריו

כלומר איני סותר את דבריו אלא מוסיף אני עליו שאף שיש להם תואר אדם אינן רואין אותו:

פסקה יג

שכל ל"ח שנה שהיה ישראל כמנודין לשמים פי' משלוח מרגלים ואילך וקיימא לן שנה שניה שלח מרגלים. ובתשעה באב נגזרה הגזרה עליהם ובט' באב נפסקה שכלו מיתי מדבר נמצאו ל"ח האמצעיים היו בנדוי:

דכתי' ויהי כאשר תמו למות וידבר ה' אלי לאמר פרש"י ז"ל בפי' התורה מתחלת שלוח מרגלים ואילך לא נאמר אלא ויאמר ה' אל משה. ועכשו וידבר ה' אלי משמע לשון חבה וקביעות לישוב הדעת. אבל ויאמר משמע לשון עראי ואעפ"י שיש בתורה כמה וידבר משלוח מרגלים ואילך איפשר כשנכתבה תורה לסוף ארבעים שנה החזיר אותה ללשון דבור אבל הוא מעיד על עצמו שלא היה בדבור קבוע וחזק עד אשר תמו למות:

והשיבני פי' השיבני אם יקבלו וכן להראות חבתן לפניו שלא היה צריך לתפלתו:

לא היה מדבר עמו לצורך עצמו פי' אותם ל"ח שנה. יכול לא היו לו שאלותיו של משה בחבה ובצוהר פנים:

ת"ל ויהי כאשר תמו וכו' לאמר לישראל לא היה בדיבור עד אשר תמו אבל לצורך עצמו אפילו קודם לכן:

פרשה ב

פסקה א

שהסמיכה נוהגת בכל המחוברים. פי' כל השותפין שבקרבן שכולם סומכין עליו כדאיתא לקמן בפרק שלמים קרבנו לרבות כל בעל קרבן לסמיכה:

פסקה ב

ואין בנות ישראל סומכות. מפני שהיא עבודה בקדשים דסמיכה בכל כחו בעינן כדאיתא בחגיגה [טז:] אי נמי שכל מצוה שהנשים פטורות אם יעשו אותה איפשר לבא לידי זלזול המצוה או לשום קלקול על ידי עשייתן מיחו בהם חכמים [עירובין צו:] כגון מיכל בת שאול שהיתה מנחת תפלין ומיחו בה חכמים ואשתו של יונה שהיתה עולה לרגל והושבה והכי איתא בעירובין בירושלמי ופלוגתא היא דאיכא מיד מיחו ואיכא למ"ד לא מיחו. וכן תלמוד תורה לנשים לדעת ר' אליעזר ור' יהושע [סוטה כ' ע"ש] שאומרים כאלו מלמדה תפלות מפני שאיפשר בכל אלה לבא עליהם לידי קלקול לידי פריצות וזלזול המצוה לפי שאינן זהירות לקיימן כראוי. ובסמיכה אפילו להקיף ידיהם על גבי הבהמה אין מניחין אותם שמא יבאו לידי מעילה:

ור' יוסי ור' שמעון אומרים נשים סומכות רשות. איכא מ"ד לדעת ר' יוסי ור' שמעון אפילו סמיכה גדולה עליו מותרת בנשים שכך נתנה בתורה לאנשים חובה ולנשים רשות והנשים דומיא דאנשים לכל מצות עשה שהזמן גרמא אף על פי שיש בה איסור תורה כגון ציצית של תכלת לנשים והא דאמר ר' יוסי סח לי אבא אלעזר פעם אחת היה לנו עגל של זבחי שלמים והוציאנוהו לעזרת נשים וסמכו עליו נשים וכו' דמוקמינן לה במסכת חגיגה [שם] דאמרינן אקיפו ידייכו התם משום שלא היה להם חלק בקרבן אלא שהאנשים היו מקריבין ומשום נחת רוח דנשים עבוד שם הסמיכה אבל הנשים המקריבות עושות סמיכה כאנשים לר' יוסי אף על פי שהיא עבודה בקדשים ומיהו לדעת ת"ק לא עבדי כלל לא לסמוך בכח ולא אפי' להקפות שמא יבאו לידי קלקול והיינו דקא מייתי ראיה ר' יוסי ממעשה דאבא אלעזר ואף על פי שלא היתה סמיכתו סמיכה גמורה. ואיכא מ"ד דאפילו לדעת ר' יוסי ור' שמעון לא שרינן להו לנשים למעבד איסור דאורייתא משום דידהו וסמיכה דשרי ר' יוסי בנשים אינה אלא להקפות ידיהם כמעשה דאבא אלעזר וכדמתרן לה באקפויי ידא. ומסתברא כפירוש' קמא דסומכות דר' יוסי כסומכות דת"ק:

וא"ת אמאי אצטריך לאקשויי ממעשה דאבא אלעזר דאמר סמיכה בכל כחו בעינן לותביה מדר' יוסי גופיה דאמר נשים סומכות רשות ואי בכל כחו היכי אתי איסור דידהו ודחי איסור עבודה בקדשים איכא למימר מעשה רב:

ואם ישאל השואל להך לישנא דאמרת דר' יוסי סמיכה גמורה שרי בנשים והא דאמרינן אקפו ידיכו משום דלא הוו להו לנשים שותפות בגווה ואמאי עבוד נמי סמיכה. תשובתו שאלו היה להם ליכנס לעזרת ישראל ולסמוך עליו כעין אנשים כדתנן במנחות [צג.] במקום ששוחטין סומכין ותכף לסמיכ' שחיטה וכשהוציאוהו לעזרת נשים המקריבות נראות כמו שיש להם חלק בנכסי בעליהן עשו להם נחת רוח והוציאוהו להן לסמוך עליו. למדנו שלא היתה הסמיכה מתורת חובה אלא מפני שהן המקריבות ונראית כמו שיש להם חלק בנכסי בעליהן עשו להן נחת רוח והוציאוהו להן לסמוך עליו. מכל מקום המקשה היה סבור כי גוף הסמיכה כסמיכת בעליהן עשו אותה ומשום הכי קא מקשי ליה ואי ס"ד סמיכה בכל כחו בעינן דמשום נחת רוח דנשים עבדי' עבודה בקדשים ותירץ דסמיכה גופה לא הות סמיכה גמורה אלא דעבוד בה כל דהו משום נחת רוח דנשים וזו ראיה לר' יוסי דסמיכה שייכא בנשים הואיל והוזקקן לסמיכתן כלל. מכל מקום אין הלכה כר' יוסי דר' מאיר ור' יהודה פליגי עליה וסתם לן תנא כר' מאיר ור' יהודה בראש השנה דתנן בראש השנה [לב:] אין מעכבין את התינוקות מלתקוע הא

נשים מעכבין פירוש משום שבות דתקיעה אלמא לא סבירא לן כר' יוסי והכי איתא בעירובין פרק המוצא תפילין [צו:], ובמסכת סוכה [מב:] נמי אמרינן במתניתין מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ואמרינן עלה בגמ' פשיטא מהו דתימא כיון דלאו בת חובה היא בביטול נמי תתסר ואי כר' יוסי סבירא לן והא איהי נמי שייכא בנטילתו כאנשים. ואי בנטילה שייכא מנא תיתי דתתסר בטלטול והלא דבר הניטל ביום טוב אצלה כמו לאיש אלמא שמע מינה דכר' מאיר ור' יהודה סבירא לן הילכך לא מבעיא תכלת בציצית דלא שרינן להו דאיסורא דאורייתא אלא אפילו ברכת לולב לא שרינן אבל ישיבת סוכה ונטילת לולב גופייהו שרינן להו דאין כאן לא קלקול ולא זלזול מצוה:

ולולי שאין כאן מקומו הייתי מאריך בו ממה שאמרו בו במסכת מנחות [מג.] בעי רב יהודה דהוה רמי תכלתא לפרזמא דאינשי ביתיה. וממה שאמר רב יוסף בבבא קמא [פז.] מריש הוה אמינא מאן דאמר לי הלכה כר' יהודה הוה עבידנא יומא טבא לרבנן וכו' והייתי מעמיד דברים על מכונם אלא שאין זה מקומו:

מ"מ רמז הדבר אני מגלה כי הסומא לרבי יהודה אע"פי שהוא פטור מן המצות מדבר תורה מ"מ חיובו מדרבנן דלא גרע מקטן שלא הגיע לחינוך הילכך לר' יהודה הסומא עושה כל המצות ומברך עליהם:

לרבות כל האמורים בענין. פי' כל האמורים בפרשת ויקרא דהיינו עולות ושלמים ודברי הכל היא דכולהו מודו שאין הנשים חייבות בסמיכה:

פסקה ג

אדם לרבות את הגרים. נ"ל משום דממעטינן מינייהו משומדים אצטריך לרבות גרים אי נמי משום דכתיב בני ישראל וגרים לאו בני ישראל נינהו:

אחר שריבה הכתוב מיעט. ואיני יודע מה ריבה ומה מיעט הריני למד מן המפורש בענין: ת"ל בני ישראל מה בני ישראל מקבלי ברית אי מה בני ישראל מקבלי ברית וכו' ת"ל מכם מכח מעשיכם והיינו למעט משומדים שמעשיהם משונים משאר ישראל אבל הגרים מעשיהם מתוקנים כשאר ישראל ואע"פי שאין אבותיהם שוים במעשיהם. במעשיהם חלק ולא במעשה אבותיהם:

ועכשו אל תאמר אלא מה ישראל וכו':

פסקה ה

כל מקום שנאמר קרבן ואשה אמרה תורה ביו"ד ה"א ובמקום אחר אהיה או שדי או צבאות או באלף דלת אלא כולם בשם אחד כדי שלא יאמרו המינים שתי רשויות הן ואומרים זה רוצה בעבודה זו וזה רוצה בעבודה זו:

פסקה ו
ת"ל בקר וצאן פירוש מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו עכובא הוא:

פסקה ז
חורש בשור ובחמור יוכיח שנעבדה בהם עבירה ומותרין לגבוה נפקא לן במסכת סוטה פ' עגלה ערופה [מו.] אשר לא עובד בה עבודה פוסלת בעגלה ואין עבודה פוסלת בקדשים. ואמרינן התם דאפילו עבודה דאסורה אפילו עבד בהם כשהם מקדשין לא פסלה בהו:

פסקה ט
מה אתנן ומחיר שצפויין מותרין פי' מותרין ואפילו לגבוה ואפילו היה הכל כאתננה דהא קיימא לן [תמורה לא.] נתנו לה כספים באתננה ולקח בהם בהמה מותרת לקרבן דכתיב הם ולא שנוייהם ואע"פי שצפוייהן מותרין ואפילו לגבוה מ"מ הן עצמן אסורין לגבוה:
נעבד שצפויו אסורין ואפילו להדיוט דכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך ואע"פי שצפהו משעבדו אסור:
אינו דין שיהא הוא עצמו פסול לגבי מזבח ואע"פי שהוא בעלי חיים והוא מותר להדיוט:
או חילוף מה אתנן ומחיר שהן אסורין לגבוה צפוייהן מותרין לגבוה כדאמרינן נעבד שהוא בעלי חיים שהוא מיתר בין לגבוה בין להדיוט דאכתי לא קיימא לן שיהא נעבד בעלי חיים נאסר כלל אינו דין שיהא צפוייו מותרים לכל ואף על פי שאין בהם רוח חיים:
אם כן בטלת לא תחמוד כסף וזהב וכו' דאפילו לגבוה לא קא אסר ליה וכל שכן להדיוט:
אני אקיימנו עתה בנעבד שאין בו רוח חיים והוא תלוש שהוא נאסר וצפויו נאסר ואפילו להדיוט אבל נעבד שהוא בעלי חיים שהוא מותר להדיוט וכן לגבוה יהא מותר דאכתי לא קיימא לן איסורא דידיה:
אינו דין שיהא צפויו מותר ואפילו לגבוה הואיל והנעבד בעצמו מותר ואף על פי שאין בצפויו נעבד רוח חיים:
ת"ל מן הבקר ולא כל הבקר להוציא את הנעבד ואע"ג דקא מוקים ליה להאי קרא דלא תחמוד בדבר שאין בו רוח חיים ההוא לדחייה בעלמא הוא. מיהו מסקנא דמילתא בכל נעבד שבעולם ואפילו במחיבר צפוייהן אסורין ואפילו להדיוט אף על פי שהנעבד עצמו מותר לו כדתנן במסכת ע"ז [מה.] הגוים העובדים את ההרים ואת הגבעות הם מותרים ומה שעליהם אסורין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת וכו'. ובתמורה פרק כל האסורין [כח:] מפיק לה נמי להאי מילתא מואבדתם את שמם כל העשוי לשמם:

פסקה י
לא אם אמרת במליקת העוף שקדושתה אוסרת. פי' מפני קדושתה היא אסורה להדיוט שהרי לכהנים היא מותרת דכהנים כי קא זכו משולחן גבוה קא זכו תאמר בטרפה שלא גרמה לה קדושה שהרי קודם לכן נאסרה עליו בין (להדיוט)[לכהן] בין לישראל:
כשהוא אומר למטה מן הבקר וכו' ומפרש במנחות [ה:] מאי ואם הושבת משים דאיכא למעבד מעיקרו דדינא פירכא מה לבעל מום שכן מומו ניכר תאמר בטרפה שאין מומו ניכר:

פסקה יא
ומן הצאן לרבות את הנוגח. וי"ו יתירה קא דריש:
רובע עשה בו אונס [וכו'] דכתיב כי יגח ולא שיגיחוהו. ובפרק שור שנגח ד' וה' שוורים [מ:] מייתי לה להא ברייתא:

פרק ג

פסקה א
עולת העוף באה נדבת שנים דריש ליה בדוכתיה מדכתיב והקריב יתירה.

פסקה ב
מנחה אינה באה נדבת שנים דכתיב בה נפש.

פסקה ד
מלמד שהוא באה בנדבת צבור פי' קיץ המזבח:

פסקה ה
עולת העוף אינה באה נדבת צבור נפקא לן לקמן ואם מן העוף עולה קרבנו יחיד מביא עולת העוף נדבה ולא צבור:

פסקה יא
ממקום שהיחיד מביא הצבור מביא. שכל הפסולין פסל ביחיד פסל בצבור כגון רובע ונרבע מוקצה ונוגח:

פרשה ג

פסקה א
יכול לא יהיו פסולין אלא בעולת נדבה שאין לה חליפין. אין לה חליפי עוף אבל עולת חובה יש לה חליפי עוף פי' בדלות:
והעוף אין המום פוסל בו וכיון שהיא קלה מדרך הזו יכול לא יהיו פסולין הללו בה:

פסקה ב
ת"ל עולה פי' קרא יתירא הוא דהא כתיב למטה וסמך ידו ומצו למכתב הכא אם קרבנו מן הבקר:

פסקה ד
תאמר בתמורה שקדושתה חלה עליה בבעלת מום קבוע שאינה יוצאה לחולין ליגזז וליעבד ובתמורה [ט.] נפקא לן מדכתיב לא ימיר אותו טוב ברע רע מאי ניהו בעל מום וכתיב אם המר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו יהיה קדש אלמא רע דבשעת תמורתו רע גמור הוא אבל בקדשים בעינן שיהא טוב מעיקרו כדכתיב לא ימיר אותו טוב ברע וכו' ואם המר ימיר וכו'. וא"ת או רע בטוב אלמא רע נמי עושה תמורה בקדש גמור. התם כיון דכתיב בטוב דקרא יתירא הוא שדייה על רע דסמיך ליה לומר רע שהיה טוב מעיקרא עושה תמורה ואי לא לא:

פסקה ז
כשהוא אומר למטה זכר פי' בבן צאן:

פסקה ט
לא אם אמרת בחטאת שלא כשרה לבא כל מין הזכרים פי' שאין חטאת יחיד באה מן הבקר:

פסקה י
המעשר יוכיח שאין קדושתו מרחם ואינו כשר לבא טומטום וכו' פי' מעשר יליף העברה העברה מבכור ותמים:
כשם שאם אינו תמים אינו לרצון פי' כל אשר בו מום לא תקריבו כי לא לרצון יהיה לכם כך אם אינו כענין הזה אינו לרצון שהרי על כולן נאמר לרצונו הא אינו כן אינו לרצונו:

פסקה יב
תמים יקריבנו תמים יקדישנו פי' שהרי עדיין לא נשחט הילכך האי יקריבנו על יקדישנו קאמר. ובפרשת אמור נמי הכי דרשינן כל אשר בו מום לא תקריבו לא תקדישו ומהתם בלאו ומהכא בעשה:
ר' יוסי אומר יבקרנו ויקריבנו י"ל סרס המקרא ודרשהו וי"ל תמים יקריבנו ידוע לתמימות מדלא כתיב תם ואיזה זה שהוא מבוקר:
שמעתי בשוחט תמיד שאינו מבוקר בשבת חייב חטאת ויביא תמיד אחר. מפרש לה במסכת סוכה פרק לולב הגזול [מב.] כגון שהביא מלשכת שאינן מבוקרין דלא הוה ליה למטעי הא לאו הכי פטור דסבירא ליה לר' יוסי טועה בדבר מצוה פטור כדאיתא התם ואשמועינן הכא שאם עבר ושחטו שאינו מבוקר פסול דלא תימא למצוה הוא דבעינן ביקור אלא דיעבד נמי פסול:

פסקה יג
מטפל ומביא לו וכו'. פי' שלא יאמר ילך הגזבר ויביאנו שהרי נדבה הוא ואינה חובה עליו אלא הוא חייב להביאו:

מהו אומר יקריב יקריב דכתיב תמים יקריבנו אל פתח אהל מועד יקריב אותו ויקריב יתירא קא דריש:

מנין אתה אומר נתערבה עולה בעולה עולת ראובן בעולת שמעון או עולה בתמורתה או עולה בחולין שיקריבנו:

ת"ל יקריב בעולה. יקריב זו לשם בעליה סתם וזו לשם בעליה סתם:

עולה בחולין ימכרו החולין לצרכי אותו המין והכי איתא בזבחים בפרק כל הזבחים [ע:] ובמסקנא נמי הכי אמרינן עולה בחולין מפני שיכול להקדיש את החולין ולעשותו עולה: יכול אפי נתערבה בפסולין נמי וכו' ובמסקנא ממעטינן להו לכולהו תערובת בר מהנך דאמרינן לעיל ומפרש בזבחי' [שם] קדשי קדשים מין בשאינו מינו ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמי היפה שבהם ממין זה ובדמי היפה שבהם ממין זה ויפסיד המותר מביתו:

והני מילי כשנתערבו מחיים אבל נתערבו דמם זה בזה הא אמרינן בההוא פירקא [פ.] מתן אחת במתן ארבע ר' אליעזר אומר ינתנו במתן ארבע ר' יהושע אומר ינתנו במתן אחת. הנתנין למעלה שנתערבו בניתנין למטה ר' אליעזר אומר ינתנו במתן ארבע כניתנין למעלה וחכמים אומרים ישפכו לאמה וכו' כדאיתא התם ולקמן מפיק לה מההוא קרא:

פרק ד

פסקה א

צפונה לפני ה' פי' בבן צאן הוא:

אין צפון בבמה. שאין העולה הקריבה בבמה טעונה שחיטת צפון ובבמת יחיד קאמר והכי איתא בפרק קמא דזבחים [צ"ל בפ' בתרא קי"ט:] והסמיכה אינה נוהגת אלא בקרבנות יחיד שלא מצינו סמיכה בצבור אלא בפר הבא על כל המצות ושעיר המשתלח. והכי איתא במנחות בפרק שתי מדות [צב.]:

פסקה ב

ולא ידו על גב פי' על השדרה כנגד חללה. ולא על צואר פי' גרון. על גבים פי' על גבי צואר דהיינו מול העורף. ונראה לי דהנך כולהו מראשו דשלמים יליף להו דהתם מייתא כולהו והתם נמי דריש כי האי גוונא. ובמנחות פרק שתי מדות [צג:] לא תני להו ולא על גב וקא מעייל תותיה ולא על הצדדים. פי' על הלחיים והתם קא מצריך להו לתלתא קמאי דאי תנא צואר משום דלא קאי להדי ראשו וכו' ואי תנא הני משום דלא טעיני תנופה. אבל חזה דטענו תנופה צדדין ודאי אצטריך ליה למעוטי משום דראשו נינהו:

פסקה ח

ר' שמעון אומר ונרצה לו [לו] ולזבחו אע"פי שלא סמך הזבח מרצה פי' משמע ליה לר' שמעון דהאי לו אזבח נמי קאי והזבח מאי ריצוי בעי אלא שמע מינה שאע"פי שחסר סמיכה:

פסקה ט

אם עון פגול הרי כבר נאמר לא ירצה פירוש חוץ למקומו נמי קרוי פגול דההוא קרא דכתיב בפ' קדושים מוקים ליה בזבחים בחוץ למקומו וקרי ליה פגול הוא לא ירצה:

אם עון נותר הרי כבר נאמר לא יחשב. פי' עון נותר זה שחשב עליו חוץ לזמנו ומאי עון נותר מחשבת נותר. ונפקא לן מקרא אריכא דצו את אהרן דכתיב ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי וכו' המקריב אותו לא יחשב לו פיגול וכו' ונראה לי דהאי דקרי ליה עון פיגול נותר משום דכרת דפיגול עון עון מנותר ילפינן ליה בזבחים [מד.] והאי דפרשי' ליה חוץ לזמנו ולא קא מפרשי ליה בנותר ממש חדא משום דבנותר לא כתיב שלא יחשב. ועוד שהרי הציץ אינו מרצה על אכילות כלל דכתיב לכל מתנות קדשיהם:

וכן פי' הרב צרפתי ז"ל בפ"ק דיומא [ז:] ונראה שאין אנו צריכין לזה הדוחק אלא עון פיגול ובשתיהם כתיב לא ירצה עון נותר ממני. וא"ת בנותר היכן נאמר בו לא יחשב. תשובתך לפי שאין מקרא יוצא מידי פשוטו ואעפ"י שאנו דורשין ואם האכל יאכל במחשב עליו על מנת לאכול ביום השלישי מ"מ מדאפקיה רחמנא בלשון אכילה שמע מינה בנותר גופיה קאי בלא יחשב לומר שאין הציץ מרצה עליו וקרא דכתיב בנותר גופיה עדיף ליה לאיתויי ומיניה קא ממעט לן הדם שהוא עון נותר:

וא"ת ירצה עון יוצא הרי הוא בכלל חוץ למקומו שאם על המחשבה אינו מרצה כל שכן על היוצא עצמו:

פסקה י

שאם עשאה לסמיכה שירי מצוה פי' שלא סמך מעלין עליו כאלו לא כפר וכפר מפרש לה בזבחים בפ"ק [ו.] כפר בעשה דאיכא גביה לא כפר סמיכה משום דהוה ליה דלאחר שחיטה מאי טעמא דכל כמה דלא שחיט בעמוד וסמוך קאי:

ואיכא דמפרשי ליה כפר גברא לא כפר קמי שמיא פי' כפר גברא דאפי' עשה דסמיכה כפר לא כפר קמי שמיא. דלא עבד מצוה מן המובחר:

עליו ר' שמעון אומר את שעליו חייב באחריותו פי' מי שאמר הרי עלי עולה חייב באחריותי דהכי קא דריש ליה עליו לכפר מי שאמר עלי זקוק עד שעת כפרה אבל אמר הרי זה אם אבד אין זקוק לו:

פרשה ד

פסקה א

ומה סמיכה בטהורים אף שחיטה בטהורים. מפרש בזבחים בפרק כל הפסולין [לב.] סמיכה בטהורים לפני ה' וסמך. ואי אמרת נעול ידיה ונסמוך קסבר ביאה במקצת לא שמה ביאה:

אף שחיטה בטהורים מפרש התם אסמכת' בעלמא הוא דאיפשר מדאוריית' דעביד סכין ארוכה ושחיט מיהו רבנן גזרו ביה בטמא שלא ישחוט בקדשים כלל שמא יגע בבשר:

פסקה ב

וכי מנין באת כלומר מאיזה מקום היית מרבה שחיטה בכהן והלא בפרשה צו לא הוזכר כהן לשחיטה:

פסקה ג

בן הבקר לפני ה' ולא השוחט לפני ה' פי' דעביד סכין ארוכה ושחיט מאבראי:

שמעון התימני אומר מנין שתהא ידו של שוחט לפנים מן הנשחט פי' שצריך שיהא השוחט בפנים ת"ל ושחט את בן הבקר לפני ה' השוחט את בן הבקר לפני ה':

פסקה ד

נאמר כאן כיהון פי' בני אהרן הכהנים ונאמר להלן כיהון אלה בני אהרן הכהנים אשר מלא ידם לכהן דהיינו לבישת הבגדים דכתיב ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו למשחה בהם ולמלא בם את ידם:

פסקה ה

קבלה לא עשה בה מחשבה כמעשה בזבחים פ"ק [יג.] רמי ליה להאי קרא אקרא דפרשת צו את אהרן דאמרינן התם יכול לא תהא מחשבה פוסלת אלא בזריקה פי' מדכתי' ואם האכל יאכל ביום הקריבו יאכל ביום השלישי לא ירצה וזריקה היא המרצה והאי קרא דריש ליה התם במחשבה על מנת לאכול חוץ לזמנו ביום השלישי. מנין לרבות שחיטה וקבול ת"ל ואם האכל יאכל בדברים המביאים לידי אכילה וכו' ומחשבה פסלה בקבלה כזריקה. ומתרץ לה רבא התם הא דאמרינן הריני שוחט על מנת לקבל דמו למחר. יש מפרשי' כי השוחט על מנת לקבל דמו למחר לא פסלה והטעם מפני שהוא דבר שאי איפשר לפיכך אינו אלא כמשחק. אבל המקבל על מנת לשפוך שיריה למחר פסלה. ויש מפרשי' כי השוחט על מנת לקבל למחר פסלה והיינו דקתני מנין לרבות שחיטה וקבול וכו' אבל המקבל על מנת לשפוך שיריה למחר לא פסלה כדקתני יצאו שפיכות שירים והקטורת אימורין שאינן מעכבין את הכפרה וראיה לזה הפירוש דקאמר ליה ההוא מרבנן לרבא ושפיכות השיריים והקטרת אימורין לא פסלא בהו מחשבה. והתניא

יכול לא תהא מחשבה מועלת אלא באכילת בשר מנין לרבות שפיכות שיריים והקטורת אימורין וכו' ואם כפי' הראשון הרי אמר רבא שהמקבל על מנת לשפוך שיריים למחר פסולה הואיל והמחשבה בשעת עבודה שהיא מעכבת את הכפרה וכל שכן דמחשבה בזריקה על מנת לשפוך שיריה למחר דפסלה. וממילא הך דקתני באידך פסילן כשחשב זו הלאו קאמר. וזהו הראיה לפי' האחרון כי הואיל ואינן מעכבין כפרה לא פסלא בהו מחשבה. לא שנא חשב בעבודה אחרת עליהם לא שנא חשב עליהם לעבודה אחרת. מיהו דוקא במחשב בקבלה עליהם. אבל חשב בזריקה עליהם פסולה וזו המעלה יש בין זריקה לקבלה ולהכי קתני לעיל לא עשה בהם מחשבה כמעשה זריקה עשה בה מחשבה כמעשה. והטעם מפני שאפילו הכתוב פסל במחשבה בזריקה יותר משאר עבודות שאינן באות אלא מריבוי הכתוב:

זהו דרך לפירוש האחרון אלא שיש לדקדק אדקא מתרץ ליה רבא להההוא מרבנן בקושיא דשפיכות שיריים והקטרת אימורין לא קשיא הא דאמר הריני זורק לשפוך שיריים למחר הא דאמר הריני שופך על מנת להקטיר אימורין למחר. כלומר כי אמר הריני זורק על מנת לשפוך שיריים פסלה. וכי אמר הריני שופך וכו' לא פסלה. ואיכא לאקשויי על פירוש בתרא למה ליה לרבא למימר הריני שופך להקטיר אימורין למחר לא פסלה. דתרוייהו לא מעכבי כפרה. והא אמרינן דאפילו במחשב לקבלה על מנת לשפוך שיריים לא פסלה. מ"מ הקשיא הראשונה היא מסייעא לפירוש השני:

עוד יש לי קושיא לפירוש הראשון מזה התירון עצמו שתרן רבא להההוא מרבנן למה שינה רבא את דבריו ולא אמר הא דאמר הריני מקבל על מנת לשפוך השיריים למחר פסלה כדאמרינן בתירוצא קמא ולא היה צריך לשנותו לזריקה דהא במחשב בקבלה קיימינן ואמרינן דפסלה והא דקתני דשפיכת שיריים והקטרת אימורין לא פסלה דאמר הריני שופך וכו' תרוייהו לא מעכבי כפרה הנה גם זו הקושיא לפירוש הראשון מעתה כיון שיש לנו על פי' הראשון שתי טענות גדולות ועל הפי' השני טענה אחת ראוי לנו לגלגל עם פי' השני יותר מן הראשון ונתרץ הקושיא שיש עליו. והא דאוקמא רבא להההוא מתניתין דקתני יצאו שפיכות שיריים והקטרת אימורין וכו' כגון דאמר הריני שופך על מנת להקטיר אימורין למחר ולא אוקמה כגון דאמר הריני מקבל על מנת לשפוך שיריים איפשר דלישנא דמתניתין נקט דייקא נמי לתרוייהו כחדא אי נמי לא אשמעינן רבא טעמא דאמר הריני שופך על מנת להקטיר למחר לא פסיל אבל אמר הריני מקבל על מנת להקטיר אימורין למחר אע"ג דלא מעכבי כפרה פסלה. והיינו מתניתין דתנן [זבחים כט:] השוחט והמקבל והמוליך והזורק לאכול דבר שדרכו לאכול ולהקטיר דבר שדרכו

להקטיר כזית חוץ לזמנו פגול וחייבין עליו כרת וזה הפרש יש בין שפיכת שיריים והקטרת אימורין ואע"ג דתרוייהו לא מעכבי כפרה. וטעמא דמילתא משום דכתי' ואם האכל יאכל ואכילת האש קרויה אכילה דכתיב תאכלהו אש לא נופח. ושפיכת שירים [נהי דמיא] לאכילת מזבח אבל אכילה לא נקראת בהדיא ונראה כן בבירור:

נחזור לסדרנו קבלה לא עשה בה מחשבה כמעשה פירוש שאם עשה בה שום מעשה פוסלת כגון שקבל למחר פסלו או אם קבלו בחוץ פסלו ואם חשב בקבלה לשפוך שירים למחר לא פסלו כאשר פירשנו:

המקבל בחוץ פטור בפ' שחוטי חוץ [צ"ל פ' פרת חטאת קטו:] יליף לה מהעלאה דבעינן גמר עבודה דומיא דהעלאה. קבלוהו פסולין אין חייבין עליו פי' אותם הפסולין שקבלוהו אין חייבין עליו ומאן נינהו פסולין זר ומחוסר בגדים וטמא ושלא רחוץ ידים ורגלים וכולהו איתנהו בזבחים פרק בתרא [צ"ל פ"ב טו:] ומאי טעמא דכתיב עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת ודרשינן [יומא כד.] ועבדתם עבודה תמה:

וטומאה וזרות בהדדי כתיבי בפ' וינזרו מקדשי בני ישראל כדאיתא בפסחים בפ"ב [צ"ל זבחים טו:] ומחוסר בגדים נמי כל זמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם ואם לאו זרים נינהו [שם יז:]. שלא רחוץ ידים ורגלים גמר חוקה חוקה ממחוסר בגדים [ג"ז שם]:

פסקה ז

שכן אם נתערבו חיים יקרבו פי' כדאמרינן לעיל זה יקריב לשם מי שהוא וזה יקריב לשם מי שהוא:

ומנין אפי' נתערבו באשם וכו' כיון שהזכיר אותם לכשרות הקדים את הקרוב לכשרות תחלה ולמעלה שהזכיר אותו לפסלות הזכיר את האשם באחרונה ובזבחים פ' כל הזבחים [פא:] נשנו בענין אחר. ואין ביניהם מחלוקת:

שאלו ואלו מתן ארבע פי' שתים שהן ארבע:

ומנין אפי' נתערבו בבכור ומעשר ופסח. פי' שינתנו במתן ארבע כר' יהושע [שם פ. ע"ש] אעפ"י שאלו בזריקה ואלו בשפיכה ותניא בזבחים פ' בית שמאי [לז.] מנין לכל הנתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא שנ' ודם זבחיך ישפך:

פסקה ח

ת"ל דמו פירוש בפרשת ואם מן הצאן:

פסקה ט

אי סביב יכול יקיפנו בחוט. הכי גרסי' הא כיצד הפסק מתנות פי' שתים שהן ארבע והכי איתא בזבחים פ' איזהו מקומן [נג:]:

פסקה י

ר"ש אומר נאמר כאן סביב ונאמ' להלן סביב פי' בפרשת מלואים גבי פר חטאת מה להלן הפסק ארבע מתנות וכו' בזבחי' [שם] מסיים לה הכי אי מה להלן ארבע קרנות אף כאן ארבע קרנות אמרת עולה טעונה יסוד וקרן דרומית מזרחית אין לו יסוד הילכך הנך ארבע מתנות דקא אמרינן לאו על ארבע קרנות אלא על שתי קרנות באלכסון מיהו נותן וחוזר ונותן בכל קרן וקרן מאותן שתי קרנות שתי מתנות על שתי רוחות והכי מפרש התם:

פסקה יא

והקריבו בני אהרן את הדם מה ת"ל שוב את הדם מנין אתה אומר נשפך הדם מן הכלי וכו' קשיא לי דהא דרשינן לעיל מה ת"ל דם להכשיר את שנתערב דם עולה בדם עולה וכו' ואיפשר דאת קא דריש הכא:

יכול אפילו נשפך מן הצואר וכו' ת"ל הדם ה"א מיעוטא הוא ואת הדם קמא כיון דלגופיה אצטריך לא דרשי' לא את ולא ה"א ובזבחי' בפ"ב [כה.] מפיק לה להאי מלתא מדם הפר דכהן משוח ודריש הכי דם מהפר יקבלנו ואיפשר דהתם למצוה והכא לעכב:

אי נמי התם בקדשי קדשים ובחטאות הפנימיות הכא אפי לקדשים קלים ולחטאות החיצונות:

פסקה יב

מה הדם בזריקה אף בשר בזריקה. מפרש בזבחי' פ' קדשי קדשים [סב:] אויר היה בין כבש למזבח ועומד על הכבש וזורק למערכה והכי דריש התם מה הדם אויר קרקע מפסיקו פי' שהרי על הארן עומד וזורקו כדדריש הכא הדם על גבי המזבח ולא הזורק על גבי המזבח:

אף בשר אויר קרקע מפסיקו פי' ולעמוד למטה ולזרוק אי איפשר שהרי המזבח גבוה עשר אמות והמערכה היתה שתי אמות לפנים מן המזבח אלא ודאי על הכבש היה עומד וזורק דאויר קרקע מפסיקו ושמע מינה אויר קרקע היה מפסיק בין כבש למזבח משהו:

יכול יהא זורק ורובע פי' דוגמתו באהלות פ"ג וכן מרבג של אבנים מרבג כמו בנין של אבנים זו על זו כך פירוש בערוך. והאי נמי יכול יהא נותן אבר על גבי אבר כאדם שעושה גל של אבנים. ת"ל וערך הא כיצד עורך ונותן זו בצד זו:

פסקה יד

יכול יהא הכיור נתון בין האולם ולמזבח נתון כלפי דרום. ובזבחי' פ' קדשי קדשים [נח:] איתא להא מילתא ומפיק טעמא מקרא אחרינא דכתיב בפ' ואלה פקודי ואת מזבח העולה שם פתח אהל מועד ובההיא גרסי' משוך קימעא כלפי דרום. ובזבחים פ' קדשי

קדשים [שם] איתא נוסחי התם דכתי' בהו ומשוך קימעא כלפי צפון וההיא נוסחא דכתי' בה כלפי צפון אתיא כי הך דהכא. לית בה קימעא דמשמע רובא דכיור הוה קאי בדרום הפתח של היכל מיעוטו בצפונו דקסבר ר' יוסי הגלילי דכוליה מזבח בצפון קאי דכתי' על ירך המזבח צפונה לפני ה' שלא יהא דבר מפסיקו בינו לבין ההיכל צריך שיתן מקצתו בין האולם ולמזבח כדי לקיים בו ונתת אותו בין אהל מועד ובין המזבח מכל מקום במשכן רובו בצפון לדרום הפתח דהיינו מחצי הפתח ולדרום כדי לקיים המזבח פתח אהל מועד שלא יפסיקנו מן הפתח והפסקת מיעוטו אינה הפסקה: מיהו קשיא לי אי הפסקת מיעוטו לא הויא הפסקה אם כן כשנתן מיעוטו בין האולם ולמזבח היכי חשיבא נתינה והכתי' ונתת אותו בין אהל מועד ובין המזבח. מגרסא דהכא לא קשיא מידי דאיפשר דהאי משוך כלפי דרום דגרסינן הכא מחצה למחצה קאמר כדי לקיים שני מקראות הללו. והאי דקאמר מזבח פתח אוהל מועד כלומר הואיל ולא נאמר בכיור פתח אהל בין אהל ולמזבח אלא בין אהל ולמזבח גרידא משמע שלא היה הכיור מפסיק (בין הכיור ולפתח) [כולו] אבל צריך שיהא מקצתו מפסיקו כדי לקיים בין אהל מועד ובין המזבח. מיהו לנוסחי דזבחים דכתי' בהו קימעא איתא לאקשויי כדאקשינן וסוף דבר דעתי נוטה לאותה נוסחא דזבחים דכתי' בה משוך קימעא כלפי דרום דכיון דכתי' ונתת אותו בין אהל ובין המזבח מסתמא דנתינת רובו נתינה. ואי אמרת הוה ליה הפסקה כיון דמדיוקא דקרא קא ממעט הפסקה ולא בהדיא כתיבא מסתייא בהמשכת מיעוטא בדרום וכן עיקר:

פרק ה

פסקה ב

אין לי שטעונה הפשטה אלא עולת נדבה עולת חובה מנין. אין לי אלא עולת בקר צאן מנין וכו' נאמר הבא עולת נדבה ונאמר הבא עולת צאן חובה פי' אמסקנא סמוך דמרבי מקרא אפי' עולת נשים ועולת גוים. דאי מהיקשא איכא למפרך כדפרכינן לעיל לענין סמיכה.

פסקה ד

עד שתהא מרבה את הגוים ת"ל העולה קרא יתירא הוא דהא בעולה קיימינן והוה ליה למכתב והפשוטה. ואי קשיא לך ה"א דהעולה מאי ממעטינן מינה דהא דרשי' לעיל הדם במיעוטה דה"א מיעוט לה"א דהעולה קא סמיך וגם הפשט וניתוח ממעט דהפשט נמי ממעט מה"א דהעולה:

אחר שריבה הכתוב הא לאו דוקא דהא מיעט תחלה ואח"כ ריבה:

בני ישראל דכתי' בריש עניינא מיעוטה לגוים ונשים והעולה ריבה:

פסקה ה

ר' חייא אומר צא וראה את מי מעוט הכתוב למעלה הוי אומר המקריבים דכתי' בני ישראל כי יקריב מכם ודרשי' [חולין ה.] מכם נמי להוציא את המשומד אבל הפשט וניתוח מעשה בגוף העולה הילכך ריבויא שרינן ליה עילוייהו.

פסקה ז

ופסולה דהעלתה על גבי המזבח קריבה כמות שהיא בלא הפשט וניתוח והא דתנן בזבחים פ' המזבח [פד.] יפשיט וינתח במקומה אלמא פסולה נמי בעיא הפשט וניתוח הא מתרץ לה התם סיפא אתאן לבשרה והא קמ"ל דיש הפשט וניתוח בראשו של מזבח דכבית המטבחים דמי. והכי איתא התם:

פסקה ח

אליתא כמו אלוותא דמס' יום טוב [לג:] והם גזירים:

אמר ר' שמעון וכי עלת' על לב שהזר עולה לגבי המזבח. לימד על הצתת אליתא שלא תהא אלא בראש המזבח. ולהכי כתיב בני אהרן לאשמועינן נמי שיהיו בני אהרן על המזבח בשעת נתינת האש שלא יעמדו בקרקע ויפיחו האש במפוח על המזבח:

ור' יהודה יליף הצתת אליתא בראשו של מזבח מהאש על המזבח תוקד בו: ומהכא יליף שיהא הכהן בראשו של מזבח בשעת הצתת אליתא מדכתי' ונתנו אש על המזבח דקרא יתירא הוא דאי מחד קרא הוה אמינא קאי אארעא ועבד במפוחא. ור' שמעון יליף לכולה מלתא מהכא דלכהן בכיהונו לא צריך שלא עלה על דעת שיהא זר קרב על גבי מזבח וההוא קרא דר' יהודה מפיק ליה למערכה יתירה כדאית' ביומא פ' כהן גדול [צ"ל בראשונ' כד:] וטרף בקלפי [מה:]:

פסקה ט

לימד על כהן גדול שעבד בבגדי כהן הדיוט שעבודתו פסולה וילפינן לה מדכתיב הכהן לגבי אהרן וכתי' ביה בני אהרן הכהנים אלמא כל חד וחד צריך שיהא בכיהונו הראוי לו:

פסקה י

עד שנסתלקה בימי מנשה כי הוא הרס את המזבח כדכתי' בדברי הימים [לג טז] אחר שעשה תשובה ויבן (מזבח לה') [את מזבח ה'] מלמד שהיה הרוס:

פסקה יא

מנין לרבות שני גזירי עצים וכו' פי' בשני כהנים דכתי' שנים עצים שנים. אבל לתמיד של שחר הא כתי' ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר:

פרק ו

פסקה א

וערכו בני אהרן יכול מאה פי' גוזמא הוא והכי קאמר יכול אם היו שם מאה אברים יערכום מאה כהנים ת"ל וערך אבל לתמיד אחר ודאי לא משכחת להו מאה דהא אמרינן ולא נתחיה לנתחים:

מלמד שהטלה עולה בששה כהנים פי' התמיד לבדו חוץ מהחביתין והיין והסולת כדאית' במשנת תמיד [לד:] ואי קשיא לך האי קרא בבן הבקר כתי' במס' יומא [כז.] מתרץ לה הכי מדכתי' בהאי קרא על עצים אשר על האש איזהו דבר שנאמר בו אש ועצים ומזבח הוי אומר זה טלה של שחר כלומר מדכתי' על העצים אשר על האש אשר על המזבח משמע אותם עצים ואש ומזבח שהוזבח במקום אחר וזהו מה שזכר בפ' צו את אהרן על ענין התמיד:

הכהנים לרבות את הקרחנים דברי ר' יהודה מייתי לה בבכורות פ' אלה מומין [מג:] ומפרש התם כשר הוא מן התורה אלא שאמרו פסול מפני מראית העין וכן ננסין וכן זבלגין. ורבנן סביר' להו דפסולין נינהו מן התורה משום שאינן שוין בזרעו של אהרן דכתי' כל איש אשר בו מום מזרע אהרן. ואם עבד עבודה לרבנן עובר בעשה דהכי דרשי' כל איש אשר בו מום לא יגש וצריך כמו כן שיהא מזרע אהרן כלומ' שוה בזרע אהרן הכהן הא אם אינו שוה בזרע אהרן הכהן לא יגש ולאו הבא מכלל עשה עשה אבל על בעל מום כתי' מום בו את לחם אלהיו לא יגש להקריב דקאי עליה בלאו ומחיל נמי עבודה דכתיב כי מום בו ולא יחלל והנך דפסילי משום שאינן שוין בזרעו של אהרן לא מחלי עבודה ולא קיימי אלא בעשה.

פסקה ב

מלמד שאין הראש והפדר מהנתחין קשיא לן הא דכתי' ונתח אותה לנתחיה ולא נתחיה לנתחים. ואם כן מאי איריא ראש ופדר אפי' שאר איברים נמי אין מנתחים אותן לשנים. ותו קשיא לן פר קרב בכ"ד העוקץ והרגל העוקץ בשנים והרגל וכו' וכן שאר הנתחים שיש מהם מתחלקין לשלשה והא בעולת בן הבקר כתי' אותה לנתחיה ולא נתחיה לנתחים. ואיסתברא לן דהנך נתחים דתמיד דחשבינן להו כחד חד לאו משום משמעות דקרא קא חשבינן דאם כן בבן בקר נמי הכי הוו אלא כפי מנהג הקצבים שהיו באותו הפרק שהיו מקצבין אותן כן לשולחנות מלכים או לבעלי סעודות כך חלקו אותם במשנת תמיד [לד.] ששה לטלה וכמו שחשבו אותם במס' יומא [כו:] כ"ד לפר. וכפי המנהג נקראו נתחים וקאמר שלא ישנה מן המנהג ולא יחלוק נתחים חלוקה אחרת וכל הנתחים נתלין במנהג

חוץ מן הראש ומן הפדר ואעפ"י כי הראש הגדול מתחלק לכמה חלקים אפי' הכי התורה אמרה כי הראש והפדר אינה מנתחין הילכך חלק אותם אשאר נתחים:
שהרי הראש והפדר בכלל כל הנתחים ולמה הוציאם מכללם לומר לך אפי' בשור הגדול שהראש מנתח לכמה חלקים הלחיים לחלק אחד והלשון לחלק אחד והפדר מתחלק לכמה חלקים כאן יהיו שלימים וכן שנינו במס' יומא [שם] הראש באחד והרגל בשנים:

פסקה ג

ר' חייא אומר מנין לשחיטה מן הצואר מייתי לה בחולין פ"ב [כז.] והתם מקשה פתח בראש ופדר וסיים בראשו ועדרו וכו' כדאיתא התם והא דאייתי' לראשו ופדרו כלל לגלויי דהקדמת ראש ופדר לשאר איברים ומקרא אחרינא נפקא לן ואייתר ליה הראש והפדר לאגמורי דשחיטה מן הצואר והראש כבר הותז דאי לאו דהקדמתן נפק' לן מקרא אחרינא הוה מוקמינ' האי קרא להקדמה ושחיטה מן הצואר לא ילפינן מיניה ולהכי אדכר בהאי דרשא ראשו ופדרו:

פסקה ד

עצים נתונים להיות אש פי' להיות גחלת פרט לאותן שנעשין כולם אפר ומשום הכי ממעטי' של זית ושל גפן:
ר' אליעזר מוסיף אף של חרוב ושל שקמה ושל דקל ושל מיש ושל חרובי אלון דהנך נמי קטמי מאבראי מפני קליפתן שהיא עבה נעשית אפר מיד ומכבה את הגחלים והכי מפרש בגמר' דתמיד [כט:].

פסקה ו

והקרב והכרעים ירחץ וכו' בבן צאן הוא כתוב ומשום דמייתר דריש נמי ריבוייא:

פסקה ז

ירחץ יכול מה רחיצה האמורה להלן בארבעים סאה דכתיב והיה לפנות ערב ירחץ במים ת"ל במים פי' דבבן צאן קרא יתירא הוא להכשיר את המים ואעפ"י שאינם מים חיים קל וחומר למי כיור דהיינו מים חיים:
קסבר מי כיור מי מעין הם אבל מי כיור עצמן פסולים לרחיצת הקרבים דמים שאין להם שם לווי בעינן כדכתיב במים סתמא:

פסקה ט

עולה לשם עולה [אישים וכו'] לאפוקי כבבא דלא ובשר שנצלה על גבי גחלים עוממות ולא נצלה כל צרכו נקרא כבבא על שם גחלים כבות. כלומר שתהא כוונתו לשרוף אותם על גבי מערכה ולא שקיים בהם מצות הקטרה. מיעט על הגחלים עוממות. ואח"כ יטלם משם בבית הדשן:

ובמס' סנהדרין [ע:] אמרינן כבשר כיבה דאכלי גנבי ובעירובין פ' בכל מערבין [כט:] ליתי (אוגני) [צ"ל סוגייני] דעורבתא וניכביה וניכול כלום' לא יצלה אותו כל צרכו: ריח לשם ריח לאפוקי איברים שצלאן והעלן דלא והכי מפרש בזבחים פ' בית שמאי [מו:].

פרשה ה

פסקה ב

כבשים לעולה ועזים וכו' קרא יתירא הוא דהא איתנהו בכלל צאן. ובמס' סוטה [מו.] מפיק לה להא מילתא מקרא אחרינא פ' עגלה ערופה ואיפשר דהתם דיעבד והכא אפי' לכתחלה:

פסקה ד

ר' אליעזר אומר מה ת"ל כבשים לעולה ועזים לעולה מנין למותר חטאות ומותר אשמות וכו' והמקדיש נכסיו והיו בהם יינות שמנים ועופות שימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהן עולות פי' עולות בהמה ת"ל כבשים לעולה. ר' אליעזר [צ"ל אלעזר] כר' יהושע סבירא ליה כי המקדיש נכסיו סתם והיו בהן עולות הראויות ליקרב למזבח זכרים יקרבו עולות נקבות ימכרו לצורכי שלמים ויביא בדמיהן עולות. ופלוגתייהו במס' שקלים [ו.] ובגמ' דשקלים [פ"ד ה"ה] מפרש טעמא דר' יהושע דכתי' בפרש' אמור אל הכהנים ואיש איש מבית ישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם כל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה הכל קרב עולה:

כל הראוי למזבח קרב עולה כסתם נדרים:

ומנין אף נקבות ת"ל בבקר אפי' נקבות. וטעמא דר' אליעזר דאמר שהעופות ימכרו ואין הן עצמן קרבים עולות דכתי' בבקר ולא עופות ואע"ג דאמרי בעלמא שאין לעוף פדיון הני מילי היכא דקדוש קדושת הגוף ונסתאב אבל הכא [לא] חלה עליה קדושת הגוף כדכתי' בבקר ולא עופות והכי איתא בשקלים ירושלמי:

מכל מקום יביא בדמיהן עולות דהא בכלל כל נדריהם אשר יקריבו לה' לעולה הן שהרי ראויין לבא בנדר ונדבה:

ור' אליעזר פליג עליה דר' יהושע ואומר דכיון דסתם הקדשות לבדק הבית בהמות נמי דמיהן לבדק הבית לפי שאין אדם חולק נדבה וחכמים אומרי' יפלו לנדבה פי' לקיץ המזבח דהיינו נדבת צבור והלא אף הנדבה גופה עולה אלא בזמן שהיא באה חובה פי' קרבן יחיד ולפי שהזכיר במותרת מותר חטאות ואשמות זבים וזבות וכו' כחובות נינהו קרי ליה לקרבן יחיד חובה. בזמן שהיא באה נדבה פי' נדבת צבור:

פסקה ז

לפי שמצינו שהמקבל צריך להיות עומד בצפון ומקבל בצפון. נפקא לן בזבחים פ' איזהו מקומן [מט.] מדכתי' גבי חטאת ושחט אותה במקום אשר ישחט החטאת העולה וסמוך ליה ולקח מדמה באצבעו דהיינו קבלת דם אלמא קבלה נמי בעיא צפון. ומקבל עצמו בעי צפון דכתי' ולקח יתירא:

פסקה ח

על ירך המזבח צפונה שיהא הירך בצפון. והיכן הם הפנים בדרום מפרש לה בזבחים פרק קדשי קדשים [סב:] רואין מזבח כאלו אדם נופל על פניו דכתיב רבוע יהיה דהיינו רבון דמתרגמינן רביע ואדם שהוא הולך על כפיו ירכותיו לרוח אחת ופניו לרוח אחרת אבל אדם שהולך כדרכו ודאי ירכותיו ופניו לרוח אחד. ועלייתו למזבח הם הפנים שלו שהכבש היה בדרום:

ר' יהודה אומר ומעלותיהו פנות קדים שיהא העולה פונה ימינו למזרח והתם פרכינן אימא דרך שמאלו למזרח ומתרץ לא סלק' דעתך דתני רמי בר יחזקאל עומד על שנים עשר בקר שלשה פונים צפונה ושלשה פונים ימה. פונים פונים למה לי כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין למזרח והכא נמי הרי הוא כאלו אמר ומעלותהו פנות ימינו קדם כלומר בעלייתו פונה ימינו מיד למזרח ואלו היה כבש ברוח אחת לא משכח' לה הכי:

פסקה ט

שהמזבח כולו ראוי להיות בצפון. קא סבר ר' יוסי כולי המזבח בצפון קאי:

ר' יהודה אומר מחצי מזבח ולצפון כצפון וכו' לאו משום דסביר' ליה מזבח ממוצע באמצע העזרה אלא כולה מזבח בדרום קאי. ואפי' הכי רחמנא אכשרה לחצי מזבח לעולה דכתיב וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך חלקהו חציו לעולה וחציו לשלמים. והכי אית' בפ' קדשי קדשים [נח.]:

פרק ז

פסקה א

שיהא צפון כולו פנוי מכלום דברי ר' אליעזר בן יעקב דקא סבר כוליה מזבח בדרום קאי כדמפרש ואזיל. והאי צפונה דקרא לאו על צפון המזבח קא מפרש לה אלא בצפונה של עזרה קאמר:

לפני אצפון המזבח כיון דבעינן שיהא צפון המזבח לפני ה' אי הוה קאי לצד הפתח לא הוה קרינא ביה לפני ה' אלא שמע מינה דכוליה מזבח בדרום וקיר צפונה של מזבח לפני ה':

ותנאי אחרינא דלית להו האי סברא קא סברי דהאי לפני ה' לאו אצפון מזבח קאמר אלא אגופיה דמזבח שיהא לפני ה' שאי אפשר למזבח שלא יהא ממנו לפני ה' בין שהוא עומד בדרום בין שהוא עומד בצפון:

מיהו בכל מקום שנ' לפני ה' צריך שיהא מכוון כנגד אמצעותו של פתח ההיכל והכי אמרי' בסוטה [יד:] כשאתה אומר אל פני המזבח בדרום קיימת לפני ה' במערב קיימת לפני ה' במערב בטלת אל פני המזבח בדרום. אמר רב אשי קא סבר כולי מזבח בצפון כלומר ודרומו של מזבח מכוון להדיא כנגד פתחו של היכל דהיינו לפני ה' ובמסכת יומא [לז.] נמי אמרינן כדאמרן לצפון המזבח מכלל דמזבח לאו בצפון קאי:

ומני ר' אליעזר בן יעקב היא כלומר כיון דבעינן והעמיד השעירים לפני ה' ומניהו במזרח וקאמר שהיו בצפון דאילו היה שם מן המזבח לצפון כלום והם היו עומדין בצפון המזבח נמצאו השעירים נמשכין לצדו של פתח ואין כאן לפני ה' אלא שמע מינה כולי מזבח בדרום קאי ונמצא קיר צפונה מכוון כנגד חצי פתחו של היכל והם היו עומדים כנגד קיר הצפוני של מזבח שהוא מכוון וזה עיקר:

פסקה ב

איזהו צפון מקירו של מזבח כולה שמעתא במס' יומא בפ' אמר להם הממונה [לו.] וערך הכהן אותם כסדרן פי' זהו שדרש למעלה שלא יהא רובג וזורק אלא זורק עורך:

וזהו כסדרן כל האברים יהיו מסודרין ומיושבין על המערכה יפה:

פסקה ה

והקריב הכהן את הכל לכבש דאי להקטירה הא כתיב והקטיר המזבחה שהוא אחר הרצייה פירוש אחר הזריקה וכל מעשה שהוא אחר זריקה אינו מעכב שהרי הקטרת אימורין נמי לא מעכבא:

פסקה ז

שאין הסמיכה נוהגת בכל העולות פי' שאינה נוהגת בקרבן צבור כדאמרינן לעיל בפר בן בקר. ופוסל אני בצפון שהצפון נוהג בכולן. ואי קשיא לך נפרוך אדרבא פוסל אני בסמיכה שהסמיכה נוהגת בקדשי קדשים וקדשים קלים. מה שאין כן בצפון כדפי' לעיל בענין לפני ה' וסמך אין סמיכה בבמה. צפונה לפני ה' ואין צפון בבמה כדאיתא לעיל:

הא לא קשיא אצטריכי קראי בעלמא הוא דמצרכינן ואמרינן לפי שיש בסמיכה מה שאין בצפון. ויש בצפון מה שאין בסמיכה לכך הוצרכו שניהם למעט אותם מן הבהמה אבל הכא דריבויא ומיעוטא תרוייהו בעולה נינהו. היאך נוכל למעט צפון מעיכוב שאינו נוהג בכל העולות אפילו למצוה ואעפ"י שהיא נוהגת בקדשים קלים מה שאין כן בצפון

אנן מיהא בעולה ומילי בעולה ממילי דעולה גמרינן. ובמסכת נדה פ' בנות כותים [לד] אמרינן כי האי גוונא דקיימינן במצורע ופרכינן מילי דזב אנן השתא במצורע קיימינן:

פרשה ו

פסקה א

ואם מן העוף עולה קרבנו עוף עולה ואין העוף זבח שלמים. עולה קרא יתירא דהא בעולה קיימינן והוה ליה למימר ואם מן העוף קרבנו:

מה עולה שלא כשרה בבהמה לבא זכרים כנקבות כשרה לבא מן העוף שלמים שכשרו לבא נקבות כזכרים וכו' דברי ר' שמעון.

פסקה ב

אמר ר' יהודה מה אם נקבות שבבהמה שלא כשרו לבא עולות כשרו לבא שלמים נקבות שבעוף שכשרו וכו' מאי איכא בין ר' יהודה לר' שמעון זה הדין שאתה דן שהוא לזכר שבעופות שיקרב שלמים דהא מעולת בהמה קא אמרת ודיו לבא מן הדין להיות כנדון מה עולת בהמה זכר ולא נקבות אף שלמי עוף זכר ולא נקבה:

אלא יכול אני לדון שאף נקבות יקרבו שלמים דנקבות דעוף מנקבות דעוף דיינינן אלא שהכתוב מיעט כל העופות משלמים:

פסקה ד

אמר ר' שמעון ומה אם המוקדשין שהמום פוסל בהם אין אתנן ומחיר חל עליהם דכתיב וכל נדר פרט למוקדשין שהם נדורים ועומדים. והכי איתא בתמורה בפרק כל האסורין [ל:]:

ואפילו קדשים קלים שהם ממונו לר' יוסי הגלילי ממעטינן והא דר' שמעון אגב גררא דעופות איירא. אי נמי דדרשינן ביה מן העוף פרט לאתנן ומחיר:

פרק ח

פסקה ב

כל הקדשים באין בשותפות. דהא נדריהם ונדבותם משמע נדר ונדבה של שנים ועוף הרי הוא בא בנדר ונדבה אלא שסלק הכתוב את המנחה שנ' בה נפש דמשמע יחיד:

וא"ת עוף נמי הרי נאמר קרבנו משמע יחיד איכא למימר עוף נאמר בו קרבנו ולא נאמר בו נפש מנחה נאמר בה נפש ונאמר בה קרבנה שנאמ' ונפש כי תקריב קרבן לה' סולת יהיה קרבנו האי למעוטי נדבת צבור וחד למעוטי נדבת שנים אבל עוף לא ממעטינן אלא מנדבת ציבור דהא אתיא נדבת שנים כדכתי' לכל נדריהם:

פסקה ג

תורים גדולים ולא קטנים פי' עכובא הוא שהקטנים פסולין בהם והא מפיק ליה מקרא כדמפיק לקמן:

והלא דין הוא שיהיו כשרים דיעבד:

ומה בני יונה שלא כשרו לבא גדולים וכו' ת"ל תורים. ובמס' חולין פ"ק [כב:] פריך מאי תלמודא כלומר מנא לן עיכובא. אמר רבה לא לישתמיט קרא ולכתוב בחד דוכתא' מן בני יונה או מבני תורים דאי כתב הכי הוא אמינא למצוה ודאי תורים גדולים ובני יונה קטנים הואיל דברוב המקומות אני רואה תורים גדולים ולא קטנים כלומר עיכובא הוא:

והלא דין הוא אם לא שכתב המקרא בתורה בכל מקום תורים ולא אמר בני תורים אלו כתב במקום אחד תורים ובכל מקום כתיב בני יונה הייתי אומר מן הדין שיהיו תורים בכל מקום קטנים דאי עבד קל וחומר מן בני יונה שלא כשרו לבא גדולים. אינו דין שיכשרו לבא קטנים בדיעבד מיהא ואפי' במקומות שכתב בהם תורים דלאו עיכובא הוא הואיל ובחד דוכתא' כתיב בני תורים וילפי' לה מקל וחומר דבני יונה. ת"ל תורים כלומ' להכי כתב רחמנא בכולהו תורים לומר דעיכובא הוא וכן אתה מוצא לפרש בני יונה בני יונה קטנים ולא גדולים כלומר לעיכובא:

והד"ה אלו כתבה התורה מן התורים במקום אחד ובכל מקום כתבה בני יונה הייתי אומר מן הדין שיהיו בני יונה בכל מקום כשרים גדולים דיעבד ק"ו מתורים מה תורים שלא כשרו לבא קטנים אינו דין שיוכשרו לבא גדולים בדיעבד ואפי' במקומות שכתוב בהם בני יונה ת"ל בני יונה כלומר להכי כתב רחמנא בכולהו בני יונה דעיכובא הוא דקטנים ולא גדולים:

גם יש לפרש הא דאמרינן גבי תורים מה תורים שלא הוכשרו קטנים תרוייהו למצוה קאמר. והכי קאמר אילו אישתמיט בחד קרא וכתב מן בני התורים או מן בני היונים הוה אמינא למצוה הוא דבעינן תורים גדולים ובני יונה קטנים בכל מקום משום דברוב המקומות תורים ובני יונה כתיבי ומשמע אלו גדולים ואלו קטנים אבל דיעבד מיהא כשר בכל מקום מק"ו דגבי תורים אמרי מה בני יונה שלא כשרו לכתחלה לבא גדולים כשרו לבא קטנים לכתחלה בני יונה שכשרו לבא קטנים לכתחלה אינו דין שיוכשרו לבא גדולים דיעבד ואעפ"י שברוב המקומות כתיבי בני יונה להכי כתב רחמנא בני יונה בכל מקום דעיכובא הוא קטנים ולא גדולים:

ובגמ' פריך וכי תימא בני יונה דכתב רחמנא בהו בני משמע קטנים אין גדולים לא אבל תורים אי בעי גדולים ליתי אי בעי קטנים ליתי:

והכי פירוש' אע"ג דבכל המקומות כתיב תורים ובני יונה כלומר עיכובא דבני יונה איכא למשמע דבני קטנים משמע אלא תורים אע"ג דבכל התורים כתיב נמי תורים בשלמא למצוה שמע מינה הואיל ובכולהו כתיב תורים ולא בני כדכתי' בבני יונה אלמא פליגי מהדדי אלא עיכובא אכתי מנא לן הדר אמר דמקשינן תורים לבני יונה מה בני יונה מצוה דידהו לעיכובא אף תורים מצוה דידהו לעיכובא מדכתב רחמנא תורים בכל מקום. והא דאמרינן בקושיא דגמ' תורים אי בעי קטנים ליתי לאו לכתחלה קאמר אלא איידי דקאמ' אי בעי גדולים ליתי קאמר אי בעי קטנים ליתי מיהו הדיעבד קאמר:

פסקה ה

מן התורים ולא כל התורים וכו' פי' מן התורים ולא כל התורים גדולים וכן מן בני היונה הקטנים ולא כל בני יונה הקטנים:

פרט לתחלת הצהוב שבזה ושבזה שהוא פסול כלומר מתחלת הציהוב וכל הציהוב אעפ"י שהציהוב יש בו גדולות וקטנות. שכבר יצאו מכלל קטנות ולכלל גדולות לא באו: עד שיזהיבו שמתחלה הם שחורים וכשיוצאים מכלל קטנות הם מצהיבים וכשנכנסין לגדלות הם מזהירים. ובגמ' דידן איכא מאן דאמר שהצהוב בריה הוא שיש בו קטנות וגדולות ואיכא מאן דאמר ספיקא הוא. וקרא למעוטי רובע ונרבע בעופות:

פסקה ו

ואין הכשרו תורים ובני יונה פי' הכשר מצורע שהייתי אומר אם לכפרתו הוכשרו כל שכן להכשרו. כשרו לבא בחון הכשר מצורע שבכפורים מחוץ היה והאי לכפרה כשר הוא:

פסקה ח

ר' יהודה אומר מה במקום ששוה מכשיר שבפנים למכפר שבפנים חלק המכשיר שבחוץ כאן שלא שוה המכשיר פי' מה מצורע עשיר ששוה המכשיר שבפנים דהיינו אשמו למכפר שבפנים דהיינו חטאתו ומאי שוה ששניהם כשבים ואפי' הכי חלק המכשיר שבחון מהן שהוא עוף דהיינו צפרים. מצורע עני שלא שוה המכשיר שבפנים פי' שהמכשיר כבש האשם והמכפר תורים אינו דין שנחלק את המכשיר שבחץ שלא יהא מכשיר שבחוץ תורים. למדנו הדין למצורע עני שלא הוכשרו תורים אבל למצורע עשיר לא למדנו שאפי' יביא הכשרו שבחוץ תורים ת"ל קרבנו תורים ודאצטריך קרא למעוטי עשיר אצטריך:

פרשה ז

פסקה ג

מה בן צאן שלא קבע לו כהן פירוש לשחיטה קבע לו כלי פי' סכין דכתי' וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו והתם עולה הוא דכתי' ויעלהו לעולה תחת בנו. והכי איתא במנחות פ' כל התודה [פ' התודה פב:]:

ת"ל הכהן ומלק את ראשו: א"ר עקיבא וכי תעלה על דעתך שהזר קרב וכו' ר' עקיבא קתני לה לכולה מלתא ואיהו מפרש מאי תלמודא וקאמר וכו' וכי תעלה על דעתך וכו' ולפי שהמליקה אינה אלא על גבי המזבח כדאמר בסמוך.

פסקה ד

יכול ימלוק בין למעלה בין למטה פי' בין למעלה מן הסיקרא בין למטה מן הסיקרא: עוף שחטאתו למטן נפק' לן בזבחים [סד:] מדכתי' והנשאר בדם יְמַצֶּה אל יסוד המזבח ולא קרינן יְמַצֶּה איזהו קיר שהשיריים שלו מתמצין מאליהן ליסוד הוי אומר למטה מן הסיקרא המזבח האמור לענין הקטרה: ולענין מליקה פי' אתרויהו קאי:

פסקה ה

ונאמר להלן ממול עורף פי' בחטאת העוף איפשר לומר כן מאחר שהוא מקטיר מוצה פי' והלא הדם מתיר את הבשר למזבח אלא להכי אקדמה ושוייה בין מליקה למיצוי כי היכי דנלפי תרוייהו מינה כדמפרש ואזיל:

פסקה ז

ונמצה דמו דם כלו פי' דם הגוף ודם הראש כיצד אוחז בראש ובגוף ומוצה משניהם: על קיר המזבח ולא על קיר ההיכל פי' אם אמר על קיר סתם הייתי אומר אפי' על קיר ההיכל כל שנקרא קיר כדכתיב התימורים והכרובים עשויים לקיר ההיכל פי' למעלה מן הסיקרא:

פסקה ח

ובא לו לקרן דרומי' מזרחית מפרש בזבחים פ' קדשי קדשים [סד.] מפני שקרובה לבית החיצון דכתיב והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן:

ואם עשאה למטה מרגליו אפי' אמה אחת כשרה פי' כי הוא עומד על הסובב שהוא גבוה מן הקרקע שש אמות והמזבח כלו גבוה כ"ח טפחים מפני שאמת יסוד היתה בת חמשה טפחים בגבהה ואמת קרנות כמו כן בת חמשה טפחים בגבהה ושאר כל האמות היו בת ששה טפחים נמצא כל גבהו כ"ח טפחים ומחציו ומעלה כ"ט ומן הסובב ומעלה כ"ג נמצא ממקום רגליו ועד חציו וכו' הילכך אם מיצה עולת העוף בסוף האמה שלמטה

מרגליו כשרה ובלבד שלא יצא ממנה כחוט השערה: והכי איתא במנחות פרק שתי הלחם [צז:]:
ר' נחמיה אומר כל עצמה אינה נעשית אלא בראשו של מזבח פי' כדאמרן לעיל מקום שמקטיר מוצה. ות"ק סבר הסובב ראוי למערכה על ידי הדחק ור' נחמיה סבר דאין עושין מערכה על גבי סובב. והכי איתא בזבחי' פ' קדשי קדשים [סב.].

פסקה ט

אבל [יכול] יעקור בסכין ויטלנו [ת"ל] בנוצתה נוטלה ונוטל את הנוצה דבי ר' ישמעאל תנא בנוצתה בנוצה שלה קודרה כמין ארובה בסכין והכי [פי'] יקרע בסכין וכו' כלומר יקרע את העור בסכין ויוציא את הזפק לבדו ויניח העור והעצם שעליו. בנוצתה נוטלה ונוטל את הנוצה שלה כלומר מדלא כתיב ונוצתה משמע בנוצתה המחובר לה נמצא שהעורף נכנס בכלל זה שהרי הנוצה נוקבת את העור ומגעת עד הזפק הילכך קודרה כמין ארובה בסכין ונוטלה עם העור ועם הנוצה שעליה ואעפ"י שאי איפשר לצמצם אין בכך כלום. ור' ישמעאל בנוצתה כתיב ולא יותר מנוצתה הילכך קודרה בסכין ומצמצם עליה: עוד יש לפרש דת"ק ור' ישמעאל סברי נוטל את הנוצה נוצת כל העוף ור' ישמעאל דייק כי על הנוצה של מוראה בלבד קאמר אבל שאר הנוצה אין צריך ליטול. ואני תמה לפי' זה היכי ס"ד דת"ק סבר דהאי בנוצתה אכוליה עוף קאי אם כן הוה ליה למימר בנוצתו כדכתיב מוראתו וכתיב ושסע אותו בכנפיו וכולו לשון זכר: ועוד הא אמרינן לקמן בכנפיו להכשיר את העוף כלומר אפי' הכנפים של עוף הכשיר וכל שכן העור. ואם הכנפים הגדולים היה מקטיר כ"ש הנוצה:
אבא יוסי אומר נוטל את הקרקבן עמה פי' שאף הוא מקום מוראה שהאוכל מתקבץ שם והוא טוחן. והא דתנן בזבחים [סד:] הסיר את המוראה ואת הנוצה ואת בני מעים היוצאים עמה לא כל בני מעים קאמר אלא מה שמנתח עמו ונפסק עמו בהסרתו.

פרק ט

פסקה א

אותה ולא מוראת חטאת העוף שאם ירצה כהן יאכל אותו זפק:
ולא עולת בהמה בהשלכה פי' שלא היה משליך הקרקבן והכרס של עולת בהמה אעפ"י שהן דומין למוראה אלא הכל היה רוחץ עם שאר בני מעים ומקטיר כדכתיב וקרבו וכרעיו ירחץ במים:

פסקה ב

ומה מקום שמכשיר את העור פי' דהיינו בעולת העוף כדאמרי' לקמן מקום שפסל את העור דהיינו עולת בהמה דכתי' והפשיט ונתח:

פסקה ג
ששם היו נותנין את הדשן ותרומת הדשן:

פסקה ד
אותו בשסוע ואין עולת בהמה בשסוע. פי' השסוע היה מגס כנגד כל השדרה ומחובר מלפניו כדכתי' ושסע אותו בכנפיו שהם על גבו. ועולת בהמה אינה טעונה כן אלא מנתחה אבר אבר מן השלימה כדאיתא במס' תמיד [לא.] אלא שהוא פותח מלפניה כדי להוציא את בני מעים להדיחן. פדרה ונותנה על בית שחיטת הראש כדאיתא התם:

פסקה ה
בכנפיו להכשיר את העור פי' מדלא קאמר בין כנפיו משמע שהעור והכנפים היה מקטיר הכנפים שריחן רע כל שכן העור. והכי איתא בויקרא רבה.

פסקה ז
או יכול אעפ"י שמיצה דם העור ולא מיצה דם הגוף ת"ל היא. ואמרי' בזבחי' פ' קדשי קדשים [סו.] מאי תלמודא רוב דמים בגוף שכיחי ומשום הכי שרינן עירובא לדם הגוף:

פרשה ח

פסקה א
מפני [משיח] שהיה מביא מנחת חובה בכל יום מנחת חביתין דכתיב בה תמיד יחיד שהוא מביא מנחה בטומאת מקדש וקדשיו פי' בדלי דלות. תאמר במשוח שאינו מביא וכו' שהרי משוח פטור בטומאת מקדש וקדשיו כדאמרינן בהוריות [ט:] את מקדש ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל מי שחטאו שוה לקהל יצא משוח מלחמה שאינו אלא בהוראה:

פסקה ב
צבור (שאינו) [שהוא] מביא מנחה בכל יום מנחת נסכים הבאה עם התמיד:
צבור אינו מביא מנחה על טומאת מקדש וקדשיו שהרי בית דין פטורין ממנה כדאיתא בהוריות פ"ב [ח:] אין בית דין חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש וכו':
ת"ל נפש ואין הצבור מביא מנחת נדבה. שאין מביאין מנחה לקיץ המזבח:

פסקה ג
קרבן מנחה מלמד שהיחיד מתנדב לבונה פי' לבונה בפני עצמה בלא מנחה. וקרבן קרא קא דריש יתירא:
הבא בהמה והבא מנחת חובה פי' מנחת נסכים הבא עמה לבונה:
לא יפחות מקומן דמקשינן לבונה אל לבונה הבאה עם הסלת ולבונה הבאה עם הסלת איתקש לקומץ דמנחה דכתי' והרים ממנו בקומצו מסלת וכו' את כל הלבונה והכי איתא

פ' בתרא דמנחות [קו:]: ובמתנדב יין אל יפחות משלשה לוגין וילפינן יין הבא בפני עצמה מיין הבא עם הבהמה שפחות בהם נסכי כבש שהן רביעית ההין:

פסקה ז

אמר לו ר' עקיבא לא אם אמרת ביין שכן קרב עם חובתו בפני עצמו היה קרב תאמר בשמן שאותו שהוא בא עם נסכי בהמה או עם מנחת נדבה אינה קרב בפני עצמו אלא בלול בסלת הוא בא ומשום הכי לא יתנדב שמן:

והלבונה כמו כן בפני עצמה היא באה שאינה נבללת עם הקומץ אלא הקומץ קרב בפני עצמו אז לבונה מלקט אותה ומקטירה ומשום הכי מתנדבין לבונה:

קרבן מלמד שמתנדבין עצים מפ' במנחות פ' בתרא [שם] דעצים נמי איקרו קרבן דכתי' והגורלות הפלנו על קרבן העצים:

וכמה שני גזירין שלא מצינו מערכת עצים פחות משני גזירין דכתי' וערכו עצים וכו' וכתי' ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר. ולדעת רבנן הבאין בפני עצמן ילפינן להו מעצים הבאים עם הזבח ואין טעונין לא מלח ולא הגשה ולא קמיצה. ובתוספת' [לא] פליג על רבנן על השאר אלא אעצים בלחוד מאי טעמא משום דהנך כולהו לא איקרו קרבן אלא שמצינו אותם קרבין עם הקרבנות ומשום הכי ילפינן להו הנך דבאין בפני עצמן מהנהו דבאים עם הקרבן לכל דבר כי המתנדב לבונה כולה לאישים והמתנדב יין כולו לספלים. והמתנדב שמן קומצו ושיריו נאכלין והכי איתא בזבחים בפ' כל התדיר [צא:] אבל עצים דאינהו גופייהו איקרו קרבן כיון דכתי' במנחה קרבן מנחה לעצים שהם באים בפני עצמן (מקרבן) [כקרבן] מקשים קרבן עצים למנחה לכל דבר:

פסקה ח

א"ר יוסי קורא אני קרבן יכול יהא היחיד מתנדב קטורת שהרי הוא קרבן בעלמא וקורא אני עליו מוצא שפתיך תשמור ועשית. מה אני מקיים לא תעלו עליו קטורת זרה:

יכול יהא מביא על הקרבן הראשון פי' דהא כתי' לא תעלו עליו ובמזבח הפנימי קא מיירי אבל על המזבח יביא ת"ל את שמן המשחה ואת קטורת הסמים לקדש ככל אשר צויתיך יעשו. אין לי אלא מה שאמר בענין שאין קטורת הסמים קרב אלא בפנים. ומה שכתו' בנסחא אין קטורת הסמים הוא דנקטיה שלא מצינו שמן המשחה קרב אלא בפנים ולא בחוץ. ואם על המשיחה שנמשחו בימי משה קאמר מזבח נמשח בו. ובמנחות פ' התכלת [נ.] איתא להאי עניינא בנסחא אחרינא והכי איתא התם יכול יהא היחיד מתנדב ויביא קטורת נדבה וקורא עליו מוצא שפתיך תשמור ת"ל לא תעלו עליו קטורת זרה יכול יהא היחיד מביא שאין מביא חובה כיוצא בו ת"ל לא תעלו עליו פי' לרבים

קאמר. יכול לא יעלו למזבח הפנימי וכו' ת"ל את שמן המשחה אין לך אלא מה שאמור בענין. והך נסחא תריצא טפי מהך דהכא:

פרק י

פסקה א

מנחה ליתן את האמור כאן בכל המנחות ואת האמור בכל המנחות כאן. פי' לבונה ומלא קומצו מפורש כאן ואינו מפורש בשאר מנחות. וכולן חמש מנחות האמורים בפרש טעונין כענין הזה. בלולה בשמן והגשה מפורשת להלן ואין מפורשת כאן וכולן שוות בהן והכי איתא במנחות [ס]:

נאמר כאן סולת ונאמר להלן במלואים סולת חטים:

ומביא מנחה מן השעורים חובה. פי' מנחת העומר דאמר לקמן סולת יהיה:

שלא יתנדב ויביא אלא מן החטים. פי' מגזרה שוה דסלת סלת גמרינן שהסלת מן חטים הוא. ואם אמר הרי עלי מנחה מן הסלת לא יביאנה אלא מן החטים וכן אם אמר הרי עלי מנחה סתם לא יביא אלא מן החטים דכתיב נפש כי תקריב קרבן מנחה סלת יהיה קרבנו והכא דרשינן שאפי' אמר הרי עלי מנחה מן השעורים שלא יביאנה שעורים אלא חטים משום דסביר' לן תפוס לשון ראשון והא דקאמר הרי עלי מנחה והכי איתא במנחות פרק (כל המנחות) [המנחות והנסכים] (קג.):

פסקה ו

כשם שאין שנים מביאין מנחת נדבה כך אין מביאין לא יין ולא לבונה ולא עצים פי' דהא אתקוש כולהו למנחה כדדרשינן להו מקרבן. והאי דלא חשיב שמן משום דר' עקיבא:

פסקה ז

ונתן עליה שמן שבוללן כולן בשמן אבל לבונה אין צריך לבלול אלא מניחה על הסולת במקום אחד ובשעת הקטרת הקומן מלקטה משם ומקטירה עם הקומן:

ריבוי אחר ריבוי היינו עליה עליה:

פסקה ח

ד"א מה טעם עליה דשמן דרשינן ליה על כולה ועליה דלבונה דרשינן ליה על מקצתה מפני שזה נבלל עמה ונקמן עמה וזו אינה וכו' הילכך מה צורך ליתן אותה על כולה:

פסקה ט

ר' יהודה אומר אם מיעט לבונתה כשרה מפורש במנחות [יא.] פי' אם חסרה ועמדה על שני קרטין כשרה על קורט אחד פסולה. והתם מפרש טעמא:

פרשה ט

פסקה א

אל בני אהרן ואפי' הם רבואות כולם עוסקין בה במה שיכולין להתעסק במדידת העשרון ביציקת השמן בבלילה בנתינת הלבונה. בקמיצה. במתן כלי. במליחה. בילקוט הלבונה. בהלוך בהקטרה כל אחד עושה מלאכתו. משום ברב עם הדרת מלך ואשמעי' קרא הכי כדי שלא יתבזה עליהם קרבן המנחה:

פסקה ג

מה לבונה קומץ אחד בין לעשרון אחד בין לששים עשרון שהרי קומץ לבונה כשרה הילכך מסתמא די ללבונה בקומץ אפי' לכמה עשרונות:

פסקה ד

לוג אחד לעשרון אחד ששים לוג לששים עשרון. נפקא לן במנחות פרק שתי הלחם מדכתיב גבי מצורע עני עשרון בלול ולוג אחד שמן אלמא לכל עשרון טעון לוג. ואע"ג דהוא לוג אינו בכלל עם העשרון אלא בא בפני עצמו שהיה מזה ממנו כנגד פתחו של היכל ונותן ממנו לבהונות אפי' הכי מדאסמכיה רבנן ללוג ש"מ כל לוג טעון שמן:

פסקה ה

דבר שכולו עולה לאישים מדבר שכולו עולה לאישים פי' קומץ מלבונה. ולא תוכיח לבונה שאין מעוטא מעכב שהרי אם נתמעטה לבונה מקומן כשרה כדאמרינן לעיל ת"ל וקמץ מלא קומצו וקמן קרא יתירא:

וקמץ משם ממקום שרגלי הזר עומדות מפרש במנחות פ"א (ח:) להכשיר כל העזרה כולה לקמיצה שלא תאמר במקום הגשתה שם תהא קמיצתה ת"ל משם ממקום שהזר עומד שם. דהא על והביאה אל בני אהרן קאי דמיירי בבעלים והזר ודאי אינו קרב לגבי מזבח ורבנן פליגי עליה במנחות בפ"ק [ו.] ואמרי קמץ בשמאל פסל דקא סבר קמיצת שמאל עבודה היא ופסולה ובן בתירא סבר קמיצת שמאל לאו עבודה היא כלל ומשום הכי חזר קומץ למקומו ויחזור ויקמוץ בימין והכי מפרש התם:

פסקה ו

חופה שלש אצבעותיו על פיסת ידו מדבק ראש שלש אצבעותיו האמצעיים על צדי ידו וחופה פס ידו ומה שתחתיהן הוא הקומץ וזה הענין לא למדנו אלא מדרך העולם שכך קומצין בני אדם. ושלש אצבעותיו נמי דאמרינן נראה לי שאף הם ממנהג בני אדם למדו אותו שאין קומצין אלא בשלשה אמצעיים. ומה שמעטנו שלא יקמוץ דבר מועט קאמרינן כשאדם נוטל בראשי אצבעותיו בין ראש הגודל בין ראשי אצבעותיו. במחבת

ובמרחשת מוחק בגודלו מלמעלה וכו' מפני שהן פתיתין צריכין מחיקה כדי שלא יצאו לחון אבל במנחת הסלת לא צריך מחיקה שמאליו הוא נופל כל מה שיוצא לחון:

פסקה ח
שאם חסר סלת העשרון כל שהוא פסולה:

פסקה ט
ואם יכול לקמון מזה בפני עצמה [וכו'] ואם לאו פסולות מפני שהוא קומן חסר (למטה) [למנחה] אחת:

פסקה י
על כל לבונתה שילקט הלבונה ויעלה לאישים מדלא כתיב וקמן משמנה ומסלתה ומלבונתה משמע שאינו קומן מן הלבונה אלא כל הלבונה מקטיר עם הקומץ:

פסקה יא
ומה במקום שהורע כח המזבח בשתי הלחם שהרי אין ממנו כלום למזבח ואפי' הכי אוכלין אותם כהנים ק"ו למקום שיפה כח המזבח בקומן שיפה כח הכהנים לאכול שיריים ואעפ"י שאין הקומן קרב אם כן מה אני מקיים והנותרת מן המנחה וכו' מאשי י"י הא למדת שאין להם אלא לאחר מתן האישים:

פסקה יב
נזכרים בה פי' שהכהנים אוכלים שיריים ובעלים מתכפרין והכי אמרינן בחטאות ואשמות:
ר' שמעון אומר נאמר כאן אזכרה ונאמר להלן אזכרה בלבונה של לחם הפנים מה כאן מלא הקומץ אף להלן מלא הקומץ. פי' לכל המערכה מלא הקומן ושתי מערכות טעונות שתי בזיכין ושני קומצין דכתיב ונתת על המערכת לבונה זכה והיתה ללחם לאזכרה לכל מערכת אזכרה אחת:

פרק יא

פסקה א
והנותרת אף על פי שלא הומלחה וכו' רבוייא הוא. ואעפ"י שלא הקטיר כל לבונתה שחסרה ועמדה על שני קרטין כדאמרינן לעיל:
מן הלבונה [פרט] לחסרה פרט למחסרה קומצה וכו'. מפרש במנחות פ"ק [נד.] תרי מיעוטי בחסירי למה לי דהא אמרינן לעיל מסלתה שאם חסר סולת כל שהוא פסולה. ואמרינן חד לשיריים שחסרו קודם קמיצה דאי מביא מביתו וימלאנה אין ואי לא לא. וחד כשירים שחסרו בין קמיצה להקטרה ואע"ג דמקטיר קומץ עליהם אותם שירים אסורים באכילה מאי טעמא והנותרת מן המנחה יאכלו המנחה כמות שהיתה בברי:

פסקה ב
לאהרן תחלה שהוא נוטל חלק בראש. לאהרן שלא במחלוקת פלוגתא אדר' דאמר מחצה לאהרן ומחצה לבניו. ורבנן סבירא להו שהוא נוטל פחות מן המחצה והכי איתא ביומא פ"ק (יד.):
ובניו קדש קדשים להתיר מנחות ישראל פי' שיהו שירים מותרות באכילה לכהנים:
ומנין יצאו כלומר ומנין הייתי סבור שאסורות מכלל שנאמר בפ' נסכים בפ' שלח לך כל האזרח יעשה ככה את אלה להקריב אשה ריח ניחוח לה':
ואם רצה לרבות ירבה פירוש דרשינן מהאי קרא בספרי ובמנחות פ' כל המנחות (קז:) כל האזרח מלמד שמתנדבין נסכים וכמה שלשת לוגין דכי היכי דשלשת לוגין חזו לכבש חזו נמי לאיל. והנך מככה נפק. אלא אפי' חמשה לוגין דלא חזו לשום קרבן מתנדבין ואע"ג דמייתי להו בחד מנא לא אקבעו כהדדי ומשיך מנייהו ארבע לוגין והלוג הוי לנדבת צבור. ונפקא לן מדכתיב יהיה והשתא אמרינן הכי מנין הייתי סבור שנתמעטו מן האכילה. מכלל שנא' כל האזרח יעשה ככה את אלה ודרשינן מהתם שאם רצה להרבות ירבה מיהיה כדאמרי' ושמא אינו אומר יהיה לרבות אלא שיהו מנחות ישראל נתונים על גבי האישים. פירוש ואפילו מנחת נדבה דעלמא וכל שכן אם יהיה המתנדב מנחת נסכים דודאי כולה כליל דהא ממנחת נסכים דקרבן ילפינן לה. ומה אני מקיים והנותרת מן המנחה יאכלו במנחת גוים ושל נשים ושל עבדים. פירוש דהא הנך לאו בכלל אזרח נינהו:
ת"ל לאהרן ולבניו קדש קדשים להתיר מנחת ישראל:

פסקה ג
אין לי אלא מנחותיהם מליקותיהן מנין א"ר שמעון אקרא אני בהם נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה פירוש ותהא נקברת. ת"ל לאהרן וכו' לימד על חטאת שהיא נאכלת:

פסקה ד
מה במקום שהתיר סולת רשות פי' דהיינו שירי מנחה דישראל אסר סלת מנחת מצוה דכהנים שהרי כל מנחת חובה דכהנים כליל היא. מקום שאסר מליקת רשות דישראל דהיינו עולת העוף נדבה שלהם אינו דין שנאסור מליקת מצוה שלהם דהיינו חטאת העוף דכהנים:

פסקה ה
מליקת מצוה דישראל שהרי התיר סלת מצוה שלהם פי' שירי מנחת חוטא ומנחת קנאות. נתיר סלת מצוה וכו' ת"ל לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשי י"י אין להם אלא לאחר מתנות אישים:

פרשה י

פסקה א
מנין לאומר הרי עלי מנחת מאפה שלא יביא מחצה חלות ומחצה רקיקין פירוש שאעפ"י שנאמר בו חלות ורקיקין:

פסקה ב
אמר ר' שמעון וכי נאמר קרבן קרבן שני פעמים כלומר לאמור קרבן על חלות וקרבן על רקיקין והלא [לא] נאמר וכו'.

פסקה ג
ר' יהודה אומר מה ת"ל תנור תנור שני פעמים הכי דרשינן הכא מרחשת ומחבת למה נשנו:
ר' שמעון אומר וכו' תנור תנור לימד שתהא אפייתה בתנור ושתהא הקדשה בתנור ומפרש בפ' כל המנחות [סג.] שיהא הקדשה לשם תנור שאם הקדישה לשם מחבת והביאה בתנור פסולה:

פסקה ד
חלות בלולות ואין רקיקין בלולות. והלא דין הוא ומה חלות שאין טעונות משיחה ובמנחות פ' אלו מנחות [עה.] פריך מאי תלמודא אמר רבא לא לישתמיט קרא ולכתוב חלות משוחות ורקיקים בלולין פי' דהא מילתא כפירוש' דפרישנא בתורים ובני יונה:

פסקה ו
מה ת"ל בשמן להכשיר בשמן שני ולהכשיר בשמן שלישי פי' דאמרינן במנחות פרק כל קרבנות צבור [פו.] שלשה זתים הם ובהם שלשה שלשה שמנים ואמרינן בכולהו הראשון למנורה והשאר למנחות שמן שני ושמן שלישי:
ר אליעזר בן יעקב אומר מושך את רקיקין כמין כי. אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט כלומר שלא ימשח אותם לגמרי אלא סביב סביב כמין כי ומפרש במנחות כמין כי יוני פי' כ"ף יונית עגולה היא ונקראת כי בלשונם. מפני שריבה בשמן שני פעמים דמצי למכתב חלות בלולות ורקיקי מצות משוחים ולא הוה צריך למכתב בהו בשמן מאי טעמא דהא כתיב שמן במחבת ובמרחשת וילפינן כולהו מהדדי אלא מדכתיב בשמן בשמן דהוו תרי ריבויי וכל ריבוי אחר ריבוי אינו אלא למעט הילכך רקיקין דכתיב בהו ריבויא בתרא אינהו ממעט מן השמן ומשום הכי אינו מושחן אלא כמין כי והשאר השמן נאכל לכהנים. אי לא הוה כתיב אלא חד בשמן אתרוייהו הוה אמינא בשמן להוסיף בהם שמן כדאמרינן לקמן במנחת חביתין בשמן להוסיף לה שמן דאי לקבוע לה שמן מעל המחבת נפקא הרי היא כמנחת מחבת והכי איתא במנחות [עה.]. והשתא דכתיבי בהן

תרי אוקים בשמן קמא דחלות בדוכתיה ולא להוסיף ולא לגרוע ובשמן בתרא דרקיקין למעט במשיחתן. ואי הוי כתיבי תרי בשמן או על חלות או על רקיקין הוה אמינא אין ריבוי אחר רבוי אלא למעט במדת שמנו והשתא דלא כתיבי כחדא אלא חד אחלות וחד ארקיקין אהני שלא למעט במדת שמנו אלא למעט במשיחת הרקיקין מקום שכתוב בו ריבוי שני:

ר' יהודה אומר מצות מצות שוות ולא לבלילה פי' לעיל קא מהדר דאמרי' חלות בלולות ואין רקיקין בלולות רקיקין משוחין ואין חלות משוחות. ואתא ר' יהודה למימר דמגופיה שמעינן לה להא מלתא דעיכובא הוא מדכתיב בתרויהו מצות בהא מילתא הוא דשוו אבל לענין בלילה ומשיחה לא שוו:

פסקה ז

כיוצא בו א"ר יהודה כיור נחושת וכו' ת"ל נחושת לנחושת שוו ולא לרחיצה דאי לכולה מילתא שוו ליכתוב נחושת לרחצה בסוף וקאי אתרויהו אלא שמע מינה דאנחושת הוא דשוו אבל לרחיצה לא שוו:

וא"ת מנין דהאי לרחצה קאי אכיור ודלמא אכנו דסמיך ליה קאי הא לא מצית למימר דהא כתי' בסוף פ' אלה פקודי וישם את הכיור בין אהל מועד ובין המזבח ויתן שמה מים לרחצה. ורחצו ממנו משה אהרן ובניו וכו':

וכיוצא בו א"ר יהודה ועשית חשן משפט מעשה חשב כמעשה אפוד תעשנו זהב תכלת וארגמן לאלו שוין ולא לכפל. דאי לכולהו מילי שוו למה לי למכתב זהב תכלת וארגמן. והכתי' כמעשה אפוד תעשנו וכמעשה אפוד הא כתיבי כולהו:

פרק יב

פסקה א

ואם מנחה על המחבת מלמד שטעונה כלי שרת ולאו דכתיב כלי שרת הכא אלא לאורויי דהאי מחבת כלי הוא ששמו כך ולפי שדבר במנחת מאפה תנור דלאו כלי הוא כדתנן במנחות בפ' ואלו מנחות [עד:] כל המנחות הנעשות בכלי טעונות שלשה מתנות שמן ואמרינן בגמרא למעוטי מנחת מאפה תנור אלמא תנור לאו כלי הוא משום הכי אשמעינן דמחבת כלי הוא ומקודש ולאפוקי נמי מבית שמאי דאמרי במס' מנחות פ' כל המנחות [סג.] האומר הרי עלי מחבת ומרחשת יהא מונח עד שיבא אליהו ז"ל דמספק' ליה לבית שמאי אי על שם כלים נקראו כן או על שם מעשיהם נקראו אלמא האי מחבת לאו כלי הוא אלא מחבת הוא דקאמר ומרחשת נמי מין מרחשת. ושני כלים היו במקדש שהאחד נקרא מרחשת והאחד נקרא מחבת לא שיהו שמות עצמן ידועין כך אלא שהיו עושין

בזה מנחה על עון מחבת ובזה מנחה הבאה על עון מרחשת וכך היו קוראין אותם זה כלי מרחשת וזה כלי מחבת על הזכרת המנחות היה אומר הילכך הא דאמרינן הרי עלי במרחשת לא ידעינן מאי קאמר דהאי גברא מנחת מרחשת לא קאמר דאילו אמר הכי ודאי מנחה העשויה במרחשת קאמר ולא ידעינן הי ניהו אי עון רחשושי הלב אי עון רחשי שפתים ולא ידעינן מאי אינון. האי גברא אי שכיב או אזיל לעלמא תהא מנחתו מונחת עד שיבא אליהו אלו הן דברי בית שמאי אבל בית הלל אמרי דמרחשת ומחבת כלים ידועים הם במקדש ושמות הכלים כך היו. ומפקינן מהכא טעמא לבית הלל מדכתיב ואם מנחה על המחבת משמע כי הוא כלי ידוע. ובמנחת מרחשת כתיב ואם מנחת מרחשת קרבנך והוא לא הוה בריר לן אם כלי הוא או על שם מעשה הוא אלא דנפקא להו לבית הלל מקרא אחרינא דכתיב בפ' צו וכל נעשה במרחשת ומה תנור כלי אף מחבת ומרחשת כלים. ומחבת לא הוה צריך למילפה מתנור דהא הכא מגופיה נפקא לן אלא אגב מרחשת נקטיה:

והשתא דגמרינן דמחבת כלי ממילא ידעינן דכלי שרת הוא ולא מבעיא מחבת ומרחשת שצריכין להיות כלי שרת קדושים אלא אפילו ביוצא שלהן שהוא מקום לישתן ועריכתן צריכין להיות כלי שרת קדושים. והא מילתא נפקא לן במנחות בפ' שתי הלחם [צו.] שמקום לישתן ועריכתן צריכין להיות כלי שרת קדושים דכתיב ויאמר אלי זה המקום אשר יבשלו שם הכהנים את החטאת ואת האשם ואשר יאפו את המנחה לבלתי הוציא אל החצר החיצונה. והשתא חזינן בהדיא דמקום אפייתן קדוש הוה מדכתיב לבלתי הוציא אלמא קדושה ומיפסלא ביוצא אלא אפילו ללישתן ועריכתן נמי ילפינן מהאי קרא דצריכין להיות קדש דהא איתקש לחטאת ואשם מה חטאת ואשם טעונין כלי שרת קודם בישולן בשחיטה וזריקה אף מנחה טעונה כלי שרת קודם לאפייתה דהיינו ביוצא שלהן ללישתן ועריכתן. ומשום הכי אמרינן במתני' דשתי הלחם [שם] דמנחות יש בהם מעשה כלי בפנים ואין בהם מעשה כלי בחוץ לומר שכל מעשיהם בפנים מה שאין כן בשתי הלחם ולחם הפנים דעריכתן ולישתן בחוץ ואפייתן בפנים. ועלה אמרינן יציקה ובלילה ומתן שמן בכלי ומפרש לה בסמוך:

פסקה ב

אמרו לו והלא בהדיא נאמרו חלות בלולות ואי אפשר לבוללן אלא סולת מפרש לה פ' ואלו מנחות [עה.] אי איפשר דקאמר ליה רבנן מאי היא אמ' רב שמואל בר רב יצחק רביעית שמן מתחלקת לכמה חלות אלא ודאי סלת נבללות דאי איפשר שעם המים ועם השמן היו יכולות ליבלל כלל. וקשיא לי דלמה ליה האי טעמא תיפוק לי דחלות תודה

לא היה בהן פתיתה דהא כתיב אחד מכל קרבן שלא יטול פרוס ואם נפרס לחמה פסול כדאמרי' במנחות בפ' התכלת [מו.] ואיכא למימר דאי לאו האי טעמא שלימות נמי נבלינהו בשמן אלא שאין בשמן ספק לבלילה זו מפני שהוא דבר מועט והן מרובות. ואיתא להאי מילתא כולה במנחות. מצה יכול מצוה ת"ל תהיה הכתוב קבעו חובה:

פסקה ד

קופל אחד לשנים ואחד לארבעה ומבדילן פי' ומפסיקן לגמרי מנחת כהנים קופל ואינו מפסיק לגמרי קופל שהרי כל המנחות נתרבו לפתיתה וכיון שהוקפלו קרובות הן לפתת ואינו מבדיל שהרי לא בהם קמיצה:

מנחת כהן משוח מקפלה מפרש במנחות פ' ואלו מנחות [עה:] מקפלה דהא כתיב בה מנחת פתים ואלו שאר מנחות כתיב בהו פתות אותה פתים דמשמע ארבעה ר' שמעון אומר מנחת כהנים ומנחת כהן משוח לקיפול שנים:

פסקה ה

פתות אותה פתים מנחה לרבות כל המנחות לפתיתה לרבנן לאיתויי נמי מנחת כהנים ומנחת גוים ומנחת נשים. לר' שמעון לאיתויי מנחת מאפה מנחת מרחשת דלא כתיבא בהו פתיתה:

פסקה ו

כל המנחות ליציקה פי' לאיתויי מנחת כהני' מנחת העומר מנחת נשים [ומנחת] נסכים. יכול אף מנחת מאפה ת"ל עליה. אוציא את החלות ולא אוציא את הרקיקין דהא בחלות איירינן וחלות דכוותיהו ממעטינן אבל רקיקין לא נמעט מיציקה ת"ל הוא פריך במנחות [עה.] מאי תלמודא אימא להוציא מנחת כהנים אבל רקיקין ומנחת מאפה דישראל לא ממעטינן. ומתרץ אמר רבה איזה המנחה שצריכה שני מיעוטין הוי אומר זו מנחת מאפה:

פסקה ז

מרחשת יש לה כסויי מחבת אין לה כסוי. פריך במנחות [סג.] מאי טעמא אי לימא משום דמרחשת איכא מרחשושי הלב וגרון שהוא מכוסה מבני אדם ומשום הכי יש לה כסוי. מחבת דאתיא על מחבואות הפה. כדאמרי אינשי נבח נבוחי דהוא עון מגולה ומשום הכי אין לה כסוי. ואימא איפכא וכו' כדאיתא התם. אלא גמרא הוה בידיה מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשין פי' שמתוך שהיתה עמוקה לא היה שורף השמן כל כך. מחבת צפה שלא היו דפנותיה גבוהים ומתוך כך מעשיה קשין פירוש נגובין מפני שהאור שורף את השמן שבה ובמנחות [שם] מפיק טעמא מדכתיב וכל נעשה במרחשת ועל מחבת במרחשת משמע בתוך שיש לה תוך ועל מחבת משמע שאין לה תוך:

פרשה יא

פסקה א
ומנין לרבות כל המנחות להגשה כגון מנחת גוים ומנחת נשים ומנחת כהנים. ת"ל מנחה:

פסקה ג
מנחת סוטה תוכיח שאינה טעונה שמן ולבונה וטעונה הגשה כדאמרי' לקמן מקרא דוהקטירה לר' שמעון ולר' יהודה מוהבאת:

פסקה ו
מה להצד השוה שבהן ששוו לבא בעשיר כבעני פירוש מנחת נדבה ומנחת סוטה שוות הן לעשיר ולעני מה שאין כן במנחת חוטא שאינה באה אלא לעני ת"ל מנחה את המנחה קאמר להביא מנחת חוטא:
והבאת לרבות העומר להגשה שנאמר והבאתם את עומר ויליף הבאה הבאה. וכן מנחת סוטה יליף הקרבה הקרבה:
וקשיא לי תיפוק לי הגשה למנחת סוטה מגופה דהא כתיב. והקריבה אל המזבח. ושמא הגשה סמוך טפי מהקרבה:

פרק יג

פסקה א
מה מנחת חוטא שאינה טעונה תנופה טעונה הגשה כדאמרינן לעיל מריבוייא דקרא:

פסקה ה
ר' יהודה אומר והבאת לרבות מנחת סוטה להגשה מפרש במנחות פרק כל המנחות [ס:]
אבל מנחת העומר לא צריך קרא מאי טעמא מריבוייא אתי:
מה מנחת חוטא שאינה טעונה תנופה טעונה הגשה מנחת העומר שטעונה תנופה אינו דין שטעונה הגשה. מה למנחת סוטה שכן באה חטים מנחת חוטא תוכיח. מה למנחת סוטה שכן באה לברר עון מנחת חוטא תוכיח. הצד השוה שבהן ששוו לקמיצה ושוו להגשה אף מנחת העומר וכו' הילכך כי איצטריך קרא למעוט סוטה והאי והקריבה דדריש ליה לר' שמעון לרבוייא מנחת סוטה מפיק ליה לר' יהודה למעוטי מנחת נסכים.
ר' שמעון דריש ליה נמי הכי מוהקריב והקריבה ור' יהודה מצריך כוליה קרא למעוטי מנחת נסכים. והא דוהגישה מפיק ליה למעוטי שתי הלחם ולחם הפנים אבל מנחת כהנים ומנחת כהן משוח טעונה הגשה לר' יהודה וכולה מילתא איתא במנחות פ' כל המנחות [שם:]:

פסקה ח
ת"ל להלן בקומצו פי' בפרשת צו. מה הרמה אמורה וכו':

פרשה יב

פסקה א

אין לי אלא מנחות ששיריהן נאכלין דהא בהנך קיימי מנחות שאין שיריהן נאכלין כגון מנחת כהנים מנין ת"ל כל המנחה אשר תקריבו ליי' לא תעשה חמץ. ר' יוסי הגלילי אומר להביא את לחם הפנים וכיון דאיכא בזיכין בהדיא דקרבי אשר תקריבו קרינא ביה. וקא סבר מדת יבש נתקדשה הילכך בשעת עשייה נמי קאי עליה בלא תעשה חמץ: ר' עקיבא אומר להביא מנחת נסכים. לחמוץ אעפ"י שאין שיריה נאכלין אבל לחם הפנים קסבר דמדת יבש לא נתקדשה הילכך לא קאי עליה בלא תעשה חמץ דאכתי חול הוא. וכגון שלשה על גבי טבלא של חול דבשעת מדידה לא קדשה ובשעת לישה (נמר) אע"ג דלחה היא לא קדשה דהא הטבלא היא חול. וכי אתא קרא למנחת נסכים. ואי אמרת מי פירות אין מחמיצין שהרי בלילה בשמן הוא הא אמרינן במנחות [נז:] אומר ר' עקיבא מנחת נסכים מגבלה במים וכשרה. ובלבד שיבליל אותה בסוף בשמן הראוי לה והכי איתא בפ' כל המנחות [שם]:

פסקה ג

יכול לאו אחד לכולן פי' לכל עשיית' ת"ל לא תאפה וכו' וכל מעשה ומעשה שיש בה לחייב עליו וכו' מפרש במנחות [נה:] לאיתוייי קיטוף אם החמיצה בשעת קיטוף:

פסקה ד

שאור לא תקטירו אין לי אלא המרובה המועט מנין ובמנחות לישנא הכי אין לי אלא כולו מקצתו מנין. ומפרש התם אין לי אלא קומץ כולו חצי קומץ מנין. עירובו מנין שאם עירב חצי קומץ המחומץ עם חצי קומץ שאינו מחומץ מנין שלוקה. מנחות שאינן במצה תהיה כגון שתי הלחם שהן חמץ אם הקטיר מהן עובר משום לא תקטירו חמץ ולוקה נמי משום כל שממנו לאישים לא תקטירו שהרי הכבשים הבאים עמהם קרבין והכי איתא לקמן והא דאמרי' לעיל יצאו שתי הלחם ולחם הפנים שאין בהם לאישים ההוא מגופן קא אמרינן. והכי איתא במנחות [נז:] דבש לא תקטירו אין לי אלא כולו שהמקטיר מלא קומצו של דבש תמרים או דבש תאנים כגון שהיתה עבה וקמץ ממנו והקטירו:

פסקה ה

שאור הותר מכללו במקדש לבא עם הקרבן שהוא קרב למזבח כגון שתי הלחם ולחמי תודה:

פסקה ז

קרבן ראשית תקריבו אותם ליי' על שתי הלחם ובכורים קאמר כלומר לא הותר שאור ודבש במקדש אלא בקרבן ראשית. ואמאי קרי ליה לשתי הלחם ראשית שהוא ראשית לכל המנחות. שאין מביאין מנחות ומנחת בהמה מן החדש קודם שתי הלחם:

וכן הוא אומר והקרבתם מנחה חדשה לה'. אין לי אלא למנחת חטים למנחת שעורים מנין שהרי כבר קדם מהם עומר שהוא של שעורים: כשהוא אומר וביום הביכורים וכו'.

פסקה ח

מנין שיקדמו שתי הלחם לבכורים שאין מביאין בכורים קודם לשתי הלחם ת"ל וחג שבועות תעשה לך בכורי קציר חטים. על שתי הלחם קאמר שהם באים בחג וקרי להו בכורי כלומר בכורים היו לקציר חטים שהרי מביאין בכורים משבעת המינים:

אין לי אלא לשל חטים לבכורים הבאים עם החטים לשל שעורים מנין ת"ל בקרא אחרינא וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה. אין לי אלא שזרע פי' אין לי אלא שיקדמו לאותם הבכורים הבאים ממה שזרע מנין שיקדמו לבכורים הבאים ממה שעלה מאליו ת"ל בשדה. אין לי אלא לאותם שבשדה מנין אף לא לאותם הבאים ממה שעלה מאליו בגג ושבחצר ושבחרבה ושבעציון ושבספינה ת"ל בפרשת ויקח קרח בכורי כל אשר (בא) בארצם כלומר הוקשו כל הבכורים זה לזה. ובמנחות (פרק כל המנחות) [פד:] פליגי בהנך ר' יוחנן וריש לקיש ר' יוחנן אמר אם הביא בכורים מן העציץ ומן הספינה לא קדש דכתיב מארצך ולא כל ארצך. ואפילו מעציץ נקוב ומספינה של חרס שהיא כנקובה. וריש לקיש אמר אם הביא קדש משום דהויא ליה ככחוש בקדשים שקדושים:

והך ברייתא דהכא דמשמע שמביאים בכורים מן העציץ ומן הספינה מוקים לה במנחות דקא מהדר שיקדמו אותם שתי הלחם לאותם המנחות הבאות מן העציץ ומן הספינה ואעפ"י שאינו מן המחובר קדשו אבל הבכורים לא קדשי מהנך ולא אבכורים קאי:

ומנין שיקדמו שתי הלחם אף לנסכים ג"כ מיין חדש ולבכורים פירות האילן כי בכורי כל אשר בארצם אינה אלא מן הזרעים שבארץ אבל פירות האילן לא. ושמא יביא בכורי פירות האילן קודם לשתי הלחם ת"ל בפ' ואלה המשפטים וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה וחג האסיף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה מה מעשיך האמור בחג האסיף יש בו נסכים ופירות וקאמר בכורי מעשיך אלמא בכורים יהיו בכל מעשיך אף לנסכים. ובכורי פירות האילן:

פסקה ט

יכול יביא היחיד כיוצא בהם נדבה פי' שתי הלחם יביאו אותם בחול נדבה כעין אשר במנחות ת"ל אותם אין לי אלא אותם בלבד:

ואל המזבח לא יעלו אין לי אלא למזבח מנין לרבות את הכבש שאם העלה לכבש שאור או דבש שהוא בלא תעשה ת"ל ואל לא יעלו קא דריש:
יכול לעבודה ושלא לעבודה פי' שאם העלה אותם לשם עצים יהא לוקה ת"ל לריח ניחוח.

פרק יד

פסקה א

אלו נאמר קרבן במלח תמלח יכול אף על העצים ועל הדם יתן מלח שהרי אף הם נקראו קרבן דכתיב והגורלות הפלנו על קרבן העצים. דם דכתיב המקריב את דם השלמים ת"ל קרבנך. מה קרבן מנחתך דבר שאחרים באים חובה להם ומאי נינהו עצים שאין הקטרה על גבי המזבח שאינה צריכה עצים לפי שאין אש בלא עצים אף כל שאחרים באים חובה להם. אף קרבן שהעצים צריכין לו יהא טעון מלח יצאו העצים והדם שאין צריכין עצים כי המתנדב עצים אינו צריך להביא עצים אחרים. והדם אינו צריך עצים לפי שאינו על גבי האשים. ובמנחות פ' הקומץ רבה [כא.] מפיק מיניה עצים ומעייל נסכים. כי העצים צריכין אחרים כהא דקתני ואמר עצים דעצים נקראו קרבן:
והתם פריך עלה ואימא כל שאחרים באים חובה לה ומאי נינהי לבונה שהיא באה עם המנחה אף כל שאחרים באים חובה לה ואייתי נמי דם דאיכא בהדיה נסכים. והכי פריך מאי חזית דאחרים באים חובה לה לצורך מערכה קאמר וקא מפיק מנייהו דם משום דאינו צריך עצים למערכה. ואימא אחרים באים חובה עליו להכשירה מכל מקום ומאי ניהו לבונה דאתיא להכשר מנחה נסכים נמי אתו להכשר דם ויהא דם טעון מלח ומתרץ דאם כן לא דמי האי אחרים באין חובה לה להאיך דמנחה דלבונה באה עם המלח בכלי אחד ונסכים אינן באים עם הדם בכלי אחד. הילכך לא משכחת לה שיהא שוה בכולן אלא עצים שהם באים חובה בענין אחד בין למנחה בין לכל קרבנות ומפיק מנייהו דם דאינו צריך עצים:

פסקה ב

אי מה קרבן מנחתן שהוא מתיר פי' שהקומץ מתיר את השירים אף אני אביא את הדם שהוא מתיר את הבשר וקא מפיק מנייהו כל הקרבנות שאינן מתירין כגון לבונה הבאה בפני עצמה ומנחת כהנים ומנחת נסכים ועולת העוף:
ת"ל מעל מנחתך ולא מעל דמך כלומר מעל מנחתך אמרתי לך שלא תשבית מלח ולא אמרתי לך מעל דמך:

פסקה ג

אין לי אלא הקומץ שטעון מלח מנין לרבות את הלבונה. ארבה אני את הלבונה הבאה עם המנחה מנין לרבות הבאה בפני עצמה כגון שהתנדב לבונה ולבונה הבאה עם לחם הפנים ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח וכו' ואימורי חטאת הכי איתא במנחות ת"ל על כל קרבנך תקריב מלח. והתם קא פריך למה לי האי קרא לרבויי והא אמרינן ברישא מה מנחה מיוחדת שאחרים באים לה חובה אף כל שאחרים באים לה חובה ואם כן הנך כולהו הרי אחרים באים חובה להם שהרי כולם צריכין עצים למערכה. ומתרץ דהכי קאמר וכל קרבן כלל מנחתך פרט אין בכלל אלא מה שבפרט. והשתא ודאי לא אמרינן מה מנחה מיוחדת שאחרים באים לה חובה אף כל שאחרים וכו' ומעתה אין לי אלא הקומץ מנין לרבות את הלבונה ומנין לרבות את כל אלו להכי קאמר ת"ל על כל קרבנך תקריב מלח כלומר חזר וכלל. כלל ופרט וכלל דנין אותו כעין הפרט מה הפרט מפורש שאחרים בהם חובה לה וכו' כדאמרי:

פסקה ד

ר' ישמעאל אומר מה קרבן מנחתך דבר שיש לו טומאה ועולה לאישים וכו' יצאו עצים שאין להם טומאה:

ואי קשיא והאמר מר [פסחים לה.] והבשר אשר יגע בכל טמא וכו' לרבות עצים ולבונה אלמא בני קבול טומאה נינהו. ההוא (לא) [אינו אלא] פסולי בעלמא נינהו ואין חייבין עליהם לא כרת ולא מלקות. והכי איתא בזבחים פ' בית שמאי [מו:] ור' ישמעאל סבר לה כרבי שמעון דאמר דברים שאין דרכן לאכול אין חייבין עליהם משום טומאה דדומיא דבשר בעינן דכתיב והנפש אשר תאכל בשר. וטומאתו עליו ונכרתה. מיהו קשה לי אי כר' שמעון סבירא ליה מאי אריא עצים אפי' לבונה נמי דהא לאו בר אכילה הוא ומריבויא דוהבשר קא מרבינן ליה לאיפסולי בעלמא. וקטורת נמי לדעת ר' שמעון לא מחייבי עליה משום טומאה כדאיתא בההוא אם כן כולהו נמי נפקא מכלל טומאה חוץ מן היין:

ואיכא לתרוצי בלבונה דלא ממעטינן לה משום דהוה בכלל קרבן מנחתך שהרי קריבה עם המנחה וכיון דלבונה הבאה עם המנחה טעונה מלח אף לבונה הבאה בפני עצמה ולבונה הבאה עם הבזיכין ילפינן לה מהאיך. ותו קשיא לי דקתני יצא הקטורת והא כתיב בהדיא ממולח טהור קדש מלח סדומית רובע. ואיכא למימר דבשעת הקטרה קאמר ורבנן סבירא להו דאפילו בשעת הקטרה טעון מלח דכתיב על כל קרבנך תקריב מלח: יכול תבונהו מפרש לה במנחות פ' הקומץ רבה [כא.] יכול יתן בו טעם כבינה. כלומר דבר מועט. יכול במי מלח שנכשר בהם המלח:

הבא מלח שאינה שובתת ואי זו זו סדומית. יש מפרש שהיא עזה ואינה נימוחה במהרה. ויש אומרים שאינה שובתת שלעולם המלח בארץ סדום. ולא מיחוור חדא דהכי הוה ליה למימר הבא מלח שלא תשבות. ועוד מנא לן שאינן עתידין להתרפאות לעתיד והא כתיב ונרפו המים. תקריב כל שהוא שאינו צריך להרבות עליו ת"ל מלח תקריב מ"מ אפילו מלח סלוקונדית:

[תקריב] ואפילו בשבת ואפי' בטומאה:

פסקה ה

מה עצים משל צבור שכל עצי המערכה מן הלשכה היו דכתיב והגורלות הפלנו על קרבן העצים. ולא מצינו עצים דאיתנהו מעיקרא במזבח. אף מלח משל צבור אע"ג דכתביה רחמנא ליחיד:

פסקה ו

דנין דבר שהוא קרב עמה בכלי אחד מדבר שהוא קרב עמה בכלי אחד פי' דנין דבר מלבונה ת"ל ברית מלח עולם היא והכי איתא במנחות [כא:]:

ולהלן הוא אומר מאת בני ישראל ברית עולם פי' בלחם הפנים מה להלן משל צבור דהא כתיב מאת בני ישראל:

פרשה יג

פסקה א

ואם תקריב מנחת בכורים זו מנחת העומר ר' יהודה אומר עתידה מנחת [בכורים] לפסוק ולחזור שהרי מנחת העומר חובה היא וקאמר ואם תקריב דמשמע דאיפשר שלא תקריב אלא מלמד שעתידה ליבטל כי יגלו:

ויש מפרשים שעתידה ליבטל מפני הבצורת שלא ימצא בזמנו:

והלא דומיא דיובל שאעפ"י שהיו ישראל במקומן היה היובל בטל משעה שגלו בני גד ובני ראובן. ועוד סייעתא להאי פירושא דאי משום גלות אמרינן בכל קרבנות צבור נמי איבעי ליה למכתב ואם:

פסקה ג

ר' שמעון וכו' או יכול נדבה לומר אם מביאים אתם לרצון מעלה אני עליכם כאלו הבאתם אותה נדבה פי' לרצון מדעתכם שלא על ידי כפרה כלומר להכי כתיב רחמנא ואם תקריב לפי שפעמים שהיא באה כעין נדבה ואימתי מדעתכם אבל אם אין מביאין אותם מדעתכם מעלה אני עליכם כאלו [לא] הבאתם אותה אלא לצורך עצמכם פי' להתיר לכם את החדש. ואין אתם מקבלין שכר להביא אלא באנוסים להביא. וכן הוא אומר ולחם וקלי וכרמל וכו' עד הביאכם את קרבן אלהיכם הרי שהוא קורא הבאתם קרבן

אלהיכם כלומר חייבין אתם להביא בעל כרחכם שלא מנדבתכם. ויש מפרשים לרצון למקום כדי לעשות לפניו לריח ניחוח אבל אם לא תביאו וכו' לכך מעלה אני עליכם כאלו לא הבאתם אותה אלא לאכילתכם וקא דריש להאי דרשא ממנחת בכורים לה' משמע כשתביאו אותה לשם ה' אז יהיה נדבה. וכן הוא אומר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד הביאכם את קרבן אלהיכם משמע כמי לשם אלהיכם מדלא כתיב קרבנכם. ופירושא קמא מסתבר טפי:

פסקה ד

ר' עקיבא אומר נאמר לצבור הביאו בכורים בפסח והביאו בכורים בעצרת. מה מצינו שממין שהיחיד מביא ממנו חובתו הצבור מביא בכורים בעצרת אף ממין שהיחיד וכו' ממנו יהא מביא הצבור בפסח ומאיזה מין (מן) היחיד מביא חובתו אף מן השעורים ופי' כגון מנחת סוטה ומנחת חוטא:

אף כל שאחרים באים לה חובה וכשם שהיחיד מביא חובתו משני המינין כך הצבור יהא מביא משני המינין בכורים שהם חובתו וכיון דשתי הלחם אתו מן החטים דכתיב בהו סלת הנך בכורים דפסח אתו מן השעורים על כרחיך. ובמנחות פרק ר' ישמעאל [סח:] איתא להא מילתא בלישנא אחרינא ותרויהו הדרי לחד טעמא:

פסקה ו

וחכמים אומרים אין לשון קלוי אלא בדבר אחד במנחות איכא לישנא אחרינא אין קלוי אלא לשון קלל ותרויהו חד טעמא נינהו. וכל חד וחד הויא פירושא לחבריה דלשון קל משמע לשון קלל כלומר ארוך מעט כלומר לא משכחת לה אלא בזמנו שהוא נקלה בדבר אחר ומאי ניהו אבוב של קלאין שאם החריך אותו באש עצמו אין זה קלל.

פסקה ז

אלו נאמר אביב קלוי גרש היה איפשר שיקלנו גרש או שיקלנו אביב כשהוא אומר אביב קלוי באש גרש כרמל באש הפסיק הענין:

ויקלנו אביב פי' כשהוא בשבולת:

פסקה ח

רך ומל פי' רך ונמלל ביד כלומר לא רך בחלב שלו אלא רך ונמלל שכבר נתקשה מעט כדי שיהא ראוי למוללו על ידי קליה.

פסקה ט

נעלסה נעלה ונשאה שהיא פורחת במרום הרבה נתעלסה באהבים נשא ונתן נעלה ונשמח במקום שמחה.

פרק טו

פסקה ב

בכוריך בכורי כל מלמד שאינה באה אלא משל צבור דאי כל יחיד ויחיד קאמר להא מנייהו מפסקת אלא על כרחך לכולהו קאמר וכתיב מנחת אלמא מנחה אחת באה לכולם. מתרומת הלשכה כדי שיהא לכולם חלק בה:

מכאן שאין באה אלא משל צבור שאין הצבור מביאין אותה בפני עצמה כלל. פי' אחר בכוריך בכורי כל יחיד ויחיד כלומר שיהא לכולם חלק בה דאי לחד קאמר כמה בכורים יש למנחה אלא לימד בכל יחיד ויחיד בכוריך מפני שהיא בכורים לכל אחד ואחד ולהכי כתב רחמנא בכוריך ולא כתב בכוריכם דהוה אמינא כל יחיד ויחיד מביא מנחת העומר בפני עצמו להכי כתב בכוריך דמשמע כעין קרבן יחיד וישבו כמה דברים מלמד שאינה באה אלא משל צבור שאין היחידים מביאין אותה עם הצבור. ולא מבעיא שאם הביא היחיד בפני עצמו והצבור לא הביא שלא יצאו ידי חובתן ולא הותר החדש בשבילה שהרי כבר נאמר והבאתם עומר ראשית קצירכם משל צבור ואפילו הביא ומסר לצבור לאו כלום הוא דחיישינן שמא לא ימסור יפה אלא שהוצרכו לדרוש מן המקרא הזה כך משום דהכא משמע שהיא באה משל יחיד שהרי כבר נאמר בלשון יחיד אעפי' שנאמר בפרשת מועדות בלשון רבים הוה אמינא יביא משל צבור ומשל יחידים לכך הוצרכו לומר כי אף בפרש' זו קרבן יחיד משמע אבל היחידים לא הביאו כלום:

ר' שמעון אומר נאמר כאן בכורים ליי' ונאמר להלן פי' בשתי הלחם בכורים ליי' מה להלן משל צבור דכתיב ממושבותיכם תביאו אף כאן משל צבור:

וא"ת זה משל יחיד ולהלן משל צבור פי' או תאמר כי איך איפשר לקיים גזרה שוה זו והלא כבר הזכיר העומר הבא משל צבור בפרשת מועדות על כרחיך זה משל יחיד ולהלן בפרשת מועדות משל צבור. ויביאו שנים הצבור יביא והיחידים יביאו בפני עצמן. הואיל ונאמרה זו בלשון יחיד אי איפשר לומר כן. בכורים ליי' אף להלן ראשית קציר וכו' אלא על כרחך אחת היא. וא"ת מאחר שהיא אחת ומשל צבור מפני מה שנאה בשני מקומות דברים המחסרין כאן אמורין להלן וכאן נכתבו מפני הזכרת שאר מנחות ולהלן הוזכרה עם סדר המועדות. ומה שחסר כאן השלים כאן:

ואי קשיא לך ר' שמעון מעיקר' אייתי לה בגזירה שוה והשתא אייתי לה בטעמא אחרינא דאיכא למפרך מה לשתי הלחם שכן אם ימצא קצור אינו קוצר ואינו מתיר במדינה תאמר בעומר שאם מצא קצור קוצר ומתיר חדש במדינה הילכך יביאו שנים משל צבור ואחד משל יחידים. הדר אמר אם זו בכורים ליי' אין להלן ראשית קציר חטים:

פסקה ג
ונתת עליה שמן ולא על לחם הפנים שמן פי' שהרי הזכיר בו לבונה ולא הזכיר בו שמן וכיון דכתיב פה מיעוטא שמע מינה עיכובא הוא דאין בו שמן:
שהיה בדין. ומה מנחת נסכים שאינה טעונה לבונה ואעפ"י כן נכתב בה שמן לחם הפנים שהוזכר בו לבונה אינו דין שיהא טעון וכו' פי' דכתיב ושור ואיל לשלמים וכו' ומנחה בלולה בשמן וכי היכי דאית בה שמן הכי אית בה לבונה. הואיל ונקמצת במנחת יחיד ונאכלת במנחת יחיד:

פסקה ה
היא פרט לשתי הלחם שלא יטענו לא שמן ולא לבונה.

פסקה ו
והלא דין הוא בלא מיעוטא נמי דינא הוא אם מעטיה מלבונה שהוא בלחם הפנים כל שכן מן השמן ולמה יהיו שתי הלחם חמורין בשמן יותר מלחם הפנים. וא"ת תינח שמן שאינו בשתי הלחם אבל לבונה הואיל וישנה בלחם הפנים תהיה אף בשתי הלחם להכי אמר והוא הדין אם מעטתיה מן השמן שהיא במנחת נסכים לא אימעטה מן הלבונה שאינה נוהגת בנסכים ולמה יהיו שתי הלחם חמורין יותר ממנחת נסכים. הדר אמר בתמיהה הא אם מעטתים מן השמן שאינו נוהג בלחם הפנים אמעטם מן הלבונה שהיא נוהגת וכו' כלומר שמא אלמוד אותה מלחם הפנים לכל דבר. ואם מעטתים מן הלבונה שאינה נוהגת במנחת נסכים לכל דבר ויהא שמן נוהג בה ולא לבונה כעין מנחת נסכים להכי איצטריך קרא למעוטינהו משמן ומלבונה דכיון דלא כתיבי בהו שמן ולבונה וכתי' בהו מיעוטא להכי כתביה רחמנא כי היכי דלא גמרי לה בבנין אב לא ממנחת נסכים ולא מלחם הפנים ואע"ג דהוו קרבן צבור כוותייהו ולית בהו קמיצה כותיהו. ואי קשיא לך מה ראית למעט מנחת נסכים מלבונה ולרבות מנחת שמיני ומיעוט למנחת נסכים [יש כאן חסרון בכ"י]

פרק טז

פסקה א
ת"ל שלמים קרבנו הא כל קרבן שהוא מביא שלום בעולם:

פסקה ג
ור' שמעון אומר לכך נקראו שלמים שכל מי שהוא בשלום מביא אותם אבל מי שהוא אונן אינו מביא אותם ולא מבעיא שאינו אוכל קדשים באנינות דהא ממעשר נפקא אלא שדורי נמי לא משדר. והכי אמרינן בהדיא במס' מועד קטן [טו.] אבל אינו משלח קרבנותיו מדר' שמעון:

אין לי אלא שלמים שהם שמחה פי' כדכתיב וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה':
מנין לרבות את התודה מרבה אני את התודה שהיא ממין שמחה כשלמים כלומר שהבעלים שמחים בה כשלמים והאי ממין דקאמר לאו ממין בהמה הוא דקאמר אלא שהיא נעשת ממין שמחת שלמים כדפרשינן:

פסקה ד

הבקר לרבות אחד עשר שהוא קרב שלמים אם טעה וקרא לתשיעי עשירי ולאחד עשר עשירי. וה"א יתירא קא דריש מן הבקר להוציא את התשיעי אם קרא אותו עשירי שאינו קרב שלמים אלא נאכל לישראל במומו:
אימתי הקדש עושה תמורה לפני קדושתו או לאחר קדושתו ובאחד עשר שקראו עשירי תמורת שמו הוא הילכך תשיעי שקראו עשירי כיון שעדין עשירי אינו קדוש אין לו תמורה:

פסקה ז

תאמר בשלמים שהן באין חובת צבור (פרשת) [פי'] כבשי עצרת שהן שלמי חובה לצבור:

פסקה ח

זכר לרבות ולד שלמים שקרב שלמים. ובמס' תמורה [יז.] מפרש משום דולד משמע לשון זכר מרבה ליה מזכר ותמורה דמשמע לשון נקבה מרבה לה מנקבה והאי זכר ונקבה יתירי נינהו דאיבעי ליה למכתב בקר סתמא והוה מכשרנא ביה זכר ונקבה:
תאמר בולד שאינו נוהג בכל הקדשים כקדשים שהם באים זכרים כגון עולה ואשם:

פסקה י

אם זכר לרבות ולד בעלי מומין. אם נקבה לרבות תמורת בעלי מומין. ואלו הן בעלי מומין שקדם הקדשין למומן פי' (וילכו) [וילדו] או הוממו קודם פדיונן. ופליגי בה בבכורות [טו:] דאיכא למ"ד קדשי לרעייה עד שיסתאבו ודמיהן קרבין אבל אם קדם מום קבוע להקדשן הרי זה כהקדש נכסים כאלו הקדשן קודם למזבח הילכך ולדותיהן נפדין תמימים ודמיהן קרבין ואין עושין תמורה כלל משום דלגבי תמורה צריך שיהא טוב מעיקרו כדכתיב ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב:
ר' יהודה אומר הרי הוא אומר גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך אין לי אלא ארי ודוב כל א' לעצמו מנין לרבות ארי עם דוב בפעם אחת ודוב עם ארי בפעם אחת ת"ל גם את הארי וגם וכו' אשמעינן הכא גם את ריבויא. ולפי שדרש אם זכר שהוא ריבוי דרש נמי גם את שהוא ריבוי:

פרק יז

פסקה א

וסמך ידו ולא יד בנו. תלתא ידו כתיבי בפרשה בבקר בכבש ובעז. חד למעוטי עבדו וחד למעוטי בנו ושלוחו שאם צוה לסמוך תחתיו אינו כלום. יד על ראש ולא ידו על גב וכו' הא פרישנא לעיל בפרש' עולה:

פסקה ב

מה תנופה שהיא (אינה) נוהגת בחיים ובשחוטין פי' מצינו אותה בחיים כגון כבשי עצרת ואשם מצורע. ובשחוטין בשלמים ובתודה:

נתמעטה במחוברים שאין כל השותפין שבקרבן צריכין להניף משום דלא איפשר דהיכי עביד כולהו בהדדי הויא חציצה בין ידו של כהן ליד של בעלים. אי נמי בין יד הבעלים לקרבן. ואי אמרת לינפו זה והדר לינפו תנופה אמר רחמנא ולא תנופות. אבל סמיכה איפשר דסמכי כולהו באחת. והכי איתא במנחות פרק שתי מדות [לד.]:

פסקה ג

קרבנו ולא קרבן אביו פי' אם מת אביו והניח לו שלמים מביאם ואינו סומך עליהם ור' יהודה היא שר' יהודה אומר אין היורש סומך. ורבנן פליגי עליה במס' מנחות פ' שתי מדות [צג.] והתם מפרש טעמיהו:

קרבנו ולא קרבן חברו קשיא לי היינו ידו ולא יד שלוחו דאמרינן לעיל. ואיכא למימר דמהתם ממעטינן שאינו יכול לומר לשלוחו סמוך תחתי על ראש קרבני אלא הוא עצמו יסמוך. והכא קא ממעט שאם שלח לחבירו קרבנו ממדינת הים אין חבירו סומך על ראש קרבנו דלא תימא כיון דאין בעליו כאן יסמוך חברו תחתיו קמ"ל:

פסקה ד

קרבנו ולא הבכור כלומר בשלמים קיימינן וקא ממעט קרבן אחר ומאי ניהו בכור. וכן מעשר וכן פסח. ובמנחות פרק שתי מדות [צב:] קא פריך להנך דלא צריכי לקרא למעוטינהו דמה לשלמים שכן טעונין מתן ארבע ונסכים ותנופה וחזה ושוק אלא קרא אסמכתא בעלמא ועיקר קרבנו לכדאמרן. למעוטי קרבן גוי בסמיכה ולמעוטי קרבן חברו ובפרשת עולה קא ממעטי גוי מסמיכה דאינהו לאסמכי על קרבנם דכתיב בני ישראל וסמך בני ישראל סומכין. והכא ממעטינן דאין קרבנו טעון סמיכה אלא על יד ישראל. ואי קשיא לך היכי דרש תלתא קרבנו והלא לא כתיבי אלא תרי דבפרשת ואם עז לא כתיב קרבנו אלא וסמך ידו על ראשו וקרבנו קרבנו קמאי דבן הבקר ובן הצאן דרשינן להו לעיל שכל המביא שלמים או שום קרבן מביא שלום לעולם אבל בעז לא כתיב בה שלמים ומשום הכי לא מידריש להאי דרשא אלא דרשינן ליה לסמיכה כדאמרן:

פסקה ז

ושחטו ושחט אותו מה ת"ל פי' חד בבן הבקר וחד בכבש או בעז ודרשי' בהו אלו אתה שוחט פתח אהל מועד ואין צריך לומר תמימים דהנהו מהתם נפקי דכתיב וכי ירחק ממך המקום וזבחת בריחוק מקום אתה זובח וכו' ומסתברא דעל תמימים קא מיירי דאיסורן מרובה דהנהו מחלפי בזבחים ואתי למשרי קדשים בחוץ אלא למעוטי בעלי מומין וחיה ועוף אע"ג דלא שייכי בפנים דעופות בפנים במליקה נינהו ולא בשחיטה אפילו הכי לא ישחוט אותם בפנים וכי היכי דמרבינן להנך לאיסור שחיטה בפנים מהנך תלתא קראי (הם) הכי מרבינן להו לאיסור אכילה שאם שחטן בפנים אסורין באכילה ובהנאה. דכי היכי דאיתקש לאיסור שחיטה מקשינן להו לאיסור אכילה:

פסקה יא

פתח אוהל מועד תלתא אינון להכשר שלש רוחות העזרה לשחיטת שלמים קל וחומר לצפון דלא צריך קרא וכו' ר' אליעזר אומר לפני אהל מועד להכשיר בצפון שהיה בדין ומה שלמים וכו' ומפרש בזבחים [נה:] במאי פליגי תנא קמא סבר תלתא קראי נינהו חד לגופיה דבעינן אהל מועד פירש שישחטנו בעזרה אי נמי שלא ישחטנו קודם פתיחת דלתות ההיכל. וחד להכשיר צדדיהן ואעפ"י שלא שחטה כנגד הפתח וחד להכשיר צדיד צדדיהן מבית החלפות ולפנים. אבל להכשיר צפון לא צריך קרא. ור' אליעזר סבר חד לגופיה וחד לפסול צדדין. מאי טעמא דבעינן פתח אהל מועד. ומיהו פתח אהל מועד כשר אעפ"י שאין בו צפון ודרום. וחד להכשיר צפון המזבח אע"ג דאתי מדינא לפסול בו קדשים קלים. וצדי צדדיהן לא צריך קרא למעוטינהו דלאו פתח אהל מועד נינהו כלל:

פרשה יד

פסקה ב

מכאן אמרו לשם ששה דברים הזבח נזבח לשם זבח. לשם זובח. לשם זבח היינו לשמו ואע"ג דאמרינן הכא מזבח אעפ"י ששחטו שלא לשמו מכלל דלכתחלה בעינן לשמו דהא כתיב אם זבח שלמים ר"ל שתהא הזביחה לשם שלמים. והכי איתא בזבחים פרק א' [ו.]. לשם זובח לשם בעליו ונפקא לן מקרא במסכת זבחים פ"א [ח.] לשם השם לשם אישים וכו' הא פרישנא להו בעולה. ואין מחשבה הולכת אלא אחר העובד פירוש דזה מחשב וזה עובד לא אמרינן הילכך (לא)[אם] חשבו הבעלים לשם דבר פסול לא פסלוהו.

פסקה ג

את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב. פירוש ליכתוב רחמנא חלב סתמא וממילא ידענא דהנך חלב נינהו לפי שנאמר כל חלב וכל דם לא תאכלו כי כל אוכל חלב ונכרתה יכול אף חלב דפנות בכלל. שומן הלב ושומן החזה ושומן הגרגרת

הוא חלב דפנות. יכול יהא בכללו כל חלב שהרי כל ריבויא הוא ויהא עונש כרת על אכילתו תלמוד לומר את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב וכו' וכתיב בהאי עניינא כל חלב לא תאכלו משמע שאינו מוזהר אלא על זה בלבד. והנך דרשות כולהו מן הבקר דרשינן להו להכי פרט רחמנא כולו האי למעוטי חלב דפנות מאיסור אכילה דכיון דאשמעינן דהנך בלחוד הוא דקרבי ממילא שמעינן דאין ענוש אלא על אלו דהא כתיב גבי עונש כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' וכו' ודרשינן בדוכתיה את שכשר ליקרב ענוש עליו כרת יצא חלב דפנות:

פסקה ד

אוציא חלב חולין מאיסור אכילה דלא חמירי ולא חלב דפנות דמוקדשין דחמירי ואע"ג דהנך מיעוטי דילמא מההקרבה ממעט ליה אבל מאכילה דמוקדשין לא ממעט ליה. והנך מיעוטי למעוטי חלב חולין של דפנות מאיסור אכילה אבל של מוקדשין דחמירי יהא בכלל כרת ת"ל את הקרב ואת החלב המכסה את הקרב את יתירי קא דריש לאיתוי חלב המוקדשין בכלל המיעוטין האלו:

יכול לא יהא בכלל עונש וכו' ת"ל את החלב וסמיך ליה כל חלב לא תאכלו כדפרשינן לעיל:

יכול לא יהא בכלל אזהרה אבל בכלל עמוד והקרב פירוש אעפ"י שמיעט הכתוב חלב דפנות מהקרבה דילמא הני מילי דלא מעכב לאכילת הבשר אלא החלב המכסה את הקרב וכו' דהנהו ודאי כמה דלא מקטרי כהנים לא מצו אכלי בשר אבל חלב דפנות לא ליעכב לאכילת בשר. מיהו יהא בכלל עמוד והקריבנו למצוה שהרי נאמר [כל חלב לה'] ת"ל החלב המכסה ה"א יתירא קא דריש דמיעוטא הוא ממצות הקרבה:

אוציא את כולן ולא אוציא את חלב השליל שהרי הוא מכסה את הקרב ת"ל את שתי הכליות ואת החלב אשר עליהם. פי' שעל שתי כליות ולאו על ארבע כליות וחלב אשר עליהן. ואי קא מייתת נמי חלב השליל הרי [ד'] כליות קריבות בבהמה אחת יכול לא יהא בכלל עונש אבל הוא בכלל עמוד והקרב פי' למצוה כדפירשינן לעיל:

ת"ל חלב ושתי כליות באשם בפרשת צו:

פסקה ה

שאין ת"ל שקל וחומר ומה שלמים שאין כל מינן טעון אליה טעונין חלב ושתי כליות אשם שכל מינו טעון אליה שאין אשם בא אלא איל בלבד אינו דין וכו':

מה חלב ושתי כליות האמורין באשם מוציא שליל שאין אשם בא אלא זכר אף חלב ושתי כליות וכו' והנהו פרטי דכתיבו בכבש ועז לקמן מצרכינן להו לגופייהו דלא ילפי מן הבקר כלל:

פסקה ו

ואת כל החלב אשר על הקרב ר' ישמעאל אומר להביא שעל הקיבה את כל קא דריש דאי כתב רחמנא את החלב אשר על הקרב לא הוה אסר אלא חלב שעל המסס ובית הכוסות וחלב המכסה את הקרב היינו פריסותא דתרבא דחפי כריסאי אף אל פי שאינו תותב כל כך כמו חלב המכסה את הקרב אבל חלב שעל הקיבה הואיל ואינו תותב כלל ומפרש טעמא במסכת חולין פרק אלו טריפות [נ.] דאקשתא כולי עלמא לא פליגי דאסור כי פליגי דאייתרא פי' הקיבה העשויה כקשת והיתר שהחלב שעל הקשת דומה לחלב שעל הדקין שיש בו מקצת ענין תותב קרום ונקלף משום הכי דברי הכל אסור. כי פליגי בחלב שעל היתר שאינו תותב אלא שיש בו ענין קרום ונקלף ור' ישמעאל אומר לא בעיא תותב ומשום הכי אסר ור' עקיבא בעי תותב והאיך דעל היתר דלא הוי תותב מותר. יש מפרשים תותב מלשון שמלה דתרגם היא שמלתו לעורו היא תותביה למשכיה. כלומר שהוא פרוס על הכרס כשמלה על העור. וחלב שעל היתר אינו כן אלא מתלקט מעט כאן ומעט כאן. קרום שיש עליו קרום דק ונקלף הקרום שעליו שאינו מחובר כל כך. ויש מפרשים שהוא מפסיק בינו לבין הבשר ונקלף כמו שפירשנו. ויש אומרים תותב מלשון גר תושב שאינו מחובר ונסבך בבשר כמו השומן שעל הבשר והוא נתלש מהרה מעל גבי הבשר. וללישנא אחרינא דמתניתין דהתם במסכת חולין [שם] דאמרינן דאייתרא כולי עלמא לא פליגי דשרי כי פליגי דאקשתא משמע שאותו שעל היתר אינו נקלף אלא בחוזק ומשום הכי מותר שאינו בתורת נקלף. כי פליגי דאקשתא משמע שאותו שעל הקרב אינו (מפני) [מקרי] נקל' אלא שאינו נתלש מהרה מעל הקיבה:

ר' ישמעאל סבר לא בעינן תותב הילכך אף על פי שהוא נסבך מעט אסור ור' עקיבא סבר בעינן נמי תותב והאי לאו תותב ממש. ולפי' קמא דמפרשים תותב כשמלת החלב שעל גבי הקשת נמי עשוי פרוסות פרוסות ואינו יריעות אחת ממש. ור' ישמעאל סבר לא בעינן תותב ואסור. ור' עקיבא נמי בעי תותב והאי לאו תותב הוא. ושעל היתר עשוי חתיכות חתיכות קטנות ועוד שאינו נקלף אלא בדוחק כדאמרן. ותרתי לישני דגמרא בהא פליגי דלישנא קמא סבר פריסותא דאקשתא דהכא עביד פריסן פריסן וקליפה דיתר דמקלף בדוחקא תותב ונקלף קרינא ביה. וללישנא בתרא סבר לא קרינא בהו תותב ונקלף. והאי גירסא דהכא מתרצא היא כדמתרץ לה במסכת חולין. מיהו קשיא לי מאי טעמא דר' ישמעאל דלא בעי תותב כיון דמחלב המכסה את הקרב הוה יליף מאי טעמא לא בעי תלתא סימנין דאית ביה. ואיכא למימר דר' ישמעאל אריבוי דקרא סמיך דדריש את כל החלב לתרי ריבוי חד לאיתויי שעל הדקין דהיינו ריש מעייא באמתא והאי

באמתא כשיעור אמתא בראש הכרכשא צריך גרירא. וחד לאיתויי חלב שעל גבי הקיבה ללישנא קמא כדאית ליה וללישנא בתרא כדאית ליה ור' עקיבא לא דריש בתרויהו אלא בחד ריבוייא ולאיתויי חלב שעל הדקין. בלחוד דהיינו ריש מעייא באמתא. והיינו דקא אמרינן תותב קרום ונקלף לסימנא בעלמא הוא דקא אמרינן. ואע"ג דר' עקיבא דריש אתין וריבויין הכא לא מרבי אלא דומיא דפרטי דהיינו תותב קרום ונקלף ור' (שמעון) [ישמעאל] סבר מרבי' נמי היאך דדמי לפרטא בשני סימנין. אי נמי דהני כללי דסמיכי אהדדי והטיל ביניהם פרט ודונם בכלל ופרט דר' עקיבא סבר כל דדמי ליה בתלתא סימנין מרבינן מכללי ואי לא דמי בתלתא סימנין לא. ור' ישמעאל סבר מרבינין מכללי ואף על גב דלא דמי לפרטא אלא בתרי סימנין וקא מפליגי בפלוגתא דהני תנאי דפליגי בעירובין פרק בכל מערבין [כז:] ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך וכו' כדאיתא התם:

פסקה ז

ואת החלב אשר עליהם ולא הבשר שעליהם להכי כתב רחמנא ואת החלב למעוטי בשר שעליהם:

אשר על הכסלים זה החלב שעל הפקוקלות דברי ר' יוסי הגלילי מפרש רב אחא בשאלתות דידיה היכא דילפי אטמתא דהיינו חלב שתחת האליה ולשון פקוקלות מורכב הוא משתי מלות פקוק לויות. כל דבר שהוא מחובר ומתפצל לשנים שלשה מקומות קרי פקוקלות והכי איתא בבראשית רבה בענין גיד הנשה האי פקוקלתא דגידא דנשיא שרייא וישראל נהגו בו איסור וזהו שמנו של גיד שמתפצל ממנו ויוצאין כמה פיצולין והשומן אינו במקו' (קרבן) [בקוץ] הגיד הגדול ומשם הירכים יוצאין לכמה מקומ' ומשו' הכי איקרי פקוקלא. אמר ר' עקיב' להביא חלב שעל העוקץ והיינו תרבא (דקלידוסכא) [דקליבוסתא] עצם שהוא סמוך אל הכסלים וחלב שעל הכליות מחובר שם. ור"ע מרבה חלב שעל הפקוקלתא מחלב האליה כדאיתא לקמן. ר' ישמעאל אומר מה חלב המכסה וכו' הא פרישנא לעיל:

פסקה ח

ואת היותרת על הכבד על הכליות יסירנה פירש איותרת קאי אבל כבד לא קריב דאי אכבד קאי יסירנו מבעי ליה ואי אכליות כבר נאמרו ועוד יסירם מיבעי ליה ועכשו שאמר את היותרת על הכבד על הכליות יסירנה הדבר שקול מאי קאמר יניח מעט מן היותרת על הכבד והשאר יסירנה או שמא הכי קאמר היותרת עם מעט מן הכבד יסירנה דעל כמו במקום הוא. ואי איפשר לומר דעם הכבד כולו יסירנה דאם כן יסירם מיבעי ליה אלא שיחתוך מן הכבד ויניחנו מחובר על היותרת שאותו דבר מועט נופל הוא אל היותרת

כשהוא אומר בפרשת שמיני ואת היותרת מן הכבד הקטיר המזבחה הוה שיטול מן הכבד על היותרת מעט:

פסקה ט

יסיר יותרת אף על פי שאין רליות כליות וכו' וליכתוב נמי ואת היותרת ולא בעי יסירנה אלא לרבות שאף על פי שאבדו הכליות אין מעכבות ליותרת דלא תימא כיון דכתיב היותרת על הכליות דוקא כשיהיו עמה אבל אם אבדו הכליות לא יקטיר יותרת קא משמע לן יסירנה אפילו כוליא אחת ואף על פי שאבדה האחרת דאפילו כליות נמי לא מעכבי אהדדי:

פסקה י

והקטיר אותו בבן הבקר. והקטירו בכבש והקטירם בעז והקטירו אותו כשר ולא פסול. והקטירו שלא יערב חלבים פירש אפילו של כבש בשל כבש. והקטירם כולם כאחד שלא יפסיק בהקטרתם. ונראה לי דדוקא באימורין אבל באיברי עולה הרי שנינו [תמיד פ"ז] הושיט לו הראשון הראש והרגל וסומך עליהם וזורקן. הושיט לו שני לראשון שרש הידים וכו':

נאמר כאן אשה פי' דרשינן באשה לשון אישים. לריח ניחוח לה' נחת רוח לה' לשם השם: לחם לימד על החלבים שקרויין לחם ונפקא מינה לבעל מום דכתיב לחם אלהיו לא יגש להקריב ודרשינן בפ' אמור לחם אלהיו אין לי אלא תמידין שהן קרויין לחם שנאמר את קרבני לחמי לאשי שאר קרבנות מנין וכו'. מנין אימורי חטאת ואשם וכו' ת"ל לא יגש להקריב כלומר אף על גב דכתיב לחם אלהיו דמשמע לחם המיוחד לה' ולא מצינו לחם שמיוחד לה' אלא לחמי דמשמע המיוחד לו אפילו הכי על האימורין נמי חייב מדכתיב לא יגש להקריב ואף על גב דכתיב לא יגש להקריב כלומר אי לאו דקרנהו רחמנא לחם לא הוה מרבינן להו מלא יגש ולהכי דרשינן הכא לימד על החלבים שקרוין לחם: ומנין ליתן את האמור בכולן בכל אחד ואחד ת"ל אשה אשה לגזרה שוה:

פרק יח

פסקה א

ומה ת"ל מן הבקר ומן הצאן פי' אם למדו על שלמים שהן באין מן הבקר ממילא ידעינן שהן באין מן הצאן ומה אולמיה דהאי מהאי. אי נמי נכתוב כאן בצאן וילפינן לבן הבקר לפי שיש בבקר דלא מצינו שלמים לצבור מן הבקר. וקשיא לי לימא משום דכבש איתביה אליה ואי לא כתביה רחמנא מהיכא ידעינן ואי אמרת ליכתוב בכבש ולא בעינן הבקר אי כתב הכי הוה אמרינן לכולה מילתא גמרינן בקר מכבש ונבעי נמי אליה. ואיכא למימר דהא מלתא מפרשת מלואים גמרינן לה דכתיב בפרשת שמיני ואת החלבים מן

השור ומן האיל האליה והמכסה והכליות ויותרת מן הכבד וכתיב נמי בעגל החטאת ואת החלב ואת הכליות ואת היותרת מן הכבד מן החטאת הקטיר המזבחה ואלו אליה לא אשכחן אלא באיל בלחוד הילכך משום אליה לא צריך למיכתב שלמים בבן הבקר ושלמים בצאן הא לפי שיש חומר בזה שאין בזה כדמפרש ואזיל. ואי קשיא לך הא אשכחן במלואים שור קרב שלמי צבור. ההוא הוראות שעה היתה ולא נהג לדורות אבל אימורי שלמי צבור נהג לדורות לצבור כדפרישית:

פסקה ג

לא אם אמרת בחטאת שלא הוכשרה לבא עם כל מין זכרים וכל מין נקבות פי' חטאת נקבה באה ולא זכר ולא מצינו חטאת זכר אלא שעיר נשיא ופר העדה ופר כהן משיח והללו מי שמביא שעיר לא יביא פר ומי שמביא פר לא יביא שעיר הרי שלא כשרו לבא כל מין הזכרים ולא כל מין נקבות. חטאת יחיד אינה באה כשבה או שעירה. המעשר יוכיח שכשר לבא כל מין הזכרים וכל מין הנקבות ולא כשר לבא טומאות ואנדרוגינוס דילפינן מעשר מבכור העברה העברה וכתיב בבכור הזכרים הזכר הזכרים למעוטי טומטום ואנדרוגינוס:

[שהן אחד מא'] פי' תאמר בשלמים שאין אחד מיוחד בהן אחד מיוחד שאפי' אין לו [אלא] אחד יכול להקדשו לשלמים:

פסקה ד

כשב למה נאמר לרבות את הפסח לאליה פי' כשב מיותר הוא דכיון דכתיב ברישא ואם מן הצאן קרבנו ובפרש' שניה כתיב עז ממילא שמעינן דפ' ראשונה מיירי וכו'. אלא לרבות את הפסח לאליה אע"ג דלא כתיב ביה אלא חלב כדכתיב ואת דמם תזרוק על המזבח ואת החלבם תקטיר ומרבינן מינה מעשר ופסח ומרבינן אליה ושתי כליות ויותרת הכבד:

להביא פסח שעבר זמנו שקרב שלמים ושלמים הבאים מחמת פסח דהיינו מותר פסח שיכול והלא דין הוא ומה אינו טעון סמיכה. פירוש היינו פסח:

אבל אינן נאכלין אלא ליום ולילה בתחלת הקדשו פירוש נקטיה ביה חומרי שלמים וחומרי פסח מיהו נאכלין ביום ובכל מאכל והנך נמי שלמים נינהו ורמינן עלייהו כל חומרי דאשכחן בשלמים ואינן נאכלין אלא ליום ולילה דאהני להו חומרא דפסח לשוויינהו כשלמים דחמירי בעלמא:

ובן עזאי סבר הואיל ומכח פסח קא אתו כפסח דמו לגמרי ואינן נאכלין אלא בלילה ואינן נאכלין אלא צלי. מיהו אין בהו משום שבירת עצם דהא מיעט ועצם לא תשברו בו.

פסקה ה
וא"ת כבר מיעטתים מבן מבקר פירוש למה הוצרכו למעט מן הצאן שהוא מביא כיוצא בו חובה כבשי עצרת:

פרק יט

פסקה ב
זה חלב שבין פקוקלות הא פרישנא לעיל:
מה חלב בשני לאוין פירוש מאן דאכל אליה דקדשים עבר בשני לאוין האמורין בחלב כל חלב וכל דם לא תאכלו. וכל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו. ולאו דזרות לא קא חשיב הכא דההוא מגופיה קא חזינן ליה ולא מהיקשא דחלב אתי. מיהו אליה דחולין שריא דחלבו האליה איקרי חלב סתמא לא איקרי.

פסקה ג
יכנס בה בפנים בשדרה נראה לי חוליא אחת מדקא יהיב שיעורא:

פסקה ד
החלב המכסה את הקרב וכו' כיון דכתבינהו בבן הבקר למה ליה למהדרינהו בכבש שיכול יתרבה בחלב דפנות להקרבה:
ר' ישמעאל אומר מפני שיצא לדון בדבר חדש פירש אליה החזירו הכתוב לכללו דאי לא אהדרינהו הוה אמינא אליה הוא דקרבה אבל חלבים לא קמ"ל.

פסקה ה
והקטירו שלא יערב וכו' הא פרישנא לה לעיל:

פרק כ

פסקה א
ואם עז הפסיק הענין פירש והלא עז בכלל צאן היה אלא כתב ליה פרש' אחת כדי למעטו מן האליה:

פסקה ב
והקריב ממנו מן המחובר מפרש במנחות פ' התודה [עז:] שלא ינתח בשר קודם שיטול את האימורין. קרבנו אשה לה' את החלב המכסה וכו' מה ת"ל כלומר ליכתוב רחמנא והקריב ממנו אשה לה' ואנן ילפינן ליה מכשב ומבן הבקר ומדהפסיק לו ענין שמעינן דאינו טעון אליה:
שיכול שיתמעט מכולם נראה לי דהאי מכולן דלא בעי כולן קאמר אלא חלב המכסה בו בלבד הואיל ופתח בו הכתוב תחלה. ודין הוא שיתמעט מה מצינו בבן צאן שנתרבה באליה וכן נתרבה בכולם אבל בן עז הואיל ונתמעט וכו':

פסקה ד

כל חלב לה' לחייב על חלב מעילה פירש אף אל פי שאין מעילה בקדשים קלים דלא קרינא ביה מקדשי ה' אבל חלב מיהת מועלין דהא כתיב חלב לה':

פסקה ה

משום ר' ישמעאל אמרו וכו' לר' ישמעאל האי דמם וחלבם קאי אבכור שור ובכור כשב ובכור עז. ר' יוסי הגלילי פליג עליה במסכת זבחים [לז.] ומוקים לה במעשר ופסח:

פסקה ו

חוקת עולם לבית העולמים על כל חלב לה' מהדר דאף על גב דכתיב פתח אוהל מועד לעיל דמשמע דבמשכן קא מיירי קא משמע לן חוקת עולם אף בבית העולמים זהו נוהגין כן. לדורותיכם שינהוג הדבר לדורות השתא קא מהדר על איסור חלב שנוהג בכל מושבותיכם בין בארץ בין בחוצה לארץ. ואית דמפרשי לדורותיכם שינהג הדבר לדורותיכם משום דכתיב לא תאכלו דמשמע להאי דרא בלחוד קאמר קא משמע לן בכל מושבותיכם בין בארץ בין בחוצה לארץ דסד"א כיון דבענין קרבנות כתיבא וכו' וההיא לישנא מפ' בקדושין פרק א' [לז.] גבי מושבות. מיהו קשיא לי ברישא גבי בהמה טמאה ודגים טמאים ושרצים דכתיב בהו שקץ הם לכם ולא כתיב בהו דורות הכי נמי לא אתסרו אלא להההוא דרא אלא מחוורתא כפ"ק. ואם אמרת משום סוגיא דקדושין לא קשיא מידי דעל דרשא דהכא קא סמיך ולשון קצרה נקיט:

ר' יהודה אומר חלב ודם הקיש חלב לדם מה חלב בשני לאוין אף דם בשני לאוין בכריתות פרק א' [ד:] מייתו להא מילתא. ומקשה למה לי היקשא בהדיא כתיבי בו שני לאוין אחד כאן ואחד בפרש' כל חלב שור וכשב ועז. ומתרץ מה חלב בשלשה לאוין אף דם בשלשה לאוין תרין כתיבי בהדיא וחד בזרות וזר לא יאכל כי קדש הם אף דם נמי אית ביה לאו דזרות דסד"א הואיל ונתמעטו מטומאה כדאיתא בזבחים פ' בית שמאי [מו.] ובמסכת חולין פ' כל הבשר [קיז.] אמרינן נמעטיה נמי מזרות דבחד ענייא כתיבי כדדרשינן בזבחים [טו:] בפרש' וינזרו מקדשי בני ישראל דבזרות קא מיירי והתם נמי כתיבא טומאה וכיון דדם ליתיה (כח אב)בטומאה בחיוב זרות נמי ליתיה קא משמע לן היקישא וחכמים אומרים אין בו אלא אזהרה אחת ואף על גב דאית ביה תרי לאוין בדם וחד בזרות קא סברי רבנן כיון דמיעטיה רחמנא לדם מטומאה (הם) הכי נמי לא מיחייב עליה משום זרות דזרות וטומאה בפ' וינזרו איתקיש להדדי כדאיתא בזבחים פרק ב' [טו:] הילכך בדם ליה ביה אלא אזהרה אחת:

פסקה ז
יכול אף פסולי המוקדשין יהו חייבין עליו משום שני לאוין. אתאן לר' יהודה למעוטי נמי משני לאוין דסד"א כיון דאסור בגיזה ועבודה אפילו לאחר פדיונן וחלבן נמי אסור דמן נמי ליקום עליה בשני לאוין אחד משום חולין ואחד משום דם קדשים ת"ל בפ' ראה בענין פסולי המוקדשין שנפדו רק הדם לא תאכלו רק מיעוטי הוא אין בו אלא לאו אחד:

פסקה ח
מתוך שיצא פיסולו פי' שהוא נאכל במומו ואין לו פדיון. יכול יהא בדמו שני לאוין שהרי קדש הוא ולא יצא לחולין ת"ל בפר' כל הבכור בבכור בעל מום רק את דמו לא תאכל רק מיעוט אין לי אלא דמו הואיל ואיתמעוט מנותר וממעילה ומטומאה. חלבן מנין אע"ג דמיחייב בכולהו שלא יהא בחלבן של אלו משום קדשים ת"ל חלב ודם הקיש חלב לדם:

ויקרא דבורא דחובה

פרשה א

פסקה א
בשגגה על השגגות מביא קרבן ואינו מביא קרבן על הזדון ואפי' בחייבי כריתות או בחייבי מיתות ב"ד שלא התרו בו אינו מביא על הזדונות קרבן:

פסקה ב
והד"ה ומה ע"ז חמורה וכו' פ' ע"ז בפ' שלח לך וכתי' ואם נפש אחת תחט' בשגגה: הן אם הונח זדונה של ע"ז ליום הכפורי' שהיא חמורה פירוש זדונה שלא התרו. שעיר המשתלח מכפר על עבירה בתשובה וייסורין כדאיתא במסכת שבועות [ח:] ובמסכת יומא [פה:] אבל לא יוכל להביא עליה חטאת ויתכפר לו מיד קל וחומר לע"ז:

פסקה ג
מה מצות קלות הונח זדונן ליום הכפורים כלומר ולמה הוצרך לכתוב בה שגגה למעט את הזדון: הן אם הקל וכו' אלא יביא חטאת מיד ויתלו בו עד יום הכפורים כלומר אף בחטאת תהא צריכה לתלות ויהיו כולן תלויין עד שיבא עליו ייסורין וימרקו ת"ל בשגגה בשאר מצות ובשגגה דע"ז לומר לך שעל כולן אינו מביא חטאת על זדונם כלל:

פסקה ד
מה ת"ל בשגגה בשעירה פי' בשעיר נשיא ובשעירת יחיד ושניהם בשאר מצות אבל בכבשת יחיד לא נאמר בה בשגגה ושגגה האמורה בצבור דכתי' ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם ממנו ההוא לגופיה דהא כדדרשינן לקמן דבעינן העלם דבר עם שגגות מעשה

אלא האי בשגגה דרישא יתירא הוא דאי ביחיד קא מיירי הא בגופיה כתיבא. ואי במשוח קא מיירי הא כתיב ביה לאשמת העם הרי משוח כצבור ישגו ונעלם דבר משום הכי דרשינן בשגגה פרט לזדון: שעיר נתרבה בצבור בחטאות מוספין של ראשי חדשים ושל מועדות: [שעירה] נתרבה בע"ז בחטאת יחיד ושעיר לא נתרבה בע"ז בחטאת יחיד. ואף על גב דאשכחין ליה בע"ז של צבור התם בלחוד הוא דמייתי ליה אבל יחידים לא מייתי ליה כלל:

פסקה ה

מצות י"י ולא מצות המלך ולא מצות ב"ד פי' אעפ"י שמצוה לקיים מצותו אפילו הכי אם עבר עליהם אינו חייב קרבן: מכל מצות ה' ולא כל מצות י"י פרט לשמיעת קול וביטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו שאין משוח חייב בטומאת מקדש וקדשיו: (בעדיות) [בהוריות] פרק ב' [ח:]:

פסקה ו

אוציא מצות עשה הקלה ולא אוציא מצות עשה החמורה כגון ונתצתם את מזבחותם ואשריהם תשרפון באש דכיון דמצות עשה דע"ז הוא דחמיר ליתי עליה פר קא משמע לן: ולא אוציא מצות עשה של מילה שהיא תדירה ת"ל אשר לא תעשינה פי' ארבעה הן חד במשיח [וחד בעדה וחד בנשיא] וחד ביחיד וכולהו מדרשי הכא: מצות עשה שבנדה פירוש הנדה דכתיב והזהרתם את בני ישראל מטומאתם והיא מצות עשה: אחר שריבה חייב מפני שיש בו לא תעשה פי' מפני שזה עצמו משרש לא תעשה הוא בא:

פסקה ז

ת"ל בפ' ע"ז בסדר שלח לך תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה וכו':

פסקה ח

אם דבר שאת למד בדרך אחד וכו' ומה ע"ז מיוחדת שמשנאסרה לא הותרה פי' שאין היתר לאיסורה כמו שתמצא באשת איש ונדה ונערה המאורסה על ידי גט נדה לאחר נדותה אבל ע"ז אין לה היתר בשום מקום וחייבין עליה מיתת ב"ד ואיסורה נוהג בבני נח כבישראל. לאפוקי מקצת עריות שאין נוהגות בבני נח: את מה אני מרבה מן הכלל משכב זכור והבהמה והאשה המביאה את הבהמה בכלל ואלו דומין לע"ז לגמרי אלא שיש בזכור מה שאין בבהמה וכו' כלומר אף על פי שהשוו את שתיהן להביא מן הכלל הזה אינן דומין זה לזה שיש היתר בזה מה שאין בזה: ומ"מ כיון שיש בהם הדרכים הללו הנמצאים בע"ז רבינו את שתיהן: הזכור בין במינו בין שלא במינו אסור יש מפרשים במינו ישראל על ישראל שלא במינו ישראל על גוי או גוי על ישראל: בהמה במינה מותרת מינה ממש סוס על סוסיא שלא במינה אסורה סוס על חמורה אעפ"י שאינו אדם

וכל שכן בהמה עם אדם: הזכור לא עשו בו קטן כגדול פי' לא עשו משכב קטן שאינו בן תשע כמשכב גדול שהוא בן תשע דמקשינן נשכב לשוכב: ובבהמה עשה בה נרבעת גדולה כנרבעת קטנה. וא"ת כיון דיש חלוק בזכור בין קטן לגדול שיש ממנו חייב ויש ממנו פטור הרי הותרה מכללה ואינה דומה לע"ז והרי היא כשבת שהותרה במקדש ולא הותרה במקדש. לא דמי התם [היתר] גמור הוא במקדש. אבל זכור קטן אף על פי שאינו נסקל על ידו מכלל לאו לא נפיק או מלא יהיה קדש או מלא תשכב עם זכר. ובע"ז איכא מידי דלא מיחייב עליה אלא לאו בעלמא או עשה כגון מגפף ומנשק בלאו ונתיצת אבני מזבחותם בעשה אבל היתר לא משכחת לה:

פסקה ט

כשהוא אומר מכל מצות י"י לרבות את האם ואת אשת האב ואת הכלה שהיא בסקילה כע"ז פי' ארבע (פי') מכל מצות י"י כתיבי חד במשוח וחד בעדה וחד בנשיא וחד ביחיד ודרשינן בהו מצות הוו להו תמניא. חד דרשינן לעיל מכל ולא כל וכו' פרט לשמיעת קול וביטוי שפתים וכו' פשו להו שבעה והנך שבעה דרשינן להו השתא לרבוי הנך אף על גב דלא דמי לע"ז בכל הדברים שאמרנו. והבא על האם ועל אשת אב ועל הכלה דמו טפי לע"ז מכל הנך דאמרי לקמן. דהנך הוו בסקילה ומשנאסרו לא הותרו שהרי אין להם היתר בגט ולא הותרו מכללן שלא מצינו היתר לאדם באמו ובאשת אביו ובכלתו אלא שאין איסורו נוהג בבני נח כישראל. ואליבא דר' אליעזר דדריש [סנהדרין נח.] על כן יעזב איש את אביו ואת אמו אביו אחות אביו ואמו אחות אמו. אבל איסור הבא מחמת אישות לית ליה. ואמו נמי אע"ג דר' אליעזר מודה בה דאסורה לבני נח אפי' הכי לא דמו לע"ז דאילו ע"ז אין לה היתר לשום אדם ואלו עריות אע"ג דאסירן לקרובים שריין לכל אדם: ובענין זה הותרו מכללן ומוסף עלייהו כתוב בתו ובת בתו ובת בנו פי' כל היכא דאמרינן בהאי שמעתא מוסף עלייהו או משום דנחת דרגא מקמאי או משום דלא כתיבי בהדיא וקא אתו מדרשא דקמאי. וא"ת מה ראו להוסיף בתו ובת בתו על האם ועל אשת אב ועל הכלה והלא אין למדין מהן כלל ואין מיתתן שוה דאלו בסקילה ואלו בשריפה. אלא שיש לומר משום דהוו שאר דידיה כי הנך מיהו נחתי דרגא מקמייתא דהני בסקילה כע"ז והנך בשריפה:

פסקה י

וכשהוא אומר מכל מצות ה' זמנא אחרינא לרבות בת אשתו ובת בתה ובת בנה שמשנאסרו לא הותרו פי' לא בגט ולא במיתת אשתו אע"ג שאינן בסקילה כע"ז ולא הוו שאר דידיה כאמו ואשת אביו וכלתו ועוד דיש להם היתר אצל אחרים מה שאין כן בע"ז: מוסיף עליהו חמותו ואם חמותו ואם חמיו פי' דהנך נמי לא הוו שאר דידיה ואע"ג דשוו

בכל מילי ולא נחתי דרגא מבת אשתו ובת בנה אפי' הכי הנך כתיבי בהדיא אם חמותו ואם חמיו מדרשא אתיין דילפינן להו מהנך בזמה זמה כדאיתא בסנהדרין פ' אלו הן הנשרפין. [עה:] וחמותו אע"ג דכתיבי בהדיא בעונש באזהרה ילפינן לה מהנך. אי נמי אגב דבעי למימר הנך תרתי בלשון תוספת נסיב נמי חמותו בהדייהו:

פסקה יא

וכשהוא אומר מצות ה' לרבות נערה המאורשה והמחלל שבת ואעפ"י שנערה המאורשה משנאסרה הותרה שהרי יש לה היתר בגט ובמיתת הבעל. והשבת הותרה מכללה שהרי יש לה היתר במקדש מה שאין כן בע"ז אלא שיש בנערה המאורשה מה שאין כן בשבת וכו' אעפ"י שרבינו אותם כאחד לא מפני שהן דומות זו לזו ממש שהרי שיש בזו מה שאין בזו שהשבת הותרה מכללה במקדש ונערה המאורשה בחיי בעלה לא הותרה כלל. וא"ת מאי איכא בהנך קמייתא טפי מהנך והרי אלו בסקילה כע"ז ותכנס מדה כנגד חומרא האחרת. תשובתך כי אלו קלית הן לפי שתמצא בהם צד היתר אצל מי שנאסרו בהן משום הכי חמירן טפי הנך. ואי קשיא נערה המאורשה דאיסור ערוה היא ליצרפה בהדי עריות דלעיל כגון אמו ואשת אביו וכלתו שהרי ערוה היא כמותן ובסקילה כמותן: תשובה הרי אמרינן טעמא משום דהנך אין להן היתר לאיסורן והנך יש להן היתר לאיסורן ומשום הכי איקשי לאיסור שבת:

פסקה יב

וכשהוא אומר מכל מצות ה' לרבות אשת איש והנדה משום דאלו קילי מנערה המאורשה ושבת דאלו הנך בסקילה כע"ז. והאיך לאו בסקילה. ועוד דאשת איש אע"ג דאסורה לכל אדם. חוץ מעבודת בית המקדש ונדה זילא מתרויהו שהרי אין בה מיתת ב"ד ועוד דיש לה היתר אחר איסורה ושתיהן שוות (בה ולא) [בקולא] שיש היתר לאיסורן אלא שיש בזו מה שאין בזו: וכשהוא אומר את כל מצות וכו' נראה לי דהכי איבעי ליה למימר לרבות אחות אביו ואחות אמו שלא הותרו להן כע"ז פי' משנולד האדם נאסר בע"ז ובעריות נמי משנולד נאסרו עליו. וקילי מאשת איש ונדה דאילו אשת איש אסורה לכל חוץ מבעלה ויש בה מיתת ב"ד ואילו אחותו ואחות אביו ואחות אמו מותרות לכל אדם והנך לא שרו לכל אדם:

פסקה יג

וכשהוא אומר את כל מצות י"י לרבות אשת אחיו ואשת אחי אביו והנך קילי מאחותו ואחות אביו שאחותו ואחות אביו לא היתה להן שעת היתר ואלו היה להן שעת היתר: ולפי הנסחא הכתובה בספרים אינני מוצא חומרא באשת אחיו ואשת אחי אביו על אחותו ואחות אביו ואחות אמו אלא הואיל דבחייו אסורין נתחייבו עליהן מיתת ב"ד

ואסורה לכל אדם חוץ מבעלה ואשת אחיו ואשת אחי אביו אין בהן עכשיו לאחר מיתת איסורן מיתת ב"ד אעפ"י שהוא שעת איסורן ומותרות לכל אדם חוץ מן הקרובים וקילי מנדה דאלו נדה אסורה לבעלה ולכל אדם בעת נדותה ואלו מותרות לכל אדם חוץ מן הקרובים ואחותו ואחות אביו קילי מאשת אחיו ואשת אחי אביו כדפרישי':

פסקה יד

וכשהוא אומר מכל מצות י"י לרבות אחות אשתו אחות אשתו [קיל'] מאחותו ואחות אביו דהנהו יש בהן מיתת ב"ד ונאסרו לכל אדם מה שאין כן באחות אשתו:

פרק א

פסקה א

אחר שרבינו דברים שהן כע"ז וכו' למה כתב ע"ז מעתה פי' למה הוקשה כל התורה כולה לע"ז דכתי' תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה וכו':

פסקה ב

ואימה ע"ז מיוחדת שחייבין עליה מיתת ב"ד אף ארבה כל חייבי מיתות ב"ד: ואת מה אני מרבה את המקלל אביו ואמו וכו' ועדים זוממין ת"ל ועשה ובמס' סנהדרין פ"ד מיתות [סה.] מייתי להא תיובתא לר' יוחנן אליבא דרבנן דאמרי מודו רבנן במשתחוה לע"ז שמביא קרבן ואע"ג דבעי מעשה מאי טעמא דכפיפת קומתו הוה ליה מעשה. ועקימת שפתיו דמגדף לא הוי מעשה. ושנינן דשאני מגדף דישנו בלב דכתי' למען תפוש את בית ישראל כלכם: תו אקשינן עליה מהא דתניא יצאו עדים זוממין שאין בהם מעשה אלמא עקימת שפתים לא הוי מעשה אע"ג דליתנהו בלב. ושאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה אותיות הגרון שאין בהן עקימת שפתים שהרי העדים ששאלו אותה הראיה בעדות זו והוא משיב הן או לאו הרי כבר העידו ומשום הכי אמרינן דאפילו הוציאו אותו בשפתים אותה עקימה אינה חשובה מעשה וקשיא לי תינח עדים זוממין אבל אידך אי עקימת שפתים הויא מעשה מאי טעמא לא חשיבא להו מעשה וממעטינן להו מועשה. ואיכא לתרוצי דהאי דנקט להו להנך בהדי עדים זוממין משום דדמי להו להא מילתא דלית בהו מעשה אלא עקימת שפתים בלחוד ואע"ג דעקימת [שפתים] חשיב מעשה מ"מ ממעטי' להו מקרבן מטעמא דאמרי' לקמן לפי שאין חייבין על זדונם כרת דהא לא כתיב בהו כרת ומהאי טעמא מכה אביו וגונב נפש מישראל וזקן ממרא ע"פ ב"ד [אימעטו] ואעפ"י שיש בהם מעשה. וא"ת זקן ממרא מאי מעש' אית ביה טפי מהנך מאי טעמא פלגיה מנביא שקר ומעדים זוממין. תשובתך דהא קיימא לן דאינו חייב עד שיעשה מעשה דכתיב והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע או שיעשו אחרים בהוראתו דכתיב כי יפלא ממך דבר למשפט וכו' וילפינן דבר דבר מונעלם דבר מעיני הקהל וגמרינן צבור

מזקן ממרא וזקן ממרא מצבור צבור מזקן ממרא דאינן חייבין על עקירת כל המצוה דכתיב בזקן ממרא על פי הדבר אשר יגידו וזקן ממרא מצבור דהוראה תלויה בו ומעשה תלוי אף באחרים ולא בעינן שיעשה מעשה הוא בעצמו וכיון דגמרינן דבעינן ביה שוב מעשה משום הכי אתיא בהדי הנך דאית בהו מעשה:

פסקה ד

אי מאחת יכול אפי' כתב אות אחת ת"ל ועשה אחת הא כיצד וכו':

פסקה ה

ר' יהודה אומר אפי' כתב שתי אותיות והם שם אחד כגון ש"ש ת"ת וכו' במס' שבת בפרק הבונה [קג:] מוקים לה להא דר' יהודה משום דרביה אבל אליבא דנפשיה בעינן שתי אותיות משם גדול כגון נח מנחור דן מדניאל. ורישא ר' יהודה משמא דנפשיה הוא וסיפא משמא דרביה:

פסקה ו

ר' שמעון אומר ועשה אחת יכול עד שיכתוב כל הפסוק כולו ת"ל מאחת. ומ"מ לר' שמעון לא מחייב עד שיכתוב כל השם. ונראה לי דבבגד עד שיארוג שלש על שלש ונפה וכברה עד שיארוג כדי נפה וכברה קטנה שכיוצא בהן מתקיימת:

פסקה ז

אם מעין אבות מלאכות עשה וכו' כגון קצירה וטחינה חייב שתים אפי' בהעלם אחד. ואם מעין מלאכה אחת כגון אב ותולדה דידיה אינו חייב אלא אחת ואעפ"י שהן כעין שתי מלאכות כעין קיצר ובוצר וכ"ש קוצר וקוצר בהעלם אחד:

פסקה ח

הבא על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו וכו' במס' כריתות פ' אמרו לו [טו.] מתרץ לה הבא על אחותו שהיא אחות אביו ושהיא אחות אמו. ומשכחת לה ברשיעא בר רשיעא כגון אליפז בא על אמו והוליד ממנה שתי בנות וחזר ובא על אחת מהן והוליד ממנה עמלק ובא על אחות אמו שהיא אחות בת אביו מן האם. וקא מבעיא לי שמות מוחלקין בעינן או גופין מוחלקין, דהכא שמות איכא גופין ליכא. ופשטו ליה דשמות מקל וחומר ומה הבא על נשיו גויות שהן שם אחד חייב על כל אחת ואחת. הכא דשמות מוחלקין לא כל שכן: והבא על חמש נדות נפקא לן מואל אשה בנדת טומאתה לחייב על כל אשה ואשה:

פסקה ט

ועוד שאלו האבר המדולדל בבהמה מהו פי' מדולדל שאינו יכול לעלות ארוכה עוד אם הוא טמא במקומו או טהור אם נחשוב אותו כאלו נתלש ממנה האבר מן החי ומטמא טומאת נבלה כדאית' בפ' שמיני ופשטו ליה שהוא טהור: ובכריתות [שם] מוקי לה להא

מילתא במוכי שחין שניתנין בכל שהו דבשעת פרישתו לא הוי חבור כלל ולא מקבל טומאה מיניה והא דתנן במס' חולין [קכז.] האבר והבשר המדולדלין בבהמה הרי אלו מטמאין טומאת אוכלין במקומן. ודכוותה נמי תנן [שם קכט:] האבר והבשר המדולדלין באדם טהורין. הנך תרתי בתר דשמעונהו קבעינהו במתני' ואגמרינהו לתלמידיה והתם נמי פליגי עלה במיתה עושה ניפול דר' מאיר סבר אע"ג דמחיים לא מטמו במקומן כי מתה בהמה חזינן לאבר כאלו נתלש מחיים כדכתי' וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא מיתה עושה ניפול והאי כל אשר יפול הכי קאמר אינו מטמא עד שיפול והאי במותם כעין במותם פרט ליבשין שאין מטמאין:

פסקה י

ועוד שאלן השוחט חמש' זבחים בחוץ בהעלם אחד פי' לא קא מבעיא ליה חלוק זבחים בגופו דמי פשיט' ליה דחלוק הויין מיהו גופי בהמות קא מבעיא ליה אי חשיבי לחלק או לא ופשט ליה דגופין הוו מחלקין מק"ו השתא אמר תמחויין מחלקין אפי' בהמה אחת ק"ו גופי בהמות דמוחלקין ור' עקיבא לא קבלה מיניה דאע"ג דלענין מיתה גופה ותמחויין מוחלקין לגבי נותר ושוחט בחוץ לאו מוחלקין כדאית' לקמן:

פסקה יא

אמר ר' שמעון וכי מה ראיה אוכל לשוחט מה לאוכל שהוא נהנה וכו' אלא כך שאלו באוכל נותר וכו' שעשה בה המאכיל כאוכל וכו' דתנן [מעילה כ.] נתנה לחבירו הוא מעל וחברו לא מעל. והאי באוכל הכי קאמר כאלו נטלה ואכלה הוא:

פסקה יב

צירף את המעילה לזמן מרובה מה שאין כן בנותר דבעי' כזית אכילה בכדי אכילת פרס:

פסקה יג

העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה ומעין מלאכה [אחת] בהעלם אחד מה מפר' לה בכריתות [טז.] בזדון שבת ושגגת מלאכות קא מבעיא ליה שבתות או כגופין דמי או לא ילדי מלאכות במקום (כ') מלאכות אם חייב על התולדה במקום אב והיינו דקאמר מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת. ופשט ליה דכגופין דמיין וחייב על התולדה במקום אב והיינו דקאמר ומה נדה שאין בה תולדה. ומתרץ לה תני תולדות כלומר כי היכי דנדות הויין גופין מוחלקין וחייב על כל אחת ואחת אפי' בהעלם אחד אף שבתות כגופין מוחלקין וחייב על כל אחת ואחת אפי' בהעלם אחד (אף שבתות הויין כגופין מוחלקין). ודקאמרינן נמי הבא על הבהמה יוכיח הבא על הבהמות קאמר: ואיכא מ"ד התם לא קא מבעיא ליה דאין כאן גופין שהרי אינו מכיר בשבתות כולן כמו שמכיר בגופי הנדות שאעפ"י שאינו יודע בטומאתן מכיר את גופיהן הילכך מחלקין

ואע"ג דאין כאן גופין מוחלקין קא מבעיא ליה ימים שבנתים אי הוו ידיעה לחלק או לא פי' הואיל והוא מותר במלאכה בנתים וכל העולם עושין מלאכה וימי שבתות רואה אותם כולם בטלים אעפ"י שאינו מתבונן בהן הוו עליה כידיעות מפני שהיה לו לדעת. וכן בנדה אפי' נדה אחת שאין כאן גופין אם ראתה ובא עליה כיון דבימי טומאתה אינה מתעסק' עמו בשמושו ולבישת בגדיה ותכשיטיה כמו שמתעסקת בימי טהרתה אותן ימים הויין ליה כידיעה לחלק שהיה לו להתבונן בהם. ודקאמר ליה ר' אליעזר הבא על הבהמה יוכיח לאו דשייכי בבהמה ימים שבנתים דהכא ודאי ליכא שום חלוק. מיהו סבירא ליה לר' אליעזר כיון דבענין עריות כתיבא וכתי' בסופם כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה. ואמר מר הוקשו כל העריות זו לזו בהמה נמי כנדה דמיא לחלק על כל ביאה וביאה. ומבהמה נמי ק"ו לשבת: ואמר לו ר' עקיבא הבהמה כשבת דבהמה לא הוקשה לעריות מדכתי' בסיפיה ונכרתו הנפשות העושות דמשמע בועל ונבעלת ובהמה לאו בת כרת היא ולמאן דאמר ימים שבנתים קא מבעיא ליה בשגגת שבת וזדון מלאכות אי הוו ידיעה לחלק או לא: איכא לאקשויי ליה היכי מבעיא ליה לר' עקיבא ילדי מלאכות במקום מלאכות אם חייב אתולדה במקום אב או לא והלא זדון מלאכות הוא ואפילו אקצירה וטחינה נמי לא ליחייב אלא חדא וכל שכן אתולדה במקום אב. ואיכא למימר בתרתי דוכתי קא מבעיא ליה והכי קא מבעיא ליה העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה בזדון שבת ושגגת מלאכות בהעלם אחד מהו אי נמי מלאכה אחת בשבתות הרבה בהעלם אחד. אי נמי בשגגת שבת זדון מלאכות מהו. וקמייתא הוי בעיא אתולדה במקום אב ובתרייתא בימים שבנתים אי הוו ידיעה לחלק או לא. והאי דקאמרינן הכא לר' אליעזר בנדה משום ימים שבנתים או הוו ידיעה לחלק לדבריו דר' אליעזר קאמר ליה דאילו לדידיה אפי' בנדה אחת ואפי' בלא ידיעה באמצע מחייב ר' אליעזר על כל אחת ואחת כדאיתא התם וטעמיה דר' דמחייב על כל כח וכח דמשמע אפילו בביאה אחת מחייב:

פרשה ב

פסקה א

בני ישראל נפש הרי הצבור כיחיד מה היחיד אינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת וכו' דיחיד מע"ז ילפינן ליה בכל התורה כדכתיב תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה. והנפש אשר תעשה ביד רמה וכו' כדאמרן לעיל:

פסקה ב

לא אם אמרת ביחיד שאינו מביא חטאת על לא הודע פי' תאמר בצבור שמביאין שהרי שעירי ראש חדשים ושעירי הרגלים מכפרין על טומאת מקדש וקדשיו שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף. אי נמי בשעיר הנעשה בפנים תולין על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף ואעפ"י שמתכפרין בהן אחד יחיד ואחד צבור מ"מ הקרבן של צבור ולא מצינו ליחיד שמביא קרבן על כך: משם יוכיח שמביא חטאת על לא הודע שכל מה שהצבור מתכפרין על טומאת מקדש וקדשיו שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. בשעיר בפנים משוח וכהנים מתכפרין בו: ואינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת פי' דמשוח בכלל נפש האמור בע"ז הוא. וכתיב ביה תורה אחת יהיה לכם:

פסקה ג

לא אם אמרת במשוח שאינו מביא על לא הודע במזבח החיצון תאמר בצבור שמביא וכו' פי' שהרי שעירי הרגלים וראשי חדשים במזבח הוא וכיון דהקל במזבח החיצון לגבי צבור להביא על לא הודע אי נמי על דבר שזדונו כרת וכו' ת"ל בני ישראל ונפש כי תחטא:

פסקה ה

לא אם אמרת בצבור שאינו מביא אשם ודאי כגון אשם גזלות ואשם מעילות וצבור לא מייתי להו דהא בעינן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת תאמר במשוח שהוא מביא אשם ודאי דכתי' בה נפש ומשוח בכלל נפש הוא. וכן נשיא בכלל נפש הוא ומביא אשם ודאי:

פסקה ו

משוח יכול זה מלך וכו'. ואי קשיא לך מלך היינו נשיא ונשיא שעיר הוא דקא מייתי. ותירץ סד"א בשגגת מעשה מייתי שעיר ובהוראה מייתי פר להכי כתב ביה כהן משוח: יחטא מה ת"ל פי' לכתוב אם הכהן המשיח חטא כדכתיב בסיפיה דקרא והקריב על חטאתו אשר חטא שיכול יביא על הקודמות פי' יביא פר על מה שחטא קודם שנתמנה: ומ"מ והוא שהורה לעצמו ועשה בהוראתו שאם חטא בלא הוראה הא ילפי' לקמן לאשמת העם הרי משיח כצבור מה צבור אינו מביא אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה אלא על כרחך שהורה ועשה: יכול יביא על הקודמות ת"ל משיח יחטא לאחר (שהורה) [שהיה] משיח יחטא: לא אם אמרת בנשיא שאינו מביא חטאתו משעבר פי' אם העבירוהו מנשיאותו ואחר כך חטא מביא כהדיוט דכתיב אשר נשיא יחטא דמשמע אשר נשיא יחטא בעודו נשיא ולא משעבר:

פסקה ז
ר' שמעון אומר אם נודע לו עד שלא נתמנה ונתמנה חייב פי' כהדיוט. ואם משנתמנה נודע לו פטור מכלום דר' שמעון חטא וידיעה בעי:

פרק ב

פסקה ג
צבור שאין מביא אשם תלוי פי' בפרש' אשם תלוי על שגגתו אשר שגג מי שחטאו בשגגה יצאו צבור שאין חטאם בשגגה אלא בהוראה:
ומשיח בפר ואינו מביא אשם תלוי פירוש במסכת הוריות [ז.] מתרץ אשם תלוי כדי נסבה דהא אכתי לא קיימא לן דמשיח לא יביא אלא בהוראה:

פסקה ד
ומשיח מביא שעירה לע"ז דנפש כתיב בה ומשי' ונשיא בכלל נפש נינהו.

פסקה ו
על חטאתו אשר חטא מלמד שמביא חטאתו משעבר פי' קרא יתירא קא דריש מלמד שאם העבירוהו ממשחתו והורה לעצמו וחטא בהוראתו שמביא פר:

פסקה ז
יכול חטא עם הצבור יביא פר לעצמו פי' שישב עם ב"ד והורה לצבור והלך הוא בעצמו ועשה על פי ההוראה ואחר כך נודע להם שטעו יכול יביא פר בפני עצמו:

פסקה ח
תאמר במשיח שאינו מתכפר בכל כפרותיו עם הצבור שהרי טומאת מקדש וקדשיו צבור מתכפרין בשעירים ומשיח בפר ולא השוו בכפרה אחת כדאיתא בשבועות [ב.]:

פרק ג

פסקה א
פר יכול זקן פי' דהכי אשכחן קרא דכתי' ופר השני שבע שנים ת"ל בן אי בן יכול קטן פי' בן שנתו או בן שנתים נמי נקרא עגל כדאיתא לקמן. ת"ל פר הא כיצד בן שלש שנים כדברי חכמים קא סברי רבנן בעינן פר שהוא סמוך לבן בקר דהיינו בן שלש. ר' מאיר אומר אף בני ארבע וחמש כשרים קסבר ר' מאיר לא בעינן בפר שיהא סמוך לבן בקר אלא כל שהוא למעלה מבן שלש נקרא פר ואפי' בן ארבעה ובן חמשה אלא שאין מביאין מבן חמש ולמעלה שהם זקנים מפני הכבוד והאי דקאמר ר' מאיר מפני הכבוד אלמא מדאוריית' כשרים ואפי' זקנים ש"מ לא דריש ר' מאיר פר שהוא בן אלא סבירא ליה דאפי' זקן נמי פר בן בקר איקרי. ואי קשיא לך הא דתניא בראש השנה פ"א [י.] בן עשרים וארבעה חדשים ויום א' דברי ר' מאיר שהיה ר' מאיר אומר כל מקום שנ' בתורה עגל

סתם בן שנה עגל בן בקר בן שתי שנים פר בן בקר בן שלש. התם הכי קאמר משלש ומעלה ושלש בכלל נקרא פר: ולקמן גרסי' לה בדר' שמעון ומסיים בה הכי אף בני ארבע וחמש כשרים וכו' דש"מ דהכי הוא כדמתרצינן ולא פליגי מתנייתא אהדדי:

פסקה ב

ר' יוסי הגלילי אומר מה ת"ל ופר שני בן בקר תקח לחטאת בפר הלוים בסדר בהעלותך: מה ת"ל שני שני בשנים:

פסקה ג

ר' אומר מה ת"ל שני וכו' הא כיצד איברי עולה קודמין לאיברי חטאת הא דמפיק לה ר' מהכא ובפ' מצורע מפקינן מוהעלה הכהן את העולה ואת המנחה המזבחה וכפר עליו ותנאי נינהו:

פסקה ה

ר' יהודה אומר על ע"ז הביאום לא פליגי מידי אלא טעמא קאמר מה טעם לא נאכלו מפני שהן שעירי ע"ז ושעירי ע"ז ילפינן לקמן בפ' צבור שהן בשריפה אבל האי דלוים הוראת שעה היתה:

פסקה ו

ר' שמעון אומר כל מקום שנ' בתורה עגל סתם בן שנה פי' סתם לא נאמר בו בן בקר ואם נאמר בן בקר שתי שנים כדכתיב קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה תמימים אף בשנים משמע שוים לגמרי. ואיל בן שתי שנים הא מדכתיב בעלמא כבש בן שנתו: פר בן בקר בן שלש ואף בני ארבע וחמש כשרים: הא דקאמר כל מקום משום פר לחודיה קא נסיב ליה דאי משום עגל סתם ומשום עגל בן בקר לא אשכחן בכל התורה (כד) [בר] מהנך דקא מייתי הכא וקא מפרש בהו קרא. ואיפשר דמשום עגלה ערופה נמי קא נסיב לה דכתיב עגלת בקר וקאמר נמי דבעינן שתהא בת שתי שנים כדאיתא בריש מס' פרה. ר' אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתי שנה וחכמים אומ' עגלה בת שתי שנים ופרה בת שלש או בת ארבע. ר' מאיר אומ' בת חמש אלא שאין ממתינן לה שמא תשחיר ותפסל. ור' אליעזר סבר לה כר' יוסי הגלילי דקאמר הכא פר בן בקר בן שתי שנים הילכך עגל בן שנה ופר סתם נמי ילפי' ליה מפר בן בקר ומשום הכי לר' אליעזר עגלה בת שנתה ופרה בת שתי שנים. ורבנן סברי לה כר' שמעון וכר' מאיר דעגל האמור בו בן בקר בן שתי שנים ופר בן בקר בן שלש ופרה אדומה כיון דלא כתי' בה בקר אתיא אפי' בת ארבע. ובת חמש (אלא) [לא] מפני הכבוד. ור' מאיר סבר בת חמש כבוד הוא וזקנה נמי כיון דבחוץ נעשת אין כאן מפני הכבוד אלא שאין ממתינן לה שמא תשחיר ותפסל. מיהו אם הזקינה ולא נפסלה כשרה ור' יהושע פליג התם ואמר אני לא שמעתי

אלא שלישית כלומ' קא יליף פר סתם מפר בן בקר וסבר לה כרבנן דאמרי פר בן בקר בן שלש:

פרשה ג

פסקה א

והביא אף לאחר יום הכפורים קרא יתירא קא דריש דכתיב והביא את הפר אל פתח אהל מועד דלא הוה צריך למכתב והביא את הפר אלא ללמד שאין יום הכפורים מכפר על חייבי חטאות ואשמות ודאין כדאיתא בפ' בתרא דכריתות [כה:]: פר הוא מביא ואינו וכו' פי' יחיד בשאר מצות מביא כשבה ואם רצה להביא שעירה מביא כדכתיב קרא ומשוח נמי אע"ג דמביא פר יכול אם רצה להביא חליפין שעירה יביא אי נמי לא מצא פר יביא שעירה ופר דקאמר רחמנא למצוה כדאשכחן ביחיד דתנן [זבחים צ..]כבשים קודמין לעזים מכל מקום:

פסקה ב

מק"ו מה יחיד שלא שוה קרבנו של שאר מצות לקרבנות של יום הכפורים שהוא שעיר המשתלח ואפילו הכי שוה קרבנות של כל המצות לקרבנו של מצוה יחידית מפני שנאמרה פרשה בפני עצמה בפרשת שלח לך: ועל ע"ז מביא שעירה נמצא שאם רצה להשוות קרבנות של מצות לקרבן של ע"ז ולהביא שעירה הרשות בידו: משיח ששוה קרבנו של שאר מצות לקרבנו של יום הכפורים שהרי מביא פר בזה ופר בזה אינו דין שאם רצה להביא חליפין שעירה ולהשות קרבנו של שאר מצות לקרבן ע"ז שהרי אף משיח בע"ז בשעירה כיחיד שיהא רשות בידו להביא לכך נאמר פר שנה עליו הכתוב לעכב: הדר פריך ליה ואמר נשיא יוכיח ששוה קרבנו לכל המצות לקרבנו של יום הכפורים שהרי מביא שעיר ואפי' הכי אין שוה קרבנו של שאר מצות לקרבן מצוה יחידית שזו שעיר וזו שעירה אף אתה אל תתמה על משיח וכו':

פסקה ד

וסמך ידו על ראש הפר לרבות פר יום הכפורים לסמיכה הפר יתירא קא דריש פר יום הכפורים שטעון שתי ודויין דכתי' ביה תרי זמני והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו והאי כפרה כפרת דברים היא שעדין לא נשחט הפר. ואומר אנא דילפי' כפרה כפרה מחורב דכתי' אולי אכפרה בעד חטאתכם מה להלן באנא וכו' הכי איתא ביומא: [לז]: לא אם אמרת בזה שהוא בא בשביל עבירה ידועה תאמר פר וכו' פר יום הכפורים מכפר על טומאת מקדש וקדשיו שאין בה ידיעה בסוף או שאין בה ידיעה בתחלה ובסוף. (פר) [בר] קרבן הוא ולא מכפר עילויה: ולרבי שמעון דאמר מכפר על שאר מצות מ"מ דוקא על הספקות או שנודע להם ידיעת ספק או שלא נודע לו כלל כעין

שעיר המשתלח לכל ישראל אבל הנהו דידיע להו לגמרי בני קרבן נינהו ולא מכפר: אבל פר כהן משיח בא על עבירה ידועה פי' ידיעה גמורה ומשום הכי לא יליף מיניה לסמיכה ת"ל וסמך ידו וכו': ושחט את הפר לפני ה' בצפון פי' ילפי' לקמן בפ' אשר נשיא יחטא מדכתיב התם ושחט אותו במקום אשר ישחט את העולה: וכתי' נמי בפרש' כשבה ושעירה ושחט אותם במקום אשר ישחט את העולה וכו' כדאית' התם ילפינן וכולהו קרא. דתורה אחת לכל החטאות שיהו נשחטות בצפון:

פסקה ה

נאמר כאן לקיחה ונאמר להלן לקיחה וכו' פי' ויקח משה את הדם וישם באגנות מה להלן לקיחה בכלי והיינו קבלה:

פסקה ו

ולקח הכהן המשיח אין לי אלא המשיח בשמן המשחה מרובה בגדים מנין. פי' אע"ג דלא מייתי פר בהוראתו כדאמרינן לעיל: ת"ל הכהן אם סופנו לרבות כהן אחר מה ת"ל המשיח אלא מצוה שיקבל המשיח כלומר הוא על עצמו שיביא כפרתו ויקריבנה הוא עצמו. ואם קבל כהן אחר עבודתו כשרה פי' ואפילו כהן הדיוט מדכתיב לקמיה וטבל הכהן את אצבעו והיינו דקאמרינן אם סופנו לרבות כהן אחר כל כהן קאמר ואפי' הדיוט ומדכתיב הכהן הכהן תרי זמני ולאו אורח ארעא בכהן הדיוט אי נמי אין בדין שיכפר ההדיוט על כהן גדול אלא כהן גדול שכמותו. ואי קשיא לך מאי שנא הכא דמרבינן מרובה בגדים מהכהן ולעיל לא מרבינן ליה לאתויי פר בהוראה. לא קשיא מידי דהתם איצטריך הכהן לגלויי על משיח דלאו מלך הוא כדאמרי' התם יכול זה המלך ת"ל הכהן הילכך לא מייתר לרבויי מיניה מרובה בגדים אבל הכא מי מצית אמרת משיח זה מלך אטו מלך בר קבולי דם הוא הילכך מיותר הוא הכהן אי נמי כיון דכתיב בטבילת אצבעו הכהן סתם דמשמע אפי' כהן הדיוט משום הכי האי הכהן דהכא דרשינן מיניה רבויא למרובה בגדים שהוא קרוב לכהן משיח מדכתיב הכהן המשיח:

פסקה ז

מדם הפר מדם הנפש ולא מדם העור פי' מדכתיב הפר משמע עיקרו של פר כדדרשי' בעלמא העולה עולה ראשונה. וכן הירך המיומנת שבירך. ולא מדם העור פי' היוצא מחתיכת העור בתחילת שחיטה מדם הפר דם מהפר יקבלנו פי' ולא מדם הנשפך על הרצפה לאוסופי וקסבר גורעין ומוסיפין ודורשין כדאיתא ביומא [מח:] ובזבחים פ"ב [כה:]אותו אל אהל מועד למעט קרבנו למצוה יחידית וכו' פי' מצוה יחידית היינו ע"ז כדפרישנא לעיל שמביא עליה ביחיד ואינו מכניס להיכל מדמה ולא לפרכת ולא למזבח הזהב דהא כתיב מיעוטא באהל מועד אבל שעיר החטאת שבית דין מביאין עליה

בהוראה עם הפר של עולה ודאי טעון הזיה על הפרכת ועל מזבח הזהב כדאית' בפ' איזהו מקומן [מז.] ולקמן מרבה לה מקרא מפר העלם דבר של צבור דדרשי החטאת לרבות שעירי ע"ז ולשרפה נמי כשאר חטאות החיצונות:

פסקה ח

וטבל ולא המסתפג פי' שלא יקנח באצבעו מדפני המזרק ולא משוליו אלא שיעשה דרך טבילה על כל הזיה טבילת אצבעו: מה אצבעו האמור להלן ימנית פי' גבי לוג שמן של מצורע המיומנת שבימין היא אותה הסמוכה לגודל מפני שהיא ראשונה לכולן שהגודל אינו עומד על סדר האחרות אי נמי מפני שמראה בה טעמי תורה ומיומנת לכל תשמיש האדם יותר מכולם:

פסקה ט

בדם שיהא בדם כדי טבילה מעיקרא בבת אחת ולא שיוסיף מעט מעט והכי איתא בזבחים פ' בית שמאי [מ:] ונר' לי דבעינן שיהא במזרק שיעור כל ההזאות בבת אחת והאי כדי טבילה דקאמרינן כדי כל הטבילה דאי כדי כל טבילה בלחוד ההוא מוטבל ולא המסתפג נפקא: והזה ולא המטיף פי' בהתזה ולא שיתיז אצבעו מאליו: והזה ולא הזורק פי' שלא יזרוק במזרק כדרך שעושה בעולה דהתם כתיב וזרקו ואי כתיב הכא וזרק אע"ג דכתיב וטבל אצבעו בדם הוה אמינא טובל אצבעו וזורק במזרק להכי כתי' והזה שלא יהא מזה אלא באצבע: מן הדם שבענין זה מפרש במנחות [ז:] למעוטי שיריים שבאצבע: שיהא מונה שבע פעמים ולא אחת ושבע כדרך שהוא מונה ביום הכפורים:

פסקה יא

ולמטה הוא אומר על קרנות המזבח פי' בפר העלם דבר של צבור ואיתקוש להדדי כדאית' לקמן בההי' פרש': לומר שטעון מתן דמים על ארבע קרנות דברי רבי שמעון. ר' יהודה אומר אינו צריך וכו' לא ידענא מאי בינייהו אלא אמינא דר' שמעון סובר יש אם למקרא כדאיתא בסוכה [ו:] ובסנהדרין [ד.] ומשום הכי נפקא ליה מקרנות. ור' יהודה סבירא ליה יש אם למסורת ומשום הכי אצטריך למדרש אשר באהל מועד: מזבח קטורת שנתחנך בקטורת כדאיתא במנחות פרק התכלת [נ.] שאין מחנכין מזבח הזהב אלא בקטורת הסמים שתהא משל צבור ומה"א דהסמים נפקא ליה כלומר אותה שסמניה מפורשים במקום אחר. והיא אותה האמורה לצבור בפ' כי תשא אי נמי דיליף קטורת קטורת מהתם כלומר אם נתחנך בקטורת של יחיד כאילו לא נתחנך שהרי עובר על לא תעלו עליו קטורת זרה כדאמרינן לעיל: סמים שיהו כל סמניה לתוכה שאם חסר אחת מהן כאילו לא נתחנך סמים יתירא קא דריש ומצי למכתב מזבח קטורת לפני ה': מה ת"ל אמר ר' נחמיה לפי שמצינו בפרשת יום הכפורים שהכהן עומד לפנים מן המזבח

דכתיב בפרשת אחרי מות אחר השלמת הזאות של היכל ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו זה מזבח הזהב וכו' ומהיכן יצא אלמא לפנים מן המזבח היה עומד ומזה על הפרכת יכול אף זה כן ת"ל מזבח קטורת הסמים לפני ה'. אלמא חוץ למזבח היה עומד ומרחוק היה מזה על הפרכת ואם נגעו נגעו ואם לאו אין בכך כלום אלא שהיה מכוין כנגד הארון מבחוץ:

פסקה יב

ישפך ולא יזה פי' שלא יזה באצבע: ישפך ולא יזרוק פי' שלא יזרוק מרחוק כנגד זריקת העולה אלא סמוך ליסוד ממש עומד ושופך: על יסוד מזבח העולה ולא על יסוד מזבח פנימי קשיא לי והא כתיב אשר פתח אהל מועד מזבח העולה למה לי והוה ליה למדרש מהכא שאין יסוד לפנימי כדדריש ליה מפר עצמו לקמן. ובזבחים פ' איזהו מקומן [נא.] מהאי טעמא מפיק ליה. ואיכא למימר דכיון דהאי דכהן משיח תחלה הוא לא דייקינן מיניה מזבח העולה בקרא יתירא דאורחיה דקרא הוא לפרושי ביה בתחלה אבל פר העדה שהוא שני לכהן משיח דרשינן מיניה קרא יתירא כדדרשינן לקמן. ואי קשיא לך כיון דדרשינן לקמן מפר העדה שאין יסוד למזבח הפנימי עצמו למה לי למכתב הכא מזבח העולה ולמה ליה למימר הכא ולא על יסוד מזבח הפנימי. הא לא קשיא דאי לא הוה כתיב בכהן משוח מזבח העולה אל יסוד המזבח סתמא הוה ליה ההוא דפר העדה תחלה ולא הוה לי למדרש קרא יתירא אלא לגופיה אתא שלא ישפוך שירים הפנימים על יסוד מזבח הפנימי כדאמרינן בכהן משוח שהוא תחלה ולעולם הוה ליה יסוד השתא דכתיב בפר כהן משיח מזבח העולה ותנא ביה קרא בפר העדה וכתב ביה קרא יתירא דמאשר פתח אהל מועד נפקא ליה שמע מינה למדרש ביה שאין יסוד למזבח עצמו: ובזבחים [שם ע"ב] פריך למאי הלכתא כלומר ואי היה ליה יסוד למאי מתבעי והא אמרינן דשירים לא מקבל. ומתרץ דסד"א ליפוך מיפך דגואי לבראי ודבראי לגואי קמ"ל דלא הוה ליה יסוד כלל:

פסקה יג

וכשהוא אומר בנשיא אל יסוד מזבח העולה שאין ת"ל דלכתוב אל יסוד המזבח סתמא שאם את שיריו לא קבל מזבח הפנימי שירי חיצון והיאך הוא מקבל דשעיר נשיא שנעשה כולו על מזבח החיצון: ד"א וכי יש יסוד לפנימי עצמו פי' וכי תימא סד"א ליפוך מיפך כדאמרינן ולהכי אצטריך בנשיא לכתוב אל יסוד היינו דקאמרינן וכי יש יסוד לפנימי עצמו כלומר והלא נתמעט מקרא דפר העדה שאין לו יסוד אם כן ליכתוב יסוד המזבח סתם אלא לומר לך שיהא יסוד למזבח העולה. הא מילתא איתא לקמן בפרש' וקא דריש לה התם כדאית' בזבחים [שם] וכתיבנא לה הכא לכולה שמעתא

ופירושה מפני שצריכה לפנים: והכי איתא התם ת"ר אל יסוד מזבח העולה ולא מזבח הפנימי אל יסוד מזבח העולה תן יסוד למזבח של עולה: והך גירס' דזבחים שבקיה לפר משיח והתחיל מפר העדה וסמיך ליה אדרשא דספרא דדריש בפר משיח שלא ישפוך שירים במזבח הפנימי. ונקט ליה פר העדה דמיניה קא ממעט שאין יסוד למזבח הפנימי כדאיתא הכא: או אינו אלא מזרחה של עולה יהא יסוד אר' ישמעאל ק"ו ומה שירים שאין מכפרין טעונין יסוד תחלה עולה שמכפרת אינו דין שטעונה יסוד. אמר ר' עקיבא ק"ו ומה שירים שאין מעכבין ואינן באין לכפרה טעונין יסוד תחלה עולה וכו' ומה אני מקיים אל יסוד מזבח העולה תן יסוד למזבח העולה ר"ל של עולה: אמר מר יסוד מזבח העולה ולא מזבח הפנימי הא מיבעי ליה לגופיה גופיה מאשר פתח אהל מועד נפקא: אמר מר אל יסוד מזבח העולה ולא למזבח הפנימי ולמאי הלכתא לשירים שירים אבראי עביד להו סד"א ליפיך מיפך קמ"ל: אמר מר או אינו אלא מזבחה של עולה יהא יסוד מי כתיב אל יסוד העולה מזבח העולה כתיב פי' אי כתיב אל יסוד העולה אמינא אזקפה דיסוד השתא דכתיב אל יסוד מזבח העולה אגנה דיסוד: אמר ר' ישמעאל ק"ו וכו' אמר ר' עקיבא ק"ו ומה שירים שאין מעכבין ואינן באין לכפרה טעונין גג יסוד עולה שמכפרת אינו דין שתהיה טעונה גג. הא מה אני מקיים אל יסוד מזבח העולה הן יסוד למזבחה של עולה. מאי בינייהו שירים מעכבין איכא בינייהו זו עיקר הגירסא וכך פירושה: אל יסוד מזבח העולה דכתי' בפר העדה ולא למזבח הפנימי כלומר שאין לו יסוד: ושבקיה למשיח כדפרשי' לעיל: ואמר מר והא מיבעי ליה לגופיה שלא ישפוך שיריו לפנימי ולעולם אימא לך דיש לו יסוד גופיה מאשר פתח אהל מועד נפקא: הדר אקשי ליה אצטריך ליה קרא יתירא ולמעוטי דלא ליהוי ליה יסוד ולמאי מתבעי ליה יסוד אי לשירים הפנימיים הא אמרת דאבראי עבד להו כדנפקא לן מאשר פתח אהל מועד. ומתרץ סד"א ליפוך מיפך: אמר מר אל יסוד מזבח העולה דנשיא תן יסוד למזבח של עולה. פי' שיהא להם יסוד לקרנות מתנותיה של עולה ולמעוטי קרן דרומית מזרחית דלא הוה ליה יסוד ושיהו מתנותיה של עולה קרובות ליסוד דהיינו למטה מן הסיקרא דכיון דהאי מזבח העולה דנשיא מיותר דרשינן ליה ללמד על מתנותיה של עולה עצמו שתהא טעונה יסוד לכל דבריה. או אינו אלא מזבחה של עולה והוא יסוד כלומר שיתן מתנות העולה על יסוד ממש מקום שפיכת שירים הפנימים וממילא שמעינן דבקרנות שיש להם יסוד קא יהיב: מיהו מנא לך שיהיא צריך לאחוז בקיר ושמא לא היה נותן אל היסוד ממש כעין שפיכת שירים: ואת אמרת תן יסוד למזבחה של עולה אלמא בעינן לה מזבח אלא שתהא סמוכה ליסוד ודילמא ליסוד ממש קאמ' ומהדר ליה בגמ' והיכי ס"ד

דיסוד ממש קאמר. אם כן ליכתוב אל יסוד העולה והשתא דכתיב מזבח העולה אלמא בעינן לה מזבח והיינו למעלה מן היסוד. ואם כן קל וחומר דר' ישמעאל ור' עקיבא לא צריך: הדר אמר אצטריך ק"ו דאי ממזבח הוה אמינא להכי לא כתב רחמנא אל יסוד העולה דסד"א אזקפה דיסוד דהיינו כנגד חודה של אותה אמה של יסוד קמ"ל מזבח העולה דעל גגה של אותה אמה בעינן ולעולם על היסוד ממש ליתיב כעין שירים להכי אצטריך ק"ו דר' ישמעאל ור' עקיבא דלהכי כתב רחמנא מזבח העולה בנשיא דהא מק"ו אתי דהשתא שירים התחתונים דלא מכפרי טעונין גג יסוד דהא כתיב בהן אל יסוד מזבח העולה. תחלת עולה לא כל שכן דתיבעי גג יסיד אלא מזבח דכתב רחמנא בנשיא למה לי ליכתוב אל יסוד העולה אלא ש"מ למדרש ביה דבעינן ביה מזבח דהיינו למטה מן הסיקרא ולא על היסוד ממש. ור' ישמעאל ורבי עקיבא חדא מילתא אמרי אלא ר' עקיבא דאמר דאין מעכבין ואין באין לכפרה סבר שירים הפנימיים לא מעכבי. ור' ישמעאל דלא קאמר אלא שאינן באין לכפרה סבר שירים הפנימיים מעכבי כפרה הכי הוי פירושה דהא שמעתא: ובזבחים פ' כל הזבחים שנתערבו [פא.] פליגי אמוראי בשפיכת שירים הפנימיים דאיכא מאן דאמר מקום עולה מקום שירים כמו שדם העולה טעונה זקיפת קיר המזבח ולמעלה מן היסוד כך שירים כמו כן נשפכין על הקיר והן נגררין מאליכן אל היסוד: ואיכא מאן דאמר שירים צריכין אצטבא פי' שיהיו נשפכין על היסוד ממש ולא על הקיר. ונראה לי דלמאן דאמר מקום עולה מקום שירים היינו טעמא דיליף יסוד מזבח העולה דשירים הפנימיים מיסוד מזבח העולה דנשיא מה התם אזקפא דמזבח כדדרשינן הכא תן יסוד למזבח של עולה דבעינן מזבח ויסוד אף כאן בעינן מזבח ויסוד ומאן דאמר שירים צריכין אצטבא דריש ישפוך אל יסוד משמע שפיכתן על היסוד:

פרק ד

פסקה א

מנין לרבות שעירי ע"ז לכל האמור בענין פי' חטאת הבא עם פר העולה בהוראת ב"ד שיהא שוה לפר משיח למתנות ההיכל ולמזבח הזהב וליותרת הכבד ושתי הכליות: ירים ממנו מן המחובר מפרש במנחות פרק התודה [עז:] שלא ינתח הבשר קודם שיטול האימורין וקשיא לי למאי אצטריך והא דרשינן לקמן שמוציאו שלם לשריפה חוץ לשלש מחנות: ואיכא למימר לאגמורי על שור זבח השלמים קא אתי דסמיך ליה כאשר יורם משור זבח השלמים והרי שור זבח השלמים למד מזה שלא ינתחוהו קודם נטילת האימורין. ואיכא מאן דמתרץ דהא דאמרינן לקמן שמוציאו שלם לאו למעוטי מנותח אלא שלא יוציאנו בשנים או שלש פעמים ולעולם מוציאו מנותח אם ירצה ואם רצה

מוציאו שלם ומנתחו ושורפו כדדרשינן לקמן שצריך לשורפו מנותח והאי דקאמרינן יכול שיוציאנו וישרפנו שלם יכול כשם שצריך להוציאו בבת אחת ממש ולא משכחת לה כי האי גוונא אלא כשהוא שלם ממש. נאמר כאן ראשו וכרעיו וכו' מה להלן על ידי ניתוח וכו' וכיון דעל ידי נתוח הוא אי איפשר שלא יוציא אבר אחד קודם לחברו שאם מנתחו בחוץ ראשון ראשון מנתח ומשליך על האש ואם הוציאו מנותח ראשון ראשון מפרקו מן המוטות ומשליך על האש ואי אפשר לו לשרפן כולן בבת אחת ממש. ולא נאמר כאן ראשו וכרעיו וכו' מה להלן על ידי נתוח וכו' וכיון דעל ידי נתוח מקמי הוציא כתיב מיהו צריך שלם בשעת נטילת אימורין דהא כתיב ממנו:

פסקה ב

מה שלמים לשמו אף זה לשמו יש מפרשים על הקטרת אימורין דשלמים כתיב אשה ריח ניחוח לה' ובעינן שיהא נותן לשם אישים לשם ריח לשם ניחוח אף כאן אעפ"י שאין בו אשה לה' בעינן שיקטיר לשמו. מיהו מצוה ולא לעכב שהרי הקטורת אימורין אינה מעכבת. ויש מפרשים על כל מעשיו של פר שיהא זביחתו לשם שלמים וכתיב המקריב את דם השלמים הזורק את דם השלמים שיהא קבלתו וזריקתו לשם שלמים והכי איתא בזבחים פ"א. [ד.] והמסקנא אמרינן אשכחן שלמים שאר קדשים מנא לן דכתיב זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים הקישן הכתיב לשלמים [בין שנוי קדש] בין שינוי בעלים בעינן לשמו ושאר קדשים ילפי' משלמי' בהאי קרא ופר כהן משיח יליף מהאי:

פסקה ד

אי מה זבחי שלמי צבור דוחין את השבת וכו' קשיא לי והלא פר כהן משיח קרבן יחיד ומנא לן דלשלמי צבור מקיש ליה דלמא לשלמי יחיד דכוותיה מקיש ליה: וי"ל דכתיב ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת אלמא לקרבן צבור איתקש הילכך כי אקשיה רחמנ' לשלמים הוה אמינא דלמא לשלמי צבור אקיש ליה דדחו שבת ת"ל משור זבח השלמים:

פרק ה

פסקה ב

ונאמר להלן ראשו וכרעיו פי' בעולה ת"ל וקרבו ופרשו מפרש ביומא פ"ב [סח:] מה פרשו בקרבו אף בשרו בעורו כלומר עור הפר ובשרו איתקש לקרבו ופרשו מה פרשו מוציאו בקרבו אף בשרו מוציאו בעורו ושורפו בעורו:

פסקה ה

שיהא מקום מיוחד להם לכך פי' מיוחד לכך מדקריה מקום טהור: אל שפך הדשן שיהיה שם דשן שיקדים בדשן ששם יהיו נותנין הדשן פי' תלת מילי נינהו וכולהו ממשמעות'

דקרא קא דריש להו. שיהא שם דשן. ושיניח שם דשן של הנשרפין ושיקדים את הדשן ואם אין שם דשן יתן שם מדשן המזבח או מדשן הנשרפין אחרים שיהו בבית הבירה שיהו שם נותנין את הדשן זה דישון מזבח העולה כדכתיב והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה. והנך דדרשי' מהדשן נפק מדכתיב אל שפך הדשן דמשמע מקום ששופכין שם את הדשן האחר ור' אליעזר בן יעקב דריש ליה נמי שיה' מקומו מדרון מדרון מדלא כתי' אל מקום הדשן וכתי' שפך הדשן ש"מ לשון מדרון קא אמר:

פסקה ו

ושרף אותו כשר ולא פסול פי' הכשר נשרף חוץ לשלש מחנות אבל הפסול נשרף בבית הבירה כדאית' בזבחים פ' טבול יום [קד:]: נאמרה שרפה בפנים ונאמרה שריפה בחוץ שריפה בפנים כמו חטאת פסולה כדכתיב וכל חטאת אשר יובא מדמה אל הקדש באש תשרף לימד על חטאת פסולה שתהא שריפתה בקדש וההיא שריפה ודאי בעצים של מערכה היא. ואי קשיא לך הא דגרסינן בפסחים [פב:] בא לשרפו לפני הבירה בעצי עצמו אין שומעין לו ואמרינן מאי טעמא שלא לבייש את מי שאין לו. רבא אמר מפני חשד ואמרינן מאי בינייהו קני והרי אתא איכא בינייהו מאן דאמר משום חשד ליכא אלמא פסלי' המוקדשין נשרפין בכל עצים: התם פסח קדשים קלים הוא וכשם שנאכלין בכל העיר ואפילו בכל מקום כדתנן [מט.] אם עבר צופים שורפו במקומו הילכך כיון שאין שריפתן בקדש נשרפין בכל עצים: אבל פסולי קדשים ששריפתן בקדש אין נשרפין אלא מעצי המערכה הראויין לקדש ת"ל על עצים לרבות כל עצים במשמע עצים קרא יתירא הוא דליכתוב ושרף אותו באש. ואי קשיא לך נהוי ושרף אותו כלל על עצים פרט אין בכלל אלא מה שבפרט עצים אין מידי אחרינא לא. וא"ת אכל לא בתרא דסמיך דכתיב באש וחזר [וכלל] כלל פרט וכלל א' אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש גדולי קרקע אף כל גדולי קרקע ומשום הכי משמע ליה כל עצים. אם כן באש ולא בסיד למה לי למימר והא לאו גדולי קרקע הוא: ואיכא למימר דהכי קאמ' אפי' יתן עצים על גבי הסיד כשהוא רותח וידלקו או על גבי רמץ אפר רותח וידלקו לא ישרף בהם הפר דבעינן עצים ואש. אי נמי דבכלל עצים הכל במשמע ואפי' קש וגבבה דכולהו נקראים עצים. וא"ת מערכה גופה הא כתיב בה עצים ולימא כל עצים במשמע הא דרשינן התם העצים אשר על האש עצים הנתונים להיות אש ולא הנתונים להיות אפר פרט לקש וגבבה וכיוצא בהן: ישרף אעפ"י שהצית האש בתוכו או ברובו כלומר אעפ"י שהצית בו את האור מצוה להתעסק בשריפתו עד שישרף כולו. וכן הוא מטמא בגדים לכל העוסקים בו עד שיעשה אפר הכי איתא בזבחים [קו.] וביומא [סח:]:

פרשה ד

פסקה א

ואם כל עדת ישראל ישגו הרי זה מוסף על ענין ראשון כלומר טפל הוא לענין ראשון: נמצאת אתה אומר פר משיח ופר העדה עומדים פר משיח קודם. ולקמן יליף לה נמי מושרף אותו כאשר שרף את הפר אלמא כאן לכפרה ולהלן לשריפה ובמס' הוריות [יג.] יליף מדינא הואיל ומשוח מתכפר ועדה מתכפרת וכו' אלא תנאי נינהו מר נפקא ליה מהכא ומר נפקא ליה מהכא:

פסקה ב

עדת ישראל ישגו יכול בכל העדה הכתוב מדבר כלום' שיורה כל אחד לעצמו ויעשה בהוראת עצמו ואם היו רוב הקהל יביאו פר. נאמר כאן עדת ונאמר להלן ושחטו אותו כל קהל עדת מה להלן וכו' ובלא הוראה ליכא לפרושי למילתא דהא כתיב ונעלם דבר מעיני הקהל אלא על ב"ד היה מסופק בתחלה אי בעינן הוראת ב"ד או לא כדפרשי': והשתא דקיימא לן דהאי עדת ישראל בב"ד קאמר מיירי דבעינן ב"ד הגדול של שבעים ואחד מדכתיב עדת ישראל העדה המיוחדת לישראל:

פסקה ו

מתוך שיצא ע"ז לדון בעצמה פרשה בפני עצמה בסדר שלח לך אי נמי שאין קרבנה שוה לשאר מצות: יכול יהו חייבין על שגגת מעשה שלה פי' דהא כתי' ונעלם דבר הלכך הא דכתיב אם מעיני העדה נעשתה בשגגה וילפינן עדה עדה מהתם אפי' הכי איכא למאן דאמר דהכי קאמר אם יחטאו הבית דין עם הצבור בשגגת מעשה יביאו פר ושעיר. (נאמר כאן מעיני):

פסקה ז

אבל אמרו המשתחוה פטור. יכול יהו פטורין ת"ל ונעלם דבר וכו' כדאיתא בהוריות פ"א [ג:]:

פסקה יא

מצות אמורות במשוח הן מצות האמורות כאן אדרשא דריש פרש' דמשיח קאי דדרשי' ביה מכל מצות לרבות דברים שאין דומין לע"ז ממש. וממעטינן בהו את שאין בהם מעשה ואת שאין חייבין על זדונו כרת וכו' כדאיתא התם [ח.]: ומנהג זה הספר דורש פסוק שלא במקומו בגררא וחוזר ומזכיר עליו במקומו: פרט לשמיעת קול וביטוי שפתים וכו' מפרש לכולה מילתא בהוריות פרק ב' [ט.]:

פרק ו

פסקה ג

ידיהם על ראש הפר פר טעון סמיכה וכו' ר' שמעון אומר פר טעון סמיכה בזקנים פי' ולא בכהן והכי איתא במנחות פ' שתי מדות. והתם רמי ליה להא מתניתא אחרינא ומתרץ להנך דר' שמעון הכי קאמר החי חי טעון סמיכה באהרן ואין שעירי ע"ז טעונין סמיכה באהרן אלא בזקנים והכי קאמר ליה רבי שמעון לרבי יהודה שעירי ע"ז טעונין סמיכה ואי שמיע לך דלא בעי סמיכה באהרן הוא דשמיע לך. ומיעוטא מן החי הוא פי' מהחי דשעיר המשתלח:

פסקה ד

ושחט את הפר לפני ה' בצפון לקמן יליף לה בפרשת נשא: מה להלן פני פרכת הקדש שצריך לכוין כנגד הבדים כדדרשי' לעיל:

פסקה ה

ועשה לפר כאשר עשה וכפר מה ת"ל וכו' מה הניח הכתו' שלא אמר בפר העדה שצריך להקישו לפר כהן משיח אלא לכפול בהזאותיו ולעכב שאם חסר אחת מהן לא עשה: אין לי אלא מתן שבעה שמעכבות בכל מקום מפ' בזבחים בפ' בית שמאי [לט.] פי' מאי בכל מקום בפרה ובנגעים דכתי' בהו תורה או חוקה: מתן ארבע מנין פי' שעל מזבח הזהב ת"ל כן יעשה לו: והתם פריך הנך נמי כתיבן בדוכתיהו וכפילן והכא מועשה לפר כאשר עשה וכו' ולמה ליה לרבויי מכן דכתיב כן יעשה לו. ומתרץ (אפי') [אביי] סד"א מידי דהוה אסמיכה ושיירי הדם דכתיבן בפר העדה וכפלן לא מעכבי דליתנהו בכלל ועשה לפר כאשר עשה כדדרשי' הכא וכפר אעפ"י שלא סמכו. ונסלח אע"ג דלא שפך שיריים. מתן ארבע נמי הואיל ומצינו שאין מעכבות בכל מקום שהרי חטאות החיצונות טעונות מתן ארבע ואינן מעכבות כדאיתא התם להכי אצטריך לרבויי מכן יעשה לו:

פסקה ו

ומדכתיב ועשה לפר ודרשי' ביה לרבות פר יום הכפורים ולעכב לא צריך קרא דהא חוקה כתי' ביה אלא למעוטי שירים שבאצבע כי היכי דממעטינן להו מפר כהן משיח ומפר העדה דרשינן בהו לעיל מן הדם שבענין כדפרשי' לעיל מדכתיב כאשר עשה לפר דרשי' כפרה לפר כהן גופיה לעכב בהזאותיו והרי זה בא ללמד ונמצא למד על עבירת מצוה ידועה שצריך שתהא להם ידיעה בסוף כדכתיב בפר העדה ונודעה החטאת אשר חטאו עליה וילפינן ע"ז מעיני עיני: אבל שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין על טומאת מקדש וקדשיו כשאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף כדאיתא בשבועות [ט:]:

פסקה ז
ופוסל אני בהזאות שהן מעכבות את הכפרה פי' שהן עיקר הכפרה:

פסקה ט
ת"ל הפר פר ראשון ואין שעיר של ע"ז ראשון: וכי היכי דפר משיח קודם לשעיר ע"ז הכי נמי קודם לפר ע"ז אע"ג דהאי פר ושעיר והאי פר לחודיה: ובזבחים פ' כל התדיר [צ:] הכי אמרינן בפר העלם דבר של צבור קודם לפר ע"ז מאי טעמא דהאי חטאת והאי עולה ופר ע"ז קודם לשעיר ע"ז דמשפט כתי' ביה:

פסקה יב
הוא פרט לששרפו שלא לשמו: קשיא לי טובא היכא אשכחן שריפה לשמה דהא אפילו בע"ז ובפרה אדומה שתחלתה אינה אלא לאפרה ושחיטתה והזאתה הוא דפסול שלא לשמה אבל בשריפה לא אשכחן פרים הנשרפין לא כל שכן. ועוד שריפה מי מעכב' כפרה אטו מי עדיפה שריפה מהקטרת אימורין של פר ושפיכת שירים שאין מעכבין את הכפרה. ואם עשייתן אינה מעכבת לשמו היאך מעכב: ובמה היה מתוקן אלו היה המדרש כמו שהוא בשעיר חטאת שיהו כל מעשיו לשם שמים לשם חטאת הוא פרט לששחטו שלא לשמו ואיפשר דהאי נמי הכי קאמר ועל טומאת העסוקין בשריפתו קאמר. אי נמי דעל שריפתו חוץ לשלש מחנות קאמר. וה"ק מה שהוצרכו חוץ לשלש מחנות והעסוקין בשריפתו שהוא מטמא בגדים כדדרשי' בפר יום הכפורים מאשר הובא את דמם לכפר בקדש בנין אבל כל חטאות הפנימיות שהן מטמאין בשריפתן וקא דריש השתא שלא אמרו כל זה אלא בזמן ששרפו לשמו כלומר שנעשה לשמו ושרפו. אבל אם לא שרפו אלא בשלא לשמו כלומר שנעשה בו מעשה שלא לשמו בין בשחיטה בין בקבלה בין בהלוך בין בזריקה אינו צריך שלש מחנות ואינו מטמא בגדים: והכי איתא בזבחים [קד] פרק טבול יום דתנן פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין בזמן שנשרפי' כמצותן נשרפין בבית הדשן ומטמאין בגדים ואם אינן נשרפין כמצותן נשרפין בבית הבירה ואין מטמאין בגדים ואם לא עשה כל מעשיהם לשם חטאת הרי שאינן נעשין כמצותן. הנה לשון משנתינו מסייע לפירושינו זה דקתני פרט לששרפו שלא לשמו כשנעשה בהן מעשה שלא לשמן אבל בשריפה עצמה (אינו) ודאי אין מחשבה מועלת כלל: והכי איתא בזבחים פ' טבול יום [קד:] דאבעיא לן התם לינה מהו שתועיל בפרים הנשרפים מי מהניא לינה בבשר דחזי לאכילה אבל האי דלא חזי לאכילה לא או דילמא לא שנא. ואמרינן תא שמע ושוים שאם חשב באכילת פרס ובשריפתן לא עשה כלום מאי לאו מדמחשבה לא פסלה לינה נמי לא פסלה דילמא מחשבה לא פסלה ולינה פסלה. משום הכי איבעי לן לפרושי כדפרישנא וא"ת למה לא אמרינן פרט לששחטו שלא לשמו

כמו שאמרנו בשעיר: תשובתך כדי להודיעך כי כל אחד מן המעשים מעכבין בשלא לשמן לשנות דין שריפתו שזה נשרף בפנים וזה נשרף בפנים זה מטמא בגדים וזה מטמא בגדים: ועדין יש להקשות למה לא אמרו פרט לששרפו שלא כמצותו כלשון המשנה: תשובתך מפני שהיה עומד בלשמו כמו שאמר חטאת שיהו כל מעשיהם לשם חטאת: ומיהו פסול שלא לשמו למדנו לשאר פסולין כגון פסול טומאה ופסול מחשבות אחרות:

פרשה ה

פסקה ב

נשיא יחטא מה ת"ל שיכול יביא על הקודמות וכו' ת"ל נשיא יחטא דלא אמר נשיא חטא וכו'. שמעתא בהוריות[י.]:

פסקה ד

כיצד חלב וחלב משם אחד בשני העלמות או משני [שמות] בהעלם אחד חייב שתי חטאות מפר' בברייתו' פ"א משני שמות בהעלם א' מאי נינהו כגון שאכלו בשני תמחויין ואליבא דר' יהושע דאמר תמחויין מחלקין ורישא דקתני משם אחד פי' בתמחוי א': חלב ודם בין בהעלם א' בין בשני העלמות חייב שתים פי' ואפי' אכלו בתמחוי א':

פסקה ה

סקילה סקילה משם אחד בשני העלמות משני שמות בהעלם א' כגון הבא על אמו ועל כלתו שהן שני גופין ומיתה אחת. סקילה ושריפה כגון הבא על חמותו וכלתו וזו אינה צריך לומר כשהן גופין [מוחלקין] שהרי אף כשהן במיתה אחת חייב שתי חטאות אלא אפי' בגוף אחד כגון חמותו ונעשית כלתו מפני שהוא איסור מוסיף מגו דאיתוסף ביה איסורא לגביה דידיה ואפי' בביאה אחת חייב ואיידי דתנא בהעלם א' תנא נמי בשני העלמות ואע"ג דלא צריך לה בחלב ודם ולא בסקילה ושריפה:

פסקה ו

מכל מצות ה' ולא כל מצות פרט לשמיעת הקול ובטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו. סתמא כר' יוסי הגלילי דאמר נשיא פטור מכולן כדאיתא בהוריות פ"ב [ח:]. אי נמי אפי' תימא רבי עקיבא וכי קא ממעט ליה משעיר קא ממעט ליה אבל בעולה ויורד מייתי בהדיוט ודלא כר' אליעזר דאמר נשיא מביא שעיר כדאיתא התם [ט:]:

פרק ז

פסקה ג

א"ל ר"י וכי אין אתה אומר לי עמוד והתודה וכו' שכן מצינו בחטאת עולה ויורד דכתי' והיה כי יאשם לאחת מאלה והתודה אשר חטא עליה וכן בפר ושעיר של יום הכפורים ובשעיר המשתלח שהוא מתודה ומהם נלמוד לכל קרבנו' שמכפרין שטעונין ודוי אי נמי

מן הוא גופיה דכתי' ביה בשגגה ואשם ודרשי' ביה השב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו ואין תשובה בלי ודוי כדכתיב ומודה ועוזב ירוחם [יב.]: ובכריתות פ"ג מפרש טעמא דר' יהודה משום דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש כלומר כפרת אדם טובה היא לו. הילכך על טובת עצמו מי נאמן להיישירו יותר ממנו ואם הוא אומר שאין הטובה הזאת ראויה [לו] מי יוכל להביאה עליו על כרחו: ואפשר דתרוייהו חד טעמא נינהו כי הודוי הוא כפרה שאין כפרה מועלת אלא בתשובה ובודוי ואם הוא אומר חטאתי ואינו רוצה להתודות הרי הוא אינו רוצה בכפרה זו ואם הוא אינו רוצה אין אנו יכולין להביא כפרה עליו כמו שאמרנו: רבי שמעון אומר יאמר מזיד אני והוא פטור הא דר' שמעון לאו בתורת מגו קא אתי לה אלא דוקא קאמר אם ירצה להפטר יאמר מזיד אני תדע דקאמר ליה רבי מאיר אם בתחלה אמר מזיד אני שומעין לו אבל אם אמר כל היום לא אכלתי ובאחרונה אמר מזיד אני אין שומעין לו ואם בתורת מגו קאמר ר' שמעון הרי בתחלה יכול לומר מזיד אני [ולמה] אין שומעין לו: אי נמי איכא למימר דר' שמעון מגו נמי קאמר דאפי' בתורת מגו נאמן. ור' מאיר מילתא באנפי נפשיה הוא דקאמר. (שמע מינה דבאמר מזיד אני קא מיירי:) הכי קאמר ליה לר' שמעון לא מבעיא בתורת מגו דלא מהימן דמה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן אפי' היכא דיכיל לתרוצי לדבוריה קמא אלא אפי' אמר נמי בפירוש מזיד אנא דאיכא דוכתא דלא מהימן כגון שהוגיעו מתחלה בהכחשה ולבסוף אמר מזיד אנא דמדקאמר הדר ביה בטעיתא שמע מינה דמעיקרא לאו בתורת הכי הוה אתי לה: ולא עוד דלר' מאיר אפי' דטעין טענה אחריתי בסוף העדות טפי דאפי' בדוכתי' דסבירא ליה לר' מאיר מגו הני מילי היכא דקאי בטענה קמייתא אבל אי הדר וטעין טענה אחריתי לא אמרי' מגו דהשתא משמע דמעיקרא הכחשה הואי והיכא דלא הוה מתקן איהו לדיבוריה קמא אנן לא מתקנינן ליה הואיל וקא הדר ביה בטענתי' תדע דהכי הוא דקתני כיוצא בו אמר רבי מאיר אמרו לו נזיר אתה ואמר תנאי היה בלבי שומעין לו ואם היה וכו' הא דקתני נזיר אתה בין לענין טומאה קאמר שאם נטמא יביא קרבן טומאה בין לענין טהרה שיביא בסוף שלשים יום קרבן של נזיר. והאי דקתני תנאי היה בלבי כלומר ונשאלתי לחכם והתירני על דעת אותו התנאי כדאמרינן בענין שאלת החכם אדעתא דהכי מי נדרת ואמר איהו לא נשרי ליה דאי שלא על פי חכם קאמר מה יועיל לו תנאי שבלב והלא דברים שבלב אינן דברים אלא ש"מ על פי היתר חכם קאמר. ובכריתות פ"ג [יב:] גרסינן בהדיא אמר רב ששת ומודה ר' מאיר לחכמים בנזיר שאמרו לו נטמאת והוא אומר לא נטמאתי נאמן מגו דאי בעי אמר נשאלתי על נזירותי ומאי לא נטמאתי דקאמר לא נטמאתי בנזירותי אלא בשאלה אלמא אמרינן מגו

בנזיר והכא אמר ר' מאיר דלא מהימן לומר תנאי היה בלבי ונשאלתי לחכם על ידי התנאי. קשיין אהדדי אלא ש"מ דשאני היכא דקאי בטענתיה מהיכא דקא הדר ביה. אי מתקן ליה לטענתי' בפי' מהימן ואי לא לא מהימן דאמרי' ודאי חזרה הוא דמעיקרא יש הכחשה ולא נטמאתי כלל קאמר והשתא הוא דנקט טענתא אחריתי. ואי קשיא לך בכריתות אמאי מודה רבי מאיר בהאי מגו ולא קא מודה בחלבים ובמקדש ובטומאה. דהא אי בעי אמר מזיד הייתי ויכיל לתרוצי לדבוריה קמא דמצי אמר לא אכלתי שוגג אלא מזיד ולא עמדתי בטומאתי ואכלתי קדשים ולא טבלתי ואכלתי אפי' הכי פליג ר' מאיר ואמר דלא מהימן והכא אמאי מהימן בהאי מגו בשאלה. ונראה לי דהואיל ובידו לישאל עתה ולהפטר אפי' מטומאה ראשונה דהא קיימא לן דהחכם עוקר הנדר מעיקרו הילכך כל שבידו מהימן מיהו דוקא בדלא הדר ביה בטענתיה ואי הדר לטענתיה צריך לתקוני טענתיה בהדיא אבל אי לא מתקן לא מהימן:

פסקה ו

מה ת"ל בה מנין אתה אומר אשתו נדה ואחותו בבית וכו' לר' יהושע קאמר דהוא דריש ליה להאי בה: שאינו חייב עד שיודע לו חטאתו. אבל ר' אליעזר דקאמר פרט למתעסק דריש בה כדקאמר ר' יהודה לקמן ר' יהודה כר' אליעזר סבירא ליה שאני אומר מקצת מלאכה עשה היום ומקצת מלאכה למחר וכתי' כל העושה בו מלאכה ודרשינן במכלתין בו ולא בו ובחברו:

פסקה ח

אמר ר"י [פוטר היה] ר' יהושע אף מאשם תלוי דכתיב ביה ידע ואשם פרט לזה שידע שחטא:

פסקה ט

ור' שמעון שזורי אומר לא נחלקו על דבר שהוא אשם אחד שהוא חייב פי' כגון שתי נרות דולקות או כבות ונתכוון לכבות זו או להדליק זו וכבה זו או הדליק זו ולא ידע אי זו מהן הדליק או כבה: על מה נחלקו על דבר שהוא משני שמות מפרש בכריתות [יט.] דאפי' בשחורות ולבנות ותאנים וענבים הוו שני שמות אמר ר' יהודה אפי' בדבר שהוא משם אחד:

פסקה י

תאנים וענבים לפניו וכו' זהו משני שמות ובכריתות [שם] שנינו אמר ר' יהודה אפי' נתכוון ללקט תאנים וליקט תאנים שחורות וליקט לבנות רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר. הא דקתני התם אפי' אליבא דרבי אליעזר דאפי' בשני שמות חייב חטאת ור' יהושע פוטר. והאי דקתני הכא אף בדבר שהוא משם אחד אליבא דר' יהושע

כדקאמר בהדיא: אם כן למה נאמר אשר חטא בה פרט למתעסק. מפרש התם דכי האי גוונא נמי מתעסק הוא הואיל ומתכוון לזה ועשה את זה לפי שאינה מלאכת מחשבת שהרי לא חשיב לעשות כך אלא הכא במאי עסקינן כגון שנתכוון ללקט ענבים דשכח וסבור תאנים והלכה ידו על התאנים דר' אליעזר סבר הרי נעשת כוונתו ולא מתעסק הוא ור' יהושע סבר לא נעשת כוונתו והרי הוא כמתעסק והמתעסק בשבת פטור. ואי קשיא לן והא בין לאביי בין לרבא היכא דנתכוון לחתיכה דאיסורא אע"ג דלא עבד מאי דמתכוון חייב דעד כאן לא פליגי אלא היכא דנתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דאביי מחייב הואיל ומתכוון לחתיכה בעולם ורבא פוטר הואיל ולא קא מתכוין לחתיכא דאיסורא אע"ג דמיחלף ליה חייב. ואיכא למימר התם דליכא חלוף כגון שראה צנון בקרקע והיה סבור שהוא תלוש וחתך ממנו ונמצא שהוא מחובר אביי מחייב הואיל וקא מכוין לחתיכה בעולם ובאותו צנון עצמו. ורבא פוטר הואיל והיה סבור שהוא תלוש אבל אם היה יודע שהוא מחובר אלא היה סבור שהוא ארוך ונמצא קצר או מתוק ונמצא מר הואיל ולחתיכה דאיסורא ובצנון אחד היתה כוונתו ומעשיו חייב ואי קשיא לן היכי אמר ר' יהודה הכא שתי נשיו נדות או שתי אחיות עמו בבית נתכוון לבא על זו ובא על זו ר' יהושע פוטר דומיא דתאנים וענבים דפטר משום דמתעסק שלא בבקשתו כדאמרי' לעיל. והא קיימא לן [שם ע"ב] המתעסק בחלבים ובעריות חייב שהרי נהנה המתעסק בשבת פטור דמלאכת מחשבת אסרה תורה. ונראה לי דהא דקתני נדות ואחיות ביני תאנים לאו משום מתעסק קתני להו דר' יהושע דפוטר לאו משום מתעסק פטר להו אלא שבא על אחת מהן ולא ידע בסוף על איזו מהן בא: והא דקתני נתכוון לזו שמא בא על זו קאמר דהוו להו תרי קולי שהרי יש כאן ספק שינוי בקשתו ויש כאן ספק ידיעה. ולהודיעך כחו דר' אליעזר קאמר דאפי' בתרי קולי קא מחייב. ורבי יהושע דפטר משום ספק ידיעה קא פטר דבעינן בה עד שיודע לו חטאתו ולר' אליעזר הא בה פרט למתעסק: ותאנים וענבים קא אוקימנא לעיל כגון שהלך ללקט ענבים ושכח וכסבור תאנים בעינא. והלכה ידו על הענבים דר' אליעזר סבר הרי נעשת כוונתו ואינו מתעסק:

פרשה ו

פסקה ג

הא דקתני שכן אינו מגלח על בהמה שהפריש אביו לנזירותו ומת אבל יצא במעות שהפריש אביו אפי' מן החמורה על הקלה וכו' בזמן שהן סתומין פי' שלא פירש אי זו לעולה ואי זו לחטאת וכל זמן שלא נפרשה החטאת סתומין נינהו ואם מת עד שלא הביא קרבנותיו אין מגלח נזירותו של עצמו על מנת שיגלח על מעות אביו אבל אם פירש דמי

חטאת לחטאת ילכו לים המלח דחטאת שמתו בעליה למיתה אזלא. ויש מי שדורש מן הפסוק ופלוגתא היא בנזיר[כז:]:

פסקה ה

שכן אם הפריש בהמ' על חלב והביאה על דם הרי זה לא מעל ולא כפר אבל יצא במעות שהפריש מקלה לחמורה וכל שכן אם הפריש מעות על חלב והביא על דם הרי זה מעל וכפר מפרש לה בכריתות [כז:] הכי קאמר כיון דלא מצית למימר מעל לא מכפר (הילכך לא מצית למימר מעל לא מכפר) הילכך לא מצית משני אבל מעות כיון דאי משנה להו מעל ומייתי קרבן מעילה אימא בתחלה מעל. ולא מכפר הכי קאמר כיון דלא מצית מפיק לה לחולין לפי שאין בהמת קרבן יוצאה לחולין על ידי מעילה כלל והכי איתא במס' מעילה פרק הנהנה מן ההקדש [יח:]: והאי דקאמר דלא מצי מעל לפי שאין לשון מעילה אלא שינוי שהוא משנה מן הקודש לחול והכי איתא התם. אבל מעות כיון דמשני להו מחלב לדם ונפקי להו לחולין משעה שלקח הבהמה להביאה קרבן על הדם ואם הביאה על הדם כפר. אימא נמי בתחלה היה רשאי להביאה קרבן אחר שכבר לקחה לדם. לכך נאמר קרבנו על חטאתו בפרש' יחיד שאפי' בקרבן עצמו שהוא יקריבנו מחטא זה לחטא אחר אעפ"י שכבר נתחללה מקדושה ראשונה וחלה עליה קדושה שניה אינו רשאי להביאה בתחלה לשם דם אלא יחזור ויקדישנה לשם חלב. אי נמי תרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמיה חטאת חלב:

פסקה ו

שעיר ולא שעירה עזים ולא חליפין פירוש לא חליפי כבש לפי שמצינו ביחיד שמביא כשבה או שעירה נשיא כמו כן יביא שעיר או כבש או אם ירצה יביא כשבה או שעירה ביחיד שלא בא הכתוב אלא לרבות לו מיני כפרה לכך הוצרך לומר שעיר ולא שעירה כבש ולא כבשה: והלא דין הוא ומה יחיד שלא שוה קרבנו לכל המצות לקרבנו ליום הכפורים כי כפרת ישראל ביום הכפורים בשעיר ובשאר מצות הוא כשבה או שעירה: קרבנו למצוה יחידית היא ע"ז שנאמרה פרשה בפני עצמה בסדר שלח לך ויש לה [קרבן] בפני עצמה והיא שעירה בלבד שוה קרבנו לקרבן שאר מצות אם ירצה המתכפר שהרי להביא בשאר מצות שוה וכו'. קרבנו לכל מצות פר: וקרבנו למצוה יחידית שעירה ביחיד דכתי' בזה נפש:

פסקה ט

ולא חלופה ולא תמירתה חילופה כגון שאבדה והפריש אחרת תחתיה ואח"כ נמצאת ראשונה אחת מהן תקרב חטאת והשניה תמות לדעת ר' שמעון אבל לדעת חכמים אין חטאת מתה אלא שנמצאת אחר שנתכפרו הבעלים והכי איתא לפלוגתייהו בתמורה

[טו:]: ור' יהודה פליג נמי אצבור ואמר דחטאת צבור מתה אחר שנתכפרו הבעלים: תמורתה זו תחת זו זו חליפי זו: ור' שמעון בחד גמירי להו ומשום הכי יליף להו מתמורה. והכי איתא בהוריות [ו:]:

פסקה י

למה יצא לקבעו למה יצא מעתה לקבוע לו מקום שאם לא נשחט בצפון יהא פסול:

פסקה יא

אתה אומר לכך יצא לקבעו בצפון או לא יצא אלא ללמד שזה טעון בצפון ואין אחר טעון צפון פי' דהא כתיב אותו: ומנין לרבות שאר חטאות ת"ל ביחיד בשעירה ושחט את החטאת וכו' לרבות כל החטאות שטעונה בצפון כלומר כבר גלה בזו כי אותו האמור בנשיא לא למעט שאר חטאות. אמור מעתה כי זאת תורת החטאת במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת. תשחט כלל הוא לכל החטאות. ומפרש בזבחים בפ' איזהו מקומן [מח:] אלא אותו למה לי אותו טעון צפון ואין השוחט טעון צפון:

פרק ח

פסקה א

או אינו מביא אלא כיוצא בזה כלומר אהני ריבויא ואהני מיעוטא אהני ריבויא לרבות כל שהוא דומיא דשעיר נשיא ואותו למעוטי מי שאינו כיוצא בו: ואת מה אני מרבה שעירת ע"ז וכו' כשהוא אומר זאת תורת החטאת במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת פי' בפ' צו את אהרן. קשיא לי והלא הריבוי האחד שאנו מרבים ממנו שאר חטאות הרי הוא בחטאת יחיד גבי שעירה והיאך אני מרבה אלא שעיר ע"ז דומיא דשעיר נשיא שהוא זכר. והגירס' הנכונה כך היא לפי דעתי בתחלה אמר כשהוא אומר ושחט את החטאת לרבות חטאת ע"ז שהיא חטאת מכפרת וכל אותה הפסקא: שעירי ראשי חדשים ושעירי הרגלים וכו' ואח"כ כשהוא אומר תשחט לרבות מטמא ואחר כך יאמר תשחט לרבות מטמא מקדש. ובענין הזה יבא בטוב לפי שאינו מרבה אלא כיוצא בו דשעיר נשיא דהיינו שעירי ע"ז דצבור שהן דומין לו לגמרי אלא מדכתיב בשעירת יחיד ושחט את החטאת שהוא לשון רבוי. והרי כבר ריבינו חטאת שהיא נקבה דומיא דשעירת יחיד והיינו חטאת ע"ז שהיא שעירה כמותה או שעיר יום הכפורים שאינו חלוק משעיר נשיא אלא בדבר אחד שאינו בא על חטא ידוע שהוא מכפר על טומאת מקדש וקדשיו כשיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף כדאיתא בשבועות [ב: עי"ש]. וכיון שריבינו דבר שהוא חסר משעיר נשיא דבר אחד ושעירת ע"ז ושעיר יום הכפורים שניהם אינם חסרים אלא דבר אע"פ כי אותו דבר אינו שוה לשניהם מ"מ שקול הוא ויבאו שניהם: ואח"כ יאמר וכשהוא אומר תשחט כלומר כי זאת תורת החטאת ריבוי גדול לכמה חטאות

הלכך יש לנו לרבות אפי' דברים שהם רחוקים משעיר נשיא והם שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים שאינן באין על חטא ידוע: או פרים הנשרפים פי' פר העלם דבר של צבור ופר משיח הבאים בהוראה אעפ"י שאלו הפרים דבר אחד ואלו חסרים דבר אחד לפי שאלו מן הצאן ועיקר הכפרה הם הדמיונים הגדולים שבכולם. וכשהוא אומר תשחט לרבות חטאת מטמא מקדש שהיא חסרת שני דברים שאינה באה זכר ושאינה קבועה שהרי היא בעולה ויורד:

פסקה ב

אם חטאת נזיר וכו' שהיא מכפרת על שציער עצמו מן היין:

פסקה ג

וכשהוא אומר תשחט לרבות חטאת המצורע שאינה אלא מכפרת פירוש אפי' שאינה דומה לשעיר נשיא אלא לכפרה בלבד אנו מרבים אותה מזאת תורת החטאת במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת. תורה אחת לכל החטאות. מיהו חטאת מצורע הרי היא דומה לשעיר נשיא שהיא חטאת מכפרת ובאה מן הצאן אלא שאין דבר תלוי אלא באשם חטאת וכל חטאת אי אפשר לה בלא כפרה:

פסקה ד

ואחר שריבינו כל החטאות אע"פ שאין דומין לשעיר נשיא אלא בכפרה בלבד אותו לא בא למעט כלום ולא יצא שעיר נשיא לפרט בו כדי למעט מן החטאת אלא כדי לקבעו בצפון לעכב וכדאמרן כי אותו בא למעט השוחט שאינו טעון צפון אבל המקבל את הדם טעון צפון:

פסקה ה

יכול אף זה בלבד אם לא נשחט בצפון יהא פסול אבל שאר חטאות מנין שיהו פסולות ת"ל ושחט את החטאת במקום העולה פי' בשעירת יחיד כתיב ושחט אותה לחטאת במקום אשר ישחט את העולה. בנין אב לכל חטאות והכי איתא בזבחים פרק איזהו מקומן [מח:] כך היא הגירס' המסודרת לפי דעתי: ואפשר כמו כן להעמיד הגירס' הכתובה מדוחק אעפ"י שהריבוי כתוב בשעירת יחיד ושהמיעוט כתוב בשעיר נשיא והוא זכר. ואפשר שמיעט כל מי שדומה לו לגמרי והריבוי לא ריבה אלא שהוא דומה לו ותפש תחלה שעירי ראשי חדשים ושעירי הרגלים תשחט מפני שהם זכרים כשעיר והם קרובים יותר משעירת ע"ז שהיא נקבה. ואחר כך תפש שעירת ע"ז והביא עמה שעיר של יום הכפורים עם שעירי הרגלים אעפ"י שאינו דומה להם לגמרי מפני שלא היה מוצא בן זוג לפרים הנשרפין או לשעירת ע"ז והתנא הזה תפש לו סדר זוגות חוץ מן האחרון שלא לקח לו בן זוג ושעירי ראשי חדשים ושעירי הרגלים אחרים שהן מוספין:

ואם יאמר האומר פר של יום הכפורים למה לא הוזכר בכאן כלל והיה יכול ליתן אותו בן זוג לפרים הנשרפין: תשובתו כי אינו דומה לפרים שהם אינם מופלגים משעיר נשיא אלא בדבר אחד שאינן מן הצאן בלבד אבל פר יום הכפורים מופלג ממנו בשני דברים שאינו מן הצאן ואינו בא על חטא ידוע ולכך לא הוזכר עמהם. וא"ת היה לו לחברו עם מטמא מקדש וחטאת נזיר שהם מופלגים ממנו בשני דברים הרי אמרנו כי התנא סדר זוגות תפס ולא יותר. ועוד כי פר יום הכפורים נכנס בכלל פרים הנשרפין שהרי אמרנו למעלה ועשה לפר זה פר יום הכפורים כאשר עשה לפר פר כהן משוח אלמא בחד גוונא נינהו. ואם זה נתרבה גם זה נתרבה: ואם ישאל השואל היאך דנין בנין אב מכאן והלא שלש כתובין הבאין כאחד נינהו שעיר נשיא ושעירת יחיד וכבשת יחיד: אזאת תורת החטאת דבפ' צו קא סמיך שהוא כלל לכל החטאות וכיון דאשכחן למצוה בכולהו לעכב נמי ילפינן מהנך: ואצטריך הא דנשיא משום דבעי למכתב מיעוטא. ואצטריך למכתב הא דשעירת יחיד לגלויי על מיעוטא דכתיב גבי נשיא דלאו למעוטי שאר חטאות אתא ולגופיה אצטריך: ואצטריך הא דכבשת יחיד לעכב על כל חטאות שבתורה. וא"ת אותה דכתיב בכבשת יחיד למעוטי מאי איכא למימר כיון דאמרינן דאותו דכתיב גבי נשיא להכי אתא כי היכי דתדוק מינה אין השוחט טעון צפון אלא המקבל טעון צפון לעכב הכא נמי:

פרק ט

פסקה א

באצבעו ולקח שיקבל בימין וכו' פי' דכתיב ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות וכו' וכל מקום שנאמר אצבע וכהונה אינו (על) [אלא] ימין דילפינן לה ממצורע דכתיב ביה וטבל הכהן את אצבעו הימנית: ולקח הכהן המשיח מדם הפר וכו' וטבל אצבעו בדם וכו' ואמרינן לעיל דגמרי' לקיחה לקיחה מויקח משה חצי הדם וישם באגנות מה להלן בכלי אף כאן בכלי והאי ולקח נמי קבלה הוא דאי לקיחת אצבע מבעי ליה למימר וטבל כדכתיב לעיל: וקסבר האי תנא מקרא נדרש לפניו ולאחריו דהאי באצבעו דמשמע לן ימין קאי אלקיחה שלפניו דהיינו קבלה וקאי נמי אנתינה שלאחריו ובעינן ימין לתרויהו ור' שמעון סבר מקרא נדרש לאחריו אבל לא לפניו הילכך נתינה בעיא ימין אבל לקיחה לא בעיא ימין והיינו דקאמר ר' שמעון וכי נאמרה יד בקבלה על אצבע והכי איתא בפי' בזבחים [כד:]:

פסקה ב
ואת דמו ישפוך אל יסוד מזבח העולה תן יסוד למזבחה של העולה או אינו אלא מזבחה של עולה יהיה יסוד וכו' כבר פירשתיה בפ' משוח:

פסקה ג
אינו נותן אלא על היסוד הסמוך לו וזהו יסוד דרומי מפני שהכבש בדרום:

פסקה ה
ושלא יכפר בשנים כאחת. יש מפרשים שלא יבאו שני חטאות בשותפות היכא דודאי חטאו שניהם. ויש מפרשים שלא יקח שני דמים משני חטאות בבת אחת ויתן מתנה אחת מזו ומתנה אחת מזו עד שישלים את המתנות לשניהם אלא ישלים כל המתנות של זו ואח"כ יתן של זו. והענין הזה אינו אסור אלא בכהן אחד אבל בשני כהנים אין בכך כלום. ויש מפרשים שלא יערב דמים בדמים אפי' חטאת בחטאות ואם נתערבו שיתן כל המתנות לשם זה ויחזור ויתן לשם זה. ודבר זה אינו שאם נתערבו דם חטאת בחטאת נותן ארבע לשם שניהם ויוצא והכי איתא במתני' בזבחים פ' כל הזבחים [פ:]: וכן הדין דהיכי מצי יהיב קמאי לחד מינייהו והא קא יהיב מדם חטאתו של זה על זה ואינו רשאי לעשות כן: ועוד דמתנות האחרונות הוו להו שירים המעורבים בהם והם דמים התחתונים שנתערבו בעליונים ולדעת רבנן ישפכו לאמה אלא אי איכא לפרושי הכי לכתחלה הוא דאיכא לפרושי שלא יערב דמים בדמים: ונסלח אין משיירין לו ליום הכפורים שלא נאמר חטאת תולה ויום הכפורים ממרק אלא החטאת ממרקת: או יכול אעפ"י שישב לו ולא הביא תהא לו סליחה ביום הכפורים. ולקמן בפרשת מעילות איתא בלישנא אחרינא. או יכול אעפ"י שחשב ולא הביא וכו' כלומר שחשב להביא קרבן ולא הביא. וכמדומה אני שהוא תיקון הסופרים מן הדעת: ולפי דעתי הלשון הראשון הכתוב בכאן יותר נכון דמהיכא תיתי שמפני המחשבה יכופר לו אלא ודאי על ידי יום הכפורים כדפרישית:

פרשה ז

פסקה א
נפש אחת תחטא בעשותה הרי אלו מיעוטין וכו' לפטור את היחיד העושה בהוראת שעה כיצד וכו' שלש מיעוטין הם כנגד עשו ועשה עמהם ועשו ועשה אחריהם ולא עשו ועשה:

פסקה ג
ור' שמעון מוסיף וכו' מפרש טעמא (בזבחים) [בהוריות ג:] הואיל וברשות ב"ד ר' מאיר מחייב ור' אלעזר אומר ספק מביא אשם תלוי. סומכוס אומר תלוי כלומר תלוי הדבר

עד שיבא אליהו. ובין כך ובין כך לא יביא לא חטאת ולא אשם אלא כותב על פנקסו כך וכך עשיתי עד שיבא אליהו ואשאל:

פסקה ה

עדיין אני אומר מיעוט הקהל שחטא ובשגגת מעשה חייבין כבשה או שעירה שאין ב"ד מביאין עליהם פר כולה שמעתא בהוריות פ"א [ב:]:

פסקה ו

עם הארץ פרט לנשיא בהוריות פ"ג: [יא.]

פסקה ז

בעשותה התולה בעצמו חייב בעשותה משמע מדעת עצמה כגון אחד מב"ד שטעה אלא שטועה במצוה שלא לשמוע דברי חכמים: בעשותה אחת מכל מצות ה' העושה את כולה ולא העושה את מקצתה וכו' במסכת שבת פ' המצניע [צב:]:

פסקה י

ממצות ה' ולא כל מצות ה' פרט לשמיעת הקול ולביטוי שפתים ולטומאת מקדש וקדשיו. לא ידעתי מאיזה דבר מיעט אותם שהרי קרבנם אחד הוא לעשירות ולדלות ולדלי דלות: והכי מפרש אותם למטה. ואפשר לומר דהכי אשמעי' שלא תהא סבור כי כל שגגת יחיד ענין אחד הוא וקרבנו שוה. וכשתחלק למטה בין עשירות לדלות לכל המצות כולן חלק. וא"ת והלא ייחד להם פרשה עצמה ועל אותה פרשה נאמרו דלות ודלי דלות: תשובתך (איפר) [אפשר] כי מפני חידוש דברים שנאמרו בהם ייחד להם פרשה בשמיעת קול לחייב בה על הזדון כשגגה: ועוד אעפ"י שאין זדונה כרת וכן ביטוי שפתים ומטמא מקדש ללמד שאינו חייב בה עד שיהא בה ידיעה בתחלה ובסוף מה שאין כן בשאר מצות אבל לעולם אימא לך כי משפט הדלות והדלי דלות על כל המצות חוזר כי אלו השלש בכלל כל המצות הראשין נאמרו אלא שחזר ופרטן בפי' מפני חידושיהן ולכך הוצרך לומר ממצות ולא כל מצות פרט לאלו השלש שלא נאמרו בכללן כלל הילכך כל מה שנפרט בהם ומהם ואילך אינו בשאר מצות: ואשם מלמד שהוא מביא אשם תלוי גם זה תימה ואם זה לא יביא אותו מי יביא אותו. והלא בפרשת אשם תלוי כתיב אם נפש והיחיד הוא הנפש אלא להודיעך כי המקום שנאמר בו ואשם מביאין אשם תלוי לפי שמלמדין ואשם ואשם מאשם תלוי כדאיתא לקמן. והרי דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת פרט לקלות ולספק מעילות כדאיתא בפרק אשם תלוי: אי נמי ללמדך שהנשיא והיחיד שנאמר בהם ואשם מביאין אשם תלוי אבל ב"ד ומשוח אין מביאין אשם תלוי. וא"ת בב"ד נמי הא כתיב ואשמו ונגמריה מואשם דאשם תלוי הא לא מצית אמרת דאשם תלוי נפש כתיב ביה וצבור אינו בכלל נפש. וא"ת אם כן שמיעת

הקול וביטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו הרי נאמר בהם נפש ואפי' הכי אי לאו דגמרי' ג"ש ואשמו מואשם דחטאת יחיד מה להלן בקבוע אף כאן בקבוע הוה אמרינן בשמיעת הקול וביטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו דצבור בכלל: והכי איתא בהוריות פ"א [ח:]: הא לא קשיא מידי דהכי כתיב נפש אקרבן עולה ויורד הוא דכתיב דצבור אינן בכלל דלות שאין צבור עני אבל לעולם אימא לך ב"ד מביאין עליהם פר בהוראה בשאר מצות ולהכי אצטריך לגמור ואשמו מואשם דחטאת יחיד מה להלן בקבוע אף כאן בקבוע אבל אשם תלוי צבור מביאין אותו. נפש דכתיב ביה למעוטי מאי אלא משום דאי הוה כתיב ביה ואשם תיתי אשם תלוי בשאר יחידים להכי כתביה בנשיא ויחיד ושבקיה למשיח ללמדך שאלו מביאין אשם תלוי אבל משיח לא:

פרק י

פסקה ב

והביא את קרבנו שעירת עזים ומנין שתהא בת שנתה וכו' בכבשה לא מספקא ליה שהרי בכמה מקומות מצינו כבש בן שנתו וכבשה בת שנתה אבל שעיר ושעירה לא מצינו בהם בני שנה חוץ ממקום אחד ומאי ניהו חטאת דע"ז. ומסקנא דמינה ילפי' לכולהו: תאמר בזו שאינה קבועה שהרי יכול לשנותה בכבשים: מה חטאת ע"ז בשעירה אף זו בשעירה פי' כאלו אמר אף כל חטאת שהיא בשעירה אבל חטאת יחיד לא תהא בת שנתה ת"ל תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה:

פסקה ג

במקום העולה ולקח שיהא קבול דמה בצפון. מקרא נדרש לאחריו וכבר נדרש למעלה כי ולקח קבלה היא:

פסקה ד

ולמעלה הוא אומר ואת כל דמו ישפוך פי' בשעיר נשיא משמע מיעוט דמו ולא כל דמו נשפך ליסוד:

פסקה ה

והם נשפכים לאמה פי' משום דקסבר כוס עושה חברו שירים מכיון שקבלו בכוס אחד ולא נתן ממנו כלום כבר דחהו בידים ומשום הכי נשפך לאמה ור' אלעזר ברבי שמעון סבר כוס אינו עושה חברו שירים מאי טעמא דכתיב בכבשה ושעירה ואת כל דמה ישפוך לרבות כוסות ואת דמו למעוטי שירים שבצואר בהמ'. והכי איתא בזבחים פ' כל הפסולי' [לד:]:

פרק יא

פסקה א

מה ת"ל יביא יביא פי' לא שכתוב בפרשת כשבה יביא יביא שני פעמים אלא משום דכתיב בשעירה והביא ולמה ליה למכתב תו בכבשה יביא ומשום הכי דריש ליה בלשון יביא יביא שני פעמים:

פסקה ג

מכאן אמרו שחט בהמה שלא לשמה וכו' הילך שלא לשמה הילך לא אשכחן ליה בהדיא אלא אתיא מחטאת נזיר וחטאת מצורע דכתיב בהו ועשה את חטאתו שיהא כל עשיותו לשם חטאת והכי איתא בזבחים פ"א [ח:]:

פסקה ה

וכפר עליו שלשה פעמים מה ת"ל פי' בשעיר נשיא ושעירת יחיד וכבשת יחיד: נאמרו דמים למטה ונאמרו דמים למעלה פי' למטה מן הסקרא והיינו עולה ושלמים האמורים בתחלת הסדר. ונאמרו דמים למעלה מן הסקרא והיינו חטאת יחיד מה דמים האמורי' למטה אם נתנם במתנה אחת כפר דכתיב ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלהיך וכו' לימד על כל הנתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כפר כלומר שפיכ' אחת במשמע. ועל הנתנין שתי מתנות בלחוד דמשמע דדם דידהו בשפיכת המזרק אבל חטאת לאו דרך שפיכה אלא בטבילת אצבע והזאה היא והשתא אתינן למילף חטאת מינייהו בבנין אב הנך אם נתנן במתנה אחת כפר אף חטאת אם נתנן במתנה אחת כפר:

פסקה ז

או כלך לדרך זו וכו' דמים הפנימיים הנה הם חטאת וטעונין קרנות ואעפ"י שאין קרבנותיו של זה דומין לקרבנותיו של זה מפני שאלו על קרנות מזבח העולה אפילו הכי דם חטאת וקרנות מדם חטאת וקרנות ה"ה:

פרשה ח

פסקה א

אם האומר אינו חייב השומע יהא חייב פי' שהרי אמרנו למעלה שאינו מביא קרבן על שגגתו אלא העושה מעשה דכתיב בע"ז תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה וילפינן בכל התורה מע"ז: יצא המסית והמדיח והמכשף וכו' וא"ת נהי דאינו מביא קרבן קבוע קרבן עולה ויורד מיהא ליתי הרי אין כאן אלא אלו שיצאו לידון בדבר חדש ואין לך אלא חידושן. ואם האומר אינו חייב השומע היאך יהא חייב: יוכיח זה עצמו וכו' פירוש שהמשביע עצמו פטור והשומע שבועה חייב:

פסקה ב

אין אלה אלא לשון שבועה מתרץ לה בשבועות [לה:] אין אלה אלא שיש עמה שבועה דכתיב והשביע כלומר בכל השבועות האמורות בתורה לא מצינו אלה לבדה שתהא שבועה דכתיב והשביע הכהן אותה בשבועת האלה שהיה משביעה ומקללה כדאיתא בסוטה [יז.] ומנין לנו שתהא האלה לבדה שבועה כאלו היתה עמה שבועה כלומר מה שלא נלמוד אלא זו מאלה דסוטה כך היא שנויה ברייתא זו במסכת שבועו' פרק שבועת העדות [לו:]: אבל כאן היא שנויה בהפך. ומנין לעשות שבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה ושניהם ענין אחד כי כמו שאנו צריכין ללמד כאן לאלה בלא שבועה כך אנו צריכין ללמד שבועה בלא אלה. וכמו שאנו צריכים לזו כך אנו צריכין לזו כי אף על פי שיש כאן אלה לבדה הרי יש לנו ללמוד מן האלה האחרת האמורה בסוטה לפי שלא מצינו מעשה לאלה לבדה בכל התורה לא בשבועת השומרים ולא בשבועת ביטוי ולא בפרשת נדרים אלא בשבועה זו בלבד וכמו כן שיש כאן אלה ואין כאן שבועה הרי אנו צריכין ללמד שיש כאן שבועה בלא זה הילכך אמרנו כי הלשונות ענין אחד:

פסקה ג

רבי עקיבא אומר אין לי אלא מפי עצמו מזיד ומנין מפי עצמו שוגג מפי אחרים מזיד ומפי אחרים שוגג ת"ל וכו' פירוש לפי שלא מצינו בשבועת העדות אלא מושבע מפי אחרים דכתיב ושמעה קול אלה אבל נשבע מעצמו הרי אנו למדין אותו בגזירה שוה דתחטא תחטא כמו שאנו למדים משם לשאר דברים כדאיתא לקמן. ובשבועת הפקדון לא כתיב בה שוגג וכיון דלא כתיב ונעלם כמו שכתוב בשבועת ביטוי ובטומאת מקדש וקדשיו ומשום הכי משמע דמזיד יהא חייב אבל שוגג לא יהא חייב: ומנין לנו שיהא חייב קרבן ואעפ"י שכל הקרבנות שבתורה בשוגג הם באים ולא במזיד אפשר דשבועת העדות ושבועת הפקדון שאני מפני שאין זדונם בכרת ומפני שאיסורן קל לא החמירה עליו תורה להטעינו קרבן בשוגג אלא במזיד אי נמי מפני שהוא צריך שיהא מזיד על העדות עצמו ועל הפקדון עצמו כדאיתא בשבועות [ל. לו:] איפשר כמו כן שגם הוא צריך להיות מזיד על השבועה ועל הפקדון: ולכך שאלנו מנין מפי עצמו שוגג והא דקתני מפי אחרים מזיד מפי אחרים שוגג הכי קאמר מנין מפי אחרים שיהא לו דין אחד לשוגג ולמזיד כי מפי אחרים הרי הוא מפורש כאן כמו שאמרנו למעלה. אלא שיהא שוגג מפי אחרים שוה לו: ת"ל וכו' ושאר כל השמועה הרי היא ידועה ומפורשת בשבועות:

פרק יג

פסקה א

או נפש אשר תגע בכל דבר טמא זקנים הראשונים היו אומרים יכול אם נגע אדם במגע טומאה ונכנס למקדש יהא חייב וכו': נראה לי שהם ממעטים אפילו משכב ומושב ומרכב אעפ"י שהן אבות הטומאה כיון שהם מקבלין טומאה מאחרים ואין חייבין עליהם על ביאת מקדש: בכל דבר טמא לרבות מי חטאת ושורף פרה ופרים ומשלח את השעיר: אבל רבי עקיבא מרבי להו כדמפרש ואזיל ואינו ממעט אלא אוכלין ומשקין וכלי חרס לפי שאינן נעשים אב הטומאה שהרי מדרס כלי חרס טהור כדנפקא במסכת שבת [פד:] מוכל כלי פתוח ואפילו עשאן גולל ודופק מגבו הנוגע בו טמא טומאת שבעה והוא אם פירש אינו מטמא אדם והכי איתא במשנת אהלות פרק ט"ו וכן העושה לבהמה גולל ודופק הנוגע בה טמא טומאת שבעה והיא עצמה טהורה לכשפירשה משם. ונראה לי משום דגמרינן לה ממדרס דכי היכי דגבי מדרס אינו נעשה אב הטומאה כן לכל הטומאות אינו נעשה אב לטמא אדם: ומפ' בתוספת' דשבועות [פ"א] דר' עקיבא ששימש את נחום איש גם זו דריש ריבויי ומיעוטי בכל דבר טמא ריבה. בנבלת בהמה בנבלת חיה בנבלת שרץ מיעט לכל טומאתו חזר וריבה ומשום הכי מרבה לכל הני ולא מיעט אלא אוכלין ומשקין וכלי חרס: וכן נראה שהוא ממעט סככות ופרעות וקרי דר' יהודה הוא דמרבה להו לקמן ורבי עקיבא לית ליה:

פסקה ג

או דבר שאת לומדו בדרך אחד את לומדו בכל הדרכים שיש בו כלומר אם בבנין אב אתה למד אין אתה יכול ללמד אלא מה שהוא דומה לו לגמרי. אבל מסקנא בכלל ופרט אתה למד וכעין הפרט אתה מרבה ואעפ"י שאינו דומה לפרט לגמרי: ומאן דדריש ריבויי ומיעוטי כל שכן שהוא מרבה יתר: ואת מה אני מרבה שהוא דומה לו ממש. את מיעוט מי חטאת והמרכב שחלק מגעו ממשאו ועשהו אב הטומאה לטמא אדם ולטמא בגדים בין תבין כי זה צריך לפנים. היינו מיעוט מי חטאת דהיינו מי חטאת שאין בהם כדי הזייה קיימא לן שהן מטמאין אדם במגע לטמא אוכלין ומשקין ולא לטמא בגדים ובמשא אינן מטמאין כלל והכי איתא במסכת כלים [פ"א מ"ב] ובמסכת יומא [יד.]. ורוב מי חטאת דהיינו מי חטאת שיש בהם כדי הזייה מטמאין אדם במשא לטמא בגדים אבל במגע מטמאין אדם לטמא אוכלין אבל לא לטמא בגדים. נמצא עתה כי רוב מי חטאת דומין לנבלה לגמרי שהיא מטמאה בגדים במשא אבל לא במגע לטמא אדם לטמא בגדים. וכן המרכב כך היא טומאתו כמו כן. והנה שחלק מגעה ממשאה לענין טומאת בגדים. ומיעוט מי חטאת פחותים מנבלה ודומין לשרץ שהן מטמאין אדם במגע ולא במשא

הנה עתה הוא מן התימה איך ריבה מיעוט מי חטאת מדמיון נבלת בהמה ומיעט רוב מי חטאת מדמיונה מפני ששוה מגעה למשאה. והלא פירשנו שהן דומין ממש לנבלה וחילק מגען ממשאו לענין טומאת בגדים כעין הנבלה מה שאין כן במיעוט מי חטאת: עתה כוף אזנך ושמע כי מה שריבה בתחלה מיעוט מי חטאת לא בדמיון הנבלה הרבה אותם אלא מדמיון השרץ כאשר אמרנו: ומפני כי השרץ כמו כן אב הוא ללמד יש לנו ללמוד ממנו מיעוט מי חטאת הדומין לו אעפ"י שאינן דומין לנבלה. ויש לנו ללמוד המרכב מן הנבלה שהוא דומה לה ומה שאמר ועשאן אב הטומאה לטמא אדם ולטמא בגדים לא אמר לטמא בגדים אלא כנגד המרכב. מ"מ שניהם אבות הטומאה לטמא אדם וחלק מגען ממשאן זה לטומאת בגדים שהמשא חמור מן המגע. וזה לעיקר הטומאה שהמגע חמור מן המשא. וזה דומה לשרץ וזה דומה לנבלה: עתה בשביל שאמר בתחלה מיעט מי חטאת והביא מדמיון השרץ. ורוב מי חטאת שוה מגעו למשאו לטמא אדם לכך כלל אותם עם המשא. והביא אותם מבכל טמא. מ"מ היה יכול להביאם מדמיון הנבלה כאשר אמרנו. אלא כאדם שהוא אומר אעפ"י שאינן דומין לשרץ אפי' לא היה להם דמיון עם הנבלה היינו יכולים להביאם בכל טמא כמו המשכב שאין לו דמיון עם אחד מן הפרטיים. ומ"מ הוא בא מריבוי הכללות: וכשהוא אומר [בכל] טמא לרבות השורף את הפרה ופרים ומשלח את השעיר שהן מטמאין בגדים כדתנן [זבחים קד:] היו סובלין אותה במוטות ראשונים יוצאין חוץ לחומת עזרה. הראשונים מטמאין בגדים וכו' ואעפ"י שאין מטמאין אדם במגע וקרא בטומאת מגע מיירי דכתיב כי תגע בכל דבר טמא אפי' הכי מרבינן להו מקראי ובתוספתא אומר ר' ישמעאל דדריש לקראי בכלל ופרט ממעט לשורף פרה ופרים ומשלח את השעיר משום דבעי טומאת גויות דומיא דפרטי יצאו אלו שהן טומאת קדושות שאין טומאתן אלא מפני קדושתן שהרי אין מטמאין אלא בשעה שהן מתעסקין בשריפתן וכשהוא אומר בכל טמא לרבות הסככות והפרעות והקרי דברי ר' יהודה: נראה לי כי סכבות ופרעות הלכה למשה מסיני הן שאין הנזיר מגלח עליהם ורבי עקיבא סבר לה כר' יהושע כל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אין חייבין עליה קרבן על ביאת מקדש והכי איתא בנזיר פ' כהן גדול ונזיר [נו:]: והא לא ידענא מהיכא איתי ליה אי מהלכה אי נגמר ביאה ביאה נאמר בביאת מקדש ואל המקדש לא תבא ונאמר בנזיר על נפש מת לא יבא. אבל ר' יהודה לית ליה האי כללא שהרי אין הנזיר מגלח על הסככות והפרעות כדאיתא בנזיר ואפי' הכי מרבה להו לענין ביאת מקדש לכל דבר. ור' עקיבא מפיק ליה להאי דבר לטומאת נגעים והכי איתא בתוספתא דשבועות [פ"א] דמרבה ר' עקיבא אפי' טומאת נגעים מכל דבר אפי' טומאה

התלויה בדבר דהיינו טומאת נגעים שהיא תלויה בכהן מדהוה ליה בכל טמא. ובקרי לא ידענא במאי פליגי אלא מתחזי בקרי לא פליגי אלא מפני שהקרי מטמא במגע ואינו מטמא במשא ועד כאן לא ריבה מבכל טמא אלא אותם שהם מטמאין במשא ונשאר לו הקרי שהוא מטמא במגע ואינו מטמא במשא וריבה אותו מבכל דבר וכלל עמו הסככות והפרעות כדברי ר' יהודה שהרי הם באים בכל דבר. ובמסכת נזיר [שם] פליג נמי ר' מאיר אהאי כללא דאמרינן לעיל כל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אין חייבין עליה על טומאת מקדש וקדשיו. וקא סבר לא תהא זו קלה מן השרץ שאעפ"י שאין הנזיר מגלח עליה חייבין עליה משום ביאת מקדש ואיפשר דסככות ופרעות נמי כר' יהודה סבירא ליה:

פסקה ה

קרנה שערה חבורה וכו' קרנה ושערה משום שומר חבורה משום יד כגון המפשיט העור בבהמה לשטוח כדי אחיזה וכו' כדאמרינן במסכת חולין [קכג.] ואמרינן התם יד להכניס ולהוציא שומר לצרף הילכך קרנה ושערה איצטרוף אצטרופי נמי לכזית ודוקא במקום שחותכין את הקרב ומוציא ממנו דם כדאיתא התם חבורה להוציא טומאה כנבלה אבל אצטרופי לא מצטרף:

פסקה ו

אין לי אלא בשרו דמו צירופו עירובו מנין ת"ל טמא. דמו בפרשת שרצים נפקא לן מוזה לכם הטמא. צירופו מהטמאים מלמד שהם מצטרפין זה עם זה דם בדם בשר בבשר בין במין אחד בין בשני מינים והתם ילפינן שהם מטמאין והכא ילפינן שחייבין עליהם קרבן על טומאת מקדש וקדשיו: עירובו יש מפרשים כגון שנתערב שרץ בשרץ חולד בעכבר נגע בא' מהם דאפי' למ"ד [שבועות יח:] בעינן עד שידע אי בשרץ איטמי אי בנבלה איטמי אבל שרץ בשרץ מיהא מודה דלא בעינן שרץ מיוחד. ויש מפרשים אפי' שרץ טמא בשרץ טהור בזמן שהרוב טמא ונגע בכולו הרי הוא חייב עליו משום טומאת מקדש וקדשיו. ואעפ"י שכל נגיעה ונגיעה ספק היתה ריבה הכתוב טמא לחייבו קרבן:

פסקה ז

ונעלם ממנו והוא טמא על העלם טומאההוא חייב כדאיתא בשבועות פ"ב [יד:]:

פסקה ח

טומאת אדם זה טמא מת רבי יהודה קתני לה דלא סבירא ליה דכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אין חייבין עליה משום ביאת מקדש שהרי נזיר הנוגע בטמא מת אינו מגלח עליו ולא אפי' הנוגע בחרב הנוגע במת והכי איתא בסיפרי לפנים: שני להם פי' לנוגע בשפוד: אין לי אלא ימי חומרו ימי קולו מנין ימי חומרו הם ימי הראיות ימי קולו

הן ימי הליבון: ואני לא ידעתי איזו קולא יש בימי הליבון מימי הראיות: ואיפשר דבימי ראייתה היא יתבא לגיסא מפני הדמים שלה שלא תלך ותטמא טומאה מרובה אבל בימי ליבונה עושה מלאכת בעלה ואיפשר כמו כן לענין כיחול ופיקוס ושינוי בגדים שכל ימי ראייתה אינה כוחלת ופוקסת ולובשת מאני פחתי וצואי אבל בימי ליבונה כוחלת ופוקסת ולובשת מאני נקיי': ורבי' חננאל ז"ל כתב במסכת כתובות [סא.] בהני עובדי דשמואל ואביי ורב פפא דאיכא דמחלפי לכסא מידא דימינא לשמאלא. ואיכא דהות מנחא ליה אבי סדיא ואשרשיפא: וכתב הוא ז"ל דקיימא לן דכל הני בימי ליבונייהן. ואפשר כי מכאן הוציאו שהרי הזכיר אותו כאן ימי קילו: בה לרבות בלע נבלת עוף טהור. ובשבועות פרק א' [ז:] מקשה והא אמרת בה מיעוטא ומתרץ משום דהוי מיעוט אחר מיעוט אייתר ליה וכו' כדאיתא התם:

פסקה ט

אם נאמרו הקלות למה נאמרו החמורות פי' על הטומאות שהנבלה והשרץ קלות: והמת והזב והזבה חמורות פי' ואם על הטומאות הקלות חייב קרבן כל שכן על החמורות: אם נאמרו הקלות ולא נאמרו החמורות הייתי אומר על הקלות בעולה ויורד ועל החמורות בקבועה פי' הואיל ומטמא מקדש הרי הוא בכרת כשאר כל חייבי כריתות שבתורה ואולי לא נתפרשו בו אלא הטומאות הקלות כיון שקרבן עולה ויורד חדוש הוא בחייבי כריתות אין לך בו אלא חידושו והקלות שנתפרשו בו הם בעולה ויורד אבל החמורות הן בכלל חייבי כריתות שהן בקרבן קבוע. ואם נאמרו החמורות ולא נאמרו הקלות הייתי אומר על החמורות חייב קרבן ועל הקלות פטור פי' הואיל ובחמורות עצמן הקל לדונן בעולה ויורד הייתי אומר כי על הקלות יהא פטור לגמרי:

פרשה ט

פסקה א

יכול הנודר בנזיר ובקרבן יהא מביא קרבן זה פי' יכול על כל ביטוי שפתים אם לא יקיים אותו יביא קרבן זה והמחלל נדרו יהא בכלל זה ת"ל כי תשבע על מחלל שבועתו הוא חייב אבל לא המחלל את נדרו אלא בלא יחל דברו בלבד הוא עובר וכן בכל הנדרים אבל לא אמר בכאן נזיר וקרבן אלא לרבותא שאעפ"י שעיקר נדרם הוא קרבן אם הקלו נדרם אין חייבין עליהם קרבן שבועה:

פסקה ב

אבל המהרהר בלב וכו' כל השמועה עד סוף הפ' בשבועות פ"ג [כו.]:

פרק יד

פסקה א

ומנין שהוא חייב על כל אחת ואחת פי' על אלו השלש שאמרנו בכלל אחד קאמר שמיעת הקול וביטוי שפתים וטומאת מקדש שאם עשה שלשתן מנין שיביא קרבן על כל אחת ואחת ואעפיי שכלל שלשתן בקרבן אחד:

פסקה ה

ת"ל והוא ידע ואשם לאחת מאלה כיצד נטמא וידע ונעלם' ממנו טומאה ונכנס למקדש ויצא וידע מנין שהוא חייב על כל אחת ת"ל וכו' וכוליה פרקא אחרינא בשבועות [לג.]:

פרק יז

פסקה א

רבי עקיבא אומר והיה כי יאשם לאחת מאלה יש מאלה שהוא חייב ויש מאלה שהוא פטור מתוך שנאמר ובנבלתם לא תגעו שומע אני שיהו חייבין על מגע נבלות פי' ישראל שנגע בנבלה ועבר על לאו זה יהא מביא קרבן עולה ויורד אעפ"י שלא נכנס למקדש ולא אכל את הקדש ת"ל וכו':

פסקה ג

אוציא את ישראל שאין מוזהרין על אבות הטומאה כל ימות השנה פי' על מגע מת אין מוזהרין כל ימות השנה וכל שכן במגע נבלות. ומה שאמר הכתוב ובנבלתם לא תגעו ברגל היא אבל בשאר ימות השנה הרי כבר נאמר ולאלה תטמאו אבל כהנים שהן מוזהרין על אבות הטומאה כל ימות השנה פי' על כל הטומאות הפורשות מן המת ובמה שהן מוזהרין כל ימות השנה אם עברו ונטמאו יהו מביאין קרבן זה שהרי אני קורא בו כי יגע בטומאת מקדש וקדשיו או בכהנים ברגל ובטומאת מגעות הואיל והכהנים מוזהרין על טומאת מת כל ימית השנה ת"ל מאלה כלומר על טומאת מקדש וקדשיו יש בהם כרת מה שאין כן במגעות וכן אתה אומר באכילת מעשר ותרומה בטומאה הואיל ואין בהם כרת שרינן מיעוטא עלייהו: ואכילת קדשים בטומאה ודאי חמור יותר מאכילת תרומה כדאיתא בכמה דוכתי. וא"ת תינח טומאת קדש טומאת מקדש מנא לן. איכא למימר דסמיך אבנין אב דלעיל: הואיל והזהיר על הטומאה וחייב קרבן על הטומאה וכו'. ואי קשיא לך על ההוא בנין אב ואימור תרומה דהזהיר וענש במיתה והכא אמר מאלה למעוטי תרומה ומעשר. וא"ת איכא למעוטי מקדש הא דהאי למפטריה לגמרי לא מצית אמרת דהא חמור יותר מתרומה שהרי בכרת. וא"ת להכי מיעטיה רחמנא דלא תסגי בעולה ויורד אלא בקרבן קבוע דהא מקשינן כי האי גוונא בשבועות בדילפינן מיעוטא דתרומה מיניה ואמרינן ואימא למעוטי מקדש דלא תסגי ליה בעולה ויורד. איכא למימר

כיון דהאי מיעוטא גבי קרבן כתיב אם איתא דלמעוטי מקדש מקרבן עולה ויורד אתא מבעי ליה למכתביה למיעיטא גבי דלות ומדכתביה בעשירות שמע מינה דלפטורא אתא למעוטי תרומה מקרבן וההיא קושיא דמקשינן בשבועו' אימא למעוטי מקדש דלא תסגי ליה התם משום דהאי בה לאו גבי קרבן כתיב אלא בעיקר הטומאה:

פרשה י

פסקה א

והיה מיד עשה והבא פי' והיה לשון זריזות הוא כלומר כאשר יהיה זה הענין מיד הבא: אי נמי משום דהאי והיה לשון מיותר דהוה מצי למכתב וכי יאשם אלא הכי קאמר כי יאשם והיה מיד בודוי ובהבאה. ונאמר להלן וידוי פי' בשעיר המשתלח:

פסקה ב

ת"ל עליה עליו פי' נאמר כאן והתודה אשר חטא עליה ונאמר להלן בשעיר והתודה עליו מה להלן סמיכה וכו': ובפרשת כבשת יחיד דרשינן לעיל וסמך ידו על ראש החטאת לרבות חטאת נזיר וחטאת מטמא מקדש לסמיכה. ונראה לי דסמיכה בשעת וידוי קאמר הכא שבשעה שהיה סומך עליו היה מתודה כי התם דכתיב בשעיר המשתלח וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי והתודה עליו:

פסקה ג

נאמר כאן אשמו ונאמר להלן באשם מעילות מה להלן מותרו נדבה דילפינן מאשם תלוי דכתיב ביה לאשם אל הכהן וכתיב אשום אשם ליי' ודרשינן כל שבא משום אשמה מותרו נדבה בשר לה' ועורות לכהנים נמצאו שני כתובים קיימים אשם לה' ואשם לכהן והכי איתא בשקלים: והכא ילפינן חטאת מאשם אשמו אשמו שהרי כמו כן היא באה על עצמה:

פסקה ד

אשמו על חטאתי מה חטאתו מותרו נדבה פי' כמו שלמדנו אותה עכשיו אף אשמו מותרו נדבה: נראה לי לאיתויי אשם נזיר ואשם מצורע אף על פי שאינם באין על אשמו והיינו דקאמר אשמו על חטאתו כלומר אשמו הבא על חטאתו. ואי אתה מוצא שמביא אשם על חטאת אלא נזיר (או) טמא ומצורע שאינן באים על חטאת אלא להכשיר אשם נזיר טמא כי היכי דתיחול עליה נזירות בטהרה ואשם מצורע לבהונות ולפי שלמדנו דבר זה מאשם מעילות ואשם תלוי שאינו נודע אלא במי שבא על חטאת ואשם לכך הוצרך לומר אשמו על חטאתו לרבות אשם אעפ"י שאינו בא אלא הכשר. כך נראה לי: פירוש אחר אשמו על חטאתו כלומר מצרף מותר אשמו על מותר חטאתו ומביא בהם עולת נדבה אחת מה טעם הואיל וחטאתו מותריה נדבה ואשם כמו כן מותריה נדבה

אעפ"י שבתחלתן חלוקין השתא מיהת למקום אחד הם הולכים והא דקאמרינן מותריה וכו' אף אשמו וכו' אינו אלא טעם דבר כלומר יתן מותר אשם על חטאת לפי שזה מותרו נדבה וזה מותרו רדבה:

פסקה ט

מחטאתו [מחטאתו] על חטאתו מה ת"ל פי' חד בעשירות וחד בדלות וחד בדלי דלות: מנין אתה אומר דמביאין מהקדש כשבה ושעירה תורים ובני יונה וכו' לכך אמר מחטאתו בהנך כלומר אפי' מקצת חטאתו יביא שאם הפריש מעות לכשבה והעני ואין לו צרכה שאין לו במה לעלות לירושלם ולהביאה כדאמרינן לקמן שהוא נחשב לעני יכול הוא להביא במקצת המעות תורים והשאר יעשה בהם צרכי הדרך ולהכי כתב רחמנא על חטאתו לומר שמוסיף עליה והולך שהרי הפריש מעות לעשירית האיפה מחטאתו והעשיר מוסיף עליהם מעות ומביא כשבה או תורים לפי מה שהעשיר ולא נאמר שיביא קרבן עשיר מביתו והנהו מעות יפלו לנדבה כמו מותר חטאת ואיתא להא שמעתא פרק בתרא דכריתות [כז:]: וכן אם הפריש כשבה או שעירה ונסתאבה והעני אם רצה יביא בדמיה [עוף]: הפריש עוף והומם לא יביא בדמיו עשירית האיפה אפילו נפל בו מום הפוסלו על גבי המזבח כגון שנעשה מחוסר אבר אפילו הכי אין לו פדיון שלא נאמר פדיון אלא לבהמה כדאיתא במנחות פ' המנחות והנסכים [קי:]:

פרק יח

פסקה א

יש לו שה ואין לו צרכיו פי' הוצאות הדרך אין לו כדי להעלותו לירושלם ולהביאו ת"ל די שה שהיה יכול לומר אם לא הגיע ידו לשה:

פסקה ב

מה מצורע מביא אחר פי' שהוא בעשירות מביא חטאת ועולה מן הצאן חוץ מן האשם ובדלות מביא שתי תורים לחטאת אבל אינו מביא עולה תחתיה שהתור שהביא לעולה תחת עולת בהמה היה בא. אף זה הואיל והעשיר מביא אחד וכו' ת"ל שתי תורים וכו':

פסקה ג

שאם הפריש חטאתו וכו' ת"ל אחד לחטאת פי' על והביא כלומר אחד מביאין ואין שנים מביאין. אותו למעוטי יורשים. אבל בעולה דכתיב בה ואחד משמע ואחד ואחד והביא משום דאחד קרא יתירא הוא דריש ליה הכי דהוה מצי למיכתב והביא שתי תורים לחטאת ולעולה: ד"א מה ת"ל אחד לחטאת ואחד לעולה שיכול הואיל ושניהם באים תחת חטאת יהו שניהם חטאת וכו' לא ידענא מאי קא דריש שאם כתב לחטאת ולעולה היכי מצינן למימר שיביא שניהן חטאת או שניהם עולה. ואיפשר דלעכב קאמר דאלו

כתב לחטאת ולעולה לכתחלה ודאי בעינן חטאת ועולת ואי עביד לתרוייהו חטאת יצא ולא בעי לאיתויי עולה לכך נאמר אחד ואחד לקבען בחטאת ועולה: ואיידי דאמרינן חד חטאת ולא שנים חטאת אמרינן נמי אחד עולה ולא שנים עולה ואע"ג דלא צריכא ליה שהרי אין כאן כפרה בלא חטאת בדלות כמו שאין בעשירות:

פסקה ד

אחד לחטאת ואחד לעולה והביא שיפרישם הכהן אחד לעולה ואחד לחטאת הואיל ועיקר עשייתן ביד כהן ובלא הפרשת כהן אי איפשר: ובפרשת זבים וזבות כתיב ועשה אותם הכהן את האחד חטאת ואת האחת עולה ודרשינן התם מלמד שמפרישם הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה ומנין שאם הפרישם הוא יהא הפרש ת"ל אחת לעולה ואחד לחטאת והביא וזהו שאמר כאן שיפרישם הכהן כלומר הרי למדנו ממקום אחר שמפרישם הכהן וכן בדין הואיל ועשייתן ביד כהן: ומנין שאם הפרישם הוא יהא הפרש ת"ל וכו' ובמסכת יומא [מא.] ובכריתות [כח.] גרסי' אין הקינין מתפרשות אלא או בלקיחת בעלים או בעשיית כהן פי' בלקיחת בעלים בשעה שמקדיש אותם יכול לומר זה חטאת וזה עולה שאם לא אמר בשעת לקיחה אינו יכול שוב להפרישם עד שעת הקרבה שיפרישם הכהן ואמרינן התם מאי טעמא דרב חסדא דכתיב בה ביולדת ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת הרי לקיחת בעלים אמור וכתיב ועשה אותם הכהן את האחד חטאת ואת האחד עולה הרי עשיית כהן הילכך הא דאמרינן הכא שאם הפרישם הוא יהא הפרש בשעת לקיחה קאמר: וקשיא לרב חסדא עיכובא בשעת לקיחה מנא ליה איכא למימר מדכתיב בזב ובזבה וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה ובא לפני ה' ונתנם אל הכהן ועשה אותם הכהן וכו' וכן בזבה:

פסקה ו

בין חטאת העוף עם עולת בהמה פירוש ביולדת:

פסקה ז

מול הרואה את העורף פי' בצד העורף ולמטה ממנו והעורף כנגד הפנים וכו' כדאיתא במסכת חולין פרק א' [יט:]:

פסקה ח

והזה מדם החטאת מעצמה של חטאת כיצד אוחז בראש ובגוף ומזה: ובזבחים [סד:] גרסינן מדם החטאת מגופה של חטאת יש מפרשים מגופה של חטאת מדם הגוף כלומר דם הגוף מעכב בהזאה שלא יזה מדם הראש ודם הגוף יתמצה אלא דם הגוף יזה ודם הראש יתמצה דדם הנפש בעינן בהזאה ודם הראש דם האיברים הוא והכי איתא בזבחים פ' קדשי קדשים. כיצד אוחז בראש ובגוף ומזה בראש לאו לעיכובא אלא לפי ששניהם

מחוברים אי אפשר שלא יזה משניהם. ויש מפרשים (מעצמה) [מגופה] של חטאת לומר שאינו מזה באצבע אלא מזה מגוף החטאת על המזבח כיצד אוחז וכו'. יש לדקדק אחר זה הפירוש הרבה וכתבתי בקונדריס אחר בפי' קינין: על קיר התחתון ולא על קיר העליון פירוש למטה מן הסקרא ולא למעלה: קיר ששיירי הדם מתמצין מאליהן אל היסוד מדלא כתיב תמצה אלא ימצה משמע מאליו מתמצה מן הקיר אל היסוד וזהו קיר התחתון ואע"ג דשירים אחריני צריכין אצטבא כדכתיב לעיל בפרשת נשיא שירים בעוף שני רחמנא אמר והנשאר בדם ימצה מאליו משמע כלומר הוא ממצה אותם אל הקיר והן יורדין מאליהן ליסוד: ודרשינן נמי הכי על קיר המזבח והנשאר בדם ימצה משמע מקום הזאה הוא מקום המיצוי אלא שזה בהתזה וזה במצוי אלמא הזאת חטאת העוף למטה והכי איתא בזבחים פרק קדשי הקדשים [סד:]:

פסקה י

ואת השני יעשה עולה כמשפט עולת בהמה וכו' ובמסכת חולין [כא.] דמייתי לה כמשפט חטאת בהמה גרסינן לה התם וכן עיקר: דהא דילפינן עולת העוף מהקרבן בהמה לומר שאינה באה אלא מן החולין. בחטאת הוא דכתב רחמנא והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו משלו הוא ולא משל צבור ולא משל מעשר והכי מפרש לה במנחות פרק התודה [פג.]. ועולת בהמה דאינה באה אלא מן החולין מחטאת גמרינן לה במנחות מזאת התורה לעולה למנחה ולחטאת וכו'. וא"ת מה ענין עולה אצל חטאת בהמה ואיזה ענין יש לחטאת בהמה כאן איפשר לומר דחטאת כשבה האמורה למעלה שזו באה תחתיה בחטאת קאי: או יכול כמשפט חטאת העוף וכו' מדלא קאמר והקריב וכיון דעולת העוף נדבה שניא מחטאת העוף הם הכי עולת חובה שניא מחטאת: ובמסכת חולין פרכינן אהא תיפוק לי מומלק והקטיר כדאמרינן בסיפא דברייתא והתם משני לה להא מילתא דאי לאו והקריבו הוה אמינא ומלק והקטיר מה הקטרה בראשו של מזבח אף מליקה וכו' כדאיתא התם: ר' אלעזר בר' שמעון אומר כמשפט חטאת העוף ממצה מזה ומזה וכו' ופרכינן מאי קאמר ומתרץ לה מה חטאת העוף כשהוא אוחז הראש (הראש) שאינו מבדיל ממש אלא מולק בו רוב שנים ומוצה ותרויהו לישני חד טעמא נינהו וכי היכי דמתרץ לה להאי בריית' הכי מתרצינן לה להאיך: מה חטאת מזה ומזה ומזה בחבור אף עולת העוף וכו'. ואי קשיא לך הא דגרסינן בזבחים [סה:] אמר ר' אלעזר שמעתי שמבדילין בחטאת העוף ומאי לא יבדיל אינו צריך להבדיל כלומר שאינו צריך לנהוג בו כעולת העוף והכא אמרינן מה חטאת העוף בחבור אף עולת העוף בחבור אלמא חטאת העוף צריך להבדיל: איכא למימר הא דידיה הא דרביה דהא אמר

שמעתי: אי נמי הכי קאמר מה חטאת העוף מזה אם ירצה אף עולת העוף אוחז בראש ובגוף ומוצה אם ירצה. אע"ג דכתיב ומלק והקטיר:

פרק יט

פסקה ג

שהקטר חלבים ואברים כל הלילה וכו': ואיברי התמידין והמוספין היה יכול להשהותם עד מוצאי שבת ומקטירן אעפ"י כן היה מקטירן בשבת:

פסקה ה

מה סולת האמורה להלן חטים פי' במילואים תלמוד לומר כי כחטאת היא כלומר מה חטאת בהמה אינה נפסלת בלבונה:

פסקה ו

או אינו מדבר אלא בשני כהנים ת"ל וכו' בגופה של מנחה הכתוב מדבר פי' אלו אמר לאישים שמן ולא יתן לבונה הייתי אומר בשני כהנים שלא יתן אחד שמן ואחד נותן בה לבונה לפי שנאמר במנחת נדבה ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה. והביא אל בני אהרן הכהנים ודרשינן התם אל בני אהרן ואפילו הם רבואות כלומר שכולם צריכין להתעסק בה זה ביציקה וזה בבלילה וזה בנתינת הלבונה וזה בתנופה וזה בהגשה וזה בקמיצה ומתן כלי זה בהולכה וזה בהקטרה וזה בלקיטת הלבונה ובהקטרה כל מה שיכולין להתעסק במלאכותיה יתעסקו משום ברב עם הדרת מלך וכדי שלא יהא קרבן מנחה נבזה בעיניהם. אבל במנחת חוטא שמא הקפיד הכתוב על מלאכותיה שלא יתעסקו בה שני כהנים כדי שלא יהא קרבנו מהודר דהא כתיב כי חטאת היא. אבל מ"מ כהן אחד יתן את שניהם. ת"ל עליה בגופה של מנחה הכתוב מדבר שעל עצמה הקפיד הכתוב שלא יהא בה שמן ולבונה: פירוש אחר או אינו מדבר אלא בשני כהנים כלומר אפילו על הכהן הקומץ את המנחה לא יתן עליו כהן אחר שמן ולא לבונה ת"ל עליה ואי בכהן על גבי כהן הקפיד הכתוב היה לו לומר הא לא הקפיד אלא על גופה:

פסקה ז

או אינו מדבר אלא שלא יתן כלי על גבי כלי כלומר הרי למדנו שלא הקפיד בכהן על גבי כהן אבל שמא בכלים הקפיד שלא יתן כלי שיש בו שמן ולבונה על גבי כלי שיש בו מנחת חוטא עובר בלאו שהרי עליה הוא ולא עליו ת"ל עליה משמע בגופה ממש אבל בכלי על גבי כלי לא קפיד:

פסקה ח

הא מנחת כהן [גדול] אינה חטאת טעונה לבונה פי' מנחת חביתין. ובמנחות פרק בתרא [קח.] גרסינן הכי היא קרויה חטאת ואין מנחת כהן גדול קרויה חטאת. ואי קשיא לך

מאי שנא כהן גדול דמרבינן ללבונה ומאי שנא למנחת נסכים דלא מרבינן שהרי אף היא אינה קרויה חטאת ובפ' מנחת העומר נדרוש דרשינן ושמת עליה לבונה ולא על מנחת כהן לבונה אבל מנחת נסכים טעונה לבונה ממיעוט' דכי חטאת היא כדדרשינן הכא. איכא למימר משום דמנחת נסכים טעונה לבונה הויא מנחת צבור כמותה ומנחת צבור דכוותה קא ממעט: ואי נמי מנחת כהן גדול הויא מנחת יחיד דכוותה ועשרון. אבל מנחת נסכים היא בצבור ואתיא טפי מעשרון הילכך מנחה דכוותה קא ממעט ואע"ג דבדוכתא אחרינא דמילת' דדמיא לחבירתה מרבה למהוי כוותה ומילתא דלא דמיא ממעטינן הני מילי היכא דמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט. אי נמי היכא דאתיא חדא מילתא מבנין אב ובעי לאיתויי מילתא אחריתי ואיכא מיעוטא דממעט אמרינן שדי מיעוטא להההיא מילתא דלא דמיא לאב דילה לגמרי ומייתינן בבנין אב להההיא מלתא דדמיא לה. אבל הכא תרויהו מיעוטי נינהו. חטאת היא מיעוטא. ושמת עליה לבונה מיעוטא הילכך כל חד וחד קא ממעט מאי דדמי ליה כדאמרינן בשבועות (כא:) מסתברא קאי בלהבא ממעט להבא קאי [בלהבא] ממעט לשעבר:

פסקה ט

על אשי ה' חטאת היא שיהא מקטיר לשם אישים ושיהא מתכוין לשם חטא. כבר פירשתי דוגמתו בפ' עולת נדבה: חטאת שיהו מעשיה לשם חטאת פי' דרשינן לשם חטא לשם חטאת: ומדכתב ליה בתר הקטרה שמע מינה שכל מעשיה בעינן לשם חטאת בין בקמיצה בין במתן כלי בין בהולכה בין בהקטרה: פרט לשקמצה שלא לשמה שאם קמצה שלא לשמה פסולה. והוא הדין (לסוך) [לכולן] שאם עשאן שלא לשמה פסולה שהרי אחר הקטרה כתוב היא ומשמע נמי שכל מעשיה כמו כן יש עיכובא לשמה והכי איתא במנחות פרק א' [ב.]:

פסקה י

על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה מה ת"ל שיכול בחמורין שבהן יהא כבשה או שעירה וכו' לפי שיש שם שלש קרבנות ויש כאן שלש מצות שמיעת הקול וביטוי שפתים וטומאת מקדש: יכול לכל מצוה ומצוה קרבנה והקרבן החמור למצוה החמורה והיינו כשבה למטמא מקדש וקרבן הקל למצוה הקלה והיינו עוף לשמיעת הקול שיש בו עון כחישת העדות: והקל שבקלים ביטוי שפתים לעשירית האיפה לכך נאמר לאחת מאלה כלומר לכל אחת מאלה יהיו כל הקרבנות:

פסקה יא

והיתה לכהן כמנחה שתהא עבודת מנחה של כהן שלו אם הוא כהן חוטא מנחתו ועבודה היא בידו והכי קאמר והיתה מנחת כהן חוטא לכהן חוטא ומזיד שהרי שמיעת

הקול מביא קרבן על זדון שבועה: או אינו אלא להתיר עשירית האיפה של כהן חוטא שיהיו שיריה נאכלין כמנחת ישראל ומה אני מקיים וכו' ת"ל לכהן כמנחה כלומר מנחת חובתו כמנחת נדבתו: ר' שמעון אומר וכו' מפרש במנחות [עד.] וכי נאמר והיתה לכהן כמנחתו והלא לא נאמר אלא כמנחה והכי קאמר כמנחה הכתובה למעלה ולמאי הלכתא לקמיצה שתהא מנחת כהנים נקמצת והקומץ קרב מעצמו. יכול שיהו שירים נאכלין כמנחת ישראל ת"ל לכהן כמנחה ולא לאישים כמנחה כלומר לעבודת הכהן תהיה זו כמנחת ישראל אבל להקטרת האישים אינה כמנחת ישראל:

פרשה יא

פסקה א

אין מעילה אלא שינוי פי' המשנה מקדש לפי שאין לשון מעילה מפורש ושמא הייתי אומר כי מעילה זו כמעילת הפקדון שהוא אף בכופר חוב ובכובש שכר שכיר ובהקדש כמו כן אם אמר הרי עלי מנה לבדק הבית וכפר יהא מביא אשם מעילות שהרי ממעט את ההקדש. אי נמי אם פשע בשמירת ההקדשות שיהא נקרא ג"כ מועל ומביא קרבן לכך אין מעילה אלא שינוי כגון שנטל הגזבר פרוטה ולקח שום דבר לעצמו או אם נטל אבן או קורה של הקדש ובנאה בתוך ביתו אם אינו (נזכר) [ניכר] ונטלה מרשות הקדש על מנת להוציאה לחולין כיון שנטלה מיד מעל שכבר שינה אותה: וכן הוא אומר וימעלו בני ישראל באלהי אבותם ויזנו אחרי הבעלים כלומר שינו וגם החליפו יראתם באלהים אחרים. וכן הוא אומר כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל שהחליפה שכיבתו באיש אחר:

פסקה ב

פוגם ואינו נהנה כגון שהזיק את ההקדש ולא נהנה כלום נהנה ולא פגם כגון שילבש חלוק של קדש או נתכסה בטלית של הקדש ונהנה ממנו בשוה פרוטה והחלוק לא נפגם בשוה פרוטה: ונאמר חטא בתרומה דכתיב ולא ישאו עליו חטא וכל זר לא יאכל קדש:

פסקה ג

מה חטא האמור בתרומה פוגם תרומה נהנה ממנה באכילתה ובתלוש מן הקרקע שאין התרומה חלה על המחובר שהרי גורן ויקב כתיבי בתרומה ובשליח שעשה שליחותו שהרי התורם כריו של חבירו שלא מדעתו אינה תרומה דכתיב כן תרימו גם אתם לרבות שלוחכם ומה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם:

פסקה ד

אף חטא האמור כאן פוגם נהנה ומה שפוגם נהנה למעוטי מי שנטל קרדום של הקדש ובקע בו עצים של חבירו ונפגם בשוה פרוט' שהמבקיע הוא הפוגם ולא נהנה לא בבקיעה ולא בטובה שהרי לא ידעו בו הבעלים. אי נמי המבקע עצי הקדש או עצי הפקר

אעפ"י שיש הנאה בבקיעה אין ההנאה שלו. ובדבר שפגם בו נהנה למעוטי בקע בקרדום בפרוטה וקרע שירים של הקדש בפרוטה. ופגמו והנאתו כאחד למעוטי בקע בפרוטה ואחר כך פגמו בפרוטה שלא על ידי הבקיעה שאעפ"י שהנאה והפגימה בדבר אחד אינו כאחד. ובשליח שעשה שליחותו למעוטי מי שאמר לשלוחו קנה לי אתרוג וקנה לו רמון. ולמעוטי נמי הבא לי מעות מן החלון והביא לו (מן החלון והביא לו) מן הדלוסקימאי אעפ"י ששניהם הקדש הרי לא עשה שליחותו ממש. וא"ת כיון דבעינן פוגם ונהנה מי שנתן שוה פרוטה של הקדש לחבירו אמאי מעל והלא הפוגם אינו נהנה ועוד שליח שלא עשה שליחותו אמאי מעל השליח והלא השליח פוגם ואינו נהנה ואיכא למימר כיון דמתנה אית בה טובת הנאה לבעלים הנותן פרוטה לחבירו הוא פוגם ונהנה ואעפ"י שאין בטובת הנאה שוה פרוטה הרי אנו אומרים לפנינו שהנאת חבירו והנאתו מצטרפין וכו'. שליח (אשר) [שלא] עשה שליחותו כיון ששינה שליחותו כמאן דזבנה לנפשיה דמי והוא הנוטל פרוטה מן ההקדש (ומהנה)[ומשנה] אותה לחולין ואעפ"י שחוזר ונותן הקמח לבעלים הראשוני' כמו שנותן מתנה משלו היא וכבר מעל בה משעת מקחו:

פסקה ה

אי מה חטא האמור בתרומ' אכל ונהנה פי' הוא עצמו אכל התרומ' בפרוט' ונהנה ממנה דכתיב ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו. ואם האכילה לפועליו ולאורחיו אינו משלם כלום אלא הן משלמין קרן וחומש והוא משלם להם דמי סעודתם. והכי איתא בתרומות [פ"ו מ"ג]: ומנין אכילתו ואכילת חבירו ת"ל תמעול מעל ריבה. ואי קשיא התם השתא באכילת חבירו לחודה מיחייב. באכילתו ואכילת חבירו מבעיא לא קשיא מידי דמתנת הקדש לחבירו מיהא נפקא לן דמחייב דכל מהנה לחבירו כהנאתו והנאת חבירו דמיא כדאמרן: לא צירף שתי אכילות כאחת פי' דבעינן אכילת כזית בכדי אכילת פרס ומנין שאפילו בענין הזה מצטרפין ת"ל תמעול וכו' ובמעילה פ' הנהנה [יט.] מפרש למאי הלכתא מקשי' מעיל' לסוטה ולע"ז ולתרומה:

פסקה ו

כיון שלקח הבהמה מעל וכו' וחכמים אומרים עד שיזרקו הדמים קשיא לי מאי שנא הכא דבעינן זריקת דמים ומאי שנא בשאר מעילות דמשמע לקיחת הפירות: ואיכא למימר דשאני הוצאת הקדש לחולין משינוי קדש לקדש. ותו קשיא לי הא דתנן בשקלים פ"ב [מ"ב] הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו ושקלו על ידי עצמו אם נתרמה תרומה מעל ובפסקא אחריתי תנן השוקל שקלו ממעות הקדש אם נתרמה התרומה מעל ותנא (דברים) [דבי רבי] אם נתקרבה הבהמה וכו' ועלה אקשי [בירושלמי עי"ש] אפי' נתקרבה הבהמה אמאי מעל אלו גנב פרתו של חברו ושחטה סתם לא לבעלים הראשונים עלתה

ושני ליה במסויים של בית רבן גמליאל שהיה מתכוין ודוחפו לקופה של תרומה שלא יפול לשירים לפי שאין מועלין בשירים והרי הן כחולין אפי' לר' מאיר דאמר מועלין המסויים היה מבזין ותורמו לשמו אלמא יש מעילה בין התרומה והשירים שהרי אף בתרומה עצמה היה מעילה בין לשם בעלים והסתם משום נחת רוח בבעלים לא נגמר לבעלים עד שתתקרב הבהמה כי אז יאמר קרבו המעות לפני המקום. ובמסקנא דמילתא אקשינן ומה נהנה כלומר למאן דתני נתרמה התרומה. וא"ת מפני נחת רוח הרי אין לו נחת רוח א"ר אבין מתוך שנתנו ב"ד זמן למשכן ולא משכנו כאלו נהנה: והשתא קשיא לי לתנא דידן מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא כיון דרישא חשיב ליה כנהנה בהקדש מפני שלא משכנוהו ומשום הכי כיון שנתרמה התרומה מיד מעל אם כן סיפא נמי אמאי בעי קרבן הבהמה ומתחזי לי פירוקא דהאי קושי' היינו טעמא דבעינן קרבה הבהמה משום דבגזבר עסקינן שכל ההקדשות תחת ידו ואם נטל שקלו ממעות בדק הבית ושקלה לתרומת המזבח לא נהנה כלום עד שתתקרב הבהמה. וא"ת כבר נהנה שהרי הציל עצמו ממשכון הרי שנינו אין ממשכנין הכהנים מפני דרכי שלום וכל שכן הגזברים שבידם הגבוי והמשכן והכל. אבל רישא בישראל עסקי' שנתנו למשכון וכיון שהציל עצמו בהקדש שלא משכנו אותו חשוב כמו שנהנה:

פסקה ח

תאמר במעילה שהיא בעון מיתה וכו' ר' קתני לה דתניא הזיד במעילה ר' אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה ואמרינן מ"ט דרבי גמר חטא חטא מתרומה וכו' והכי איתא בסנהדרין פ' הנשרפין [פ"ג.]: וקשיא לי טובא מאי חומר' דמיתה מכרת. ונראה שהמיתה יותר קרובה מן הכרת שהכרת כמו שהוא מת בחצי ימיו כמו שא"ר ז"ל מת בחמשים שנה זו היא מיתת כרת דכתיב אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי שנותיו של אדם שמונים שנה יצא מהם עשרים שאין אדם נענש בהם נשארו ששים חצין לחלק שנותיו הרי ר אבל המיתה אין ממתינין לו עד כאן אלא שהכרת בניו נענשין כדכתיב עירירים ימותו אבל המיתה אין בניו נענשין על ידו ובפסחי' פ"ב [לב:] מקש' האי תנא מעיקרא אלימא ליה כרת ולבסוף אלימא ליה מיתה ומתרץ לה כדאיתא התם והתם נמי מפרשי לה חומרי אחריני דליתנהו הכא כגון מתעסק ושאין מתכוין דחייב במעילה מה שאין כן בשאר מצות כגון שבת אלא דרך התנאים פותחים בקלין וחמורין ומפרשים קצת החומרות ובאים אחרים ומשלימין אותם:

פסקה י

מה שאר אשמות באין על הזדון כשגגה פי' אשם גזלות אשם מעילות אשם שפחה חרופה שהם בעון מיתה פי' מיתה וכרת שניהם קרויין עון מיתה:

פרק כ

פסקה א

ואימורי קדשים קלים לאחר זריקת דמים נפקא לן מכל חלב לה' האמור בפרשת שלמים שהוא מיותר והוא לא נאמר אלא לאחר זריקת דמים והכי איתא בחולין [קיז.] ובכריתות [כג:]:

פסקה ה

יכול אפי' הקדיש תורים למזבח מועלין בביציהם ובמס' מעילה כשהקדישו קדושת הגוף לפי שהביצים אינם ראויין לקדושת הגוף. אבל הקדישו קדושת דמים למזבח דברים הראויין למזבח מועלין בביציהם שהרי אמרנו למעלה הקדיש למזבח דברים הראויין לבדק הבית מועלין בהם וההיא ודאי בשהקדישן קדושת דמים למזבח וכן כולם. והא דאמרי' שהמקדיש תורים למזבח קדושת הגוף אין מועלין בביציהן מתחזי לי דוקא כשהיו ביצים נגמרות במיעיהן בשעת הקדשן שאין קדושת הגוף חלה עליהם אבל לא היו נגמרות ואח"כ נגמרו וילדו זכר הוכשרו למזבח אגב אמם וחלה עליהם קדושת הגוף וכבר היו בני מעילה הילכך אפילו נולדו לאחר מכאן מועלין בהן שהן כטלה ונעשה איל:

פסקה ו

והביא אף לאחר יום הכפורים פי' לפי שלא מצינו באשם תלוי שיום הכפורים מכפר כפרתו כדאיתא בכריתות פ' בתרא [כה.]: יכול אף באשם כן לכך הוצרך לומר והביא אף לאחר יום הכפורים: לאשם שיהא הפרש מעות לשם אשם פי' ולא לשם חטאת ולא לשם קרבן אחר שאם הפרישן לשם קרבן אחר אינו רשאי לשרותן עוד לאשם אלא על ידי חלול מפני שהמעות גם כן נתפסין בקדושתן כמו הבהמה: ישלם אותו להקדש כלומר אם נהנה מקדשי בדק הבית ישלם לבדק הבית. ואם מקדשי מזבח ישלם לקדשי מזבח ולאותו הקדש כדתניא במעילה פ' חטאת העוף [ט:]: הנהנה מדמי חטאת ומדמי אשם עד שלא קרבה חטאתו יוסיף ויביא חטאת כדאיתא התם: שיכול הואיל ואינו חייב משום מעילה וכו' דכתיב ונתן אותו לכהן ואין נתינה בפחות משוה פרוטה ומנין שמשלם חומש ואשם על התשלומין האלו ת"ל הקדש ישלם ואת חמישיתו פי' שלא יהא סבור כי החומש שהוא מוסיף אלא שהחומש והאשם שניהם מוספים ומובאין על עיקר התשלומין דהיינו קרן המעילה והחומש: והחומש חומש של קרן: פירוש אחר מנין שמשלם חומש ואשם על אלו כלומר שהתשלומין נעשו קדש גמור וכל מי שנהנה מהן משלם עליהם חומש ואשם כתחלת ההקדש ת"ל ישלם ואת חמישיתו יוסיף עליו. מלמד שאף על התשלומין מוסיף חומש ומביא אשם כדאמרי' לענין תרומה שהתשלומין נעשין קדש וכי אמרי' בעלמא על הקדש ראשון מוסיף חומש על הקדש שני אין מוסיף חומש

התם דרך חלול אבל הכא בדרך מעילה שאם נהנה זה מן התשלומין מביא עליהם חומש ואשם. וזה הפי' נראה יותר מן הראשון מדקתני חומש ואשם על התשלומין האלו:

פסקה ח

יוסף שיהא הוא וחומשו חמשה פי' דכתיב חמישיתו יוסף עליו שהחומש יהא תוספת על הקרן. נמצא בארבעה משלם חומש ולא שנעשה מן הארבעה חמשה חלקים ויוסיף אחד מאותן החלקים: ונתן אותו לכהן האי לכהן דקאמר לא שיהיו תשלומין לכהן אלא משום דאיכא אשם בכלל הנתינה הזאת משום הכי כתב רחמנא ונתן אותו לכהן האשם נתינה ממש לכהן והתשלומין משלם אותם ליד הכהן והכהן משלם ליד הגזבר ומדכתב ונתן אותו משמע שיש לו דמים: פרט לחמש חטאות מתות שאין להם שום דמים שאם נהנה מהן אינו מביא קרבן מעילה ואינו מוסיף חומש. ואי קשיא לך הא דתנן במעילה [יח.] הנהנה מן החטאת כשהיא חיה לא מעל עד שיפגם כשהיא מתה כיון שנהנה מעל הא מילתא מתרץ לה התם פרק א' [ב:] דהאי מעילה דקתני מדרבנן היא ומעילה דרבנן קרן וחומש משלם קרבן אינו מביא וכי גזור רבנן בחטאת כשרה שמתה דמחיים לא בדילי מינה הואיל ולכפרה אתיא אבל חטאות המתות כיון דפסולות נינהו מחיים נמי בדילי אינשי מינייהו ולא אתי לאתהנויי בהו משום הכי קרן הוא דמשלם מדרבנן אבל חומש לא והתשלומין הולכין לשירי לשכה והכי איתא בפ' ולד חטאת [יב:]: שיכול הואיל והמעילה באה לידי כהן פי' להשלימה ליד הגזבר ואם היא מקדשי מזבח הוא עצמו נעשה עליה גזבר ולוקח בה מאותו המין שמעל בו המועל: יכול לא יהא הכהן מועל במוקדשים תלמוד לומר והכהן וכו':

פסקה ט

מנין אתה אומר הביא מעילתו ולא הביא אשמו וכו' האי מעילתו דקתני הכא הוא הקרבן מדכתיב גבי איל האשם. ואשכחן נמי בגזל הגר כי האי גוונא קרן קרוי אשם דכתיב והשיב את אשמו בראשו וחמישיתו יוסף עליו: ומנין שאם הביא אשמו עד שלא הביא מעילתו שלא יצא ת"ל באיל האשם: כבר גירסא זו מהופכת מגירס' דבבא קמא פ' הגוזל קמא והתם אמרינן מנין שאם הביא מעילתו עד שלא הביא אשמו שלא יצא. ולגירסא דהתם מעילתו היינו קרבן מעילה ואשמו הוא הקרן כעין האשם הכתוב במקרא. ולפי דעתי לישנא דספרא דוקא שבכל מקום הקרן קרוי מעילה כדאיתא בסמוך יביא מעילה וחומש: יכול אעפ"י שחשב ולא הביא כבר הזכרתי אותו למעלה בפ' נשיא:

פרשה יב

פסקה ב

לא יפה לו שיביא אשם בשתי סלעים ולא יביא ספק מעילה במאה מנה כי ר' עקיבא מודה שאינו מביא מעילתו עד שיודע לו ויביא אשם ודאי והכי איתא בכריתות פ' דם שחיטה. והטעם אעפ"י שרבתה תורה באשם תלוי אם לא הוסיף על ענין ראשון לאשם רבתה ולא למעילה:

פסקה ג

ועשתה אחת לחייב על כל אחת ואחת. שאם בא לפניו ספק חלב דם נותר ופיגול וכו' פי' הא דקתני אינו חייב אלא אחת לא מפרשא הכא אלא לקמן מפרש לה בריש פרש' אחריתי לומר כשם שיש חלוקה בחטאת כך יש חלוקה באשם תלוי: והא דקאמר שאם בא לפניו ספק חלב דם וכו' אין זה פי' לחייב על כל אחת ואחת שהרי לא אכל אלא אחת ואינו יודע איזה הוא אלא הרי הוא מפרש והולך לענין חיוב אשם תלוי שהוא על שני עניינים לאפוקי מדרבי אליעזר ור' יהושע אליבא דר' יהודה כדאית' לקמן בסמוך שאם בא לפניו ספק חלב ודם ונותר ופיגול ואכל אחד מהן ואינו יודע איזה אכל והוא בשאכל בחזקת היתר. אבל לבסוף נודע לו שאכל אחד מאלו האיסורים ולא ידע איזה מהם אכל לדעת ר' אליעזר חייב חטאת לדעת רבי יהודה ורבי יהושע פוטר אף מאשם תלוי. ואלו להאי תנא מביא אשם תלוי כמי שיש לפניו חלב ושומן ואכל אחד מהם בחזקת היתר ואח"כ חזר לו הדבר בספק לומר שמא חלב אכל והאי ת"ק ר' שמעון הוא דהא דקאמר ר' שמעון אבל ספק עשה ספק [לא עשה] צא ובקש עליו מנין שמביא אשם תלוי קא בעי עלה בכריתות [יט:] מאי הוי עלה לר' שמעון וקא פסוק פשיטא מברייתי' דלר' שמעון דא ודא אחת היא ובשתיהן מביא אשם תלוי כדקתני הכא ברישא דשמעתא: קשיא לי להאי פירושא דלקמן מפיק לה להא מילתא לחייב על כל אחת ואחת על מיני איסורין קאמר כגון ספק אכילת חלב וספק מלאכת ספק וספק אחותו וספק אכילת חלב או שומן שהם עניינים חילוקין שאם באו כולם לידי ספק מביא אשמות הרבה למיני איסורין אבל למין איסור אחד לא למדנו כגון חלב ודם ונותר ופיגול בהעלם אחד: וההיא ילפינן לקמן מעל שגגתו דאי מחד קרא הוה מוקימנא ליה למיני איסורין הרבה בלחוד. ולפי שיש מי שחולק באשם תלוי לומר שאין ידיעת ספק מחלקת אשמות כדאיתא לקמן להכי אצטריך למדרש כל הני ור' שמעון הוא דמיקל באשמות כדאיתא לקמן. ואיהו תני לה להא מילתא כדפירישית: עוד יש לפרש לחייב על כל אחת ואחת לומר שהוא מביא אשם על שני עניינים הללו בין שני עניינים שהם אסורים בין שהם איסור והיתר ואינו

יודע איזה אכל כדמפרש ואזיל. ורבי שמעון היא ולאפוקי מדר' יהודה וזה הפי' יותר קרוב מכולן ואעפ"י שהוא נראה כמפליג:

פסקה ה

ולא ידע פרט להודע פי' בשלא נודע לו ידיעת ודאי אינו מביא אלא חטאת בלבד שלא תאמר שהחטאת נוספת בהודע אבל האשם בין בהודע בין בשלא הודע לכך אמר פרט להודע שהאשם כמו כן אינו אלא בלא הודע כדכתי' בקראי חטאת בהודע ואשם בלא ידע: יכול לא הודע של קלות ולא הודע בחמורות הכל בכלל פי' קלות כגון נבלה וכיוצא בה חייבי לאוין שאין זדונן כרת שאעפ"י שאינו מביא על לא הודע שלהן חטאת אבל על לא הודע שלהן יכול יביא אשם תלוי. הן בתמי' אם הודע שלהן פטרנו פי' שהרי לא מצינו שום קרבן בחייבי לאוין: או חלוף אם לא הודע שלהם חייבת אשם אינו דין שנחייב את הודע שלהם אשם כלומר מה שאמרנו למעלה בחטאת יחיד שאינה באה אלא על דבר שזדונו כרת דילפי לה מע"ז הני מילי בחטאת אבל אשם מביא בין בחייבי לאוין בין בחייבי כרת הואיל ויש לו קולא אף בלא הודע מביא אותו ואיזה הודע פטרנו הודע של חמורות שיצא לידון בחטאת פי' אם כי בלא הודע יביא אשם אם כן מהו זה שאמרנו עכשו ולא ידע פרט להודע הרי שפטרנו את הודע מאשם ועכשו נאמר הואיל ולא הודע שלהם מביאין אשם כל שכן הודע שלהם שיביא אשם ולכך אמרנו שלא פטרנו את הודע מן האשם אלא הודע של חמורות שיצא לידון בחטאת ולא באשם אבל על קלות בין הודע בין לא הודע יביא אשם:

פסקה ו

והד"ה כלומר היאך אתה יכול לומר כן שעל הקלות יביא שום קרבן בין על לא הודע בין על הודע: והד"ה שלא יביא כלל. ומה במקום שחייב את הודע של חמורות חטאת וכו' מקוה שפטר את הקלות מאשם פי' שהרי לא נתפרש אשם ודאי אלא לדברים מיוחדים כגון אשם מעילות ואשם שפחה חרופה אינו דין שנתחייב וכו' פי' שכל חייבי לאוין בכלל אשר לא תעשינה הם וכל שכן להודע שלהם שהביא אשם כלומר עד שאתה עושה את הודע של קלות לפטור מפני שלא נתפרש אשם ודאי אלא לדברים מיוחדים ואתה רוצה ללמוד ממנו לא הודע בקל וחומר. אדרבה תעשה את לא הודע שלהן אב חייב הואיל ובכלל לא תעשינה הם ותלמוד ממנו הודע בחיוב מק"ו ויתחייב אשם בשניהם: דין אחר וכו'. על הדרך הראשון הוא מתפרש כלו ואין ביניהם כלום אלא שינוי הלשון בלבד והדין הראשון עדיפא ליה למילף קלות מקלות אעפ"י שהוא לא הודע מהודע אבל הדין השני עדיפא ליה למילף לא הודע מלא הודע אעפ"י שהוא קלות מחמורות ואשם מחטאת וזהו ההפרש אשר ביניהם לבד: ובמסקנא דמילתא אמרינן ואשם ואשם לגזירה

שוה מה ואשם האמור בחטאת יחיד דבר שזדונו כרת וכו' דהא גמרי' לה מע"ז אף ואשם האמור כאן וכו' וממילא אמרינן אימעוט ספק מעילות מאשם תלוי דלא כר' עקיבא ור' טרפון:

פסקה ח

רבי יעקב אומר האוכל חלב מביא חטאת בסלע ספק אכל ספק לא אכל מביא אשם תלוי בשתי סלעים: תמיה אני מפני מה החמירה תורה בספק חלב יותר מן הודאי שהודאי כפרתו בסלע והספק בשתי סלעים ועוד לענין הטובה כלום יש מעילה בספק מצוה יותר מן הודאי ולמה הזכיר העונש יותר מן הודאי. ואיפשר כי מפני החרטה וכח התשובה הוא כי היודע שחטא ודאי מאד הוא מצטער בנפשו ומתחרט על פשיעתו ומתודה על חטאו וכח התשובה גדול למחילתו ולהקל כפרתו אבל מי שחטא בספק אינו מצטער כל כך ואינו מתחרט ואין תשובתו חזקה ולפיכך החמיר בכפרתו ומזה הטעם עצמו הזכיר יתרון עונש הספק מן הודאי לומר בא וראה כמה הקל המקום מחטאו של זה מפני תשובתו ואם לחוטא ודאי הועילה התשובה להקל מחצה בכפרתו קל וחומר למי שעושה מצוה מדעתו שהיא מיקילה עליו מעונש עונותיו: ואם מי שיבא לידו ספק מצוה שמיקילה עליו מעונש עונותיו מפני שמדה טובה מרובה ממדת פורענות כדגמרי' ממרים במסכ' סוטה [יא]:

פסקה ט

צא וחשוב כמה פרוטות יש בשתי סלעים [קרוב] לאלפים במס' קידושין [יב.] מפרש שאינו אלא אלף וחמש מאות ושלשים ושש פרוטות אבל מפני שהן יותר מחצי האלף השני קורא אותם קרוב לאלפים:

פסקה יב

ר' אומר הרי הוא אומר ואשר יבא את רעהו ביער וכו' ונס אל אחת הערים האלה וחי קבע הכתוב נפש למי שיבא לידו ספק נפש פי' קבע כענין וקבע את קובעיהם נפש: והא דקתני ספק נפש שגגת נפש קאמר כלומר אם לא ינוס אל אחת הערים האלה ימות מפני שדמו מסור ביד הגואל ואעפ"י שאין בידו חטא זדון נפש אלא שגגת נפש. אם כן ענש הכתוב לזה מפני השגגה ק"ו וכו':

פסקה יג

ר' אליעזר בן עזריה אומר הרי היא אומר כי תקצור קצירך בשדך וכו' ושכחת וכו' למען יברכך ה' אלהיך קבע הכתוב ברכה זו לשון קביעות:

פרק כא

פסקה א

וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג מה ת"ל כלומר כל זה מיותר שהרי בחטאת לא כתב כן אלא וכפר עליו ונסלח לו אלא לרבות שאם בא לידו ספק חלב וספק דם וכו' בהעלם אחד שהוא חייב על כל אחת ואחת אשם תלוי שנאמר וכפר עליו הכהן על שגגתו שגגתו אחת משמע מדלא כתיב שגגותיו שמע מינה הא דקאמר על כל שגגה ושגגה צריך כפרה אבל אם בא לפניו ספק חלב ולא הודע לו לא ידיעה ודאית ולא ספק עד שאכל ולבסוף נודע לו את שתיהן ספק מנין שאינו חייב ת"ל אשר שגג פי' רבויא הוא לכל השגגות שיתכפרו כולם בכפרה אחת: בא לפניו ספק חלב וידע פי' ידיעת ספק ואח"כ בא לפניו ספק חלב וידע פי' ידיעת ספק: ר' אומר כשם שמביא חטאת על כל אחת ואחת כך מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת מתרץ לה רבה ור' יוחנן במסכ' כריתות [יח.]דהכי קתני כשם שאם היתה ידיעה ודאי ביניהם היו חלוקות לחטאת כך על ידיעת ספק שביניהם הם חלוקות לאשמות:

פסקה ב

ר' שמעון בן יהודה ור' אלעזר בר' שמעון אמרי אינו חייב אלא אחת שנאמר וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג אפי' שגגות הרבה אינו חייב אלא אחת ובאיזה ענין נחשבות כשגגות הרבה אבל מ"מ במינים הרבה מודה ר' שמעין דחייב על כל אחת ואחת דכתיב על שגגתו כדדרשינן לעיל: והוא לא ידע פרט לשאמרו (חכמים) [אחרים] פי' כשנודע לו לעצמו ידיעת ספק אז הוא מביא אשם תלוי אבל אם חזר הדבר ספק אצל אחרים ולעצמו לא חזר בשום ספק ומכחיש אינו מביא כלום: יכול אף על פי שאינו מכחיש כלומר שמאמין להם לא יביא אשם תלוי על ספקם ת"ל או הודע אליו חטאתו והביא כלומר מכאן הרבינו לגבי חייב חטאת בפרשת (אמור) [יחיד] ונשיא שידיעת אחרים בזמן שאינו מכחיש הויא ידיעה כל שכן לידיעת ספק: הא למה זה דומה לעגלה ערופה וכו' נפקא לן במסכת סוטה [מז:] מהכא ולארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו:

פסקה ג

מנין אתה אומר הביא אשם תלוי שחטו וזרק את דמו וכו' מנין שמותר באכילה וכו' כלומר שלא יהא כחולין שנשחטו בעזרה ת"ל אשם אשם פי' דכתיב אשם הוא אשום אשם לה' כלומר אשם מכל מקום: יכול אפילו לא נזרק הדם ת"ל הוא: מה יעשה לו [וכו'] והבשר יצא לבית השריפה כחולין שנשחטו בעזרה: ור' יוסי פליג עליה שאע"פי שלא נזרק הדם הואיל ונתקבל הרי הוא כזרוק שכל העומד לזרוק כזרוק דמי אי נמי

סבר ר' יוסי כלי שרת מקדשין את הפסול בתחלה ליקרב והכי איתא בכריתות [כד:] ומתחזי לי מהתם שאפי' שחטו משנודע לו וקבל דמו אעפ"י שבשעת קבלה כבר נפסל כלי שרת מקדשין אותו ליקרב והוא למעוטי אותו שנודע לו עד שלא נשחט: ומה יעשה לו יצא וירעה בעדר דברי ר' מאיר דכיון דלא צריך ליה לא מקדש ליה והכי איתא בכריתות פ' בתרא [שם]. ואי קשיא לך כי נודע לאחר זריקה נמי לא צריך ליה הא מפרש בכריתות [שם] דאמר קרא והוא לא ידע ונסלח לו והא לא הוה ליה ידיעה בשעת סליחה: וחכמים [אומרים] ירעה עד שיסתאב וכו' מפני שהוא כמותר אשמות שהם הולכים לנדבה כדתניא הכא בסמוך: ר' אליעזר אומר יקרב שאם לא בא על חטא זה וכו' קסבר ר' אליעזר אשם תלוי בא על נבלה וכן על כל חייבי לאוין דלא יליף ר' אליעזר ואשם ואשם כדגמרינן לעיל: ולדעת רבי אליעזר ספק חייבי לאוין כפרה נינהו מה שאין כן בודאן: ואפשר מפני שאשם תלוי קרוב הוא לקרבן נדבה שהרי אינו מכפר כפרה גמורה ואיתא להא מילתא בכריתות פ' בתרא [כה:]:

פסקה ה

אשם לה' יכול יפול כולו לבדק הבית פי' מותר האשמות דהא במותרות איירי הכא כדדרשינן לעיל מאשם הוא: ת"ל אשם לכהן פירוש דכתיב לעיל בערכך לאשם אל הכהן:

פסקה ו

אין לי אלא מותר אשמות מותר חטאות ומותר קיני זבין וכו' פי' מותר חטאות כבר נפקא לן בפרש' שמיעת הקול מדכתיב והביא את אשמו לה' על חטאתו אשר חטא: אלא מותר קיני זבים וזבות וקיני יולדות ומותר קרבנות נזיר ומצורע הוא דנקט להאי קרא וכן דקתני בהדייהו והמקדיש נכסיו והיו בהן דברים הראויים לגבי מזבח וכו' לא מהאי דרשא אצטריכא ליה דהא ליכא בהו חטא ואשמה. ובירושלמי דשקלים [פ"ד עי"ש] נפקא ליה מכל נדריהם לכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה ובראש הסדר בפ' עולה מפיק לה ר' אלעזר להאי מילתא מכבשים ותנאי נינהו: אי נמי איכא למימר דמהתם נפק' לן שכולם באים עולות אבל שיהיו עורותיהם לכהנים לא למדנו עור העולה לכהן אלא בעולת נדבה מיוחדת אבל בעולת המותרות אימא לא קמל"ן אשם לה' ואשם לכהן וכתיב אשום אשם לרבות את כולן וכן עיקר: ובהאי תירוצא מיתרצי כולהו מותרות: ובזבחים פ' טבול יום [קג.] תני עולת איש פרט לעולה הבאה מן המותרות שלא יהיו הכהנים זוכין בעורה דברי ר' יהודה אמר לו ר' שמעון אם כן בטלתם מדרש יהוידע הכהן: אשם הוא אשום אשם לה'. כל שבא משום חטא ומשום אשמה וכו' והדר ביה ר' יהודה לגבי ר' שמעון וסתם ספרא ר' יהודה וקאמ' הכא דכולהו מותרות עורותיהם לכהנים: מיהו קשיא לי הא דגרסינן הכא עולת איש פרט לעולת הקדש דברי ר' יהודה

ורב הונא מתרץ לה במקדיש נכסיו סתם והיו בהם בהמות ראויות לגבי מזבח זכרים ונקבות ר' אליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות וכו'. ר' יהושע אומר זכרים הם עצמם יקרבו עולות וכו' ושאר נסכים יפלו לבדק הבית: ואפי' לר' יהושע דאמר אדם חולק את נדרו הני מילי בבשר אבל עורות נתפשים לבדק הבית והכא אמרי' במקדיש נכסיו והיו בהם דברים הראויין לגבי מזבח שימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהן עולות בשר לה' ועורות לכהנים. ונר' לי דשאני יינות שמנים ועופות מבהמה מפני שהבהמה אין עורה למזבח ומשום הכי עור דידה נתפס לבדק הבית ואעפ"י שהיא קריבה עולה אבל יינות שמנים ועופות הנה הם דברים הראויין לגבי מזבח הילכך כשהוא לוקח עולות אין הקדש בדק הבית חל על העורות מפני שלא היה באביהם דבר שיחול עליו הקדש בדק הבית: ואומר כסף אשם וכסף חטאות לא יובא בית ה' לכהנים יהיו פי' למותר חטאות ולמותר אשמות לא יפול לבדק הבית אלא חלק יהיה לכהנים ומאי ניהו עורות:

פסקה ז

מנין לאשם שפחה חרופה שלא יביא אלא בכסף שקלים וכו' שלא נתפרש בו כסף שקלים כמו שנתפרש באשם מעילות. וא"ת באשם תלוי שלא נתפרש בו כסף שקלים ולא באשם גזילות ולא בגזל הגר מאי. התם אעפ"י שלא נאמר בהם כסף שקלים נאמר בהם בערכך לאשם. ומשמע כערך שנתפרש באשם מעילות ומאי ניהו כסף שקלים וגזל הגר נמי אע"ג דלא כתיב ביה בערכך מ"מ הרי הוא בכלל אשם גזלות האמור בסדר ויקרא וכתיב בערכך לאשם. אבל שפחה חרופה לא כתיב בכסף שקלים ולא כתיב ביה נמי בערכך לרבוי מין אשם או אשם כלל לרבות: יכול שאני מרבה אף אשם נזיר ואשם מצורע פי' אעפ"י שהם באים בני שנתן שיהא צריך לחזור בכבש גדול דדמיו שתי סלעים. ת"ל הוא מיעט: הוא בכסף שקלים ואין אחר בכסף שקלים ואותם אשמות שהם באים איל ובאים בכסף שקלים אם לקחם בפחות לא יצא דתניא בכריתות פ' בתרא [כז.] בשעת הפרשה יפה שתי סלעים ובשעת כפרה יפה סלע בשעת הפרשה ובשעת כפרה יפה שתי סלעים לא יצא. ודוקא שהוקרו הטלאים ועמד בשתי סלעים אבל לקחו בסלע ופטמו והעמידו בשתים יצא דהא חסר ליה תמניא והכי איתא התם:

פרק כב

פסקה א

לא אמרתי אלא כחש שקדמו חטא ומאי ניהו שבועת כפירת ממון שאפי' קודם שנשבע לו משעת כפירה נמי קם ליה בחטא אי נמי כיון שנתן דעתו להחזיק בממון חברו אפי' קודם כפירה נמי קם ליה בחטא: יצאו דברים (שהם) [שאינם] של ממון שקודם כפירה

אין בהם חטא: וקשיא לי והלא כלל ופרט וכלל הוא כדאמרינן (בבא קמא) [שבועות לז:] וכחש בעמיתו כלל בפקדון או בתשומת יד פרט או מכל אשר ישבע עליו חזר וכלל מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון וכו' ואם כן מאי איצטריך ליה ואיכא למימר דר' הוא דקא דריש בכלל ופרט וכלל כדאיתא בסמוך ולדידיה ודאי לא אצטריך אלא כי אצטריך לר' אלעזר דדריש בריבויי ומיעוטי ומרבה כל מילי וממעט שטרות. והשתא אי לאו דנפקא לי מכללא גופיה מיעוטא לכחש דברים על כרחך מיעוט' הוא למעוטי שטרות:

פסקה ג

ומעלה מעל בה' לרבות קדשים קלים שיש בהם בה' ובעמיתו. אימורים לגבוה ובשר לבעלים והאי תנא מרבה קדשים ואפי' מעשר בהמה אעפ"י שאינו נמכר ואינו כפרה וכן ממעט מעשר שלמים ובכור ממונו הוא והכי איתא בבבא קמא פרק א' [יב:]: ר' שמעון אומר אחד קדשי קדשים ואחד קדשים קלים שחייב באחריותן קורא אני בהם בה' וכחש פי' אע"ג דכתיב וכחש בעמיתו לא תימא דבעי' חולין גמורין אלא הנך קדשים נמי מחייב עלייהו דכתיב בהו בה' וכחש והיינו הקדשים שחייב באחריותן: אני קורא בהן בעמיתו וכחש וליכא משום הכי פיטור על כפירתן מאשם והכי איתא בפ' הזהב [נח:]:

פסקה ד

שלישי שביניהם זה הקב"ה שהוא עד ביניהם לומר שקשה לפני המקום במי שכופר בממון שאין עליו עדים ולא שטר ממי שכופר בשטר ובעדים כי זה הלוהו על אמונתו ועל אמונת המקום ברוך הוא ומי שכופר בו כאלו כופר באמונת המקום וככופר במקום עצמו:

פסקה ה

וכחש בעמיתו יכול בדברים ת"ל בפקדון האי תנא רבי יהודה הוא דאיירי כי האי גוונא לעיל ומשום דבעי לאורויי עלייהו ולרבויי כל אונאה כדבעי למימר קמיה משום הכי אהדר ליה הכא:

פסקה ו

אי מה פקדון שאין לו רשות להוציאו כגון שוכר ושואל מרבינן אבל ממון שיש לו רשות להוציאו כיון מלוה מנין שיהא חייב עליו ת"ל בתשומת יד: אי מה אלו מיוחדים דברים הבאים לרשותו שלא מדעת בעלים וכו' פי' כלומר כל הני פרטי מנין להני אמר מפני שאין ענינו של זה דומה לזה ואילו לא נאמר אלא האחד לא הייתי מרבה עיסקא ומגזל הייתי מרבה גניבה וכיון שיש לנו לרבות מן הכללים כעין הפרט כל אלו העניינים שפירשנו מעתה שמא הייתי אומר מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון ודברים

שניטלין מרשות בעלים אף כל וכו' ולאיתויי כל הנך דכתבינן אבל כובש שכר שכיר אעפ"י שהוא מיטלטל וגופו ממון לא שמענו לכך אמר או עשק ועדיין אני אומר מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון ודברים שדעת שניהם יודעת בהם אבל אבידה לא לכך נאמר או מצא אבידה: ומסקנא אפילו דברים שאי איפשר לו לדעתן כגון מיני אונאה כדכתיב ונשבע על שקר על כל דבר שקר דקרא יתירא הוא דהא כתיב מכל אשר ישבע עליו לשקר: וכחש בה ולא במוצא הפי' אם תבעוהו בעלים אם מצא אבידתו או ראה מי שימצא אותה וכפר ונשבע שלא מצא ולא ראה מי שמצאה ולבסוף הודה או הודה בתחלה וכפר בגוף האבידה מביא (חומש) [אשם] אבל אם הודה שראה מי שמצאה אין מביא אשם אבל יש לומר שמביא חטאת ככופר על עדותו. ואיפשר כמו כן לומר שהוא פטור לגמרי מפני שהוא עד אחד ועד אחד פטור שהוא דבר הגורם לממון ולאו כממון דמי ופלוגתא היא בבבא קמא פ' הגוזל [קה:]: מיהו קשיא לי מאי איצטריך ליה למעוטי ולא במוצאה פשיטא דכופר בעדותו לא מחייב אשם דהא כתיב ביה חטאת עולה ויורד. ונראה לי משום דשאני כפירת עדות אבדה משאר עדות לפי ששאר עדיות יש בהם תובע ונתבע אבל עדות אבדה שהוא אינו יודע מי מצאה אבל הוא תובע לזה אם הוא מצאה או ראה מי שמצאה סד"א ליהוי האי כתובע ונתבע בגוף האבדה קמ"ל: בן עזאי אומר שלש אבדות הן. ובפ' הגוזל [קה:] גרסינן שלש שבועות הן ושניהם ענין אחד הוא אלא שזה הלשון השנוי כאן בספרא יותר מדוקדק מפני שהשבועה אחת שהוא כפר הכל שלא הכיר האבדה ולא הכיר מוצאיה ולבסוף הודה מה שהודה. ופעמים שמודה שהכיר במוצאיה ולא בה בכל אלה פטור הוא מאשם משום דבעי' וכחש בה ולא במוצאה נמצא שאין ההפרש אלא בידיעת האבדה אבל בשבועה אין הפרש. ונשאר לנו לפרש כשהודה שהכיר בה ולא במוצאה או הכיר במוצאה ולא בה מה תועלת יש לו בהודאתו או מה הפסד היה לו בכפירתו. ואיפשר לומר כגון שהיה בעל האבדה תופס את שורו מיד אחר ואמר לו זה השור שלי הוא שאבד ממני והלה אומר לא כן מצאתיו אבל אינו שלך כשיעיד העד שהשור שלו אעפ"י שיאמר איני מכיר מוצאו ולא ידעתי אם מצאו זה או אחר מכל מקום השור חוזר לבעליו מתוך הודאת המוצא והעדות הרי כשהיכיר מפסידו בכפירתו: וכשהיכיר במוצאה ולא בה כגון שיאמר המוצא זה השור שלך הוא אבל אני לקחתיו ממך ובעל השור אומר אבד ממני ומצאת אותו והעד יודה עכשיו שהוא ראה את השור תועה בין הכרמים ואמר אלך ואאספנו אל ביתי עד ידרשו אותו כי אבדה היא והוליכו לביתו בחזקת אבדה אבל העד אינו יודע שזה השור של זה

האיש הוא אבל מ"מ הרי הודה זה כי השור של זה הוא נמצא שזה מתחייב מעדותו של זה ומהודאתו:

פסקה ח

בל בקיא כשמו דומה שהוא ממיני צבעים ובסוף תוספת' דמעשרות ר' יוסי אומר אף זרעוני שדה כגון זרע אסטים ובקיא והשורש נקרא בקיא והעלין שלו נקרא בל בקיא כגון נדיא ששנינו בע"ז [מח.] ובמעילה [יד:] והמים ששולקין אותם בהם צחים ושמינים ומראיהם כמראה שמן: מי מעים מי שליקת המעים לאחר שהוציא הפרש ורחיצתו מפני שהם נקרשים ודומין במראיהם לבנים: חלב חמור כקטף הקטף הוא הצרי והוא מקטיפת היניקות של אילן ידוע שקוטפין אותו ביד בראש יניקותיו והמים היוצאין מן הקטיפה הם חשובים והוא הצרי והם ירוקים כמו חלב החמור ובעלי האונאות מערבין אותו בו: רשב"ג אומר הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף: קומוס במור מיני שרפים הם אלא שהמור יש בו חשיבות יותר משאר שרפים והוא ממין ידוע: חול בפול עלי גפנים בפילון: פילון כינוס של מיני ירקות כדאמרינן במסכת שבת [סב.] חומרתא דפילון ועלי גפנים דומין לעליו:

פסקה ט

דברים שאין משלמין עליהם את הקרן כגון תשלומי כפל וכו' והמוציא שם רע מוקים לה בכתובות [מב.] כשעמד בדין ואח"כ תבעו וכפר בו (שכפר) [שכבר] נעשה אצלו ממון וכי מודה ליה תו לא מיפטר ור' שמעון פליג עליה ואמר דאע"ג דהשתא ממונא ניהו גביה מכל מקום לענין קרבן שבועה בעינן דומיא דאבדה ופקדון שהיה עיקרן ממון יצאו אלו שהיה עיקרן קנס והכי מפרש לה בכתובות [שם]:

פסקה י

אחת בה בהנה מכל כולם בפסוק אחד הם ושלשה מיעוטין יתרין הן אחת ובהנה ומכל אבל בה כבר דרשנו אותו למעלה בה ולא במוצאה. ואלו שלשה מיעוטין ממעטין חבלה בשבת והדלקת גדיש בשבת וחבלת אביו מפני שהוא נדון בנפשו ואינו משלם ממון:

פרשה יג

פסקה א

והיה מיד מה יעשה והשיב כלומר ויהיה אשם בעיניו ולא יאחר הגזל בידו אלא ישיב מיד: אינו שב כלומר אם אינו בעין ישלם יכול יהא משיב בעין ועל כל זה ישלם דמים אחרים כעין תשלומי כפל ת"ל והשיב את הגזלה: העושק כלומר והשיב העושק. ת"ל אשר עשק שיכול משלם חומש ואשם על מה שעשק אביו ת"ל אשר עשק:

פסקה ג

יכול לא ישלם כל עיקר ת"ל או את הפקדון: מה ת"ל אשר הפקד סיים כאן את המדרש ולא השלימו מפני שכולו הולך על דרך הראשונים שדורש ריבוי האתים להשבת הקרן אפילו על גזל אביו: ואשר גזל ואשר עשק דורש למיעוט חומש ואשם מגזל אביו ועכשיו דורש כל זמן שעמו לא ישיבנו וכו' כלומר שאם רצה לשלם הגזל או הפקדון ויהיה הפקדון שלו אינו רשאי וכגון זה נקרא חמסן דיהיב דמי:

פסקה ה

עדיין אני אומר אימתי אינו משלם חומש ואשם על גזל אביו בזמן שלא נשבע לא הוא ולא אביו: היא כדי נסבה שאפילו על גזל עצמו אם לא נשבע אינו משלם חומש ואשם: אבל נשבע הוא ולא אביו או אביו ולא הוא על אלו כולם הייתי אומר שלא ישלם חומש ואשם על גזל אביו אבל נשבע הוא ואביו מנין שלא ישלם ת"ל אשר גזל ואשר עשק ואשר הפקד אתו. ואשר מצא כלומר כל הני למה לי אי גלי בחד או בתרי מינייהו הוה ילפינן לאחריני שאינו משלם חומש ואשם ואשם על גזל אביו. אלא מדכתב רחמנא כל הני שמע מינה לאגמורי שאפילו נשבע הוא ואביו הואיל ולא גזל ולא עשק הוא אינו משלם חומש ואשם על גזל אביו:

פסקה ו

ועדיין אני אומר אימתי הוא משלם קרן על גזל אביו בזמן שנשבע הוא ואביו אבל נשבע הוא ולא אביו או אביו ולא הוא וכו' ת"ל הגזלה העושק והפקדון והאבדה ישתלמו מכל מקום פי' מריבויא דקראי דבכולהו כתיב אתים דהא מרבינן מיניה להשבת פקדון על גזל אביו. ומדכתב כל הני שמע מינה לרבוי אפילו לא נשבע לא הוא ולא אביו: ומנין ליתן האמור למעלה כלמטה פי' על תשומת יד קאמרינן שלא החזירו הכתוב בכלל והשיב את הגזלה ומנין שיהא דינו כדין האחרים המוחזרים לכל דבר: ת"ל או מכל אשר ישבע עליו. עליו עד שיהא מתכוין לו פי' עד שיתכוין לכפור בפקדון פרט למי ששכח את הפקדון ונשבע לו עליו שזה אונס הוא. מכאן [אתה] אומר וכו':

פסקה ח

ישבע עליו לשקר ושלם ואין משלם אלא לאחר שבועה פי' על החומש קאמר שלא תאמר הרי החומש נוסף על הקרן ונותנו לבעלים יהא כקרן וישלם אותו לפני שבועה ולאחר שבועה ת"ל אשר ישבע עליו לשקר ושלם אותו וחמישיתו ושלם אותו הוא משלם ואינו משלם תשלומי כפל פי' אע"ג דאמרינן והשיב את הגזלה גזלה הוא משלם ואינו משיב אלמא אינו משלם כפל התם בזמן שהגזלה בעין שאינו משיב הגזלה ומשלם דמים אבל

אם אין הגזלה בעין מנין שאינו משלם תשלומי כפל ת"ל אותו וכו' כולם שמעתא פשוטה והיא מוצעת בב"ק מרובה [סה] ובפ' הגוזל [קג]:

פסקה יב

לאשר הוא לו יתננו ולא יתן לשלוחו שיוליך לו כלומר שלא יוצא ידי השבון בכך לפי שאם נאנסו מידו עדיין הוא באחריותו ואנן בעינן שיביא גזלתו ואח"כ יביא אשמו שאם הביא אשמו עד שלא הביא גזלתו לא יצא ואם נתן את הגזל לשלוחו עדיין לא הביא גזלתו אלא אם כן נתן לשליח בית דין דכתיב יתננו וכן אם מת הגוזל יחזיר ליורשים:

פסקה יג

ביום אשמתו בית שמאי אומרים ילקה בחסר ויתר פי' ביום אשמתו זהו יום הגזלה שאם כחש יתן ביום הגזלה כשעת הוצאה פי' מבית הבעלים דהיינו כשעה ששלח בה יד ואם נטענה אצלו או נתעברה אצלו אחר ששלח בה יד וגזזה וילדה הגזות והולדות שלו ואינו משלם אלא כשעת הגזלה. ואם איתה באותה שעה מעוברת וגזזה משלם כאותה שעה והיינו ביום אשמתו ביום גזלתו בין לחסר בין ליתר לפי שהפקדון נחשב כגזלה משיתבענו בב"ד ויכפור בו ואעפ"י שלא שלח בו יד וכן אם שלח בו יד עד שלא תבעו אינו נעשה גזלן עד שיתבענו דכתיב ביום אשמתו: וכי דינא הוא דמחייב ליה אשמה פי' חיוב תשלומין. מ"מ אין הלכה כר' עקיבא דקיימא לן כב"ה דמשעה ששלח בו יד נעשה גזלן עליו וחייב באונסיו והיא שעת הגזלה לחסר וליתר והכי איתא בפרק המפקיד [מג:]:

פרק כג

פסקה א

וכפר עליו הכהן לפני ה' ונסלח לו מנין שחייב על כל אחת ת"ל על אחת וכו':

פסקה ב

כיצד היו חמשה תובעין אותו ואמרו לו וכו' ואמר שבועה שאין (לה)[לכם] פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה לא לך ולא לך מנין שחייב על כל אחת ואחת פי' מן התובעין אעפ"י שלא הוציא מפיו אלא שבועה אחת: ת"ל על אחת לחייב על כל אחת ואחת יכול מפני שהם חמשה אנשים ומנין אפילו אחד וכו' מנין שחייב על כל אחת ואחת ת"ל על אחת כלומר כשם שהוא חייב על כל איש ואיש כך הוא חייב על כל תביעה ותביעה: ועדיין לא שמענו מכאן אם יהיה חייב על כל תביעה של כל איש ואיש כמו שהוא חייב על אחת או לא מי אמרינן פרטא אחת קאמר ליה או דילמא אכולהו קאי והא מילתא איבעיא לן במסכת שבועות פרק שבועת הפקדון ולא איפשיטא. ושאר השמועה כולה פשוטה היא ועיקרה בשבועות [לו:]:

פסקה י
לאשמה בה פרט לפחות משוה פרוטה שאינו משלם חומש ואשם בה מיעוטא הוא:
@99חסלת פרשת ויקרא

צו

פרק א

פסקה א
צו את אהרן אין צו אלא זירוז מיד ולדורות: בספרי נפקא לן זרוז דכתיב וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו. ומיד ולדורות מפרש' נרות ושלוח טמאים כדאיתא בשלש עשרה מדות: אמר ר' שמעון וביותר צריך זרוז כל מקום שיש בו חסרון כיס. מפרש לה בספרי צו את בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת אחוזתם. צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי. חוץ מאחד צו את בני ישראל כי אתם באים אל הארץ כנען זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה תזרזם בענין חילוק הארץ גם זו כמו כן יש בה זרוז וחסרון כיס: היא העולה על מוקדה:

פסקה ב
ר' יוסי הגלילי אומר מתוך שנאמר כל הנוגע במזבח יקדש כלומר ולמדנו ממנו דבר פסול אם עלה למזבח לא ירד: כלומר אפילו דברים שאינן ראויין לאישים כגון רובע ונרבע ומוקצה ונעבד וכיוצא בהן שאין פסולן בקדש. וכגון בשר קדשי קדשים ובשר קדשים קלים וכיוצא בהן וכל אותן השנויים במסכת זבחים פ' המזבח מקדש [פד.]. יכול אם עלו לא ירדו ת"ל כבשים פי' בפרש' ואתה תצוה כתיב כל הנוגע במזבח יקדש. וסמיך ליה וזה אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה וכו' מה כבשים של תמיד ראויין אף כל פסולין שעלו למזבח לא ירדו כשראויין למזבח פרט לשלא היו ראויים למזבח:

פסקה ג
ור' עקיבא דריש סמוכין מדכתיב בההיא פרשתא עולת תמיד מה עולה ראויה למזבח אף כל ראוי למזבח. פרט לאלה שכתבנו. ותרויהו ממעטי פסולין שאין פסולין בקדש ואיכא בינייהו עולת העוף פסולה מאן דאמר כבשים אבל עולת העוף לא כלומר כבשים הוא שאם היו פסולין ועלו לא ירדו כדכתיב כל הנוגע במזבח יקדש. וסמיך ליה כבשים: אבל עולת העוף פסולה אעפ"י שהיתה פסולה בקדש אם עלתה תרד:

פסקה ד
ור' גמליאל ור' יהושע דריש לה להא מילתא מהיא העולה על מוקדה על המזבח משמע היא העולה על המזבח בהוייתה תהא: על המזבח בין כשרה בין פסולה מ"מ בראוייה

למזבח יצא דבר שאין פסולו בקדש שלא נראה למזבח: מיהו מר דריש ליה מעל מוקדה ומר דריש ליה מעל המזבח ואיכא בינייהו דם ונסכים פסולין שהן ראויין למזבח ואינן ראויין לאישים כדמפרש ואזיל והכי איתא בזבחים פרק המזבח מקדש [פג.]:

פסקה ז

ר' יהודה אומר זאת היא העולה. הרי אלו מיעוטין פרט לשנשחט' בלילה וכו': ר' שמעון אומר עולה אין לי אלא עולה כשרה וכו' ובזבחים פרק המזבח מקדש. ור' יהודה מאי טעמיה כלומר הרי אלו כמו כן פסילין בקדש דהא קדשי מחיים קדושת מזבח ומאי שנא הנך תלתא משאר פסולין היינו טעמ' דמרבינן להו משום דאשכחן בהו הכשר במקום אחד דתניא [שם פד:] מפני מה אמרו לן בדם כשר שהרי לן הוכשר בבשר יוצא הואיל וכשר בבמה (אמר) [טמא] הואיל והותר בצבור וכו'. ומיהו אריבוי דוזאת תורת העולה קא סמיך ומרבוייא מרבינן מאי דאית ליה הכשרא בדוכת' אחרינא:

פסקה ט

חוץ מבעל מום שהוא כשר בעוף. ואם עלה לא ירד ומפרש לה התם לא הכשיר ר' עקיבא אלא בדוקין שבעין הואיל וכשרין בעופות והוא שקדם הקדשן את מומן: ונרא' לי דלאו דוקא דוקין שבעין אלא הוא הדין לכל מין שאינו מחוסר אבר שכולם כשרין בעוף חוץ ממחוסר אבר: אמר חנינא סגן הכהנים דוחה היה אבא את בעלי מומין ומפרש התם דפליג את"ק דאמר מורידין בכל מומין מעל גבי המזבח: ואיהו סבר דוחה כלאחר יד אבל בידים לא: יכול אף הנסכים אם עלו לא ירדו ת"ל עולה פי' זאת תורת העולה. ור' שמעון סבירא ליה כר' יהושע בנסכים ופליג עליה בדם שהרי הדם כולל עצמו:

פסקה יא

מנין שאף הכבש מקדש את הראוי למזבח ת"ל ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח. על שאור ודבש קאמר ועל המעל' מבשר חטאת ואשם וממותר העומר ושתי הלחם דכתיב לא תקטירו ממנו אשה לה' כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו ואם העלה לכבש מהם הוא לוקה דכתיב ואל המזבח לא יעלו זה הכבש שעולין בו למזבח ומדלענין מלקות כבש כמזבח לענין קדוש נמי כבש כמזבח ואם עלו למזבח המזבח מקבלן:

פסקה יב

כלי הקדש שניקבו בזמן שהן עושין כשהם שלימים מקדשין מפרש טעמא בפרק המזבח מקדש [פח.] שניהם מלאים סולת אין ממלאים אלא שלמים הכלים יהיו במילואן: וכולם אין מקדשין אלא בקדש פירוש כשהם במקום הכשרן מיהו אין מקדשין ליפסל. וילפינן לה להא מילתא מהא דתנן בסוכה [מח:] גבי מילוי כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהיו ממלאין חבית של זהב שאינה מקדשת אלא מן השילוח ומניחה בלשכה.

ואם איתא דכלי שרת אין מקדשין כלל שלא במקומן לזעירי דאמר אין שיעור למים וכלי שרת נמי מקדשין ליפסל ביוצא ובלינה:

פסקה יג

דברים שאינן ראויין ליקרב בלילה כגון הקומץ והלבונה פי' שיהו נותנין ויהיו מתעכלין והולכין וכו' ומתרץ לה במנחות בפרק הקומץ רבה [כז:] שיהא נותנו עם בא השמש. מיהו אינו מתיר שיריים באכילה עד שיצית האור ברובן והכי איתא התם. ואע"ג דמרבינן להנך מזאת תורת העולה הני מילי לקליטה שאם נתנן מבעוד יום רגע אחד מתעכלין כל הלילה אבל ליתן אותם בתחלת הלילה לא דהא כתיב ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם חוץ מהקטרת איברים ופדרים שהתורה התירה אותם בלילה ממש:

פסקה יד

אתה אומר לכך נאמר כל הלילה שיהא נותנן כבא השמש והם מתעכלין כל הלילה איברים ופדרים קאי כלומר שמצוה הוא שיתן אותם על גבי המערכה מיד ויתעכלו כל הלילה או אינו אלא שבא להתיר שיהו מעלין אותם כל הלילה ואם לא נתנן בתחלת הלילה לומר שאין נפסלין בלינה עד שיעלה עמוד השחר כשהוא אומר ולא ילין חלב חגי עד בקר זהו האמור כלומר מכאן למדנו את זה דעד בקר הוא דלא ילין הא כל הלילה ילין לימד שאין מעלין אותן מן הארץ למזבח כל הלילה: הא מה אני מקיים כל הלילה מצוה שיהא מבא השמש ומתעכלין והולכין כל הלילה: מיהו אם לא נתנן עד סוף הלילה ובבקר לא נתעכלו מסדרן בשעת סדיר מערכה: ד"א אתה אומר לכך נאמר כל הלילה שיהא נותנן עם בא השמש וכו' ועל הקומץ ועל הלבונה והקטורת קאי שנותן להם כל הלילה לפסול מריבוייא או אינו אלא שבא להתיר שיהו מעלין אותם מן הארץ למזבח כל הלילה כעין איברים ופרדים דלא בעינן שיהא נותן עם בא השמש: כשהוא אומר לא ילין חלב חגי עד בקר זהו האמור לימד שיהו מעלין פי' בחלב לבדו הוא דאמר הכתוב שלא ילין עד הבקר הא כל הלילה ילין לימד שיהא מעלה איברים ופרדים מהארץ למזבח כל הלילה:

פסקה טו

הא מה אני מקיים כל הלילה כלומר עם ריבוי דתורת שאנו מרבים עמהם הקומץ והלבונה לכל הלילה אלא ודאי הוא נותנן עם בא השמש ומתעכלין כל הלילה אבל ליתן אותם מהארץ למזבח משחשכה כלל לא וחוזר ומסדרן על המערכה כדאיתא ביומא [מה.] ובמשנת תמיד [כט.]: כל הלילה מה ת"ל עד הבקר אלמא אם אינו ענין לעיכול איברים תנהו לעיכול הדשן לימד שיהו תורמין המזבח כל הלילה פי' דכתיב בתריה והרים את הדשן ואירשא דפרשת' קאי דכתיב כל הלילה ומדכתיב עד בקר וסמיך ליה

והרים שמע מינה לאגמורי לתרומת הדשן שהרי כל הלילה נכנס בכלל עד הבקר ומשום הכי זמנין דמקדמינן ליה קודם חצות דהיינו ברגלים כדאיתא ביומא: מיהו לענין הקטרת איברים ופדרים שפקעו בחצות תלייא מילתא דמחצות ואילך יצאו מידי מעילה דהא כל הלילה קאי אהקטרה וקאי אהרמה. ומקרא נדרש לפניו ולאחריו הילכך חלקהו חציו להקטרה וחציו להרמה: אבל לענין הרמה רחמנא רבי ליה זמנא מחצות מדכתיב עד הבקר והרים תן בקר לבקרו של לילה הוא החצות האחרון וכשנותנין לו עד בקר אחר מן הלילה נמצא שהוא נכנס בתוך החצות הראשון והכי איתא בזבחים פרק המזבח מקדש [פו:]: ומייתי לה במסכת יומא פרק א' [כ.]:

פסקה טז

מנין לראש מזבח הפנימי דהיינו אש של קטרת שלא תהא אלא ממזבח הראשון כלומר שלא מן הדיוט כמו שמביאין למזבח החיצון אם כבתה אש שלו ת"ל והאש על המזבח וכו': אש ומחתה ומנורה פי' מחתה של יום הכפורים ומנורה הדלקת הנרות ואעפ"י שאין אש מפורש במנורה ההדלקה באש שבידו: או כלך לדרך זו נאמר תן אש במזבח פנימי פי' דכתיב ואש המזבח תוקד בו שהרי דרשנו אותו לאש מזבח הפנימי להקטרת קטורת. ונאמר תן אש במחתה ומנורה מחתה דכתיב ולקח מלא המחתה גחלי אש מנורה דכתיב להעלות נר מה אש מזבח הפנימי ממזבח שהיא חוצה לו כלומר מן הסמוך לו שאין מזבח אחר חוצץ בינה לבינו אף מחתה ומנורה ממזבח שהיא חוצה לו דהיינו מזבח הפנימי שהוא קרוב להם ואין מזבח אחר חוצץ ביניהם והחיצון חוצה להם הוא: ת"ל אש תמיד וכו' אש שאמרתי לך שתבא תמיד דהיינו מנורה דכתיב להעלות נר תמיד לא תהא אלא ממזבח החיצון דהנך כולהו על מזבח העולה קיימי כדכתיב ברישא דפרשה והא דאמרינן בהדלקת הנרות שתהא ממזבח החיצון כשמצאן שרבו כולן קאמר אבל כבר שנינו דנס גדול נעשה במנורה בנר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מתחיל ובו היה מסיים. אי נמי בנר מערבי עצמו שאחר שמשלים להדליק שאר הנרות ממנו מטיבו ומדשנו ומדליקו ממזבח העולה וכן היה עושה בכל ערב וערב: למדנו אש של מנורה פי' שנאמר בה תמיד אש מחתה מנין ודין הוא נאמר תן אש במזבח הפנימי וכו' כדאיתא במסכת יומא פרק טרף בקלפי:

פרק ב

פסקה א

מדו מדתו שלא יהיו לא ארוכים ולא קצרים אלא בינוניים. בד שיהו של בוץ בד שיהו חדשים בד שיהו כפולים בד שלא ילבש עמהם בגדים אחרים הא מייתי לה בזבחים פרק

ב' [יט:]: ובההיא גירסא גרסינן שיהא חוטן כפול ששה. אבל בירושלמי [יומא פ"ג ה"ג] גריס לה כלישנא דספרא ומפרש לה שיהו בגדים כפולין לכל אחד ואחד ומפיק טעמא מדכתיב ולבני אהרן תעשה כתנות לכל אחד תעשה כתנות: והא דאמרינן בד שיהו חדשים בד שיהו כפולים לאו ממשמעות' דבד נפקא לן אלא ה"ק בגדים שנאמר בהם בד צריכים שיהו של בוץ וצריכים שיהיו חדשים וצריכים שיהיו כפולים ומהם למצוה ומהם לעכב והכי מפרש לה במסכת זבחים [שם] של בוץ לעכובי חדשים למצוה ומדכתיב בהוצאת הדשן ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן ומאי אחרים פחותים מן הראשונים: צריך שיהיו חדשים כלומר שלא יהו שחוקים מיהו מדכתיב ילבש על בשרו מרבינן לקמן אפי' שחוקים בדיעבד כפולים נמי אם חוטן כפול ששה קאמר זהו לעכב אם לבגדים כפולים זהו למצוה: בד שלא ילבש בגדים אחרים פי' שלא ילבש יתור בגדים לומר שהרמת הדשן הרי היא כשאר עבודות: בד לא ילבש עמהם בגדי קדש דממין דידה קא ממעט אבל ילבש עמהם בגדי חול ת"ל בד מדכתיב בד יתירא דרשי' לכל הני: מה ת"ל ילבש להביא את המצנפת ואת האבנט כלומר שהרמת הדשן נעשת בשלשה בגדים של כהן הדיוט. ומיהו זהו בכתונת שהוא מלבוש גמור מדכתיב וילבש שאול את דוד את מדיו אבל המצנפת והאבנט אינם מלבושים אלא עטיפת הראש וחגור מתנים ולכך צריך לרבות מדכתיב ילבש: וכי זהו אבנטו של כהן גדול ביום הכפורים זהו אבנטו של כהן הדיוט והלא של כ"ג של בוץ לבדו כדכתיב ובאבנט בד יחגור ואבנט של כ"ה של כלאים תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר: אם כן מה ת"ל ילבש אפילו הם שחוקים ובלבד שלא יהיו מקורעים והכי אית' בזבחים [שם]: ור' אי סביר' ליה דבעינן ארבעה בגדים נפקא ליה מהיכ' דנפקא ליה לר' שמעון כדאיתא בסמוך ואיכא למימר נמי דלא בעינן ארבעה בגדים כדכתיב ולבש את בגדי הבד בגדי קדש:

פסקה ב

אם כן למה נאמר מדו כמדתו כלומר מדו משמע בגד אחד ואם כן הוא כל הארבעה בגדים בכלל לכך אמר כי מדו בד ללמד כמדתו:

פסקה ג

ומכנסי בד יהיו על בשרו בא ללמד ולא רטיה על בשרו כלומר שאפילו רטיה עצמה חוצצת והמכנסים עצמן למה נפרטו לומר שלא יהא דבר אחר קודם למכנסיים כענין שנ' ביום הכפורים: ומכנסי בד יהיו על בשרו משמע יהיו כבר קודם הכתונת וכן בהרמת הדשן צריך להיות כן: ילבש לא דריש ליה ואיפשר דסבירא ליה כן דמפיק ליה לרבות השחוקים. אי נמי הא ממעטינן ולא רטיה על בשרו מדכתיב ילבש על בשרו הוא דממעטינן כלומר המלבוש יהיה על בשרו שלא תהא הרטיה חוצצת:

פסקה ד

והרים את הדשן אשר תאכל האש יכול עצים ת"ל עולה פי' יכול אפר העצים בלבד ת"ל עולה שאף מן העולה היה מרים. אי עולה יכול איברי עולה כלומר מן המאוכלים שכבר נשרפו כל צרכן הא כיצד חותה מן המאוכלות הפנימיות ויורד: ושמו בנחת מדלא כתיב והשליך כדכתיב במוראה ונוצה: ושמו כולו מדלא כתיב ושם אלמא צריך שישים את כולו אצל המזבח. ושמו שלא יתפזר פי' צוברו במקום אחד ולא יתננו בשנים או בשלשה מקומות כדכתיב ושמו משמע כולו כאחד: מנין שמחזירו למערכה ת"ל אשר תאכל האש את העולה על המזבח כלומר אפילו עיכולי עולה אתה מחזיר על המזבח: **ומנין** אפילו לאיברים שפקעו מעל גבי המזבח קודם חצות שיחזיר ומועלין בהם לאחר חצות לא יחזיר ואין מועלין בהן ת"ל אשר תאכל האש כלומר עיכולי עולה אתה מחזיר בין פקעו בין לא פקעו אבל קודם חצות ואחר חצות נפקא לן מדכתיב כל הלילה והקטיר כל הלילה והרים כדאיתא ביומא [כ.] ובזבחים [פו:] פי' הא דאמרינן כל הלילה והקטיר דכתיב היא העולה על מוקדה על המזבח דהיינו הקטרה והא דאמרינן כל הלילה והרים אהאי קרא הוא דכתיב והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה וכו' דעל איברי עולה המאוכלים קאמר והרים כדדרשינן לעיל והא דאמרינן לעיל שיהיו מתאכלין כל הלילה התם בשלא נתאכלו ועדיין יש בהם ממש כדכתיב אשר תאכל האש את העולה פרט לאיברים שאינן מאוכלים ואם נתאכלו כל צרכם אפילו קודם חצות הרי הם דשן והם בכלל כל הלילה והרים את הדשן וכשאמרו עד חצות לא אמרו אלא באיברים שצורתן קיימת ולאחר חצות שפקעו ואינו רשאי להחזיר כבר נעשית מצותן ויצאו מידי מעילה והכי איתא בזבחים פרק המזבח מקדש [שם]:

פסקה ו

ופשט ולבש יכול כמצות יום הכפורים יהא פושט ולובש וכו' ובמסכת יומא [כג:] הכי גרסינן יכול יהא פושט בגדי קדש ולובש בגדי חול ת"ל בגדיו בגדים. מה בגדים שפושט בגדי קדש אף בגדים שלובש בגדי קדש. והכי פירושה יכול כמצות יום הכפורים שיש בה שינוי בגדים מבגדי פשתן לבגדי זהב ובגדים שהן ראויין לעבודה זו אינן ראויין לעבודה זו אף כאן יהא פושט מבגדים הראויין לעבודה זו ולובש בגדים שאינן ראויין לה ומאי ניהו מבגדי קדש לבגדי חול שהרי כהן הדיוט אינו ראוי לבגדי זהב כלל ת"ל בגדים מקיש וכו' מה בגדים שפושט שראויין למלאכתם פי' הראויים לעבודה אף בגדים שלובש ראויין למלאכתן כלומר לעבודת הדשן דהיינו מבגדי קדש לבגדי קדש אם כן למה נאמר אחרים פחותין מהן ר' אלעזר אומר אחרים והוציא את הדשן לימד על בעלי

מומין וכו' קסבר ר' אלעזר הוצאת הדשן לאו עבודה היא כלל הילכך לא בעיא נמי בגדי כהונה:

פסקה ז

והאש על המזבח תוקד בו אמר ר' יהודה מנין להצתת אליתא וכו' פשוטה היא במסכת יומא פרק טרף בקלפי [מה.]:

פסקה ט

ונאמר בנרות בבקר בבקר פי' בהטבת נרות דכתיב והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות האי בבקר בבקר קאי אקטורת וקאי אהטבת נרות: מנין לעצי המערכה תחלה שיקבלו את כל העולות פי' אעפ"י שרבינו למעלה מערכה אחת על מזבח החיצון מנין שיהו כל העולות בין עולת מוספין בין עולת נדבה קריבה על גבי גדולה של תמיד: ת"ל עליה העולה פי' על כל העולת סתם קאמר: ומנין הקומץ והלבונה וכו' ת"ל והקטיר עליה כל הקטרות יהו עליה יכול אף הקטורת יהא ממנה פי' אש שהיה בכל יום מכניס ממזבח העולה לפנימי להקטרת קטרת יכול יהא נוטלו מן המערכה ת"ל ובער עליה וערך אחת עשה לה ואחת לקטרת: כלומר וערך עליה והקטיר עשה בה מערכה כדי להקטיר ותרויהו על האש על המזבח תוקד בו קיימו: ובער האש וערך האש ובמסכת יומא [לג.] נפקא לן מאש המזבח תוקד בו האמור למעלה ואנן נמי הא דרשינן להאי קרא לעיל להאש מזבח הפנימי שלא יהא אלא ממזבח החיצון מיהו תעביד לה מערכה בפני עצמה אכתי לא שמעינן מינה אלא מהכא הוא דנפקא לן ובמס' יומא [שם] כולה מילתא נפקא לן מההוא קרא ומהכא נפקא ולא פליגי מידי דהאי ובער עליה גלי אכולהו אישים האמורים בפרשה שהם מערכות בפני עצמן: ומאן דדריש וא"ו וה"א קא מרבה מערכות מהנך רבויי כולהו אהאי דרשא קא סמכי כדפרישינן:

פסקה י

ת"ל עליה העולה אמרינן בפסחים [נח:] מאי תלמודא אמר רבא העולה עולה ראשונה פי' העולה משמע עולה מיוחדת והיא התמיד: עליה שלמים עליה השלם כל הקרבנות שלמים לשון השלמה והכי איתא בפסחים [שם]: אש תמיד אף בשבת תמיד אפילו בטומאה פי' אף בזמן שהתמיד קרב בטומאה איברים כמו כן יקרבו בטומאה. והכהנים הטמאים יסדרו את המערכה להקטירם עליה: ר' שמעון אומר בשעת מסעות מדשנין אותה פי' גורפין אותה מן הדשן ומן הגחלים שעליה שנאמר ודשנו את המזבח ובמסכת יומא בירושלמי פ' טרף בקלפי [ה"ו] גרסינן מה מקיים ר' יהודה ודשנו את המזבח וירוון כדכתיב ואכל ושבע ודשן:

פסקה יא

ר' יהודה אומר שתים מערכות בכל יום ושלשה ביום הכפורים וכו' וכולהו דריש להו מקראי ביומ' [מה]:

פרשה ב

פסקה א

תורת המנחה לבית עולמים פי' לפי שנאמר בפרשה בחצר אהל מועד יאכלוה. ומשכן קרוי אהל מועד ומנין לבית עולמים כן לכך נאמר תורת המנחה לבית עולמים. זו אינה נוהגת בבמה כלל שאין קרב בבמה ליחיד אלא עולה ושלמים של נדבה והביא בזבחים בפ' בתרא [קיג.]. והתם ממעטי רבנן אפילו מנחה ונזירות שאעפ"י שהמנחה ישרות וכתיב איש כל הישר בעיניו אפילו הכי אין מנחה בבמה כדדרשינן הכא: נזירות נמי קא סברי רבנן חובה אעפ"י שתחלת הנזירות נדבה מ"מ קרבנות הנזירות הבאים בסוף חובה הם עליו: תורה אחת לכל המנחות שיהו טעונות שמן ולבונה פי' אפילו מנחת כהנים ומנחת כהן משיח אעפ"י שאין שיריהן נאכלין:

פסקה ג

אם מצינו שלא חלק הכתוב בין מנחת חוטא של ישראל בין מנחת חוטא של כהנים דמנחת חוטא של כהנים כמנחת חוטא של ישראל וכו':

פסקה ד

הקרב אותה כשרה ולא פסולה. פי' פסולה כשם שאינה קריבה כך אינה טעונה הגשה. אותה כולה כאחת פי' שתהא כולה בכלי אחד בשעת הגשה. בני אהרן ולא בנות אהרן פי' לא מעיקר ההגשה הוא ממעט אותם שהרי שנינו במנחות פרק כל המנחות [ס] מנחת נשים טעונה הגשה אלא למעט בנות אהרן עצמן שאינן מגישות מנחתן. ולפי שמצינו בתנופה שהסוטה מניפה מנחתה על ידי עצמה בזמן שהיא (נהנת) [כהנת] לכך נאמר בני אהרן ולא בנות אהרן:

פסקה ה

ר' אליעזר אומר יכול יגישנה בדרומה של קרן או במערבה אמרת לאו וכו' פי' יגישנה באיזה קרן שירצה דהא כתיב לפני ה' במערב מפרש בסוטה [יד:]. היכן קיימת קסבר כולה מזבח בצפון קאי הילכך כותל דרומי של מזבח מכוון כנגד פתחו של היכל דהייינו לפני ה' בהדייא ולא מן הצדדין: ואת כל הלבונה והקטיר שילקט את הלבונה ויעלה לאישים פי' שעל ידי קמיצה הקומץ דלא כתיב בקומצו אלא מסולת ומשמן והכי איתא נמי בפרשת ויקרא:

פסקה ז

יאכלו שיאכלו עמה חולין ותרומה קודם אכילת המנחה יאכלו ובלבד שלא יאכלו המנחה אכילה גסה. ולקמן ממעטינן שלא יאכלו עמה חולין ותרומה בזמן שהיא מרובה כדי שלא יאכלו המנחה אכילה גסה או שמא יביאוה לידי נותר והא דאמרינן הכא שיאכלו עמה חולין ותרומה לא עמה ממש שהרי שיירי מנחות נכנסין בעזרת ישראל ואין מכניסין שם לא חולין ולא תרומה אלא עמה בסעודתה וזה במקומו וזה במקומו:

פסקה ח

לאהרן שלא במחלוקת ולבניו במחלוקת פי' בחלוקה כדכתיב לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו וכאן הוציא אהרן מכלל בניו לומר שהוא בחלוקה אלא כל מה שירצה יטול אומר מנחה זו אני אוכל חטאת זו אני אוכל מיהו הראוי לחלוקה כגון חלות של עצרת וחלות של לחם הפנים וכן בשאר החלות של מנחות אינו נוטל הכל לעצמו ואם מחצה אינו נוטל [אלא] פחות מן המחצה שהרי אמרנו למעלה נוטל ארבעה או חמשה מלחם הפנים: ור' חולק בברייתא על זו המימרא ואומר מחצה לאהרן ומחצה לבניו ומפיק טעמא מדכתיב בלחם הפנים והיתה לאהרן ולבניו ואכלוהו במקום קדוש מ"מ בדבר שאינו ראוי לחלוקה כגון מנחה אחת או חטאת אחת ואשם אחד הוא נוטל כרצונו דלאו אורח ארעא למיתן ליה פלגא דמנחה או פלגא דחטאת. וכי הא מילתא איתא ביומא [יז:]. ובמסכת יומא בירושלמי [פ"א ה"ב]. מקשי ליה מנחה זו אני אוכל וכו' כאן נוטל את הכל וכאן נוטל מחצה. אמר ר' זעירא כאן ליחיד כאן לצבור:

פסקה ט

מצות תאכל מצוה. מפני שבאה לכלל היתר נאסרה וחזרה והותרה יכול תחזור להיתירה הראשון ת"ל וכו' כיוצא בו יבמה יבא עליה מצוה מפני שבאה לכלל היתר ונאסרה וכו' מפרש לה להא מילתא ביבמות בפרק החולץ [מ:]: מצות תאכל מפני שהיתה בכלל היתר רצה אוכלה רצה אינו אוכלה נאסרה משהוקדשה נקמצה חזרה והותרה יכול תחזור להיתירה הראשון רצה הכהן המקריב אוכלה רצה כהן אחר אוכלה ת"ל מצות תאכל מצוה על המרים והמקריב לאכלה מפני שהוא מקרא יתר דהא כתיב לא תאפה חמץ חלקם וכתי' במנחת המלואים ואכלוה מצות ולהכי תנא ביה קרא הכא לומר שמצוה על המקריב לאכלה:

פסקה י

יבמה יבא עליה מצוה על היבם לייבם יותר מלחלוץ לפי שבתחלה היתה בכלל היתר רצה כונסה רצה אינו כונסה נאסרה וחזרה והותרה יכול תחזור להיתירה הראשון רצה מייבם רצה חולץ ת"ל יבמה יבא עליה מצוה לייבם:

פסקה יא
מצות תאכל מה ת"ל לפי שנאמר יאכלוה אין לי אלא כולה מנין אפילו מקצתה ת"ל תאכל אפילו כל שהוא פי' אילו נאמר והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו מצות בחצר אוהל מועד יאכלוה ולא יאמר תאכל הייתי אומר אין חייבין על אכילתה חמץ אלא על מותר המנחה כולם ומנין אף על מקצתה ת"ל תאכל אפילו כל שהוא. פי' אילו נאמר והנותרת ממנה יאכל מצה:

פסקה יב
תאכל במקום קדוש יכול במחנה לויה ת"ל במקום קדוש היא לבדה שלא יאכלו עמה חולין ותרומה וכו' וכבר פירשתי אותה למעלה:

פרק ג

פסקה א
וכל מעשה יחידי שבה מפרש במנחות פרק כל המנחות [נה:]. לאיתויי קיטוף קטפה בחמץ לוקה הקטוף הוא בשעה שמחלק העיסה והעריבה האמורה עם הלישה הוא כשעורבין את העיסה כשהי' שלימה כולה:

פסקה ב
אלא לאחר מתנה לאישים פי' לאחר הקטרת הקומץ ובשאר קדשים לאחר הקטרת אימורין: יכול אף הפסולה תהא בדין המחלוקת פי' כדי לקיים בה מצות שריפה כל אחד בחלקו המגיעו יכול אף חלוקה תהא פסולה: אי נמי חלקם פי' אפי' חלקוה קודם מתנת האישים יכול תהא פסולה שהרי נאמר חלקם מאישי: ת"ל היא פי' קדשי קדשים היא הרי היא בקדושתה:

פסקה ג
כחטאת וכאשם מה חטאת של חולין [וביום] ובידו הימנית מן החולין דכתיב והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו משלו ולא משל צבור ולא משל מעשר שני: ביום כדי נסבה דמביום צוותו נפקא: בידו הימנית דבחטאת כתיב אצבע וילפינן ליה מאצבע דמצורע דכתיב ביה הימנית והכי איתא במנחות פרק התודה [פג.]: כאשם מה אשם אם נשחט שלא לשמו כשר דגבי חטאת כתיב ביה הוא בשחיטה בשעיר נשיא דדרשינן אם נשחט לשמו כשר ואם לאו פסול אבל אשם כתיב בה הוא בפרשת צו אלא לאחר הקטרת אימורין. אשם הוא והוא עצמו שלא הוקטרו אימוריו כשר והכי איתא בזבחים פרק א' [ז:]:

פסקה ה

כל זכר לרבות בעלי מומין למה אם לאכול הרי כבר אמור פי' בפרשת אמור אל הכהנים דכתיב לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל. חק עולם לבית עולמים. לדורותיכם שינהג הדבר לדורות. כבר פירשתי לעיל לפי שנאמר כאן בחצר אהל מועד יכול לא יהא הדבר נוהג אלא באהל מועד לכך נאמר לחק עולם. ואילו נאמר זה בלבד הייתי אומר להביא דורות הבאים. ומכל מקום באהל מועד שבגלגל ומשכן שילה שהיה שם תקרה אלא שהיו בו יריעות מלמעלה. אבל בית עולמים אימא לא לכך נאמר לדורותיכם שינהג לדורות: מאישי ה' אין בהם לדורות אלא לאחר מתן האישים:

פסקה ו

ת"ל בהם עד שיבלע יש מפרשים אעפ"י שאין בו נותן טעם והיינו דאמרינן בחולין גבי זרוע בשלה זהו היתר הבא מכלל איסור ואמר רבא לא נצרכה אלא לטעם כעיקר כלומר טעם ששים דהיתר בשאר קדשים אסור מפני בליעת משה וגבי איל נזיר[מותר]. ואי קשיא לך הא דאמרינן בזבחים פרק דם חטאת [צז.] בשל קדשים וחולין או קדשי קדשים וקדשים קלים אם יש בהם בנותן טעם הרי הקלים נאכלין כאימורין וטעונין מריקה ושטיפה ופוסלין במגע וכו' אלמא בעינן בקדשים בנותן טעם: ההיא לא קשיא מידי דשאני איסור גיעול מגוף החתיכה דהתם ליתנהו בקדשים בעין אלא הקדרה היא שבלעה והקדרה היא שפלטה. ומשום הכי בעינן התם בנותן טעם ופוסלין במגע דקתני דאם יש בה בנותן טעם מקדושת הגיעול של קדשי קדשים אף היא נעשית כחתיכה של קדשי קדשים ופוסלת חתיכה אחרת במגע לומר שאם פסולה היא תפסל האחרת ואם כשרה היא תאכל האחרת בחמור שבה: והא דקתני ונפסלין במגע קאי אקדשים וחולין שאף החתיכה של חולין שנתבשלה בקדרה של קדשים הרי היא כחתיכה של קדשים לפסול במגע כקדשים:

פרשה ג

פסקה א

זה קרבן אהרן ובניו יכול יהו אהרן ובניו מביאין כאחת את הקרבן כלומר יהו כולן שותפין בעשירית האיפה שלו ת"ל אשר יקריבו לה' כלומר כיון דכתיב זה קרבן אהרן ובניו למה לי למכתב תו אשר יקריבו וכו' אלא סמך קרבן לאהרן וקרבן לבניו אפי' הדיוטות צריכין עשירית האיפה כשהם מקריבין תחלה כדמפרש ואזיל: הא כיצד מיום שנמשח מביא עשירית האיפה עד עולם וזו היא מנחת חביתין שהיה מקריב כהן גדול בכל יום:

פסקה ה

מה סולת האמור (כאן) [להלן] במילואים חטים: מנחה הרי היא ככל המנחות של נדבה ללבונה ובפ' מנחת חוטא דרשינן להא מילתא מחטאת היא. מנחת כהן גדול שאינה באה על חטא טעונה לבונה:

פסקה ו

אילו אמר מחציתה בבקר ומחציתה בערב פשוטה היא ואיתא במנחות בפרק התכלת [נא.]:

פרק ד

פסקה א

על מחבת מלמד שטעונה כלי פי' לפי שכתוב תופיני לומר שנאפת בתנור ותנור אינו כלי שרת כמו שפירשנו במנחת מחבת בפ' ויקרא לכך אמר שצריך לשננה כאן במחבת שהוא כלי: ובמנחות. [נ:] פליגי בה אם אופה ואח"כ מטגנה או איפכא ומפרשי לה לקמן. בשמן הוסיף לה שמן ואיני יודע כמה הרי וכו' מפרש לה במנחות פ' התכלת [נא.] דאי לקבוע לה שמן כיון דכתיב על מחבת הרי היא כמנחת מחבת וכולה ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה. והכי קאמר עד שלא יאמר שמן יש לי בדין לרבות לה שמן מה טעם זו טעונה שמן ומנחת נסכים טעונה שמן. מה זו טעונה שלשה לוגין אף זו וכו':

פסקה ב

או כלך לדרך זו זו טעונה שמן ומנחת נדבה טעונה שמן וכו':

פסקה ד

או כלך לדרך זו דנין מנחת וכו' אלא הרי היא כמו כן בצבור אבל מנחת נדבה ומנחת חביתין לא יבאו לעולם בצבור שאין הצבור מתנדבין מנחה אפילו בקיץ המזבח: ובמנחות [נא.] גרסינן דנין י"ג"ל מי"ג"ל סימן יחיד גלל עצמה אינה טעונה יין וטעונה לבונה: דנין ת"חש"ט מת"חש"ט סימן באה שבת באה בטומאה וכאן בספרא חסר יין מי"ג"ל וחסר חובה מת"חש"ט. נחזור לדברינו כשראה ר' ישמעאל שאינה באה שמן להוסיף לה שמן על מנחת נדבתו איצטרך קרא ואמר בשמן להוסיף לה שמן והדר אמר ונהוי נמי כשמן להוסיף לה שמן ודילמא במנחת פרים ואילים שהם שני לוגין לעשרון שלישית ההין לשני עשרונים של איל וחצי ההין לשלשה עשרונים של פר. הדר אמר כשהוא אומר מנחת תמיד הרי היא כמנחת תמידין: ור' שמעון חלק עליו לומר שאינו צריך כיון דחזינן בשמן לרבות לה שמן אין לנו עוד ספק בדבר שתהא כמנחת פרים ואילים מפני שזו כולה אינה אלא עשרון ומנחת כבשים כמו כן כולה עשרון ומנחת פרים יותר הם מעשרון. ואי קשיא לך לדעת ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה כיון

דנפקא לן ממנחת תמיד בשמן מאי עביד ליה איכא למימר אי לאו דכתיב ביה בשמן דדרשינן ליה להוסיף לה שמן האי מנחת תמיד הוה אמינא לגופיה אתא שלא תפסוק ממנו לעולם כדאמרינן לעיל: והשתא דכתיב בשמן לרבות לה שמן דריש נמי הא:

פסקה 1

תעשה מורבכת מלמד שנעשית ברותחין כל צרכה פי' חולטין אותה במים רותחין כל צרכה ואח"כ מטגנין אותה במחבת ואופין אותה בתנור למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ואין לך רבוכה בתורה אלא זאת ושל תודה אבל שבמילואים כבר עברה שאין עושין רבוכה אלא במקום שנתפרשה: לפני המוספין. תביאנה קרא יתירה הוא תקריב אף (לפני) [לאחר] הנסכים והכי איתא נמי במסכת יומא [לג.]ומפרש טעמא ביומא עולה ומנחה וחביתין שם מנחה ומשום הכי קרב חביתין בתר מנחת נסכים ומנחת נסכים בתר חביתין: תופיני תאפה נא רבי אומר תאפה נוי ר' דוסא אומר תופיני רכה ובפ' התכלת מייתי לה להאי פלוגת' והכי איתא התם חביתי כהן גדול כיצד עושין אותם אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן אופה ואח"כ מטגנה ר' אסי אומר מטגנה ואח"כ אופה. אמר ר' חייא כוותיה דידי מסתברא דכתיב תופיני תאפה נאה. אמר רבי אסי כוותיה דידי מסתברא דכתיב תופיני תופנה נא. פי' מאן דאמר נאה שלא תשחיר באור ומפני שהיה אופה כל צורכה היה צריך ליזהר עליה שלא תשחיר ושמע מינה אופה ואח"כ מטגנה שאם היה מטגנה ואח"כ אופה כבר היתה משחרת משעת טיגונה שבמחבת של ברזל לעולם היא משחרת עם השמן: ומאן דאמר נא לומר תאפנה מעט כמו מצה נא האמור בפסחים שמע מינה מטגנה ואח"כ אופה ובשביל כן לא היה צריך לאפותה הרבה שכבר היתה נגמרת כולה בחליטתה ובטיגונה ובמעט היא נגמרת כולה: ולא שהיתה עתה נא אלא כל שאילו נאפה בתחלה בתנור ובשעת הוצאתה מן התנור עדיין היא נא ומכל מקום כיון שהוא מזהיר עליה לאפותה מעט שמע מינה כבר היא נגמרת על ידי הטיגון. וקשיא לי ודילמא מן הטיגון שעתיד לטגנה ולגמור בישולה על ידי הטיגון ולעולם אופה ואחר כך מטגנה. ואיכא למימר כיון דכתיב תופיני אלמא גמר בישולה על ידי האפיה ולא על ידי הטיגון. ואם לא שהטיגון קודם לאפייה באפיה מועטת לא נגמר אפייתה ר' דוסא אומר תופיני רכה אית ליה נא ואית ליה נאה פי' תהא אפויה כל צרכה אלא שתהא אפייתה כעין נא דהיינו רכה ואיפשר לרכה בזמן שהיא מושחרת בתנור והיינו נאה וממילא שמעינן דסבירא ליה אופה ואח"כ מטגנה דכיון דאית ליה נאה אם מטגנה ואח"כ אופה אי איפשר להיותה נאה ולא להיותה רכה בשעת אפייתה. ויש שגורסין לדברי ר' חייא בר אבא תופיני נא ולדברי ר' אסי תאפינה נאה ופי' נאה בישול נאה

דהיינו אפוייה כל צרכה ושמע מינה מטגנה ואח"כ אופה ומשום הכי צריך שתגמור בישולה באפייתה שהרי אין שם עוד מלאכה אחר האפייה. ומאן דאמר נא סבר אופה ואח"כ מטגנה שאם היה מטגנה ואח"כ אופה ובאפיה עדיין נא מתי תגמר אפייתה. ומאן דאמר רכה אית ליה נא ואית ליה נאה פי' רוצה שתהא נאה בבישולה לאפותה כל צרכה ומ"מ שתהא נא. ולענין הקרמה דומה שהיה אופה ואח"כ מטגנה דלא משכחת לה רכה אחר שלש אפיות: וזאת הגירסה היא מיושבת בעיני יותר וכך מצאתי אותה בשקלים אתיין אלין פלוגתא מאן דאמר תופיני תאפנה נאה כמאן דאמר מטגנה ואח"כ אופה והוי כמו בישול נאה: מלמד שכופל אחת לשנים ואינו מבדיל פי' כופלה עד שתהא כפולה לבצוע ואינו בוצע לגמרי: ואני תמיה כיון שהתורה אמרה מנחת פתים אף על פי שאין בה קמיצה מאין לנו שאינן פתותות. וי"ל מפני שכתוב במנחת מחבת פתות אותה פתים ודרשינן בה אי פתים יכול יעשנה פירורין ת"ל אותה לפתים ואין פתיתה לפתים אלא רחמנ' קפיד עלה שלא לבצוע אותה יותר מדאי וכיון דמנחת כהנים ומנחת כהן משוח אין בהן קמיצה נמצאת שבירת הפתים שלא לצורך ומשו' הכי כופלה עד שהיא קריבה כדי לקיים בה מצות פתים ומשמרה שלא תשבר משום דכתיב אותה: אי מה אהרן מביא רבוכה אף בניו יהיו מביאין רביכה ת"ל זה: נראה לי דלא ממעט אלא רביכה בלבד אף במחבת ותנור לא ממעט לה שהרי הוקשו אהרן ובניו לצד אחד ונתמעטו מצד אחר ושדינן מיעוטה לרביכה והקישא למחבת ותנור והטעם מפני שהמחבת נוהגת במנחת נדבה והרביכה אינה נוהגת אלא במין אחד שבתורה בלבד משום הכי שדינן מיעוטה לרביכה בלחוד:

פרק ה

פסקה ב

מלמד שהוא קודם לכל אדם פי' להיותו כהן גדול תחת אביו: כולה אמרה ר' יהודה מפ' לה במנחות בפ' התכלת [נא:] לדעת ר' יהודה שלימה היתה קרבה ושלמה בין הערבי' שלא נאמר מחציתה אלא כשהיא באה בחייו אבל משל יורשין אמר הכתוב משל בניו יעשה אותה:

פסקה ג

ר' שמעון אומר משל צבור היא באה שנאמר חק עולם משל עולם תהא: ולפי הגרסה הכתובה כך נראה לי דיליף ר' שמעון חק עולם דהכא מחק עולם דכתיב בלחם הפנים והתם כתיב מאת בני ישראל ברית עולם והאי דקא אמרי' ממי שהברית שלו הכי קאמר

ממה שנתנו בני ישראל למי שהברית שלו: כליל להקטרה כלומר גמרה להקטרה שתהא כולה מוקטרת:

פסקה ד

אין לי אלא מנחת חובתו אמנחת חביתין קאי והכי קאמר אילו לא נאמר וכל מנחת כהן וכו' הייתי אומר מנחת חובתו היא כמו כן אבל למנחת נדבתו לא שמענו לכך נאמר וכל מנחת כהן כליל תהיה וכו': מה ת"ל וכו' אף מקצתה פי' אם יאכל כזית ממנה שעובר בלא תעשה ת"ל תהיה ואפי' כל שהו וכו': אין לי אלא העליונה בכלל תקטר והתחתונה בלא תאכל מנין ליתן את האמור זה בזה וכו' פי' שיהא עובר על חובתו בלא תאכל ושיהא חייב להקטיר כל מנחת נדבתו. וא"ת נאמר בה כליל תהיה אפי' כן אני אומר שתהא נשרפת על בית הדשן אבל על גבי המערכה כעין הקומץ לא לכך הוצרכו ללמד מן העליונה שנאמר בה כליל תקטיר: ר' אליעזר אומר כל שבכליל ליתן לא תעשה על אכילתו פי' להביא כהן או זר שאכל מן האימורין או מן העולה ודריש ליה מוכל לא תאכל והכי איתא במנחות פ' ואלו מנחות [עד:] ומייתי לה במס' מכות פ' אלו הן הלוקין [יח.]:

פרשה ד

פסקה א

זאת אינה נוהגת בבמה כדפרישנא והכי איתא בזבחים פ' בתרא [קיז:]: אין לי אלא חטאות החיצונות וכו' שהן נאכלות הפנימיות שאינם נאכלות מנין ודין הוא ומה קדשי הקדשים ששוה לחטאות החיצונות למריקה ושטיפה פי' כדנפק' לן מדכתיב קדשי קדשים לא שוו להם לכבוס נפקא לן לקמן מדמה ולא מדם קדשי קדשים. חטאות הפנימיות שלא שוו לחיצונות למריקה ושטיפה פי' לפי שאינן נאכלות ואם נפל מרוטבן על הכלי די להם כדי געלה מפני שהן כחטאת הפסולה שהכתוב ממעטה ממריקה ושטיפה דכתי' ומורק ושוטף במים כל זכר בכהנים יאכל אותה והכי איתא לקמן אינו דין שלא ישוו לכיבוס ת"ל תורת החטאת:

פסקה ב

יכול אף חטאת העוף תלמוד לומר זאת. ובזבחים פ' דם חטאת [צב:] אמרינן ומה ראית לרבות חטאת הפנימיות אעפ"י שאינן נאכלות וממעט חטאת העוף אעפ"י שנאכלת. אמר רב יוסף [יאכלנה לזו] ולא לאחרת בנאכלת מיעט הכתוב דהיינו חטאת העוף. ופרכינן אלא זאת למה לי אי לאו זאת הוה אמינא אורחי' דקרא הוא: זהו שאמרנו בפרש' נשיא לרבות כל החטאות שלא תהא שחיטתן אלא בצפון כדדרשינן התם כשהוא אומר תשחט לרבות שעירי ראשי חדשים וכו' וכשהוא אומר תשחט לרבות חטאת מצורע

שאינה אלא מכפרת: ר' אליעזר אומ' מכאן לעולת חובה שלא תהא שחיטתה אלא בצפון לפיכך תלה כאן שחיט' החטאת בשחיטת עולה ללמד על עולת חובה שהיא דומה לחטאת שבאה חובה ולקבוע בה בצפון: והרי הוא בא ללמד על החטאת ונמצאת למדה הימנה. קדש קדשים אף זבחי שלמי צבור קדשי קדשים: ומה עולה נשחטת בצפון. ונראה לי דאי לאו ההוא היקשא מהכא לא שמעי' ולא מידי דמהיכא תיתי דזבחי שלמי צבור מיקרו קדשי קדשים. אבל השתא דקיימ' לן דהוקשו לעולה מה עולה קדשי קדשים אף זבחי שלמי צבור קדשי קדשים לכל דבר ליום וללילה ולזכרי כהונה ולמעילה. ולענין צפון נמי מתרבו מהכא דכתי' קדש קדשים: היא פרט לתודה ולאיל נזיר פי' אעפ"י שאינן נאכלין אלא ליום ולילה מכל מקום קדשים הם לכל דבר שאין בהם מעילה ונאכלים לזרים הילכך לענין צפון נמי כשאר קדשים נינהו:

פסקה ג

הכהן המחטא אותה פרט לטבול יום פי' מחטא מכפר כדמתרגמינן דמכפר בדמה. ואלו אין ראויין לכפר בדמה ומשום הכי אינם אוכלין ממנה: וכי מאין באת כלומר מהיכן הייתי מכשיר אותה שהוצרך הכתוב למעט אותה מכלל שנא' ודם זבחיך ישפך לימד על הניתנין במתן ארבע שנתנן במתנה אחת כפר: שומע אני אף חטאת שניתן דמה למטה תהא כשרה שהרי לשון שפיכה אינו אלא ליסוד דכתיב ואת כל דמו ישפוך אל יסוד מזבח העולה:

פסקה ד

והד"ה שנתנין למטה ואם נתנן למעלה לא הורצו שהרי לא נתרצו להיתר. אף הניתנין למעלה אם נתנם למטה לא הורצו (שי"ש מה"ן קר"ב למט"ה) אעפ"י שכתוב ודם זבחיך ישפך דמשמע דמרבה להו כדפרישי'. תאמר בעליונים אם נתנם למטה לא הורצו שיש מהן קרב למטה דהיינו שירים: הפנימיים יוכיחו שיש מהם קרב בחוץ דהיינו שיריים ואם נתנם בתחלה בחוץ לא הורצו הואיל ורוב דמיהן עיקרן בפנים תאמר בעליונים שהרי קרבנות מזבח החיצון ממרקן והכל בחוץ ויש מהם למטה אם נתנם למעלה תהא כשרה. ת"ל אותה וכו':

פסקה ו

כל אשר יגע בבשרה יקדש יכול אעפ"י שלא בלעו וכו' בזבחים פ' דם חטאת [צח.] פריך למה לי למיכתב במנחה ולמה לי למיכתב בחטאת והתם מפרש דמצרך צריכי:

פרק ו

פסקה א

ר' שמעון אומר אעפ"י שהיתה לה שעת הכושר ונפסלה אין דמה טעון כבוס מפרש בזבחים [צג.]. טעמא דר' שמעון דכתי' אותה וכתיב מדמה לאיתויי אפי' היה לה שעת הכושר ור' יעקב סבר אותה למעוטי תרומה ממריקה ושטיפה שאין צריך אחר ההגעלה אלא המריקה בלבד דהיינו שכשוך בצונן אבל שטיפה יתירתא ששוטפין אותו אחר השפשוף בתרומה אינו צריך. ומדמה אתא למעוטי חטאת פסולה שהיתה לה שעת הכושר. כשר להיות טעון כיבוס כי הוא הדם שנתקבל בכלי וניתז מידו של מזה עד שלא הזה טעון כבוס משהזה אינו טעון כבוס מפרש לה בזבחים [צג:]. עד שלא יצאה הזאה מתחת ידו ניתז ממנו על הבגד טעון כיבוס אבל משיצאה הזאה מידו ניתז מן השיריים שבאמצע אין טעון כיבוס לפי שהשיריים שבאמצע אינן ראויין להזאה כדדרשי' בסדר ויקרא בפ' כהן משוח:

פסקה ה

נשפך על הרצפה ואספו משום דאינו ראוי להזאה הואיל ולא נתקבל בכלי. מן הצואר מן הקרן ומן היסוד אינו טעון כבוס. ואשר יזה מדמה ולא שכבר הוזה:

פסקה ו

מה בגד ראוי לקבל טומאה אף כל ראוי לקבל טומאה פרט לעור עד שלא הופשט דברי ר' יהודה פי' שהעור שלא הופשט אינו ראוי לשום מלאכה אבל משהופשט ראוי לקבל טומאה על ידי מחשבה שאם חשב עליו לעזבו כמות שהוא הרי הוא מקבל טומאה מיד: ר' אליעזר אומר וכו' שאני מרבה את העור משהופשט ת"ל בגד מה בגד מיוחד דבר המקבל טומאה וראוי לכבוס אף כל דבר המקבל טומאה וכו' והעור אף משהופשט עדיין אינו מקבל טומאה עד שיחשב עליו: ובזבחים [צד.]. פריך מאי בינייהו אמר אביי מטלניות שאין בהן שלש על שלש איכא בינייהו חוץ מן העור שהופשט ומשום הכי פריך פלוגתא אחריתי מאי ניהו: וקשיא לי להוי פרט וכלל ונעשה כלל מוסף על הפרט ואתרבו כל מילי דהא לא דרשינן כעין הפרט אלא בכלל ופרט וכלל. ונראה לי משום דהאי אשר יזה עליה לא בכלל אתא אלא לגופיה איצטריך שאין טעון כבוס אלא מקום הדם כדדרשי' לעיל וכלל שהפרט צריך לו הוא מיהו אשר יזה קרא יתירא הוא ודרשינן ביה נמי ריבויא לעור עד שלא הופשט לר' יהודה ולשאר בגדים המקבלים טומאה לר' אליעזר וכיון דכלל שהפרט צריך לו הוא אין דנין אותו בכלל ופרט דהיינו מפרט הצריך לכלל השנוי בשלש עשרה מדות שאין דנין אותו בכלל ופרט:

פסקה ז

כיצד הבגד שיצא חוץ לקלעים נכנס ומכבסו במקום קדוש נטמא הבגד חוץ לקלעים בעוד שהדם עליו היה שאינו רשאי להכניס בגד טמא לעזרה ולכבסו בחוץ אינו רשאי כיצד יעשה קורעו ונכנס ומכבסו במקום קדוש. ובזבחים [צד:] פריך אמאי קורעו בגד אמר רחמנא יכבס והא לאו בגד הוא דמשייר בה מעפורת במקום הדם ומכניסו לפנים ומכבסו דכיון דקרע ליה רובא בטיל ליה טומאה מדאורייתא מיהו כיון דאיכא כדי מעפורת במקום הדם בגד יכבס קרינא ביה:

פסקה ח

כלי חרס שבשל בו חטאת שיצא חוץ לקלעים נוקבו ונכנס ושוברו וכו' ובזבחים [צה.] פריך כלי אמר רחמנא והאי לאו כלי הוא דנקיב ליה בשורש קטן דעדיין כלי הוא בכמה דברים כדאיתא במס' שבת בפרק המצניע [צה:]. כלי נחושת שבשל בו חטאת שיצא חוץ לקלעים נכנס וממרקו ושוטפו מבפנים ובזבחים [צד:] נפקא לן טעמא מדכתי' ואם בכלי נחושת וא"ו יתיר' מוסף על ענין ראשון וכתי' על הכבוס במקום קדוש: פוחתו מפרש לה התם דרציף לה מרציף שלא נתבטל לגמרי מתורת כלי שהרי יכול לתקנו ביד:

פרק ז

פסקה א

מנין לרבות שאר מיני מתכות ת"ל ואם בכלי ואם קא דריש:

פסקה ב

בושלה מלמד שמבשל ושונה ומשלש. באחרונה מורקו ושוטפו פי' באחרונה כשיגיע זמן הנותר שאינו ראוי לבשל בו עוד משום גיעול הנותר אז מגעילו ומורקו ושוטפו: וכן בכלי חרס באחרונה שוברו כדכתי' אשר תבושל בו ישבר. ואם בכלי נחושת מוסף על ענין ראשון. אי נמי היקשא הוא ובושלה דכלי נחושת קרא יתירא הוא ומיניה קא דרשינן: ר' טרפון אומר אם בשלו בו חטאת היום מבשל בו שלמים בו ביום נמצא כל הגיעול של חטאת פולט בכל השלמים. וכיון שאין בשלמים בנותן טעם מן החטאת הרי החטאת בטל בשלמים והקלים נאכלין בתורת קלים לשני ימים ולילה אחת. ועוד שלא ישלם זמן השלמים הללו מבשל בו שלמים אחרים ונמצא מאריך עליו מיום ליום ובתוך זמן השלמי' יכול לבשל בו חטאת ובלבד שיבשל שלמים אחר השלמים בו ביום: וחכמים אומרים עד זמן אכילה מריקה ושטיפה מפרש לה בזבחים [צז.]. ממתין לה כל זמן אכילה והדר עביד מריקה ושטיפה פי' שאם יגעיל אותו בתוך זמן אכילה אין צריך מריקה ושטיפה כמו שפירשתי לר' טרפון הואיל ועדיין לא נאסר הגיעול: וחכמים לא סביר' להו הא דר' טרפון משום דחיישינן שמא לא יגיע הבישול השני למקום הראשון

אי נמי כדי שלא יקל במריקה ושטיפה: והא דאמר ר' טרפון ברגל והוא הדין אפי' כל ימות השנה נמי מצי למעבד הכי אלא אורחא דמילתא קאמר משום דברגל שכיח שלמים ואיפשר דמשכחת ביה כל יום ויום גיעול: השפוד והאסכלה מגעילן בחמין במס' ע"ז [עז.]. פריך ליה מגיעולי גוים דבעי ליבון. ומתרץ לה משום דגבי קדשים כלי זה עושה גיעול לחבירו ומשום הכי מקילין בהו וסגי להו בהגעלה דמדינא אפי' הגעלה נמי לא צריך אלא משום חששא בעלמא מצרכי להו כדפרישנא. אי נמי משום מעלה בקדשים כדאמרן:

פסקה ג

להכשיר את כל המים אפילו מי גשמים דלא בעינן מים חיים ק"ו למי כיור מפרש לה בזבחים [כב.]. ק"ו למים הראויין למי כיור קא סבר מי כיור מי מעין הם אבל מי כיור עצמן לא דמים שאין להם שם לווי בעינן:

פסקה ו

אין לי אלא בעל מום קבוע בעל מום עובר מנין וכו' בזבחים פרק טבול יום [קב.]. פריש כלפי לייא. אמר ר' ששת איצטריך סד"א הוא, ומה טמא כמה דלא טהר לא אכיל אף האי נמי לא ליכול קמל"ן: קדשי קדשים מה ת"ל שיכול אין לי טעונה מריקה ושטיפה אלא חטאת בלבד מנין לרבות קדשי קדשים ת"ל קדש קדשים. יכול שאני מרבה אף התרומה וכו' ת"ל אותה למעוטי תרומה ור' יהודה סבר דאפילו קדשים קלים נמי טעונין מריקה ושטיפה מאי טעמא כתיב קדש קדשים קדש קדשים אין קדשים קלים לא. הדר כתיב אותה אלא ודאי למעוטי תרומה אלמא קדשים קלים נמי בעו מריקה ושטיפה. ור' שמעון אותה לכדאמרן כשרה ולא פסולה. היא למעוטי נמי תודה ואיל נזיר אעפ"י שהן נאכלין ליום ולילה כקדשי קדשים ור' יהודה לא מפיק להאי היא מאי דריש ביה. ונראה לי דקא ממעט מינה כשרה ולא פסולה ואפי' היתה לה שעת הכושר ונפסלה כר' שמעון אי נמי כיון דאותה מיבעי ליה תרומה כשרה ולא פסולה נפקא ליה מהיא והוא שלא היה לה שעת הכושר כר' יעקב. והא דממעטי' תרומה ממריקה ושטיפה דוקא משטיפה יתירתא שאחר המריקה דבקדשים מגעילין וממרקין פי' משפשפין בצונן ואח"כ שוטפין בצונן. ובשאר איסורין ממרקין בהגעלה אבל אין צריך שטיפה אם יש בהם נותן טעם הרי הקלים נאכלין כחמורין ואין טעונים מריקה ושטיפה ואין פוסלין במגע. נ"א ונאכלין במגע ואם אין בהם נותן טעם אין הקלים נאכלין כחמורין ונפסלין במגע ואין טעוני' מריקה ושטיפה: ומנין לרבות כל הקדשים ת"ל וכל: קשיא לי דנהוי בכלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט ונר' לי דקסבר אשר יובא כללא והוי כלל ופרט וכלל ואין אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש בחיצונים אף כל חיצונים פרט לפנימים שהוציאן

לחוץ או שהכניסן לפני לפנים שלא פסלן אי נמי קסבר ר' עקיבא כל כללא וכל ריבויא: וכי האי גוונא איכא בבבא קמא סוף פרק שור שנגח את הפרה:

פרק ח

פסקה א

אין לי אלא חטאת זכר. נקבה מנין וכו' בזבחים פ' כל הזבחים [פב.] מפיק לה להא מילתא דהא כולהו חטאות נקבות נינהו חוץ משעירי נשיא וקרא בנקבה קא מיירי כדכתי' אשר יובא את דמה. אלא הכי קתני אין לי אלא חטאת נקבה חטאת זכר מנין כגון שעיר נשיא ת"ל וכל חטאת אשר יובא לרבות של צבור כגון שעירי ראשי חדשים ושעירי הרגלים שהן בחוץ:

פסקה ב

מקום שאין המחשבה פוסלת וכו' נפקא לן מואם האכל יאכל ביום השלישי בפרש' קדושים שלישי שיהא מקום המחשב עליו בשלש בדם ובבשר ובאימורין. כלומר כל מה שיוציא מהן לאותו מקום יפסל לפיכך אם יחשוב בהם להוציא לאותו מקום פוסלו במחשבה והיינו חוץ אבל בפנים אם יכניס בו בשר כשר דדם אמר רחמנא ולא בשר הילכך אם יחשב בו להכניסו שם כשר:

פסקה ד

אמר ר' אליעזר נאמר כאן לכפר ונאמר להלן ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם לכפר בקדש מה להלן שכבר כפר וכו': ר' יהודה אומר הנכנס שוגג כשר פירוש אעפ"י שכפר והכי איתא פ' כל הזבחים שנתערבו [פג.]. ואני מסופק מה השוגג אם נאמר שוגג שהוא סבור שהוא ראוי לפנים או נאמר ישוגג שהוא סבור שהמשנה חוץ לפנים אינו פוסל:

פסקה ה

ת"ל כל בקדש באש תשרף באש כל פסולי המוקדשין באש ישרפו וכל דכתי' ברישא דקרא קאי אסיפיה:

פסקה ו

בית שמאי אומרים הכל ישרף בפנים אעפ"י שאין מכניסין שאר טמאים לעזרה ולא אפי' דבר שנטמא מכל מקום האי רחמנא רבייה שהרי הוא בכלל וכל קדש ישרף: ובית הלל אומרי' הכל ישרף בחוץ חוץ ממה שנטמא בולד הטומאה אסור להכניסו לעזרה כדכתיב ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ כו' הרי שעל כבוס בגדיו לוקה והלא הוא נטמא בנבלה ובגדיו נטמאו בו בספרא ובספרי בפ' אחרי מות ומשום הכי כל בשר קדש שנטמא ישרף בחוץ הואיל ובשאר טמאים יש להם איסור הטומאה אבל הנטמא בולד

הטומאה בפנים הואיל וטומאתו קלה ובמקדש היתה אין מטריחין אותו לצאת שהרי מן הדין כולן שריפתן בקדש שאין דומין לשאר טמאין אלא מפני חומר שאר טומאות גזרו עליהם לשרפן בחוץ וכיון שזה נטמא בולד הטומאה ובפנים לא גזרו עליו להוציאו לחוץ ואיפשר כמו כן שאם רצה להוציאו ולשרפו בחוץ אין מניחין אותו ובהא סבירא להו כר' עקיבא דאמר מקום טומאתו שם שריפתו: ר' יהודה אומר בית שמאי אומרים הכל ישרף בפנים חוץ ממי שנטמא באב הטומאה בחוץ גם הוא הולך על הדרך שפירשנו לר' מאיר אליבא דבית הלל דמן הפרה כולן שריפתן בקדש אלא מפני חומר אב הטומאה וטומאתו שהיתה בחוץ גזרו עליו שלא יכניסנו בפנים: וב"ה כדפרשינן לדעת ר' מאיר:

פסקה ז

ר' אליעזר אומר נטמא באב הטומאה מדבר תורה אסור להכניסו לפנים אבל בנטמא בולד הטומאה אפילו בשאר דברים מדבריהם אסור להכניסו לפנים אבל לא מן התורה הילכך בפסול בקדש צריך להכניסו לפנים: והא דאמרי' לעיל דעל כבוס בגדים לוקה איפשר דטומאת בגדיו לא חשיב כשנטמאו בולד הטומאה אלא כיון שהיא טומאת חיבורין כמי שנטמאו בנבלה עצמה. ר' עקיבא אומר משום טומאתו שם שריפתו ר' עקיבא לא פליג בין אב הטומאה לולד הטומאה אלא כיון דחטאת שנכנס דמה לפנים פסול ולפנים הוא מיניה ילפינן לכל שפיסולו בקדש הילכך לגבי טומאה נמי אם נטמא בפנים שריפתו בפנים ואם נטמא בחוץ שריפתו בחוץ והכי איתא בפרש' הן לא הובא את דמה ועיקרה דהאי פלוגתא בשקלים פרק בתרא ובגמ' מפרש עלה אבל לא כל הצורך: כל שטעון שריפה ליתן לא תעשה על אכילתו אוכל דרישא דקרא קא דריש:

פסקה ח

ר' יוסי הגלילי אומר אין הענין הזה מדבר בפסולי חטאת החיצוניות אלא בפרים הנשרפין כמצותן בפנים ליתן לא תעשה על אכילתן ולומר על פסוליהן שנשרפין לפני הבירה שאותן שאין נשרפין כמצותן חוץ לשלש מחנות הן נשרפין וכאן הוא אומר בקדש באש תשרף משמע ששריפתן בקדש אלא ודאי בפסוליהן קא מיירי שהן נשרפין בבית הבירה: אמרו לו מנין לחטאת שנכנס דמה לפנים שתהא פסולה אמר להם הן לא הובא את דמה וכו' דכתיב בפרש' המילואים כדאיתא התם. ופסולי קדשים ששריפתן בקדש מהכא נפקא לן שהרי פסולין כתובים כאן וכמו שאמרנו ולימד על פסוליהן שנשרפין לפני הבירה וכתי' וכל כדדרשינן לעיל. ולעבור על אכילתן בלא תעשה נפקא לן מלא יאכל [כי] קדש הם כל שפיסולו בקדש ליתן לא תעשה על אכילתו כדאית' בפסחים [כד.]:

פרשה ה

פסקה א

תורה אחת לכל האשמות ואשם מצורע שיהא דמו למטה מן הסקרא וכי מאין יצא אשם מצורע שצריך לפרט בו ולכתוב תורה בשבילו כדי לרבות שהרי כל האשמות מאשם סתמא נפקא ליה ולא הוצרך תורה לרבות אלא אשם מצורע בלבד ומנין מכלל שנ' באשם מצורע כי כחטאת האשם הוא לכהן:

פסקה ב

אי מה חטאת ניתן דמה למעלה על קרנות וכו' אף אשם מצורע יהא ניתן למעלה ת"ל תורת האשם קדש קדשים וכו' במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם ואת דמו יזרוק על המזבח לרבות כל האשמות ואשם מצורע שיהא דמו ניתן למטה במקום העולה כלומר לרבות אשם מצורע כשאר קדשים שיהא דמו ניתן למטה וכו': ומנין לדם האשם שנתערב בדם השלמים שיזרק ת"ל קדש קדשים וכו' הא מילתא כבר נפק' לן בסדר ויקרא בפ' עולה מדכתי' דם כדאיתא התם. והא דתניא הכא גבי אשם משום דבעי ר' שמעון לאיפלוגי כשנתערבו חיים דאמר שניהם ישחטו בצפון וכו' והאי פלוגתא לא שייכא בעולה שנתערבה בשלמים כלל לפי שאין מקטירין ואין אוכלין את הנקטרים. והלא שלמים טעונים תנופה פי' אימורי שלמי יחיד וחזה ושוק שלהם אמרו לו אין מביאין קדשים לבית הפסול פי' כי השלמים נאכלין לכל אדם לשני ימים ולילה אחד ועכשו שנתערבו באשם מיעט את אוכליהם ומיעט זמן אכילתן:

פסקה ג

ר' אליעזר אומ' מנין לעולת צבור שלא תהא אלא בצפון לפי שלא נתפרש צפון אלא בעולת נדבה של יחיד בפרש' ויקרא אבל לעולת חובת יחיד לא למדנו ולמדנוה למעלה מבמקום אשר תשחט העולה וכו' ועדיין לעולת יחיד למדנו לעולת צבור לא למדנו לכך הוצרך לומר כאן במקום אשר ישחטו את העולה לקבוע מקום לעולת צבור: קדש קדשים לרבות זבחי שלמי צבור שלא תהא שחיטתן אלא בצפון: וקשיא לי והא דרשינן ליה לעיל מחטאת. ואיכא למימר הכם למצוה הכא לעכב: והוא פרט לתודה ואיל נזיר וכו' אע"ג דהוו שלמים כוותייהו ונאכלין ליום אחד כוותייהו:

פסקה ד

יכול אעפ"י שלא שחטן בצפון ת"ל הוא. ובפרשת עולה קאמרי להכשיר בסמיכה ולפסול בצפון. ואמרי' מכשיר אני בסמיכה שאין הסמיכה נוהגת בכל העולת ופסול בצפון שהצפון נוהג בכל העולת. וכאן לא נוכל לומר כך מפני שכל האשמות טעונין סמיכה פי' כמו שהם טעונין צפון אלא לפי שהוקשו כל האשמות לעולה לענין צפון כשם שהצפון

מעכב בעולה מן הטעם שנתפרש בו כך הוא מעכב באשם ומשום הכי שרינן עיכובא לצפון וקולא לסמיכה:

פסקה ז

אמרו לו [לא] אם אמרת בחטאת שניתן דמה למעלה תאמר באשם שניתן דמו למטה פי' ויש לנו ללמוד אותו מעולה שדמה למטה כמותו ואל יוכיח עליו חטאת שדמה למעלה: אמר להם הפסח יוכיח וכו' כלומ' מעתה נלמוד אותו מפסח שהוא בא חובה כמותו ופסול שלא לשמו ואל יוכיח עולה ושלמים שהן באים בנדר ונדבה:

פסקה ח

אמרו לו הפסח נאמר בו הוא. ובזבחים פרק א' [י.] הכי גרסינן אמר להם פסח יוכיח אמרו לו מה לפסח שזמנו קבוע אמר להם חטאת תוכיח אמרו לו חזרנו חלילה חזר ר' אלי'עזר ודן דין אחר חטאת נאמר בה היא אמרו לו חטאת נאמר בה היא בשחיטה לפיכך אם שחטה שלא לשמה פסולה אבל אשם לא נאמר בו הוא אלא לאחר (זריקת)הקטורת אימורין והוא עצמו שלא הוקטרו אימוריו כשר: והמדרש הזה סרס את הדברים מפני שכבר הוא מפורש במקום אחר:

פרק ט

פסקה א

פרט לעולת הקדש דברי ר' יהודה מפרש לה (במנחות) [בזבחים] פרק טבול יום [קג.]. פרט למתפיס עולתו לבדק הבית דקדושת הבית עלה על העור ומפקיעו מיד הכהן לפי שאין הכהן זוכה בו מחיים: ר' יוסי בר' יהודה אומר אף פרט לעולת הגר מפרש לה התם פרט לעולת הגר שמת שאין לו יורשים שאין לה בעלים מביא בדמי העור צרכי עולה למנחת נסכיה. עולת איש אין לי אלא עולת איש עולת גרים נשים ועבדים מנין וכו' נראה לי דהאי עולת גרים נמי דמרבינן הכא עולת הגר שמת ואין לו יורשים קאמרי' ופלוגת' היא אדר' יוסי בר יהודה דאע"ג דלית ליה השתא בעלים מעיקר' מיהא עולת איש היא וקא מרבינן לה מעור העולה:

פסקה ד

לא אם אמרת במזבח שלא זכה במקצתו פי' שלא מצינו עור קרב במזבח תאמר בכהנים שזכו במקצת העור פי' בעור העולה וכיון שזכו במקצתו זכו בכולו בק"ו: ר' אומר כל עיקר לא הוצרך אלא לעור העולה כלומר שאר קדשי קדשים דין הוא שיהו עורותיהם לכהנים מפני שהעור הולך בכל מקום אחר הבשר שהרי הנשרפין כולן נשרפין אגב עורם והנאכלין לכהנים אם רצו הכהנים כמו כן נאכלין על גב עורם שלא מצינו שחייבה תורה הפשט לחטאת ואשם ושלמי צבור וכיון שיכולים לאכלם עם עורותיהם אם רצו

להפשיטן מפשיטין והעורות שלהם אבל העולה אין עורה כבשרה שהבשר כליל למזבח והעור טעון הפשט ולא נדע למי יהיה העור לכך הוצרך לפרש לכהן יהיה: עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה פרט לטבול יום שאין ראוי להקרבה שיכול לא יחלקו בבשר כמו שאמרנו למעלה שהבשר לאכילה והם אינם ראויין לאכילה ואעפ"י שהם ראויים לאכלה בערב כיון שבשעת זריקה אינן ראויין אינן חולקין. והכי איתא בזבחים פ' טבול יום [צח:]. ונפקא ליה מדכתי' הכהן המקריב את הדם השלמים ואת החלב מבני אהרן לו תהיה שוק הימין למנה: אבל העור שאינו לאכילה וכו':

פרק י

פסקה א

מנין לאומר הרי עלי מנחת מאפה שלא יביא מחצה חלות ומחצה רקיקין ת"ל כל המנחה אשר תאפה בתנור וכל נעשה במרחשת וכו' וכל מנחה בלולה בשמן פי' זהו מנחת הסולת. וחריבה מנחת חוטא. מה וכל האמור להלן שני מינים פי' שני מיני מנחות שהרי אין מביא מהם מנחה אחת שלא מצינו מנחה חציה במרחשת וחציה סולת אף כל האמור למעלה במנחת מאפה שני מיני מנחה כלומר מה שנתפרש בה ומאי ניהו חלות ורקיקין שני מיני מנחה הוא אבל לא מנחה אחת. הנה כי מנחת מאפה לבדה היא בשני מינין מה שאין כן בשאר מנחות כי מנחת מרחשת ומנחת מחבת אינן באות אלא חלות ומנחת הסולת אינה באה אלא סולת והקיש הכתוב מנחת מאפה לשתי המנחות הללו למנחת מרחשת ולמנחת הסולת מה אלו שני מיני מנחות אף במנחת מאפה שני מיני מנחות ומאי ניהו חלות ורקיקין ואם יכולין שניהן לבא במנחה אחת הרי אין כאן שתי מנחות. ור' יהודה דורש זה הענין בפרשת מנחה מקרבן קרבן אחד היא מביא וכו' ומפרש במנחות [סג:] איכא בינייהו דיעבד לר' יהודה כשרה ולר' יוסי בר' יהודה פסולה. ת"ל תנור מה תנור וכו' לכך שינה הכתוב במרחשת ומחבת להקישן לתנור:

פסקה ב

יכול לו לבדו פי' לקומץ ולמקטיר ת"ל לכל בני אהרן. יכול לכל המשמר כולו ת"ל המקריב וכו' וכל השמועה פשוטה היא ומייתי לה בקדושין פרק ג' [נג.]:

פרשה ו

פסקה א

ומניין לעשות זמן בבמה בזמן באהל מועד פי' נותר שאין הקדשים נאכלין בבמה אלא בזמן שהם נאכלין באהל מועד ת"ל זבח השלמים יוצא כשר בבמה שלא נאמרה בה במזבח לבד כדכתיב וזרק הכהן את הדם על מזבח ה' פתח אהל מועד ומהכא נפקא לן

שהזר כשר בבמה כהן על מזבח ה' ואין כהן בבמה והכי איתא לקמן בפרשת שחוטי חוץ ובזבחים מפיק לה מוזרקו הכהנים את הדם על המזבח סביב:

פסקה ג

אם על תודה מלמד שהתודה נשחטת לשם תודה ולשם שלמים דהכי אמר רחמנא תודת שלמיו שדי על תודה אבל שלמים לא ישחוט לשם תודה דכתיב זאת. ומיהו אם שחטן לשם תודה כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה:

פסקה ד

תורת זבח השלמים אם על תודה מה שלמים טעונין סמיכה ונסכים וכו' מפני שיצתה תודה לידון בדבר חדש פי' בלחם מה שאין כן בשלמים:

פסקה ו

מה שלמים באין מן המעשר פי' בזמן שפירש בשעת הנדר כדאיתא לקמן: ובמנחות פרק התודה [פב.] מפיק לה מקראי דאתו שלמים [שם] שם ממעשר דכתי' וזבחת שלמי' ואכלת שם וכתיב במעשר ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך כו' ואכלת שם לפני ה' אלהיך מה להלן מן המעשר וכו' מה שלמים לא פירש מן המעשר אינו מביא אלא מן החולין דכיון שנדר סתם נעשה עליו חובה כבר:

פסקה ח

ומנין ללחמה מן המעשר פי' כגון שפירש תודה ולחמה או אפי' פירש תודה מן המעשר ולחמה מן החולין והכי מפרש לה פ' התודה [פא:] והטעם הוא שהלחם בכלל התודה והוא טפל לתודה:

פסקה ט

ת"ל שלמים אשר יקריב והקריב על זבח התודה חלות נראה לי מריבויא דקרא קאמר דהא והקריב קרא יתירא הוא אלא לאקשויי לחם לזבח השלמים כלומר החלות יהו קריבות על תודה אם למעשר מעשר אם לחולין לחולין. והשתא הוא דקרא מפרש ואזיל כדפרישנא דתודה באה מן המעשר לחם נמי בא מן המעשר. ומעיקרא מהדר מנין ללחם שבא מן המעשר בשום ענין ותודה הוקשה לשלמים ושלמים ילפינן שם שם ממעשר אבל לחם מנא לן ונותיב לה קרא כמו שהשלמים מהני בהו פי' מעשר אף לחם נמי מהני ליה פי' מעשר ומייתי לה דרשא דכתיב יקריב והקריב כדפרשי' לעיל. הדר קאמר כיון דרבי רחמנא הקרבה ללחם אפי' מן המעשר מעתה אפילו אמר הרי עלי תודה סתם ולא פירש לחמה מן המעשר פי' לא הוא ולא לחמה לא פי' מן המעשר יכול יביא מן המעשר ומשום דקרא בעי למימר בסמוך אמר הרי עלי תודה מן החולין ולחמה מן המעשר שאעפ"י שפירש לחמה לא יביא אלא מן החולין להכי נקט לא פירש לחמה מן

המעשר. אבל מכל מקום לא היא ולא לחמה לא פירש מן המעשר. יכול יביא מן המעשר ת"ל שלמים אשר יקריב והקריב על זבח התודה חלות הלחם נמי הוקש לזבח שלמים מה שלמים בעי פירוש אף לחם נמי בעי פירוש הדר אמר ואם פירש תודה מן החולין ולחמה מן המעשר הרי פי' מן המעשר. יכול יביא מן המעשר ת"ל שלמים אשר יקריב והקריב על זבח התודה. בזמן שאמר הרי עלי תודה מן החולין יביא לחמה מן המעשר ואעפ"י שפירש לחמה מן המעשר כלומר ממקום שמביא הזבח משם מביא הלחם. וזה שפירשנו תחלה שהלחם גלל התודה ואין התודה גלל הלחם. ואם יחשוב החושב הרי הדבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש בשלמים שהתודה הוקשה לשלמים והלחם הוקש לתודה. נשיבהו שלא הוקש הלחם לתודה אלא לשלמים שנקראו זבח כדכתיב והקריב על זבח השלמים וכו':

פסקה י

יכול יביא מחיטי מעשר שני ת"ל שלמים אשר יקריב מה שלמים מן הלקוח בכסף מעשר אף לחם מן הלקוח וכו' ושם במנחות פ' התודה [פא:] פליגי אמוראי עלה דהא מילתא דאיכא מאן דאמר לא שנו אלא מחיטי מעשר שני לא יביא אבל מחיטים הלקוחים מכסף מעשר שני יביא. וחד אמר אפי' מחטים הלקוחים מכסף מעשר שני לא יביא ומפרשי טעמייהו התם דמאן דאמר יביא קא סבר מה שלמים שאין גופן מעשר אף תודה ולחמה אין גופה מעשר והני דלקוחים בכסף מעשר שני אין גופן מעשר. ומאן דאמר לא יביא סבר מה שלמים אינם מן מעשר אף לחם אינו מן מעשר והני דלקוחים בכסף מעשר הרי הן מן מעשר. והשתא למאן דאמר לא יביא לחמה מן המעשר היכי משכחת לה. ר"ל כגון שלקח [בכסף] מעשר שני חטים לצורך לחמי תודה דמעיקרא לא חיילה קדושת מעשר עלייהו אבל אם לקח חטים לצורך מעשר שני ואח"כ רצה להביא מהם לחמי תודה לא יביא דהואיל ומן המעשר הם כבר נעשה גופו של מעשר:

פסקה יא

פסח שהוא בא בחובה אינו בא אלא מן החולין וכו' במנחות פ' התודה [פב.] פריך ופסח גופיה מנא לן תניא ר' אליעזר אומר נאמר פסח במצרים ונאמר פסח לדורות מה פסח מצרים לא בא אלא מן החולין שהרי לא היה שם עדיין לא מעשר שני ולא שום הקדש אף פסח האמור לדורות אינו בא אלא מן החולין דכתיב ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה שיהו כל עבודות חדש זה בזה. הרי עלי תודה הרי עלי שלמים הואיל והם באין חובה שהרי משנדר מצוה עליו להביא לא יביא אלא מן החולין ונסכים מ"מ לא יבאו אלא מן החולין אפילו אמר הרי עלי שלמים ונסכיהם מן המעשר לפי שהנסכים לא הוקשו לשלמים כמו שהוקשו לחמי תודה:

פרק יא

פסקה א

מהו אומר אם על תודה יקריבנו והקריב. פי' והקריב קרא יתירא הוא ודרשינן ליה נמי על תודה שחילופה ותמורתה קריבה מיהו אין טעונות לחם אלא אחת שיקריב ראשונה מדכתיב יקריבנו: ואע"ג דפשטיה דקרא לאו אלחם קאי אלא על זבח השלמים שהזכיר בפסוק ראשון אם יביא אותו על הודאת נס שצריך שיביא עמו לחם: מיהו דרשינן מינה שהאחד הוא עיקר הקרבן ולא השנים מדכתיב יקריבנו ולא כתיב יקריב. הילכך אין השני טעון לחם הואיל ואינו עיקר הקרבן:

פסקה ג

והקריב על זבח לחייב על כל זבח וזבח. פי' שאם אמר הרי עלי תודה יביא לחם ארבעים חלות עם כל אחת ואחת. והדין הוא ומה במקום שמיעט בלחם ריבה בכבשים פי' בעצרת שאינו מביא אלא שתי הלחם על שני כבשים כאן שריבה בלחם אינו דין שירבה בכבשים שיביא זה הלחם על כמה כבשים ת"ל והקריב על זבח וכו':

פסקה ד

מה ת"ל בשמן בשמן שתי פעמים חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן. אמר רבי עקיבא אילו אמר בשמן וכו' הוי ריבוי אחר ריבוי וכו' במנחות פ' שתי מדות [פט.] פריך האי ריבוי אחד הוא דהאחד בשמן לגופיה. ומתרץ הכי קאמר אלו לא נאמר בשמן בלול אלא חלות מצות בלולות בלבד הייתי אומר בכל המנחות לוג והשתא שנאמר בשמן הוו תרי ריבויי ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט:

פסקה ה

מיעטו לחצי לוג נראה לי דר' עקיבא סבירא ליה במנחות כר' נחמיה ור' אליעזר בן יעקב דאמרי אפי' מנחה של ששים עשרון אין לה אלא לוגה ומשום הכי כי מיעט רחמנא שמן דתודה אוקמיה לחצי לוג אבל לרבנן דאמרי מנחה של ששים עשרון נותן לה ששים לוג הרי התודה עשרים היא. ואם לא נאמר בשמן כלל הייתי אומר הרי היא בכלל המנחות לעשרים לוג. ועכשו שמיעט שמן ממנה העמידה על עשר לוגין: אלא דרבנן כרבי אלעזר בן עזריה סביר' להו דאמר חצי לוג שמן לתודה ורביעית שמן לנזיר. ואחד עשר יום שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני:

פסקה ו

ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון מושח את הרקיקין כמין כי ומחזיר את השאר לחלות: גירסא זו מהופכת מגירסא דמנחות פ' ואלו מנחות [עה.] דתניא מנחה הבאה רקיקין בפני עצמן מביא לוג שמן ומושחן וחוזר ומושחן עד שיכלה שמן שבלוג. ר'

שמעון בן יהודה משום ר' שמעון אומר מושחן כמין כי ושאר השמן נאכל לכהנים: ותניא אידך מנחה הבאה מחצה חלות ומחצה רקיקין מביא לוג שמן וחוצהו מחצה לחלות ומחצה לרקיקין חלות בוללן ורקיקין מושחן על פני כולן ושאר השמן מחזירו לחלות ר' שמעון בן יהודה אומר מושחן כמין כי ושאר השמן נאכל לכהנים. תנא קמא דהכא ר' שמעון הוא דסביר' ליה מנחה באה מחצה חלות ומחצה רקיקין מיהו סביר' ליה דרקיק מושחן כמין כי ושאר השמן מחזירו לחלות לא כת"ק ולא כר' שמעון בן יהודה במנחות: ואם נאמר שאני ליה לר' שמעון בין רקיקין דמנחת מאפה לרקיקין דתודה אי איפשר להיות כן: והטעם מפני כי לחמי תודה נאכלין לבעלים חוץ מן התרומה ותרומה מתרת השאר לבעלים כתרומת גורן שהיא מתרת את השיריים ואם מותר השמן לא יחזירנו מי יתיר מותרו לבעלים:

פסקה ז

מניין לכולם שיהו סולת ת"ל חלות חלות וכו' אף מצות האמורות ברקיקין סולת: למדנו מכאן דבר בגזרה שוה. והכי איתא בזבחים פ' איזהו מקומן [נ.]:

פסקה ט

ואם נפשך לומר פי' משום דקשיא ליה אם איתא דסולת דכתב רחמנא ברביכה לאגמורי להנך אתא ליכתביה לחלות כדכתיב במנחת מאפה סולת חלות מצות בלולות בשמן אי נמי מפני שהם תחלה בפסוק והנך ליגמרו מיניה בחלות חלות ומצות מצות אלא מדשבקיה עד הכא אלמא הוא דהוי סולת אבל הנך לא להכי אמר וסולת מורבכת הרי היא כמוסיף על רביכה פי' הרי הוא כמוסיף שאר הנזכרים על רביכה זו מוסיף על ענין [ראשון] וילמד עליון מתחתון מה להלן ברביכה סולת אף כאן בשאר מינין סולת.

פסקה י

מה חמץ ארבעה עשרונות לקמן מפרש לה: מלמד שאין הלחם מתקדש עד שיקרמו פניו בתנור כדכתיב לחם ואין לחם אלא האפוי בתנור כדכתיב ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד. ונראה שכולן היו נאפות בתנור חוץ מן הרבוכה מפני שאי איפשר ואיפשר לומר שאף הרבוכה היה חולטה ברותחין תחלה ואח"כ היה אופה בתנור כמעשה החביתין ונפקא לן מדכתיב על חלות לחם חמץ משמע כמעשה חמץ עושה הלחם: מקודש ואינו מקודש דברי ר' מפרש במנחות פ' התכלת [מז.] אבייי אמר קדוש ואינו גמור רבא אמר קדוש ואינו ניתר באכילה לאבייי לא תפיס פדיונו ולא מצי מפיק ליה לחולין: ר' אליעזר אומר אין הלחם מקודש פי' ואפי' ביוצא אינו נפסל לדעת ר' בין לאבייי בין לרבא נפסל ביוצא מפני שקדש מעט בשחיטה:

פסקה יא

שלמיו לרבות שלמי נזיר לעשרת קבין ירושלמיות ולרביעית שמן פי' לפי שהנזירות היתה באה בשתי ידות כמצה של תודה חלות ורקיקים ואין בה רביכה וכל השלשת מינין מצה של תודה היו ט"ו קבין ירושלמיות שהן שש מדבריות שתי איפות והם עשרים עשרונות ונפקא לן לקמן מקראי: עשרה מהן למצה ועשרה לחמץ כדאיתא לקמן וחמש סאין ירושלמיות הן שלשים קבין ט"ו למצה וט"ו לחמץ והמצה היו שלש מינין חלות ורקיקין ורבוכה נמצאו חמשה קבין ירושלמיות לכל מין שהן עשרה קבין לשני מינין נמצא הנזירות עשרה קבין ירושלמיות ורביעית שמן בלבד מפני שהמצה כולה של תודה לא היה לה אלא חצי לוג שמן חצי לוג שהוא שתי רביעיות נותן רביעית אחד לרביכה והרביעית האחד מתחלק לעשרים חלות נמצא לנזירות אין לו אלא רביעית שמן מפני שאין רביכה: תלמוד לומר בו מצות וכו' פי' בנזיר מצות הוא בא ואינו בא רביכה לפי שלא נאמרו מצות ברביכה: אי נמי כדאמרינן ביבמות פ' החולץ [מ.] מצות תאכל מצוה לפי שהיתה בכלל היתר ונאסרה וחזרה והותרה יכול תחזור להיתירה הראשון רצה מצה אוכלה רצה חלוט אוכלה ת"ל מצות תאכל הכתוב שנה עליו לעכב שאינו אוכלה חלות אלמא לאו מצה גמורה היא לעניין מנחות הילכך בנזיר ששנה עליו מצות ורקיקי מצות מיעטו ברביכה דהיינו חלוט:

פרשה ז

פסקה א

והקריב ממנו מן המחובר. ר"ל שיהיו כולן בכלי אחד בשחיטת הזבח ויקח מהם ארבע חלות לתרומה וכעין תרומה הגורן שצריך לתרום מן המוקף: אחד שלא יטול פרוס שאם נפרס מקצת הלחם אחר זריקת הדם תורם מן השלם על הפרוס אבל לא יטול מי הפרוס משום דכתיב אחד. אבל אם נפרס קודם הלחם פסול משום דכתי' חלות דמשמע כשרות. והתודה כשרה לפי שהיא כתודה שבאה כולה לחם וידי נדרו לא יצא והכי איתא במנחות פ' התכלת [מו.] שיהו כל הקרבנות שוין וכו' פי' שיהו כל המינין שוין שלא יטול ממון על חבירו. תרומה לה' איני יודע כמה התרומה וכו' כדאיתא במנחות פ' התודה [עז:] ופשוטה היא:

פסקה ח

ת"ל תהיינה אלו שני עשרונות מפרש במנחות מאי תלמודא תה"יי"נה בשני י"ודין כתי' ובעשרונות דבר הכתו' כדכתי' ממושבותיכ' תביאו לחם תנופה שתים שתי עשרונים סולת תהיינה ואקרא דתביאו דהוא רבויא למקום אחד וקאמר מה שתביאו במקום אחד תהיינה עשרה עשרונות מפני שאנו למדין אותו משתי הלחם שהן חמץ:

פסקה ט

ומנין למצה וכו' יכול עשרה עשרונות של מצה יהו כלן קרבן אחד רצה חלות מביא רצה רקיקין מביא רצה רבוכה מביא כדאשכחן במנחת מאפה שנאמ' בו חלות ורקיקין ורצה זה מביא [רצה זה מביא] ולעולם מין אחד מביא ואין מביא שנים כמו שהחמץ שלו מין אחד ת"ל והקריב על זבח התודה חלות מצות ורקיקין מצות וסולת מורבכת על חלות לחם חמץ הרי כאן ארבעה מינין וכתיב והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה' נמצאו כולם ארבעים חלות ונוטל מהן ארבעה לתרומה שהרי למדנו לתרומה זו שתהא אחד מעשרה כתרומת מעשר וכיון שהיו ארבע קרבנות ומכל קרבן נוטל אחד מעשרה נמצאו כולן החלות והקרבן היו שלשה עשרונים ושליש עשרון לכל מין זה וזה הפירוש עיקר: וכן מנהג זה הספר כולו שהוא שואל והולך עד שמגיע לעיקר המקראות ומצינו כל פשוטו בסוף:

פרק יב

פסקה א

ומנין לרבות שלמי נזיר ושלמים הבאים מחמת פסח וכו' לפי ששלמי נזיר טעונין לחם כמותה ושלמי פסח מפני הפסח אינו נאכל אלא ליום ולילה ושלמים הבאין ממותר הפסח דין הוא שלא יהיו נאכלין אלא ליום ולילה:

פסקה ו

מנין לרבות את החגיגה אעפ"י שאינה באה בנדר ארבה את החגיגה הבאה בזמנה פי' חגיגת חמשה עשר מנין לחגיגה הבאה עם הפסח פי' חגיגת י"ד שאינה באה אלא כדי שיהא הפסח נאכל על השבע ופעמים באה ופעמים אינה באה כדאית' בפסחים פ' אלו דברים [ע.] וחגיגה הבאה עם התשלומין שאם לא הקריב חגיגת ט"ו ביום ראשון מקריב והולך כל הרגל כולו פי' כיון שאיחר זמנה שמא ימעט זמן אכילתה. ושלמים הבאים תוך המועד פי' שנדר אותם לפני הרגל ואיחר אותם עד הרגל וכשעלה לרגל הביאם כיון שלא הביא אותם בזמנם איפשר שיתמעט זמן אכילתם ועדיין תוך הרגל לא עבר עליהם בעשה ובאת שמה והבאתם שמה: מנין שאף זה נאכל לשני ימים ולילה אחת ת"ל נדר או נדבה:

פסקה ז

מתוך שנ' לא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון עד בקר בחגיגה הבאה עם הפסח הכתוב מדבר שיהא נשחטת בערב פסח. וא"ת בפסח עצמו דבר הרי אחר מכאן אמור תזבח את הפסח בערב כבא השמש ובשלת ואכלת וכו' אלא ודאי בחגיגה הבאה עמו הכתוב מדבר שתאכל לשני ימים: יכול ליום אחד. ת"ל לבקרו של שלישי. מפרש

לה בפסחים פרק אלו דברים [שם] משום דכתיב ביום הראשון דהיינו יום ראשון של פסח הרי בקר ראשון שלא ילין בקר ראשון כשהוא אומר לבקר הרי זה בקר של יום שלישי לשחיטתה: הדר אמר או אינו אלא לבקרו של שני ומה אני מקיים ביום הראשון בשתי חגיגות הכתוב מדבר אחת של חמשה עשר ואחד של י"ד וזו לבקרה וזו לבקרה. הדר אמר אם כן מה אני מקיים חגיגה הנאכלת לשני ימים ולילה אחת חוץ מזו כלומר כבר למדתי במקום אחר שיש חגיגה הנאכלת לשני ימים והיינו דקאמר חוץ מזו לומר שכבר דבר על החגיגה במקום אחר וריבה אותם לשני ימים. ומאי ניהו נדר אם נדר. וכן הוא אומר דהאי ביום הראשון לבקר במשנה תורה בשתי חגיגות הכתוב מדבר וזו לבקרה וזו לבקרה אם כן אין לך חגיגה שהיא נאכלת לשני ימים. וא"ת ריבויא דנדר או נדבה וכו' מנין לנו לרבות חגיגות בא דילמא לאיתויי שלמים הבאים תוך המועד ובאים לאחר המועד להא ודאי לא איצטריך קרא דנדר ונדבה ממש נינהו. אי נמי בחד ריבוייא אתו הנך כולהו תרי ריבוייא למה ליה ת"ל כבר אם אם נדר או נדבה נדר אם נדר או נדבה כלומר מכח הריבוי אנו למדים כי לא דבר הכתוב האחר אלא בחגיגת ארבעה עשר וקאמר ביום הראשון לבקר הרי שני בקרים אמורים כאן. וא"ת נדר אם נדר [או] נדבה הך דמשנה תורה למה לי אי לא כתביה רחמנא להאיך הוה מוקימנא ליה בחגיגת ט"ו בלחוד אבל חגיגת י"ד כיון דבהדיה פסח אתיא ומחמת פסח אימא תהוי כפסח לזמן אכילתה להכי איצטריך קרא. והשתא דחזינן דאפי' חגיגת ארבעה עשר נאכלת לשני ימים על כרחנו האי נדר אם נדר לאיתויי חגיגת ט"ו אעפ"י שאינה באה בנדר ונדבה ומהאי טעמא מרבינן חגיגת ט"ו לשני ימים. ומוקמינן זבח תודת שלמיו לרבות שלמי נזיר ליום אחד אעפ"י שהם שלמים ממש ובאים בנדר ונדבה והאי דמרבה להו מעיקרא כולהו מנדר אם נדר כל החגיגות וכל השלמים לאו ממשמעות דנדר אם נדר קאמר אלא דסמיך ליה אהאי קרא כדמפר' ואזיל:

פסקה ח

ומנין לרבות ולדות ותמורות של שלמים ת"ל וכו' ומנין לרבות בכור ומעשר ת"ל זבח קרבנו. ובספרי [פ' קרח] ובזבחים [נז.] מייתי לה שנאכל לשני ימים מדכתי' ובשרם יהיה לך כחזה התנופה הוסיף לך הכתו' הויה אחרת בבכור. מעשר קדשים קלים ונאכל לבעלים ואתי בכלל זבח. ובכור אעפ"י שנאכל לכהנים מרבינן ליה מדוכתא אחרינא. ובבכורות פ' עד כמה [כז:] מייתי ליה מקרא אחרינא לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה יום אחד משנה אחרת לימד על הבכיר שנאכל לשני ימים:

פסקה יד

או אינו אומר אלא ביום השלישי ישרף עבר שלישי לא ישרף פי' לא יקבר ת"ל ישרף ישרף לעולם: נ"ל דמדקרינא ישרף ולא קרינא ישרף:

פסקה טו

מבשר הזבח מן הבשר ולא מן העצמות וכו' שאין בהם משום נותר. וכן עובר ושליא אין בהם משום נותר. שליא פרשא בעלמא הוא. עובר קסבר ולדות קדשים בהוייתן הן קדושים. ואיתא להא מילתא בתמורה פ"א [יא.] גבי עובר חטאת: מיהו קשיא לי הא דגרסינן בזבחים פרק כל הפסולין [לה.] אמר ר' אלעזר פיגול בזבח נתפגל השליל פגל בשליל לא נתפגל הזבח פגל בעוף נתפגל המוראה פגל במוראה לא נתפגל העוף. ואמרי' בשמעתא לא מפגלין את הזבח ולא מתפגלין מחמת עצמן אבל מחמת זבח מתפגלין. וסייע רבא להא מילתא ממתניתן כדאית' התם. והשתא קשיא לי דהתם אמרינן דאין חייבין עליהם משום נותר וטמא כדאיתא הכא ואם כן היאך חייבין עליהם משום פיגול אעפ"י שפגל בזבח מה נפשך אי קדוש במעי אמו הוא לחייב עליה משום נותר וטמא ואם אינו קדוש במעי אמו אמאי חייב משום פגול והא חולין הוא. ואיכא למימר דשאני פגול דכתי' ואם האכל יאכל ריבה הכתו' כל דבר אכילה. אי נמי שאני פגול דאיהו דחייה בידים תדע דהא שליא ומוראת העוף דפרשא בעלמא נינהו שהרי אינה מטמאה טומאת אוכלין ולא טומאת נבלות אלא אם כן חשב עליה שהיא מטמאה טומאת אוכלין ואין חייבין עליה משום נותר וטמא ואפי' הכי מתפגלין מחמת עצמן והכי איתא בשמעתא התם והאי שליל נמי לא גרע משליא. וטעמא דמילתא דכיון דחשב עילויה דזבח ואפסיד ליה זבח לא עדיף מזבח דכיון דדחייה בידים מדחי איהו נמי בהדיא. ושיליא ומוראה נמי כיון דחשיב אזבח ודחייה בידים איהו נמי מידחי בהדיא זבח אע"ג דלאו אוכלה נינהו. מה שאין כן בנותר וטמא: ביום השלישי באש ישרף בנה אב לכל הנשרפין וכו' נראה גם זה מדקרינן ישרף ולא קרינן ישרף כדפרשי' לעיל:

פרשה ח

פסקה א

ואם האכל יאכל ביום השלישי אמר רבי אליעזר כוף אזנך לשמוע שהשוחט את הזבח על מנת לאכול ממנו ביום השלישי (וכן) וכו' הנאכלין ליום אחד שאסר לשחטן על מנת לאוכלם חוץ לזמנם: ועכשו למדנו מזה הפסוק שאם חשב לאכלן חוץ לזמנן שהזבח נפסל במחשבה ונתפגל. ולקמן מפרש דבחוץ לזמנו יש בו כרת ובחוץ למקומו פסול ואין בו כרת איפשר לומר כן מאחר שנכשר בשעת זריקה יחזור ויפסל בשעת אכילה מלכפר לבעליו והלא כפרה אינו אלא בדם וכיון שבעת זריקת הדם הורצה ומתכפר לו מפני

האכילה שיאכל אותו חוץ לזמנו היאך תפסל כפרתו והלא אפי' אבד כל הבשר כלומר אחר זריקה אינו בכך כלום אף זה שהיה בחזקת היתר אם אכל ממנו ביום השלישי יהא פסול הואיל והבשר הכהנים אוכלים והבעלים מתכפרין כדכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם וכיון שאכלוהו חוץ לזמנו פסלוהו לקרבן: ת"ל המקריב וכו':

פסקה ב

או אינו אומר המקריב אלא הכהן המקריב פי' כי הכהן המקריב דהיינו בית אב של אותו יום זוכה בחזה ושוק של שלמים ובא הכתוב לומר שאם אכלו הבעלים מן הבשר ביום השלישי ופסלו חזה ושוק שנתן לכהן ובקרבן שלו נפסל לבעליהם ולכהן ת"ל המקריב אותו לא יחשב לו בזבח הוא מדבר ולא בכהן דהוה ליה למכתב המקריב פי' לא יחשב לו ולא שהמקרא יוצא מידי פשוטו כי בודאי המקריב האמור במקרא זה או בכהן המקריב או בבעלים המביאים את הקרבן הוא שלא יחשב לו זה הקרבן לכלום וזה פשוטו. ואין להוציא מזה אבל מדכתי' אותו שהוא מקרא יתר והוא מדבר על המקריב שלא נכתב כאן אלא ללמד שעל פיסול הקרבה שחשב המקריב הוא נפסל ואינו נפסל באכילת הבעלים: לא יחשב לו במחשבה הוא נפסל וכו' פשוטו של המקרא לא תועיל לו מחשבתו לכלום אלמא במחשבה הוא מדבר:

פסקה ד

יכול אין מחשבה פוסלת אלא בזריקה ומנין לרבות שחיטה וקבול הדם ת"ל ואם האכל יאכל וכו' כבר פירשתי כל זה בפרש' ויקרא פי' מבואר: והפי' שהסכימה דעתנו עליו שהשוחט על מנת לקבל דמו למחר פסלה מחשבה. וכן השוחט על מנת לאכול מבשרו או להקטיר אימוריו או אפי' לשפוך שיריים למחר לא פסלה ובשאר דברים פסלה שהמקבל על מנת להקטיר אימורין למחר או לאכול מבשרו פסלה כדכתי' בזבחים פ"ב [כז:] במשנה: וכך היא הצעת זה המדרש על פי תירוץ המקרא: יכול אין המחשבה פוסלת אלא כשחשב בזריקה על האכילה בשעת ריצוי. ומנין לרבות במחשב בשחיטה על קבול הדם ולקמן מרבינן במחשב בשחיטה וקבלה וזריקה על הקטרת אימורין אי נמי במחשב בשחיטה וקבלה וזריקה על שפיכת שיריים ת"ל ואם האכל יאכל וכו': יכול שאני מרבה אף המחשב בשחיטה על שפיכת שיריים הדם. אי נמי במחשב בשפיכת שיריים על הקטר חלבים ואכילת בשר ת"ל לא ירצה המקריב זריקה בכלל אם האכל יאכל היתה שהרי הזריקה היא בכלל הדברים שהם מביאין את הזבח לידי אכילה ולמה יצא להקיש וכו'. ומוציא אני שירי הדם והקטר חלבים ואכילת בשר על הדרך שפירשנו:

פסקה ו

יכול אין המחשבה פוסלת אלא באכילת בשר מנין לרבות שפיכת שיריים והקטר חלבים כגון שחשב בשחיטה או בזריקה על מנת לשפוך שיריים למחר או להקטיר אימורין למחר ת"ל האכל יאכל שתי אכילות אכילת אדם ואכילת המזבח ושפיכת שיריים והקטר חלבים זו היא אכילת המזבח: זהו לשון הגמר' השנויה בזבחים [יג.]. אבל בכאן כתי' מנין לרבות זריקה הדם והקטר חלבים ת"ל וכו' מנין לרבות את המחשב בשחיטה על השחיטה ועל הקטר חלבים זהו לשון הספרים: ואיפשר שהכל בכלל השאלה לפי שאין לומר הכתוב אלא במחשב בשחיטה וזריקה ובעבודה על האכילה כמו שדרשנו למעלה מהאכל יאכל הדברים המביאים לידי אכילה. אבל המחשב על הזריקה עצמה ועל ההקטרה לא שמענו: ונפקא לן מן האכל יאכל שתי אכילות ושפיכת שיריים נמי אתיא בכלל הזריקה על פי הגמר' של זבחים מיהו שפיכה וזריקה אינן שוות בכל דבר שהמקבל על מנת לשפוך שיריים לא פסלה וכדין המקבל כך דין המוליך ופחות ממנו. וכדין הזורק כך דין השוחט לכל דבר. ואעפ"י שאין השחיטה פוסלת במקרא יותר מן הקבלה אפי' הכי בשחיטה תחלת כל ההכשר והיא מתרת בחולין מה שאין כן בזריקה: והטעם לכל זה ההפרש מפני שמקרא אחד מרבה ומקרא אחר ממעט האכל יאכל מרבה כל דבר שיביא את הזבח לידי אכילה שהמחשבה פוסלת בו לא ירצה המקריב ממעט שאינו מדבר אלא בזריקה. הילכך יש לנו למעט המחשב בקבלה על שפיכת שיריים מפני שהקבלה אינה מפורשת כמו הזריקה והשפיכה עצמה אינה מעכבת ואינה מפורשת באכילת מזבח מפני שהיא שתיה ואינה אכילה אלא שמצינו במקצת מקומות שתיה בכלל אכילה וכיון שהעבודה שהוא מחשב בה ואותה שהוא מחשב בה שתיהן אין מפורשות ראוי למעט אותם ממיעוט הכתוב יותר משאר עבודות וכן המחשבה בשפיכת שירים על ההקטרה או על האכילה ראוי למעט אותם מפני שאין בכולם דבר מעכב כפרה ואעפ"י שמחשב על האכילות המפורשות שקל הוא למעט את אלו ולרבות את האחרות ואין לנו אלא מה שמנו חכמים. וכבר פירשנו במקום אחר מה טעם אין אנו דורשין את הענין הזה בכלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט. ונאמר כאן זריקה אין מידי אחרינא לא. והטעם בזה וכיוצא בו מפני שאין הענין הזה פרט מפורש. ועוד כי הפרט צריך לעצמו שהזבח לא ירצה בפיסול מחשבתו הילכך הוה ליה ככלל הצריך לפרט: נחזור לשמועתנו שאין המחשבה פוסלת אלא מדבר הכשר ובמי שראוי לעבודה ובמי שכשר לעבודה: מדבר הכשר לאפוקי שיצא הדם לפני זריקה. או שיקבלוהו פסולים אעפ"י שזרקוהו כשרים: אי נמי כשנתערבו בו מחשבות אחרות

נפסלו. אי נמי בפסולי קרבן כגון רובע ונרבע ומוקצה ונעבד ותורים שלא הגיע זמנן וכל הפסולין לקרבן שאם שחטן וזרק דמן על מנת לאכול מבשרן למחר או להקטיר אימוריהם למחר אין בו משום פיגול והאוכלו אין בו משום כרת: אי נמי אם יצא בשר לפני זריקה למאן דאמר אין זריקה מועלת ביוצא אין חייבין עליו משום פיגול. ובמי שראוי לעבודה למעוטי הנתנין למעלה שנתנן למטה והניתנין בחוץ שנתנם בפנים: אי נמי איפכא וחשב בנתינתן למחר שאין בהם משום פיגול וכל זה יוצא לנו מדכתי' לא ירצה בהרצאת כשר כתיב מיום השמיני והלאה ירצה. אי נמי כתיב ונרצה לו לכפר עליו מה הרצאת כשר אין בו פיסול אף הרצאת פיגול שאין בו פיסול אחר: ובזבחים פרק ב' [כח:] דריש ביה נמי מה הרצאת כשר עד שיקרבו כל מתיריו אף הרצאת פגול אינו חייב משום פגול עד שיקרבו כל מתיריו:

פסקה ט

ת"ל ואם האכל יאכל ביום לרבות זבחים הנאכלין ליום אחד וכו' מדהוה ליה למכתב בשלישי:

פרק יג

פסקה א

ודין הוא זמן פוסל ומחיצה פוסלת פי' זמן פוסל באכילה כענין נותר. ומחיצה פוסלת באכילה לענין יוצא כדכתי' ובשר בשדה טריפה לא תאכלו כיון שיצא חוץ למחיצתו נאסר. והכי איתא בזבחים פ' כל הזבחים שנתערבו:

פסקה ב

ת"ל בפרשת קדושים ואם האכל יאכל ביום השלישי וכו' אם אינו ענין חוץ לזמנו תנהו ענין לחוץ למקומו. וא"ת מה ראוי להחמיר במחשבת חוץ למקומו יותר משאר מחשבת שהרי כמה דברים אחרים פוסלין את הקרבן במעשה כמו המחיצה ונאמר כמו כן שהמחשבה פוסל בזה: והטעם בזה מפני שנאמר ביום השלישי דמשמע מקום שהוא משולש בדם ובבשר ובאימורין כפסול במעשה ומשום הכי אפקיה רחמנא בלשון זה כתב נמי ביום לומר שהוא פוסל במחשבה זו כאלו מחשב ביום השלישי איהו דוקא לפסול הזבח אבל לענין כרת הא כתיב בשלישי פי' בנותר כתיב ואוכלו עונו ישא וכו' וכבר דבר למעלה מזה הפסוק בנותר ובחוץ למקומו שפירשנו ואמר בסוף ואוכליו עונו ישא ולא שנים ומוקמינן ליה בנותר דכתיב בהאי קרא כי את קדש ה' חלל וילפינן קדש מנותר דכתי' במלואים ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא מה להלן נותר אף כאן נותר והכי איתא בזבחים פרק ב' [כט.]: הא דקתני חוץ לזמנו בהכרת ואין חוץ למקומו בהכרת לאו משום דהאי ואוכליו קאי אחוץ לזמנו דהאי בהדא פרשת' דקדושים

תהיו לא כתיב פגול בחוץ לזמנו דמקרא אריכתא נפקא לן. והאי ואוכליו אנותר קאי כדפרישנא לעיל וכדכתי' התם אלא מילתא בעלמא הוא דקאמרינן שאעפ"י ששניהם יוצאין בלשון אחד ובשניהם הזבח נפסל במחשבה כדכתי' בתרוייהו לא ירצה אפילו הכי חוץ לזמנו ואין חוץ למקומו בכרת:

פסקה ג

יכול אין לי בלא ירצה אלא בששחטו חוץ לזמנו וחוץ למקומו מנין לנשחט בלילה נשפך דמה וכו' והפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן ת"ל לא ירצה ולא יחשב: נ"ל דלאוקומי בלא ירצה הוא דקא מרבה להו לומר שלא נתכפרו אבל שלא הותר בשר לאכילה מקראי אחריני נפקא שהזבח פסול דבכולהו כתיב בהן כדמפרשינן כל חד וחד בדוכתיה בזבחים והאי לא יחשב דקא מייתי הכא הכי קאמר לא יהא קרבן זה נחשב לכלום: חשב ואכל יכול יהו חייבין עליו כרת פי' לישנא בעלמא נקט משום דנסיבי קרא דלא יחשב ואם חשב זה הקרבן כקרבן גמור ואכלו כאילו נעשה כתקנו מה יהא עליו יכול יהא עליו בהכרת ת"ל אותו ואוכליו אילו בהכרת והללו אין בהכרת פירוש בפיגול חוץ לזמנו כתיב אותו דכתיב המקריב אותו לא יחשב לו וכתיב נמי בשלישי דנותר בפרשת קדושים תהיו ואוכליו עונו ישא כדפרשינן לעיל לומר אלו בהכרת: פגול דחוץ לזמנו ונותר האוכלו בכרת ואין שאר פסולין אוכלן בכרת:

פסקה ד

אתה אומר לכך נאמרו המיעוטין הללו או לא נאמרו אלא ללמד שאין חייבין כרת אלא על השלמים בלבד שאר כל הקדשים מנין שחייבין עליהם כרת בפגול ונותר ודילמא שאני שלמים דטעונין סמיכה ונסכים ותנופה וחזה ושוק ת"ל וינזרו מקדשי בני ישראל דכתיב בפרשת אמור אל הכהנים לענין טומאה מה להלן טומאה יש בכללן שאר קדשים אף כאן נמי שאר קדשים לקמן מפרש במאי גמר: או אינו מביא אלא כיוצא בשלמים פי' אע"ג דכתיב וינזרו גלי על הנך מיעוטי דפיגול ונותר דלאו למעוטי שאר קדשים אתו אלא למעוטי שאר פסולין מכרת מיהו מנא לן דבכולהו קדשים מיחייב עלייהו כרת בפיגול ונותר ודילמא לא מרבינן אלא דומיא דשלמים דהיינו בכור ומעשר: ומפרש בזבחים פ' בית שמאי [מד.]. במאי מרבינן להו באם האכל יאכל דהוו להו שני הכללים הסמוכים זה לזה והטל פרט לשלמים ביניהם ודונם בכלל ופרט מה הפרט מפורש שהוא נאכל כשני ימים ולילה אחד אף כל וכו' ומייתינן מפרטא בכור ומעשר אבל שאר קדשים הנאכלין ליום אחד מנין ת"ל בבשר פי' מבשר זבח שלמיו: אין לי אלא ששיריהן נאכלין משום דכללא גופיה בנאכלין מיירי וכיון דהאי האכל יאכל לכללי דרשינן ליה ושדינן פרטא דשלמים ביניהם לא מוקמינן להו בשתי אכילות באכילת אדם ואכילת מזבח כדמוקמינן

לעיל אלא באכילת אדם לחוד: אבל עולה מנין ת"ל זבח ועדין אין לנו אלא מיני זבחים אבל עופות ומנחות שאינן זבחים לפי שאינן בזביחה אלא במליקה. ועד שאתה מרבה לוג שמן של מצורע שעם האשם שהוא פגול וחייבין עליו כרת ת"ל את הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה' וטומאתו עליו. ובפרשת אמור כתיב וינזרו מקדשי בני ישראל ואתי נותר חלול חלול מטומאה (דכתי' בנותר) דכתי' בנותר כי את קדש ה' חלל וכתיב בטומאה וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו מה להלן כל הקדשים שוין בו אף נותר כן והדר אתי פגול עון מנותר דכתי' בפיגול והנפש האוכלת ממנו עונה תשא וכתיב בנותר ואוכליו עונו ישא והכי מפרש בזבחים פרק ב"ש [שם]: ועוד אנו צריכין לפרש האי תנא מעיקר' מאי קא קשיא ליה ולבסוף מאי ניחא ליה אי מעיקרא גמיר גזירה שוה אמאי מהדר אשאר זבחים ועופות ומנחות. והא גבי טומאה כלל הוא לכל הקדשים כדכתי' וינזרו מקדשי בני ישראל ואי לא גמיר אמאי קא נסיב קרא דטומאה. וי"ל גזרה שוה גמיר והכי קשיא ליה ודילמא בטומאה גופה נמי לא מרבינן מכללא דוינזרו מקדשי אלא כיוצא בשלמים משום דהדר גמר טומאה מנותר ופגול ולא יהו כולן חייבין על השלמים ועל כיוצא בהם: ואהני כללא דוינזרו בגזירה שוה על מיעוטי דנותר ופגול דהיינו אותו ואוכליו דלאו למעוטי כולהו קדשים קא אתו אלא למעוטי שאר פסולין מכרת: מיהו אכתי אומר לך דגבי פיגול דרשינן כללא ופרטא ומרבינן שאר קדשים דדמי לשלמים ותו לא והדר גמרינן טומאה מפיגול ונותר להא מילתא נמי: הדר אמרינן הא לא מצית אמרת משום דהדר כתיב גבי טומאה אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה' וטומאתו עליו. והא ודאי לא הוה צריך דהא כתיב לעיל וינזרו מקדשי בני ישראל אשר הם מקדישים לי אלא לרבות כל הקדשים כולם. וכיון דגבי טומאה מיתרצי כולהו פיגול ונותר נמי גמרי טומאה הילכך אם האכל יאכל לא צריכי כלל אלא לרבויי אכילת אדם ואכילת מזבח כדפרישנ' לעיל:

פסקה ה

ואחר שריבינו דברים שהם כשלמים ודברים שאינם כשלמים למה נאמר שלמים מעתה הוה ליה למכתב ואם האכל יאכל מן הקדשים ביום השלישי לא ירצה אלא לומר לך שאין חייבין משום פגול אלא על דבר שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח כגון שלמים אבל דבר שהוא עצמו מתיר ואין אחרים מתירין אותו כגון הקומץ והלבונה ששניהם מתירין את השירים לאכילה בהקטרתן והקטרת ומנחת כהנים. ומנחת נסכים מוקים לה בזבחים בנסכין הבאין בפני עצמן קאמר דאין בהם משום פגול: כשהוא בא עם האשם קאמר שדם האשם מתירו פי' מוציאו מידי מעילה ומתירו לבהונות. והכי איתא בזבחים

פרק ב"ש [מד:]. אבל כשהוא בא בפני עצמו אין בו משום פיגול שהרי אדם מביא אשמו היום ולוגו אפילו [אחר] עשרה ימים ובזמן שבא בפני עצמו אין בו משום פגול ויכול להביאו שלא עם האשם והכי מוקי לה התם כר' מאיר. מיהו איכא לאקשויי הכא לוג שמן של מצורע אעפ"י שבא בפני עצמו אמאי אין בו משום פיגול והלא מתנותיו מתירין את שיריו לכהנים והוה ליה ככל המנחות שהקומץ מתיר את השירים. ונראה לי משום דבעינן מתירין של מזבח או זריקת דמים של הקטרת המערכה כגון שלמים שהמתירין שלהם במזבח הם קריבין אבל מתנות הלוג אינן במזבח כלל: ופרים הנשרפים ושעירים הנשרפים בהא פליגי בהו ר' שמעון ורבנן רבנן סברי מכל מקום צד מזבח יש בהם ומאי ניהו מזבח הפנימי אי נמי שירים שעל מזבח החיצון ור' שמעון סבר בעינן כפרה על מזבח החיצון כשלמים: ור' אלעזר משום ר' יוסי סבירא ליה כר' שמעון בהא ופליג עליה בחדא דקא סבר כל מה שעשה מהם בחוץ יש בהם מחשבת פיגול אבל אם חשב במה שנעשה בפנים בין שהוא עומד ומחשב במעשה פנים על מעשה חוץ בין שהוא עומד ומחשב במעשה חוץ על מעשה פנים וכל שכן במחשב במעשה פנים על מעשה פנים לא פגול אלא בעומד במעשה חוץ ומחשב במעשה חוץ פגול מפני שהוא כשלמים: והא דקתני הכא במילתיה דר' אלעזר אבל שחט וקבל על מנת לשפוך שיירי הדם ולהקטיר אימורין למחר פיגל לאו דחשיב בקבלה על שיירי הדם דהא אמרינן לעיל דלא פסלא ביה מחשבה כי האי גוונא אלא נסיב לה אגב הקטרת אימורין דהתם שחיטה וקבלה שוין בה אי נמי שאני שיריים הפנימיים משירים החיצונים דקסבר שירים הפנימיים מעכבים ופלוגתא היא בזבחים בכמה דוכתי ואיתא להא מילתא בזבחים פרק ב"ש [מד:]. כדפרשי': מיהו בגמרא דזבחים במילתא דר' אליעזר ליתיה להאי וקבל אלא ושחט בלבד:

פסקה ט

הנפש ולא הצבור פי' אעפ"י שמצינו במקצת כריתות עוני נפקד בו ובמשפחתו מיעט הכתוב בזה שאין הצבור נענשין עליו כמי שבא לאדם תקלה על ידו: פירוש אחר אם בקרבנות הצבור הוא הפיגול והכהן אוכלו אין לו שום עונש וזה הפירוש אינו נכון שאפי' אירעו כך בקרבן [יחיד] אין נענש עליו כלל אלא כפי' הראשון עקר. ודוגמת זה הענין יש הרבה בפרשת עריות ואני אתן את פני באיש ולא בצבור: ההוא ולא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה: והכרתי אותו מקרב עמו ועמו שלום: וכענין זה יש הרבה בזה הספר וכולם על דרך הפי' הראשון מפני שיש אחרים שהן נענשין על ידי העובר כדכתי' ונתתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו לכך הוצרך לומר הכתו' שאין הצבור נענשין עליו: האוכלת

ולא המאכלת לומר שהמאכיל את חבירו איסור אינו בכרת אבל ישנו בכלל ארור משגה עור בדרך: עונה תשא עונו ישא לגזרה שוה מה להלן בנותר כרת אף כאן בפגול כרת:

פרשה ט

פסקה א

יכול יהא טמא מטמא בשר קדש במשא אפי' אותם שאינם מטמאין את האדם ואינן מטמאין במשא ודין הוא ומה אפר חטאת שאין טבול יום מטמא אותו במגע פי' שהפרה נעשת בטבול יום טמא מטמא אותו במשא אפי' טמא שאין מטמא אחרים במשא הוא מטמא. (אפר פרה) [בשר] הקדש שטבול יום מטמא במגע שהרי שני עושה שלישי ורביעי בקדש אינו דין שיהא כל טמא מטמא אותו במשא מפני חומר בקדש. ת"ל אשר יגע וכו':

פסקה ב

אין לי אלא טומאות קלות כגון טמא שרץ או נבלה שאין מטמאין את האדם טומאות החמורות כגון טמא מת ובועל נדה שמטמאין את האדם וטמאים שבעה אלא שאין מטמאין במשא בחולין מנין שאף בקדש אינן מטמאים במשא ת"ל אשר יגע בכל טמא: מיהו באותן שמטמאי' במשא כגון זב וזבה ונדה ויולדת מטמאים אותו במשא שהרי מחוסר כפרה נקרא טמא אצל קדשים דכתיב וכפר עליה הכהן וטהרה מכלל שהיא טמאה עד שעת כפרה: אמר ר' יוסי מנין לרביעי בקדש שפסול וכו'. ר' יוסי אית ליה מעילות ואיתא להא מילתא בפסחים פרק א' [יח:]. ובסוטה פרק ה' [כה.]:

פסקה ג

אין לי שטעון שריפה אלא הטמא והנותר של שלמים וחטאת שנכנס דמה לפנים מנין שכל אלו שריפה מפורשת בהם ומנין לרבות נותרות של שאר קדשים שישרפו בזמנן. לפי שלמדנו למעלה מבאש ישרף בנין אב לכל הנשרפין שלא ישרפו אלא ביום ושמא לא ריבה אלא אותם הנשרפים שהשריפה מפורשת שתהא שריפתם ביום. ומנין לרבות הנותרות בשריפה. וא"ת קל וחומר הוא לקדשי קדשים מ"מ שאר קדשים לא למדנו שהשלמים חמורים מהן יותר שהן טעונים סמיכה ונסכים ותרומת חזה ושוק ואף לקדשי קדשים נמי דאתו לק"ו בשריפה מיהו דיו לבא מן הדין להיות כנדון שלא ישרפו אלא לזמן שלמים. אי נמי ממאי דשאר הנותרות בשריפה דלמא בקבורה ת"ל ואם יותר מבשר המילואים ושרפת את הנותר באש שאין ת"ל את הנותר וכו':

פסקה ד

ומנין הלן והיוצא שהם בשריפה מיד. אי נמי מנין שהם בשריפה דילמא בקבורה ת"ל במילואים לא יאכל כי קדש הוא כל שפיסולו בקדש טעון שריפה. לפירוש הראשון

נאמר טעון שריפה בשעת פיסולו. ומיהו ביום. לפירוש השני כפשוטו שטעון שריפה ולא סגי ליה בקבורה והפירוש השני עיקר ודבר מענינו הוא דקא בעי בסמוך יכול אף שמתו ושהפילו ושנשחטו בחוץ ישרפו ת"ל הוא: והנך ודאי דממעטינן להו משריפה אבל מקבורה לא ממעטינן להו כדאיתא בתמורה בפ' בתרא [לד.]:

פסקה ה

ר' יהודה אומר יכול חטאת העוף הבאה על הספק ואירע בה פיסול ואשם תלוי שאירע בו פיסול וחולין שנשחטו בעזרה יכול ישרפו ת"ל הוא פלוגת' דר' יהודה ורבנן בהנך תרתי קמייתא בתמורה פרק בתרא ופלוגתא דר' שמעון בחולין שנשחטו בעזרה דפליג התם על רבנן דר' שמעון סבר חולין שנשחטו בעזרה בשריפה ורבנן בקבורה ורבנן דמתניתי' ר' יהודה היא. והכי מפרש לה בברייתא ולא ידענא טעמא אמאי פליג ר' יהודה בהנך. דבשלמא מתו והפילו ונשחטו בחוץ משום דאין פיסולן בקדש חולין שנשחטו בעזרה לא קדש נינהו אלא פסולי חטאת העוף הבאה על הספק ואשם תלוי מאי טעמא. ונראה לי דטעמא דר' יהודה משום דכולהו פסולי הקדש מנותר דמילואים קא מרבינן להו דהאי לא יאכל כי קדש הוא במילואים הוא דכתי' הילכך כי מרבינן פסולי הקדש דומיא דמילואים בעינן דודאי קדשים נינהו ולמעוטי הנך דעל הספק באו מתחלתן: והא דתנן (במכות) [מדות פ"ג מ"ב] היתה במערבה של כבש ששם זורקין פסולי חטאת העוף איכא מאן דאמר ר' יהודה קתני לה ובאה על הספק קאמר ואיכא מאן [דאמר] דרבנן נמי מודו בהנך פסולין דאין פסולן בקדש: ולהאי פירושא קשיא לי מאי שנא חטאת העוף דנקט אפי' עולת העוף נמי אלא שהפירוש הזה הוא העיקר. ובפסולי היסח הדעת קאמ' כדאית' בפ' כל שעה [לד.] ואיפשר שהיה הפסלות הזו מצויה בחטאת העוף יותר משאר קדשים מפני שהיא מועטת ובעולת העוף לא היתה מצויה כלל מפני שהיתה נמלקת בראשו של מזבח ולא היה יורד משם עד שהיה מקטירה לפי שאין בה נתוח והפשט כשאר עולות:

פסקה ו

והבשר לרבות בשר הפנימי פי' שאם יצא מקצת האבר חוץ למחיצתו אעפ"י שנפסל מה שבחוץ מה שבפנים לא נפסל: שהיה בדין הואיל והיוצא פסול והטמא פסול מה הטמא מקצת האבר כל האבר המחובר טמא אף היוצא אם יצא מקצתו יהא כולו פסול וכו':

פסקה ז

כל טהור יאכל בשר מה ת"ל כל לפי שנאמר ודם זבחיך ישפך והבשר תאכל משמע מי שהזבח שלו יאכל בשר וקל וחומר מפסח שאינו נאכל אלא למנוייו ת"ל כל טהור:

פסקה ח

יוצא ולן לאחר זריקת דם פי' אם יצא הבשר או לן לאחר זריקת דמים ואכלו בטומאת הגוף יכול לא יהא חייב עליו משום טומאה ת"ל אשר לה'.

פסקה ט

או יכול שאני מרבה את הפיגול ואת שנמצא בעל מום אם אכלו בטומאת הגוף יהא חייב עליו לאחר זריקה ת"ל מזבח השלמים מיעט: מרבה אני את הלן ואת היוצא שהיתה להם שעת הכושר לטהורים קודם הלינה והיציאה ומוציא אני את הפיגול וכו'.

פסקה י

וא"ת בשר שנטמא לפני זריקה ואכלו בטומאת הגוף אחר זריקת דמים מפני מה חייבין עליו מפני שהציץ מרצה עליה שהציץ מרצה על טמא ואינו מרצה על הפיגול ועל בעל מום: והא דאמרינן שהציץ מרצה על הטמא לא להתירו באכילה אלא לחשב אותו כטהור לענין זה ולראותו כאלו הוא בשר מותר לטהורים וכן לענין פיגול לקבוע אותו בפיגול כבשר הכשר ולהוציאו מידי מעילה כאילו יש לו שעת היתר לכהנים ואין בו מעילה: והא דאמרי' הכא שהציץ מרצה על הטמא ואינו מרצה על שאר פסולין הא דרשינן ליה בפרש' ויקרא גבי עולת בקר:

פרק יד

פסקה ג

ת"ל טומאתו טומאתו לג"ש פי' בזבחים [מג.]. נאמר כאן וטומאתו עליו ונאמר להלן אמור אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם וכו' וטומאתו עליו מה להלן בטומאת הגוף כי על האיש דבר ולא על טומאת (הגוף) [בשר]:

פסקה ד

ר' אומר ואכל וטומאתו עליו בטומאת הגוף דבר ולא בטומאת בשר מפרש לה בזבחי' פרק ב"ש [מג:] שתי טומאות ושתי כריתות הוזכרו בפרש' זו וכבר דרשו אותם רבותי' שלש כריתות האמורות בקדשים למה שתים כאן ואחת בפרשת אמור כדאית' בשבועות פרק א' [ז.]. ושתים האמורות כאן פתח בהם בלשון נקבה וסיים בלשון נקבה ולשון זכר בשר באמצע: והנפש אשר תאכל בשר וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא זהו הפסוק הראשון והשני ונפש אשר תגע בכל דבר טמא ואכל מבשר זבח השלמים וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא כשם שהכרת השני בטומאת הגוף הואיל ובלשון אחד נאמרו בלשון נקבה בתחלה ובסוף ובלשון זכר באמצע וזה שאמר ואכל וטומאתו עליו כלומר ואכל מלמד על וטומאתו עליו שהוא מדבר בטומאת הגוף:

פסקה ה

ר' חייא אומר נאמרו קדשים על שם רבים פי' בפרש' אמור כתי' אל הקדשים אשר יקדישו וטומאה בלשון יחיד. וטומאתו עליו הרי בטומאת הגוף דבר אף כאן שלמים בלשון רבים וטומאה בלשון יחיד הילכך בטומאת הגוף דבר. נראה לי דר' חייא אגזרה שוה קמייתא קאי ולפרושי קרא דפרשת אמור אתא: מאי משמע דההוא קרא בטומאת הגוף ולא בטומאת בשר. ובגמרא דזבחים [מג:] מילתא דר' חייא סמוכה למילתי' דת"ק. ובנסחא דיקא בספרא הכי כתי' ואגזרה שוה קא סמיך דאלו משום דכתי' הכא שלמים שהוא לשון רבים הא כתי' בשר שהוא בלשון יחיד. ואיפשר דהאי וטומאתו עליו אבשר נמי קאי ואין כאן ראיה לטומאת הגוף:

פסקה ו

אחרים אומרים לא דבר אלא במי שטומאה פורחת ממנו פי' דמלשון וטומאתו עליו משמע בעוד שהטומאה עליו מכלל שאיפשר שהטומאה פורחת ממנו וזו היא טומאת הגוף שיש לה טהרה במקוה אבל בטומאת בשר אין לה טהרה עולמית: ונכרתה ולא הצבור וכו' כמו שפירשנו למעלה:

פרק טו

פסקה א

יכול יהא טמא מטמא את האדם הטהור לקדש במשא אעפ"י שאינו מן המטמאין במשא ת"ל כי תגע בכל טמא ואפי' בטמא מת שהוא טמא שבעה וכאן לא אמר בועל נדה מפני שבועל נדה אין מטמא את האדם כלל לאדם ולמזבח ת"ל בשר או לאדם או למזבח: (ונכרתה הנפש ההיא ולא הצבור כדפרישנ' לעיל):

פסקה ב

בטומאת אדם איפשר שזו היא טומאת המת וטומאת זב וזבה והקרי וטומאת זב וזבה לא מיעט אותה ממשא כמו שאינו ממעט בהמה טמאה מן המשא דלא נאמר כי תגע אלא ללמד על השרץ ועל טמאת המת שאינן מטמאין במשא שאף לקדש אין מטמאין: אם נאמרו קלות למה נאמרו חמורות וכו' טומאות קלות בהמה טמאה ושקץ טמא טומאות חמורות טומאת המת וטומאת זב וזבה: הייתי אומר על הקלות יהא חייב על טומאת הגוף בכרת ועל טומאת בשר בלאו כמו שחולק המקראות בין טומא' הגוף לטומאת בשר:

פסקה ג

ואכל מבשר זבח השלמים אשר לה' מה ת"ל לפי שנאמר בפרשת אמור אל הכהנים אמור אליהם לדורותיכם פי' ז"ל שעל בשר זבח הוא שואל שהיה יכול מן השלמים

אשר לה' ולמה נאמר מבשר זבח: ומסקנא ללמד פרט לדם ולר' שמעון פרט לעצים ולבונה וקטורת: וי"ל שאף על השלמים שואל למה נאמרו שהרי בכלל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל הם: ומסקנא ללמד שקדשי קדשים וקדשים קלים כולן שוין שאין חייבין עליהם משום טומאה עד שיקרבו מתיריהם: והא דקתני לפי שנאמר אמור אליהם לדורותיכם יכול אין לי כרת אלא על שלמים מנין לרבות כל הקדשים וכו' כלא מילתא אמסקנא קיימא: וכן דרך הספר הזה אלא שהוא שואל והולך בתחלה והוא דורש כל מה שיכול לדרוש ממקומות אחרים עד שהוא מגיע לעיקר המדרש: ת"ל וינזרו מקדשי בני ישראל כלום' אילו נאמרו שלמים בלבד לא הייתי מרבה שאר קדשים דשמא שאני שלמים דטעונין סמיכה ונסכים: או אינו מביא אלא כיוצא בשלמים וכו'. וא"ת שלמים פרט מקדשי כלל נעשה כלל מוסף על הפרט ואיתרבו כולהו משום דהוו פרט וכלל המרוחקים בשני עניינים ואין דנין אותו בכלל ופרט אלא כשהפרט ממעט והכלל מרבה: ושמא אני מרבה בכלל כעין הפרט ומאי ניהו בכור ומעשר וכו' ת"ל זבח והאי ראיה לא קיימא ליה כדמפרש ואזיל. והאי בשר זבח למעט דם. וכולה מילתא כדאיתא במסקנא:

פסקה ה

יכול יהו חייבין עליהם מיד פי' שיקדשו קדושת פה אם אכלו בטומאת הגוף יהא חייב ת"ל אשר יקריב אל הקדשים: אמר ר' אלעזר וכי יש נוגע חייב והא כתיב אשר תאכל ואכל אלא עד שיוכשר ליקרב את שיש לו מתירין עד שיקרבו מתיריו ואת שאין לו מתירין משיקדש בכלי ולמעלה למדנו לאותו שיש לו מתירין עד שיקרבו מתיריו מדכתיב כל טהור יאכל בשר. והנפש אשר תאכל בשר בשר הנאכל לטהורים חייבין עליהם משום וכו' וכאן למדנו את שאין להם מתירין כגון הקומץ והלבונה שאין להם היתר לטהורים מנין שיהא חייב עליהם משיקדשו בכלי שרת לכך יאמר את הקדשים לרבות את כולם אשר יקרבו מתיריו ומאי ניהו משיקדשו בכלי שהרי אין להן מתירין אחרים:

פסקה ו

אחר שריבינו דברים שהן כשלמים למה נאמר שלמים כלומר למה הוזכר בשר שלמים פרט לדם שאין חייבין עליו משום טומאת: ובזבחים פ' בית שמאי [מו.] מפיק לה מקראי אחרינא מדכתי' ואני נתתיו לכם על המזבח לכפרה נתתיו ולא למעילה: ותלת' קראי אחריני מייתי התם בדם חד למעוטי מעילה וחד למעוטי מטומאה. ואיכא למימר חד למעוטי מטומאת דם וחד למעוטי מטומאת הגוף: ובתחלת זה הספר בשלש עשרה מדות מפרש והלא שלמים בכלל כל הקדשים היו אלא ללמד [על] כולו יצא מה שלמים שהן קדשי מזבח יצאו קדשי בדק הבית וזהו שאמרו בקדשים בזבחים [שם] אמר ר' אבהו

שלש כריתות למה אחת לכלל ואחת לפרט ואחת לדברים שאין נאכלין וכאן אמרנו פרט לדם ואיפשר כי בשר בא למעט דם. ושלמים באו לרבות דברים שאין נאכלין. ומה שאמר ר' אבהו. לר' שמעון דאמר דברים שאין נאכלין אין חייבין עליהן משום טומאה לאיתויי חטאת הפנימיות. וכאן אמר ר' שמעון דברים שאין נאכלין: י"ל כמו כן כי בשר בא לר' שמעון למעט דברים שאין נאכלין ושלמים באו לרבות חטאות הפנימיות:

פסקה ז

אתה אומר לכך בא הכתוב לחלק בין טומאות לטומאות פי' בין טומאת בשר לטומאת דם או לא בא לחלק אלא בין קדשים לקדשים על קדשים קלים אלא לאחר זריקת דמים כדכתי' כל טהור יאכל בשר. והנפש אשר תאכל בשר. בשר הנאכל לטהורים וכו' כדאמרן לעיל: אבל על קדשי קדשים בין לפני זריקה בין לאחר זריקה ומאי אשר יקרב לאו למעט אלא לרבות הקרב לאכילת הקדשים מ"מ. ובקדשי קדשים בלחוד קאמר: ת"ל ואכל בשר ואכל זבח ואכל שלמים בשר למעוטי דם שלמים לכדר' אבהו זבח לרבות שאר קדשי קדשים וכולם הוקשו לבשר הנאכל לטהורים כדאמרינן לענין שלמים: וקשיא לי הכא לענין טומאה דרשינן בשר זבח ולענין פיגול דכתיב אם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו מאי דרשי' בזבח בשלמא שלמיו לכדאמרן מה שלמים מיוחדין דבר שיש לו מתירין: אלא בשר זבח מאי דרשי' בהו: ואיכא למימר זבח שאם יחשוב משעת זביחה על מנת להאכל ביום השלישי ולומר שמפגלין במחשבת אכילת בשר ואעפ"י שאינה צד מזבח ואינה מעכבת כפרה. אי נמי לאיתויי כל שיש בו מתירין או לאדם או למזבח דלא תימא דומיא דשלמים ממש שיש להם מתירין לאדם משום דאכילה כתיב ביה ומיהו בלאו מיהת מיחייב: ואיידי דבעי למיכתב אכילה בכרת כתביה רחמנא בלאו. ואכילה שהיא בכזית הלכה למשה מסיני:

פרשה י

פסקה א

בני ישראל מוזהרין על החלב ואין הגוים מוזהרין: והדין הוא ומה אבר מן החי שאין בו כרת איסורו נוהג בבני נח דכתי' אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו:

פסקה ג

ומה אם הדם שאין חייבין עליו משום פגול נותר וטמא פיגול דהוא גופיה מתיר הוא ואין חייבין משום פגול אלא על דבר שיש לו מתירין נותר וטמא כדאמרן לעיל מתלתא קראי דכתי' בי' ואפי' לא הוו כתיבי שור וכשב ועז כיון דכתי' ביה כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' ממילא בהמה טמאה אמעיטה לה מכרת וכיון

דמכרת אימעיטא איצטריך לאיתויי בק"ו מדם לחייובי בלאו מיהת ולהכי איצטריך שור וכשב ועז למעוטינהו נמי בלאו:

פסקה ד

מנין לרבות את הכלאים שאביו ואמו מן בהמה שיהא חלבו אסור ת"ל כשב ועז דברי ר' עקיבא וכו' קא דריש בהמה שיש בה כשב ועז דהיינו כלאים: ואם נפשך לומר מן הבהמה אשר יקריבו כו' לרבות את הכלאים ומאי ואם נפשך לומר משום דכתי' שור וכשב הרי יש כאן וא"ו יתירא ואין אתה יכול לרבות מהם כלאים שאין בהמה דקה מתערבת מן הגסה ולא הגסה מן הדקה אלא הנך לאיתויי לכדאמרינן בחולין [קיז.]. חלב השוה בשור וכשב ועז פרט לאליה דאע"ג דקריבה לגבוה ומיקרי חלב דכתיב חלבו האליה תמימה אפי' הכי שרייה רחמנא: כוי ופחות מכזית שאינן בכלל עונש קא סבר האי תנא בריה בפני עצמה היא פחות מכשיעור קא סבר חצי שיעור אסור מן התורה והכי איתא במס' יומא פ' בתרא [עד.]:

פסקה ה

חלב נבלה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה בנבלת בהמה טהורה הכתו' מדבר פי' שהחלב טהור כנבלה שאין עליו תורת בשר אבל בחלב נבלת בהמה טמאה טמא כבשר שאין חלבה חלוק מבשרה לכל דבר: או יכול בנבלת בהמה טמאה ולא בטהורה כי כמו שנתמעט מכרת דחלב לענין טומאה נמי שמא נתמעט מטומאה: ודין הוא טהר כאן מכלל חלב שאין עליו טומאת נבלה כדכתי' יעשה לכל מלאכה ואפילו מלאכת הקדש והא דקתני מכלל חלב משום דכל חלב נבלה אין אנו רוצים לטהר אלא או מטומאה לבדה או מטהרה לבדה כדמפרש ואזיל: וטהר במקום אחר מכלל נבלה פי' שכל הבשר טיהר במקום אחר ומאי ניהו נבלת עוף טמא שאין לה שום טומאה בעולם כדנפקא לן מקראי בפרק כסוי הדם [פה.]. מה כשטיהר מכלל נבלה לא טיהר אלא בטומאה או כלך לדרך זו טיהר מכלל חלב טהר מכלל שחיטה פי' מליקה וכו' ת"ל טרפה את שיש בה טרפה יצא בהמה טמאה שאין בה טרפה שאין אנו מדקדקין בין נבלה לשאינה נבלה לענין (טריפה) [טמאה] אבל טריפה למאי והלא אינה מטמאה עד שתמות. ולענין איסור אכילה בין טריפה לשחיטה (טריפה) [בטמאה] שתיהן אסורות:

פסקה ו

יכול שאני מרבה בכלל זה חלב חיה טהורה שיהיה טהור מטומאת נבילה שהרי יש בה איסור טריפה ת"ל ואכול לא תאכלוהו חלב שיש בו משום לא תאכלוהו:

פסקה ז

הנפש לרבות את השותה שאם המחה את החלב וגמעו חייב ומשום דכתי' האוכלת איצטריך למימ' אף השותה ואע"ג דריש ליה הנפש ולא הצבור ההוא לא הוה צריך ליה דמהאוכלת נפקא. אוכלת כדי אכילה שאין בה עונש כרת על פחות מכזית: ואע"ג דכתי' כל ההוא אאוכלין קאי ולא על חלב. וא"ת הרי אנו מרבים נאכלין ממנו למעלה חלב בעלי מומין וחלב חולין. התם כיון דליכא לרבויי מיניה אוכלין מרבה מיניה נאכלין אבל הכא אי מרבינן מיניה פחות מכזית אכילה דכתי' בה דלמאי הלכתא כתביה רחמנא אלא שמע מינה למעוטי פחות מכזית. וכיון דלגבי כרת אצטריך ליה למיכתב אכילה לגבי לאו נמי כתב רחמנ' אכילה ואע"ג דמיחייב עלה בפחות מכשיעור: וכן לענין דם דכתי' כל נפש אשר תאכל כל דם ונכרתה לא מיחייב עליה בפחות מכזית ולמעלה שהזכירו בטומאת בשר מדבר והוצרך למעט טומאת משא מטומאת בשר והוצרך למעטו מטומאת הגוף מפני שיש חומר בזה מה שאין בזה שטומאת הגוף בכרת וטומאת בשר בלאו טומאת בשר מרובה טומאת הגוף אינה מרובה לכך הוצרך למעט משא משתיהם: מיהו מטמאין שאין מטמאין במשא כדפרישנא לעיל:

פסקה ח

לכל מלאכה מה ת"ל ר' יוסי הגלילי אומ' יכול במלאכת הקדש יהא מותר ליהנות ממנו שהרי הוא קרב למזבח אבל למלאכת הדיוט יהא אסור להשתמש בו הואיל ואסור לו באכילה: וקשיא לי והא אמרינן לעיל ואכול שיכול להאכילו לאחרים: ואיכא למימר שמא באחרים שעסוקין במלאכת הקדש שמותר להדיוט להאכילו להם אבל עסוקין במלאכת הדיוט אסור להאכילו להם לא במכר ולא במתנה ת"ל לכל מלאכה: ר' עקיבא אומר יכול למלאכת חולין יהא טהור וכו' כלומר לטומאה ולטהרה איצטריך קרא אבל לאיסור והיתר לא צריך קרא למשרייה שכשהותרה נבלה למוכרה לגוים היא וחלבה וגידה הכל הותרו כי אצטריך האי קרא לטהרת מלאכת קדש כגון למשוח עורות לתיק הכלים ובמשכן למכסה עורות האלים ועורות התחשים: ור' יוסי הגלילי סבר כשהותרה נבלה היא הותרה אבל חלבה וגידה לא הותרו ולהכי איצטריך להתיר חלב בהנאה להדיוט. והכי איתא בפסחים פ' כל שעה [כג.]:

פסקה ט

יצא חלב דפנות שאין כשר ליקרב שהרי נתפרש בסדר ויקרא איזה חלב עולה לגבוה ואין שם חלב הצלעות ולא מן הצלעות ולמעלה והוא מותר באכילה:

פסקה יא

כל דם לא תאכלו יכול אף דם מהלכי שתים פי' דם האדם יכול האוכלו יהא בכרת: דם ביצים פי' כגון ביצים מוזרות: מה עוף ובהמה מיוחדים שיש בהם טומאה חמורה ויש בהם טומאה קלה טומאה חמורה שמטמאה את האדם במשא כי אכילת נבלת עוף טהור משא היא מפני שהיא טומאת בית הסתרים ואין אדם מטמא מבית הסתרים במגע אלא במשא והכי איתא במס' נדה פ' יוצא דופן [מב:]. ויש בהם טומאה קלה שמטמאין טומאת אוכלין ואין מטמאין אדם וכלים: נבלת העוף מפני שאינה מטמאה את האדם אלא לרבות את בית הבליעה: אבל בחוץ אוכלין ומשקין מיהת מטמאה במגע: ונבלת בהמה נמי משכחת לה בכזית נבלה שאפהו כבצק והשלימו לכביצה שהוא מטמא אוכלין ומשקין במגע ואינו מטמא אדם שהבצק חוצץ. ויש בהן איסור ויש בהן היתר של ידי שחיטה הם ניתרים וקודם שחיטה הן אסורים: אף כל שיש בו טומאה קלה וכו' לאיתויי כוי דקסבר בריה הוא: יצא דם מהלכי שתים שאין בו טומאה קלה אעפ"י שאפוהו כבצק מטמא טומאה חמורה אפי' במגע מפני שטומאה רצוצה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת: יצא דם שרצים שאין מטמאה טומאה חמורה שאין מטמאין במשא. יצא דם ביצים מוזרות שאינו מין בשר דם דגים דם חגבים שכולו היתר דלא בעו שחיטה והכי מפרש להא מילתא בכריתות פרק דם שחיטה [כא.] בכלל ופרט וכלל קא דריש ליה: כללא קמא לאו כללא בתרא כרת לעוף ולבהמה מה ת"ל כלומר תרי פרטי למה לי. הדר אמר אילו נאמר עוף ולא נאמ' בהמה הייתי אומ' אי מה עוף שאין בה כלאים פי' שאין חייבין על צמרו משום כלאים אף בהמה שאין בצמרה משום כלאים והוה מיתנא מכללא בהמה טמאה ושור ועז. אבל מיני רחלים וכבשים דאית בצמרייהו משום כלאים מיחייב עליהם להכי אצטריך ולבהמה לאיתויי כל מין בהמה. ואם נאמר בהמה ולא נאמר עוף הייתי אומר מה בהמה שאינה באם על הבן אף עוף שאינו באם על הבן ואינו דומה לבהמה לא מיחייב על דמו לכך נאמר עוף לאיתויי כל עוף: והשתא דכתיבי תרויהו על כרחיך מאי אית לך למימר לאיתויי כוי דדמי להו בכולהו שיש בהם טומאה חמורה וקלה ומין כשר ויש בו איסור והיתר ולמעוטי הנך דלא דמו להו והכי מפרש לה בכריתות: [כא:] והא דאמרינן לעיל מה עוף ובהמה מיוחדין שיש בהן איסור והיתר יצאו דגים וחגבים שכולהו היתר משום עוף טהור ובהמה טהורה נקט לה להא מילת' ולאגמורי דדגים וחגבים לא בעו שחיטה. וביצים נמי דקתני יצאו ביצים שאינם מן בשר. לאגמורי דביצים לאו מין בשר הוא ואפי' מן השליל של ביצים שבמעי התרנוגולת ואין בהן משום נבלה לא לענין טומאה ולא לענין איסור נבלה כדאיתא במס' יום טוב פ"א

[ז.]: ואיתא לקמן בפ' כסוי הדם בענין טומאת נבלת עוף טהור ולא תני להאי צד משום דהוה צריך ליה דהא הנך כולהו ממעטי משום דאין בהם טומאה חמורה וטומאה קלה. אדם דאין בו אחר מיתה טומאה קלה כדפרישית לעיל: שאפהו כבצק והשלימו לכביצה אוכלין דאית ביה כזית בשר בתוך הבצק מטמא טומאה חמורה הוא כדפרישנא: ואית ליה ביה כזית בשר לא מצטרף כלל ואפי' חשב עליה לאכילה משום דבטלה דעתו אצל כל אדם: שרצים נמי אין בהם טומאה חמורה של משא כדאמרן: דם ביצים ודם חגבים ודגים משום דאין בהם טומאה כלל לא במגע ולא במשא: אלא הא דתנא להו להנך צדדין כולהו לאגמורי על הני דליתנהו בהו: ביצים שאינן מין בשר לענין טומאה ולענין איסור נבלה: וחגבים ודגים אינם טעונים שחיטה אבל ביצים יש מהם שטעונין שחיטה כגון שליל של ביצים שבמעי התרנגולת וכן בעוף טמא אסורין הן ואפי' ביצים שיצאו לחוץ כדכתי' ואת בת היענה וכו' כדאיתא במס' חולין פרק אלו טרפות [סד:]:

פרשה יא

פסקה א

דבר אל בני ישראל וכו' בני ישראל מניפין ואין הגוים מניפין כבר היא שנויה בפרש' סמיכה:

פסקה ב

בני ישראל מניפין ואין בנות ישראל מניפות. אמר ר' יוסי אם מצינו שלא חילק הכתו' בין קרבן גוים לקרבן נשים וכו' לתנופה אימא לא חילק בסמיכה שאינה אלא בבעלים תאמר בתנופה שאינה בבעלים שהרי תנופה בכהן ת"ל בני ישראל בני ישראל מניפין ואין בנות ישראל מניפות כך היא שנויה בכאן: ובמנחות פ' כל המנחות [סא:] בגירס' מהופכת אמר ר' יוסי מה מצינו שחלק הכתוב בין קרבן ישראל לקרבן נשים לתנופה מה לא חלק בסמיכה שסמיכה בבעלים נחלוק בתנופה שהתנופה בכהנים ומה ת"ל בני ישראל בני ישראל מניפין ואין הנשים מניפות: פי' אבל קרבנן טעון תנופה אבל אין טעון קרבנן סמיכה מפני שהסמיכה אינה אלא בבעלים וכיון שנתמעטו קרבנן מן הסמיכה נתמעט לגמרי אבל תנופה אעפ"י שנתמעטו הן עצמן שאינן מניפות כקרבן ישראל שמניח כהן את ידו תחת יד הבעלים: זה הדרך לגירסא דמנחות אבל לזאת הגירסא דומה כי היא דרך אחרת וסבירא ליה לר' יוסי דקרבן נשים וקרבן גוים לא בעו תנופה כלל: והכי קאמר אם מצינו שלא חלק הכתוב בין קרבן נשים לקרבן גוים דלא בעו סמיכה כלל לא נחלק ביניהם לענין תנופה שאין קרבנן טעון תנופה כלומר ומה היית צריך לומר ואין הנשים מניפות כיון דאמרת ואין הגוים מניפין ממילא אנו יודעים שהנשים כמו

כן נתמעט קרבנן ממנה: הדר אמר צריך אני לפרש שהייתי יכול לומר שאין זו דומה לסמיכה מפני שהסמיכה אינה אלא בבעלים. ואם מיעטת מהן סמיכה הנה נשאר הקרבן בלא סמיכה אבל תנופה שהיא ביד בעלים וביד כהן אם נתמעטו ממנה שמא הקרבן שלהן טעון תנופה ביד כהן ואעפ"י שאין קרבן גוים טעון תנופה כלל יהא קרבן נשים טעון תנופה בכהן: והטעם להפרש זה בין קרבן גוים לקרבן נשים מפני שנתרבו הנשים בענין תנופה במקום אחד במנחת סוטה והנזירה הילכך הייתי סבור שיש כאן הפרש בתנופת כהן בין קרבן גוים לקרבן נשים לכך הוצרך לומר בני ישראל מניפין ואין הנשים מניפות לומר שקרבן גוים ונשים שוה הוא לתנופה שאין בהן תנופה כלל: זה הדרך נראה ליה לפי זאת הגירסא ותרי תנאי נינהו אליבא דר' יוסי: ודייקא נמי דפליגי תנאי בהא מילתא מדקתני בפ' שתי מדות [צג:] חומר בסמיכה מבתנופה שהתנופה נוהגת ביחיד ובצבור בחיים ובשחוטים בדבר שיש בו רוח חיים ובדבר שאין בו רוח חיים מה שאין כן בסמיכה ולא קתני ונוהגת בקרבן [נשים] מה שאין כן בסמיכה אלמא תנופה נמי אינה נוהגת בקרבן נשים:

פסקה ג

או אינו אלא זה כהן המקריב ת"ל ידיו תביאנה לרבות בעלים הא כיצד וכו' ובמנחות פרק כל המנחות [סא.] גבי תנופת הביכורים גרסינן תניא ר' אליעזר בן יעקב אומר ולקח הכהן הטנא מידיך ללמד על הבכורים שטעונין תנופה ואמרינן התם מאי טעמא דרבי אליעזר בן יעקב גמר יד יד משלמים כתיב הכא ולקח הכהן הטנא מידיך וכתיב התם ידיו תביאנה מה להלן בעלים אף כאן בעלים ומה כאן כהן אף להלן כהן אלמא האי המקריב לאו מוקים ליה בכהן ואיפשר משום דלאו בפירוש הוא מיתוקם בכהן לפי שהבעלים. גם כן נקראו מקריב דכתיב אדם כי יקריב מכם ורישא דקרא נמי בבני ישראל מדבר ומשום הכי איצטריך למגמריה בגזרה שוה:

פסקה ו

ולא אוציא את האשם שיש במינו תנופה פי' אשם מצורע הוא טעון תנופה כדמפרש בקרא הילכך כולהו אשמות נמי דילמא בעו תנופה שחוטים. ת"ל שלמיו אוציא את שאר אשמות ולא אוציא אשם מצורע הואיל וטעון תנופה חי יהא טעון תנופה שחוט: ודין הוא וכו' כשאומר מזבחי שלמיכם שהוא לשון רבים לרבות שלמי צבור. כבשי עצרת: ומנין שיטענו הרמה פי' תנופה הולכה והובאה לארבע רוחות והרמה למעלה ולמטה ת"ל שוק התרומה וכו' בפרשת שמיני כתיב שוק התרומה וחזה התנופה וכו' כל שטעון תנופה טעון הרמה: ונ"ל כמו כן נאמר וכל שטעון הרמה טעון תנופה ואעפ"י שבכל מקום מזכיר תנופה לחזה ותרומה לשוק. ואני תמיה למה הוזכר כך בכל מקום וכדומה

אני על שם כי חזה והשוק שנתנו תחלה דהיינו המילואים לא נתנו במקום אחד כי החזה של איל המילואים נתן למשה למנה והוא הניף אותו בידיו בלא ידי אהרן והשוק ניתן לאהרן והמתנה שניתנה לאהרן היא נקראת תרומה כדכתיב הכא ואת שוק הימין תתנו תרומה לכהן ועל שם אותו שוק הראשון נקראו כולם תרומה:

פרק טז

פסקה א

מנין לקשה ואינו טעון לחם כגון שלמים ת"ל בפרשת מילואים בסדר ואתה תצוה כי תרומה הוא ותרומה יהיה מאת בני ישראל מזבחי שלמיכם לרבות את כולם:

פסקה ב

אותו ואפילו כולייא אחת פירוש דלא תימא שתי כליות מיהא בעינן דתרוייהו כחזה דמו או כשוק דמו או כאליא דמו קמ"ל אותו ואפילו לא נשתייר אלא כולייא אחת טעון תנופה: תנופה ולא תנופות לומר שכל האמורים עם החזה והשוק לא היה עושה אלא תנופה אחת בבת אחת שלא תהא סבור כיון דכתיב תנופה בחזה לחודיה ותרומה בשוק ליעביד בהו שתי תנופות קמ"ל:

פסקה ג

לפני ה' במזרח ובמנחות פרק כל המנחות [סא.] פריך והא אמרת הגשה במנחה לפני ה' במערב ומתרץ הני מילי מנחה דמיקרי חטאת: כי כחטאת האשם הוא לכהן וחטאת טעונה יסוד וקרן דרומית מזרחית לא הוה ליה יסוד אבל הכא לפני ה' קרינן ביה: וכיון דאיפשר למיעבד כלפי חוץ אינו מן הדין שיכנס האדם לפנים שלא לצורך. והא דאמרי' חטאת טעונה יסוד לאו במתנותיה שהרי טעונה מתן ארבע קרנות אלא משום שיריה קאמר כיצד הוא עושה נותן את החלבים ביד הבעלים וחזה ושוק למעלה מהן ושתי הכליות ויותרת הכבד למעלה מהם ואם יש שם לחם הלחם למעלה ומניח ידו תחת יד הבעלים ומניף ומוליך ומביא וכו': תנופה היתה במזרח כדאמרן והגשת המנחה במערב כדאיתא בפרש' מנחה בתחלת סדר זה: והא דאמרינן הכא נותן את החלבים וחזה ושוק עליהם מייתי לה במנחות [סב.] מקרא דכתי' בפרשת מלואים שוק התרומה וחזה התנופה על אשי החלבים יביאו להניף וההוא קרא אחרינא דכתיב וישימו את החלבים על החזות ויקטר החלבים המזבחה התם דיהיב ליה כהן אחרינא ואזיל ומקטיר ליה משום ברב עם הדרת מלך ונמצא התחתון למעלה אבל הא דאמרינן הכא ויותרת הכבד ושתי הכליות למעלה מהם לא ידענ' מהיכא: ואיפשר משום דחזינן דהשוק והחזה נותן על החלבים ולא הזכיר שם יותרת הכבד וכליות שמע מינה שלא היו ביחד אלא למעלה מהם ובלא יותרת הכבד וכליות אי איפשר שהרי מצינו אותם במלואים בפירוש

ובשאר שלמים רבינו אותם מן המקרא למעלה. וכל מקום שיש שם לחם הלחם למעלה כדאשכחן במלואים לקמן בפרשת' דא בסוף הסדר: וגירסא דמנחות בהא עניינא הכי גרסינן לה. כיצד הוא עושה מניח את האימורין על פסת היד וחזה ושוק עליהם ובכל מקום שיש שם לחם הלחם למעלה: ולפי גירסה זו דומה כי כל האימורין היו ביחד וחזה ושוק עליהם. וכן בדין שלא להפסיק בין הנאכלין ולגירס' זו הכל נפסק:

פסקה ד

ומנין שאין אהרן ובניו זכאין בחזה ושוק כדי לאכלם אלא לאחר הקטרת האימורין וכו':

פסקה ה

זרוע חולין מנין פי' הזרוע והלחיים והקיבה: זרוע מוקדשין פי' זרוע בשלה מאיל נזיר מזבחי שלמיכם זהו שאמרנו לרבות זבחי שלמי צבור אם טעונים כולן תנופה בשחוטין או בחזה ושוק ואימורין שלהם. דר' סבר כולן כמות שהן הכבשים ורבנן סברי חזה ושוק כשאר שלמים:

פסקה ז

מנין טמא בשעת זריקה וטהור בשעת הקטר חלבים כגון שלא הקטירו את האימורין עד שחשכה וכבר העריב זה שמשו והוא טהור מנין שאינו חולק בחזה ושוק ת"ל המקריב את דם השלמים: ואת החלב כלומר אעפ"י שהוא ראוי להקטיר את החלב בעינן שיהא ראוי להקרבת הדם אבל אם היה טהור בשעת זריקה ונטמא קודם הקטרה חולק כי הקרבת הדם שהיא ראשונה והיא עיקר הכפרה היא גורמת:

פסקה ח

ואבא שאול אומר כי אפילו טהור בשעת זריקה וטמא בשעת הקטרה אינו חולק דבעינן מקריב את הדם ומקטיר את החלב והכי מפרש לפלוגתייהו בזבחים פרק טבול יום [קב:]:

פסקה ט

ומנין לרבות יציקות ובלילות פתיתות ומליקות וכו' עבודה המסורה לבני אהרן וכו' במנחות פרק הקומץ רבה [יח:] מפרש טעמא דר' שמעון פליג על רבנן דאמרי יציקה ובלילה כשרות בזר ואיהו סבר שאף אלו עבודות מסורות לבני אהרן הם והתם מפרש טעמייהו:

פרק יז

פסקה א

יבא טבול יום ויאמר לכהן תן לי ממנחת ישראל ואוכל לערב וכו' ומה אם במקום שיפה כחך בחטאתך שאתה אוכל אותו כשאתה טהור דחיתיך מחטאת ישראל כשאתה טבול

יום כדאמרינן לקמן. מקום שהורע כחך במנחתך שהיא כולה כליל אינו דין שאדיחך ממנחת ישראל מה לי אם דחיתני מחטאת ישראל שהרי יפה כחך בחטאתך תדחני ממנחת ישראל שכמות שהורע כחי במנחתי הורע כחך במנחתך ת"ל גבי מנחת כהן המקריב אותה וכו' פשוטה היא:

פסקה ג

אם לאו תן לי מחזה ושוק של שלמים אמר לי ומה אם במקום שיפה כחך בקדשי קדשים שכולם שלך דחיתיך מהם מקום שהורע כחך בקדשים קלים שאין לך בהם אלא חזה ושוק אינו דין וכו' אמר לו מה לי אם דחיתני מקדשי קדשים שהרי הורע כחי אצל נשי ועבדי שאינן נאכלין אלא לזכרי כהונה: קשיא לי לימא ליה כדאמר לעיל מה לי אם דחיתני מקדשי קדשים שיפה כחך בהם שכולם שלך תדחני מקדשים קלים שכשם שהורע כחי כך הורע כחך בהם שאין לך בהם אלא חזה ושוק בלבד: וי"ל דטענה גדולה וחזקה יכול לומר באלו יותר מן העליונים לפיכך שנאם:

פסקה ד

יצא טבול יום קולא וחומרא על ראשו כלומר יצא נקי מן הקדשים בקלים וחמורים שאמרנו ואעפ"י שאינו נדחה מן הק"ו אלא מן הפסוק כיון שנתחזק הק"ו בכח הפסוק חשוב אותו כאלו הוא נדון מן הק"ו לבדו: אונן מימינו ומחוסר כפרה משמאל כלומר כמו שאומרים לטבול יום ודוחין אותו מכולם כך דוחין את האונן ואת המחוסר כפרה לפי שאין מקריבין ואינם אוכלים:

פסקה ה

כי את חזה התנופה וכו' התנופה זו תנופת הסל נראה דעל תנופת הלחם אשר בסל קאמר ולא על הלחם שבאיל נזיר ושבאיל המילואים: התרומה זו תרומת התודה תרומת הארבע חלות שבלחמי תודה קאמר ובמילואים הוזכר הסל וכן באיל נזיר אבל בלחמי תודה לא הוזכר סל ומפני שהכל מתנה לכהן מן השלמים ומן הבא עמהם ואחר התנופה לכך כלל את כולם: לקחתי מאת בני ישראל ראויים היו ישראל פי' בכורות של ישראל שהיו עובדים העבודה מתחלה שאלמלא חטאו ישראל עדיין לא פסקה העבודה מהן והיו נוטלין אלו המתנות וכשחטאו בעגל ניטלה מהם העבודה ומתנותיה. ויש מפרשים שהכל היה ראוי לבעלים שלא ליתן כלום מן השלמים לכהנים אלא שנתחייבו ונגזל מהם וניתן לכהן שקבע אותו עליהם כמו מס ידוע:

פסקה ו

יכול כשם שנתחייבו וניטלו מהם כך אם יזכו יחזרו להם ת"ל וכו' יכול אף השלמים יהיו חייבין במתנות פי' בזרוע ובלחיים ובקיבה ת"ל אותם וכו': מאת בני ישראל מרצון

ישראל כלומר שאין הכהנים רשאין ליטול אותם בזרוע אלא כמו מתנה הם משלמי ישראל שהם נותנין מתנה לכהן. מאת בני ישראל מיד בני ישראל יבאו ליד הכהן:

פרק יח

פסקה א

הא מה אני מקיים אלה שני בני היצהר כלומר אם על אהרן ובניו נאמר שמשחתן קיימת הרי שלשה הם אלא זה אהרן ודוד שנמשחו ביצהר ואינם צריכים משחה אחרת לכך הוזכרו במשיחה הראשונה. יצהר זה השמן והראהו המלאך שתשוב העבודה על ידי זרעו של אהרן ובשוב המלוכה לזרעו של דוד והוא זרובבל שהיה מזרע דוד: מלמד שאף האישים סייעו. ביום הקריב אותם לכהן לה' מלמד שאף היום סייע כלומר מה ענין משיחה אצל האישים ועוד מה צורך להקריב ביום שהקריב אותם לכהן וכי בו ביום נטלו המתנות הללו האמורות בפרשה זו אלא בא ללמד שהאישים סייעו והיום סייע כלומר ודאי כולם שמחים בדבר שהאש היתה דולקת היטב על המזבח והיום היה יפה ונוח לעבודה והמלאכה היתה עליהם:

פסקה ב

אשר צוה ה' לתת להם ביום משחו אותם. אמר ר' שמעון מנין שהיו ישראל מפרישים מתנות כהונה מהר סיני וכו' ת"ל לתת להם ביום משחו אותם פירוש מדכתיב לתת להם משמע מעכשו שצוה להם אבל קודם לכן לאחרים היו נותנין ומאי נינהו לבכורות ובא ענין זה כאותו ענין של מעלה בפירוש הראשון: ומן הענין שפירוש ר' שמעון נראה הפי' השני שפירשנו למעלה כי מה צורך למדרש ביה כי אם כבר למדנו אותו מהפסוק הראשון: מאת בני ישראל כלומר מרצון ישראל שאף לדורות צוה שלא יטלו הם אלא מיד ישראל הבעלים כדכתי' חק עולם לדורותיכם ר"ל חוקת עולם לבית העולמים אעפ"י שהוזכרו אהרן ובניו וכתי' ביום משחו אותם לא תהא סבור שאין הדבר נוהג אלא באהרן ובניו לכך נאמר חוקת עולם. ואלו נאמר לדורותיכם הייתי אומר לשני דורות ואילו נאמר חוקת עולם הייתי אומר לאותו דור יהא הדבר נוהג לעולם בין במדבר בין שיכנסו לארץ שכן מצינו ועבדו לעולם וישב עד עולם לכך הוצרך לומר חוקת עולם לדורותם:

פסקה ג

זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים: אשר צוה ה' בהר סיני ביום צוותו וכו' להקריב את קרבניהם לה' במדבר סיני: הוקשו כולם למילואים מה מלואים כללותיהם ודקדוקיהם נאמרו בסיני שהרי קודם שהוקם המשכן נאמר לו הכל כדכתיב בפרשת ואתה תצוה אף כולם נאמרו כללותיהם בסיני כדמפ' ואזיל. אעפ"י

שיש מהם שלא קרבו כגון חטאת יחיד ואשם ולא מנחת יחיד ונסכי יחיד ולא נזירות שהוא בכלל שלמי יחיד כדאיתא בזבחים פרק בתרא [קיב:]:

פסקה ד

אי מה מלואים קרבן צבור קרבן יחיד מנין שנאמרו בסיני כללותיו ודקדוקיו ת"ל לאשם ואין אשם בצבור: ויאמר לאשם וכו' אלו כן הייתי אומר מה אשם קרבן יחיד וכו' ת"ל ולמלואים. כשתמצא לומר לעולה לעולת יחיד ולעולת צבור וכו' פי' עכשו שאמרת ולאשם ולמלואים למה הוצרכו זה ללמד על קרבן יחיד וזה ללמד על קרבן צבור: נמצאת אומר כי לעולה ולמנחה ולחטאת וכו' בין עולת יחיד בין עולת צבור קאמר ולחטאת יחיד ולחטאת צבור. ולזבחי שלמי צבור ומאי נינהו כבשי עצרת:

פסקה ה

אשר צוה ה' את משה וכו' להביא את הבכור והמעשר והפסח שכולם נאמרו כללותיהם ופרטיהם מסיני ואעפ"י שעשו פסח מצרים הרבה מצות יש בפסח דורות שאין בפסח מצרים ושאר דקדוקין הרבה כולן נאמרו בסיני שלא נאמרו במצרים:

פסקה ח

ומנין לעולת הדורות שתטעון כלי לקבל הדם ת"ל עולת תמיד לדורותיכם: ועולת תמיד העשויה בהר סיני מקיש עולת הדורות וכו' פי' שניהם נאמרו על עולת תמיד הראשון בפרש' ואתה תצוה והשני בסדר פנחס ומקיש עולת תמיד העשויה לדורות לעולת תמיד העשויה בהר סיני שהרי בשתיהן נאמר עולת תמיד וכו' וילפינן עולת תמיד מעולת תמיד דקא סבר האי תנא דעולה היא שהקריבו ישראל במדבר דכתיב ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים עולות אותה עולה עולת תמיד הוא. דכתיב בה וישם באגנות: מיהו קשיא לי במסכת חגיגה [ו:] דקאי חשיב אביי הנהו תנאי דסבירא להו עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הואי. ולא קא חשיב להאי תנא. ואיכא למימר דר' ישמעאל סבר נמי דעולה שהקריבו ישראל במדבר עולת ראייה הואי והאי עולת תמיד העשויה בהר סיני הכי קאמר עולה העשויה כמו שנעשת בהר סיני ומאי ניהו עולת ראיה שטעונה כלי: ועכשו נלמוד עולת תמיד לדורות מעולת הר סיני אף כאן הוקשה לעולת הר סיני. ונמצינו למדים מכאן דדבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בגזרה שוה: אי נמי עולת תמיד כולה חדא מילתא היא: וסוף דבר אינו מתיישב עלי לפי דלענין הפירוש הזה לא היה צריך ללמד עולת תמיד לדורותיכם מעולת תמיד של הר סיני שהרי עולת תמיד העשויה בהר סיני יש בכללה עולת תמיד של דורות כמו שפירשנו דהא עולת תמיד סתמא כתיב ומקיש אותה לעולה שנעשית בהר סיני ומאי ניהו עולת ראיה אלא מחוורתא כפירושא קמא: ואביי לא הוה תני לה להא ברייתא ואי הוה תני לה

לא הוה סמיך עילויה דהא לא גמר לה מריבוי ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם לה':

פסקה י

במדבר סיני למדנו לדברות הר סיני שלא נאמרו אלא ביום ומנין לדברות שלא בהר סיני וכו' שהרבה דברות נאמרו למשה שלא היו בהר דכתיב ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה וכו' וירד עמוד הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה: ומנין שכולם היו ביום דכתיב אלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה' אל משה בהר סיני:

מכילתא דמילואים א

פסקה א

קח את אהרן ואת בניו אתו לשון קירוב הוא ולפי שהיה במשמעות הכתוב שנתרחק אהרן מלפני המקום שהרי תלה בו סרחון העגל ומשה במצות הבורא ית' כתב פסוק זה לכך נאמר לו קח את אהרן שיהא משמע שנתקרב עתה ונתרצה לפני המקים מפני שנאמר לו בזה הלשון של קיחה ולא נאמר לו דבר אל אהרן ואל בניו ויעמדו פתח אהל מועד. ומנין שהזכיר משה מן הכתוב שנתרחק אהרן עד שהיצרך לומר קח את אהרן מפסוק דכתיב ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו ולא נאמר בו וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא פירוש כי על ישראל נאמר למעלה מזה הפסוק מלמד שלא נתקרב עד כאן: והלא כבר הסדיר את העבודות לפניו כדי שילמד אותם ויעשה ומה היה צריך לצווי הזה אלא כדי שלא יפנה לבו לדבר אחר פירוש היה משה מפחד שמא לא יהיו מעשיו של אהרן רצויין לפני המקום ושלא יתקבלו קרבנותיו וכשהוא אומר לו קרב אל המזבח ידע שנתקרב: נראה מפני שאמר לו קרב ולא אמר לו לך ועשה חטאתך:

פסקה ב

ד"א קח את אהרן לקחו בדברים כדי שלא יהא לבו לדבר אחר לומר עכשו אנו נכנסים לכל הטורח הזה והוא מפייס אותם בדברים ואומר להם אשריכם שאתם זוכים לעבודת המקום ושאתם קרובים למקום ובחר בכם:

פסקה ג

ואת הבגדים שהפקדתיך עליהם שנאמר ואלה הבגדים אשר יעשו פי' לפי שלא פירש איזו בגדים ואיזה שמן המשחה אלא סתם אמר לו את הבגדים ואת שמן המשחה אלא לפי שכבר נצטוה עליהם לעשותם לכך נאמר לו סתם וידע משה כי עליהם נאמר לו. וכן בפר החטאת וכן בשני האילים על הכל נצטווה בפ' ואתה תצוה. ואת סל המצות לא כסדר האמור כאן היא הקרבה האמורה להלן בפרשת תצוה דשם נאמר ונתת אותם על סל אחד והקרבת אותם בסל ואת הפר ואת שני האילים. וכאן נאמר פר החטאת ושני

האילים וסל המצות: ובקיחה האמורה להלן בתחלת הפרשה אינה אלא לשון התקנה שלאחר מכאן נאמר לו והקרבתם אותם בסל וזה בא ללמד שאין קפידה בדבר בהקדמות הללו:

פסקה ד

כך הסדיר עבודתם כהונה ולויה דומה כי על משמרת האהל הוא אומר וביום שנשלם המשכן בו ביום נצטווה על משמרות הכהנים והלוים בני פלוני הלוים יחנו על דרום המשכן ובני פלוני יחנו על צפון המשכן וכן כולם ובגד כל אחד לפי מה שהוא אם על בגדי כהונה הוא אומר לא ידעתי מהו שאם על בגדי אהרן ובגדי בניו הוא אומר מה היה צריך הרי הם מפורשים וכמדומה אני שעל בגדי הלוים הוא אומר שאף ללוים עשו כתנות ומשל צבור היו מלבישים אותם מפני שהיו המשמרות מבלים בגדיהם בעבודת משא של המשכן:

פסקה ה

ויקרב משה את אהרן ואת בניו וירחץ איתם במים באותה שעה זכו בקידוש ידים ורגלים פירוש באותה שעה התחילו בקידוש ידים ורגלים שאי אפשר רחיצה בלא קידוש ידים ורגלים. ק"ו ומה במקום שאין טעון רחיצה טעון קידוש ידים ורגלים מקום שטעון רחיצה אינו דין שיטעון קידוש ידים ורגלים: ובאותה שעה זכו בטבילת יום הכפורים פי' התחילו בטבילת פרישת שבעה ליום הכפורים כשהיו מפרישין כהן גדול שבעת ימים קודם יום הכפורים והיו מטבילין אותו כן עשה לאהרן ולבניו שהרי מכאן למדנו פרישות שבעה כדאיתא ביומא וכדאיתא לקמן בסוף הפרשה של תצוה:

פסקה ו

ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש אותם את אלעזר בנו וכי האיך יכול משה להפשיט את אהרן כסדרן והלא עליונים הם עליונים לעולם ותחתונים הם תחתונים לעולם פי' לפי שראינו מן המקרא שלא מת אהרן עד שראה אלעזר לבוש בגדי כהונה וכי איפשר שיהא אהרן עומד ערום עד שלבש אלעזר כל ח' בגדים. וא"ת ראשון ראשון שהיה אהרן פושט היה אלעזר לובש נמצא א"כ הבגד שהיה עליון לאהרן היה תחתון לאלעזר ואי איפשר לעשות כן שהעליונים צריכין להיות עליונים לעולם אלא מעשה נסים עשה לו המקום במיתתו יותר מבחייו: וילבש אותם את אלעזר בנו וכי היאך יכול משה להלביש לאלעזר בגדים כסדרן אלא כבוד גדול וכו': נ"ל שכשהתחיל משה להפשיט את אהרן את בגדיו התחיל להפשיט כמו כן אלעזר בגדים שעליו לפי שאין בדרך ארץ שהיה אלעזר רואה את משה מתעסק בצרכיו והוא יושב ובטל אלא שהיה גם הוא מתעסק בצרכי עצמו ופושט בגדיו והדבר ידוע שהשלים אלעזר לפשוט את בגדיו קודם לאהרן הוא היה

לובש ארבעה בגדים ואהרן היה לובש שמונה נמצא אלעזר עומד ערום עד שהוא פושט ארבעה. וא"ת כשהשלים אלעזר לפשוט את שלו התחיל משה להלבישו ממה שהפשיט את אהרן אי איפשר חדא שאין כסדרן. ועוד ויפשט את אהרן את בגדיו ואח"כ וילבש אותם כתיב אלא כבוד גדול חלק לו המקום במיתתו יותר מבחייו. שבזכותו נלבשו לו בגדי שכינה למטה וחזר והפשיט את אהרן בגדים כסדרן והלביש לאלעזר בגדים כסדרן: זה הפירוש שפירשתי לפי הגירסא שמצאתי: ואני תמיה על אלעזר שנלבשו לו בגדי שכינה למטה ולא אמר כן באהרן ואם באהרן לא נלבשו לו למטה מבגדיו אלא שנזדמנו לו תכף שהפשיט למה לא היה לו לאלעזר כן והלא די לו בכך. ולבי אומר לי כי הן [שתי] נסחאות ובטעות נכתבו שתיהם כעין נסחא אחת. ובספרי שלפנים אחרים מצאתי הלשון הראשון ולא מצאתי השני וכך נראה לי: ומ"מ שתיהן על הפי' לנסחא אחרונה אבל לא נלבשו בגדי שכינה אלא לאהרן לבד ולנסחא הראשונה לא נלבשו לו למטה מבגדיו אלא משהפשיט הכל. ולנסחא השנית נלבשו לו למטה מבגדיו אבל לאלעזר לא היה צריכין בגדי שכינה לפי שאיפשר שאלעזר לא התחיל להפשיט עד שהפשיט משה לאהרן ארבעה בגדים נשארו ד' על זה וארבעה על זה והשלימו בבת אחת. או שהיה אלעזר שוהה בשלו עד שהשלים אהרן את הכל:

פסקה ז

וישם עליו את החשן ויתן אל החשן וכו' פרשה זו נלמדה לשעתה ונלמדה לדורות היינו נלמדה לשירות יום יום ונלמדה לשירות יום הכפורים אלא שבכל יום ויום משמש בבגדי זהב וביום הכפורים משמש בבגדי לבן: ומה יש בה דוגמא לשירות יום יום הוא לבישת הבגדים על זה הסדר האמור כאן ואם חסר אחד מהם עבודתו פסולה. ומה יש בה דוגמא ליום הכפורים לפרישת שבעה לכהן גדול והוא עובד בידיו בכל ימי הפרישה כדי להיות רגיל בעבודה כמו שעשה אהרן בשבעת ימי המלואים שהיה רואה ומסייע למשה כדי להרגיל את ידיו ובשמיני עבד אהרן דוגמת יום הכפורים שאין עבודה כשרה אלא בו: ובסוף הנסחא כך מצאתי פרשה זו נלמדה לשעתה ונלמדה לדורות נלמדה לשירות יום יום ונלמדה לשירות יום הכפורים בכל יום משמש בבגדי זהב וביום הכפורים בבגדי לבן וזה הענין אין לו דוגמא בכאן שלא מצינו כאן לאהרן לעבודה בבגדי לבן: ואם יאמר אדם על משה ששמש בחלוק לבן כל שבעה הרי אין כאן עבודה ליום הכפורים שאלו השבעה פרישה היו לשמיני שהיה במקום יום הכפורים ואותו היום לא שמש אדם בבגדי לבן. מפני כך נראה שהגירסא כך היא ראויה להיות אלא שבכל יום ויום משמש בבגדי זהב וכו'. ויש להעמיד הנסחא הכתובה בספר בדוחק ונאמר כי הדוגמא היא על שימוש

שבכל יום היה משמש בבגדי לבן לומר שאין כהן גדול רשאי לשמש בכל ימות השנה בשמונה בגדים אלא ביום הכפורים בלבד וביום הכפורים משמש בבגדי לבן. ועבודה זו כעבודת של כל ימי השנה היתה מפני שהיתה עבודת חוץ:

פסקה ח

וישם המצנפת על ראשו וכו' לא כסדר האמורים כאן אמורים להלן פי' בסדר ואתה תצוה מצנפת וציץ קודמין לאבנט וכאן אבנט קודם למצנפת ומעיל ואפוד. ולהלן הסדיר את הקרבנות כסדרן וכאן הוא מסרגן. להלן איל העולה נתוחו ורחיצתו ואחר כך כל סדר הקטרתו וכאן נתוחו והקטרת נתחיו והזאת הדם והשמן על אהרן ובניו לקדשם ותנופת האימורין והקטרתן ואח"כ הזאת הדם והשמן על אהרן ובניו וזה אינו כסדר שבתחלה נתקדשו אהרן ובניו בדם ובשמן ואח"כ הניף על ידיהם. ועוד הואיל ופתח בדם דין הוא שיגמור כל מעשה הדם תחלה וזהו סרוג ללמד שאין עכוב בהקדמה זו ולהלן הסדיר את הקרבנות תחלה ואחייכ הסדיר את הבגדים וכאן הסדיר את הבגדים תחלה ואח"כ את הקרבנות פירוש בהגשת הקרבנות והלחם לפתח אוהל מועד קאמר שבצואה נצטוה להגיש תחלה הקרבנות לפתח אהל מועד ואחר כך להגיש אהרן ובניו ולהרחיצם ולהלבישם כדכתיב לקח פר אחד בן בקר ואילים שנים תמימים. ולחם מצות וחלות מצות ונתתם אותם על סל אחד והקרבת אותם בסל ואת הפר ואת שני האילים והקרבה זו לפתח אהל מועד וכאן הקריב אהרן ובניו והרחיצם והלבישם ואח"כ ויגש את פר החטאת וכו' ויקרב את איל העולה וזו היא ההגשה אל פתח אהל מועד:

פסקה ט

ויקח משה את שמן המשחה וכו' כל שמועה זו בהוריות פרק בתרא [יא:]:

פסקה י

וימשח את המשכן ואת כל אשר בו וכו' לא כמשיחת אהרן ובניו משיחת כל הכלים משיחת אהרן ובניו מאחר שמלבישם. חוזר ומושחן כלומר ולא משיחה מיוחדת לבגדים אלא שהמשיחה שלהן שיורדת מאליה על הבגדים כדמפרש ואזיל יכול שמשחן עד שלא ילבשם כלומר שתי משיחות עשה להם לבגדים בפני עצמן ולאהרן ולבניו בפני עצמן ומשיחה אחרת משהלבישם ועלתה לשניהם והיא הכתובה בפרשה ת"ל כשמן הטוב וכו' שיורד על פי מדותיו: מדותיו מלשון מדו בד. על פי כמו והיה פי ראשו בתוכו. כלומר בשעת משיחתו היה השמן יורד מראשו לזקנו ומזקנו לפתח בית הצמר על בגדיו נמצא שלא היתה משיחה לאהרן ולבניו אלא לאחר הלבשת הבגדים ולא לבגדים משיחה בפני עצמן אלא במשיחה שלהם נמשחים גם כן לבושיהם שאילו היתה לבגדים משיחה בפני עצמן למה הזכיר הכתוב כשמן הטוב וכו' שיורד על פי מדותיו. כמו כן היתה

משיחתו בשאר מקומות שאי אפשר שלא יקבלו הבגדים דרך לבישתן מן השמן שעל ראשם אלא ש"מ שלא היה שם משיחה קודם הלבשה לא על הבגדים ולא עליהם אבל משיחת הכלים כל כלי וכלי טעון משיחה בפני עצמו:

פסקה יב

ויגש את פר החטאת מתחלה לא נקרא פר חטאת פי' בפרשת הצווי לא נקרא מתחלתו פר החטאת עד לאחר שהוא פורט כל מעשיו שנאמר לקח פר בן בקר וכו' ולבסוף כתיב ואת בשר הפר וכו' חטאת הוא. וזה מן השינוין שיש בפרש' זו מן הראשונות כי בכאן בתחלתו קראו פר החטאת כדכתיב ויגש את פר החטאת ואיני יודע מה הועיל להזכירו: ואין אנו יודעין אם חטאת אהרן ובניו היה וכו' כשהוא אומר קח את אהרן ואת פר החטאת הרי של אהרן היה שאלו היה חטאת הצבור היה לו להזכירו אחר ואת כל העדה הקהל וכו' ללמד שהם וקרבנם הקריב כאחד. וכיון שראינו שהפר הקדימ' ובא עם אהרן למדנו כי של אהרן היו: ועוד נלמוד זה מן הסמיכה שנאמר ויסמכו אהרן ובניו את ידיהם על ראש הפר וכי אהרן ובניו סומכין ידיהם על כל הקרבנות אם של יחידים הם כל יחיד ויחיד סומך על קרבנו ואם של צבור הם גמירי דאין סמיכה בצבור אלא בשתים אחד פר הבא על כל המצות ושעיר המשתלח. ופר הבא על כל המצות זקני העדה סומכין עליו ואין לך סמיכה בקרבן צבור על ידי אהרן אלא בשעיר המשתלח בלבד והכי גמירי שתי סמיכות בצבור ותו לא. והכי איתא במנחות [צב.] אלא ודאי מפני שקרבנותיו היו אלו סמכו עליהם וכן על שני האילים והוקשו קרבנות צבור לקרבנותיו מה קרבנותיו טעונין סמיכה אף קרבנות צבור טעונין סמיכה מה הוא סומך בקרבנותיו אף הם סומכין בקרבנותיהם אבל כל יחיד ויחיד סומך על קרבנו שנאמר וסמך ידו וכו'. והקשו קרבנו' צבור וכו' לומר שפרשה זו נלמדה לשעתה ונלמדה לדורות שכן מצינו סמיכה זו על הצבור ומפני שחטאת זו חטאת יחיד היתה וגם כן נשרפת כחטאת צבור לכך הקיש אותה לקרבנות צבור. וכן היה יכול להקיש אותה לחטאת יחיד לפי שטעונה סמיכה בבעלים בזה אלא לפי שנדמה עלינו לחטאת צבור לשריפה. ומה שאמר מה זה הוא סומך על קרבנותיו אף הוא סומך בקרבנות צבור לא מצינו דין זה אלא בשעיר המשתלח: ולנסחא האחרת מה הוא סומך בקרבנותיו כך הם סומכין בקרבנותיהם יאמר על פר הבא על כל המצוות. ויש מפרשים זו הנסחא כי הצבור על כל יחיד ויחיד קאמר כלומר כמו שזה היה קרבן יחיד וסמך ידו על קרבנותיו כך כל הצבור סומכין את ידיהם על קרבנותיהם אלא שהיחיד אפילו שסומך על קרבנו לא תהא סבור שחטאת יחיד תהא כחטאת צבור דמה חטאת צבור טעון סמיכה בזקנים או באהרן כך חטאת יחיד ולא

שנלמוד דבר זה מכאן שהרי סמיכה בחטאת יחיד מפורשת במקומה לכל יחיד ויחיד אלא לומר פרשה זו כעין הדורות כמו שאמרנו למעלה:

פסקה יד

הוא היה שוחט הוא היה זורק פי' זריקה מדם האילים שנאמר בהם זריקה. הוא היה מזה. הזאה נאמרה בשמן המשחה שנאמר ויז ממנו על המזבח שבע פעמים. אי נמי ויקח משה משמן המשחה ומן הדם אשר על המזבח ויז על אהרן ועל בגדיו הוא היה מחטא מדם הפר ליתן על קרנות המזבח סביב. ויחטא את המזבח: יוצק ואת הדם יצק אל יסוד המזבח. הוא היה מכפר כפרה זו איני יודע מה היא אלא לפי מה שאני רואה שהוא דורש למטה ויקדשהו לכפר עליו. מנין אתה אומר שלא היתה כפרה זו אלא על מה שאמר משה שמא בשעה שיצא וכו' כדאיתא לקמן לכך נראה לי כי מתנה יתירה היה נותן מן החטאת על המזבח לכפר כפרת המזבח עצמו שמא נעשה בו דבר שלא מדעת המתנדבים לכך נאמר וישחט ויקח כלומר לכך סדר בפרשה זו בפרט בצווי ובעשייה לומר כי משה היה עושה הכל כדי ללמד את אהרן ובניו ומשלו משל לבת מלכים וכו':

פסקה טז

ויקח את על החלב אשר על הקרב כל שלא למד משתי פרשיות אלו פי' מן הצואה ומן העשיה אין מנהג לדורות זהו שאמרנו למעלה נלמדה פרשה זו לשעתה ונלמדה לדורות לפי שהייתי אומר פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין הואיל ואין נאכלין יהו כולם נשרפין ואין למזבח כלום פירוש כמו שהעולה כולה כליל כך פרים הנשרפין למקום שהבשר הולך שם יהו האימורין הולכים לכך הוצרך לפרש הקטרת אימורין בפרים הנשרפין בפרשת ויקרא ובזה הפר של חטאת מלואים לפי שיש תימה בדבר (מה) מה היה לו לפרש בפר הקטרה:

פסקה יז

ויקרב את איל העולה ויסמכו מכאן למדנו סמיכה לעולה וכן בזריקה מכאן למדנו זריקה בעולת חובה כל אלה כבר למדנו אותם במקומות אחרים בפרשת חטאת ובפרשת אשם אלא לומר לך כמו שלמדו לדורות כך למדו כאן שלא נשתנה ענין ימי המלואים משאר הימים וכן כולם. ויש מפרשים באלו כי מכאן למדנו מעשה עולת חובה שהיא כמעשה עולת נדבה שאעפ"י שלמדנו שחיטת צפון לעולת חובה בפרשת חטאת בתחלת סדר צו הזריקה והסמיכה והנתוח וההקטרה לא למדנו בפירוש אלא מכאן שזו ודאי היתה עולת חובה לאהרן. ויש אומרים אין ניתוח בלא הפשט פי' לא מצינו במוקטרים על גבי המזבח נתוח בלא הפשט אבל בנשרפים ודאי מצינו כדאיתא בפרק כהן משיח:

פסקה יח
ויקטר משה את הנתחים ואת הראש כמו שנאמר בעולת נדבה ונתח אותו לנתחיו מכאן למדו לעולת חובה: ואת הקרב ואת הכרעים ירחץ וכו' כמו שנאמר להלן בעולת נדבה של בן בקר וקרבו וכרעיו. ירחץ מכאן למדו וכו' אין בכאן דקדוק מפני מה מביא פעמים מבן בקר ופעמים מבן צאן והכל אחד הוא:

פסקה יט
ויקרב את האיל השני למה נאמר והלא כבר זיווג שני אילים זה עם זה אלא ללמדך ששניהם מעכבין שאם הביא אחד מן האילים לבדו לא יצא ידי קידושו פירוש לפי שהקרבנות הללו נעשו לקדש המזבח ולקדש אהרן ובניו לכך אמר שלא יצא ידי קידושו. וכן הפר מעכב את האילים והאילים מעכבין את הפר:

פסקה כ
למה נקרא איל המלואים שמשלים את הכל פירוש שבו היה משלים כל העבודת של יום כי הוא היה אחרון. ויש מפרשים כי ממנו היה חלק למזבח ולאהרן ובניו ולמשה והוא החזה שניתן למשה. ומדמו כמו כן היה למזבח: והיה על אהרן ועל בניו בבהונות. ויסמכו אהרן ובניו את ידיהם וכו' מלמד שהמלואים שלמים לאהרן ובניו לפיכך סמכו ידיהם עליו בשמחה ועשו יום טוב כלומר לכך נעשו איל המלואים בסוף כדי שישמחו בו כאדם שטרח בעבודת המלך ולבסוף תיקן לו המלך סעודה יפה כדי שיהנה ממנה. והכי איתא לקמן. שלשה מיני דמים אמורים בפרש' איתא לקמן בשמעתא:

פסקה כא
תנוך אזנו זה גדר האמצעי תנוך משמע תוך ונמוך. אי נמי מלשון נכים כמו חסר מן הגובה מעט ושלשה גדרים יש באוזן שהם כמו אוגני כלים והשלישי יצא מלשון על מפני שהוא עלוי בתוך האוזן הילכך אינו נותן אלא על האמצעי. ועל בהן ידו זה פרק האמצעי. נראה לי שלמדו אותו מן התנוך שגדר האמצעי נקרא עלי:

פסקה כג
ויקח את החלב ואת האליה אין לך דבר ודבר שאין בו מצוה למקום כלומר כמו שמצינו בשאר דברים שכל המתנות שהקב"ה נותן לאדם צוה עליו שיעשה ממנו מצוה למקום כך השלמים אעפ"י שהן נאכלין לבעלים הפריש מהם חלק לעצמו שהיו מקטירין לפניו: קדשי מקדש כולם יש להם מעלות על גבי מעלות כיצד פרים הנשרפים ושעירים הנשרפין וכו' פי' המקודש שבהם חשב תחלה כי אלו היו מקודשים מכולם שלא היה בהם כלום לכהנים ולא לבעלים: העולה אעפ"י שכולה כליל עורה לכהנים. השלמים למטה מהם שהיו כולם לבעלים חוץ מן הדם והאימורין שהיו למזבח וחזה ושוק לכהנים

לכך נאמר ויקח את החלב ואת האליה וכו' ואת שוק הימין זו היתה תרומתם למזבח אמר על החלב והאימורין ושוק הימין שהיה תרומה לכהנים וכן בשלמים אחרים והחזה כמו כן אלא שאותו חזה של מילואים למשה היה למנה:

פסקה כח

ויתן הכל על כפי אהרן ועל כפי בניו וכי כל הקרבנות נתנין לידי בעלים אלא ללמדך וכו' נראה לי דעל הכל הוא מתמיה למה הוצרך הכתוב לומר הכל וכי שאר קרבנות נתנו לידי בעלים במילואים ולדורות כמו כן אלא אין נותנין חוץ מן התודה ואיל נזיר והשלמים אלא רמז כאן לתנופה אחרת שהיא על כפי בעלים ואינה בשלמים כזו והיא תנופת מנחת סוטה ותנופת אשם מצורע לכך אמר ומטהרים המצורעים. ואת היולדות. לא ידעתי למה בא בכאן ואין לו בכאן שורש דבר אלא לפי שבכל מקום נזכרים שניהם יחד. לכך הוזכרו כאן או שמא היה טעות סופר: ומה שנתן על כפי בניו במלואים לפי שעה היתה ואינו נוהג לדורות דקיימא לן בתנופה אחת מניף לכל (האיברים) [צ"ל החבירים] וא"ת רשות הוא זה כלומר אם ירצו כל (האיברים) [החבירים] ליפטר בתנופה אחת ואם ירצו להניף כולם יניפו. הא לא אפשר היכי ליעבד לינפו להו כחדא הויא חציצה לינפו והדר לינפו תנופה אמר רחמנא ולא תנופות והכי איתא במנחות פ' שתי מדות [צד.]. אלא ודאי דהוראת שעה היתה במלואים שהניפו וחזרו והניפו. והכי איתא של פנים אחרים:

פסקה כט

וינף אותם תנופה לפני ה' הוא הדין ללמדך בכל הקרבנות בתנופתן כדרך שעשו אותה באותה שעה: ויקח משה אותם מעל כפיהם הוא הדין ללמדך היאך כהן נוטל המנחת סוטה מעל ידיה ומניפה: נראה לי שהיה כאן דוגמת למנחת סוטה שהיה נותן על כפיה הכפיפת מצרית כדי לייגעה ואח"כ נוטלה מידה ונותן אותה בכלי שרת ומניפת על ידה וכך היה בתנופה זו שנטלה מיד [אהרן] ונתנה ביד בניו להניף. ומפני שלא נגמרה התנופה בתחלה בתנופת אהרן עד שהניפו כל בניו חשב תנופת אהרן כנטילת האשה הסוטה את מנחתה בכפיפה מצרית ומפני שזה המקרא שאמר ויקח משה אותה מעל כפיהם יש בכללו כל נטילה ונטילה שנטל אותה מיד זה ונתנה ליד זה לפיכך סמך בו דוגמת נטילת הסוטה ללקיחה זו:

פסקה ל

מילואים הם לריח ניחוח מלמד שהמילואים קרויין ריח ניחוח כלומר כל קרבן זה קרוי ריח ניחוח אף מה שאכלו אהרן. והרי דברים קל וחומר מלך בשר ודם קנה לו אוהב עושה לו יום טוב וכו' אף כאן מפני שקנה לו הקב"ה אוהב והוא אהרן ובניו היה לפניו יום טוב גדול וריח ניחוח במה שאכלו לפניו:

פסקה לג

ויקח משה משמן המשחה ומן הדם אשר על המזבח ויז ממנו על אהרן וכו' שלשה דמים אמורים בפרשה ואין דומין זה לזה. הראשון טעון שש מתנות זריקה ומתן סביב הזאה וחטוי זריקה וכפרה שתי פעמים זריקה לא ידעתי מה הם. ושמא השני ראוי להיות יציקה ואעפ"י שהיא שלא כסדר כי היציקה ליסוד אחר כל המנחות היתה. מ"מ כל זה הענין הוא חדוש אלא שיש לנו לפרשו על פי הגירסא מדוחק: ונאמר כי הדם הראשון הוא דם הפר ונתן ממנו על גבי המזבח שתי מתנות שהן כעין העולה ומנין שכן עשה דכתיב ויתן על קרנות המזבח סביב ולא נאמר סביב אלא על מתנות העולה או על מתנות האשם שהן כעין העולה אבל במתנות חטאת לא נאמר בהן סביב וכאן נאמר סביב ש"מ שנתן ממנו מתנות כעין העולה: ואיני יודע אם שתי מתנות שהן ארבע על הקרנות כמו מעשה החטאת או שמא למטה מן הסיקרא כעין העולה ממש: ומתן סביב הוא על הקרנות ארבעה הזאה נראה לי כי על ההזאה שהזה מן הדם אשר על המזבח על בגדי אהרן ועל בגדי בניו והיה שם דם החטאת: חיטוי נראה לי שנתן על המזבח מתנה יתירה כדי לטהרו. וכן הוא אומר בפרשת צווי ופר חטאת תעשה ליום הכפורים וחטאת על המזבח בכפרך עליו. משמע מהכא דחיטוי לחוד וכפרה לחוד. יציקה היא ליסוד. וכפרה היא הכפרה יתירה שפירשנו למעלה שנתן לכפרת המזבח עצמו מן הגזל: ולפי הענין הזה שפירשנו כאן מה שאמר למעלה הוא היה שוחט הוא היה זורק אין צריך לפרש זריקה מדם האילים אלא הכל היה מדם הפר כאשר פירשנו כאן: ומצאתי סעד לפירוש הזה ממה שאמר ביחזקאל במלואים שהקריבו בימי עזרא ושהם עתידין להקריב דכתיב אלה חוקות המזבח ביום העשותו וכו' ונתת אל הכהנים ואל הלוים פר בן בקר לחטאת ולקחת מדמו ונתת על ארבע קרנותיו ואל ארבע פנות העזרה ואל הגבול סביב וחטאת אותו וכפרתהו: ארבע קרנותיו כפשוטו. ארבע פנות העזרה זהו סובב אל הגבול סביב זה מקום הקרנות הרי שלש וחיטוי וכפרה הרי חמש. והזאה מן הדם ומן השמן אשר עליו על אהרן ובניו היא היתה יתירא כאן. הרי כאן שש. והשני שתים זריקה ומתן סביב. פי' השני הוא דם איל העולה: ואיני יודע מה היא זריקה זו חוץ ממתן סביב ובדם העולה מה זריקה היתה כי אם שתי מתנות שהן ארבע כדכתיב בסדר ויקרא וזרקו בני אהרן את דמו על המזבח סביב: ושמא הוא למד סביב סביב מן החטאת האמור למעלה לומר שנתן וחזר ונתן והוראת שעה היתה וזהו שאמר למעלה נלמדה לשעתה כלומר דברים היו בה שלא נהגו אלא לשעה ודברים שנהגו לדורות: מ"מ דברי תימה הם שהרי בסדר ויקרא אנו למדין עולה סביב מכאן ולא לענין שיעשה בדם עולה שום

חידוש אלא שתי מתנות בלבד: ואם נאמר כי היה שיבוש הספרים והיה ראוי להיות יציקה ומתן סביב כמו שהגהנו למעלה. על כל זה קשה לי למה הקדים יציקת היסוד למתן סביב: והשלישי שלש עשרה פירוש שלישי הוא איל המילואים שיש מהם בהונות שלש באהרן ושלש בבניו. שלש באהרן בין תנוך אזנו ובהינות ידו ורגלו הימנית ושלש בבניו: גם זה לא ידעתי מהו למה לא חשב בבניו כי אם שלש ואם נאמר כי לא חשב אלא באיש אחד יש אומר תשע באהרן שלש ובבניו שש הרי תשע. הרי כבר נאמר למה לא חשב בכולן כי אם שש: ואיפשר דסבירא ליה ליש אומרים שלא נמשחו אלא נדב ואביהוא בלבד או שמא נמשחו אבל לא הזה על הבהונות אלא על שניהם מפני שהם היו גדולים וחשובים דכתיב ויקחו שני בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו וכו' ויש אומרים חמש עשרה שלש באהרן ושתים עשרה בבניו ארבע. שנאמר אלה שמות בני אהרן הכהנים המשוחים אשר מלא ידם לכהן: וחוזר זה על המקרא העליון שהזכיר את כולן נמצא שכולן שוין וטעון זריקה לגבי מזבח כפשוטו: ואני תמה אם למד דם העולה סביב סביב מדם הפר לחדש בו מתנות יתירות למה לא למד דם המילואים סביב סביב משם לחדש בו. גם להגהת הספר שהגהנו יציקה במקום זריקה למה לא חשב אותה כמו כן בדם המילואים. ואיפשר שלא היה ממנו דם ליסוד מפני רבוי המתנות אשר הוצרך לעשות מדמו מה שלא הוצרך מדם העולה: טעון שש הזאות פירוש מן השמן ומן הדם שהיו במזבח הזאה על אהרן ועל בניו ועל בגדי בניו: שלש באהרן גם זה לא ידעתי מהו ומה הם השלש שעל אהרן אם חשב לאהרן אחת ושעל בגדיו אחרת אין כאן אלא שתים. ואם חשב לבגדיו שתים הלא שמנה בגדים היו לו ומה היה חשבון השתים. ושמא היתה זאת לבגדי זהב ואחרת לבגדי לבן: אלא לבניו מה נעשה שלא היה להם אלא בגדי זהב: אלא לפי הענין נראה לי שלא היתה הזאה זו על הבגדים ממש אלא על התנוך ועל הבהונות כמו שחשב אותם לדם איל המילואים. וכן בדם איל העולה לא חשב מאלו כולם אלא זריקה ומתן סביב או יציקה ומתן סביב להגהה שהגהנו למעלה: ונ"ל שראוי להגיה בדם העולה הזאה תחת זריקה: ונאמר השני שתים הזאה ומתן סביב. והזאה זו היא ההזאה שהזכרנו לדם החטאת ושפירש כאן: נשאר לנו לפרש למה לא פרט בהזאותיו כמו שפרט כאן בדם איל המילואים. וקושיא זו יש לתרץ אותה מפני שרוב הדם ההוא שלקח מעל המזבח להזות על אהרן ועל בגדיו מדם איל המילואים היה שלא נתן ממנו ליסוד מפני הבהונות כמו שאמרנו למעלה ועל כן לא הוזכרו בפרטות כמו שהוזכרו בדם איל המילואים. והמקום יאיר עינינו בתורתו וידרכנו בדרך ישרה:

פסקה לד

ויז על אהרן ועל בגדיו וכו' ויקדש את אהרן ואת בגדיו וכו' הא למדת שלא נשלם קידש אהרן ובניו אלא בהזאת הדם שלאחר הזאה זו הזכיר הקידוש: מלמד שאיל המילואים מותריהם לשרפה הכי איתא במנחות בפ' התודה [פג.] ולמלואים ולזבח השלמים מה מילואים מותריהן לשרפה ואין בעלי חיים מותרן לשריפה פי' משום דכתיב במילואים והנותר בבשר ובלחם באש תשרופו. א"כ הבשר מותרו לשריפה אבל מותר בעל חיים כגון מי שהפריש שני אשמות לאחת. או שהפריש אשמו ואבד והקריב אחר תחתיו וכן בחטאת אפילו בחטאת המתה מכל מקום אינה נשרפת:

פסקה לו

ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים מכאן אמרו בשלשה ועשרים באדר קרבו המילואים ושבעה של מילואים הרי כאן שלשים באחד בניסן שלמו המלואים והוא היה השמיני: הא דקתני מכאן אמרו אין לנו ראיה מכאן שהשמיני היה באחד בניסן אלא הראיה לכך מדכתיב בשעיר הנשרף ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה. ושמענו מכאן שהוא היה שעיר של ראש חדש שהוא בא לכפרה כשאר שעירי הרגלים שכתוב בהן לכפר עליכם. אבל שעיר החטאת אשר לעם שקרב בשמיני ושעיר נחשון שהקריב לחנוכת המזבח לא מצינו בהם כפרת עון. אלמא שמיני למלואים ראש חדש היה מדכתיב ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים שמע מינה בכ"ג באדר התחילו המילואים ובאחד בניסן שהיה שמיני שלמו ואדר חסר היה: ולקמן בפרש' שמיני בפנים אחרים מפיק לה להא מילתי' מקרא אחרינא: כי שבעת ימים ימלא את ידכם. כל שבעת ימי מלואים היה משה מעמיד את המשכן בכל בקר ובקר ומקריב קרבנותיו ומפרקו ובשמיני העמידו ולא פרקו ענין זה אין יוצא לנו מכאן אלא מכיון שראינו שכל המילואים התחילו בשלשה ועשרים באדר וכתיב ביום החודש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד. ואי איפשר להקריב שבעת ימי המלואים אלא אם כן הוקם המשכן ומה ת"ל ביום החדש הראשון תקים את המשכן אלא שהקימו הקמה גמורה שלא פרקו עד שעה שנסעו משם מכלל דשבעת ימי המלואים הקמתו לא היתה הקמה גמורה שהיה מעמידו בכל יום ומפרקו: רבי יוסי בר יהודה אומר אף בשמיני העמידו ופרקו פי' פעם אחת העמידו ופרקו ולעבודה אחרת העמידו ושוב לא פרקו: ואיני יודע מהיכן טעמו של ר' יוסי בר יהודה ובמס' יומא ירושלמי פרק א' גריס ר' יוסי בר יהודה אמר אף בשמיני העמידו ומשחו וחזר ופרקו: ומנין לפירוקין שנאמר ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן יום שכלו בו הקמותיו. בשמיני נמי אית תנאי תני נתפרק ואית תנאי [תני לא נתפרק אית תנאי תני נמשח ואית תנאי תני] לא נמשח מאן דתני נמשח דכתיב וימשחם

ומאן דתני לא נמשח מה אני מקיים וימשחם מעלה עליו הכתו' כאילו מחוסר משיחה ומשחו בשמיני אית תנא תני נתפרק ואית תנא דתני לא נתפרק מאן דתני נתפרק דכתי' ביחזקאל שבעת ימים יכפרו על המזבח וטהרו אותו ומלאו ידו. ויכלו את הימים והיה מיום השמיני והלאה יעשו הכהנים על המזבח את עולותיו ואת שלמיו וכו': גם זו הראיה איני יודע מה היא: ומאן דתני לא נתפרק כפרה שהיה בדם כהדא דתני על זה ועל זה היה מזה מכל חטאת שהיה שם כדי שיכנסו מים תחת דם דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר תחת דם ותחת שמן המשחה. ונראה לי כי לדעת התנא הראשון כפרה זו היא משיחה. וטהרו אותו ומלאו ידיו בהקרבת הקרבנות עליו: ויכלו את הימים משמע ימים שלימים שיש להם לילה ויום. ויום הראשון של מילואים לא היא לו ללילו בתחלתו והשלימו הלילה שלאחריו. וכן לכל יום ויום ויום השביעי השלימו ליל שמיני: וכך היו הקמותיו ופירוקיו היה מעמידו בבקר לעבודת הבקר ואחר העבודה היה מפרקו. ולתמיד של בין הערבים היה מעמידו ומפרקו אחר עבודה ולעבודת לילה שהיא הקטרת אימורין והרמת הדשן היה כמו כן מעמידו ומפרקו. ובשעת שחיטת התמיד חוזר ומעמידו ועושה כסדר הראשון נמצאו שלש העמדות בכל יום ושלש פירוקין חוץ מיום שביעי למאן דאמר בשמיני לא נתפרק כלומר די לו בעמידת הלילה לעבודת הלילה ואותה ההעמדה משלמת ליום נמצא פירוק אחד חסר מן ההעמדות נמצאו כ"א העמדות ועשרים פירוקין: ור' יוסי בר יהודה אומר אף בשמיני העמידו ופרקו בליל שמיני קאמר כי בליל שמיני העמידו וקסבר ר' יוסי בר יהודה שהקמת לילה פסולה לעבודת היום. והטעם מן המקרא שאמרנו ויכלו את הימים שהיו שבעת ימים שלימים יום ולילו עמו גם יש עוד להוציא זה הטעם מביום כלות משה להקים את המשכן דמשמע ביום כלו הקמותיו ולא בלילה. ובירושלמי הכי קא חשיב להו להקמות ופירוקין כדחשבינא:

פסקה לז

כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם אלו מעשה יום הכפורים. מכאן אמרו שבעת ימים קודם יום הכפורים היו מפרישין כהן גדול וכו' כדאית' במס' יומא פ"א [ב.] ולמה מפרישין אותו שבעת ימים שאם תמצא אשתו נדה ספק נדה וכו' ובמס' יומא [ז.] פריך למה מפרישין למה מפרישין כדאמרן כלום' הרי סמכנו את הטעם מן המקרא שאמרנו למעלה. אלא מביתו למה פירש ישמש מטתו עד סמוך לערב י"ה ויטבול ויישן בלשכת פלהדרין שהרי קיים ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים וכו' אלא שמא תמות אשתו וכו' וביומא ירושלמי מפרש מה דאמר ר' יוחנן צריכה לבן בתירא. ומה דאמר בן בתירא צריכה לר' יוחנן. דאי מדר' יוחנן הוינא אמרין ישמש מטתו וישן

בלשכת פלהדרין. ואי מדבן בתירא הוינא אמרי' יפרוש ממטתו וישן לו בתוך ביתו: והא דאמר ר' יוחנן היא מה שאמרנו למעלה כאשר עשה ביום הזה צוה וכו' זה מעשה יום הכפורים:

פסקה לח

ופתח אהל מועד תשבו וכו' ולא תמותו כי כן צויתי והלא דברים ק"ו ומה המקיים דברי בשר ודם המקום מקבלו מי שיקיים דבריו של מקום על אחת כמה וכמה: נראה לי על שם שנאמר כאן בדברי משה ולא תמותו ונאמר להלן בפרש' יין ושכר אל תשת ולא תמותו והוא היה דברו של מקום מפיו לאהרן עצמו. וכתיב בתריה וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים וכו' כלומר שיודיעם שלא נצולו מן המיתה שנגזרה עליהם ועל אביהם אלא בשביל שיקיימו את דברי משה וקבלו אותם ואם בשביל שקיימו דברי משה שהוא בשר ודם אמר שלא ימותו ק"ו כשיקבלו דברי שכינה שלא ימותו ופשוטו של דבר אם משה אמר להם כשתקיימו דברי לא תמותי כלומר תבטל מעליכם גזרת המיתה שנקנסה עליכם קל וחומר שהיה לו להקב"ה לומר לאהרן ולבניו יין ושכר אל תשת אתה ובניך ולא תמותו אם תקיימו מצותי לא תמותו: ויעש אהרן ובניו את כל הדברים אשר צוה ה' מלמד שהיו אהרן ובניו ששים ושמחים לקבל דברים ששומעין מפי משה כמי ששומעים מפי רוח הקדש. ונ"ל מדכתי' כל הדברים כלומר שלא חסרו מדבריו כלום כאילו שמעום מפי המקום עצמו: אשר צוה ה' ביד משה כדאי השליח לשולחו שולחו זה המקום וכדי המצוה למי שנצטווה המצוה הוא המקום למי שנצטווה הוא אהרן ובניו:

שמיני

מכילתא דמילואים ב

פסקה א

ויהי ביום השמיני אין אנו יודעים אם למנין שבעת ימים של פרישה. או שמא לימי השבת או לימי החדש. כשהוא אומר היו נכונים לשלשת ימים וכו' ואומר ויהי ביום השלישי בהיות הבקר הוי שלישי למנין הפרישה. נראה לי מדכתיב השלישי משמע הידוע למנין שהזכרנו. ואם לימי השבת או לימי החדש קאמר הרי לא הוזכרו כלל. וכן ביום השמיני מאחר שאמר כי שבעת ימים ימלא את ידכם. וכתיב ויהי ביום השמיני למנין הידוע קאמר ולענין המפורש בפרשה דלעיל והוא שמיני למילואים: ראשון למעשה בראשית פי' אחד בשבת היה. ואיני יודע מהיכן לו זה אלא מדכתיב בחנוכת

המזבח ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו. משמע הראשון הידוע שהיה לבריאת עולם מדלא כתיב בראשונה. ונשיאים ודאי בשמיני למילואים התחילו להקריב דכתיב ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן דהיינו באחד בניסן שכלו כל הקמותיו מה דכתיב תמן ויקריבו נשיאי ישראל וכו' וזהו ראשון לנשיאים: ראשון לעבודה פי' לעבודת צבור כדתנן בסדר עולם בו ביום הקריבו תמידין ומוספין של ראש חדש וכן מצינו בפרש' הצווי שבעת ימים תכפר על המזבח והיה המזבח קדש קדשים. וזה אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה שנים ליום תמיד משמע אחר שבעת ימים שישלים קדושת המזבח תעשה על המזבח כבשים וכו' ובפרש' עשייה בכל ימי המילואים לא תמצא עשיית התמיד אבל בשמיני כתיב מלבד עולת הבקר: ראשון לאכילת קדשים פי' ראשון לאכילת קדשי קדשים כגון חטאות ושירי מנחות שהם אסורים לזרים שלא קרבו בבמות:

פסקה ב

לפי שכבדו המקום לאהרן תחלה דכתיב קח את אהרן ואת בניו:

פסקה ג

קח לך עגל וכו' כלומ' לכפר על מעשה העגל וכשאמ' לו קח לך עגל תמה ואמר בלבו וכי אין צריך כפרה על מעשה העגל אלא אני בלבד והלא כל ישראל צריכין כפרה אמ' לו כמו כן נצטוו ישראל להביא חטאת לכפרה: קחו שעיר עזים ועגל וכבש בני שנה. הנה העגל כנגד מעשה העגל. וא"ת מאי שנא אהרן בעגל לחטאת ולא הביא שעיר וישראל כמו כן היה להם להביא לכך אמ' שהם חטאו בשתי בהמות בתחלה חטאו בני יעקב בשעיר עזים שנ' וישחטו שעיר עזים ולבסוף חטאו בעגל לכך הוצרכו להביא תחלה שעיר חטאת כנגד עון השעיר עזים הראשון הנזכר ואח"כ עגל לעולה כנגד מעשה העגל. וכן בכל מקום חטאת קודמת לעולה:

פסקה ה

ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני ה' קרבו כולם בשמחה מדכתי' כל העדה: אי נמי מדכתי' זה הדבר אשר צוה ה' תעשו. כלומ' כשתזכרו העגל אשר חטאתם בו ויפנה לבבכם מן היצר ההוא אז ירא אליכם כבוד ה':

פסקה ז

ויאמ' משה אל אהרן קרב אל המזבח וכו' זהו שאמ' הכתו' משה ואהרן בכהניו כלומר על אותה שעה נאמ' לפי שבכל שבעת ימי המלואים היה משה לבדו משמש והיה כהן ועכשו כשאמר לו קרב אל המזבח גם אהרן כהן וכיון שהביא אותו הפסוק דרש ממנו שגם שמואל היה שקול כאחד מהם:

פסקה ח

קרב אל המזבח משלו משל למה הדבר דומה וכו' כלומ' לפי שהיה אהרן מתבייש לעבוד לפני מלך מלכי המלכים הב"ה כאשה חדשה שמתביישת לעבוד את המלך לכך אמר לו משה קרב: דבר אחר לפי שהיה אהרן מתבייש ג"כ מן המזבח ומתיירא ממנו שהיה רואה אותו בקרבנותיו כתבנית שור בקרניו והיה זוכר המזבח שבנה לעגל ולפיכך היה מתירא ממנו לפיכך אמר לו משה אל תירא ממנו קרב: תדע שקרבנו מכפר יותר מקרבן העם. נראה לי שר"ל תדע שכך היה מדת הדין לעשות שהרי קרבנו מכפר עליו ועל העם כדכתי' ועשה את חטאתך ואת עולתך וכפר בעדך ובעד העם אבל של העם לא כפר על הכהנים:

פסקה ט

מה ראשון טעון חטוי ומה ראשון טעון שתי מתנות שהן ארבע וכו' לפי שאמר לו משה עשה את חטאתך ואת עולתך ולא פירש לו היאך יעשה והוא הלך ועשה ולא הוצרך לשאול היאך אעשה שמע מינה כי על כל סדר פר החטאת שהקריב משה בשבעת ימי המילואים כן עשה אהרן על החטאת אשר לו: וכבר למדנו למעלה כי מדם הפר נתן ע"ג המזבח מתנות יתירות חוץ ממתן ארבע קרנות והם החיטוי ושתי מתנות שהן ארבע: והיא הזריקה שאמר למעלה: ואני תמה למה לא חשב כמו כן הכפרה שנתן מדמו של פר מתנה יתירה לכפרת גזל המזבח כמו שכתבנו למעלה. ואיפשר שלא נצטווה על כפרה זו אלא שבעת ימים בלבד דכתיב תכפר על המזבח שבעת ימים משמע כפרת המזבח עצמו וכמו שעשה לחטאת שלו כך עשה לחטאת העם כדכתי' וישחטהו ויחטאהו כראשון מה ראשון טעון חיטוי. ויש שמגיהין בנסח' ויחטאהו כראשון מה ראשון טעון חיטוי וכו'. מ"מ הפי' אחד הוא אלא שהוצרך ללמד כי השעיר אשר לעם נעשה בכלל המתנות היתירות כמעשה עגל החטאת אשר לאהרן. ועגל של אהרן למדנו אותו מן הסתם כמו שפירשנו למעלה. ולפי שהיה לנו לספק על מעשה העגל שמא נעשה כמעשה הפר מפני שהוא מינו אבל שעיר לא לכך הוצרך לומר וישחטהו ויחטאהו כראשון. ויש מפרשים כי החיטוי ושתי מתנות שהן ארבע מלשון ויחטאהו נפקא ליה והרי זה בא ללמד ונמצא למד כי הראשון לא למדנו לו מתנות יתירות הללו אלא מכאן. ומכיון שמצינו לו החיטוי כך נאמר שהיו בו שתי מתנות שהן ארבע אעפ"י שהן חדוש:

פסקה י

ויקרב את העולה ויעשה כמשפט מה עולה טעונה הפשט וניתוח פי' כמשפט עולת נדבה האמורה בספר ויקרא:

פסקה יא

ונאמר להלן מלוי [וכו'] מלא קומצו. ויקטר על המזבח מלבד עולת הבקר מה בא ללמדנו פי' האי מלבד עולת הבקר מאי טעמא כתביה בתר הקטרת מנחה. הוה ליה למכתביה בתר הקרבת העולה והכי איבעי ליה למכתב ויקרב את העולה ויעשה כמשפט מלבד עולת הבקר ואח"כ לכתוב ויקרב את המנחה ולשמעינן דכבש שהקריבו ישראל לעולה חוץ מכבש התמיד הקריבו אבל בתר הקטרת מנחה מאי טעמא כתביה אם ללמד שלא היה שם מנחה אחרת לא לעולת העם ולא לעולת תמיד אלא זו ומשום הכי כתביה את ההקטרה בין עולת העם ועולת הבקר. ולמדנו מכאן שאם לא מצא נסכים יביא בהמה כלומ' שאין הנסכים מעכבין את הקרבן כדאמרי' בעלמ' [תמורה יד.] מנחתם ונסכיהם אפי' בלילה מנחתם ונסכיהם אפי' למחר הא לא מצית אמרת שהרי כבר נאמ' ויקרב את העולה ויעשה כמשפט ואם קרבה בלא נסכים אין זה כמשפט וכיון שעולת העם היה לה מנחת נסכים כמשפטה אם בא ללמד על עולת הבקר שלא היה לה מנחת נסכים היה לו לכתוב מלבד עולת הבקר ואח"כ ויקרב את המנחה וימלא כפו ממנה ויקטר כדאמרן ולמדנו ממנו שני דברים למדנו שעולת העם חוץ מעולת התמיד ולמדנו שעולת התמיד לא היה לה מנחת נסכים אם כן למה נכתב כאן: מלמד ששתי מנחות היו שם אחת עם העולה ואחת בפני עצמה כלומ' לגופיה כתביה הכא ללמד שלא נפטרו לעולת העם במנחה זו ממנחת נסכים ואעפ"י שהיתה משל צבור ולהכי כתי' ויעשה כמשפט ואחר כך ויקרב את המנחה כלומ' זו עשה כמשפט ומנחה זו הקריב זולתה דאי לאו הכי הוה אמינא דהאי כמשפט אמילי אחרינא כדאמרן וכדדריש לעיל. מיהו האי מלבד עולת הבקר אעולת העם קאי כדאמרן לעיל ללמד כי הכבש שהקריבו חוץ מעולת הבקר היה והאי דקאמר שתי מנחות היו שם ולא אמר חמש מנחות היו שם שהרי כבש של עולה והעגל של עולה ושור ואיל לשלמים כולם היו להם מנחת נסכים אלא כל מנחת נסכים כיון שלא נקמצו קרויה אחת ומ"מ מנחה שבאה בפני עצמה לא קרבה אלא עם מנחת נסכים של עולה ולהכי כתבה בהדי עולה ומשום הכי קאמר שתי מנחות היו שם אחת עם העולה ואחת בפני עצמה: נ"א מה בא זה ללמדנו אם ללמד שלא מצא מנחה יביא בהמה וכו'. א"כ למה נאמר ויקטר על המזבח מלבד עולת הבקר מלבד התמיד שתי מנחות היו שם אחת עם העולה ואחת בפני עצמה. והכי פירוש' האי מלבד עולת הבקר מה בא ללמדנו כלומר באיזו עולה קאמר אם בעולה האמורה למעלה וללמד שאם בא ולא מצא מנחה יביא בהמה דעולת הבקר לחודה קאמר בלא מנחת נסכים דאי לאו מאי אתא לאשמועינן והא עולת העם כתיבא בהדיא והלא כבר נאמר ויקרב את

העולה ויעשה כמשפט אלמא עיכוב' הוא בכל עשיותיה: א"כ למה נאמר מלבד עולת הבקר עולת התמיד הוה ליה למימר כיון דלא על עולת העם האמורה למעלה קאמ' אלא האי על עולת התמיד דקאמר לאגמורי דתמידין קריבים בו ביום תחלה אי נמי לאגמורי דעולת תמיד קריבה לחוד ועולת העם לחוד. וכבש לעולה האמור למעלה חוץ מכבש התמיד כדאמרן בפירושא קמא שתי מנחות היו שם מלתא באנפי נפשה היא. ויש לדקדק על זאת הנסחא ועל זה הפירוש שלא מצינו בשום מקום שהי' קרויה עולת הבקר אלא עולת התמיד שנאמ' בה את הכבש אחת תעשה בבקר וא"כ היכי ס"ד מעיקר' דעל עולת העם קאמר. אבל יש לתרץ זאת הקושיא ולהעמיד הנסחא אלא שנפרש אותה כך שהיה מתמיה בתחלה לומר אם על עולת העם האמורה כאן הוא מדבר. ונאמר כי הכבש שהביאו לעולה עם העגל כבש של תמיד היה וא"כ מה בא ללמדנו הרי כבר נאמ' למעלה שהקריבו אלא על כרחך זה בא ללמד דעולת הבקר לחודה הקריב בלא מנחת נסכים ולמדנו שאם לא מצא מנחה יביא בהמה. הדר אמר והלא כבר נאמר ויעשה כמשפט ואם הקריבה בלא נסכים אין זה כמשפט א"כ למה נאמר מלבד עולת הבקר מלבד עולת התמיד. כלומ' שבא ללמד כי כבש העולה האמור כאן חוץ מן התמיד היה והאי מלבד עולת הבקר בתמיד ודאי קאמר. ועל עולת העם קאמר ויקרב את העולה ויעשה כמשפט. מלבד עולת הבקר ושתי מנחות היו שם וכו' כלומר ואם כן למה כתבן אחר הקטרת תמיד לומר ששתי מנחות היו שם וכו' והרי הוא כאלו אמר מלבד עולת התמיד ומנחתו ולמדנו כי זאת המנחה מנחה אחרת היתה חוץ ממנחת נסכים שלא נפטרו במנחה זו ממנחת נסכים ולכך נכתב בסדר הזה. וזו הנסחא היא ישנה אלא שחדשתי בה מעט כי מצאתי בה כך א"כ למה נאמר מלבד עולת הבקר מלמד ששתי מנחו' שם וכו': והנסח' הזאת כבר נתפרשה יפה על הפירוש שפירשתי עתה באחרונה בלי חסרון ויתרון והיא העיקר אלא שהיא קצרה מעט ובמלה אחת היתה יתירה מלמד ששתי מנחות וכו' ונראה לי באמת ובברור כי טעות סופר היה:

פסקה יג

וישחט את השור ואת האיל זבח השלמים אשר לעם. מכאן למדו שלמים לצבור. נראה לי דה"ק מכאן למדנו שלמי יחיד לצבור שלא מצינו להם בכל התורה כולה. וא"ת אותו איל המילואים של אהרן היה כדאיתא לעיל. ועוד כי הוא היה טעון לחם וזה לא היה טעון לחם אלא שהמ"ם של מ"כאן קשה עלי דהל"ל כאן למדו שלמים לצבור: ואיפשר לפרש הענין ולומר מכאן למדנו תנופת שחוטים בשלמי צבור לפי שלא מצינו בכבשי עצרת אלא תנופת חיים וכיון שמצינו באלו שהיו שלמי צבור והוטענו תנופה שחוטים

הרי הוא דוגמא לכבשי עצרת ולהטעינם כן ואעפ"י שאין דינן שוה בתנופת החיים מ"מ במה שהשוו מעשיהם למדנו אלו מאלו. ולמדנו עוד מהם כי תנופת השחוטים בשלמי צבור אינה אלא בחזה ושוק ולאפוקי מדר' דאמר כבשי עצרת כשהן שחוטים תנופתם כמות שהם אלא כרבנן שאמרו בחזה ושוק שלהם כי הכא: ואת החזות ואת שוק הימין הניף אהרן וכו' להגיד גדולת אהרן ובניו שלשעה קלה למדו שבעה עבודות. שחיטה וקבלה וזריקה והזאה וחיטוי יציקה וכפרה: כל אלה כבר מצאנו אותם בפר החטאת של מילואים וכבר למדנו אותם למעלה בעגל החטאת של אהרן חוץ מן הכפרה היתירה על גזל המזבח שלא הזכירו אותה למעלה ואיני יודע אם זאת דוקא ונאמר כי למעלה היתה הנחה שלא מנה את הכל. או נאמר כי למעלה דוקא שלא היתה אותה כפרה בשמיני כמו שפירשנו למעלה וכאן שמנה אותה כיון שמנה שש עבודות שלמדו מנהגם זו שלמדו אותה כי היה הדבר ידוע אם העבודות הקשות ממנה למדו והיא ההזאה שהיא מתן ארבע קרנות כ"ש זו והזריקה היא שתים שהן ארבע. חיטוי היא מתנה יתירה לטהרת המזבח הכל כמו שפירוש למעלה: אלא שקשה לי למה הביא הענין הזה על מקרא זה שהרי לא הזכיר בו אלא תנופה והתנופה אינה ממנין שבע עבודות שהוא מונה כאן: ועוד אני תמה למה הניח תנופה והקטרה שהכל למדו ועשו. וא"ת התנופה אינה עבודה גם השחיטה אינה עבודה. ומ"מ ההקטרה עבודה היא. ואיפשר לומר שלא מנה אלא העבודות שהיו כולם בקרבן אחת ואלו השבע כולן היו בעגל החטאת אשר לו. ועל מה שהקשינו למה הביא ענין זה על מקרא זה והוא אינו מהחשבון איפשר לומר מסיפיה דקרא קאמר כאשר צוה משה והוא סוף כל העבודות. וכיון שנשלמו כל העבודות הזכיר שבחן של אהרן ובניו שכבר למדו מהרה ולא טעו. וא"ת והלא כל שבעה ראו כל העבודות ולמדו ולמה אמר כאן שבשעה קלה למדו. תשובתך הורגלו קאמר כלומר בשעה ראשונה שהתחילה הורגלו ועשו בזריזות ולא פשעו בשום דבר כאדם שמתחיל בדבר שלא הורגל בו שאי איפשר שלא יפשע במעשיו בשום דבר והם לא פשעו:

פסקה יד

ויהי ביום השמיני יום שמיני לקדושת אהרן ובניו פירוש זה הענין כולו בפנים אחרים למדרש פסוק זה עד וישא אהרן את ידיו וגו' ומה שאמר כאן לקדושת אהרן ובניו זהו שאמר למעלה שמיני למנין שבעת ימי המלואים. או יכול שמיני בחדש כשהוא אומר וכו' זו ראיה חזקה יותר מן הראשונה שכתב למעלה ויהי בחודש הראשון הוקם המשכן כדמפרש ואזיל שהרי נאמר וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן כלומר ששרתה בו שכינה תחלה ולא מצינו ששרתה עליו שכינה עד יום שמיני ששמש אהרן

בכהונה גדולה שנאמר כי היום ה' נראה אליכם מכלל דעד השתא לא נראה אליו ש"מ כי השמיני היה אחד בניסן ומאי שמיני שמיני למלואים ולא שמיני בחודש.

פסקה טו

ויהי ביום השמיני ויהי לשון שמחה כמו שנא' ויהי ערב ויהי בקר יום אחד מלמד שהיתה שמחה לפני המקום ביום שנברא בו את העולם. וכיון שכלו ישראל את המשכן בא משה ובירכן שנאמ' וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה וכו' ויברך אותם משה ומה ברכה בירכן יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם. הביא את הענין הזה בכאן לומר שהברכה שבירכן משה נתקיימה בהם שכבר שרתה שכינה עליו בשמיני וכן משה אמר להם כי היום ה' נראה אליכם שבטח שברכתו אשר בירכן שיתקיים בהם. ר' מאיר אומר ה' אלהי אבותיכם וכו' נראה לי טעמ' דר' מאיר דמכיון שאמר כאן ויברך אותם משה ואין אנו רואין שום ברכה למשה על ישראל אלא במקום אחד והוא אותו הפסוק שנאמ' ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם וכו' שבמשנה תורה. וא"ת הרי מצינו כמה ברכות אחרות שבירכן כדכתי' בפרש' וזאת הברכה. הנהו לפני מותו בירכן: שעטרה לו אמו ביום חתונתו אין אמו אלא ישראל ואמו לשון אומה ביום חתונתו ביום ששרתה עליו שכינה בבית המקדש. וביום שמחת לבו ביום שירדה אש חדשה ממרום ולחכה את העולה כל זה היה במקדש וכיוצא בו היה במשכן ומה שאמר על אותה שעה הוא אומר צאנה וראנה וכו' הכי קאמ' על ענין כזה כתי' צאנה וראנה וכו' ואיפשר כי שלמה הע"ה אמרו על שניהם על המשכן ועל המקדש:

פסקה יז

וישא אהרן את ידיו וכו' עכשו הוא חוזר לסדר הראשון באותה שעה זכה במתנות כהונה. וזכה בברכת כהנים לו ולדורותיו פי' כדכתיב בסדר שופטים וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם וכו' ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקבה: ראשית דגנך תירושך ויצהרך ראשית גז צאנך תתן לו. כי בו בחר ה' אלהיך וכו' לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים אי זהו שירות שהוא בשם ה' הוי אומר זו ברכת כהנים נמצא שבשכר אשר מברכים את ישראל זכו במתנותיהן בגבולין:

פסקה יט

שנכנסתי ונתביישתי ולא ירדה שכינה חשב אהרן בלבו שהיו ישראל מתייראין עליו אם יתרצה המקום בעבודתו וכל מה שהיה עובד היה עושה בבושת פנים שהיה מתבייש מהם מפני שנתקלקלו על ידו עד שירדה שכינה ורצה המקום בעבודתו וידעו הכל שנתרצה לו על אותה שעה הוא אומר רננו צדיקים בה' פי' משום דכתי' הכא וירנו. באותה שעה קפצה פורענות על נדב ואביהוא פי' על דבר שחטאו באותה שעה:

פסקה כא

ויש אומרי' מסיני נטלו כלומר מסיני חטאו שהביא להם החטא הגדול על ידו שנענשו עליו מיתה:

פסקה כב

ד"א כיון שראו בני אהרן שקרבו כל הקרבנות ולא ירדה שכינה וכו' פי' הלשון הראשון אמר כי משירדה שכינה וירדה אש ממרום ולחכה וא"כ חטאו בני אהרן וקפצה עליהם פורענות. ועכשו בלשון הזה הוא אומ' שקודם שירדה שכינה וקודם שירד האש חטאו. ובאותה שעה ירדה שכינה וירד האש ולחכה הקרבנות ושרפה אותם: וזה הענין אינו על סדר המקראות. ועוד איני יודע מאין לו שנכנסו לבית קדשי הקדשים ושמא משום דכתי' ויקרבו לפני ה' אש זרה וכתי' ותצא אש מלפני ה' שיצא האש מבית קדשי הקדשים ומה זה בית קדשי הקדשי' אף זה כך. וא"ת מהו ותצא אש והלא הם היו בפנים איפשר שלא נשרפו עד שיצאו לאוהל מועד: עוד יש סעד לזה הלשון כי הקטורת שהקטירו בני אהרן מה היה אם ההקטרה שבכל יום שהוא קרב על מזבח הזהב אותו כבר הכניסו אהרן שהרי שנינו קטרת של שחר היתה קריבה בין דם לאיברים אלא ודאי קטרת אחרת היתה שנכנסו בה לפני לפנים: וללשון הראשון נאמר שאעפ"י שירדה האש על האיברים שעל מזבח החיצון ועל הקטרת שבפנים אמרו אעפ"י כן מצוה להביא מן ההדיוט וחשבו בדעתם להכניס קטרת חדשה עם האש שני ולהקטיר על מזבח הזהב שנאמר ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם מלפני ה' זה בית קדשי הקדשים אותם משמע ולא בגדיהם:

פסקה כה

ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן וכו' מכאן שהכהנים אין מטמאין למתים פי' נרמז להם מעט מכאן שאין הכהנים מטמאין למתים: מיהו כבר אנו רואין שכהן הדיוט מטמא לאחיו אבל עתה נמשלו לכהן גדול שאינו מטמא לשום מת:

פסקה כז

וישאום בכתנותם וכו' מלמד שחס הקב"ה עליהם וכו' שאלו נשרפו גופם ובגדיהם היו מפורסמין ונכרים פי' שלא נעשו אפר אלא חרוכא. ונראה כי זה התנא סובר שנשמתן וגופן נשרפו אבל לא בגדיהם. ויש תנא אחר דסבירא ליה שלא נשרף מהם אלא נשמתן בלבד אבל כל גופיהן היה קיים. וזה התנא אותו שלפנים במדרש של פנים אחרים:

פסקה כח

מכאן אמרו הרוגי ב"ד אין מתעסקין בהן וכו' כל אלה רמזים הם ואין זה דמיון ממש לפי שהרוגי ב"ד לא הקרובים ולא האחרים אין מתאבלין עליהם. אבל אלו אהרן ובניו

הוזהרו אבל כל ישראל בכו אותם: מכאן אמרו כהן גדול שמת לו מת אינו יוצא אחר המטה וכו' ופליגא עליה דר' מאיר ור' יהודה במס' סנהדרין פ"ב [יח.]:

פסקה כט

וישא אהרן את ידיו וכו' זה המדרש פנים אחרים הוא והוא שלם יותר מהראשון שהמקרא זה מסויים לא היה צריך לומר אלא וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם שבירידתו נשא את כפיו ובירך אותם: נראה לי דמדכתיב אל העם משמע סמוך לעם ואם על המזבח בירכן היו רחוקים ממנו שהרי במקדש דריסת רגלי ישראל אחד עשרה אמה דריסת רגלי הכהנים י"א אמה. נמצאו ישראל רחוקים מן המזבח עשרים ושתים אמה ובמס' מדות הדוכן שהלוים והכהנים עומדין שם בשעת השיר ובברכה היתה בין מקום דריסת רגלי ישראל ודריסת רגלי הכהנים שיעור וכו':

פסקה ל

ויבא משה ואהרן אל אהל מועד למה נכנס משה ללמדו על מעשה הקטרת למעלה בפנים הראשונים אמר לא נכנסו אלא להתפלל שתשרה שכינה וכאן הוא אומר ללמדו על מעשה הקטרת: וקשה לי בזה כי מן הסדר כבר קרב הקטרת בין דם התמיד לאברים כאשר ביארנו למעלה. ושמא מי שדרש כך הוא סובר כי המקרא הזה לא נאמר על הסדר אלא לפי שהזכיר מעשה התמיד בפרשה זו לפיכך לא היה לו מקום להזכירו אלא בסוף כל העבודות: או לא נכנס אלא לדבר אחר פי' אלא לתפלה בלבד כמו שאמרנו למעלה: הריני דן ירידה טעונה ברכה ויציאה טעונה ברכה מה ירידה מענין עבודה אף יציאה מענין עבודה פי' ירידה מן המזבח טעונה ברכה כלומר שבח למקום וברכה לעמו ישראל השבח על שהספיק בידו להשלים העבודה בלא מכשול. והברכה היא היתה ברכת כהנים כמו שאמרנו למעלה ומי שמברך את ישראל בשם הוא שבח למקום ולישראל שהוא מודה על הטובות והיציאה שהוטענה ברכה כשיצאו מאהל מועד בירכו את העם ובתוך ברכתם שבחו את המקום שהשלים על ידם. ומה ירידה כשבירכו ירדו מענין עבודה כדכתיב וירד מעשות החטאת והעולה וכו' אף יציאה שיצאו מאהל מועד מענין עבודה יצאו. ולימד כי על מעשה הקטרת באו שם שלא מצינו באהל מועד באותו היום עבודה אלא היא: רבי שמעון אומר יציאה טעונה ברכה דכתיב ויצאו ויברכו וכמו שפי' למעלה. וביאה טעונה ברכה כשנכנסו לאהל מועד בירכו את ישראל בשמו של מקום. ואיפשר שהיתה הברכה תפלה שתשרה שכינה עליהם וירצה בעבודתם ויתן בלבם שיעבדוהו ביראה ובלב שלם והיא ברכה לישראל ותפלה ושבח והודאה למקום וקבלת עול מלכותו עליהם: מה יציאה מענין עבודה כלומר שהברכה שבחוץ היתה

על עבודת החוץ שתתרצה כדכתיב בסמוך: ותצא אש מלפני ה' ותאכל את העולה וכו' אף עולה שבירכו בפנים מענין עבודת פנים כלומר כשרצו לעבוד אותה או השלימוה בירכו ישראל עליה. שאם תאמר לא היתה ביאה זו אלא לתפלה ולתפלה בלבד אמר על עבודת פנים א"כ די להם בברכת חוץ שהרי בירכו אותם שתשרה שכינה עליהם וירצה בעבודתם. וכיון שמצינו הברכה בביאה זו על עבודת פנים הא למדנו שלא היתה ביאה זו אלא ללמד על מעשה הקטרת וברכתה עליה: ומנין לביאה שהיתה טעונה ברכה כמו שאמרנו: ודין הוא ומה יציאה שאינה [טעונה] רחיצה פי' קדוש ידים ורגלים הוטענה ברכה שהיא שבח והודאה למקום שבחר בישראל להיות להם לאלהים וייחד שמו עליהם וממנו הם מתברכין ובשמו הם משתבחין ובעבודתו הם מתפארים. ביאה שטעונה רחיצה דכתיב בפירוש בבואם אל אהל מועד ירחצו וכו' או בגשתם אל המזבח וכו' אינו דין שתטעון ברכה בעבודתה או חלוף וכו' ובטל או חלוף וחזרנו לדון בתחלה ביאה ויציאה שניהם טעונין ברכה. ויש נסחא אחרת לדברי ר' שמעון וכך היא הנסחא. ירידה טעונה ברכה וביאה טעונה ברכה מה ירידה מענין עבודה אף ביאה מענין עבודה והיא פשוטה מן הראשונה ועל הדרך שפירשנו היא מתפרשת:

פסקה לא

ותצא אש מלפני ה' כיון שראו אש חדשה וכו':

פסקה לב

ויקחו בני אהרן וכו' אף בני אהרן בשמחתם וזה הלשון שוה אל הראשון שפירשנו למעלה שהמעשה אשר עשו אחר ירידת האש עשו כדמפרש ואזיל: עמדו להוסיף אהבה על אהבה פי' שהקריבו תוספת דורון חדש: ויקחו אין קיחה אלא שמחה אין לו משמעות בזה ולא יתרון הלשון אלא שאנו למדין ויקחו בני אהרן מן ויקחו את אשר צוה משה ויקרבו כל העדה ויעמדו האמור למעלה מה להלן בזריזות ובשמחה. לא חלקו כבוד לאהרן פי' אעפ"י שהיו בני אהרן לא חלקו לו כבוד ליטול ממנו עצה ולא ממשה רבם ולא זה מזה שנא' איש מחתתו וכו':

פסקה לג

הכניסוה בלא עתה פי' על האש והקטרת נאמ': ואין אנו יודעין דברי רבי ישמעאל אי סבירא ליה שאחר שירדה האש מן השמים היה וכבר הקריב אהרן את הקטרת כמו שאמרנו והם לא ידעו שהקריבה וכיון שכבר קרבה הרי שהכניסוה בלא עתה שהיתה ראוי ליקרב בין דם התמיד לאיברים והם הקדימוה: ומסתברא כלישנ' בתרא דהיינו בלא עתה כלומר צריכה היתה אלא שלא הגיע עתה: אלא דקשיא לי א"כ קודם שירדה האש היה מעשה הלא אש זרה ממש שהרי לא היה אש על גבי המזבח הילכך ע"כ יש לנו

לומ' שלאחר ירידת האש היה ונטלוה מעל המזבח אלא שהכניסוה הכנסה יתירה שלא בעתה והיינו אשר לא צוה אותם: ר' עקיבא אומר אש זרה ממש שלא מבית הכיריים שלא נטלוה מעל גבי המזבח ואחר ירידת האש היה מעשה והיה להם ליטול מן המזבח ולא נטלו א"כ למה נאמר אשר לא צוה אותם הרי כבר נאמר אש זרה ואני יודע שלא צוה אותם אלא שלא נמלכו במשה רבם כלומ' העניש הכתו' על שתי עברות שעשו בכוונה אחת שהיה להם ליטול אש מן הכיריים ולא נטלו ואחת שלא נמלכו במשה והורו הלכה בפני משה רבן. וא"ת גם על הקרבת הקטרת שהכניסו הכנסה יתירה היה לו להזכיר. תשובתך כבר הזכירו הכתוב ויקחו איש מחתתו וישימו עליהן קטרת. נמצא לדעת ר' עקיבא שלש עבירות עברו ולדעת ר' ישמעאל אחת על הקרבת האש שהכניסוה בלא עתה והמלכת משה רבם שמא סביר' ליה דאין בזה עונש מיתה. אי נמי מפני שמרוב שמחה ואהבת המקום עברו והקטירו ולא הפנו לא על אביהם ולא על רבם ולא אפי' זה לזה כדאמרי' לפיכך לא נענשו על זה באותה שעה אלא ודאי מפני שחללו את הקדש ונכנסו שלא לצורך ובפרשה אחרי מות פליגי תנאי על אי זה עון מתו ר' יוסי הגלילי אומ' על עון הקריבה מתו ולא על ההקרבה דסביר' ליה כאותה שדרשנו למעלה שנטלו אש זרה ונכנסו לבית קדשי הקדשים ומתו על ביאה יתירה וסביר' ליה דאין עונש מיתה על הכנסה יתירה: ור' עקיבא פליג התם ואמ' על עון ההקרבה מתו ולא על הקריבה שלא נכנסו לבית ק"ק. ורבי ישמעאל דהכא לא ידעינן כמאן סביר' ליה שאעפ"י שעברו כמה עבירות לא ידענו על אי זה מהן נענשו לפי שיש מהן ראויות לעונש ויש שאינן ראויות. ור' אליעזר דהכא סביר' ליה שלא נענשו אלא על שהורו הלכה בפני רבן אבל על השאר לא נאמרו עונשיהן עדיין: וגם על זו לא ידענו היכן ענש אלא משמע ליה לר' אליעזר מדכתיב אשר לא צוה אותם דמשמע שלא נטלו עצה ממשה רבם: וכשהזכיר להם העון הזה בצד ענשם ש"מ שכבר הוזהרו ונענשו ועליה מתו וחשב עליהם המקום כאלו הקריבו אש זרה. ובמס' יומא פ' הוציאו לו [נג.] מפרש מאי הלכה הורו: ונתנו בני אהרן אש אעפ"י שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט. ועניין זה הוא כמו שאומ' דלפני ירידת האש היה המעשה אי נמי לאחר ירידת האש ומכל מקום רצו לקיים מצות נתינת האש ולא יכלו לקיים אותה על מזבח החיצון מפני אש של מעלה שהיתה מלחכת עליו והכניסוה לפנים מן הקטורת:

פסקה לד

ותצא אש וכו' שריפת נשמתן פי' דכתי' בהו וימותו כעין מיתה אבא יוסי אומ' וכו' קסבר גופן ונשמתן נשרפו ולא נשאר אלא כתנותם או יכול דאפי' כתנותם נשרפו ומאי

וישאום בכתנותם ר"ל בכתנות הנושאים ת"ל ותאכל אותם ולא בגדיהם: ואומר ולבני אהרן תעשה כתנות כתנות לכהנים ולא כתנות ללוים פי' לפי שלא הוזקקו לעשות ללוים כתנות אעפ"י שנמסרו לעבודת המשכן: וא"כ למה הוזכרו כאן כתנות אלא ש"מ בכתנותם של כהנים הכתוב מדבר. מיהו אעפ"י שלא עשו כתנות ללוים בגדים אחרים עשו להם שיכלו בעבודתם כדאמרי' לעיל בפ' צו:

פסקה לה

לא מתו אלא בחוץ פי' חוץ לאהל מועד ובעזרת ישראל וכהנים נגפם המלאך ודחפן והוציאן לחוץ ועל שם שקבלו מכת מיתתן בפנים נאמ' וימותו לפני ה' אבל לא מתו לגמרי עד שיצאו לחוץ:

פסקה לו

ונקדש בכבודי פי' במכבודי וכך היה קדושה על ידם שכל אדם מתיירא מגשת אליו שלא ברשות שהרי אלו היו כהנים ומשוחים ועל שם שקרבו שלא ברשות טעו ונכשלו ומתו ק"ו לשאר בני אדם כיון ששמע אהרן שבניו ידועי המקום היו כלומר מכובדים היו בעיניו שתק שנא' וידם אהרן:

פסקה לז

מפני שמי נחת הוא [אמרו] רז"ל שבשעה שיצק משה את שמן המשחה על ראשו נרתע לאחריו ונפל ואמר אוי לי שמא מעלתי וכו' השיבתו בת קול הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד: כטל חרמון וכו' במקרא הראשון הקיש אהרן למשה מה משה לא מעל אף אהרן לא מעל: ואומר כטל חרמון כלומר וגם המקרא הזה בשרו שאין בו מעילה מה הטל הזה אין בו מעילה אף שמן אין בו מעילה: ובמס' הוריות [יא:]. יש בו תוספת לומר כי משה היה דואג שמא שפך מן השמן יותר מדאי על אהרן והכתו' מבשרו כטל חרמון. ועדיין היה אהרן דואג ואומר אני הוא שנהנתי ממנו והכתו' מבשרו שבת אחים גם יחד. ויש בזה שנוי הגירס'.

פסקה לח

ואומר מישרים אהבוך כלומ' וכן הוא משבח במקום אחר מי שהוכיח את הבריות בדברי משרים ונחת כדכתי' מישרים אהבוך בדברי משרים אדם אוהב את בוראו ומקבל את מצותיו יותר ממה שהוא מקבל בדברי זעף. ובאהרן הוא אומר בשלום ובמישור הלך אתי וכו' ומישור מלשון מישרים שהם דברים של שבח וריצוי:

פסקה מ

או יכול לא תפרעו מן הכובע כלומ' אל תגלו ראשיכם: ונאמ' להלן פרע שנא' גדל פרע שער ראשו. זה המקרא מסורס פי' מהופך אין ראוי לומר אלא אחיכם יבכו ועל כל העדה

יקצוף כלומ' ואחיכם יבכו את השריפה ואם לא יבכו על כל העדה יקצוף המקום וכתוב מהופך הוא שכתב תחלה קצף המקום עד שלא הודיענו למה יקצוף:

פסקה מא

שריפה האמורה להלן פי' שריפה האמורה בבת כהן. ושריפה האמורה באשה ואמה ואתי מן השריפה שזה המקרא יתר שהיה יכול לומר יבכו את אשר שרף ה':

פסקה מב

אימתי אינו יוצא ואינו מחלל הוי אומר בשעת עבודה כלומ' באיזו שעה הייתי סבור שהיה מחלל אם לא יצא שהכתו' אומ' אם לא יצא יחלל בעמידתו הוי אומ' בשעת עבודה שהייתי סבור שאם הקריב אונן שיחלל עבודתו כשאר כהנים. והוצרך לומ' דכהן גדול מקריב אונן ואינו מחלל:

פסקה מג

אין לי אלא אהרן ובניו שנתרבו בשמן המשחה. ומנין לכהנים גדולים של כל הדורות אעפ"י שאינם משוחים שאם יצאו מן המקדש בשעת עבודה שהם במיתה ת"ל כי שמן משחת ה'. נ"ל דמשחת יתירא קא דריש ולשון משחת נופל על רבוי בגדים ועל משיחה כדכתי' ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו למשחה בהם ולמלא בם את ידם. ואי קשיא לך והא בפרשת אמור נתרבה מרובה בגדים מכי נדר להלן להתר וכאן לעונש להלן להתר שאם אינו יוצא ועובר אינו מחלל וכאן לעונש שאם יצא והניח העבודה הוא חייב מיתה כדכתי' פן תמותו. ויש מפרשים אין לי אלא אהרן ובניו שנתרבו בשמן המשחה פי' שנתרבו תחלה בשמן המשחה ומפני כך החמיר עליהם המקום ומנין לכהנים של הדורות אפי' אינם משוחים שיהיו במיתה כלומר כבר מצינו בהן אזהרה בפרשת אמור למשוחים ולמרובה בגדים אבל עונש לא שמענו מנין שיהא נוהג ת"ל כי שמן משחת כלומ' להגיד מה גרם בו כהונה גדולה גורמת. ויש מפרשים עדיין לא שמענו אלא המשוחים אבל בבגדים מנין אתיא מכי נזיר כמו שהוקשו לאזהרה הוקשו לעונש:

פרשה א

פסקה א

יין ושכר אל תשת יכול כל שהו. יכול מגתו ת"ל ושכר וכמה כדי לשכר רביעית ושהוא בן ארבעים יום. א"כ למה נאמר יין יין מוזהרין עליו כל שהוא ומוזהרין מגתו כלומר אזהרה יש בו אבל אינו במיתה. וא"ת יין היאך הוא מיותר והלא שאר כל המשכרים במשמע ויין גופה אצטריך יין אין ושאר משכרים לא דהא תנא קמא הכי סבירא ליה. ור' יהודה לחודיה הוא דמרבה שאר משכרין. הא מילתא מיפרשא בכריתות בפ' אמרו לו [יג.] דת"ק יליף שכר שכר מנזיר מה להלן יין אין שאר משכרים לא כדכתיב מכל אשר

יצא מגפן היין אף כאן וכו' קסבר ת"ק דהואיל ונאמרו שכר שכר בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהן שהוא יין אף כולן יין הילכך יין מיותר ולמה בא להזהיר עליו כל שהוא ואפי' מגתו אבל עונש מיתה לא נאמרה אלא המשכר דהיינו רביעית ובן ארבעים יום: מיהו קשיא לי הא דקאמר יין אל תשת יכול כל שהוא והא קיימא לן דכל אכילה האמורה אינה פחותה מכזית וכל שתיה אינה פחותה מרביעית דשיעורין הלכה למשה מסיני: ואיכא למימר משום ריבוייא דשכר קאמר כיון דמשמע דשכר היינו יין כדיליף מנזיר א"כ הוה ליה כמאן דכתיב יין ויין אל תשת וכיון דכתיב יין תרי זמני יכול לרבות אפי' כל שהו ומגתו ת"ל ושכר כלומר אין ודאי נימא האי שכר יין הוא. ומיהו להכי אפקיה בלשון שכר עד דמשכר ומדכתיב יין כלל להזהיר על היין בכל שהו ומגתו:

פסקה ב

רבי יהודה אומר יין אל תשת וכו' אם כן למה נאמר יין פי' וכי היין אינו בכלל המשכרים אלא לומר על היין וכו' מפרש התם ר' יהודה לא יליף שכר שכר מנזיר ושכר לרבות המשכרים ואפי' דבלה קעילית ודבש וחלב והכי איתא בכריתות: ולר' יהודה למעוטי יין מגתו וכל שהוא לא שמעינן ליה אלא מדכתיב יין ושכר הוקש יין לשכר עד דמשכר: ר' אליעזר אומר יין אל תשת שכר אל תשת אל תשתהו דרך שכרות וכו' רבי אליעזר לא יליף שכר שכר מנזיר. מיהו אינו אלא יין דה"ק כשהוא שכר אל תשת כלומר כשהוא דרך שכרות אל תשתהו כבר נתמעט מכאן כל שהו ומגתו ולא עוד אלא אפי' שתה רביעית והפסיק בו או שנתן לתוכו מים כל שהו פטור ואפי' אזהרה אין בו. האי הפסיק דקאמר ר' אליעזר הכא אפי' הפסקת כל שהו קאמר ות"ק סבר כל שהוא בכדי אכילת פרס מצטרף לכל איסורין שבתורה. ור' אליעזר גופיה מודה בכל התורה שהוא כן חוץ מזה דלהכי כתיב יין ושכר כלומר יין והוא דמשכר. וקא סבר ר' אליעזר אעפ"י שהיא שתיה אינה משכרת מפני ההפסקה עד שישתהו כולו בבת אחת ובלא שום מים והכי איתא בכריתות: מיהו מספקא לי לרבנן יין המשכר במיתה ושאינו משכר באזהרה היכא דהפסיק בו או שנתן לתוכו מים כל שהוא פשיטא לי דאזהרה אית ביה דלא גרע מיין מגתו אלא עונש אית ביה או לא מסבר סברי רבנן דכה"ג משכר או לא. ומסתברא דסבירא להו כי האי גוונא נמי משכר הוא מדלא ממעטי ליה ברישא מעונש דהוה להו למימר יין ושכר אפי' כל שהוא ואפי' מגתו ואפי' הפסיק בו או שנתן לתוכו מים כל שהוא ת"ל ושכר מדלא קאמרי הכי ש"מ דבכי האי גוונא ושכר קרינא ביה: מיהו קשיא קיימא לן כר' אליעזר ואפי' אזהרה אין בו:

פסקה ג

ת"ל אתך יצאו חללים פירוש שאינם באים אתו לחלוק קדשים ת"ל אתה ובניך אתך דומיא דאתה כשר אף בניך כשרים יצאו חללים ובעלי מומין. נראה לי דכולה מילתא נפקא ליה מאתה ובניך. אתך קרא יתירא הוא ודרשינן מיניה כל הנך כדדרשינן לקמן:

פסקה ד

בבואכם אין לי אלא בביאה מנין אף ביציאה פי' בשעת גמר עבודתו שבפנים והוא יוצא ובא לו אפי' הכי אם ישתה יין דרך יציאתו יהא במיתה ת"ל אתה ובניך אתך קרא יתירא הוא כדאמרן: ומנין לעשות את המזבח כאהל מועד פי' כבר למדנו שאם נכנס לאהל מועד אפי' דרך יציאה אם שתה שהוא במיתה: ומנין אפי' לא נכנס לאהל מועד אלא שהוא רוצה להקריב על מזבח החיצון אם שתה ועבד שהוא במיתה ת"ל אתך: ומנין שאינו חייב לא מיתה ולא מלקות אלא בשעת עבודה כלומר אם שתה ועבד ת"ל אתה ובניך בבואכם: נסחא אחרינא אתה ובניך כלומר כי היכי דממעטינן חללים ובעלי מומין מאתה ובניך שאינן בני עבודה הם הכי נמי ממעטינן שלא בשעת עבודה בכל כהן: מיהו אעפ"י שאין עונש ואזהרה אלא על העבודה [אעפ"י] כן כל היום אסור לשתות יין גזירה שמא יצטרך לעבודה ונמצא שתוי: ולא עוד אלא אפי' בזמן הזה אסרו עליו חכמים לשתות יין משום מהרה יבנה בבית המקדש ובעינן כהן הראוי לעבודה וליכא אלא דקיימא לן כר' דשרי להו מפני שתקנתו קלקלתו. ויש מפרשים דהא דקתני מנין שאינו חייב אלא בשעת עבודה לאו למעוטי שעה שאינו עובד בה אלא למעוטי שעה שאינה ראויה לעבודה כלל כגון בלילות לאנשי משמר וכגון משמר שאינו קבוע שהוא מותר להם לשתות יין עד שיגיע זמן משמרתו כל היום אסור מן התורה בין שעובד בין שאינו עובד דזמן ביאה הוא: והאי בבואכם בזמן בואכם קאמר ודייק ליה להאי פירושא מדקתני בשעת עבודה ולא קתני בשעה שעובד. אי נמי אלא על העבודה אלמא שעת העבודה גורמת לו בין שעובד בין שאינו עובדה: ובסנהדרין פרק כ"ג [כב:] נמי הכי אמרינן מה יין בזמן ביאה הוא דאסור וכו' אלמא זמן גורם זהו דעת קצת המפרשים ויש פנים לדבריהם אלא שהסוגיא הזאת השנוייה בספרא אינה מחוורת לפי' זה שבתחלה שאל על יציאת אהל מועד שיהא חייב עליו בביאתו. ועל קריבת המזבח לא שמענו זה והיה לו לדרוש מנין שיהא חייב והיה לו להביא קרא דבבואכם ולדרוש דבזמן ביאה קאמר וממילא ידעינן דשלא בזמן ביאה אסור והא לא תני הכי ועוד מהיכא לן דהאי בבואכם בזמן ביאה קאמר דילמא בביאה ממש הוא דקאמר. ועוד דתניא בהדיא ואלו הן שבמיתה האוכל את הטבל וכו' וזר ששמש וטמא ששמש וטבול יום ששמש ושלא

רחוץ ידים ורגלים ושתויי יין ופרועי ראש והני כולהו בששמש אבל אם לא שמש לא ואם אין שם עונש אין שם אזהרה דתרויהו בהדי הדדי כתיבי:

פסקה ה

רבי אומר נאמר כאן בבואכם אל אהל מועד. ונאמר להלן בבואכם אל אהל מועד ויש מפרשים בבואם אל אהל מועד האמור בקדוש ידים ורגלים בסדר כי תשא וכתיב ביה בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר אשה לה': ולא נהירא לי תמן מנין לנו יציאה כביאה. ועוד דביציאה מאי קדוש ידים איכא. ונראה לי דעל ההוא דכתיב בפרשת בגדי כהונה גדולה בסדר ואתה תצוה קאי דכתיב ועשה להם מכנסי בד וכתיב והיו על אהרן ועל בניו בבואם אל אהל מועד או בגשתם אל המזבח לשרת בקדש ובגדי כהונה ודאי דאפילו ביציאה צריכין להיות עליו דלאו אורח ארעא שיפשיט אותם עם יציאתו בעזרה וישאר ערום. ועוד דכתיב לשרת בקדש ר"ל כל זמן שהם בקדש יהיו בגדיהם עליהם ואינו חייב אלא בשעת עבודה שאם שמש מחוסר בגדים חייב אבל אם לא שמש לא דלשרת כתיב: גם זו ראיה לפירושינו דהאי בשעת עבודה על עבודה ממש קאמר ולא על זמן עבודה שהרי חסרון בגדים אינו מעכב אלא בעבודה ממש:

פסקה ו

יכול יהו ישראל חייבין על ההורייה פי' אם הורו שתויי יין שהרי אף ישראל מוזהרין שלא להורות שתויי יין יכול כשם שיש להם אזהרה כך יש עליהם עונש מיתה ת"ל וכו':

פסקה ז

יכול יהו אהרן ובניו חייבין מיתה על ההורייה פי' הואיל וחייבין מיתה על ביאת האהל קל וחומר כלומר הרי ישראל מוזהרין שלא לבא אל אהל מועד בכל ענין. ואע"פ כן אין חייבין מיתה על ההורייה:

פסקה ח

חקת עולם לדורותיכם לרבות היציקות והבלילות הקמיצות וההקטרות והמליקות והקבלות וההזאות: הקטרות ומליקות אגב שיטפא נקט להו שהרי בכלל שירות המזבח הם: וגם זו ראיה שאין חייב אלא על העבודה שאם כל היום הוא ענוש ומוזהר על היין מה צורך לרבות יציקות ובלילות והלא בשעת עבודה הם. ומנין לשתויי יין אם עבד שחלל עבודתו ת"ל ולהבדיל בין הקדש ובין החול אלמא אם שתה ועבד לא הבדיל הקדש מן החול שכבר חלל את הקדש:

פסקה ט

ולהבדיל בין הקדש ובין החול אלו הערכין והדמים והחרמים וההקדשות כלומר כדי שידע להפריש בדיניהם אי זה ענין הוא קדש ואי זה ענין הוא חול. בין הטמא ובין הטהור

אלו הטומאות והטהרות: ולהורות אלו ההוריות אי זהו אסור ואי זהו מותר כגון איסור חלב ודם ושאר איסורין. את כל החקים אלו המדרשות פי' דברים שאדם דורש אותם מן הפסוק לאסור או להתיר לטמא או לטהר שאינם פשוטין מן המקרא אלא שצריכין לידרש וכיון שהן צריכין לידרוש אסור להורות שתויי יין: אשר דבר ה' אליהם אלו ההלכות פי' שהם הלכה למשה מסיני אעפ"י שהן דברים סדורים בפי החכמים שאין משיבין על ההלכה. ואין דנין מהן קל וחומר ולא בנין אב אפי' הכי אסור להורות בהן. ביד משה זה תלמוד פי' אלו שמועות תלמידי חכמים שאדם מוסר שמועותיו לתלמידיו והם תופסין אותה בקבלו מיד רבם וכגון ברייתא דר' חייא ור' אושעיה ודבר קפרא שדקדקו מן המשנה ופירשו והוסיפו ואעפ"י שהוא תלמוד סדור בידו מפי אחרים ואין בהם תוספת משלו אפילו הכי הוראה הוא ואסור. וא"ת כיון שיש איסור להורות מן ההלכה למשה מסיני ק"ו מן התלמוד. אין הכי נמי אלא דמחד קרא לאשמעינן לכולהו והוה מוקימנא ליה לתלמוד לחודיה אבל מן ההלכה שרי וכיון דכתיבי תרויהו שמעינן דכולהו אסירי. והאי דאקדים להלכות קודם לתלמוד משום משמעות' דקרא דהוא אשר דבר שפי' משמע להלכה למשה מסיני יותר מן התלמוד שזה מפי המקום וזה מדעת החכמים עצמן. יכול זה המקרא כלומ' שלא יורה לו דבר שהוא פשוט מן המקרא ת"ל ולהורות ואין כאן הוראה דזיל קרי בי רב הוא. ובכריתות יש גירסא אחרת. יכול משנה ת"ל ולהורות וכיון שאסור להורות מתוך המשנה אם הגיד לו מה שבתוך המשנה ולא פסק לו ענין אחר ולא אמר לו וכן הלכה אין זו הוראה: ר' יוסי בר יהודה אומר מנין אף התרגום פי' שהוא מותר אעפ"י שהוא מפרש יותר מן העברי ת"ל ולהורות דאין זה הוראה דזיל קרי ביה רב הוא. וכבר עושה לנו התרגום כעברי לכל דבר. ובכריתות ר' יוסי בר יהודה אומ' יכול אף התלמוד כלומ' כיון שהוא תלמוד ערוך בפיו מפי רבותיו שמועות סדורות והלכות פסוקות ואינו מוסיף מדעתו מותר שאין זה הוראה אלא ספור דברים הנה הגירסות משונות זו מזו ויש עלינו לסמוך על הגמר' שלנו יותר מזה ושם הוא פוסק הלכה כר' ייסי בר יהודה: וקא מקשה והא רב לא מוקים אמורא עליה משום שכרות שאני רב דארויי מורה ולוקים ולא לורי כלומר יאמר להם ההלכות הסדורות בידו ולא יוסיף מדעתו כלום. שאני רב דלא איפשר ליה בלא הוראה אגב פלפוליה אי אפשר דלא מחדש מידי:

פרק א

פסקה א

שקולים עמו בכבוד כלומ' ראויים היו לכבדם כאהרן מפני שהיו חסידים ושקולים בדמימה שלא הרהרו אחר מדותיו של הקב"ה שאלו היו להם בנים היו קודמין לאלעזר ואיתמר וכו': פרש' ויקרא רבה נדב ואביהוא אנשי שחץ היו והיו אומרים זה לזה מי מבנות ישראל ראויה לנו, אבינו כהן גדול, אחי אבינו מלך, אחי אמנו נשיא, אנחנו סגני כהונה, והיו בנות ישראל עגונות ומצפות להם וזה גרם להם שמתו: שכל הקודם בנחלה קודם בכבוד דמיון הוא זה כלומ' כמו שהבכור קודם בנחלה ובכבוד יותר מאחיו מפני מעלת בכורתו כך הם אם נשאו נשים והניחו בנים מפני בכורתם היו קודמין בנחלה ובכבוד אבל עכשו אבדה נחלתם ואבד כבודם. והקטנים מהם ירשו את הכל: ד"א מה ת"ל הנותרים אמר להם לא היה לכם להסתכל באלו שעשו בלא עצה ונשרפו: נראה לי כי זאת הדרשא נכתבה שלא במקומה שלא היה כאן מקום תוכחת אלא שהוא מלמד אותם היאך יאכלו את הקדשים כדאיתא בפרשה: ולמטה הוא מקום זו הדרשא אצל ויקצוף משה על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרים לאמר. ואם נכתבה כך היא ראויה להיות יש לכם להסתכל באלו שעשו בלא עצה ונשטפו כלומר שמרו את פי ואל תשנו דבר הזהרו ממה שאירע לאחיכם:

פסקה ב

ר' אליעזר אומר ראויים היו לישרף עמהם אלא שריתה הכתוב לאהרן כלומר נקראו נותרים לפי שגם הם היו ראויין לישרף בעון העגל אשר עשה אהרן: אלא שהניח המקום לאהרן עשה לו נחת רוח כמעט והשאיר לו פליטה: ובב"ר [פ"כ] על (דעת חברי) [דעתיה דזבדיה בן לוי] רתה עליו כלומ' הניח לו כמעט כמו רתוי לו כאלו לא בא לעולם כמו ראוי לו או נוח לו שלא נברא: ואיני יודע לו שורש דבר דמה ענין רתוי למנוחה:

פסקה ד

לפי שהיא מנחת צבור ומנחת שעה שלא נצטוו לעשות כן בשאר ראשי חדשים אלא בזה לבדו מפני החינוך ושאר מנחות של ראשי חדשים מנחת נסכים היו ואינם נקמצות וכולן כליל: אותה היא הרי אלו מיעוטין היא כי קדש קדשים היא:

פסקה ו

ואכלתם אותה במקום קדוש פרט לתודה וללחמה וכו' אעפ"י שנאכלין ליום ולילה כקדשי קדשים והמורם מהם אינו נאכל לכהנים ואעפ"י כן הן נאכלין בכל ירושלם כדדרשינן לקמן:

פסקה ז

אינה חק לבנות פי' חלק כמה דכתי' ואכלו את חוקם שר"ל חלקם ומתרגמי' חולקך וחלק בנך כלומ' הבנים נוטלים בחלוקה ולא הבנות נוטלות בחלוקה אלא במתנה:

פסקה ח

כי כן צוותי באנינות יאכלוה. כאשר צויתי בשעת מעשה אמר להם פי' בשעה שהוכיח אותם על שריפת השעיר אמר להם מדוע לא אכלתם וכו' כמו שציויתי אתכם. כאשר צוה ה' ולא מאלי אני אומר והסדר אינו כך אלא כאשר צויתי כאשר צוה ה' כאשר צויתי אלא רצה לסמוך צויתי לצויתי:

פסקה ט

חזה זה החזה התנופה זו תנופת הכל. שוק זה השוק. התרומה זו תרומת תודה פי' לא שיש כאן סל ולא תודה אלא ממקרא יתירה באנו ללמד כי תנופת לחמי הסל של נזיר ושל מלואים ותרומת לחמי תודה והמורם ממנה שהיו נאכלין בכל ירושלם דכתיב תאכלו במקום טהור: אמר ר' נחמיה וכי הראשונים לא נאכלו במקום טהור והלא אצל המזבח צוה לאכלם לשיירי מנחות אלא זו טהרה שהיא מן טומאה כלומר מקום טהור הוא מדבר אחד וטמא הוא מדבר אחר. ואי זה זה ירושלם שהוא מקום טהור מהמצורעים שהם אסורים ליכנס לתוכה. והוא מקום טמא מן הזבים שמותרים ליכנס בה: שהמצורע הוא משתלח חוץ לשלש מחנות. והזב חוץ לשתי מחנות. מכאן לתודה וללחמה ולאיל נזיר ולחמו שנאכלין בירושלם כמו שאמרנו למעלה: ובזבחים פ' איזה מקומן [נה.] קא מקשי עלה דהא ואימא טמא מטומאת מת וטהור מטומאת זב ומאי ניהו מחנה לויה. ומתרץ ליה אביי התם דכתי' בשיירי מנחות ואכלתם אותה במקום קדוש אותה במקום קדוש ולא אחרים במקום קדוש אפקה למחנה לויה. הדר אמר תאכלו במקום טהור אפקה למחנה ישראל:

פרק ב

פסקה א

חטאת זה חטאת יום שמיני דכתי' ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת:

פסקה ב

דרש משה זה שעיר של ראש חדש דקיימ' לן דשמיני למילואים ראשון לחדשים היה ואיזה זה ראש חדש ניסן כדכתי' בפרש' מילואים.

פסקה ג
לא היה פנחס עמהם פי' לא כעס עליו מפני שלא היה הוא ראוי למעשה באותה שעה. ויש מפרשים משום דסבירא ליה להאי תנא שלא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי ושם שלום בין השבטים. והכי איתא בזבחים פרק טבול יום [קב:]:

פסקה ד
במקום הקדש וכי חוץ לקדש נאכלה וכו' אלא כך אמר להם מדוע לא אכלתם את החטאת הואיל ובמקום [קדוש]היתה ולא יצאת לחוץ.

פסקה ה
את דמה אין חטאת פסולה עד שיכנס כל דמה לפנים פי' ר' יוסי הגלילי קתני לה דאיירי בסמוך ופלוגתי' היא בין ר' יוסי הגלילי ורבנן בזבחים פ' כל הזבחים [פב.]:

פסקה ו
יכול את שנטמא בחוץ תהא שריפתו בפנים ת"ל אותה תאכלו: אכול תאכלו אותה וכו' ר' עקיבא קתני לה דסביר' ליה הכי כדאית' בשקלים [פ"ח מ"ז]. וכדאית' לעיל בפ' צו את אהרן [פ"ח] בענין וכל חטאת אשר יובא מדמה וכו':

פסקה ח
הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם אמר ר' נחמיה מפני אנינה הוא שנשרפה וכו' מפרש בזבחים פ' טבול יום [קא.] ואעפ"י שנצטווה משה באנינות יאכלוה אמר לו אהרן שמא לא שמעת אלא בקדשי שעה כגון מותרי המנחות ושעיר של נחשון ושעיר של יום השמיני שהן לשעה אבל בקדשי דורות כגון בשעיר של ראש חדש לא. קל וחומר ממעשר הקל דכתי' ביה לא אכלתי באוני ממנו. ומפני כך לא שרפו אלא זה בלבד:

פסקה ט
מה ת"ל באלה היה לו לומר ותקראנה אותי אלה שיכול אין לי איסור באנינה אלא על מיתת הבנים בלבד פי' במעשה אהרן: ומנין לרבות בפרשת כהנים שהכהן מטמא להם שיהא אונן עליהם ואסור בקדשים מפני אנינותם לכך נאמר באלה: מוסף עליהם אביו ואחותו מאמו ולאחותו נשואה אעפ"י שאין כהן מטמא להם שיהא אונן עליהם ואסור לאכול בקדשים מדבריהם. וכן הוסיפו אותם לענין אבלות. והכי איתא במועד קטן. יכול יהו הלוים אסורים באנינה בשיר של בית המקדש פי' הואיל ונקרא לעבודה כדכתי' לעבוד עבודת עבודה אי זו היא עבודה לעבודה הוי אומר זה השיר ת"ל אותי אני אסור בעבודתי מפני אנינה אבל לא הלוים בעבודתם:

פסקה י
רבי יהודה ורבי שמעון אומרים וכי מפני אנינה נשרפה והלא מפני טומאה נשרפה מפרש בזבחים דטומאה באונס הוה אבל לא פשעו בה בשום דבר שאילו מפני אנינה

נשרף שלשתם היו ראויין לישרף: ד"א והלא פנחס וכו': ד"א והלא מותר לאכלו בערב כל אלו הקושי' מתרץ בזבחים לר' נחמיה קסבר ר' נחמיה באנינות יאכלוה בקדשי שעה אבל בקדשי דורות לא כדאמרן לעיל ופנחס לא נתכהן עד שהרגו לזמרי: לאכלו בערב קסבר אנינות לילה דאורייתא דיום המיתה תופס לילו עמו מדאוריית' ור' יהודה דמקשי ליה והלא מותר לאכלו בערב לאו משום דסביר' ליה אנינות לילה דרבנן דהא בהדיא אמרינן לר' יהודה לדורות אסור בין ביום בין בלילה אלא משום דלאותה שעה מיהת אנינות לילה הותרה להם כדכתי' ואכלתי חטאת היום היום אסור והלילה מותר והכי דריש ליה ר' יהודה לקמן ולדעתיה דנפשיה קא מקשי ליה ור' נחמיה סבר דלא שנא לאותה שעה ולא שנא לדורות בקדשי שעה הותרה להם אנינות לגמרי אבל בקדשי דורות לא הותרה להם כלל: ותימא לי מילתא מאי טעמא והלא בכל התורה כלה היום הולך אחר הלילה חוץ מאכילת קדשים ומה ראוי לומר אנינות שהלילה הולך אחר היום. ואיכא למימר משום דכתיב ואחריתה כיום מר ולא כתיב יום מר להוסיף עליו את הלילה: מיהו קאמר אנינות לילה דרבנן בין ביום מיתה בין ביום קבורה: מה ת"ל אלה כלומר למה הזכיר המקרה שקרה אותו הואיל ומפני טומאה נשרף כך אמר להם שמא מתוך טרדיכו פשעיתו ביה וטמיתו ליה. אמר לו אהרן כך אני בעיניך שאני מבזה קדשי שמים ופושע בשמירתם לא היה לי להסתכל באלה הבנים שכשעשו דבר שלא בעצה נשטפו בפשיעתם אלא טומאה באונס הוא. כגון יין שנפל עליו שרץ מת. ובזבחים [קא.] מפרש מאי הן היום הקריבו את חטאתם וכו' שאמר להם משה שמא באנינות הקרבתם ופסלתם ואמר לו אהרן וכי הן הקריבו דפסלא בהו אני הקרבתי ואפי' הכי לא היה לנו לאכלה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה: ותימה לי טובא מאי דסבירא ליה למשה שהאכילה הותרה להם לאכלה באנינות וההקרבה לא הותרה והלא ההקרבה קלה יותר מן האכילה לענין אנינות שהרי כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל: ועוד קשיא לי שהרי הבנים השוו לאביהם שלא להתאבל ושלא לצאת מן המקדש כדכתי' לענין כ"ג ומן המקדש לא יצא ולא יחלל וכו' כי שמן משחת אלהיו עליו וכו' וכאן כתוב כמו כן כי שמן משחת ה' עליכם וכבר למדנו לדורות בכהן גדול מאלו לענין עונש ואם כן מאי טעמא פסלה בהו אנינות בהקרבה עד יבא מורה צדק לנו:

פסקה יא

ואכלתי חטאת היום היום אני אסור ביום ומותר בלילה ולדורות אסור ביום ובלילה קסבר יום מיתה (יום מיתה) תופס לילו מדאוריית' לדורות. ובזבחי' מפרש לה ר' יהודה במה תפס אהרן על משה ובמה טעה משה דקאמר ליה משה למה לא אכלתם אותה

אעפ"י שאתם אוננים שכך שמעתי באנינות יאכלוה ואמר לו אהרן ואכלתי חטאת היום כלומר שמא לא שמעת אלא באנינות לילה אבל באנינות היום ק"ו ממעשר הקל ואמר משה באמת כך שמעתי ושכחתי. והתם קא מקשי ליה שהיה אורתה וליכליה: ומתרץ דטומאה באונס הואי. מ"מ למאי דאמר משה יפה השיבו אהרן ומשה הודה לו: וקשה לי דכיון דקסבר ר' יהודה אנינות לילה דאורייתא למה תפס משה מדבריו של אהרן לומר לו כאן באנינות לילה דרבנן ואני שמעתי באנינות יאכלוה ואין לך לחלק בין אנינות לילה לאנינות יום ואהרן למה עלה כך בדעתו להשיב על משה והלא מעשר הקל אסור באנינות ביום ובלילה מהתורה לדברי ר' יהודה. ויש לתרץ בזה דהא דאמר ר' יהודה אנינות לילה דאוריית' דוקא ביום מיתה אבל ביום קבורה דברי הכל לילה דרבנן הוא. ולהכי אמ' ליה אהרן שמא לא שמעת להקל באנינות אלא בלילה הואיל ויום קבורה לא תפיס לילה עמו דאוריית' וכיון דקיל לגבי יום קבורה איפשר שהקל הבורא כאן במילואים אפי' ביום מיתה בהוראת שעה אבל באנינות יום שבכל מקום הוא מדבר תורה לא שמעת. והודה לו לדבריו: מיהו קשיא לי מאין לו לר' יהודה זה הדיוק שמדקדק מהיום והא מבעי ליה לגופיה היום אני אסור והלילה אני מתיר מנא ליה מהאי קרא לדורות אסור ביום ובלילה. ואיכא למימר דר' יהודה מגופה דמילתא שמע לה כיון דמפרש לקרא היום איני אוכל חטאת שמא לא שמעת אלא בלילה מכלל דיאנינות לילה דאוריית' הוא במקום אחר שאם אינו מן התורה בשום מקום למה הוצרך לומר למשה באנינות הלילה יאכלוה והלא אין אנינות נוהג בלילה מדבר המקים אלא מדברי חכמים אלא ש"מ דלדורות אסור בין ביום ובין בלילה: ר' אומר אין אונן אסור בקדשים לערב מן התורה בשום מקום תדע שכן הוא שהרי אמרו אונן טובל ואוכל פסחו לערב א"כ דרבנן הוא משום הכי גבי פסח דבכרת לא העמידו דבריהם אלא אי אמרת אנינות לילה דאוריית' מאי שנא פסח ומאי שנא קדשים וקסבר ר' שאין הפרש בין יום מיתה ליום קבורה ובכל אונן אמרו כן:

פרשה ב

פסקה א

הא מה אני מקיים לאמר אליהם לאמר להם לאלעזר ולאיתמר ללמדך שנוהגין בהם כבוד שהם למדים תחלה ואח"כ ישראל:

פסקה ב

מלמד שהיה משה תופס בחיה ומראה להם וכן בדגים וכן בעופות וכן בשרצים: זאת החיה אשר תאכלו משמע לפי שנאמר כירק עשב וכו' פי' היה לו לומר זאת אשר תאכלו כל בהמה מפרסת פרסה מהו מכל הבהמה אשר על הארץ. אלא נאמר מקרא

זה כנגד המקרא האחר שכתב במקום אחר כלומר פירש זה מה שהניח זה או שהוציא זה ממשמעותו של זה והשתא מפרש ואזיל לפי שנאמר לבני נח כירק עשב נתתי לכם את כל יכול יהא לכם הכל בהיתר ת"ל במשנה תורה זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כבשים וכו' ואסר את השאר חוץ מאלו:

פסקה ד

יכול הבהמה כולן תהא מותרת כמו שהיה משמע תחלה ת"ל אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו אסר אבר מן החי וזה לא היה מותר לבני נח שהרי להם נאמר מקרא זה אלא שרצה לחשב כל המקראות שמוציאין זה ממשמעותו של זה שהרי המקרא הראשון היה מתיר את הכל: נאמר אח"כ על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. אסר גיד הנשה ואסר חלב ודם. והבשר אסר כשלא טבוחה שאם חנקה או שעשאה גיסטרא אסורה לו כל אלה בא לאסור ולהוציא ממשמעות התירו של מקרא ראשון. ויש אחרים שבאו להתיר ולהוציא ממשמעות המקרא האוסר כדמפרש ואזיל:

פסקה ה

אין לי מותר באכילה אלא שור שה כבשים ועזים המיוחדים כלומר דשה כשבים ושה עזים משמע שה הבא משני כשבים ושה הבא משני עזים. ומנין לרבות את הכלאים כלומר שה הבא מכשב ועז לכך נאמר מקרא זה זאת החיה מן הבהמה. אין לי מותר באכילה אלא שור שה כבשים ועזים המיוחדים כלום' דשה כבשים ושה עזים משמע שה הבא מכשב ועז לכך נאמר מקרא זה זאת החיה מן הבהמה: אין לי אלא חיה שנולדה מן הבהמה בהמה שנולדה מן החיה ובהמה טהורה שנולדה מן הטמאה מנין ת"ל חיה מכל ובהמה מכל: האי טמאה דקתני הכא לאו טמאה ממש היא אלא קלוטה שהיא דמות חמור או סוס אלא שהיא ממין טהורה. אבל טהורה שנולדה מן הטמאה ממש אסורה באכילה דקי"ל שהיוצא מן הטמא טמא ומן הטהור טהור: וכן אמרו חכמים שאין טמאה מתעברת מן הטהורה ולא הטהורה מן הטמאה והכי איתא בבכורות פרק א' [ז.]:

פסקה ו

אי חיה מכל אף בהמה מכל יכול אף חית הים ובהמת הים פי' אם נמצא דג טמא במעי טהור יהא מותר ת"ל על הארץ וכו' והטעם לפי שאינו גדולו אלא שבלע אותו: פירוש אחר יכול אף הבהמה הטהורה שילדה דמות בהמת הים או חית הים יהא מותר ת"ל על הארץ וכן אמרו השוחט בהמה ומצא בתוכה דמות יונה אסורה מאי טעמא בעינן פרסה וליכא. שם אסרו דמות עוף ואפי' במעי בהמה וכ"ש אם נולדה ובאן אסרו דמות חיה במעי חיה וכ"ש אם נולדה כגון תורא דימא ועיזא דימא וכיוצא בהם או אינו ממעט

אלא שעל הארץ מותרת בסימנים פי' מפרסת פרסה ומעלת גרה אבל אם ילדה חית הים אינה צריכה סימנין הללו [ת"ל] וכל אשר על הארץ:

פסקה ח

זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה מלמד שהבהמה בכלל [חיה] ומנין שחיה בכלל בהמה ת"ל וכו' במסכת חולין [עא.] בהמה בכלל חיה לטרפה דכתי' זאת החיה אשר תאכלו חיה אכול שאינה חיה לא תיכול בא למעט הטרפה מן הבהמה. חיה בכלל בהמה לנבלה דכתי' וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה וכו' וכן החיה:

פסקה ט

כל מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה לרבות את השליל אעפ"י שהוא כעין נבלה. אי נמי להתירו בשחיטת אמו ואעפ"י שהוא חי דהאי בבהמה הכי משמע במעי בהמה. הוציא העובר את ידו והחזירה מותר באכילה פירוש מותר בשחיטת אמו אבל אם הוציא ראשו והחזירו אינו מותר עוד בשחיטת אמו מפני שהוא כילוד דכתיב אך את זה לא תאכלו ומקרא נדרש לפניו דכתיב לעיל מיניה מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו. אך את זה. אתה אומר דלכך בא אך לחלק בין יד לראש או לא בא אלא לחלק בין עובר לעובר אעפ"י שלא הוציא לא יד ולא ראש שיש שליל שאינו ניתר בשחיטת אמו כגון בן תשעה מת או בן שמונה חי או מת אעפ"י שהוא חולין שהרי אם נולד אסור הוא משום נבלה: ומנין שיהא זה מותר בשליל ולא עוד אלא אפילו ולד מבכרת והוא בן תשעה מת או בן שמונה חי או מת. וכן ולד מעוברת ולד קדשים ולד חטאת אעפ"י שיש בהן איסור מוקדשין בזמן שנולדו ויש בהן איסור נבלה אפילו הכי בזמן שהוא שליל מנין שיהא מותר ת"ל כל מפרסת פרסה לרבות את כולן:

פרק ג

פסקה א

בבהמה לרבות את השליל פי' שנמצא במעי בהמה ואל תחשוב אותו כאבר מן החי שהרי חותך מן הטחול ומן הכליות אסור באכילה יכול אף השליל כן ת"ל בבהמה. ונראה לי כי למעלה הוא דורש כל מפרסת וכאן הוא דורש בבהמה: פי' אחר על כל שבראש המקרא הוא סומך והכי קאמ' וכל שבבהמה תאכלו לרבות את השליל. והכי אית' במס' חולין [עז.] ולאו להתיר השליא קא מהדר דכיון דנולד מותר בשחיטת אמו כדאמרן לעיל מכל מפרסת פרסה תאכלו כ"ש שליא דפירשא בעלמא הוא לענין טומאה כדתנן אינה מטמאה לא טומאת אוכלין וכו' ואפ"ה לענין אכילה היא אסורה אלא א"כ היא במעי בהמה בשעת שחיטה משום דכתיב וכל בבהמה תאכלו אבל יצאת לחוץ לא. ומנין דאפי' יצאת מקצתה כולה אסורה וכו' ובמס' חולין [שם] אמרי' קרא אסמכת'

בעלמ' הוא דהא קיימ' לן אין שליא בלא ולד ברישא דקרא. הילכך במקצתה נמי איכא למיחש לראשו וזה עיקר: יכול אפי' מקצתה ת"ל אותה וטעמא הוא דשמא יצא הראש באותו מקצת: אותה תאכלו ולא בהמה טמאה תאכלו פי' לחייבו בעשה דלאו הבא מכלל עשה עשה:

פסקה ג

אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה וכו' יש לך מעלה גרה ומפריס פרסה שאין אתה אוכל כלומ' אעפ"י שיש בו סימני טהרה שתים ואי זה זה טהור שנולד מן הטמא פי' טלה שנולד מן החזירה, עגל שנולד מן החמורה, אעפ"י שיש בו שני סימני טהרה כגון שנולד מן הטמאה ממש טמא שהיוצא מן הטמא טמא:

פסקה ד

או יכול טמא שנולד מן הטהורה כגון קלוט בן פרה יכול יהא אסור ת"ל גמל והוא טמא הוא פי' את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרסה לא הפריס טמא הוא לכם כלומ' כשהוא גמל מיוחד הוא טמא אבל כשנולד מן הפרה טהור: ר"ש אומר מה ת"ל גמל גמל שני פעמים פי' אחד כאן ואחד במשנה תורה אחד גמל מן הגמלה וכו' קסבר ר"ש דקלוט במעי פרה אסור: ד"א אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה וכו' לרבות את הטרפות שמנו חכמים אעפ"י שהן חיות זמן ארוך שיכול לא אסר הכתוב את הטרפה אלא אותה שהיא מתה בשעתה שהיא סמוכה לנבלה אבל אלו הטרפות שמנו חכמים פעמי' שהן חיות כל ימי הקיץ עד שתפגע בהן צנה והן מתות: יכול לא יהיו אסורות לכך הוצרכו לרבות. ונראה לי כי כל זה אינו אלא אסמכת' דרבנן שהרי י"ח טרפות הלכה למשה מסיני הם והכי איתי' במס' חולין: יכול אפי' אכלה הרדופני או צואת תרנגולת וכו' תהא אסורה שהרי אינה בת חיים שסם המות סם לה ת"ל נבלה וטרפה מה נבלה שאין כמוה חיה וכו' פי' דאי כדרי לה דמא חיה מה שאין כן בי"ח טרפות ושאר כשירות מפורשות הם בפ' ואלו טריפות:

פרק ד

פסקה א

ומנין לרבות חמש חטאות מתות ת"ל מעלה גרה וטמא: נ"ל דההוא דמשנה תורה דריש השתא ודייק' נמי דקתני השסועה טמא והיא השסועה הכתובה במשנה תורה: אי נמי מעלת גרה דכתי' בגמל ומעלה גרה דכתי' בשפן וארנבת יתירה נינהו כדאמ' לקמן דהוה מצי למכתבינהו כולהו בחד קרא כדכתבינהו במשנה תורה את הגמל את הארנבת ואת השפן כי מעלה גרה המה ופרסה לא הפריסו טמאים הם לכם ולמה לי למפרט בהו בכל חד וחד מעלה גרה ש"מ לרבויי חמש חטאות מתות: הא דקתני מנין לרבות פסולי

המוקדשין פי' שאם עבר ושחטן קודם פדיה משום דבעי העמדה והערכה: ומנין לרבות חלב פסולי המוקדשין פי' בין לפני פדיונם בין לאחר פדיונם. והכי אמרינן בבכורות [טו.] תזבח ולא גוי ואכלת ולא לכלביך. בשר ולא חלב. ומיהו הנך כולהו מדרבנן נינהו דהא אמרינן במתני' במעילה [יב:] חלב המוקדשין וביצי תורים לא נהנין ולא מועלין וכל היכא דאמרינן כי האי גוונא אינו אסור אלא מדרבנן. וחמש חטאות מתות נמי אסמכתא הוא דהלכת' גמירי להו: והכי אמרי' בנזיר [כה.] ובתמורה [יח.]: חלב בהמה מנין פי' זה ודאי אסור מן התורה ומשום הכי לא מייתי ביה בק"ו מהנך דהנך דרבנן נינהו והא דאוריית':

פסקה ב

נעשה את החלב כבהמה שאינו גופה דחזי להאי ואתי אחרינא שהוא אסור בפסולתא כגון חרצנים וזג. אבל בהמה טמאה פרשה מותר. התרומה תוכיח שאין איסור בפסולתה כדתנן בתרומות [פ"ח מ"ה] גרעיני תרומה בזמן שמכנסן אסורות ואם השליכן מותרות: וכן קניבת ירק של בעלי בתים לדברי הכל מותרות דעד כאן לא פליגי התם ר' דוסא וחכמים אלא בקניבת ירק של גננים והכי אית' בתרומות ירושלמי ואפי' בשל גננים כי אסרי רבנן נראה לי דלאו דאורייתא הוא אלא מדרבנן: וההיא דגרסי' לקמן ב"פ אמור אל הכהנים יכול תהא קניבתו חול ת"ל הוא בקדושתה תהא. הא נמי אסמכתא היא דהא גבי תרומה לחם כתיב בה דכתי' ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו מלחם אביה תאכל לחם אין אבל פסולה לא: ת"ל גמל ב' פעמי' חד הכא ואידך במשנה תורה:

פסקה ד

יכול אף בשר מהלכי שתים וחלבו יהא בלא תעשה כגון אדם אוציא את החלב שאינו שוה בכל שאינו בזכרים ת"ל זה טמא הוא פי' תרי מיעוטי נינהו (זהו) [זה והוא] חד למעוטי בשר וחד למעוטי חלב: והא דגרסי' בכתובות [סא.] מכאן ואילך כיונק שרץ הוא מדרבנן הוא לפי שכל בעלי חיים כשרץ אסורין וכיון דכשרץ אסור היוצא מהן נמי אסור חוץ מחלב בהמה טהורה שהתורה התירתו בפירוש:

פסקה ה

את הגמל כי מעלה גרה הוא ואת השפן ואת הארנבת מה ת"ל כלומר מה צורך להזכירן אם לתיקון המקרא כלומר כדי שנהיה בקיאים בהם ובשמותם הרי כבר מפורשי' הם במשנה תורה: את הגמל את הארנבת ואת השפן: פירוש אחר מעלה גרה יתירי דכתיבי בגמל ושפן וארנבת קא קשיא ליה כדכתיבנא לעיל. וקאמר אם לתקן המקרא כלומר יותר נאה ומתוקן שיפרש סימן טהרה וסימן טומאה של כל אחד ואחד והלא במשנה תורה כלל אותם במקרא אחד ועל כולן הזכיר סימן טהרה וסימן טומאה בבת אחת

אלמא בענין הזה נמי נאה ומתוקן הוא. אלא לרבות הרבויין שאמרנו לרבות חמש חטאות מתות כמו שאמרנו למעלה אלא למה באו לרבות הרבויין שאמרו זה שדרשנו למעלה. גמל גמל שני פעמים אחד לבשר ואחד לחלב. ולר' שמעון לאסור גמל שנולד מן הפרה. ושפן וארנבת וחזיר נמי לכדר' ישמעאל דאמר כל פרש' שנאמרה ונשנת לא נשנת אלא על דבר שנתחדש בה:

פסקה ו

את הגמל כי מעלה גרה הוא מה ת"ל כלומר קל וחומר הוא מחזיר כדמפרש ואזיל. ויאמר חזיר לרבות את הרבויין שאמרנו אבל גמל שפן וארנבת לא צריכי: הדר אמר שיכול יתירנו סימן אחד והוא מעלה גרה כדמפרש ואזיל לקמיה ודין הוא שיאסר בא עתה לפרש מזה קשה לו בגמל למה נכתב וקאמרי' כי בחזיר יכולין אנו לאסרו. ומה החזיר שהוא מפריס פרסה טמא גמל שאינו מפריס וכו'. הדר אמר אילו כן הייתי אומר כי אסר החזיר שאינו מעלה גרה והוא התיר את הגמל שמעלה גרה הוא כמו שאמרנו עכשו: מבשרם לא תאכלו ולא מן העצמות ולא מן הגידין ולא מן הטלפים וכו' פי' שאינו עובר עליהם באכילתם. הגידים שאמרנו הן הגידים הקשים כמו גידי הצואר שאינן ראויין לאכילה. הא מה אני מקיים ובנבלתם לא תגעו ברגל מפני שהם חייבין בראייה ונכנסים בעזרה ולפיכך צריך אדם לטהר עצמו ברגל:

פסקה י

אחרים אומרים וכו' הא כיצד הוי אומר רשות. וא"ת לשתוק קרא מיניה ולא לכתוב לא עשה ולא לאו. איידי דאמר מבשרם לא תאכלו. (אי) [אמר] נמי ובנבלתם לא תגעו הרחקה לאכילה כענין שנאמ' בעץ הדעת לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו. עשה אדם הראשון המגע סייג לאכילה אף כאן מגע זו הרחקה לאכילה. והמגע עצמו איפשר לומר כי הוא מגע איסור באוכל של היתר ובבולע כענין שנאמר כל אשר יגע בהם ומפרשים ליה בבולע ומשום דכתיב רחמנא ובנבלתם לא תגעו לענין שאמרנו אצטריך למיכתב ולאלה תטמאו:

פסקה יא

טמאים הם לכם טמאים מלמד שמצטרפין זה עם זה בין לענין טומאה בין לענין אכילה. בשר בבשר וחלב בחלב בשר בחלב לפי שהחלב של בהמה טמאה הרי הוא כבשר בין לענין טומאה בין לענין איסור אכילה דמשום טומאה אית ביה משום איסור חלב לית ליה כדאיתא בחולין פרק כל הבשר [קיז.]: בין בחייהן בין במיתתן פי' אפילו חצי זית מחיי גמל וחצי זית ממיתת חזיר או משאר טמאים מצטרפין לענין איסור אכילה דמשום טומאה (אית ביה משום איסור חלב לית ביה כדאיתא בחולין פרק כל הבשר:

בין בחייהם בין במיתתם פי' אפילו חצי זית מחיי גמל וחצי זית ממיתת חזיר או משאר טמאים מצטרפין לענין איסור אכילה דמשום טומאה) אית בהו בכולהו בין בחייהן בין במיתתן מה שאין כן בטמאים וטהורים דמיתת פרה וחיי גמל אי נמי איפכא אין מצטרפין כלל והכי איתא במעילה פרק קדשי מזבח [טז.]:

פסקה יב

ד"א טמאים לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן רוטב חלה דקריש קיפה תבלין והכי איתא בחולין פרק העור והרוטב [קכ.]. וכל אלה אסורים מפני תערובות האיסור שבהן: הם פרט לשאין בהן בנותן טעם לכם מותרים הם בהנאה פי' דיעבד אם נזדמנו כגון צייד שצד טמאי' וטהורים או שנפלו לו בירושה או שנתנו לו במתנה אבל לכתחלה אסור לעשות בהן סחורה והכי איתא בפסחים ומפיק טעמא וטמאי' יהיו לכם דבפרש' שרצים. יהיו כהוייתן יהו. וקשיא לי טובא הך דרשא דקא דריש יהיו כהוייתן יהו דקא מוקי לה אשרצים. [לא כתיב] אלא בתנור וכיריים דכתי' תנור וכיריים יותץ טמאים הם וטמאים יהיו לכם. ובפרק העור והרוטב הכי נמי דריש ליה תנור וכיריים יותץ וכו' לכם לרבות את הידות וכו' כדאיתא בההוא עניינא. והיכי מוקים ליה אשרצים ולקמן נמי דריש ליה יותץ יכול יתצם ודאי ת"ל וטמאים יהיו לכם מקיימין אותם בטומאת' לכם כל שהוא לצרכיהן לרבות את הידות: הנה מכל אלה שמענו שאין זה אלא בתנור וכיריים: ונ"ל שאין איסורין לכתחלה אלא מדרבנן ואסמכוה אקרא כל דהוא:

פרשה ג

פסקה א

את זה תאכלו מכל אשר במים וכו' ממשמע שנאמר אכול את שיש לו ולמה נשנו ליתן עליהם עשה ולא תעשה. ואי קשיא לך דהא אמרי' בסמוך כי להתיר מה שבכלים הוצרך לשנות ובמס' חולין [סו:] נמי אמרינן דקרא דאין לו סנפיר וקשקשת (מואלה) [דקמוכח] עלוה דהאיך בהתר הכלים דאי לא כתיב הוא אמינא לאיסורא דבכלים אע"ג דאין לו סנפיר וקשקשת. אין הכי נמי מיהו עיקר קרא ללאו אתא. ומדכתי' בה ימים ונחלים כי היאך שמעינן ליה להיתרא דכלים כדאמרן וכדמפרש לה במס' חולין. יכול הואיל והתיר במפורש והתיר בסתום מה כשהתיר במפרש לא התיר אלא בכלים וכו' האי שמעת' מייתי לה בחולין פ' אלו טרפות [סו:]. והתם מפרש היינו היתר כלים. ומפרש נמי האי מאי סתום ומאי מפורש: ופלוגתא דאמוראי היא דחד אמר יש לו מפורש ואין לו סתום וחד אמר אין לו מפורש ויש לו סתום והתם מפרש טעמייהו אלא שאני רוצה להציע כאן יושר הסוגיא: יכול הואיל והתיר במפורש והתיר בסתום מה כשהתיר במפורש אין לנו

היתר ממנו אלא מה שבכלים אע"ג דאין לו סנפיר וקשקשת. יכול אף כשהתיר בסתום לא נוכל לעמוד ממנו עוד היתר אלא לכלים כי שניהם צריכין זה לזה להראות שום היתר. שאילו מן האחד הייתי הופך הדבר לאיסור ומנין לנו שאף שבבורות ושבשיחין ושבמערות יהא מותר אפי' בלא סימן ת"ל תאכלו מכל אשר במים. פי' תאכלו יתירא קא דריש שהיה לו לכתוב מכל אשר במים סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים אותם תאכלו: את זה תאכלו דרישא למה לי לרבות מה שבבורות לא לאכילה אפי' בלא סימנין:

פסקה ב

ימים [זה] הים הגדול שנאמר ולמקוה המים קרא ימים פי' למקוה אחד קראו ימים ואי זהו זה ים אוקיינוס שכל הימים נכנסין לתוכו: אי נמי מדכתי' רישא דקרא יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד. ועליה כתי' ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים. נמצא כי למקום אחד של מקוה המים קרא ימים. ואי זה זה אוקיינוס שרוב מי העולם נכנסין לתוכו: מיהו הכא לאו מדיוקא נקט ליה דמאי שנא שאר ימים מים הגדול והלא אף הנחלים שוים לו אלא הכי קאמר אילו לא נאמר אלא בימים לבד הייתי אומר זה הים כענין שנא' ולמקוה המים קרא ימים והשתא דכתב נחלים שהם הנהרות כענין שנא' ונהר יוצא מעדן שמעינן שכל הימים שוים לו לענין זה: הא דקתני נחלים אלו הנהרות שנא' ונהר יוצא מעדן פי' כענין שנאמר קאמר כלומר אלו לא נאמר בימים לרבות כל המים הייתי אומר כי הנחלים אלו הנהרות שהן מים חיים ומושכין לעולם כענין שנאמר ונהר יוצא מעדן. ומצינו כי הנהר המושך מים חיים נקרא נחל כמו שנא' נחל קישון ובמים חיים היוצאים מן המקדש כתיב וימד אלף נחל אשר לא אוכל לעבור בו כי גאו המים מי שחו. נחל אשר לא יעבד והשתא מפרש ואזיל לרבות כל המים: אין לי אלא ימים ונחלים שהם מושכים בימות החמה ובימות הגשמים כלומר כעין ים הגדול שנקרא ימים וכענין נהר גדול מארבע נהרות היוצאים מעדן שאינם פוסקים. ומנין אפילו שאר אגמים ושאר נהרות קטנים שפוסקין ומתייבשין בימות החמה עד שתהא מרבה את המים שבכלים שהן מי גשמים והן מועטין מכל מקום אינם דומות למי בורות שיחין ומערות שהמי בורות והשיחין ומי המערות מימיהן עצורות בכלים ונכנסין בהם דרך ארובה ואין יוצאין משם אלא דרך ארובה על ידי שאיבה אבל הביברין יש להם פתחים שהמים יוצאים מהם כשהם רוצים והמים נכנסין מהם לתוכן ומשום הכי אין דומים לכלים: ת"ל במים מפרש בגמ' במים במים שני פעמים הוי ריבוי ומיעוט ומאי רבי רבי כל מילי ואתרבו להו חריצין ונעיצין לאיסורא. ומאי מיעט מיעט בורות שיחין ומערות להיתרא. והתם מקשי ואימ' רבי כל מילי לאיסורא ואפי' בורות שיחין ומערות ומאי

מיעט מיעט כלים. ומתרץ אם כן את זה תאכלו למה לי כדפרי' לעיל דהוי קרא יתירא. ונראה לי דהא דאמרי' בורות שיחין ומערות להיתרא בכלים דוקא בורות שהם מים מכונסין ואינם הולכין אבל באר מים חיים אעפ"י שהוא עמוק ואין מימיו הולכין הרי הוא אסור בנחלים. ממאי מדאמרי' בגמר' לתנא דבי רב דדריש להני במים במים בכלל ופרט מאי הפרט מפורש מים נובעין ואתרבו חריצין ונעיצין לאיסורא ואתרבו בורות שיחין ומערות להיתרא. אלמא בורות שיחין ומערות מים מכונסין נינהו ואינן נובעין שהחריצין אעפ"י שאין מימיהם הולכי' מפני שהן נובעין אסורין. והביברין האמורין כאן לאיסורא אינם נובעין אלא שמימיהן הולכין כדפרישנא: וכמדומה אני שהוא לדעת תנא דבי ר' ישמעאל דדריש לקראי בריבויי ומיעוטי ואע"ג דלא דמו לפרטא דל או נובעין נינהו מכל מקום מרבינ' להו לאיסור' מ"ט מפני שאינם עצורות בכלים והכי מפרש לה בבריית' דרבי מתתיה בן יהודה ואם לתנא דבי רב דדריש כללי ופרטי ולא מרבי כולי האי לאיסורא כי האיך תנא דבי ר' ישמעאל ואפ"ה מודה במים נובעין שהן אסורין כל שכן לתנא רבי ר' ישמעאל דמרבי טפי לאסורא: והא דאמרי' ששוחה ושותה ואינו נמנע דוקא שוחה ושותה אבל לשאוב בכלי ולאכול מגבו דבר האסור לא דדלמא אגב דדלי להו קא פריש אגבי דמנא ואסיר וכי האי גוונא אסיר איכא בגמרא:

פסקה ג

יכול לענין היתר כל המים כימים וכנחלים מנין לענין איסור שנעשו כל המים כימים ונחלים וכו' פירוש לענין היתר זהו המקרא הראשון שאמר את שיש לו סנפיר וקשקשת אכול: וכבר רבינו לענין זה כל הימים ואפי' מי ביברין וחריצין ונעיצין: ומנין לענין איסור זהו המקרא השני שאמר את שאין לו לא תאכל שיהו כל המים כימים ונחלים. שהרי אין בו ריבוי במים במים כמו בראשון ולחייובי בלאו מידי דלאו לענין איסור' מקרא גופיה שמעי' ליה דאית ליה סנפיר וקשקשת אכול ודלית ליה לא תיכול: וכבר ריבינו במקרא כל הימים כימים והנחלים אלא לאו לאיחייובי בלאו קא מהדר דמקרא קמא עשה הוא דאיכא לאו ליכא. ת"ל ימים ונחלים ימים ונחלים לגזרה שוה: וקשיא לי מ"ט לא דריש מגופיה ריבוייא לשאר מימות דהא בקרא בתרא כתיב כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים מכל שרץ המים מכל נפש החיה אשר במים בפ"ק: ואיכא למימר דהמים לאו ריבוייא הוא דאדרבה המים הידועים משמע והם הנזכרים במקרא המים והנחלים הנודעים כדאמרי' בעלמ' העולה עולה ראשונה: הירך המיומנת שבירך. וכיון דאיכא המים דמשמע מיעוט' אע"ג דאיכ' במים דמשמע ריבוייא כי הדדי נינהו: וקמא לה מילתא דעניינא כדפריש בפרטא ומשום הכי איצטריך לגזירה שוה: אי נמי

משום דהאי רבויא בתרא דבמים לא כתיבי לאו גופיה גבי' אלא שקץ הם לכם קאמר והיינו עשה: והא דכתי' בקרא אחרינא בתריה ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו מי יימר דעל ריבוייא קאי דלמא על המים הידועים והנפרטים קאי ומשום הכי אצטריך לגזרה שוה: ומיהו אריבוייא דבמים קא סמיך דלא כתי' במים הכי מייתר ליה. ימים ונחלים לגזרה שוה: והא תרויהו צריכי להיתר כלים בורות שיחין ומערות כדאמרן לעיל וקרא דאין לו מגלה על קרא דיש לו להיתרא כדדייקינן בכלים כדאית' בגמרא אלא ודאי אריבוייא דבמים קא סמיך ואיפשר דה"ק מה ימים ונחלים האמור למעלה במים במים ריבוייא לשאר מימות אף ימים ונחלים האמור למטה ממים האמורים בו ריבוייא לשאר מימות ואע"ג דלא כתיב האי ריבוייא לגבי לאו בהדיא: אי נמי אע"ג דכתיב ביה המים דמשמע מיעוטא והיינו דקאמרי' בסמוך אתה אומר לכך נאמר במים שהתרתי בהם המים שאסרתי כלומר שאותם המים עצמן אסרתי. וכבר בא במים לרבות כל המימות בלאו שהשוו להיתר את מי שיש לו סנפיר וקשקשת אלמא לאו מגזרה שוה דימים ונחלים קא ילפי' אלא מבמים דאילו מגזרה שוה ילפי' הוה ליה למימר אתה אומר לכך נאמר ימים ונחלים במים שהתרתי בהם המים אסרתי:

פסקה ד

או אינו אלא מין שהתרתי כשיש לו ובאותו המין אסרתי כשאין לו ולכך בא המים כלומר לזה המין נלמוד אין לו משיש לו להשות כל המימות אל ימים ונחלים ואיזה הוא המין שהתרתי דיש לו את שהוא פרה ורבה ובעל עצמות שלא תמצא לעולם סנפיר וקשקשת אלא במין פרה ורבה ובעל עצמות ובאותו המין אסרתי את שאין לו. הא דקתני מין כעין קאמר כלומר שהוא דומה לו בענין זה. ומנין לבעל עצמות ואינו פרה ורבה איני מכיר בזה המין אינו בעל עצמות ופרה ורבה גם בזה איני מכיר בבירור ואיפשר שהוא אותו שקורין מושקל"ש ואין בו עצם אלא שלו וכמדומה אני כי המין הראשון אינו פרה ורבה במים קאמר אלא יוצא ליבשה ופרה ורבה: עד שתהא מרבה את הגלים ואת הצפרדעים שהן גדלים בים וביבשה. גלים איני יודע מה הוא וכמדומה אני שהוא אותו המין שנקרא טרטוג"א על שם שהוא עגול ומתגלגל:

פסקה ה

ת"ל וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים וכו' כל קא דריש לרבות כל המינין הללו ואעפ"י שאין דומין כלל למי שהתרנו לא בגדלים ולא בבעל עצמות ופרה ורבה שהם בלאו: כפונית שבים איני יודע מה הוא ר' יהודה אומר שני קשקשים שנאמר קשקשת: ואעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר ושריון קשקשים הוא לבוש דגלית

פי' ונלמוד קשקשת מקשקשים לומר שהם שתים ואעפ"י שהם דברי תורה מדברי קבלה ועוד שאינו מדבר בקשקשת דגים:

פסקה ו

תאכלו לרבות דג טהור שנמצא במעי דג טמא: ומה ראית לומר בבהמה במעי טמא טמא וכו' כדדרשינן לעיל מגמל הוא טמא הוא גמל הנולד מן הפרה טמא. לפי שאינו גידולו אלא שהוא בולע אותו: תאכלו לרבות טהור שנכבש מן הטמא פי' כבישה זו אינה אלא במלח שאילו היא במי מלח הא קיימ' לן כבוש הרי הוא כמבושל וחמור הוא המלוח לבדו שזה כרותח דצלי וזה כרותח דמבושל אלא הכבישה האמורה כאן היא ביין או בחומץ. ובתוספת' דתרומות ובתוספתא דשביעית שנוי הרבה בכבישת היין והחומץ ואיני צריך לכתבן וכן הכבישה הזאת אינה במי מלח אלא או ביין או בחומץ ובשניהן טפלים או אפי' טהור מליח וטמא טפל כגון זה מותר אבל אם היו שניהם מלוחין וכבשם אסור מפני שהמליח מפליט את הטמא והטהור בולע ממנו אותה מליחה עצמה וכל שכן בשנתנו בכבישה עמו והכי איתא במסכת חולין בפרק כל הבשר. או יכול אעפ"י שנימוק הטמא לתוך הכבישה יהא הטהור מותר ת"ל אותם:

פסקה ז

מכל נפש החיה אשר במים שקץ הם לכם חיה זו חית הים כגון עיזא דימא ואורזילא דימא שהוא עופר הצבי שכל מה שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה לפי שאמר מכל שרץ המים הייתי אומר שמא לא אסרה תורה אלא שבים שכיוצא בהן נקראו חיות או בהמות ביבשה בין שהן טמאות ביבשה בין שהן טהורות הייתי אומר בים הן טהורות ואעפ"י שאין להם סנפיר וקשקשת לכך נאמר החיה ושלא תטעה לומר נפש החיה פרט למתה כדכתיב ויהי האדם לנפש חיה וכתיב תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחייתו ארץ לכך הוצרך המדרש הזה לומר שאינו מדבר בין חיה למתה אלא להביא את החיות שבים שהן אסורות: נפש להביא את הסירוני פי' בלע"ז קורין אותה שירינא והיא מחציה ולמעלה כצורת אשה ומנגנת כאדם. יכול יהא מטמא באהל כדברי בן חכינאי ושמא מפני שהוא נקרא כמו בן אדם שבים הילכך קרינא ביה לכל נפש אדם ת"ל זאת. פי' בפרשת זאת חוקת התורה כתיב זאת התורה אדם כי ימות באהל בא למעט את הסירוני ואעפ"י שנקרא אדם:

פסקה ח

שקץ לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן שמולחין אותם שורות שורות זו על גב זו ודוחקין זה את זה ומתוך הדוחק והמלח יוצא מהם שמנונית רוטב חלה דקריש והוא מה שיוצא ממנו על ידי בישול ולכך נקרא רוטב שהוא דבר לח: הקיפה הוא התבלין שנתבלו בהם

והכי איתא בפרק עור והרוטב ושקץ יהיו לכם כדי לאסור עירוביהן פי' שלא תאמר כשאסרנו הציר שלהם אוסר את הטהורים לכך נאמר ושקץ יהיו לכם. וא"ת הרי אמרנו למעלה הם פרט לשאין בהם בנותן טעם אלמא כשאסרנו צירן ורוטבן אפילו על ידי תערובת אסרנו אותם: י"ל דקרא לרוטבן הוא דאתא אבל ציר דזיעא בעלמא הוא אימא בכל דהו קמ"ל: אי נמי י"ל חד לאסור ציר לציר וחד לאסור ציר לדגים מיד: כמה יהא בו דג טמא ויהא אוסר את עירובו משקל עשרה זין ביהודה שהן עשר סלעים בגליל: זין גרסי' ולא גרסינן זוז והכי איתא בירושלמי ובמשנת תרומות ומפרש לה בגמרא דתרומו' ירושלמי כמה סאתה עבדא עשרים וארבע לוגין כמה לוגא עבדא תרתין ליטרין כמה ליטרא עבדא עשרה זינין נמצא כל זין וזין אחד מתשע מאות וששים פי' לסאתים נמצאו עשרה זינין לסאתים אחד לצירן והוא משקל ידוע כעין טרטא ואוזייא: סדר הלשון כך הוא שנוי במשנת תרומות דג טמא שכבשו עם דג טהור כל גרב שמחזיק סאתים אם יש בו עשרה זינין משקל ביהודה שהם חמש סלעים בגליל דג טמא צירו אסור: וכאן אין שנוי כסדר הזה ואין הלשון מכוון כלשון המשנה לפי ששנה כאן דג טמא סמוך לכל גרב שמחזיק סאתים דמשמע שהגרב מחזיק סאתים יהיה דג טמא ואינו אלא דג טהור דהכא אריש' קאי אמשקל עשרה זינין: ר' יהודה אומר רביעית בסאתים פי' רביעית לוג והוא קרוב לסאתים שהוא אחד ממאה ותשעים ושנים. ולפי מה שאמרו בתוספת' דתרומות נראה דר' יהודה לא פליג את"ק אלא פרושי קא מפרש דקתני בתוספת' אמר ר' שמעון בן מנסיא אין לך גרב שמחזיק סאתים (שיש) [שאין] בו עשרה משקל זין ביהודה שהן חמש סלעים בגליל. דג טמא שאין בו רביעית אלמא ר' יהודה פרושי קא מפרש מה טעם עשרה משקל זין דג טמא אוסרין גרב שמחזיק סאתים דג טהור וציר טהור מפני שהוא פולט רביעית ציר מטמא למאתים וסביר' ליה דציר טמא אוסר כשיעור קרוב למאתים: ר' יוסי אומר אחד ששה עשר בו. יכול אני לפרש כמו כן דברי ר' יוסי בענין זה דסבר ר' יוסי אין משקל עשרה זין דג טמא הוא פולט בו רביעית: ודכולי עלמא ציר טמא שיעורו קרוב למאתים. וכמה הוא מתוקן פירוש זה לענין הגמר' שאמרו במס' חולין דאמר ר' יוסי בר חנינא לא כל השיעורין שווין שהרי ציר שיעורו קרוב למאתים דתנן דג טמא צירו אסור ר' יהודה אומ' רביעית בסאתים. ואם איתא דר' יהודה פליג עליה בהאי שיעורא (חסר פה בכ"י):

פסקה י

מבשרם לא תאכלו [ולא] מן העצמות ולא מן הסנפירין שלהן פי' על הבשר הוא בלאו ולא על העצמות: ואת נבלתם תשקצו לרבות היתושין שביין או שבמים כלים שסנפן פי'

שהעבירם במסננת דכיון שפירשו ממקום רבייתן נאסרו אבל כל זמן שהן בתוך הכלים הכל מותר כדאמרן לעיל: ודוקא שנוצרו בתוך הכלים אבל אם עלו מן הנהר מן המים בתוך הכלי אסורים:

פסקה יא

כל אשר לו סנפיר וכו' במים בא ללמד שאם יש לו קשקשת במים ר"ל אעפ"י שמשירו במים בשעה שעלה ליבשה מותר:

פסקה יב

שקץ תשקצו לרבות צירן ורוטבן שהוא אסור פי' את אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו שקץ הם לכם. דורש עתה תשקצו ושקץ לרבות צירן ורוטבן וקיפה שלהן וביציהן ועורותיהן ועירוביהן כדדרשינן לעיל גבי דגים מושקץ יהיו לכם לאסור את עירוביהן. ובפרק אלו טריפות דריש ליה חזקיה לביצה טמאה שהיא אסורה מואת בת היענה וכאן סנפה עם שאר איסורין שלהם: אלה הם מן הרי אלו מיעטי' פרט לחרטום ולצפרנים וכו' פי' שאין לוקין עליהן בפני עצמן אבל מצטרפין הם עם הבשר דתנן במס' טהרות פרק א' נבלת העוף הטמא צריכה מחשבה והבשר מטמא טומאת אוכלין בכביצה וכו' הכנפים והנוצה מיטמאות ומטמאות ומצטרפות החרטום והצפרנים מיטמאין ומטמאין ומצטרפין. וא"ת כי קאמרינן מצטרפין לטומאה קאמרי' אבל לאיסור לא מצטרף הא לא מצית אמרת דכיון דתנא מיטמאות ומטמאות בפני עצמן קאמר כל שכן דמצטרפות ליטמא ולטמא. אי נמי מצטרפות ומטמאות מיירי לטומאת אוכלין. ומצטרפין מיירי לטומאת נבלות אבל לענין איסור נבלה לא. הא לא מצית אמרת דהא קיימא לן נבלת עוף טמא אין בה שום טומאה אלא טומאת אוכלין ובמחשבה והכשר הילכך הא דתנן מצטרפין לאסור נבלה קאמר שמע מינה. ובמסכת חולין פ' העור הרוטב מייתי לה להך מתני' דטהרות וקא מקשי חרטום עץ בעלמא הוא אמר ר' אלעזר בחרטום התחתון ומאי תחתון של עליון דהיינו העור שמכוסה תחת החרטום העליון שהוא ראוי לאכילה על ידי הדחק והצפרנים מקום שמובלע בבשר:

פרק ה

פסקה א

לא יאכלו לרבות את המאכיל כאוכל פי' לרבות גדול המאכיל את הקטן שהוא עובר בלאו. או לא יאכלו לאסרם בהנאה פי' כדאמרי' בפסחים מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שנאמר לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה מדלא קאמר לא תאכל. כשהוא אומר לא תאכלום גבי שרצים הוי באכילה אסורין אבל לא בהנאה: נסחא אחרינ' לא תאכלו הא כיצד באכילה אסורין אבל לא בהנאה ופירוש' דהאי נסחא קאי אמשנה תורה

דכתיב בעופות טמאים וזה אשר לא תאכלו מהם וכו' וזו עיקר דעופות על עופות אבל הראשונ' הגהה היא: מיהו איכא לאקשויי הכא כי כתיב לא תאכלו מאי הוי והא גבי חמץ בפסח דכתי' ביה נמי לא תאכלו דכתי' כל מחמצת לא תאכלו וכתי' במשנה תורה לא תאכל עליו חמץ ואפי' הכי מדכתי' בחד דוכתא לא יאכל חמץ דרשינן מיניה איסור הנאה ולא אתי לא תאכל לבטולי משמעות דלא יאכל לאפוקי מידי איסור הנאה. והכא היכי אתי לא תאכלו ומפיק מלא יאכלו. ומסתברא דחזקיה פליגא אהא דהא נמי אמר ר' יוחנן דסביר' ליה דאפי' לא תאכל לא תאכלו משמע איסור אכילה ואיסור הנאה עד שיפרט לך הכתוב כנבלה: וההיא מימרא ודאי פליג' אהא: ובפסחים מפיק היתר שרצים בהנאה מלכם והכא מפיק לה לקמן בסוף סדרא מלא תאכלום. ובעופות טמאים מפיק ליה הכא מלא תאכלו מהם. ואיכא נמי אמוראי אחריני דפליגי עליה דחזקיה דאמרי לא יאכל לא משמע להו מפיק ליה לאיסור הנאה דחמץ מקראי אחריני מושרפת את הנותר באש גבי שרצים ועופות טמאים נמי ליפוק להו איסור הנאה מהתם וליתסרו בהנאה: בשלמא שרצים דכתיב ושקץ יהיו לכם ומשמע שלכם יהו להיתר הנאה אלא עופות טמאים הא לא כתיב בהו לכם: ואיכא למימר דלא גמרינן מנותר אלא מידי דדמי ליה בחד צד והיינו חמץ בפסח שחייב לבערו כעין נותר דכתיב תשביתו שאור מבתיכם וכתיב לא יראה לך חמץ. וכיון דאשכחן ביה איסורא דדמי לנותר שהוא חייב לבערו משום הכי שדינן ביה על איסור חמץ דליתסר בהנאה כוותי' שלא ימכרנו ושלא יבערנו מביתו ולא יסיק בו תנור וכיריים דרך ביעורו:

פסקה ב

ר' ישמעאל אומר נאמר כאן נשר ונאמר להלן במשנה תורה נשר מה נשר האמור כאן עשה את האמורי' עם נשר בלא תאכיל אף נשר האמור להלן וכו' פי' מפני שנאמרו במשנה תורה ראה ודיה שלא נאמרו בתורת כהנים. ואיסור דלא תאכל נפקא לן הכא מלא יאכלו ובמשנה תורה לא כתי' אלא לא תאכלו מהם ומשמע אזהרה לאוכל בלבד ומשום הכי מייתינן ליה בגזרה שוה דנשר נשר דההוא דמשנה תורה קרא יתירא הוא. ר' עקיבא אומר נאמר כאן איה ונאמר להלן איה (ונאמר להלן איה) וה"ג לה בספרי. ויש נסחא אחרת נאמר כאן איה ונאמר להלן דיה ואינו מיושב עלי. אלא נאמר כאן איה ונאמר להלן איה ונלמד איה מאיה מה איה האמורה להלן עשה את הדאה מין איה אף איה האמורה כאן עשה את הדאה מין איה פי' מין איה כעין איה לאסור בבל תאכלו אף כאן נעשה את הדאה כעין איה לאסור בבל תאכלו. והוא הדין שנלמד דיה שנאמרה במשנה תורה ולא נאמרה כאן לאסור בבל תאכיל אלא שתפם הראה שהיא ראשונה.

והני תנאי לית להו מאי דאמרינן בחולין איה ודיה אחת היא. וכן אמרו ראה ודאה ואיה ודיה אחת: ופלוגת' הוא בין תנאי ואמוראי והתם מפרש טעמיהו:

פסקה ד

עורב זה עורב מפרש לה במס' חולין [סב.]עורב זה עורב שחור וכן הוא אומר שחורות כעורב: ואת כל עורב להביא עורב העמק והבא בראש יונים פי' את כל שני ריבויין לרבות עורב העמק שהוא לבן. ולכך נקרא עמק כמה דכתי' ומראהו עמוק. וחד לרבות הבא בראש יונים דדמי רישיה ליונה. למדנו להביא את הזרזירין וסנונית לבנה ור' אליעזר קתני לה בבריית' ומפרש במס' חולין [סב.] בירוקתי כולי עלמ' לא פליגי דאסירא כי פליגי בחוורתי. והלכת' כרבנן דשרו מפני שקרקבנה נקלף ולא ראו אותה דורסת. ולהאי לישנ' למינו דעורב לרבות סנונית ירוקה:

פסקה ה

נץ זה הנץ ואת הנץ להביא את ההודיה פי' ואעפ"י שאינו נקרא נץ. מה ת"ל למינהו ד' פעמים שיכול הללו אסורים אבל מיניהם יהיו מותרים הואיל ומשונים הם לכך נאמר למינהו ריבה ד' מינים לארבעה עופות טמאים כל חד וחד כדכתיב ביה: הא כיצד הוי למד מן המפורש מה נשר מיוחד דאין לו אצבע יתירה ואין לו זפק אף כל כיוצא בו אסור. נראה דהא דקתני כיצד וכו' לאו על ריבוייא דלמינהו קאי דהא נשר לא כתי' ביה למינו ואין לנו כיוצא בו אלא נשר עצמו אלא מילת' באפי נפשה היא ובא ללמד על סימני הנשר למי שאינו מכיר בו שאם ימצא לו זפק או קרקבן נקלף או אצבע יתירה שאינו [נשר] וטהור הוא לפי שהנשר בא ללמד על הכלל כולו ושאר עופות טמאים לגופייהו אתו אע"ג דאית בהו תלתא סימני טהרה. ואיכא עורב דאית ליה תרי ואיכא פרס ועזניה דאית להו חד אפי' הכי אסירי אבל שאר עופות הבאין בסימן אחד של טהרה מותרין ובלבד שיכיר פרס ועזניה. ואם בא בשני סימני טהרה כשר ובלבד שיכיר עורב ומינו. ואם בא בשלשה צריך שיזכיר שאר עופות טמאים הנזכרים ומיניהם. ועיקרי הדברים בפ' ואלו טרפות: מה תורין ובני יונה המיוחדים שיש להם אצבע יתירה מפרש התם דלא ילפינן תורים ובני יונה בסימנים הללו אלא בקרבן בלבד שכל עוף שימצא בו ארבעה סימני טהרה בידוע שהוא מין תורים ובני יונה וראוי להקרבה: ואני תמיה על מה שאומר בגמר' החסידה דיה לבנה שהיא עושה חסד עם חברותיה. האנפה זו דיה רגזנית שמנאפת עם חברותיה והלא כתוב בהן דיה ואם כן דהני מין דיה בצרי להו מכ"ד עופות טמאים. ונראה ליה שההדיות קורין אותו דיות אבל עיקר שמותיהן חסידה ואנפה הן ואינם מיני דיה כלל:

פסקה ז

וכל שרץ העוף ההולך על ארבע וכו' עכשו מדבר במיני חגבים שהן נקראים שרץ העוף מה שאין כן בעופות טמאים. ת"ל למינהו למינהו ריבה הא כיצד למד סתום מן המפורש:

פסקה ח

מה ארבה וסלעם מפורשים שיש להם ארבע רגלים וארבע כנפים וקרסולין וכנפיו חופין את רובו וכו' אמר ר' יוסי ושמו חגב: נראה לי דהאי מימרא כולה תנא דבי ר' ישמעאל קתני לה דדריש להנך קראי בכללות ופרטות וכללות. אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף אשר לו כרעים ממעל לרגליו כלל ארבה סלעם וחרגול פרט למינהו חזר וכלל כלל ופרט וכלל מה הפרט מפורש שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים וכו' וכיון דדרשינן להו בכלל ופרט וכלל אייתר ליה חגב ודרשינן ליה לשמו חגב פרט לצרצור שאעפ"י שיש לו ד' סימני' הללו אין שמו חגב ומפרש בגמר' דלתנא דבי ר' ינאי סלעם קרא יתירא הוא ומרבינן מיניה הכא וראשו ארוך אעפ"י שאינו דומה לארבה סלעם וחרגול אשר לו כרעים אעפ"י שאין לו עכשו מדכתיב לא כרעים בא"לף וצריך להיות בו"או:

פסקה ט

ארבה זה גובאי סלעם זה רשון. חרגול זה נפול חגב זה נדיין: מה ת"ל למינהו למינהו ארבעה פעמים להביא צפורת כרמים ויוחנא ירושלמית: נראה לי כי זהו תנא דבי רב דדריש לקראי בכלל ופרט בלחוד דקסבר למינהו פרט נינהו הילכך אין כאן אלא כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט וכולהו לגופייהו אתו וקא ממעט הכא וראשו ארוך שאינו דומה לפרטות בראשו ארוך: ובגמרא נמי הכי מפרש להו להנך לתנא דבי רב אבל לתנא דבי ר' ישמעאל לא מפרש להו כי האי גוונא והכא נמי תרי תנאי רישא דדריש למינהו ריבוי וקא יליף מהנך רבי ישמעאל היא וסיפא דלא יליף מדתנא דבי רב כדפרשי' לעיל:

פסקה י

ר' אומר וכל שרץ העוף אשר לו ארבע רגלים. שקץ הוא לכם. אם יש לו חמש טהור פי' אעפ"י שאין בו ארבעה סימנים הללו לפי שלא נתנה תורה סימנין אלא להולכין על ארבע בלבד אבל לאותן שהולכין על חמש לא הקפידה תורה: ונר' לי כהנך דבי ר' ישמעאל סבירא ליה: ובשמו חגב הוא דקאמר ר' שאם יש חגב שיש לו חמש רגלים אעפ"י שאין בו ד' סימנים טהור והוא הדין לשש ולשבע ולשמונה דכיון שאנו מרבים מין אחר ואעפ"י שאינו בפרטים דומה להם בצורתו כגון ראשו ארוך והכי מרבינן להנך אבל אם אין שמו חגב הכל טמא שהרי זבוב ודבורה וצרעה ויתושין יש להם ששה והן אסורין: הא למדת שלא אמר ר' אלא במיני חגבים ולתנא דבי רב הכל אסורין בין בעל חמש בין בעל שש

ואעפ"י שהן ממיני חגבים שהרי אפי' אותו שיש בו ארבע סימנים כעין הפרט אינו מרבה מפני שהוא כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט. וכל שכן שאר מינין שאינם דומים להם לא ברגלים ולא בשאר סימנים: שקץ הוא פרט לעירובו מכאן אמרו חכמים חגבים טמאים שנכבשו עם חגבים טהורים לא פסלי אלא צירן פי' לפי שאין הציר שלהם כלום ופרשא בעלמ' הוא לפיכך אין בו חשיבות לאסור את עירובו: העיד ר' צדוק על ציר חגבים טמאים שהוא כשר פי' לפי הנסחא הזאת משמע דר' צדוק בא להתיר שמשנה ראשונה היו אומרים לא פסל את עירובו אבל בפני עצמו אסור ובא והעיד שאפי' בפני עצמו אינו אסור. אבל במשנת תרומות [פ"י מ"ט] [לא] אמרי שהוא כשר אלא שהוא טהור. וכן במשנת עדיות ובגמר' דתרומות דבני מערבא מפרשי עלה מהו טהור [טהור] מלהכשיר אבל לטמ' טמא בכל שהוא: משמע התם דר' צדוק בא להחמיר מפני שהוא דבר ברור כשהציר בפני עצמו אינו מכשיר שלא מנו חכמים להכשיר אלא שבעה משקין בלבד שהן הטל והמים והחלב והיין והשמן והדבש והדם וכך שנו אותם במשנה מכשירין. ובתוספתא שבת אמרו על דם נדה ודמעת העין ומי האף שהם מכשירין והביא אותם מן המקראות דם נדה דכתיב ממקור דמיה. דמעת העין מדכתי' ותשקמו בדמעות שליש. ומי האף דכתי' ועפעפינו יזלו מים אבל ציר לא מצינו בשם מקום שמכשיר מפני שהוא כמי פירות ואפי' טומאה נמי לא מקבל כדאמרי' בבכורות [כב:] הלוקח ציר מעם הארץ משיקו במים והוא טהור מה נפשך אי רובא מיא נינהו הא עביד ליה משקייא ואי רובא ציר נינהו ציר נמי לאו בר קבולי טומאה הוא פי' דזיעה בעלמא הוא ולא אוכל ומשקה מאי איכא למימר משום מיעוט' דמיא בטלי להו ברובא אלמ' דציר בפני עצמו אינו ראוי לא להכשיר ולא לקבל טומאה מעתה כשהוצרכו לומר על ציר חגבים טמא שהוא טהור מלהכשיר לא הוצרכו לומר אלא מפני תערובות המים שבו שאעפ"י שיש בו מי מלח אינו מכשיר ואעפ"י שהוא מחצה על מחצה. נמצא כי עדותו של ר' צדוק הוא להחמיר כי מפני שהציר אוסר את עירובו נפסלו המים שבו מלהכשיר מפני שהם כמים המעורבין שהן בטלים לפי שאין לא לאכילה ולא לשתיה. וכיוצא בהם אין מוכרין בשוק לגוים ציר. כך נראה לי לפי הסוגיא הזו: עוד יש לפרש להקל בא ולומר שהציר של חגבים טמאים אין דרך בני אדם לכנסו וכל כך הוא נמאס שאפי' המים שבו הוא מבטלן מלהכשיר מפני שהוא כמו משקה סרוח וכתי' וכל משקה אשר ישתה פרט למשקה סרוח והכל מודים בזה (שאינו ראוי לא לכפרה ולא עופות). וכל שכן שאינו אוסר את עירובו בציר חגבים טהורים אבל לטמא טמא בכל שהו דקסבר ר' צדוק דלענין טומאה כיון שכבר היו המים טמאים קודם עירובן ועדיין הוא ראוי ליאכל על ידי תערובת לא בטלה טומאה מהם

אבל הכשרן שהוא מכאן ולהבא אחר שנתערבו בציר בטלו מלהכשר. וזה הפי' נראה יותר שאם בא ר' צדוק להחמיר כפירוש הראשון לא היה פותח דבריו בטהרה והאיסור בא מכלל אבל היה פותח באסור והטהרה היתה באה מן הכלל:

פרשה ד

פסקה א

ולאלה תטמאו פי' מה שאנו עתידין להזכיר מן הנבלות ומן השרצים כולם מטמאין את האדם. ויש מהם מטמאים את האדם במשא ומטמאים בגדים כדמפרש ואזיל: יכול לכל האמורים בענין של מעלה ובענין של מטה יהו כל הטומאות נוהגות בהן ומה אמור בענין של מעלה בהמה וחיה ועופות ודגים וחגבים. יכול יהא אבר מן החי מטמא בהם פי' משום דהכא לא מיירי אלא במטמאין מיהו תרויהו איתנהו שאין בהם לא מקבלי טומאה ולא ניתני טומאה כדאמרי' לקמן גבי שרצים על הארץ להוציא עכבר של ים: וגבי מיטמאין נמי אמרי' או בגד או עור יכול אף עורות של ים יהו טמאים ת"ל או בגד או מן הגדל בארץ וכו'. אוציא את החגבים שאין במינן טומאה פי' שאין טומאה מפורשת בהן שהרי נבלת עוף טהור מטמאה בבית הבליעה כדאיתא בפרש' כי יצוד. עוף טהור שהוא מטמאה בגדים בבית הבליעה אינו דין שיהא אבר מן החי ממנו מטמא פי' בבית הבליעה מיהת אבל שלא בבית הבליעה לא דיו לבא מן הדין להיות כנדון: אין לי אלא בהמה טהורה בהמה טמאה מנין פרושי הוא דקא מפרש ואזיל לקראי כפשוטן ומדרשן ת"ל אשר היא: חיה טהורה מנין ת"ל מפרסת פי' מדכתיב ברישיה דקרא לכל הבהמה אשר היא מפרסת וכו' דהוה מצי למימר לכל מפרסת וכתב בהמה מפרסת ש"מ בהמה טהורה וחיה טהורה אע"ג דבכולי עניינא דלעיל לא אדכר חיה בהדיא: אי נמי אע"ג דלקמיה מדכר ליה לחיה דכתיב וכל הולך כפיו בכל החיה דמשמע דעד השתא לא איירינן בחיה אפי' הכי מרבינן ליה מדכתיב מפרסת: חיה טמאה מנין כגון ערוד ת"ל פרסה כל שאין לו אלא פרסה אחת. מן השסועים מנין ת"ל ושסע. אינה מן השסועין מנין ת"ל איננה שוסעת. מעלת גרה מנין ת"ל וגרה. איננה מעלת גרה מנין ת"ל איננה מעלה. והלא חזיר מפריס ומשסיע יכול לא יהא אבר מן החי מטמא ת"ל וגרה איננה מעלה טמאים הם לכם. פי' נראה לי שכל מה שכתבנו. מן השסועים ועד כאן אינו אלא מפרש והולך על מה שאמרנו בתחלה שיש כאן בהמה טמאה וטהורה וסימני הטהורה מפריס ושסע וגרה. וסימני הטמאה אינה שוסעת ואינה מעלת גרה ובא לומר כי המקראות נדרשין בתחלתן ובסופן תחלתן בפני עצמן וסופן בפני עצמן ולכך אמר מן שסועים מנין כלומר היכן הוזכרו כאן סימני טהרה של שסועה דכתי' ושסע. והיכן הוזכרו סימני

טומאה שלא בשסע דכתיב איננה שוסעת. והיכן הוזכר סימן טהרה של גרה דכתי' וגרה. וסימן טמאה שאינה גרה דכתי' איננה מעלה. נמצאו בכאן בהמה טהורה וטמאה. עוד בא לפרש כי סימן טמאה של גרה לא הוצרך אלא בשביל החזיר לבדו שאין לנו כיוצא בו שכל הטמאים אעפ"י שיש במקצתן סימן טהרה יש בהם שני סימני טומאה שהרי השפן הארנבת והגמל אעפ"י שהן מעלה גרה אינם מפריסי פרסה כלל אבל הולכים על כפים כמו הכלב והארי והדוב נמצא שאינן מפריסי פרסה ולא שוסעי שסע אבל החזיר מפריס ומשסיע אלא שאינה מעל הגרה ושמא אינו נדון לא עם הטמאים ולא עם הטהורים לכך הוצרך וגרה איננה מעלה להביא את החזיר:

פסקה ב

במה הוא מדבר אם במיתתן הרי מיתתן אמורה פי' בפרשת וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה ודרשינן לקמן זו היא מיתה ודאי ומרבינן התם בהמה טמאה מדכתיב לכם. ואם באבר מן המת הרי אבר מן המת אמור למטה פירוש בסוף פרשה זו ששנה בה הכתוב מגע ומשא וכבוס בגדים. ומפרשי' לקמן באבר מן המת: ולקמי' מפרש שניהם הוצרכו ליכתב מן הדין וכו' כדאיתא לקמן: אלא שאני תמיה מאי משמע דעליון באבר מן החי ותחתון באבר מן המת אדרבא איפכא הוה לי למדרש שהרי אבר מן המת חמור יותר מן אבר מן החי לבשר הפורש ממנו. אלא שי"ל דסמך מיתה למיתה שהרי מיתה ודאית כדאמרן:

פסקה ה

מה אדם אבר מן החי ממנו מטמא דכתיב בפרשה זאת התורה אדם וכו' או בעצם אדם ודרשינן ממנו בספרי זה אבר מן החי. מה השרץ אבר מן החי ממנו מטמא לקמיה מפיק ליה מקרא בפרשת שרצים שבשר הפורש ממנו טמא פירוש הבשר הפורש מן האבר של מתה אם יש בו כזית בשר טהור לפי שאין בשר מן החי מטמא אלא על גב האבר:

פסקה ו

יכול הבשר הפורש מן החי יהא טמא פי' בין מן האבר בין מן הבהמה ת"ל בנבלתם יטמא מה נבלה שאין לה חליפין שהרי מתה אף אבר מן החי שאין לו חליפין יצא בשר הפורש מן החי שיש לו חליפין שהבשר חוזר וגדל במקומו דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר לכל הבהמה אשר היא מפרסת פרסה מה בהמה גידים ועצמות אף אבר מן החי גידים ועצמות. בין לר' יוסי ור' עקיבא איכא בינייהו כוליא וניב שפתים שאין בהם גידים ועצמות לר' עקיבא לא מטמו מן החי ולר' יוסי הגלילי מטמו מפני שאין בהם חליפין שאינם גדלים עוד: בין ר' לר' עקיבא איכא בינייהו בשר כראוי דר' עקיבא לא בעי בשר ור' בעי שיהא עליו בשר כראוי. מפרש במשנת כלים פ"א שיעור הבשר

כראוי כדי להעלות ארוכה ר' יהודה אומ' אם יש במקום אחד כדי להקיפו בחוט ערב יש בו כדי להעלות ארוכה. ובתוספת' דכלים מפרש לת"ק רואין אותו כאלו הוא יחור תאנה שנפח ומעורה בקליפה קטנה. אם יכול להחיות ממנה טמא ואם לאו טהור מה משא ממועט מטמא בגדים פי' שאין טומאת משא נוהגת בשרצים ולא בקרי וטומאת מגע נוהגת בכולם והנושא אותם יכבס בגדיו מלמד שהנושא מטמא בגדים:

פסקה ז

והלא דין הוא פי' שאם לא נאמר בו בפירו' שיטמא בגדים היה מן הדין שלא יטמא ק"ו ממגע שלא תאמר נלמד משא נבלות ממשא רוקו של זב ומשכבו ומושבו. מה להלן מטמא בגדים אף כאן יטמא בגדים אלא שהייתי דן ק"ו ממגע ולא יטמא בגדים לכך הוצרך לומר הנושא יכבס בגדיו:

פסקה ט

אלו נאמר הנושא את נבלתם יכבס הייתי מרבה כל מה שעליו לכבס אף ציפי צמר שבראשו ת"ל בגד אי בגד יכול בגד גדול לבן הטמא בזב והמטמא בגדים פי' בגד גדול ג' טפחים שהוא ראוי למשכב ושיהא לבן כדי שיהא ראוי לטמא נגעים דדרשינן במסכת נגעים בבגד צמר או בבגד פשתים מה בגד פשתים כברייתו אף צמר כברייתו אבל גדול צבוע שהוא מטמא בזב ואינו מטמא בנגעים קטן שהוא מטמא בנגעי' אם יש בו ג' על ג' ואינו מטמא בזב קטן צבוע שאינו מטמא לא בזב ולא בנגעי' שביץ של שבכה והגנגלים שאין בהם אפי' ג' על ג' שיהא טמא במשא נבלות ת"ל בגד בגדיו ריבה. ומנין לעשות שאר כלים כבגדים ת"ל וטמא: נר' לי דעל ידי טיבורין קאמר דומיא דבגדים שהן בחיבורין אבל שלא בחיבורין הא קיימ' לן דאין תולדה מטמא כלל ואדם המטמא בהיסט נבלה אינו אלא תולדה: יכול יטמא אדם וכלי חרס בחיבורין ת"ל וכו' פי' כלי חרס הרי הוא כאדם מפני שהוא רחוק לקבל טומאה כאדם הואיל ואינו מטמא מגבו ונצול בצמיד פתיל באהל המת ומציל כל מה שבתוכו: ומנין לרבות הציב היוצא ממנו והשער שכנגדו ת"ל יטמא פי' אנוגע בנבלה קאי ולא אנושא והשער שכנגדו משום שומר דעביד מעשי ידי לקבל טומאה ולהכניס והכי איתא בחולין פ' העור והרוטב [קיט:]:

פרק ו

פסקה א

לכל הבהמה להביא את השליל שיהא אבר מן החי ממנו מטמא: נראה דמדלא מפליג בין שליל לשליל ש"מ דאפי' בשליל שלא כלו לו חדשיו קאמר ואעפ"י שאם נולד הרי הוא כמת מ"מ אגב אמו חי הוא. ואם תלש ממנו אבר ממעי אמו מטמא כאבר מן החי. ואע"ג דפליגי ר' יוחנן ור"ל בחלב שליל כי האי גוונא ואפי' בכלו לו חדשיו קאמר ר'

שמעון דאינו חייב עליו משום חלב התם הוא דילפי' לה מחלב ושתי כליות האמורים באשם אינו בכלל שליל. אבל לגבי איברים מודו דאית ביה איסור אבר מן החי וטומאת אבר מן החי: טמאים מלמד שמצטרפין זה אם זה פי' חצי אבר מבהמה זו וחצי אבר מבהמה זו בין טמאים עם טמאים בין טמאים עם טהורים. ודוק' לענין טומאה אבל לענין אכילה. טמאים לעצמן וטהורים לעצמן: ואיתא להא מילתא במעילה פ' קדשי מזבח [טו.]. ובתוספת' מכות מפרש נמי בה כה"ג: מיהו קשיא לי הא דתנן באהלות פ' אבר מן החי שנחלק לשנים טהור ר' יוסי מטמא ומודה שאם נטל חצאין שהוא טהור וכיון דמטהרי רבנן לאבר מן החי שנחלק היכי מצטרפן בהדי אחריני והא אפי' איהו גופיה כיון שנחלק תו לא מצטרף. ואיכא למימ' דר' יוסי קתני לה להאי. אי נמי אפילו תימא רבנן. עד כאן לא פליגי רבנן התם אלא באבר מן החי לאדם דבעינן או בעצם אדם זה אבר מן החי בעצם ולא בעצמות אבל הכא דכתיב הטמאים מלמד שמצטרפין זה אם זה: יכול יצטרפו עם המתים החמורין פי' חצי אבר מן החי מן הבהמה עם חצי זית מן המת לטמא טומאת אבר ת"ל הם. יכול לא יצטרפו עם המתים החמורים אבל יצטרפו עם הנבלות הקלות שהרי שוה טומאתם ת"ל הם: כל הנוגע בהם להביא בהמה טמאה שלא תהא שחיטתה מטהרתה מטומאת נבלות:

פסקה ב

מה שרץ שאין שחיטתו מטהרתו לקמן דריש לה בהם אעפ"י שהם שחוטים דנין דבר שהוא מטמא במשא מדבר שהוא מטמא וכו' טרפה ראויה לטמא במשא כשתמות ובהמה טמאה מטמאה במשא כשמתה ואל יוכיח שרץ שאינו מטמא במשא לעולם:

פסקה ה

הולך על כפיו זה הקוף: פי' לפי שאמר למעלה לכל הבהמה אשר היא מפרסת פרסה בין שסועה בין אינה שסועה בין שהיא מעלת גרה ובין שאינה מעלת גרה אבל מכל מקום מפרסת פרסה היא כגון חמור וחמורה ופרה וסוס וחזיר. אבל בהמה טמאה שאינה מפרסת פרסה כגון הכלב והארי והדוב והנמר והקוף והקפוד שאין להם פרסה כלל אלא צפרנים ואצבעות כאדם והם דורסין על פת ידיהם ורגליהם כאדם עדיין לא שמענו שהם בכלל כל הטומאות הללו ת"ל וכל הולך על כפיו: והא דאמרינ' הולך על כפיו זה הקוף רבותא קאמר שאעפ"י שדומה בצורתו לאדם ובאצבעות ידיו ורגליו כאדם אעפ"כ טומאתו כבהמה: כל הולך להביא את הקפוד וחולדת הסנאים ואבני השדה פי' קפוד חיה קטנה מאד. ויש אומרים איריז"ו בלע"ז ומפני שדומה לשרצים כגון החולד והעכבר לכך הוצרך לומר כי מין חיה הוא ואינה מין שרצים. וחולדת הסנאים פי' חולדה הגדלה בין הסנה והיא גדולה מן החולד אלא שהיא דומה לה בצורתה ולכך הוצרך לומר כאן

שהיא מין חיה: ובמשנת כלאים מפרש דבית שמאי מספק' להו בגווה אם מין שרצים היא או מין חיה היא. ומטמאה במשא בכזית כחיה ובמגע בכעדשה כשרץ: ואבני השדה מפרש בירוש' במס' כלאים יוסי עמקאי יוסי בר נש דטור הוא וחיי מן טבוריה איפסיק טבוריה לא חיי. ור' יוסי פליג עליה ואמר מטמא באהל כאדם וכלב הים פי' אעפ"י שאין בים נותן טומאה כלב הים שאני מפני שבורח ליבשה דברי ר' עקיבא: חיה אין לי אלא חיה טהורה חיה טמאה מנין, נראה לי שאין הגירסא כך אלא כך היא. חיה אין לי אלא [חיה טמאה] חיה טהורה מנין ת"ל החיה ההולכת. דבשלמא לעיל פתח הכתוב בסימני טהרה דכתיב מפרסת פרסה ושסע. אבל הכא הרי פתח בסימני טומאה דכתי' וכל הולך על כפיו ולא מצינו בטהורים הולך על כפיו כלל: כל החיה להביא את הפיל לא ידעתי איזה שינוי יש בפיל משאר החיות שהוצרך לשנותו ושמא מפני שהוא כולו עצמות שוקיו וארכובותיו ואין אדם יכול להרגו אלא מטיבורו או מסימניו שלא תאמר אין זה נקרא הולך על כפיו: עוד שמעתי שהוא גאה שבחיות ואינו הולך עד שמסרגין אותו תחת חרטומו ומוליכין אותו ושמא תאמר אין זה הולך על כפיו אלא אם מוליכין אותו לכך הוצרך לומר בכל החיה להביא את הפיל:

פסקה ו

אם נאמר למעלה למה נאמרו למטה פי' כל הנוגע בנבלתם יטמא והנושא את נבלתה יכבס קאמר שמא שהחזירן הכתוב פעם אחרת. וא"ת למעלה דבר במפריסי פרסה בין טהורים בין טמאים וכאן דבר במהלכי כפים כמו שאמרנו א"כ מהדר ומפרט בהו למה לי כיון דאמר טמאים הם לכם תו לא הוה צריך וממילא ידעינן דבטומאה האמורה בפרש' זו קאמר שהרי פירש תחלה מגע ומשא ומפרש ואזיל על מה הן נוהגות אותן הטומאות וקאמר על מפרסת פרסה ועל הולך על כפיו. אי נמי איבעי לי למימרינהו מעיקרא וניכתוב בסוף הנוגע והנושא אכולהו אלא ש"מ דבטומאה אחרת קא מיירי ולמעלה דבר באבר מן החי וכאן דבר באבר מן המת: ומה שאמר באמצע אותן מהלכי כפים פרושי קא מפרש ואזיל על טומאת מגע ועל טומאת משא שאמר בתחלת הפרשה על מה היא נוהגת וקאמר שתהא נוהגת על מפרסת פרסה ועל הולך על כפיו ועכשו הוא מפרש על כולן שתהא טומאת אבר מן המת נוהגת בהם אבל מפני שהפסיק ביניהם וכתב טמאים הם לכם כל הנוגע בהם יטמא. ונראה נמי שהתחיל משם ואילך לדבר במהלכי כפים ולכך הוצרך למעלה לרבות חיה טהורים לטומאה התחתונה. אין הכי נמי איבעי ליה לרבויי בהמה טהורה וטמאה כמו שריבינו את כולם לטומאה העליונה אלא שסמך על הענין שפירשנו שאין הפסק בין הטמאות שבתחלה פירש גופי הטומאות טומאת משא

ומגע. ופירש במה הן נוהגת ואחר שהשלים חזר ופירש גופי הטומאות השניות לומר שעל כל מה שנוהגות הראשונות נוהגות האחרונות. ולכך נתן הבהמות והחיות באמצע הטמאות לומר שיהו שתי הטומאות נוהגין בהם שוה בשוה: האי אבר מן המת דקתני אעפ"י שאין שם כזית בשר אלא שיש עליו בשר כראוי וגידין ועצמות:

פסקה ז

והדין הוא ומה במקום שלא נטמאו מחמת עצמן במשא פי' שאם היו הבגדים בכף מאזנים והנבלה בכף שניה בין שהכריע הנבלה בין שהכריעו הבגדים טהורים. וכן שנינו במשנת זבים פרק ה' כל הנושא ונישא על גבי נבלה טהור. חוץ מן המסיט פי' חוץ מן האדם המסיטה ואפ"ה הם מטמאין מחמת הנושא בחבורי' מקום שמטמאים מחמת עצמן במגע נבלה אינו דין שיטמאו מחמת הנוגע ויהיה הנוגע בנבלה כנוגע בזב או ברוקו או במשכבו שהוא מטמא בגדים ת"ל והנוגע יטמא וכו' כלומר בכל מקום שהוא מטמא בגדים פי' בין הכתוב וכאן שלא נאמר אלא יטמא מלמד שאינו מטמא בגדים:והנושא אותם יכבס בגדיו מלמד שהנושא מטמא בגדיו:

פסקה ח

והדין הוא ומה במקום וכו' אינו דין שלא יטמאו מחמת הנושא ואעפ"י שלא מצינו בשום מקום מטמא במשא שלא יטמא בגדים. אבל כאן מפני זה הדין שמא הייתי אומר לא יטמא לכך הוצרך לומר והנושא אותם יכבס בגדיו:

פסקה ט

ק"ו שלא יטמאו מחמת עצמן במגע: ומה במקום וכו' ואעפ"י שהיא מטמאה את האדם דילמא שאני אדם שנוהגות בו הרבה טמאות מגופו ת"ל כל הנוגע בהם יטמא בין אדם בין כלים פי' קרא יתירא הוא שכבר אמר למעלה כל הנוגע בנבלתם יטמא והנוגע בהם למה לי. ואע"ג דדרשינן ליה לעיל להביא בהמה טמאה ששחטה שאין שחיטתה מטהרתה. הא דרשא דהכא דרשי' לה מכל דכיון דקרא יתירא הוא דרשי' ליה לכוליה ק"ו שיטמאו מחמת עצמן במשא:

פסקה י

ומה במקום שלא נטמאו מחמת הנוגע וכו' ת"ל לכם פי' קרא בתרא דריש דכתיב בסוף הפרשה והנושא את נבלתם יכבס בגדיו וכו':

פרק ז

פסקה א

יש להם עורות וכו' טעמיה דר' יוחנן בן נורי לא ידענא אי משום דסבר הטמאי' הוקשו זה לזה מה חולד ועכבר וצב ותנשמת יש להן עורות אף הנך נמי אית להו עורות. אע"ג דהאי קליש והאי סמיך הילכך אין עורותיהם מטמאים כבשרם:

פסקה ב

הטמאים לרבות ביצת השרץ וקולית השרץ נראה לי דביצת השרץ אפי' בתחלת הויתו שלא נזרקה בו נשמה כמת הוא יכול אעפ"י שלא רקמה ת"ל בכל השרץ מה שרץ משריקם אף ביצה משרקמה פי' ריקמה כמו שפיר מרוקם שיש עליו צורת שרץ. והכי מפרש לה בתוספת' דחולין כמה הוא ריקמה כדי שיראה שרץ מתוכה יכול אפי' סתומה פי' בין בביצה בין בקולית ת"ל וכל הנוגע יטמא הקולית אינה מטמאה אלא מפני המוח שבה. וכן הביצה מפני השרץ. ומשום הכי בעינן שאיפשר לו ליגע בהם: מיהו אעפ"י שלא נגע אלא במה שבחוץ טמא מפני שהם שומרים למה שבפנים ועושים מעשה יד והוא שיש בפנים מוח כעדשה:

פסקה ג

הטמאים מלמד שמצטרפין זה עם זה דם בדם ודם בבשר בשר בבשר מין במין אחד מין בשני מינין. פי' דם בבשר ובשר בדם בין שהוא רוב השיעור מן הדם ומיעוט מן הבשר בין שהוא רוב מן הבשר ומיעוט מן הדם. בין במין אחד וכו' מפרש במעילה פ' קדשי מזבח [יז.] דוקא בכולן אבל במקצתן לא פי' כשיהיה כל דם השרץ משלים לכעדשה מן הבשר אז הוא מצטרף אפי' עם מין אחר אבל מקצת דמו אין מצטרף אלא עם בשרו ממש:

פסקה ד

אמר לו ר' יוחנן בן נורי הכתוב מרבה במטמא והלא הנוגע כתוב שהוא מטמא מן השרץ ועליה דנוגע כתיב כל: ואיפשר משום דאכתי לא מיירי בטומאת כלים עד המקרא האחר דכתיב מכל כלי עץ או בגד או עור וכו' אבל המקרא הזה הראשון באדם הנוגע הכתוב מדבר והיאך אתה מרבה את הכלים: ועוד אני יכול לפרש בו שכך השיב לו ר' יוחנן בן נורי לר' עקיבא הכתוב מרבה במטמא עצמו דהיינו אדם שיש לו כונה ואין לו ידות ואתה מרבה ממנו את יד הכלי המטמא על כרחו שאין לו כונה. וזה עיקר: אמר לו ר' עקיבא אף אני אומר פי' אעפ"י שאני אומר שהרי מכל מקום במקבל טומאה דבר הכתוב ואם אין לו ענין באדם דאין לו ידות תנהו ענין לכלים דאית להו ידות. אין האוכל אוכלין טמאים ושותה משקין טמאים טמא עד הערב קמשמע לן הכא דטומאת גויות לאו דאורייתא ומשום הכי לא בעו הערב שמש ואפי' בתרומה וקדשים:

פסקה ה

אעפ"י שהם שחוטים לומר שאין שחיטתן מטהרתן:

פסקה ו

ר' יוסי בר יהודה אומר כזנב הלטאה וטעמא דר' יוסי לא ידענא: אלא שי"ל דסבר ר' יוסי איזהו מקצתו שיש בו חיות בכלו הוי אומר זו זנב הלטאה הילכך בדידיה משערין:

פרשה ו

פסקה א

אם באבר מן המת הרי אמור למטה באמצע הפרשה דכתיב וכל אשר יפול מנבלתם עליו יטמא תנור וכירים וגו'. מהם במותם יטמא לרבות אבר מן החי ומאי במותם במיתת האבר:

פסקה ד

כלי עץ יכול אף הסולם והקולב והנחותה והמנורה ת"ל מכל כלי עץ ולא כל כלי עץ פי' סולם שעולים ויורדין בו: קולב הוא כעין סולם אלא שהוא קטן ממנו לא לאותם הכתפין שמוליכין משואות על כתפיהם מביאין עץ אחד ועביו טפח וארכו כרוחב גבו של אדם ותוחבין באותו העץ שתי זרועות ארוכין אחד בראשו של אחד ואחר בראשו השני ואותם מתחברין למטה ואגב אותו העץ שעביו טפח מניח אף הקולב וקושרו עליו ויש בו מעט אומנות אחרת כדי שלא יזיק את גבו על אותו הקולב מניח כל משא שירצה וכשירצה לנוח סומך על ראשי הזרועות שהן ארוכות ונוגעות בקרקע ועל כן נקרא קולב מפני שהוא הולך על צואר בני אדם ודומה לקולר: ומנא לן דקולב כעין סולם הוא דתניא בתוספתא כלים פרק ג' בסולם וקולב אחר השלבים כעדשה אחר המסמר. ר' שמעון בן אלעזר אומר בשם ר' יוסי בסולם אחר העומדים. בקולב אחר השלבים והשלבים דקתני הכא הוא המסמרים דמפרש במס' שבת לפי שיש לקולב שתי זרועות עומדים כמו הסולם ומזרוע לזרוע הולכים השלבים וכשהם ממתכת נקראו מסמרים והוא טמא אבל של עץ הם נקראים שלבים והוא טהור לפי שאין לו בית קבול: נחותה הוא הדף שמניחים בו כל דבר. והמנורה כמו כן אין לה בית קבול: או יכול שאני מוציא את השולחן ואת הטבלא ואת הדלבקי ת"ל כל כלי עץ ריבה נראה לי שגם אלה פשוטים הם לפי שראיתי במשנת כלים פרק ב' הטהורים שבכלי חרס הן טבלא שאין לה לבזבז. ומחתה פרוצה ואבוב של קלאין ופלוטת כפופין ואעפ"י וכו' והמטה והספסל והכסא והשולחן והמנורה של חרס. זה הכלל כל שיש לו תוך בכלי חרס אין לו אחורים. הנה השולחן של חרס טהרו כאן ואם יש לו בית קבול מה טעם הוא אסור. ועוד דתני לה דומיא דכסא ומנורה וספסל שאין להם בית קבול. וטבלא ודולבקי יש [שיש] לה לבזבזין ויש שאין להם לבזבזין ומ"מ

כולם טמאים. ומספקא לי מילתא אי הוא מדרבנן או מדאורייתא. אי מדרבנן והאי קרא אסמכתא בעלמא הוא. אי מדאורייתא ומשום טעמא דקא מפרש הכא שהן משמשים את האדם ואת משמשי אדם. פי' דרך הרבה בני אדם להיות סמוכים על שולחנם בשעה שאוכלים עליו נמצא השולחן והטבלא והדולבקי משמשין גופו של אדם ומשמשין האוכלין והמשקין שעליהן שהן משמשין של אדם: אי נמי האכילה לבדה שהאדם אוכל על השולחן קרויה תשמיש למשמשיו והן דומין לשק בענין זה שהשק אדם נותן לתוכו תבואה ורוכב עליו פעמים הרבה: ומוציא אני את הסולם שהוא משמש את האדם בעליה וירידה לבדו אבל אינו משמש את משמשיו שהרי אינו ראוי להניח עליו שום דבר. ואת הקולב ואת הנחותה ואת המנורה שהן משמשין את משמשי אדם להוליך ולסדר עליהם אבל אין משמשין גופו של אדם. ובאותם כלים שיש להם בית קבול אין מחלקין בהם בכך אלא כולם טמאים חוץ מן העשויין לנחת כאותם המפורשים למטה. ונראה בעיני כי ענין השולחן והטבלא והדולבקי שאמרנו שהן מקבלין טומאה מן התורה ואעפ"י שהן פשוטין אינו דברי הכל אלא מחלוקת דר' גמליאל וחכמים היא במסכת עדיות פרק ג' דתנן טבלא שנחלקה לשנים ר"ג מטמא וחכמים מטהרין ומודים חכמים לר"ג בטבלא שנחלקה לשנים אחד גדול ואחד קטן שהגדול טמא והקטן טהור: ומסתברא דבהא פליגי ר"ג סבר טומאתה דאוריית' ואעפ"י שאין לה לבזבזין הילכך אעפ"י שנחלקה לשנים שניהם טמאים דאי אפשר לצמצם וזיל הכא איכא רובא וזיל הכא איכא רובא. ורבנן סברי כיון שנחלקה אין לה לבזבזין מארבע רוחותיה ואין לה טומאה אלא מדרבנן הילכך בדרבנן לא אמרינן תרי רובי ואזלינן לקולא. ומודים חכמים בזמן שהאחד גדול שהגדול טמא ומדרבנן וסתמא דהנהו אליבא דר' גמליאל היא:

פסקה ה

דרדור עגלה פורטדורא בלע"ז מלשון דרי אכתפיה והיא גדולה שאין מוליכין אותה אלא בעגלה מ"מ אינה מחזקת ארבעים סאה בלח ואדם מוליכה ממקום למקום כשהיא מלאה. וכן קסטות מלכים לגינים גדולים שמוליכין אותם על הגמלים בשיירות:

פסקה ו

ר' מאיר אומר כל שמנו חכמים לטהרה טהור והשאר (טהור)[טמא]. פי' כלשמנו לטהרה דהיינו שידה תיבה ומגדל כוורת הקש וכוורת הקנים וכולן שפי' למעלה לענין טהרה. ואותן שמנו לטומאה דרדור עגלה וקסטות מלכים ועריבת העבדן ובור ספינה קטנה וארון: אין בין דברי ר' מאיר לדברי ר' יהודה אלא עריבה של בעל הבית דלדברי ר' מאיר טמאים מפני שאינה מחזקת ארבעים סאה לדברי ר' יהודה טהורה מפני שהיא עבה וכבדה ואינה מטלטלת במילואה: ר' נחמיא אומר (אין) הקופות הגדולות והסגנים

הגדולים פי' שהן עשויות מן הסנאין ומן הזמורות והן קלות אעפ"י שיש להן שולים והם מקבלים ארבעים סאה בלח שהם כורים ביבש טמאים שאעפ"י שאין מיטלטלין במילואן מטלטלין הן במה שנשאר בהן פירוש מטלטל מלא וריקן דלאו דוקא מלא אלא אפי' מקצתו: ודוקא הנך שמפני שהם קלים וחזקים אדם יכול לטלטלן עם מקצת מה שבתוכם מה שאין כן בשידה תיבה ומגדל והדומה להם שמפני שהם כבדים אין דרך לטלטלם בזמן שיש בתוכם שום דבר: וכוורת הקש וכוורת הקנים אעפ"י שהם קלים חלשים הם ואינם יכולין לקבל טורח הטלטול בזמן שיש בתוכם כלום:

פסקה ח

ומנין לרבות את הלבדים פטריש בלעז ואעפ"י שאינו טווי ואריג כשאר בגדים ת"ל או בגד ואעפ"י שאנו ממעטין למטה חבלים ומשיחות מפני שאינן טווי ואריג. והתם הוא שאינם עושים מעשה בגד אבל הלבדין אעפ"י שאינו טווי ואריג הרי הם עשויים מעשה בגד ולכך הם מתרבים מאו בגד:

פסקה י

ת"ל או עור להביא את שחבר לו מן הגדל בארץ אפי' חוט או משיחה ובלבד שיחברנו לו כדרך חבורן לטומאה פי' כגון שתפרו עמו שהוא נראה כאלו הוא ממנו ונוסף עמו לאפוקי שאם עשה לו טלאי מחוט או משיחה או שקבעו בתחתיותו שהוא נעשה טפל לו אינו מטמא בשבילו ואעפ"י שהחוט בפני עצמו או המשיחה בפני עצמו אינה ראויה לקבל טומאה אעפ"י כן כיון שמתחברת עם הכלי עשאו לכלי כלי הראוי ליטמא וזה גרם טומאה לזה וזה לזה: וכן פירשו בתוספת' כלים פרק ז' העושה כלים מן הגדל בים טהורים חבר להם מן הגדל בארץ כיון שחברו לטומאה אפי' כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה מדבר שכליו מקבל טומאה טמא ודבר שאין כליו מקבל טומאה טהור: ר' יהודה אומ' כלים הראוים לטומאה וטהרום לכשתמצא להן עילה יהיו טמאים כלי זכוכית ראוים לטהרה וטמאום לכשתמצא להן עילה יהו טהורים. למדנו טעם [חוט] או המשיחה מפני מה הם גורמים טומאה לכלים הטהורים אעפ"י שהם בעצמן אינם בני טומאה מפני שהם חזקים ומשמשים כל תשמיש כלי עץ או בכלי חרס ולא טהרנו אותם אלא מגזרת הכתוב וכשימצא להם שום עילה לטמא אותם בשום חבור אנו מטמאים אותם אבל כלי זכוכית אינו אלא מן הרוח ואין מקבלים כל תשמיש וטמאו אותם מן הגזרה כדאיתא במסכת שבת [יד:] ועל ידי עילה טהרו אותם והעילה הזאת לא ידענו מה היא. ואיפשר שאמר על מה שהקלו בהם שיהיו פשוטיהן טהורים ושלא יחזרו לטומאתם ישנה: עוד יש לי לפרש העילה דתנן בכלים פ' בתרא גבי כלי זכוכית ניקב ועשאו בין בזפת בין בעץ טהור. ר' יוסי אומר בעץ טמא בזפת טהור. ואילו גבי שאר כלים אפי'

עשאן בזפת טמאים כדאיתא בכלים פרק ג' והא דאמרי בכלי זכוכית שהוא טהור אפי' בעץ דלא כר' מאיר היא. ואיתא להא מילתא בשבת פ"א [טו:]:

פסקה יא

יצאו עור המצה ועור החיפה שלא נעשה בהן מלאכה. פי' שלא נעשה בהן גמר מלאכה. ומפרש במסכת שבת [עט.] מצה דלא מליח ולא קמיח חיפה דמליח ולא קמיח. אבל דפתרא לא הוזכר כאן ואעפ"י שלא נגמרה מלאכתו כגון אלו שהרי אינו עפוץ מה טעם לפי שאינו אלא בקלף אבל בשאר עורות לא שכיחי בהו מי עפצים כלל הילכך המליחה והקמיחה היא גמר מלאכתן: ולא אוציא עורות רצועות סנדלים שכבר נעשה בהם גמר מלאכה ת"ל וכו' פי' עור שעבדו לעשות ממנו רצועות לסנדלים שהרצועות אינם מקבלים טומאה עד שיוקבעו בסנדלים: ועור שהוא מעובד לצרכו אינו מקבל טומאה מתחלתו: ואפילו עור שהוא טמא מדרס וחשב עליו לחתכו לרצועות סנדלים כיון שנתן עליו אזל טהור וכו' כדאית' בכלים פ' כ"ז: או יכול שאני מוציא עורות אהלים פי' עורות שהן נעשים לצורך אהלים שאינם כלים אלא כמו בתים ת"ל כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם וכו' ודוקא בזמן שאינם קבועים אהלים אלא שהן מתוקנים לצורך אהלים. אי נמי שהן פרוסים לאהל ואינם קבועים לקרקע ועשאן אהלים אבל בשעת קביעתן ודאי טהורים מפני שנעשים כבנין. והכי איתא בכלים פ' א':

פרק ח

פסקה א

ומניין לרבות את הקלקי ואת האבק פי' קלקי מה שתחת הזנב. חבק מה שתחת הבטן:

פסקה ד

אין לי אלא שק העשוי מן העזים דכתיב וכל מעשה עזים וכן קלקי וחבק העשוים מן העזים. וכולה מילתא במסכת שבת איתא פרק במה וכו' [סד.]:

פסקה ו

כל כלי לרבות את הקלע ואת הקמיע והתפלה קלע שזורקין בו אבנים בית קבול שלה של עור טמא ופלוגת' בין ר' דוסא בן הרכינס ורבנן שר' דוסא מטהר וחכמי' מטמאין. דרבנן סברי כלי הוא ואעפ"י שאינו משמש שום תשמיש אלא כמעשה מקל בעלמא ואעפ"י שאין בעור ארבעה על ארבעה טמא: קמיע ותפלה גם כן מחופין עור וקמ"ל דכלים נינהו ולא צריכי ארבעה על ד' ואעפ"י שאין עושין בהם שום מלאכה: יכול שאני מרבה את העץ ואת העבות פירוש תשמישי העול הם שעושין כמין טבעת או עור או של בגד ונותנין אותו בצואר הבהמה ותחת העול שלא יכביד קושי העול על הצואר ואינם כלים משום שנא' אשר יעשה מלאכה בהם ולא העושה מלאכה באחרים ואלו המלאכו'

על ידי אחרים נעשים והם אינם באים שם אלא להקל והכי תנן בכלים פ' כ"א הנוגע בעול בעץ ובעבות אפי' בשעת מלאכה טהור: יכול שאני מרבה את חפוי הכלים ת"ל וכו' ותנן נמי בכלים פ' י"ו תיק הסיף והסכין והפגיון תיק תספורת והספרים והתער וכו' בית החצים ובית הפגושות הרי אלו טמאין וכו' חיפוי האלה והקשת והאיסין הרי אלו טהורים זה הכלל העשוי לתיק טמא לחיפוי טהור: ולא נתברר לי מה בין תיק לחיפוי ואיפש' כי התיק הוא להציל את מה שבתוכו או מן הפגימה או מן החלודה. וכיון שכן הוא הרי הוא ממשמשי משמשין של אדם שעושין בין בשעת מלאכה בין שלא בשעת מלאכה אבל החפוי אינו מציל מכל אלה אלא לנוי בעלמא שלא יתרוקן ושיראו כל שעה מצוחצחין כמו חיפוי האלה שהוא מגל יד ועץ החמר והקשת:

פסקה ח

יכול מקצתו פי' לחצאין ת"ל ובא השמש וטהר וכו' פי' בפרש' אמור אל הכהנים כתי' כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר. מקיש רחיצתו במים לביאת שמשו מה ביאת שמשו לכשיכנס כולו כאחד שלא יראה ממנו כלום. פרט לטובל לחצאין שבשעה שטבל חציו החצי השני נראה על המים. וי"מ ת"ל ובא השמש וטהר וגמרי' ובא דהכא מובא השמש דהתם ביאה מביאה מה ביאת שמשו כולו כאחד וכו' כדפרשי':

פרשה ז

פסקה א

ומה אם כלי עץ שטמא פשוטו טהר אהלו. טמא פשוטו יש לפרש דהנהו דחזו למדרסות. מה שאין בכלי חרס שאין מדרס לכלי חרס כדאית' במס' שבת פ' אמר ר' עקיבא [פד.]. ויש לפרש כאותן שאמרנו למעלה השולחן והטבלא והדולבקי שפירשנו אותן אפי' הפשוטים ואפי' אליבא דר"ג טהר אהלו ממה שראינו שטהר השידה והתיבה והמגדל ובור ספינה אלכסדרית שהן מחזיקין סאה בלח שהן כמו אהלים ואינם ככלים אלמא אהלים של עץ טהורים. ויש עוד לפרש ממה שאמרנו במס' שבת [כז.] וכל היוצא מן העץ אינו מיטמא טומאת אהלים אלא פשתן. ומפרש טעמא התם דילפינן אהל אהל מן המשכן מה להלן יריעות אף כאן: ומנין לרבות שברי כלי חרס ת"ל וכלי חרס:

פסקה ב

מכאן אמרו הדקין שבכלי חרס שברי קרקרותיהן ודפנותיהן אם עשוין בענין שיוכלו לשבת שלא מסומכין שיעורן כדי סיכת קטן עד לוג ומלוג עד סאה ברביעי' וכו' הדין לכל אלו שברי הכלי לפי מה שהיה הכלי קטן או גדול שאם היה גדול בעינן שברים גדולים ואם היה קטן די לו בשברים קטנים והטעם כי הכלי הגדול שנשבר אין מקיימין ממנו שברים קטנים מפני שהוא עבה ואם אינו מחזיק דבר הראוי לפי עביו משליכין

אותו מפני שהוא דומה לצרור או לגוש עפר: והשיעורין הללו שיערו אותם לפי מה שראו המנהג בהם: נשתכח הדבר ולא נאמר פי' ר' ישמעאל הוא שאמר לר' עקיבא על השיעור האחרון שאמר בחצבים גדולים בלוג אבל כי השיעור לחצבים גדולים כר' נחמיה ור' אליעזר בן יעקב שהוא בשני לוגין. ויש לפרש כי ר' נחמיה ור' אליעזר בן יעקב הם היו שאמרו לו נשתכח הדבר ולא נאמר כמו שמצינו שהם חולקין עליו. הפכים הגלילים והחביות שיעור קרקרותיהן כל שהן מפני שהן מצופין באבר כעין מאני דקוניא והם נאות וחזקות ואין להם דפנות. נראה לי מפני שהן עשויין שדראות שדראות ואינן יושבין שלא מסומכין:

פסקה ג

אשר יפול מהם אל תוכו. יש מהם לטמא וכו' פרט לתרנגול שבלע שרץ ונפל לאויר התנור מפני שהתרנגול קבל טומאה מן השרץ שבתוכו והטומאה יוצאה אל התנור. ובלוע באוכלין לא שמיה בלוע כדאמרינן בחולין פרק בהמה המקשה חיבורי אוכלין כמאן דפרתי דמו:

פסקה ד

אל תוכו את שיש לו תוך טמא וכו' פרט למטה ולשולחן ולכסא ולספסל ולספינה של חרס ולמנורה של חרס כל הני אין להם תוך. וספינה אעפ"י שיש לה תוך הא גמרי' לה במסכת שבת פרק אמר ר' עקיבא [פג:]. שהיא טהורה דכתיב דרך אניה בלב ים וכו' מה ים טהור אף ספינה של חרס טהורה: זו עדות העיד ר' חזקיה אבי עקש וכו' כל שאין לו תוך בכלי חרס אין לו אחורים מפרש לה להא מילתא בבכורות פ' על אלו מומין וכו' [לח.] כל שאין לו תוך בכלי חרס כנגדו בכלי שטף אין לו אחורים לחלוקה יטמא גבו יטמא תוכו ואפי' בטומאת משקין דרבנן וכיון דאין לו תוך אינו ניכר בין תוכו לגבו והתם מפרש לכולה מילתא. ומשמע מהתם דפשוטי כלי עץ הוא דגזרו בהו רבנן טומאה [ולא בפשוטי כלי חרס] משום דאין מדרס לכלי חרס:

פסקה ה

אל תוכו מתוכו הוא מטמא ואינו מטמא מאחוריו פי' מתוכו מאוירו ואעפ"י שלא נגע ויליף במסכת חולין בפרק א' בג"ש. נאמר תוכו לטמא ונאמר תוכו ליטמא דכתיב כל אשר בתוכו יטמא וזהו ליטמא מה התם אעפ"י שלא נגע בכל מה שבתוכו הרי הוא טמא שהתורה העידה על כלי חרס אפי' מלא חרדל. אף תוכו האמור לטמא דהיינו כל אשר יפול אל תוכו אעפ"י שלא נגע בו:

פסקה ו

והלא דין הוא ומה כלי שטף פי' כלי עץ וכלי מתכות דיש להם טהרה בשטיפת מים דכתי' וכל כלי עץ ישטף במים שאינו מיטמא מתוכו פי' מאוירו. ק"ו לכלי שטף שיטמא מאוירו. מה כלי חרס מאחוריו וכו' ת"ל כלי חרס אל תוכו ואין כלי שטף מתוכו מפרש לה בחולין פרק א' ארבעה תוכו כתיבי פי' תרי נינהו תוכו בתוכו ודרשינן בהו תוך תוכו תוך תוכו חד לגופיה וחד לגזרה שוה. וחד תוכו [תוכו] של זה ולא תוכו של כלי שטף. וחד תוכו ולא תוך תוכו ואפי' כלי שטף מציל כדמפרש ואזיל הכא:

פסקה ז

אל תוכו כשיפול לתוכו ולא כשיפול אל תוך תוכו: השרץ בחבית ואפילו היא של עץ. האוכלין והמשקין שבתנור טהורים. מרובה מדת לטמא מליטמא שהתנור מטמא את אחרים. מאחוריו כשנטמא מתוכו ונוגע באוכלין ומשקין אפי' מאחוריו הרי הם טמאים שהרי כולו טמא והוא עצמו אינו מטמא מאחוריו כדאמרן: ומה במקום שטמא את אחרים מאחוריו שהיא מדת לטמא אעפ"י כן לא טמא את תוך תוכו פי' שאם השרץ בתנור והאוכלין בחבית שבתוכו טהורים כדבעי' למימר קמן מקום שאינו מטמ' מאחוריו דהיינו מדת ליטמא שהיא מעוטה אינו דין שלא יטמא התנור מן השרץ שבחבית שהוא מתוך תוכו. או שמא מרובה מדת ליטמא מלטמא שהתנור מטמא מבית שאור שבתיכו פי' בית שאור הוא כלי חרס מכוסה וכסויו שקוע בתוכו וכמין טבור יוצא לו מלמטה וכשהוא מתהפך מעט מתוכו אינו יכול לצאת ממנו שהטבור של מטה מעכבו. ונותנין את השאור לתוכו כדי שיתחמץ הרבה והוא מוקף צמיד פתיל ואם השרץ באותו בית שאור והוא נתון בתוך התנור התנור טמא מפני שהבית שאור טמא ואינו חוצץ גם אינו נדון משום תוך תוכו מפני שכל אותו בית שאור כולו נתון בתוך התנור ואין פיו למעלה (תוך) [מן] התנור שלא אמרו תוך תוכו אלא כשהחבית שבתנור פיה למעלה מן התנור שאין אויר התנור שולט באויר החבית אבל בשפיה למטה מן התנור אין זה תוך תוכו שאויר התנור שולט בו. ותוכו של תנור קרינא ביה. וכשהשרץ בתוך הבית שאור התנור טמא שכיון שהוא עצמו טמא אינו חוצץ ותוך התנור הוא כדאמרן. ואפי' הכי אינו מטמא את השאור פי' שאם השרץ בתנור השאור שבבית שאור אינו טמא ואעפ"י שאיסור זה תוך תוכו כמו שאמרנו אעפ"י כן טהור הוא מפני שמוקף צמיד פתיל ואמרינן לקמן כי כל כלי חרס המוקף צמיד פתיל באויר כלי חרס [לא יטמא] מן השרץ שבכלי חרס החיצון וכיון שמצינו מדת ליטמא מרובה מלטמא בצד זה דין הוא שיטמא מתוך תוכו אעפ"י שלא טמא את תוך תוכו. ת"ל אשר יפול מהם אל תוכו

ולא בנופל לתוך תוכו. כל אשר בתוכו יטמא ולא מה שבתוך תוכו כיצד כולה מילתא פשוטה היא על הדרך שפירשנו את העליונה:

פסקה ט

יכול אפי' נקובה פי' אעפ"י שהחבית בתוך התנור נקובה תהא מצלת מדין תוך תוכו ת"ל כל אשר בתוכו יטמא. וכמה הוא שיעורו של נקב בכלי חרס כונס משקה שכיון שניקב בכונס משקה אין דרך בני אדם לתקנו עוד למשקה אלא שמייחדו לפירות ולדבר יבש נמצא כי לענין משקה לעולם הוא פתוח. אבל כלי עץ במוציא זתים כי עד כאן דרך בני אדם לתקנו ולקיימו לתשמישו הראשון אבל ממוציא זית ואילך אינו מתקנו אבל מייחדו למלאכה אחרת ונמצא שהוא פתוח אצל מלאכתו הראשונה:

פסקה י

מכאן אמרו כוורת פחוחה פי' או מלמטה או מן הצד ופקקה בקש ושלשלה לאויר התנור והשרץ בתוכה התנור טמא פי' שאין הפקק חוצץ לפי שאינו כגופו של כלי וכמו שהנקב פתוח הוא. ר' אליעזר אומר מצלת מק"ו אם הצילה במת החמור כגון שהצילה על פי ארובה הרי הפקק חוצץ שכל דבר שאינו מקבל טומאה חוצץ בפני הטומאה. אינו דין שתציל בכלי חרס. אמרו לו אם הצילה במת החמור שכן חולקים אהלים פי' שאם חלק את הבית בנסרים או אפי' בתבן ובקש מן הארץ ועד שמי קורה אין הטומאה עוברת מצד זה לצד זה. תאמר בכלי חרס שאין חולקין אותו שאעפ"י שהוא חלוק מלמטה עד שפתו הטומאה עוברת מצד זה לצד זה שהרי תוכו של כלי חרס הוא ואין כאן תוך תוכו. וכיון שהחלוקה אינה מצלת אף הפקה אינו מציל ואף על פי שפיה של כוורת למעלה מן התנור: אמר ר' יוחנן בן נורי אמרתי לר' אליעזר אם הצילו אהלים מיד אהלים במת החמור פי' היא הכוורת הפקוקה בקש הנתונה על פי הארובה שנעשת אהל לעצמה ומצלת מן המת שבאהל התחתון מפני שמצינו בו קולא אחרת שהרי המחיצה מצלת כמו שפירשנו: והיא התשובה עצמה שאמרו לו חבריו לר' אליעזר אלא שר' יוחנן בן נורי היה תלמידו ולא שמע אותה תשובה מחביריו של ר' אליעזר והשיב אותה לו מדעתו:

פסקה יא

אמר ר' יוסי אמרתי לו לר' יוחנן בן נורי תמה אני אם קבל ממך ר' אליעזר את התשובה מפני שהוא הנדון כלום' ועליה אני דן אם הצילה מחיצה במת החמור לא תציל בשרץ הקל ויכול הוא להעמידו על המקרא דכיון שיש שם מחיצה אין זה תוכו: אלא התשובה לדבריו לא אם הצילו אהלים מיד אהלים במת החמור שכן העוש' טפח על טפח ברום טפח בבית טהור שהוא הלכה למשה מסיני שהכלים שבאותו טפח טהורים ובלבד שלא נפתחו טפח אבל יצילו בשרץ שכן העושה טפח על טפח ברום טפח בכלי חרס טמא

ואפי' כלו סתום שהרי תוכו של כלי חרס הוא: אמר לי הוא הנידון כלומ' גם על זה יכול לדון ק"ו אם הציל במת החמור לא יציל בשרץ הקל אעפ"י שאינו יכול לטהר מן המקרא יכול הוא לטהר מק"ו. וא"ת הרי אפי' כלי חרס המוקף צמיד פתיל והשרץ בתוכו אינו מציל את התנור מליטמא אבל כשהשרץ בתנור הרי הוא מציל את האוכלין שבתוכו. גם טפח על טפח ידון עליו ר' אליעזר ויטהרנו מלטמא אוכלין שבתוכו מן השרץ שבתנור: אלא דקשיא לי שיש תשובה על ר' אליעזר ממדת לטמא שבה טפח על טפח שבבית מציל מלטמא ומליטמא וכלי חרס אינו מציל מלטמא: ואפשר לומר דרבי אליעזר אף מציל נמי מלטמא ושאני טפח על טפח מכלי חרס המוקף צמיד פתיל שזה כלי ומקבל טומאה מתוכו ואינו חוצץ וזה אינו כלי ואינו מקבל טומאה הילכך חוצץ בין לטמא ובין ליטמא: אבל יש תשובה על ר' אליעזר מטפח על טפח שהרי לענין מת אם אין שם פתח טפח אין הטומאה נכנסת לתוכו ואינה יוצאה ממנו ואלו גבי כלי חרס אם יש שם נקב במוציא זית ואינו פקוק בכלים אף ר' אליעזר מודה שהוא מטמא ומיטמא שהרי לא נחלקו אלא בפקוקה אבל בשאינה פקוקה ויש שם נקב במוציא זית הכל מודים שהוא טמא ומטמא נמצא חומר בשרץ מבמת. אלא שיש לתרץ שהוא לא היה דן אלא על הפקק של קש שיהיה חוצץ בשרץ כמו שחוצץ במת: והתשובה שאנו משיבין עליו אינה מן הפקק אלא מהנקב שאינו פקוק ואין משיבין מן על שאינו. שאם באנו להשיב משאר חומרות יכול היה ר' יוסי להשיב על כ' אליעזר מה לשרץ שכן מטמא בכעדשה אלא ודאי לא היו משיבין עליו אלא מדבר החוצץ על דבר החוצץ.

פסקה יב

כל אשר בתוכו יטמא ר' עקיבא אומר אינו אומר טמא אלא יטמא וכו' מפורשת היא זו במסכת סוטה בפרק כשם שהמים וגו' [כז:]:

פסקה יג

אותו תשבורו יכול ודאי פי' שהוא מצוה לשברו כמו שהוא בנותר דכתיב וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר דהתם ודאי מצוה ששבירתו כמו שרפת הנותר שהוא מצוה והכא נמי יכול נאמר כן שיהא מצוה לשברו הרי הוא אומר בזב וכלי חרש אשר יגע בו הזב ישבר יכול ישברנו ודאי כלי חרש של זב בא למעט שהייתי סבור בו שהוא מצוה לשברו מדכתיב ישבר ובא לומר שאינו מצוה: ומעתה יש לדון ק"ו ומה כלי חרשו של זב החמור אין מצוה לשברו כלי חרשו של שרץ הקל אינו דין שלא יהא טעון שבירה אלא ודאי בין בשרץ בין בזב אינו טעון שבירה ומאי תשברו דקאמר לומר שאין לו טהרה אלא שבירה כלומר אם אתה רוצה לטהרו שברהו שאין לו טהרה אחרת אלא שבירה אבל אם רצה לקיימו בטומאתו מקיימו. וכן ישבר דכתי' גבי זב נמי להכי אתא ומעתה יש לנו לדעת

דהאי אותו בא למעט אותו אתה שובר לטהרתו ואין אתה שובר אוכלין לטהרתן שאעפ"י ששברם טמאים. וא"ת מעתה יכולין אנו לומר בין בשרץ בין בזב מצוה לשברו והאי אותו לא בא למעט אלא אוכלין. זו אינה קושיא דאי סביר' לן דשבירת כלי חרש מצוה. לאוכלין לא היה צריך למיעוט משום דלא אשכחן בהו שבירה ולשתוק קרא מנייהו. ועוד כי מתבר להו מאי מצוה קא עביד הרי סופו לשברם ולאכלן. אלא השת' דאמרינן דלאו למצוה אתא אלא לטהרה הוא דאתא אצטריך קרא למעוטינהו סד"א הואיל וכלי חרס אין לו טהרה במקוה ואוכלין אין להם טהרה [במקוה מה כ"ח אין לו טהרה אלא] בשבירה אף אוכלין כן להכי אצטריך אותו:

פרק ט

פסקה א

או יכול שאף הכלים של עץ או אפי' של חרס אעפ"י שאין לו טהרה במקוה יהו מטמאין מאויר כלי חרס פי' משום דנחזייה להאי תנור כמלא טומאה שהרי הוא מטמא מאוירו כאלו נגע בו: ת"ל מכל האוכל וכו' פרט לאוכל סרוח פי' שנפסל מלאכול לכלב: ת"ל אשר יאכל הא אינו מטמא לאחרי' אלא בכביצה פי' משום דכתי' אם האכל יאכל ומשמע בבת אחת ושיערו חכמי' שאין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת והכי איתא במס' יומא פ' יום הכפורים:

פסקה ב

יכול המוקף צמיד בכלי חרס ונתנן לתוך התנור יהא מה שבתוכו טמא הואיל ואין פיו נתון למעלה מהתנור ת"ל מכל האוכל ולא כל אוכל. יכול אף כלי שטף המוקף בצמיד פתיל יהא מציל ודין הוא וכו' ת"ל מכל האוכל להביא וכו'. וא"ת ומה ראית לרבות את זה ולמעט את זה מפני שזה מציל באהל המת וזה אינו מציל וכיון דאשכחן ליה דמציל במקום אחר שדינן מיעוטא עילויה ת"ל וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הא כיצד וכו' ואף שאין כלי חרס מפורש שם דייקינן ליה מדכתיב פתוח אי זהו כלי שטומאה קודמת לפתחו כלומר שעיקר טומאתו כתובה בו מדרך פתחו הוי אומר זה כלי חרס דכתיב ביה אל תוכו:

פרשה ח

פסקה א

ומוציא אני מי תותים ומי רמונים ושאר מי פירות שיש להם שם לווי מים בתוספת' שבת פ"ח מפיק להו להנך שבע משקין מקראי שכולם קרויין משקין: מנין לדם שהוא משקה שנאמר ודם חללים ישתה ומנא לן ליין שהוא משקה שנאמר ודם ענב תשתה

חמר. דבש דכתיב וייניקהו דבש מסלע: שמן דכתיב משתה שמנים חלב דכתיב ותפתח את נאד החלב ותשקהו. טל דכתיב וימץ טל מן הגזה מלא הספל מים: דם נדה דכתי' ממקור דמיה: דמעת העין דכתיב ותשקמו בדמעות שליש: מי האף דכתיב ועפעפינו יזלו מים: ואלו השלשה האחרונים תולדות הם דהכי תנן במכשירין פרק בתרא תולדות למים היוצאה מן העין ומן החוטם ומן הפה. ומי רגלים בין גדולים בין קטנים תולדות לדם [דם] שחיטה דבהמה וחיה ועוף הטהורים ודם הקזה לבהמה: ומי האוזן לא שמענו מן המקרא ולא ידענו מנא להו מ"מ אלו התולדות שיש להם לווי במים מפני שקרויין מים: ואיפשר שעל המדרש הזה סמכו אלו שחזקו דבריהם מן המקראות:

פסקה ב

יכול אפי' בבורות שיחין ומערות יהו מכשירין פי' שאם נפלו פירות לתוכן יהו מוכשרין ת"ל וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא. בעינן שיהו מקבלין אותם בכלי ומאי יטמא הכשר כדאיתא בפסחים פ"א. ואי קשיא לך הא דתנן במכשירין פירות שנפלו לאמת המים ופשט מי שידיו טמאות ונטלן ידיו טהורות ופירות אינן בכי יותן ואם בשביל שיודחו ידיו טהורות ופירות הרי הן בכי יותן אלמא במחובר נמי הן מכשירין: הא לאו מילתא היא דלאו משום המים שבאמה הן מוכשרין אלא משום המים העולין בידיו ונגע בהם הם מוכשרים שכבר חישב עליהם להדיח בהם את ידיו: אין לי אלא שמלאן בכלים כלומר כלי הראוי לשתיה ומנין שאם מלאן לגבל בהם את הטיט או לכבס בהם את (המים) [הכלים] ואפי' בכלי שאינן ראוי לשתיה ת"ל בכלי אי בכלי יכול אפי' בבורות וכו' ת"ל כלי פי' לא חזר כל זה אלא שרצה לפרש מה הפרש יש בין זה לזה ולומר שאלו תלושין ולא מחוברין. יכול אפי' חשב עליהן שירדו לבורות וכו' כלומ' הגשמים הללו חשב עליהם בעוד שהן תלושין ויורדין מן העבים קודם שירדו לבורות וכיון שחשב עליהם בתלושין בכל מקום שהם יהו מכשירין ואפי' במחובר ת"ל אשר ישתה כלומר את שחשב עליהם לשתיה ולא שחשב עליהן למחובר: או אשר ישתה אין לי אלא שמלאן לשתיה פירוש שחשב עליהם לשתיה ומנין כשחשב עליהם בעוד שהן יורדים להדיח בהם עצים או אבנים שהן מכשירין ואעפ"י כשנגעו בארץ קודם שנגעו לפירות ת"ל מים מכל מקום האי דלא אייתי ליה מכל משקה דסמיך ליה משום דכל משקה נמי שתיה משמע ואימא דעד דחשיב עליהן לשום משקה דהכי אייתי ליה ממים דכתיב לעיל מיניה:

פסקה ג

אי מים יכול חשב עליהם שירדו לבורות וכו'. מה שתיה מיוחדת שיש עמה מחשבה פי' מחשבה לתלוש כלומר כמו שהוא מחשב עליהם כשהן תלושין כך מחשבתו דומה

לשעת המחשבה ההוא מחשבת תלוש אף אני ארבה להדיח בהן עצים או אבנים שהם תלושים ומוציא אני וכו' שאין עמהם מחשבה כלל בתלוש כללו של דבר דאין המחשבה מועלת כלום במחובר עד שתלשו מעט דתנן צנון שבמערה נדה מדיחתו והוא טהור העלתו מן המים כל שהוא טמא הנה זאת הנדה חשבה עליהם להדיח בהם ואפי' הכי טהור עד שתעלהו מן המים כל שהוא פי' אפי' ראשו אחד והא דאמרי' בזבחים פ"ק מאי טמא הכשר מרישא שמעת מינה מכל האוכל אשר יאכל אשר יבא עליו מים יטמא חד בתלושין וחד במחוברין וצריכי וכו' אלמא מחוברין נמי מכשרי התם בשחשב עליהם קודם שירדו לארץ להדיח בהם את התלוש וכ"ש אם חשב עליהם לשתייתו כמו שפירש למעלה. אבל מחשבה אחר חבור אינה מחשבה עד שיתלשו משהו כדאמרן: עוד כלל אחר אמרו חשב על המים בתלוש במחשבת תלוש אעפ"י שלא רצה בנפילתן על הפירות אעפ"י שלא חישב עליהן לשתיה הרי הם מוכשרין דהכי תנן בריש מכשירין כל משקה שתחלתו לרצון אעפ"י שאין סופו לרצון או סופו לרצון אעפ"י שאין תחלתו ברצון הרי זה בכי יותן: והא דתניא בתוספת' עוקצין ומייתי לה בפ' העור והרוטב עולשין שלקטן והדיחן לבהמה ונמלך עליהם לאדם צריכות הכשר שני. לא תימא אעפ"י שעדין המשקה טופח עליהם הוא מצריכין הבשר שני דכי האי גוונא ודאי לא צריכי הכשר שני דלא גרעי מעולשין של קטן לבהמה והדיחן מהדחת עצים ואבנים שמחשבתן מכשרת את הפירות. אלא כשנגבו הוא דקאמר דצריכות הכשר שני. והכי מפרש בסיומא דתוספתא ונמלך עליהם לאדם צריכין הכשר שני ואם יש עליהם משקה טופח הוכשרו:

פסקה ד

משקה זה היין. ישתה זה הדם וכן הוא אומר מנחל בדרך ישתה. פי' למעלה מזה הוא אומר ידין בגוים מלא גויות וגו' מנחל בדרך ישתה כלומר שפך דם אויביו והיה יכול לשתות מהם בדרך כמו מן הנחל אלמא כמים משוה ליה לדם ובתוספת' שבת כבר סמכו אותו לדם חללים ישתה ומדרשות הם זה דורש לפי דעתו וזה דורש לפי דעתו. ולפי שלמדנו למעלה כי אין השתיה דוקא אלא אפי' מחשבת הדחת העצים והאבנים מכשירתן: וכן דרש ר' יהודה ישתה להביא את הדם: ר' אליעזר אומר אשר ישתה פרט למשקה סרוח שאינו מכשיר. אמרו לו אין משקה סרוח יוצא מידי עופות ופרה. כלומ' הרי אין העופות והפרות נמנעי' מלשתות מהן הילכך כיון שלא נפסלו מן הבהמות ומן העופות אינן נפסלין מהכשר כדאמרי' באוכלין עד שיפסל מלאכול הכלב: והא דאמרי' בפסחי' פ"ק [יז:] בענין פרה ששתת מי חטאת בשרה טמא. ר' יהודה אומ' בטלו במעיה ואמרי' ובטלו לגמרי משום דהוה ליה משקה סרוח. איפשר דלא דמי סרוח דהכא לסרוח

דהתם דסרוח דהתם פרשא בעלמ' הוא ובבה"ג מודה ר' יהודה אבל סרוח דהכא במשקין שנסרחו בכלי קאמר. ורבנן דפליגי עליה דר' יהודה דאמרי' בשרה טמא ההיא משום חומר' דמי חטאת קאמרי':

פסקה ה

בכל כלי יטמא מלמד שהמשקי' מטמאין את הכלי דברי ר' יהודה ר' יהודה לא דריש ליה להכשר כדאמר' לעיל אלא לטומאה ממש ומוקי להאי טעמ' אכלי עצמו א"כ למה נאמ' יטמא מלמד שהכלים מטמאי' את המשקי' פי' האי תנא נמי בטומאה ממש מוקים לה אלא דקא מפרש ליה על המשקה כלומ' יטמא המשקה מחמת הכלי שנטמא בשרץ ר' אלעזר אומ' אין טומאה למשקין כל עיקר מייתי לה בפסחי' פ"ק ור' אלעזר דריש האי טמא הכשר כדאמרן לעיל. ור' עקיבא אומ' השרץ מטמא את המשקין והמשקי' את הכלים וכו' הא למדנו שלשה מטמאין בשרץ: מייתי לה בפסחים פ"ק [יז:] ומתרץ לה משקין דרישא דלא אשכחן תנא דאמר משקה מטמא כלי אלא ר' יהודה והדר ביה. והכי איבעי ליה למתני השרץ מטמא הכלי והכלי מטמא את האוכלין. והאוכלין מטמאין את המשקין הרי שלשה מטמאין השרץ והכלי והאוכלין: ענין אחר שלשה מטמאין בשרץ והם הכלים והאוכלין ומשקין כלומר שלשה הם שאינם דומים זה לזה: ור' עקיבה לטעמי' דאמר שני עושה שלישי בחולין והיינו דמקשה ליה בזבחים אדרבא אגוז משקין דסיפא משום דהוה ליה רביעי ורביעי בחולין ליכא כלל: אי נמי הכי מקשה ליה מאי טעמ' גיזת להו למשקין דרישא ולא גיזת לאוכלין או לכלים משום דהנך שלש טומאות חלוקות קאמר שאינן דומות זו לזו אם כן מאי חזית דגיזת משקין דרישא אדרבא גוז משקין דסיפא שכבר שנה אותם תחלה:

פרק י

פסקה א

וכל אשר יפול מנבלתם עליו יטמא וכו' במה הוא מדבר אם במיתתן הרי הוא אמור למעלה בתחלת הפרשה כל הנוגע בהם במותם יטמא ואם באבר מן החי הרי אמור למעלה כל אשר יפול עליו מהם במותם הא אינו מדבר אלא באבר מן המת מפני שהוא נבלה ממש וכתי' מנבלתם משמע אבר אחד מנבלתם. אבל אשר יפול עליו מהם במותם מהם משמע שהם בחיים אלא שהאבר מהם מת: תנור שלם טמא אם חתכו טהור פי' דסתם תנור האמור במקרא שלם משמע ועוד דכתיב יותץ דמשמע לשון שבירה מכלל דעד השת' שלימים היו. חולקו לשלשה שאם חלקו לשנים אי שניהם שוים טמאים לפי שאי אפשר לצמצם ואם האחד גדול מחברו הגדול טמא אבל אם חלקו לשלשה חלקים

שוים או קרוב לזה כולן טהורים והוא שלא ישאר ד' טפחים באחד מהם. וגורר את הטפלה עד שיהא בארץ פי' טפלה שעושין לתנורים מבחוץ כדי שיחזיק חומו מן האור ואם יש בו סדקין הטפלה סותמין וצריך לגרור אותה: ועד שיהא בארץ כלומר כשיהיה חולקו צריך לחלקו מלמעלה עד למטה לארץ שאף על פי שחתכו רובו לאו כלום הוא ועדין כלי הוא. ר' מאיר אומר אינו צריך לגרור את הטפלה ולא עד שיהא בארץ אלא ממעטו מבפנים מד' טפחים אי' מבפנים מפני שהטפלה מבחוץ ואינו צריך לחלקה. ולא עד שיהא בארץ שאפי' מבפנים אינו צריך לחלקה עד למטה אלא עד רובו או עד שלא יהא מן החתוך ולמטה שלם כדי ארבעה טפחים. ר' שמעון אומ' צריך להסיעו כלומ' אפי' חתכו כולו מלמעלה עד למטה אפי' הכי טמא עד שיסייענו ממקומו ויפריד השברים זה מזה ואח"כ אם ירצה יביא ויחבר אותם זה בצד זה והוא טהור:

פסקה ג

חלקו לשלשה ואחד גדול כשנים הגדול טמא לפי שאי אפשר לצמצם ושמא הגדול מרובה מעט מן השנים קטנים והוא רוב. חלקו לשנים שוין טמאים:

פסקה ד

ימא תנור וכירים אם שלם אם חתכו מתחלה טהור מכאן אמרו תנור שבא מחותך מבית האומן עשה לו לימודין נותנן עליו והוא טהור נטמא חלק את הלימודין טהור החזירן לו טהור מרחו בטיט מקבל טומאה ואינו צריך להסיקו שכבר הוסק כך היא הנסחא כאן ובמשנת כלים. אבל בתוספת' כלים מצאתי הנסחא במעט תוספת תנור שבא מחותך מבית האומן עשה לו למודין ונתן עליו מרחו בטיט טמא נטמא סלק את הלמודין טהור החזירן לו טהור. מרחו בטיט מקבל טומאה ואינו צריך להסיקו וכו': זו הנסחא מתוקנת מאד בעיני ומיושרת וכך פירושה תנור שבא מחותך מבית האומן מלמעלה למטה אעפ"י שעשה לו למודין פי' כמו עבותות של טיט המקיפות אותו סביב כדי לחבר החיתוכין שלא יפרדו אפי' הכי טהור שאין הלימודין עושין אותו כלי אבל אם מרחו בטיט טמא כי אחר המירוח שמרח את הסדקים מועילו' בו הלמודי' ואם נטמא אח"כ אין צריך להסיעו אלא שיסיר משם הלמודין ומיד המרוח בטל ואפילו החזירן לו אחר מכאן שכבר נתנדנד המרוח הראשון ונתינת הלימודין כבר אמרנו שאינו מועיל בו בלא מירוח אבל אם חזר ומרחו שניה אחר חזרת הלמודין מקבל טומאה ואינו צריך להסיקו בשביל המרוח החדש הואיל שכבר הוסק: ולפי הנסחא הכתובה כאן ובכלים נראה לי הפי' כן תנור שבא מחותך ועשה לו למודין ונתן עליו כשהוא טהור טמא. כלומר עד שלא הוסק כי אז הלימודין מועילית בו מפני (שאין) [צ"ל שהן] מתחברות עמו הלמודין ומחזקות אותו ואם יסיקנו אחר כך נטמא וסלק הלמודין ממנו טהור כאלו נשבר מפני שהוסר

ממנו הדבר המחברו ואפי' החזירן לו טהור שכיון שהוסק אין הלמודין מתחברות עמו יפה יפה: אבל אם מרחו בטיט אחר חזרת הלמודין מקבל טומאה ואין צריך להסיקו מפני אותו מרוח החדש. כך נראה לי פירושו לפי הנסחא הזו והרבה הפרש יש בין שתי הנסחאות כי לפי נסחת התוספתא לעולם אין הלמודין עושים אותו כלי בלי מרוח:

פסקה ה

תנור אומר אני בין חדש בין ישן יהא טמא פי' חדש שלא הוסק: ודין הוא טמא כלי חרס וטמא תנור מה כשיטמא כלי חרס משיגמר מלאכתו אף תנור משתגמר מלאכתו. דברי ר' אליעזר פירוש משנתייבש כל צרכו שהוא ראוי להשתמש בו את תשמישו אף על פי שלא הוסק בתנור לפי שהכלי חרס עשוי הוא לכל דבר ללח וליבש אבל התנור שאינו עשוי אלא לאפות בו את הפת ולא לתשמיש אחר ולאותו תשמיש אינו ראוי עד שיוסק אינו מקבל טומאה עד שיוסק. אמר לו אעפ"י שאי איפשר ראיה גדולה היא ודנין איפשר משאי אפשר:

פסקה ו

חזר בו ר' עקיבא ודן דין אחר וחלף את הדין כלומר דבעי' תנור שיוסק וכלי חרס שיוסק. טמא כלי חרס וטמא יתנור מה כלי חרס משתגמר מלאכתו באור פי' דקסבר ר' עקיבא לא נקרא כלי חרס עד שיוסק באור אלא כלי יוצר נקרא. וכן הוא אומר באגדה ככלי יוצר תנפצם ככלי חרס אין כתי' כאן אלא ככלי יוצר מה כלי יוצר אעפ"י שנשבר יש לו תקנה שחוזר וכותשו ועושה אותו כלי אף אדם שמת יש לו תקנה מכאן לתחית המתים: אף תנור משתגמר מלאכתו באור. או שמא לא השוו אלא לשם כלי חרס מה כלי חרס כשמו אף תנור כשמו ותנור שלא הוסק שמו תנור. אבל כלי חרס מיהת בעינן שיוסק באור כדאמר שאין שמו כלי חרס עד שיוסק: והקיש שם התנור לשם הכלי חרס זה משהוסק כשמו וזה משהוסק כשמו [חסר כאן עד פ' ט' מ"ג]:

פרשה ט

פסקה ג

אי מה מעין מטהר בזוחלים פי' מים מהלכין כגון זוחלי עפר אף מי מקוה יטהרו בזוחלין ת"ל אך מעין פרט לשנפל לתוכו מי כבשים ומי צבעים ושינו את מראיו דברי ר' מאיר פי' ואפי' בפחות משלשה לוגין שאין שיעור שלשה לוגין לשינוי מראה. אי נמי שאפי' נפלו למקוה שלם פסלוהו שהיה ר' מאיר אומר כל הפוסלו בשלשה לוגין כגון מי כבשים ומי צבעים. משום דמיא דצבעא מיקרו פיסלין אותו בשינוי מראה ואפי' בפחות מג' לוגין: ולא תימא משום דקסבר ר' מאיר המים שנשתנו מראיהן אפי' שלא על ידי תערובות אלא ששרה בהן ירקות או סמנין פסולין בשינוי מראה דהא דברי הכל

הוא דכשר אלא דוקא על ידי תערובות שאובין וקא סבר כיון שאלו המים שאובין הן וראוי ליפסול על ידי שלשה לוגין חל עליהן כמו כן פסול המראה כאלו הן יין או שאר משקין ופוסלין אפילו בפחות משלשה לוגין וכיון שהן כמים אין פוסלין בשינוי מראה פחות משלשה לוגין והרי הן כמים ששרה בהם סמנים או שהדיח בהן סלי זתים וענבים ונשתנו מראיהן שהן כשרים הילכך מי צבעים פוסלין בג' לוגין דמיא דצבעיא מיקרו. ואין פוסלין בשינוי מראה בפחות מג' לוגין. וכן אם נפלו למקוה שלם אין פוסלין אותו כלל ואף בג' לוגין אין פוסלין שאין ג' לוגין מועילין במקוה שלם כדאיתא במקואות: ובשינוי מראה נמי אין פוסלין לפי שהן מים צבועין משריית הסמנים ואינם כמי פירות. וכבר כתבנו מן הדינים הללו בספר בעלי הנפש שחברנו בשער המים פירוש מרווח על פי ההלכה הלכה למעשה:

פסקה ה

ונוגע בנבלתם יטמא הלל אומר אפי' הן בתוך המים פירוש אפי' יהיה הנוגע והשרץ בתוך המקוה מטמא אותו שהייתי אומר הואיל והארץ היא מעלה טמאים מטומאתם פי' בזריעה כדאית' לקמן אשר יזרע טהור הוא. ומקוה ג"כ מעלה האדם מטומא' לטהרה מה הארץ מעלה וכו' שכל דבר המחובר אינו מקבל טומאה אף מקוה כל דבר שהוא בתוכו לא יקבל טומאה וכו':

פסקה ז

לרבות כלי עצם: והדין הוא ומה העץ שאביו טהור כלומר עד שלא נעשה כלי העץ טהור ואעפ"י כן כשנעשה כלי מטמא. עצם מן הבהמה שאביו טמא שהרי הבשר שהוא אביו של עצם מקבל טומאה אינו דין שהכלים הנעשים ממנו יקבלו טומאה. אי נמי עצם שאביו טמא כגון קולית הנבלה שהוא מטמאה על גב המוח שיש בה אי נמי על יד אבר מן החי או מן המת. וקולית שחוטה מטמאה להביא טומאה למוח מפני שהוא שומר אויר ואם עצם אדם הוא מטמא כשעורה. לא אם אמרת בעץ הוא מכשיר בבית המנוגע פירוש כגון ארז וכיון שיש לו שייכות בענין טומאה דין הוא שיהיו הכלים הנעשים ממנו מקבלין טומאה: ר' ישמעאל אומר אינו צריך הרי הוא אומר וכל מעשה עזים וכו' אם כן למה נאמר עזים פרט לעצמות העוף שכל הכלים הנעשין ממנו טהורים לפי שלא ריבה אלא מין בהמה בעזים:

פרק יא

פסקה ב

מנין לזרעים טמאים שזרעם מטהרם ת"ל אשר יזרע טהור הוא וסמיך ליה וכי יותן מים על זרע כלומ' אעפ"י שהוכשר כיון שנזרע טהור. או יכול אעפ"י שלא השרישו ת"ל הוא בהוייתו יהא בטומאתו יהא:

פסקה ג

וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא: יש לי בענין הזה זרעים טמאים וזרעים טהורים נראה לי כי על הפסוק השני עצמו דורש לפי שהפסוק הראשון הוא מדבר בטהרתו הוא כשאין הזרע מוכשר ולפיכך הוא טהור כתיב בו כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא שלא חלק בשום זרע לטהרה בפירות שאינם מוכשרין אבל בפירות המוכשרין שכתב בהם טומאה לא פירש בהם כל זרע זרוע ודומה שיש חלוק בפירות המוכשרין שיש מהם טמאים ויש מהן טהורים ויש בזרעים שני מינין מחוברים ותלושין: נתן בידי שמים ונתן בידי אדם פי' הוכשר בידי שמים והוכשר בידי אדם. אוכלי אדם ואוכלי בהמה ויש לך לחלק בין הזרעים הללו כמו שאמרנו למעלה שלא כלל הכתוב כל הזרעים לטומאה בהכשר כמו שכלל יותר לטהרה בלא הכשר: מעתה יש לך לדעת ולהבחין אי זה מהם לטומאה ואי זה מהם לטהרה ואם אתה אומר מחוברין טמאים טימאת הכל פי' שכל הזרעים שבעולם מחוברים הם בתחלתן ומי ישמור אותם כל זמן שהן מחוברין וכמה שרצים מתים הם נמצאים בין הזרעים והירקות ואם כן אין לך פירות שבעולם שלא יהו טמאים או ספק טמאים. אלא על כרחך מכיון שטיהר הכתוב בזרעים מקצת שמע מינה על המחוברים טיהר: וכן אתה אומר במוכשרין בידי שמים שאם אתה אומר כל המוכשרי' בידי שמים מקבלין [טומאה] טימאת הכל שאי אפשר שלא יהא עליהן או משקה טופח מן המחובר או שיורד עליהן הטל בעוד שהן בגרנות וכיון שאמר הכתוב וכי יותן מים על זרע מכלל שיש זרע שלא נתן עליו מים: אי נמי מן הכתוב העליון שטהר את הזרעים שלא הוכשרו אלא על כרחך מה שטהר הוא המוכשר בידי שמים בלא שום מחשבת אדם ואם היה שם מחשבת אדם הרי הוא כמי שהוכשר בידי אדם וכן באוכלי בהמה טהורים ואוכלי אדם. וא"ת מנין לנו לחלק בכל הענינים שאמרנו או במחוברין לתלושין או באחד משני ענינים האחרים. נשיב ונאמר דכיון שהכתוב חלק בהם ויש בחלוק נמצא בענינים הללו נמצא בכל דבר וזה אינו נמצא בכל דבר ויש בשלשה הללו ההפרש הזה הילכך יש לנו לומר ולחלק בין טהרת הזרעים ובטומאתן מן הענינים שהן חלוקין בהן לטמא מקצת

ולטהר מקצת. ומנין לעשות שאר המשקין כמים פי' על שבעת המשקין בלבד קאמר ולא על שאר מי פירות:

פסקה ו

או כלך לדרך זו חמור כלי חרס שמטמא מאוירו פי' וכמו שהוא עליל להביא את הטומאה לאוכלין שבתוכו אפילו מאויר כך הוא עליל לטמא אותם על ידי כל הכשר: תאמר במגע שרץ שאין לו כח בשאר כלים לטמא מאויר: ת"ל מים מים לגזרה שוה. קל וחומר כלומר ועדין יש קל וחומר אחר ולא הוצרכנו לגזרה שוה: שאר מקשין כגון היין והשמן והדבש והחלב שאין להם השקה וטהרה אינו דין שיכשירו זרעים לטומאה:

פסקה ז

לא אם אמרת במים שנעשים אב הטומאה לטמא אדם לטמא בגדים פירוש על ידי אפר חטאת:

פסקה ח

ומה כלי חרס הקל עשה בו מחשבה כמתנה דהא לא כתיב ביה נתינה אלא אשר יבא עליו מים יטמא מ"מ ואם רצה במים הרי הוא כמי שנתן כדכתי' לעיל:

פסקה ט

יד הפרכל טפח מכאן וטפח מכאן. פרכל זמורה שיש בה ענבים והיא צריכה טפח מכאן וטפח מכאן כדי לתפסה בשתי ידיו. יד האשכול כל שהוא אשכול תלוי בחתיכה אחת של זמורה ודי לו ביד כל דהו מן הגס של זמורה והוא הנקרא יד. וזנב האשכול שריקנה כמו כן די לו בכל שהוא. אבל יד מכבד של תמרה ארבעה טפחים מפני שהן נכפפין לאחוריהן ונופלין על היד צריך יד אחת. ושאין דרכן ליקצור כגון הקטניות ידיהן ושרשיהן בכל שהן. מלעין של שבלים בכל שהן. מלעין הוא השער שעליהן שדומה לססא והוא זקן השבלת וגם זה כמה שהוא שאם נאמר בכל שהוא דקתני כל שהוא ממש מאי שיעור' קא יהיב ותנא לשעורי קא מכוין וכל שהוא לאו שיעור' הוא שאם מוסיף על כל שהוא אפי' כחוט השערה בטל השיעור לכל שהוא עצמו שמא הוא כחוט השערה או יותר ולא נודע מהוא הילכך בכל השיעורין שאמרו חכמים כל שהוא כמה שהם קאמרי אבל אם בססן בגורן כבר בטלו מן הידות כי הידות אינן אלא לפירות הנאכלין כמות שהן אבל לגורן ולגת אינן צריכות ידות. ובמסכת סוכה (פ"ג) [יד.] פליגי אפי' בססן דאיכא מאן דאמר התיר אגדן ואיכא מאן דאמר בססן ממש שהכה עליהן והחלישן:

פרשה י

פסקה א

וכי ימות מן הבהמה זו היא מיתה ודאי לפי שלא דבר למעלה אלא באבר מן החי ואבר מן המת וכאן הוא מדבר בנבלה ממש יש מן הנבלה שמתה שהיא מטמאה ויש מן המתה שאינה מטמאה ואי זו זו טרפה ששחטה שאעפ"י שהיא מתה אינה מטמאה שאין השם הפוסלה מידי אכילה מביאה לידי טומאה אלא מיתתה כי הגמל והחזיר אעפ"י שנקראו טמאים בחייהן אינם טמאים אלא עד שימותו. אף טרפה אעפ"י שנפסלת מן האכילה בשביל טרפות אין לה טומאה עד שתמות אבל אם שחטה טהורה: בהמה טמאה איסורה קודם למיתתה. וטרפה איסורה קודם למיתתה פי' אעפ"י שלא מתה אלא ששחטה אסורה באכילה: וכמו שאין השחיטה מועלת לה להתר אכילה כך לא תועיל לה לטהרה. ותשוה הטרפה לבהמה טמאה בשני הדרכים לאכילה ולטומאה ת"ל מן הבהמה:

פסקה ג

בן שמונה חי יוכיח שיש למינו שחיטה פי' על גב אמו ואין שחיטת עצמו מטהרתו והכי מפרש לה במסכת חולין פרק בהמה המקשה [עב:]: אשר היא היא מטמא במשא ואין השרץ מטמא במשא. הא דלא כרבי יוסי הגלילי דאיהו מפיק לה מנוגע בנבלתם יטמא אלא רבי עקיבא הוא ודריש ביה דרשא אחריתי:

פסקה ד

לכם להביא בהמה טמאה שמטמאה במשא פי' למעלה ריבינו בהמה וחיה טמאה וטהורה לטומאת איברים וכאן ריבה אותה לטומאת נבלות וחיה בכלל בהמה הואיל והשוו לטומאת איברים כדאמרן:

פסקה ה

ר' יוסי בר יהודה ור' אלעזר בר' שמעון אמרו בן שמונה חי שחיטתו מטהרתו. אינהו מדמו ליה לטרפה. ותנא קמא מדמי לה למת ממש והכי מפרש לה במסכת שבת [קלו.]: בנבלתה ולא בקולית סתומה פי' אעפ"י שיש בה כזית מוח ואעפ"י שהוא שומר למוח והטעם מפני שאינה מטמאה משום שומר אלא אם כן יכול ליגע בנבלה עצמה דהיינו נקובה כל שהוא משום דכתי' הנוגע בו בנבלתה את שאיפשר לו ליגע טמא:

פסקה ו

ולא באליל המפוזר פי' בשר שפלטתו סכין ויש כאן מעט ויש כאן מעט שהעור מבטלו אעפ"י שיש בכולו יותר מכזית. בנבלתה ולא במפשיט לשטיחים כדי אחיזה. ולחמת עד שיצא כל החזה. נראה לי דהא דקאמר ולא במפשיט אבל עד כמה הוא טמא לשטיח כדי

אחיזה פי' דהיינו טפח כפול: והכי מפרש לה במס' חולין [קיח:] והתם מוכיח שהשיעור הזה חיבור לטומאה יותר מכאן טהור וכולה מילת' מיפרש' התם: בנבלתה ולא בעור שיש עליו כזית בשר וכו' האי מילתא מייתי בתחלת פ' העור והרוטב ולא גרסי' לה הכי אלא בנבלתה ולא בעור שאין עליו כזית בשר והעור משלימו לכזית לומר שאין שומר מצטרף לטומאתה חמורה. או יכול שאני מוציא עור שיש עליו כזית בשר הנוגע בעור שכנגד הבשר מאחוריו לא יהא טמא דאפי' מעשה יד נמי לא עביד ת"ל יטמא. כך היא שנויה שם וכך מתרץ אותה: והנסח' הכתוב' כאן שמא כך היא מיפרש' בנבלתה ולא בעור שיש עליו כזית בשר פי' עם העור והבשר או יכול שאני מוציא את הנוגע בעור שכנגד הבשר פי' ואפילו יש עליו כזית בשר בלא השלמת עור ת"ל יטמא: והנה לפירוש זה שתי הנסחאות חוזרות לטעם אחד. ולא בשני חצאי זיתים שעל גבי העור פי' מפני שאין נוגע וחוזר ונוגע ואי איפשר ליגע בשניהם בבת אחת: והכי מיפרש' בפרק העור והרוטב. ת"ל יטמא דברי ר' ישמעאל גרסי' והכי אית' בחולין [קכד:] הנוגע והנושא את שבא לכלל מגע בא לכלל משא פי' האי טעמ' לר' ישמעאל הוא דקאמר לה וה"ק לדידי במגע ולא במשא מפני שהעור מבטלו אלא לדידך דסביר' לך דאין עור מבטלו איבעי לך למימר מיהו דהואיל ולא בא לכלל מגע לא בא לכלל משא והא דקתני במס' חולין מודה ר' עקיבא בשני חצאי זתים שתחבן בקסם והסיטן שהוא טמא לאו דוק' הסיטן אלא במגע נמי מטמו דסביר' ליה לר"ע יש נוגע וחוזר ונוגע דאי לא תימא הכי אפי' בהיסט נמי לא ליטמו דהא לא באו לכלל מגע אלא שמע מיניה במגע ובמשא מיטמו כדאמרן: וכולה מילתא מיפרש' התם:

פסקה ז

יכול תהא נבלת בהמה מטמאה בגדים בבית הבליעה. ולא גרסי' טמאה שהטמאה והטהורה שוין בענין בה ת"ל נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה בסדר אמור אל הכהנים גבי אכילת תרומה לכהן ועל כרחך בנבלת עוף טהור מיירי שאינה מטמאה אלא על ידי אכילה כדאית' בפרש' כי יצוד דאי בנבלת בהמה למה הזהירם על האכילה משום טומאה הא במגע ובמשא נמי מטמאה אלא לאו בנבלת עוף טהור שאין בה טומאה אלא אכילתה וממילא שמעת מינה שאין לך דבר שהוא מטמא בבית הבליעה אלא נבלת עוף טהור בלבד שהרי לא דבר הכתו' אלא במי שאין לו טומאה אלא אכילה מכלל דטומאת אכילה לא שייכא בדוכת' אחרינ': יכול תהא נבלת עוף טהור מטמאה מן הכתו' ונבלת בהמה מק"ו כלומר אעפ"י שלא דבר אלא בנבלת העוף מיהו מיעוטא לא אשמעינן ושמא נביא אותה מק"ו ת"ל בה וכו' ואין את מטמא מנבלת בהמה בבית הבליעה פי' מפני

שהיא טומאת בית הסתרים אם כן למה נאמר האוכל מנבלתה יכבס ליתן שיעור לנגיעה ומשא כדי אכילה דהיינו כזית:

פרק יב

פסקה א

וכל השרץ השורץ על הארץ להוציא את היתושין שבכליסין כלומר שהן מותרין דלאו שורץ על הארץ נינהו ומוקים לה בחולין (סז:) דאיתלע פירא לאחר תלישה דקיימא לן כשמואל דאמ' קשות שהתליע באביה אסורה: לא יאכל לחייב המאכיל את הקטן כאוכל הוא עצמו:

פסקה ב

שלשולין אותם התולעי' הארוכים שיוצאין מן הארץ שאין להם לא יד ולא רגל. חפושית הוא השרץ השחור הנקרא אישקרבאנ"ו בלע"ז: נדל שמו סינטופיא: ואת הדומה לדומה שיש מינין שאין הולכין על גחון ממש אלא שהם מתגלגלין על מעיהן כעין נחש והשלשולין והעקרב והחיפושית הולכים על ארבע רגלים ארוכים וחזקים והחיפושית יש לה יותר מארבעה אלא שהעליונים אין משמשין להם כל כך ויש מינין אחרים דומין להן אלא שאין רגליהם כל כך ניכרין וכן נדל יש מינין שהן מרבים רגלים קרובים לנדל ויש אחרים מועטים ורחוקים מהם אבל מ"מ יש להם יותר מארבעה ומשום הכי תנא את הדומה ואת הדומה לדומה. בכל השרץ השורץ להביא את התולעים שבעיקרי זתים פירוש שהתליע הפרי בעוד שהוא בעיקרו והיינו התליע באביה שאמרנו. לא תאכלום יכול יאכילום לקטנים דברים פשוטים הם:

פסקה ג

אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ להביא את שפירשו לארץ וחזרו פי' אפי' נוצרו בתוך הפרי אחר תלישה כיון שיצאו ממנו ונפלו לארץ אעפ"י שחזרו לתוכו כבר נאסרו דשורץ על הארץ קרינא בהו. ובמס' חולין [סז:] איבעיא לן פירשה מתה ובעיי אחריני ולא איפשיטו ולחומרא: אם אתם מיטמאין סופכם ליטמא בם כלומ' אם אתם אוכלים אותם סוף שתהיו טמאים בשבילם והבורא שהוא קדוש וטהור גועל בכם שהוא נקרא טהור ואתם טמאים: וי"מ אם אתם מיטמאין מעט סופכם ליטמא הרבה בהן והכי איתא ביומא פ' אמר להם הממונה [לט.] וכן בכל העברות שבתורה שעבירה גוררת עבירה אפי' מעבירה לעבירה אחרת כל שכן באותו החטא עצמו:

פסקה ה

זאת תורת הבהמה והעוף כולא שמעת' מיפרש' בפ' ב' דחולין:

פסקה ו
ולכל הנפש השורצת להביא את החגבים ולמה בא להבדיל כלומר בשלמא תורת הבהמה והעוף לכדאמרן. לת"ק כדאית ליה ולר' אלעזר כדאית ליה אבל אלו למה נכתבו כאן לא נכתבו אלא להבדלה בלבד שחייב אדם להכיר אותם ולהבדיל בין הטמאים והטהורים שלא לשנות בפיו בלבד אלא שידע ויכיר איזה טמא ואיזה טהור וכל זה כדי שלא יטעה במעשיהם שלא יתיר האסור ושלא יאסור המותר:

פסקה ז
בין טמאה לך לטהורה לך בסיפא מפרש לה ומאי ניהו בין שנשחט רובו של סימן לשנשחט חציו:

פסקה ח
וכן בין טריפה כשרה לטרפה פסולה פי' טרפה כשרה מוכה היא בגופה אלא שהיא כשרה כגון נקובת הגרגרת נפחתה הגולגולת ולא ניקב קרום של מוח וכיוצא בהן ששנו חכמים כשרות בבהמה ובעוף: אחרים אמרו ליתן אזהרה לחיה פי' לחיה טמאה אעפ"י שחיה בכלל בהמה לסימנין בא הכתוב לפרט בה לאו מיוחד לאכילתה:
@99חסלת פרשת שרצים

תזריע פרשת יולדת

פרשה א

פסקה א
אין הגוים בענין הזה פירוש אין הגוים מיטמאין בלידה ולא משום דם. אשה כי תזריע וילדה לפי שנאמר והזרתם את בני ישראל מטומאתם בטמאם את משכני וגו' יכול בין מתוכו בין מאחוריו פי' דכתיב ביה ולא ימותו בטומאתם בטמאם את משכני יכול הנוגע במשכן אפי' מאחוריו יהא חייב הרי הוא אומר ביולדת ואל המקדש לא תבא מתוכו היא מוזהרת ולא מאחוריו:

פסקה ב
יכול יולדת קלה לא תהא מיטמאה אלא מתוכו ושאר טמאים וכו' יולדת קלה שיש לה דם טוהר מה שאין כן בשאר הרואים לכך נאמר בני ישראל וילדה הוקשו כל ישראל ליולדת:

פסקה ג
אין לי אלא הבא מידי טומאה חמורה כיולדת דהיינו נדה וזב וזבה שעושין משכב ומושב ואין מיטמאין במשא: וכן שאר כל המטמאין את האדם כגון שרץ ונבלה. האדם המיטמא בהן מנין שיהא מוזהר באזהרת מקדש ת"ל ולא ימותו בטומאתם בטמאם את משכני

לרבות את כולם. וכן השוו לאזהרת והזרתם האמור בתחלת המקרא וכן לאזהרת ואל המקדש לא תבא האמור ביולדת:

פסקה ד

לפני הדיבור קודם שנאמרה להם פרשת יולדות שלא תהא טמאה למפרע: וילדה עד שתלד ממקום הולד פי' ממקום הראוי לילד בו: ובפ' יוצא דופן [מ.] דריש ליה מאשה כי תזריע וילדה עד שתלד ממקום שמזרעת דהיינו דרך בית הרחם. ואותו המדרש הוא מחוור יותר מזה. ולזה איני יודע אלא מדכתיב וילדה ולא אמר ותלד כמו שאמר כי תזריע אלא וילדה כלומ' ממקום שאשה אחרת יולדת ממנו: ר' שמעון אומר יוצא דופן הרי הוא כולד. טעמ' דר' שמעון דכתי' ואם נקבה תלד לרבות יוצא דופן ובלבד שיהא פטור מחמש סלעים של בכור דבפטר רחם תלה רחמנא:

פסקה ה

ומה יוצא חי שאינו מטמא את אמו ואת הבא עם אמו לאוהל טומאת שבעה פי' כי היא עצמה אעפ"י שטמאה שבעה אינה צריכ' הזאת שלישי ושביעי וכל שכן האדם והכלים שעמה באהל ואעפ"י כן מטמא את אמו טומאת לידה למשכב ומושב ולקרבן: היוצא מת שמטמא את אמו ואת אשר עמו באהל וכו': אמרו לו כל דין שאתה דן וכו' ודין זה יש בו להקל שאם אתה נותן לו ימי טומאה מן הולד מת כמו כן תתן לו ימי טהרה ממנו לכך נאמר זכר להביא את המת דזכר קרא יתירא הוא דהא כתיב וביום השמיני ימול אלמא מסתמא בזכר קא מיירי. אי נמי מדכתי' ואם נקבה תלד מכלל דעד השתא בזכר אייריגן. הילכך קרא יתירא הוא:

פסקה ו

שפיר מרוקם פי' מצוייר בצורת איברים כל הענין הזה מפורש במס' נדה פרק המפלת [כד.]:

פסקה ח

בריית ראש שאינו חתוך זהו גוף אטום שאינו חתוך ברכים ושוקים אלא כולה גולם אחד: לא אם אמרת בשעיר המשתלח שאין לו טומאה פי' שאין טומאה יוצאה מגופו בעוד שהוא חי תאמר בולד שטומאה יוצאה מגופו שהרי אמרו תינוק בן יומו מטמא בזיבה ומטמא בנגעים ומטמא בטמא מת הואיל ויש לו טומאה יהא טמא טומאת לידה כאמו ת"ל וטמא וכו':

פסקה ט

שתספור שבעה לולד האחרון שאם ילדה תאומים ויצא האחד ביום ראשון והשני למחר מן השני מונה בין לטומאה בין לטהרה: מה בדמים אינה סופרת שבעה אלא לראיה

ראשונה פי' כנדה דאורית' שאינה סופרת מתחלת ראייתה ת"ל וילדה וטמאה שבעת ימים ומדכתיב וילדה ולא כתיב תלד משמ' שכבר ילדה הכל ואחר כך תספור שבעה ואע"ג דאמרינן דמולד שני מונה ימי טומאה וימי טהרה לאו משום דולד ראשון בטל לגמרי שאם ילדה נקבה בתחלה וביום שני ילדה זכר נותנין לה ימי טומאה וימי טהרה של נקבה והכי מוכח בפ' המפלת [כה:] בשמעתא דסנדל ואפי' לרבנן דאמרי בכרתות פ"ד מחוסרי כפרה [ט:] ולד שני גורם ומולד שני מונה בין לקרבן בין לטומאה הני מילי היכא דילדה ולד שני בתוך ימי טהרה דראשון דכיון דמספק' להו ימי טומאה דשני אזדו להו קמאי ומשני היא מונה ולענין קרבן נמי כולה כחדא לידה חשיב להו הואיל ולא יצאה לשעה הראויה לקרבן אבל היכא דלא אתחלא ימי טהרה וילדה ולד שני אינו מבטל את הראשון לא לטומאה ולא לטהרה ולענין קרבן לא מתיא אלא קרבן אחד שהרי תוך מלאת היא ולקמן מפרש לה טפי:

פסקה יב

שבעת ימים יכול בין סמוכים בין מפוזרים ת"ל כימי נדת דותה. כך נראה לי פירושו שאם ראתה דם שבעת ימים אין ספק בזה שאחריה' מונה ימי טהרה אבל אם ראתה אותם בהפסקות ראתה יום אחד והפסיקה בשני ראתה בשלישי והפסיקה ברביעי וכן כולם שנמצאת מושכת השביעי לשלשה עשר יכול כל אותם שלשה עשר תהא טמאה מפני השבעה שראתה [בין שראתה] רצופין בין שראתה מפוזרין ת"ל כימי נדת דותה. מה ימי נדתה סמוכים דהא כתי' שבעת ימים תהיה בנדתה שתהא הויה אחת לכולן. שלא תאמר גם כן בנדה שבעת ימים הראשונים אמרה תורה שתהא נדה ואפי' בהפסקות ונמצאו ימי נדה פעמים נמשכין לי"ג יום לכך אמרה תורה תהיה בנדתה שתהא הויה אחת לכולן ומראיה הראשונה מונין לה ז' בין שראתה בשאר ימים בין שלא ראתה ומשם ואילך ימי זיבה. וכן היולדת השבעה ימי הראשונים תהא טמאה בין שתראה בין שלא תראה ומכאן ואילך דם טוהר הוא שהרי הוקשת היולדת לנדה דכתי' כימי נדת דותה תטמא רצופין ולא מפוזרין וזה הפי' שפירשנו כאן בין ליולדת בין לנדה הוא יותר טוב ממה שפירשנו בפרש' הנדה על הנדה כי אותה הפירוש אינו מתפרש בנדה כמו ביולדת שלא מצינו ליולדת נקיים כלל משום טומאת לידה כמו שמצינו בדמים אצל זבה גדולה. וזה הפירוש מתפרש בדרך אחד ליולדת ולנדה.

פסקה יג

מה ימי נדה אינם ראויין לזיבה שאין זיבה אלא לאחר נדה כדכתי' בזבה בלא עת נדתה. ואין ספירת שבעה עולה בהם שאפי' ראתה ג' ימים רצופין בסוף י"א יום שבין נדה לנדה והרי היא מונה שבעת ימים נקיים ואותם נקיים ודאי ראויין הם לתחלת נדה אבל

מ"מ כיון שראתה ג' רצופין מתוך י"א יום שוב אינם ימי נדה ואינה מתחלת נדתה אלא לאחר ספירת ז' שכמו שימי הנדה מערבין ימי הזיבה וספירתן מערבין התחלת ימי הנדה הילכך ימי הנדה אין ספירת ז' עולה בהם לפי שעדיין אינם ימי נדה כך ימי לידתה אינן ראויין לזיבה שאפי' ילדה בתוך י"א שבין נדה לנדה וראתה כל ז' לא נעשת בהם זבה ומשבעה ואילך הרי היא בימי טוהר בליל ז' וטהורה לבעלה ואין ספירת שבעה עולה בהם שאם ילדה בזוב והרי היא צריכה שבעה נקיים הואיל וטמאים הם והרי הוא כמו שראתה והתורה עשאתה כאילו רואה. מיהו לית הלכתא הכי אלא ימי לידתה שאינה רואה בהן עולין לה לספירת זיבתה. והא מילת' ר' אליעזר קתני לה דאמר טומאת יולדת מסתר נמי סתרה בזיבה ואפי' לידה יבישתה דסביר' ליה לר' אליעזר אעפ"י שאינו גורם סותר וכל שכן שאין עולין לה לספירת זיבתה. והכי איתא בפ' בנות כותים [לו:]:

פסקה יד

דותה תטמא לרבות את בועלה פי' בועל יולדת כבועל נדה. לרבות הלילות אע"ג דכתי' וטמאה שבעת ימים הרי הוקשה לנדה ובנדה דרשינן תהי בנדתה לרבות את הלילות. יולדת בזוב שראתה ג' ימים רצופים מתוך י"א ואח"כ ילדה:

פרק א

פסקה א

בשמיני ימול ואפי' בשבת וכו' או אינו אלא מחלליה מות ימות ואפי' במילה וכו' וכן בבהרת שתי הפסקות הללו מפרש אותם במס' שבת פ' ר' אליעזר דמילה [קלב.]. ואין אנדרוגינוס דוחה את השבת פי' ערלתו של זכר דוחה את השבת וזה אינו זכר אלא בריה בפני עצמה היא שלא כדברי ר' יהודה שהוא אומר אנדרוגינוס דוחה את השבת וענוש כרת לכשיגדיל ולא ימול דקסבר זכר ודאי הוא. והתם מפרש לכולה מילת' לר' יהודה. ואין בין השמשות דוחה וכו' פי' שאם נולד ערב שבת בין השמשות נדחה ליום ראשון מספק. ואין הנולד כשהוא מהול דוחה את השבת כולה שמעת' איתא בפרק ר' אליעזר דמילה:

פסקה ז

ושלשים יום בין סמוכי' בין מפוזרי' פי' שאם הפילה תאומים האחד תחלה והשני משהתחילה ימי הטהרה שהרי הפסיקה ביניהם ימי הטומאה של ולד שני יכול תחזור ותשלים ימי הטהרה של ראשון. ולדעת ר' יהודה אצטריך דאמ' ולד ראשון גורם כמאן דאיתיה דמי וליהדר ולימני ליה ימי טהרה קמ"ל דרצופין בעינן וכיון דאתיא טומאה דשני ואפסקא להו תו לא מני להו ימי טהרה לא לראשון ולא לשני דהא ולד שני כמאן דליתיה דמי וראשון עיקר לראשון נמי לא דהא מפוזרים הם. יכול שלשים סמוכים

דכתיב בהו יום ומשמע כל שלשים כיום אחד הן אבל שלשה דכתי' בהו ימים יכול אפי' מפוזרים שאם ספרה השלשים ונשארה השלשה וילדה ולד שני תוך אותם השלשה יכול תחזור ותשלים אותה אחר טומאת השני ת"ל שלשים יום ושלשת הוקשו לשלשים: ושלשים יום ושלשת ימים מה ת"ל כלומ' כיון שמצינו בנקבה שכפל בה ימי טומאה מן הזכר וששים יום וששת ימים לימי טהרה ממילא ידעינן דימי טהרה של זכר חצי ימי טוהר של נקבה הם. שיכול והלא דין הוא ומה נקבה שימי טומאה וכו'. תשב בדמי טהרה להביא את המקשה ג' ימים בתוך י"א דאעפ"י שראתה כל אותם שלשה ימים אעפ"י שבקושי ראתה אין זו יולדת בזוב ובתוך הקושי טהורה לבעלה דקושי סמוך ללידה דאמ' טהרה: יכול תהא טהורה מן הנדה כלומ' אפי' קשתה בימי נדה ת"ל דותה תטמא ואיכא להא מילת' בפ' בנות כותים. בדמי טהרה פי' אעפ"י שרואה מותרת לבעלה. והוא שטבלה לטומאת לידתה:

פסקה ח

ת"ל בכל קודש לא תגע לרבות התרומה פי' תרומה אית בה נטילת נשמה דהא אית בה מיתה ואעפ"י שאין כרת פרט למעשר שני שהאוכלו אין בו לא טומאה ולא כרת: אי מה קדש בנגיעה אף מקדש בנגיעה פי' קדש הא אפקיה רחמנא לאכילתו בלשון נגיעה דכתי' לא תגע ומקדש נמי והוא שנוגע אבל הנכנס לו בלקריקה פי' כמו ארון שאין רגליו נוגעות ברצפה ולא בכותלים. פי' אחר לקריקה כמו מנעלים ובלשון ערבי אל קור"קא מ"מ אינו נוגע בקרקע ויכול ליזהר ליגע בכותלים. ובירושלמי במס' שבת ר' יוחנן וריש לקיש אמרי אלא מן בגין דחזינן אצבעתים דר' מן גו לקריקה פי' אצבע רגלו מתוך מנעלו: מנין שיהא חייב ת"ל ואל המקדש לא תבא והרי בא: עד מלאת ימי טהרה לרבות יולדת נקבה שהיא כמו כן מוזהרת על ביאת מקדש ואכילת קדשים ביולדת זכר וימי טהרה קא דריש דקרא יתירא הוא דהא כתיב לעיל ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה איבעי ליה למכתב בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא עד מלאת הימים אלא שמע מינה להביא ימי טהרה של נקבה:

פרק ב

פסקה א

נקבה אין לי אלא נקבה ודאית או זכר ודאי מנין לרבות טומטום ואנדרוגינוס לימי טומאה וימי טהרה ת"ל ואם נקבה תלד. מיהו ספיק' לחומרא ונותנין לה ימי טהרה דזכר וימי טומאה דנקבה. תלד אין הדבר תלוי אלא בלידה נראה לי כי הוא המדרש שדרשנו

בו למעלה כלומר שילדה אחר הדבור ולא שילדה קודם הדבור ואין משגיחין על עיבורה אם לפני הדבור אם לאחר הדבור אלא בלידה הדבר תלוי וכן דרשנו המקרא הזה למעלה:

פסקה ב

שומעין אנחנו שבעים וכו' מפני שהוא חסר ויש אם למסורת אמר להם לא הייתי צריך להזקק לכם פי' לזה הטעם מפני שיש אם למקרא ושבועים קרינן. אלא זו תשובה לדבר פי' ולא עוד אלא שיש תשובה על הטעם שאמרתי לכם כדמפרש ואזיל:

פסקה ג

וששים יום וכו' יכול בין סמוכין בין מפוזרין וכו' כדפרשינן לעיל לשלשים יום ולשלשת ימים דזכר:

פסקה ד

תשב להביא את המקשה בתוך שמונים של נקבה וכו' כולה שמעתא איתא בנדה פרק בנות כותים [לח:] ופשוטה היא. אבל טמאה טומאת נדה פי' אם קשתה בימי נדה נדה וכאן כמו כן נמי נחשוב לה כל האחד עשר יום מתוך השמונים ויהיו השבעה ראשונים לימי נדה והאחד עשר לימי זיבה. ואם קשתה בתוך השבעה שתתן לימי נדה הרי היא טמאה. ויש מפרשים שכל ימי דם טהרתה אין בהם לא ימי זיבה ולא ימי נדה אלא כך ר"ל שאם ילדה תחלה בימי זיבה כל קושי שיבא לה עוד בתוך השמונים הרי היא טהורה כדין הולד הראשון שאם היתה מקשה ממנו היתה טהורה כך הקושי השני יהיה טהור שלא יהיה חמור הקושי השני שבא בימי טהרה מן הקושי הראשון שהיה בא בימי טומאה אבל אם ילדה תחלה בימי נדה שאלו קשתה בהם היתה טמאה טומאת נדה גם כן הקושי השני שבימי טהרתה טמאה טומאת נדה כי לעולם הקושי השני כדין הקושי הראשון הוא: זהו דעת ר' אליעזר אבל לרבנן לא אלא הקושי לא יהיה חמור מן השופי לעולם. והתם מסייע להו מקרא לר' אליעזר מדכתיב וטהרה ממקור דמיה מחמת עצמה ולא מחמת ולד. ורבנן דרשי תשב בדמי טהרה ישיבה אחת לכל ימי דם טהרתה בין מחמת עצמה ובין מחמת ולד. אבל משתלד ודאי טמאה לידה ולא מפני דמים אלא מפני הלידה כדדרשינן לעיל. וילדה וטמאה שתספור שבעה לולד אחרון. כל זמן שבא ולד תהא טמאה ממנו:

פרק ג

פסקה א

ובמלאת אינה מביאה בתוך מלאת פי' מפני שהוא מחוסר זמן בגופו כך בבעלים ממחוסרי זמן אינם ראויין להקריב קרבנם. יכול לא תביא על הולדות הראשונים פי' שכבר ילדה ונתחייבה אלא ששהתה קרבנותיה ואם תרצה לשלחו בתוך מלאת של ולד

אחרון יכול לא תביא ת"ל תביא. לבן לחייב על בן ובן פי' שאם ילדה עכשו ולאחר השלמת ימי טהרתה הפילה או ילדה הרי היא חייבת קרבן על כל ולד וולד:

פסקה ב

כשהוא אומר או לבת להביא את המפלת אור לשמונים ואחד. פי' ליל שמונים ואחד שכבר יצאו כל שמונים של נקבה אלא שעדין לא הגיע ליום אחד ושמונים ואינה ראויה להביא קרבנה וקסבר לילה אין מחוסר זמן. אי נמי משום דקא רבייה דכתיב או לבת. וכולה שמעתא איתא בכריתות פ"ק [ז:]: אם שוה לו לטומאה לא ישוה לו לקרבן פי' כאלו אמר ועוד אם שוה לו לטומאה ושתי קושיות הקשו בית הלל לבית שמאי וגם הם השיבום על שתיהן וזהו שאמרו הרואה דם אינה מוכחת כלומר לקושיא שאמרתם למה לא נלמוד קרבן מן הטומאה: תשובתכם דאין ללמוד זה מזה שהרי המפלת בתוך מלאת דמיה טמאים ופטורה מן הקרבן:

פסקה ג

לא שנה למנין עולם שלא תאמר נולד יום אחד לפני ראש השנה תעלה לו לשנה. וכשנכנס יום אחד אחר ראש השנה תחשוב אותו בן שתי שנים אלא מונין לו שנה מיום שנולד בו: ובן יונה או תור לחטאת או זה או זה פי' לא כבשה ולא שעירה שלא נתן בה חילופיו אלא מבן יונה לתור אבל לבהמה לא: מה במקום שלא כשרה חטאת העוף עם עולת בהמה פי' כמו במצורע עשיר ובנזיר טהור שמביאין חטאת ועולה של בהמה: כאן שכשרה חטאת העוף וכו' אינו דין שאם תרצה להביא הכל בהמה חטאת ועולה שיהא כשרה ת"ל וכו':

פסקה ה

יכול יהו שניהם מעכבין אותה פי' מלאכול בזבחים:

פסקה ו

וטהרה לאכול בזבחים פי' אבל בתרומה אינה מעכבת כפרה. וביבמות פרק הערל [עד:] מייתי לה מקראי. מלמד שכל דמים שהיא רואה אינו אלא ממקור פי' כל דמים שהיא טמאה מהם בשאר הימים אינה טמאה מהן אלא אם כן באים מן המקור. למעט דם המכה שבצדדין ודם העליה. וכן (דם) אמרו במשנת נדה פרק כל היד [יז:] משל משלו חכמים באשה החדר והפרוזדור והעליה. דם החדר טמא שהוא דם המקור שהוא בית הרחם: דמיה מלמד שדמים הרבה טמאים באשה במסכת נדה פרק כל היד [יט.] מייתי להו דמיה ממקור דמיה והיא גלתה את מקור דמיה הרי כאן ארבעה. והשחור אדום הוא אלא שלקה. והתם מפרש להו להנך כולהו:

פסקה ז

תורת היולדת להביא את האשה שיש עליה ספק חמש לידות וספק חמש זיבות וכן חמש לידות ודאות או חמש זיבות ודאות שמביאה קרבן אחר ואוכלת בזבחים ולהכי רבי רחמנא תורה לקרבן אחר להתירה בזבחים אבל להפטר ידי חובתה כיון שהן ודאות חייבת להביאן כדאמרן לעיל. לבן לחייב על כל בן ובן זו משנה ראשונה אבל כיון שראו הדוחק של קינין חזרו ואמרו שאפילו ודאות אין עליה חובה אעפ"י שכבר נתחייבה בכל לידה ולידה להביא קרבן: אם עברה ושהתה הרי היא כאשה שנטמאת טומאות הרבה אעפ"י שחייבת לטבול בכל טומאה וטומאה בזמנה דטבילה בזמנה מצוה ואינה רשאה להשהותה אעפ"י כן אם עברה ושהתה טובלת טבילה אחת לכולן והיא טהורה אף קרבן זה כיון שאינו בא לכפרם אלא להכשירה בזבחים הרי היא כטבילות ומביאה קרבן אחד והשאר אין עליה חובה: ובתחלה כמו כן היה דעת החכמים כך אלא שלא רצו לגלות מפני הפשיעה כדי שלא תפשע ותשהא קרבנותיה כדי להפטר בקרבן אחד. וכיון שראו הדוחק שנדחקו ביוקר הקינין גלו את הטעם ולמדו אותו בפרהסיא וכולה שמעתא איתא בכרתות פרק קמא [ח.]:

פרק ד

פסקה א

יכול אף ללידה אף לזיבה תביא קן אחד פי' ותהא טהורה לאכול בזבחים כמו שהיא טהורה בחמש לידות וחמש זיבות ת"ל זאת. או לנקבה להביא המפלת סנדל או שליא וכו' פי' שתהא יושבת לנקבה. מיהו ימי טומאה לבד אבל ימי טהרה אין נותנין לה אלא כזכר מפני שהוא ספק זכר רבינו אותם לטהרת זכר. והכא מרבינן להו לטומאה אף בנקבה הייתי אומר התורה רבתה אותם אצל זכר ולעולם בין לטומאה בין לטהרה לכך רבתה אותם אצל הנקבה להחמיר עליהם: אין לה לא ללוות ולא לעסוק באומנותה שאם מצאה ללוות לווה ומביאה ואם יש לה אומנות והשכר מצוי לה עוסקת באומנותה. אבל כשאין לה אחת מכל אלה שאינה מוצאת ללוות ואין לה אומנות או שיש לה אומנות ואין המלאכה מצויה אצלה לא תמתין עד שישתנה הזמן אולי תמצא ללוות או לעסוק באומנותה אלא מביאה מיד קרבן עני. יש לה שה ואין לה כל צרכיו פי' הנסכים או שאין לה הוצאת הדרך להביאו שמה:

פסקה ב

ולקחה שתי תורים שנים היא מביאה ואינה מביאה שלשה כלומר שאינה צריכה להביא שנים תחת העולה של בהמה כמו שמצינו במטמא מקדש וקדשיו שמביא חטאת בלבד כבשה או שעירה כשהוא עשיר וכשהוא עני מביא שתי תורים חטאת ועולה אף כאן

תביא שתי תורים לעולה תחת עולת בהמה והשלישי לחטאת: והדין הוא זו מביאה מהשג יד פי' אם לא תשיג ידה וכן מצורע וכו' ומה מצורע אינה מביא אלא אחת תחת אחת כי בעשירות מביא חטאת בהמה ועולת בהמה ואשם. ובדלות חטאת העוף ועולת העוף ואשמו וכו': ואל יוכיח מטמא מקדש שאינו מחוסר כפורים פי' אעפ"י שהוא חייב קרבן לכפרתו מכל מקום אינו מעוכב לאכול בזבחים בשבילו: דנין מי שאין העני שלו מביא בהמה וכו' ואל יוכיח מצורע שאף בעניות מביא אשם שהוא בהמה:

פסקה ג

אחד לעולה ואחד לחטאת כל מקום שנתחלפה חטאת פי' מעשירות לדלות. ובזבחים פ' כל התדיר [צ.]מייתי לה להא ברייתא ומפרש התם שלא הקדימה הכתוב להקרבתה אלא למקראה בלבד וטעם הוא נותן למקרא מה טעם שינה וקדמה מה שלא עשה כן בכל מקום שבכל מקום כתוב אחד לחטאת ואחד לעולה ומפרש ואומר מפני שיש בה השינויין הללו לכך שינה בה והקדימה במקרא והטעמים הללו הם מפני שיש חשיבות בעולה זו משאר עולות שזו יש חליפין כמו חטאת שבמקום אחר וזו שוה לחטאת שהחטאת אינה מכפרת. ודין הוא שיהא מעלה לחטאת במקומות אחרים: וכן במקומות אחרים באים שנים במקום החטאת הילכך יש לה מעלה לחטאת על העולה אבל כאן שאין שנים באים תחת החטאת ולא תחת העולה אין מעלה לחטאת על העולה ולכך הקדימה במקרא כאן אבל בהקרבתה לעולה חטאת קודמת לעולה שעמה והתם מפיק טעמא מקרא: ד"א מה ת"ל אחד לעילה ואחד לחטאת כלומ' למה הקדימה במקרא ללמד שבכל מקום שנאמר אחד לחטאת ואחד לעולה אם הפריש חטאתו תחלה יביא עולתו ממין חטאתו ואם הביאה ממין אחר יכפול ויביא ממין חטאתו והראשון קרב נדבה וכאן שהקדים הכתוב עולה לחטאת יכול אם הביאה תחלה עולתה תור ואח"כ חטאתה בן יונה שתכפול ותביא חטאתה תור ממין עולתה לכך הקדימה לומר שאם קדמה הפרשת עולה לחטאת כמו כן תלך החטאת אחר העולה ת"ל אחד לעולה ואחד לחטאת וכפר עליה. כלומר אחר הכפרה הכל הולך והיא החטאת בין מוקדמת בין מאוחרת: מכאן אמרו וכו' בן עזאי אומר הולכין אחר הראשון בין חטאת שכבר הקדימה במקרא אינה מעכבת ואין לה מעלה על עולה אחרת. ואיפשר שלבן עזאי הוא המדרש שאין מעלה זו לחטאת על העולה להפרשת המינין מ"מ לענין עירוב אכילת זבחים יש לה מעלה ולהכי אהני וכפר דסמכינן רחמנא לחטאת לומר שהחטאת מעכבת לאכול בזבחי' ולא העולה: ומיהו בין לרבנן בין לבן עזאי אין מביאי' תורים כנגד בני יונה ולא בני יונה כנגד תורים: ובספרי נפק' לן אם הפרישה אחת מהן תחלה בין לעולה בין לחטאת צריכה

היא להפריש השני ממין הראשון בין שהראשון עולה בין שהראשון חטאת. וכל שכן אם קדמה והקריבתו ראשון ראשון שכבר נפטרה בה ידי חובתה מן הראשון ואינה רשאה עוד להפריש את השני ממין אחר שלא נחלקו אלא כשהפרישה את שתיהן משני מינין דבן עזאי סבר הולכין אחר הראשון והוא קובע השני למינו: ורבנן סברי חטאת קובעת את העולה למינה בין שהיא ראשונה בין שהיא אחרונה שהרי עדיין לא יצאה ידי חובתה באחת מהן עד שהפרישה את שתיהן הילכך חטאת קובעת ותכפול עולתה ממין חטאתה. וכבר הארכתי בענין זה בפירוש מסכת קינין פירוש מבואר:

תזריע פרשת נגעים

פרק א

פסקה א

אדם כי יהיה בעור בשרו מה ת"ל פי' היה לו למכתב איש כדכתב בנתקים ובבהק ובקרחת וגבחת וכדכתי' בשאר מצות ומאי טעמא שני קרא בדיבוריה לפי שנאמר ואיש או אשה כי יהיה בעור בשרם בהרות בהרות לבנות. וכתיב וראה הכהן והנה בעור בשרם בהרות כהות לבנות בהק הוא פרח בעור טהור הוא. ואין צריך לומר בהרת שאין בהם מראות נגעים ושלא באו לכלל פי' שלא באו לכלל טומאה כלל שלא באו לכלל מאי כגון בגוי עד שלא נתגייר. במומו עד שלא נגלה בראש או בזקן שלא נקרחו. בשחין ובמכוה ובקרחת המורדים פי' שלא נרפא העור כלל וכולהו מפרשי דוכתיהו לטהרה כגון אלו לא הוצרך לומר בפרשת בהק שיהו טהורות דהא כל חד וחד מתפרש בדוכתיה דהוא טהור אלא אפילו בהרת שהיו בהן מראות נגעים ועכשו באו לכלל טומאה כגון שנולדה בגיות ועכשו נתגייר. בקטן ואחר כך נולד. בקומט ונגלה פירוש שנתמעטו הקמטים מחמת בריאות ונגלה הנגע בראש ובזקן. וחזרו ונקרחו בשחין ובמכוה וקרחת המורדין ונעשו צרבת כלומר שנרפא העור מן המכה ונעשה צרבת על גבה כקליפת השום שהן עכשו ראויין לטמא כנגע בהרת ואפילו הכי כיון דתחלתן נולדו במקום טהור כדמפרשי בדוכתייהו טהורים וכולהו איתנהו בכלל בהק טהור דלהכי כתיב התם בהרות בהרות לבנות ולבסוף כתיב בהרות כהות לבנות כהות הם למטה מארבע מראות נגעים אבל נולדו במקום טהרה אעפ"י שחזרו לכלל כי הנך והנך דחזרו לכלל אם נשתנו מראיהן בין להקל בין להחמיר ר' אלעזר בין עזריה מטהר דבכלל בהק הם ר' אלעזר חסמא אומר וכו' ר' עקיבא אומר בין להקל בין להחמיר תראה תחלה לכך נאמר אדם כי יהיה וכו' האי קרא ר' אלעזר חסמא ור' עקיבא דרשי ליה. אבל ר' אלעזר בין עזריה לא דריש ליה.

להקל ולהחמיר דאמרינן הכא ומפרש לה במסכת נגעים פ"ו. כיצד להקל היתה כשלג ונעשת כסיד או שהיתה כצמר לבן ונעשת כקרום ביצה או מספחת שאת או מספחת עזה וזהו להקל. ולהחמיר כיצד היתם כקרום ביצה ונעשת כצמר לבן היתה כסיד ונעשת כשלג: וקשיא לי דמאי טעמא לא חשיב בהן נגע שנולד בו קודם הדבר ועמד בו לאחר הדבר דהוא טהור כדאיתא בסמוך. ואיכא למימר דהויא בכלל גוי עד שלא נתגייר ואח"כ נתגייר. שהרי ישראל קודם מתן תורה בני נח היו ובשעת מתן תורה נתגיירו ונכנסו תחת כנפי השכינה בטבילה ובהזאה כדכתיב: ויקח משה את הדם ויזרוק על העם.

פסקה ד

שאת זו שאת בהרת זו בהרת: ה"ג ספחת שני לשאת ומראה הנגע עמוק אלא שני לבהרת פי' למה לי דכתב הנגע ליכתוב ומראהו עמוק אלא לרבות תולדה לבהרת והכי איתא במסכת דשבועות [ו:] דספחת טפלה לשאת. מיהו התם מייתי טפלה לבהרת בגזרה שוה דנאמר לבנה בשאת וכו' במתניתא תנא הטיל הכתו' לספחת בין שאת לבהרת וכו' והכא מייתי טפלה לבהרת ממראה הנגע עמוק ותנאי נינהו איכא דמייתי לה מהכא ואיכא דמייתי לה מהכא: והיה מלמד שמצטרפין זה עם זה דוהיה אכולהו קאי דאיבעי ליה למימר והיו אלא מדכתב והיה משמע אפילו נגע אחד יהיה משניה' מצטרפין. ומפרש בריש מסכת שבועות שאין תולדתו של זה מצטרפה לא עם אביו של זה ולא עם תולדתו של זה שלכך נקראת תולדתו לומר כי הוא זה אביו ועמו מצטרף ולא עם האחר אבל האבות שניהן מצטרפין ותולדה מצטרפת עם אביה לפטור ולהחליט ולהסגיר פי' לפטור שאם היה כגריס בהרת וכגריס שאת זו בצד זו והסגירו כשחוזר ורואהו בסוף שבוע נתמעטה אחת מהם מכגריס פוטרו והוא טהור ולא נאמר שנחשוב אותו כשני נגעים ואעפ"י שנתמעטה האחת עדיין השנית במקומה ויסגירנה אלא מטהרו מיד כאילו הוא נגע אחד שנתמעט ולהחליט בפשיון שאם היה הנגע בהרת ובסוף השבוע פשה ממראה שאת או מסיד ההיכל מחליטו ולהסגר שאם היה כחצי גריס בהרת וכחצי גריס שאת מסגירו: בעור בשרו של נראה פי' מדלא כתיב בעור הבשר שמע מינה דבתר עורו של נראה משערינן. ואם הוא גרמני פי' לבן הרבה אעפ"י שבבהרת שהיא עזה נראית בעינו כהה למטה מארבע מראות זהו להקל והכהה ככושי נראית עזה והוא טמא וזהו להחמיר:

פסקה ה

ר' ישמעאל אומר בית ישראל אני כפרתן הרי הן כאשכרוע פליג ר' ישמעאל ואומר שאין הגרמני והכושי טמאים כלל מפני שאין אנו יכולין לעמוד בהם על תוכם מראה הנגע אלא הבינוניים מטמאין בנגעים ואיהו קא דריש בעור הבשר דכתי' בסמוך: ר' עקיבא

אומר יש לציירים סמנין וכו' פליג ר' עקיבא ואמ' אף הגרמני והכושי מטמאין בנגעים ולא להקל ולא להחמיר אלא מביאים סמנים בינוניים ומציירין בהם סביב הנגע ונראה הנגע כאילו הוא בעור הבינוני ותרויהו דרשי בעור הבשר. ר' יהודה אומר כתוב אחד אומר וכו' לפי שמצינו מראות נגעים להקל ולא להחמיר כדאיתא בפרשת שחין. וטמא אותו את הודאי הוא מטמא [ואין מטמא] את הספק עד שלא נזקק לטומאה: וכן מצינו שנותנין לו כל ימי הרגל וכל ימי המשתה כדאיתא לקמן. והכא נמי להקל יראה הגרמני כעורו ואם נראה כהה טהור הרי קיימנו בעור בשרו אבל בכושי לא תראה בעורו אבל מצייר לו מבחוץ סם בינוני כדי לעמוד על מתכונתו של נגע וזהו בעור בשרו להקל. וחכמים אומרי' זה וזה כבינוני פי' בסם בינוני: קשיא לי חכמים היינו ר' עקיבא: ואיכא למימר דלפרושי קא אתו מאי דרשינן בעור בשרו כדאיתא בסמוך:

פסקה ו

בעור בשרו נגע מלמד שכל הרואה אותו הוא מצטער עליו וכל שכן הוא עצמו: ענין אחר ר' יהודה וחכמים אליבא דר' עקיבא פליגי דאית ליה סם בינוני והוא לא פירש אם לכל אדם אם לגרמני ואתא ר' יהודה למימר לא לכל אדם אלא לכושי ורבנן אמרי לכל אדם והא דדרשי' מלמד שהוא מצער מנגע קא דריש דהוה מצו למכתב והיה בעור בשרו צרעת אלא מדכתב נגע אלמא חולי שמצער הוא: ואיפשר שהוא סימן לטומאה שאם אינו מרגיש בה אינו מין צרעת. וכשהוא אומר לנגע משמע שאף אחרים מצטערים ממנה מריחה לומר שיתרחקו ממנו וזה הפירוש הוא העיקר: קשיא לי לר' עקיבא דאמר מביא סם בינוני ומקיפו היכי מתחזי ביה פשיון בסוף שבוע: ואיכא למימר דלבתר דחזי ליה ואיקיים ליה במראה הנגע מוחקו לאותו סם: צרעת כגריס פי' ילפי' צרעת מצרעת האמורה בנגע מחיה דמהתם ילפי לנגעים שהוא כגריס כדאיתא לקמן בפרש' שאת:

פרק ב

פסקה א

בשביעי יכול בין ביום בין בלילה וכו':

פסקה ב

ושער מיעוט שער שתי שערות עד שיפרט לך אחת כדדרשינן ועד אין בה וכו' מדכתי' לא יקום עד אחד באיש וכו' ממשמע שנאמר עד אינו יודע שהוא אחד אלא זה בנה אב כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרט לך הכתוב אחד וכולהו ילפינן להו מהתם. ר' יהושע אומ' כהה ופרכינן במסכת נזיר מאי כהה אמר רבא כהה וטהר כלומר סימנא דטהרה נקט שלא יחליטנו באותו שער אלא יסגירנו ושמא יהיה טהור. ומפרש התם

טעמא משום דספק נגעים להקל מדכתי' לטהרו או לטמאו פתח בו הכתוב לטהרה. ובכתובות [עה:] מפרש טעמ' משום דאוקי גופיה אחזקתיה:

פסקה ג

שתי שערות עיקרן וראשו משחיר טמא שהרי בנגע הפך לבן. כמה יהא לבנוניתו ר' מאיר אומ' כל שהו דבתר עיקרא אזלינן והוו להו ככולן לבנות. וחכמים אומרי' כשיעור כדי שיהו ניטלות בזוג וכל חד וחד כדאית ליה במס' נדה [נב:]. אמר ר' מאיר שלא יהו בני אדם מדמין שבגולם הם נידונין אלא חזר שער לבן טמא ושאינו לבן טהור. כך נראה לי פירושו שחזר ר' מאיר ואמר מן התורה ודאי אפי' כל שהו טמא דבתר עיקרא אזלינן מיהו כדי שלא יהו בני אדם סבורין שבכהן בור הם נדונין שאינו יודע הלכות נגעים לפי שלפעמים שלא יראה לובן העיקר ויהיו סבורין לומר דשער שחור טמא אותו. לפיכך נאמר לכהן שלא יחליטנו עד שיהא חודו העליון של שער לבן אלא יעמוד בהסגר ואם עמד בעיניו שתי שערות ישתוק ממנו. ואי קשיא לך הא דאמרינן לקמן בסוף נתקים טהור הוא וטהרו הכהן לפי שאם אמר הכהן על טמא טהור שאינו טהור. התם שכבר בא עליו שם מוחלט ואם בא הכהן לטהרו ומחליטו בחנם אינו טהור אבל אם לא נקרא עליו שם מוחלט לעולם לא יהיה מוחלט עד שיחליטנו הכהן ואם ישתוק יהיה טהור עד שיטמאנו כדדרשינן לעיל שאין טומאה וטהרה אלא מפי כהן:

פסקה ד

והנה הנגע עמד בעיניו שאם העז וכהה כאילו לא העז. ואם כהה והעז כאילו לא כהה דלשון והנה משמע במה שלפניו ושמע מינה דלא קפיד רחמנא על שינוי הנגע אלא בסוף שבוע שאם כהה בסוף שבוע אעפ"י שהוא מארבע מראות טהור ואם העז בסוף שבוע תראה בתחלה מפני שהוא כנגע אחר אבל העז או כהה באמצע שבוע כיון שחזר לתחלתו בסוף שבוע בשעה שבא הכהן לראותו אין לכהן אלא מה שעיניו רואות ויסגירנו שנית:

פסקה ה

וראה הכהן אותו שנית והנה כהה ולא פשה וטהרו אי כתיב והנה כהה ולא כתיב הנגע הייתי אומר עד שיכהה למטה מארבע מראות לא יהיה טהור ת"ל הנגע משמע יש עליו נגע: ואם אמר והנה הנגע לא פשה וטהרו. יכול עד שיעמוד במראיו בשבוע שני לא יהיה טהור אבל אם ישתנה כלל בין להעז בין לכהה תראה בתחלה ת"ל כהה וטהרו: פירוש אחר יכול אם הנגע במראיו הראשון אמרה תורה אם לא פשה טהור ואם פשה טמא הא אם כהה כלל כלל [לא] אעפ"י שפשה יהיה טהור ת"ל כהה הנגע רבותא הוא דאעפ"י שכהה בעיניו לא פשה ואם לא כהה ולא פשה נמי טהור דקיימא לן עומד באדם בשבוע

שני טהור והכי איתא בסמוך. ואם העז בשבוע שני נמי תראה בתחלה אעפ"י שלא פשה כדאמרינן בשבוע ראשון:

פסקה ו

והנה כהה הנגע שאם העז וכהה כאלו לא העז הנגע שאם כהה והעז כאלו לא כהה וכו' כדאמרינן בשבוע ראשון שהעז אמצעי לא הזיק כלל כדי לדונו בנגע חדש. ואם כהה נמי באמצע וחזר למקומו בסוף שבוע כאלו לא כהה בעולם והרי עמד במקומו טהור. הרי למדנו עכשו כי העומד בעיניו בלי פשיון אינו מחליטו לאדם כלל: ולמדנו בשבוע הראשון ובשבוע השני: ועכשו שאל למה הוצרכו שניהם לפרט והיה לומר והסגירו שבעת ימים שנית וראהו ביום השביעו שנית וטהרו. ובודאי מסתמא על עומד בעיניו ולא פשה וכל שכן על כהה קאמר שאם פשה כבר אמור בשבוע ראשון ולא פשה הא אם פשה טמא. ועוד דבהאי נמי ואם פשה תפשה טמאו. וא"ת הייתי אומר שמא על כהה למטה מארבע מראות קאמר וטהרו אבל בעומד בארבע מראות לעולם טמא ומאי שנא משבוע ראשון שאפי' עמד בעיניו ממש אין מחליטו ועל כרחך עמד בעיניו נמי קאמר וטהרו. ולמה הוצרך לפרט כי העומד בשבוע שני שורף אעפ"י שלא פשה ואם כהה למראה שני נמי קורע ושורף מה שקרע. הייתי אומר אף באדם כן אעפ"י שבשבוע ראשון אין מחליטו בעומד בשבוע שני מחליטו אף בעומד בעיניו לכך הוצרך הכלל ופרט בראשון:

פסקה ז

אין מסגירין את המוחלט ואין מחליטין את המוסגר פי' שאם החליטו בנגע שיש בו שער לבן ואח"כ נולד בו נגע אחר בלא שער לבן אין מסגירו באותו נגע. ואם נרפא מן הנגע הראשון מיד לאלתר הוא מטהרו בצפרים ואינו נמנע ואח"כ יסגירנו בנגע השני: ובין כך ובין כך טהור כדין מוחלט הנרפא ליכנס לפנים מן המחנה ומלטמא בביאה ומלטמא משכב ומושב. אי נמי לחומרא שאם החליטו בנגע הראשון והסגירו בנגע השני אין עולה לו הסגר מתוך ימי חלוטו עד שיתרפא מנגעו הראשון ואחר כך ימנה לו ימי הסגר שאם עברו עליו שני שבועות תוך חלוטו ועמד השני בעיניו אינו טהור ממנו עד שימנה לו ימי הסגר אחר רפואת חלוטו הראשון: ואין מחליטין את המוסגר תוך ימי הסגרו אינו יכול להחליטו אעפ"י שנולדו לו סימני טומאה לא לאותו נגע ולא לנגע אחר ואם הלכו סימני טומאה תוך הסגרו אין עליו תורת טהור מתוך החלט אלא תורת טהור מתוך הסגר ואינו טעון צפרים ואינו טעון עכשו פריעה ופרימה: ואין מסגירין את המוסגר שלא יעלה לו הסגר לנגע שני מתוך הסגרו הראשון כדפרשי' לעיל: שאין טומאת חלט שני חלה עליו עד שיתרפא ויביא צפרים על הראשון ונפקא מינה לביני ביני כדאמרן לעיל וגזירת

המלך היא שאין טומאה חלה על טומאה אבל אם החליטו בשער לבן והלך שער לבן וחזרה לו מחיה תחת שער לבן או פשיון תחת שער לבן טמא כדדרשינן לקמן באם פשה תפשה ולא דמי האיך למחליטין את המוחלט שהרי כבר הלך סימני טומאה הראשון. אי נמי באותו נגע עצמו שאני שאפילו עד שלא הלך שער לבן באה לו מחיה אם הלך לו שער לבן טמא משום מחיה מפני שהנגע בטומאתו הוא עומד:

פסקה ח

יכול לא יאמר לו הרי אתה מוסגר בזה ומוחלט בזה וכו' פי' אם באו לו שני נגעים בתחלה עד שלא הסגירו וראה דין הסגר באחד ודין חליטה באחד אומר לו הרי אתה מוסגר בזה ומוחלט בזה ואם יתרפא מן החלט לשני ימים או לשלשה לא יוכל לטהרו עד ימי הסגרו וכן כולו לפי שלא נקרא עליו שם טומאה בתחלה ולא שנא אם היו בו שני נגעים קודם שבא לפני כהן או שנולד לו השני אחר שבא לידי כהן קודם שיסגירנו מסגירו ומחליטו על שניהם כדאמרינן והכי דרשינן לקמן והנה שאת: והא דתנן במסכת נגעים פ"ג אין רואין שני נגעים כאחד בין באיש אחד בין בשני אנשים אלא שרואה את הראשון ומסגירו ומחליטו ופוטרו וחוזר לשני: אין מסגירין את המוסגר ואין מחליטין את המוחלט וכו' מחזי השתא דפליג מתני' אברייתא דהכא דאמרינן הכא שיאמר לו הרי אתה מוסגר בזה ומוחלט בזה: לא קשיא מידי דהכי קאמר אין רואין שני נגעים כאחד כלומ' שיתן עיניו בו בשעה שהוא רואהו אלא כיצד הוא עושה רואה את הראשון לגמרי ומסגירו ומחליטו ופוטרו וחוזר לשני. השתא לשני אנשים שמסגירין או מחליטין או פוטרן וחוזר לאיש השני כמו שבא לפניו ראשון כך יחתוך דינו ראשון ולא יענה את שיראה את השני מאי טעמא דהא איתקוש ריבים לנגעים:

פסקה ט

וטהרו הכהן מספחת היא אעפ"י שנשתנו מראיו לאחר הפטור בין מכהה לעזה בין מעזה לכהה וחזרה למקומה הראשון לעולם טהור אלא אם כן פשה אבל אם כהה למטה מד' מראות וחזרה למקומה כנראה מתחלה שהרי היא כמי שהלכה לגמרי וחזרה והוא נגע בתחלה ואם הלכה לגמרי לדברי הכל תראה בתחלה והכי איתא במשנת נגעים פ"ד: או יכול אעפ"י. שהלך וחזר מקצת הגריס לאחר הפטור וחזר למקומו יהיה טהור ת"ל היא. מה יעשה לה ר' יהודה אומ' תראה בתחילה פירוש כאלו הוא נגע חדש. וחכמים מטהרין קסברי רבנן שעדין מקצת הגריס עמד במקומו כשחזר הגריס למקומו חזר ואינו נוגע בתחלה אלא אם כן הלך כולו וחזר והכי איתא לפלוגתייהו במשנת נגעים פ"ד: כנסה ופשתה או פשתה וכנסה ר' עקיבא מטמא וחכמים מטהרין ואחר הפטור קא מיירי דעלה קאי ור' עקיבא דמתניתין היינו ר' יהודה דהכא: והא דקתני התם דמשמע מחליט

אכנסה ופשתה ובפשתה יותר מכמות שהיתה קאמר ר' עקיבא סבר בין דאיכא מקצת הנגע הראשון שעמד במקומו מעולם והרי פשה אחר הפטור כדכתיב ואם פשה תפשה אחרי הראותו אל הכהן לטהרתו כי הפשיון לכל נגע הוא פשה ורבנן סברי כיון שהלך מקצת הגריס הראשון שוב אין לו לכל הנגע לפי שאין פשיון מטמא אחר הפטור אלא אם כן עמד כל הנגע במקומו כדכתיב ואם פשה תפשה המספחת בעור המספחת הראשון: הפסקא שהבאתי ממשנת נגעים הריני כותבה על הסדר כאן: הלכה וחזרה בסוף שבוע הרי היא כמו שהיתה ובלבד שלא תתמעט מארבע מראות כנסה ופשתה או פשתה וכנסה ר' עקיבא מטמא וחכמים מטהרין פי' בלבד שלא תתמעט הא אם נתמעטה כלל מכמו שהיתה טהורה בין שהוא כגריס בין שהוא יותר מכגריס שהרי לא פירש בה כגריס וכך פירשתי לעיל: ולאחר הפטור תראה בתחלה פי' אם הלכה לאחר הפטור וחזרה נדונת כנגע חדש זהו כשהלכה כולה אבל בכנסה ופשתה שהוא במקצת פליגי ר' עקיבא ורבנן בסיפא: היתה עזה ונעשית כהה או כהה ונעשית עזה פירוש וחזרה למראה הרי היא טהורה כמו שהיתה ולאחר הפטור קאי כדדרשינן הכא וטהרו הכהן מספחת היא אעפ"י שנשתנו מראיו ובלבד שלא תתמעט מארבע מראות וחזרה לראיה תראה בתחלה: כנסה ופשתה או פשתה וכנסה ר' עקיבא מטמא וחכמי' מטהרין אל אחר הפטור קיימי: ור' עקיבא דמטמא בכנסה מכגריס ופשתה יותר מכגריס הוא דמטמא משום דחשיבי ליה דפשתה אחר הפטור הכתוב במקרא הואיל ונשאר בו מקצת מן השיעור הראשון כדפרשינן לעיל: ובפשתה וכנסה ודאי לא מטמא ר' עקיבא טומאת חלט אלא תראה בתחלה. ודוקא שפשתה וכנסה קודם שתראה לכהן וקסבר ר' עקיבא כיון דפשתה שאלו הראה מיד לכהן היה מחליטו עכשיו שחזרה וכנסה לשעורה נראית בתחלה: ואילו הראה לכהן מיד אחר הפשיון היה נסגר וכשחזר לשעורה כבר הלך הפשיון והוא טהור מיד ועכשו ששהה ולא תראה יראה בתחלה ויסגור: ורבנן סבירא להו לתרוייהו טהור לגמרי בפשתה וכנסה קסברי כיון דלשעורה הראשון הדרא קודם שהראה לכהן אותו הפשיון אינו מזיק לו כלל וכאלו לא פשתה דמי בכנסה ופשתה נמי אע"ג דפשתה יותר מכשיעור הראשון אפילו הכי טהור כיון דמקצת הנגע עמד במקומו אינו נגע חדש ואע"ג דהדר ופשה אינו מטמא שלא טמאתו התורה אלא במספחת הראשונה כלה שעמדה במקומה ופשתה שאין פשיון מטמא אלא בזמן שבא על הנגע הראשון והשיעור הראשון ואם יש פשיון כגריס בזה [מטמאים] ואם לא היו חכמים מטהרים (אלא) [ולא] תראה בתחלה מפני הפשיון ההוא. ויש מפרשים אהא דרבי עקיבא אפי' בכנסה ופשתה לשיעורה הראשון ולא בנגע שהוא כגריס היה ר' עקיבא מטמא אלא בנגע שהוא יותר

מכגריס וכנס ועמד על גריס ואח"כ חזר לשיעורה טמא מוחלט לדברי ר' עקיבא דקסבר כל נגע שהמחיה או שער לבן מחליטין אותו הפשיון מחליטו הילכך כשפשה אפי' כל שהו על הגריס הנז' אעפ"י שעמד הראשון טמא ואם פשה תפשה קרינא ביה: ורבנן סברי לא הוי פשיון אלא אם כן פשה על השיעור שפטרו ממנו: אבל היכא דהוי הנגע כגריס מכוון וחזר ממנו מקצת והלך לשיעורו לא מטמא ליה ר' עקיבא אלא תראה בתחלה והיינו כר' יהודה דהכא דר' יהודה לא איירי אלא בנגע וזה הדרך יש לו פנים: הרי הבאתי אותה הפיסקא כאן עם פירושה מפני שצריכה לפנים: ואין לזוז מפירושה זה כדי להעמיד הגמרא הזאת השנוייה בספרא שוה לגרסת המשנה: וראיתי בפירושי הרב צרפתי ז"ל שכתב בפירושי התורה [דברים] שהם סותרים דברינו וסותרין הגמרא השנוייה כאן בספרא והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע:

פסקה י

וכבס בגד היה יכול לכתוב מה ת"ל וכבס בגדיו לומר שהוא מטמא משכב ומושב ומטמא בביאתו לבית כל אשר בבית דכתיב אל נא תהי כמת ועכשו שטהר אינן מטמא כל אלו הטומאות: וטהר משמע מעיקרא ומשמע נמי השתא ומאי ניהו מעיקרא שהוא טהור מפריעה ופרימה. וטהור השתא מתגלחת וצפרים. יכול הוא מזוקק ר"ל שלא יזקק לו עוד כהן לזה הנגע ת"ל ופשה יטמא וזו החומרא יש בין זה למי שטהור מן החלט שאם נחלט בפשיון והלך הפשיון והביא צפריו וטהור אעפ"י שחזר ופשה בתחלתו. ודבר זה למדתי אותו מן המשנה בנגעי בתים:

פסקה יב

החליטו בשער לבן הלך שער לבן וחזר שער לבן. וכן מחיה או פשיון פירוש או שלא חזר שער לבן אלא שבאה מחיה תחתיו או פשיון בתחלה בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני אחר הפטור הרי כמו שהיה פי' ומתי החליטו בשער לבן בתחלה פירוש מיד אפי' קודם הסגר כדכתיב קרא. (אי נמי בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני אחר הפטור הרי הוא כמו שהיה פי' ומתי החליטי בשער לבן בתחלה פי' מיד אפי' קודם הסגר כדכתיב קרא) אי נמי בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני כשיבא הכהן לראות ביום השביעי שנית או לאחר הפטור שפטרו מהסגרו אם נולד לו שער לבן מחליטו ואם הלך וחזר הרי הוא מוחלט כמו שהיה בין שחזר השער הלבן למקומו בין שבאה לו מחיה או פשיון תחתיו ועכשיו דבר זה כשהחליטו בשער לבן מתחלה וכו' כדאמרן. וכן הדין כשהחליטו במחיה מתחלה והלכה המחיה וחזרה או שנולד תחתיה שער לבן או פשיון ומתי החליטו במחיה או בסוף שבוע וכו'. כדאיתא בשער לבן. אי נמי שהחליטו מתחלה בפשיון והלך הפשיון בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני או לאחר הפטור אבל פשיון

בתחלה קודם הסגר לא מטמא כדאיתא בקראי ודרשינן ליה בסמוך וכל הני דרשינן להו מפשה תפשה דהוה ליה למכתב אם תפשה. יכול יהא הפשיון מטמא בתחלה פי' קודם הסגר כמו שמטמא שער לבן או מחיה שאם בא לפני כהן ובתחלת נגעו היה כגריס ועד שלא בא לפני כהן חזר להיות כסלע יכול יהא הכהן מחליטו מיד ת"ל אחרי הראותו אל הכהן ועדין אני אומר אם ראהו הכהן מתחלה שהוא כגריס ועד שלא הסגירו ראהו שפשה וחזר להיות כסלע הריני קורא בו אחרי הראותו אל הכהן ויחליטנו ת"ל לטהרתו אינו מחליטו אלא משעה שהוא רואהו מתוך ימי טומאה לטהרה דהיינו לאחר הסגר שהכהן בא לראותו אם יטהרנו מטומאתו אבל קודם הסגר אין ראייתו מטומאה לטהרה אלא מטהרה לטומאה:

פסקה יד

והנה פשתה המספחת בעור לימד על הפשיון שאעפ"י שנשתנו מראה משפשה ואפי' מעזה לכהה טמא עד שילך לו לגמרי או עד שיכהה למטה מד' מראות וקא דריש ממספחת קרא יתירא כלומר מספחת מ"מ: צרעת היא הרי זה בא ללמד על הפשיון שאינן מטמא אלא מד' מראות שאמרנו והיינו דקא אמרינן ובהם המראות נאמר פתוך וירקרק ואדמדם מן המראות הם ואיני יודע על איזה ד' מראות נדונהו לכך אמר ובהם המראות כלומר שהם נוהגות בעור הבשר. מיהו בין שהפשיון ממראה הנגע בין שהוא ממראה אחר מטמא כדפרשינן לעיל. היא פרט לשפשתה לבהק פירוש דקיימא לן פשיון הסמוך כל שהוא והרחוק כגריס כדאיתא לקמן בנגעי בגדים. ואע"ג דבנגעי אדם לא אשכחן ליה בפירוש מיהו שמעינן ליה מכללי דמתניתין דפשיון הרחוק לא מטמא בנגעים דאדם דתנן בנגעים פ"ד בהרת כגריס וחוט יוצא ממנה אם יש בו רוחב שתי שערות זוקק לשער לבן ולפשיון אבל לא למחיה: שמעינן מיהא (דאית ליה דבהק) [נ"א דאי לית ביה] רוחב שתי שערות אינו זוקק לפשיון דאם פשה חוץ לאותו חוט לא מטמא משום פשיון אלמא פשיון הבא מרחוק לא מטמא ותנן בנגעים פרק א' היה בו פשיון והלך לו לפשיון או שהלכה לה האום או שנתמעטה ואין (בין זה לזה) [בזה ובזה] כגריס השחין ומחית השחין המכוה ומחית המכוה והבהק חולקין בין אום לפשיון שמעינן מיהא טעמא דשחין ומכוה ובוהק חולקין בין אום לפשיון הוא טהור משום דשחין ומכוה ובהק לא חזו לפשיון אבל עור הבשר בעלמא אעפ"י שחולק ביניהם טמא אלמא פשיון הרחוק מטמא: קשיין שמע מינה תלת חדא בפשיון כל שהו. וחדא בפשיון שהוא כגריס. ושמע מינה דנגעי אדם ונגעי בתים ונגעי בגדים שוין הם לזה הדין ואע"ג דלא דריש ליה בהדיא בנגעי אדם אפילו הכי חד דינא אית להו דמההוא משמעותא דדריש להו לנגעי

בגדים ובתים מצינן למדרשיה לנגעי אדם דמפשיון הרחוק דמטמא לאדם נפקא שאם פשה תפשה בעור כדדרשינן התם בבגדים ובתים מדכתיב והנה פשה הנגע בבגד וכתיב פשה הנגע בבית משמע בבגד ובבית אפילו רחוק והתם דריש מדכתיב הנגע בבית שמע מינה דבעינן שיעור נגע ברחוק והכא נמי כתיב המספחת בעור ולשון מספחת לשון נגע הוא דכתיב ולשאת ולספחת והשתא שמעינן מהני כללי דבעור הבשר נמי פשיון הסמוך כל שהוא והרחוק כגריס: ושמעינן תו מפרק קמא דנגעים מהך פיסקא דאייתינן לעיל דבהק לא חזו לפשיון ובעינן שיהא הנגע כל החוצה לו סמוך לעור הבשר וראוי לפשיון והכי דריש לעיל והיינו דדרשינן הכא היא פרט לשפשתה לבהק ולמעוטי פשיון כלשהו הנולד בו לא מטמא ואפילו הוא סמוך לבהרת דאמרינן האי לאו פשיון דבהרת אלא צרבת הבהק הוא וכיון דאין בו שיעור לאו כלום הוא: ומיהו היכא דפשה בו כגריס מטמא דדרשינן לקמן בפרשה בהק יכול יטהר את הבהרת שנסמך לו ת"ל בהק הוא טהור הוא ואין הבהרת היוצא ממנו ושנסמך לו טהורה אלא טמאה. ואי לאו דחזיא לפשיון היכי הויא והא בעינן שיהא כל החוצה לו סמוך לעור הבשר וראוי לפשיון אלא שמע מינה אע"ג דלא חזי בהק לפשיון כל שהוא לפשיון כגריס מיהא חזי דהואיל והוא גופיה מטמא לפשיון נמי חזי:

פרשה ב

פסקה ג

בהק טהור ושאר כל המראות טמאות פי' בהק הוא בהרות כהות לבנות כלומר הכהות הם טהורות אבל כל הלבנות שאינם כהות טמאות וכל הטמאות הללו לבנות הן במזגן ואינן כהות:

פסקה ה

הפתוך שבשלג כיין המזוג שבשלג הפתוך שבסיד כיין המזוג בחלב: קשיא לי מאי טעמא לא שערינהו לתרוייהו או ביין אובדם. ומאי טעמא שני לסיד למראה חלב ולא אמר כיין המזוג בסיד או כדם המזוג בסיד. ועוד האי מזוג מאי נינהו בשני חלקי שלג וחלב או בפחות משני חלקים: ואיכא למימר להאי בעיא בתריית' דלית ליה שיעור' להאי מזוג אלא בכדי שיראו זה לתוך זה כדאמרי' בעלמ' [סוטה טז:] מים שדם הצפור ניכר בהם: ור' ישמעאל סבר בעינן שיהא טבע הלבנינות עבד באדמימות הילכך פתוך שבשלג בעינן כיין המזוג בשלג בכדי שיהא לובן השלג עבד בו. ואלו אמר בדם המזוג בשלג או בדם המזוג בסיד מתוך שזה עבה וזה עבה אין נמזגין ואין המראות מתערבין: ואילו אמר ביין המזוג בסיד נמי אעפ"י שהיין קליש ומתערב הסיד לעולם עבה ועומד במקומו ואינו

מתערב אבל יין בשלג השלג נמוח ואינו נמוח ושניהם נראין. ואם אמר יין בחלב או יין במים מפני ששניהם קלושין הוא מחזיר את מראיהן למראיהו והלובן אינו ניכר בטבעו. ר' עקיבא משער לתרוייהו [ביין] לתוך מים דקא סבר אדמדם כתיב שיתגבר האדמימות על הלובן כדדרשינן בנגעי בגדים אדום שבאדומים הילכך משערינן להו במזוג המים. אלא זה הפרש בין בהרת לשאת של שלג עזה כלומר אינו אדום כל כך. ושל שאת דיהה ממנה שהוא אדום יותר מעט והתולדת יותר דוהין מן האבות: מיהו קשה לי לדעת ר' עקיבא כמה תהא הבהרת ניכרת בפתוך ולא אפילו השאת והאיך נעמוד עליו בין הפתוך מארבע מראות לפתוך למטה מד' מראות והדברים עתיקים:

פסקה ו

ר' חנינא סגן הכהנים אומר מראות נגעים ששה עשר וכו' לא ידענא טעמייהו מיהו כללא דמילתא מקרום ביצה ולמעלה פליגי דמר יהיב ארבע מראות לשלג וארבע מראות לסיד וארבע לצמר וד' מראות לקרום ביצה: ומר יהיב טעמא לכל חד וחד ומר יהיב תמני סרי לכל חד וחד ובטביעות עינייהו פליגי: מפני מה אמרו מראות נגעים שתים שהן ארבע כלומר למה הוצרכו לומר שיש תולדות לאבות ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא. אמר לו לומר שמצטרפין כלומר כיון שלמדנו שהם אבות ותולדות למדנו שהאב והתולדה מצטרפין שאלמלא כך הייתי אומר לכל מראה שהוא מקרום ביצה ולמעלה בעינן כגריס שלם. ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין וכו' לומר לך כל כהן שאינו בקי בהן ובשמותם וכו' כלומ' צריך שידע שם הנגע עצמו שהוא מטמא אותו ומפני כך הוצרכו לפרש האבות ותולדותיהם: וקשה לי דהיכי קאמר ליה ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין אי אמר הכי משמע דכולהו מצטרפי בהדי הדדי. ואנן סבירא לן דתולדה דהאי לא מצטרף בהדי אב דהאיך ולא בהדי תולדה דאידך: ואיכא למימר משום דאכתי הוה מצי לאקשויי ליה ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה שהם שלג וסיד וצמר וקרום ביצה ולמה הוצרכו לומר מי הוא אב ומי הוא תולדה שלזה ותולדה של זה: ותריץ ליה. לומר כל כהן שאינו בקי בהם ובשמותיהם לידע מאי זה נגע הוא מטמאה לא יראה את הנגעים ואם לא ידע האב ותולדתו לא ידע אם בהרת מטמאתו או אם בשאת:

פסקה ז

ושערה ולא שער מחייתה ר' שמעון דריש להו להני דרשי כדאיתא בסמוך ושערה ולא שער מקצתה ר' שמעון נמי קא דריש ליה:

פסקה ט

ושערה לא הפך לבן וכו' אלא שחור ואפילו הכי והסגיר הא למדת שאין שער שחור ממעט את הנגע מכגריס ואף על פי שאינו ממראה הנגע וכו' והסגיר את הנגע תחלה כך

נראה לי פירושו בתחלה צריך הסגר אבל בסוף אינו צריך הסגר שלא תאמר אם החליטו בשער והלך שער לבן יסגירנו עכשו כבא מתחלה וכך צריך לפרש בכולן וקא משמע לן שאעפ"י שבנגעי בתים מצינו שלאחר שהוא חולץ וקוצה וטח נותן לו שבוע להסגרו ואעפ"י שכבר עבר ממנו הנגע בשאר נגעים לא אמרי' הכי והיינו דדרשינן ביום טהרתו והובא אל הכהן שלא ישהה ומפרשי' לה בדוכתיה: וראיה להאי פירושא דבכולהו נגעים דריש הכי ובנגעי בתים לא דריש הכי. וממשמעות' דקרא איכא למשמע דבבהרת איכא מראה עמוק ואיכא דאין מראהו עמוק ולא תימא דבתולדת הבהרת הוא דאיכא הכי ולא' בשלג גופיה איכא מראות טובא והעזה שבהן מראה עמוק ולמטה מעור שוה לגבוה כדכתיב בהאי קרא דואם בהרת לבנה הוא בעור בשרו ועמוק אין מראה מן העור ושערה לא הפך לבן והסגיר ולא מצית אמרת דהאי קרא בתולדת בהרת קא מיירי דהא תולדת בהרת מקרא דלעיל נפקא לן מדכתיב מראה הנגע ושמע מינה דבאבות דבהרת איכא נמי דאין מראה עמוק והיינו דאמרינן לעיל יכול כל מראה השלג יהיו טמאין ושאר כל המראות יהיו טהורין: ושמעי' דאיכא כשלג עזה ומראה עמוק. ואיכא נמי דאין מראה עמוק והוא שוה לגבוה: ואיכא נמי דהוא גבוה דהא שאת לשון גבוה הוא וקא כליל להו לכל מראה השלג והיינו דקאמרינן הני תני תנאי דלעיל דמראות נגעים טובא הוו דמר יהיב ד' מראות לכל חדא וחדא. ומר יהיב תשע לכל חדא וחדא. ומר יהיב שמונה עשרה לכל חדא וחדא ואי לאו דרמיזא בקרא דבאבות דבהרת קא מיירי דלא שביק קרא אב ומפרש תולדה אלא מפרש דיניה דאב ואזיל תולדה בתריה ואיירי קרא דלעיל במראה עמוק ושער לבן דהוא טמא מוחלט וקמ"ל דאע"ג דאיהי עזה ומראה עמוק אי איכא שער לבן הוי מוחלט ואי לא לא הוי מוחלט ואיירי קרא בתרא בשוה לגבוה בלא שער לבן ואפילו הכי יסגיר. וממילא שמעינן דשוה גופיה אי איכא שער לבן יחליט: ואל תתמה שהרי בכל הנגעים תמצא מראה שפל ומראה שוה חוץ מן השאת שהיא כשמה שהרי אף בפתוך איכא מראה שפל ושוה. וירקרק ואדמדם נמי איכא שוה ושפל ושניהם טמאים כדאיתא לקמן:

פרשה ג

פסקה א

או מה השאת אום אף הבהרת אום מנין לרבות שאר המראו' התולדת למחיה פירוש ה"ה והיא התשובה. הדין הוא כמו אותו שאמרנו. ומה אם התולדות לשאת ולבהרת לטמא בשער לבן בקרחת וגבחת לא ישוו להם לטמא במחיה שהמחיה מטמאה בקרחת וגבחת. התשובה נמי כדאיתא:

פסקה ב

להביא את הבא בכלו לבן שתהא המחיה מטמאתו. הבא בכולו לבן לקמן נפקא לן שהוא טמא ומסגירו כשאר נגעים ומחליטו בסימני טומאה בשער לבן ומחיה כשאר נגעים שלא תאמר יהא כפורח בכולו טהור ולא יסגירנו כלל אלא מסגירו ומחליטו כדין בהרת קטנה. בהרת גדולה זה הבא בכולו לבן. בהרת קטנה היא כגריס או יותר מכגריס: לא אם אמרת בבהרת קטנה שהיא סימן טומאה בכל מקום שהרי פרח בכולו מתוך טומאתו טהור הילכך כשבא בכולו לבן אעפ"י שהוא טהור לא תהא בו המחיה סימן טומאה לכך נאמר באדם וכו':

פסקה ג

קראו לו לראות נגע אחד וצמח בו נגע אחר מנין שזקוק לו דהא כתיב נגע צרעת כי תהיה באדם והובא אל הכהן משמע שהיתה בו קודם שבא לפני כהן אבל צמח בו לפני כהן מנין שנזקק לו לראותו ת"ל וכו':

פסקה ה

והיא הפכה שהפכתו כלה ולא שהפכתו מקצתה. כיצד בהרת כחצי גריס ובה שתי שערות הרי שהפכו חצי בהרת אפי' נולד לו עוד בהרת כחצי גריס ואפי' יהיו בו שער אחר יסגור והשתים הראשונות אפי' במקום שערה אחת לא יהיו להצטרף לשנית:

פסקה ו

והיא הפכה שהפך כלה את כלו ולא שהפך כלה את מקצתו: כיצד בהרת כחצי גריס ובה שערה אחת ונולדה בו בהרת כחצי גריס ובה שערה אחת ועוד נולדה בו בהרת כחצי גריס ובה שערה אחת הרי זו להסגיר והכי איתא במס' נגעים. וטעמא דמילת' דשערה קמייתא לא הויא סימן טומאה משום דהפכתו סימן בהרת אמצעית נמי משום דהפכה כלה את מקצתה דאמצעית לחודה קיימא בשעה שנהפכה שהרי הראשונה כמאן דליתא דמיא משום דהפכתו מקצת בהרת בתרייתא אע"ג דהפכתו כלה בהרת וחזיא לאצטרופי בהדי אמצעיתא דהפכתו נמי כלה בהרת אפי' הכי לא מצטרפא בהדיה מאי טעמא משום דהוה ליה שערה האמצעית קודם לבהרת הראשונה ובהרת האחרונה היא המשלמת להפכת כלה את כלו: ואי מטמאה בבהרת האחרונה הוא דמטמא והשתא שער האמצעית לבהרת האחרונה נמי כגריס ובה שערה אחת הרי זה להסגיר משום דליכא שער לבן הראוי לטמא כדפרשי' אבל הכא נולדה בבהרת האמצעית עוד שערה אחרת ודאי טמא ואף על פי שנהפכו מקצת מצטרפין שהרי הפכה כלה את כלו. והכי איתא במשנת נגעים פ"ק. כיצד להחמיר לא היה בו שער לבן פירוש בשבת וכשהעבירו עד למחר נולד בו שער לבן. היו שחורות והלבינו. אחת שחורה ואחת לבנה והלבינו

שתיהן וכו' הרי להחמיר פי' נמצאת חומרא באה לו על ידי המתנה זו של שבת הרי למדנו שתי שערות שנהפכו כאחת טמאות:

פסקה ז

מחית בשר חי יכול כל שהו ת"ל שער לבן ומחית בשר חי מה שער לבן מקום שתי שערות אף מחיה כן וכו' מלמד שלא תהא טמאה עד שיהא בה כדי לקבל שער לבן ומחיה. יכול שער לבן מצד זו של בהרת ומחיה בצד זה שהרי היא מחזקת את שתיהן ת"ל ומחית בשר חי בשאת עד שתהא מבוצרת בשאת פירוש שתהא ממוצעת באמצע השאת כמו המבצר באמצע העיר הממוצע כדי להגין על העיר: נמצא שכשם שצריך להיות לה מקום שתי שערות מצד אחד כך צריך להיות לה מצד אחר. הרי ממזרח למערב של בהרת מקום שש שערות וכמו כן מצפון לדרום מקום שש שערות שתי שערות למקום מחיה עצמה ושתי שערות מכאן ושתי שערות מכאן. הרי מקום המחיה עצמה שתי שערות מרובעות שהן ארבע שערות חלוקות ומקום הבהרת כלה שש על שש שהם ל"ו חלוקות: וזהו גריס הקלקי מרובע ושיעור המרובע כעדשה שהיא מקום ארבע שערות: נמצאת הבהרת מקום תשע עדשות ושתי שערות על שתי שערות עם אויריהן מקום עדשה: בשר חי ולא השחין בשר חי ולא הבהק שהיא נולד לו שחין כעדשה בתוך השאת או כעדשה בהק שהיא למטה מארבע מראות אינו מטמא ואעפ"י שאינו שאת ובהרת ואם יש כשיעור השאת לבדו כגריס יסגירנו ואם לאו יפטרנו שאין אותו המקום האמצעי עולה מן החשבון כלל. בשאת ולא בשחין בשאת ולא בבהק פי' שאין המחיה מטמאה בשחין ומכוה (אלא) [ולא] בבהק שהוא למטה מארבע מראות אעפ"י (שאין) [שיש] לו מחיה באמצע אינו טמא:

פרק ג

פסקה א

צרעת נושנת היא וכו' מצרעת זה בנין אבל כל הצרעות שיהו כגריס וכל מקום שנא' בו צרעת נלמד אותו מזה לשיעור גריס: נושנת מלמד שמטמאה שלא הפוכה. נושנת משמע שהיא קדמה לשאת וכל דבר המוקדם מחבירו נקרא ישן ממנו. היא מלמד שמטמאה הפוכה: קשיא לן הכא למה לי קרא הא אתיא לה. ואומר אני דאי לא כתב רחמנא היא הייתי אומר או חלוף מה מחיה שאינה מטמאה הפוכה דהא כתיב נושנת מטמאה שלא הפוכה שער לבן שמטמא הפוך אינו דין שיטמא אפילו שלא הפוך ת"ל היא במחיה. והשתא ודאי בטל או חלוף וליכא למימר ק"ו כלל אלא קיימא מחיה במאי דמתפרש ביה הפוך אין שאינו הפוך לא: ולפי שאין דרך זה לתורת כהנים שתק ממנו ולא האריך בו.

ויש מתרצים משום דאיכא למפרך להההוא דינא מה לשער לבן שמטמא בשחין ובמכוה. תאמר במחיה שאינה מטמאה בשחין ובמכוה והואיל ואינה מטמאה בשחין ובמכוה לא תטמא הפוכה ת"ל היא: גם זה התירוץ מסעד אבל הראשון עיקר. שאם בזה הטעם בלבד אין זה דרך לספר זה לשתוק מן הדין ומן התשובה בכל מקום ומה נשתנה זה מכולם:

פסקה ה

אם פרוח תפרח אין לי אלא בכלו כאחת מניין אם פורחת וחוזרת ופורחת פירוש אף על פי שהוא סימן פשיון תחלה תלמוד לומר פרוח תפרח: אין לי אלא ממטה למעלה העזה כדרך הפרחים העולים למעלה. מלמעלה למטה מניין שלא נחשוב אותה כנגד אחר וכו': פירוש אחר אין לי אלא ממטה למעלה פי' שתהא הפריחה מן הנגע כעין הפרח היוצא מן האילן ובין שיהא עליון או תחתון בהא לא קפדינן אלא שתהא הפריחה מתחלת ופושטת מן הנגע אבל אם התחילה מחוץ לנגע ופשטה עד הנגע מנין שהוא טהור והלא אין זה דרך פרחי האילן והתורה קראתו פרח וכו': הדר קא בעי ואמר תינח היכא דלא ידעה הפריחה נגע טהור דלא קפדינן בין למעלה בין למטה דמ"מ ליכא למתנייה לפריחה אלא בהא נגע אבל היכא דפרח מטהורה לטמאה שהטהורה היא שפרחה ולא הטמאה מנין שהוא טהור פי' אם היו שתי בהרות אחת מד' מראות ואחת למטה מד' מראות ופרחה הטהורה במראות הנגע טמא עד שהגיע לטמאה ואחר כך פרחה הטמאה משם ולהלן וחזרה הטהורה (שהיא לחיותו) [להיות] מראה נגע מנין שהוא טהור שלא תאמר תפרח הצרעת אמרה והבהק אינו מראה הצרעת הילכך כל מה שפרח הבהק לא יהא בכלל הפריחה ת"ל אם פרוח תפרח מ"מ. ר' נחמיה אומר אם בתחלה וכו' דקסבר פרוח תפרח הצרעת אמרה תורה ולא שפרח הבהק:

פרק ד

פסקה א

וכסתה הצרעת ולא הבהק שאם פרח בכלו ממראה בהק לאו פריחה היא אי נמי שאם היה בו בוהק אינו משלים לפריחה עד שיחזור למראה נגע אלא בעינן פריחה ממראה נגע מאיזה מראה שיהיה מד' מראות בין ממראה אותו נגע עצמו בין ממראה אחר שהייתי אומר הואיל והבהק סימן טהרה בסוף יהא סימן טהרה בתחלה פי' בהק סימן טהרה בסוף שאם פרח בכולו ואח"כ חזרה בו מחיה כעדשה כדכתיב וביום הראות בו בשר חי יטמא ודרשינן לקמן בשר חי החוזר טמא ואין בהק החוזר טמא: שאם הלכה ממנו הצרעת ממקום אחר ונשאר בו מראה בהק אין דינו כדין בשר חי ועדיין היא בטהרתו כאילו עמדה הפריחה בכולו הרי למדנו שהבהק אינו סימן טומאה בסוף החוזר והואיל

והוא סימן טהרה בסוף תהא סימן טהרה בתחלה שנחשוב אותו הפריחה בכולו ת"ל וכסתה הצרעת להאי הבהק: ועוד שאם החליטו באחד מסימני טומאה ופרח בכולו ואח"כ חזרה בו מחיה טמא ואם חזרה המחיה ונהפכה אפי' למראה בהק טהור כאלו פרח בכולו פעם אחרת שאעפ"י שבפריחה הראשונה לא נחשוב מראה לפריחה בפריחה שני' מיהא נחשוב לפריחה: והכי איתא לקמן כדדרשינן מונהפך ללבן:

פסקה ב

פרט לשחין המורד ולמכוה המורדת פי' שלא נרפא עוד השחין והמכוה ועדיין היא במרדה כדאמרינן בעלמא עין שמרדה מותר לכחלה בשבת. וכיון דמורדין הן אינן מטמאין משום נגע דהא כתיב בהו ונרפא: ת"ל מראשו ולא תוך ראשו דתוך ראשו אינו מטמא בנגע אלא א"כ נקרח דכתיב וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע לבן וכו' והאי דקאמר תוך ראשו למעוטי עור הפנים דמעכב מפני שהוא נדון בעור הבשר ולא נתמעטו ראש וזקן אלא בזמן שיש להם שער: ועד רגליו ולא תוך רגליו וקסבר ולא עד בכלל ותוך רגליו היא פרסת הרגל ומשום דהוא בית הסתרים ממעט לה ואע"ג דבית הסתרים מלכל מראה עיני הכהן קא ממעט לה אפי' הכי אצטריך לפרושי בתוך רגליו מדכתיב ועד רגליו דלא תימא עד ועד בכלל ואם הכי אצטריך לפרושי בראשו דלא תימא מראשו וראשו בכלל ואע"ג דראש וזקן מעור הנגע ממעטינן דהא בעינן עור הראוי לקבל נגע וראש וזקן לא מקבלי אלא א"כ נקרחו ואפי' הכי מדכתיב מראשו דסד"א ראשו בכלל משום הכי איצטריך למימר ולא תוך ראשו אבל ראש וזקן דנקרחו ודאי מעכבי בפריחה דעור הראוי לקבל נגע נינהו. והכי איתא במשנת נגעים [פ"ח מ"ה] ופחות מכעדשה נמי מעכב בפריחה כדאיתא במתני' ומייתי נמי בסמוך וטעמא דמילתא מדכתיב כולו הפך לבן:

פסקה ג

כעודר לבית הסתרים עודר שוחה ומה שנראה ממנו באותו מקום הוא ראוי לקבל נגע. מוסק זתים הוא המרים זרועו ומלקט זתים ולפי שהזית אינו גבוה כשאר אילנות ואדם מלקט אותם מן הקרקע בהרמת זרועותיו לפיכך שיער בזית לתחת השחי מה שאין כן בשאר אילנות שאדם עולה בהם ומלקט אותם בלי הרמת זרועותיו. כעורכת העיסה שהיא שוחה כדרך האיש העודר כך הוא נראה לתגלחתו דבעינן מקום כינוס שער דומיא דגבות עיניו: מיהו בדוכתיה לא דריש ליה הכי דלא ממעט מיניה כולי האי. והתם מפרשי לה:

פסקה ה

שיכול אין פריחה מטהרת אלא מן השאת בלבד פי' ממראה השאת ומשום דבגבה עסקינן. ומנין לרבות שאר המראות. ולמעלה על גוף הנגע אם הוא משאר המראות

שתהא פריחתו מטהרתו: עדיין אני אומר ושמא בזמן שהפריחה ממראה שאת אבל בזמן שהפריחה משאר מראות בין לשאת בין לשאר מראות מנין שיהא טהור ת"ל צרעת: להביא בין אצבעות ידים ורגלים דמעכב בפריחה דלאו בית הסתרים הם. אעפ"י שנעשה מקום המחיה בהרת פי' אותו פחות מכעדשה שנשאר בשעת פריחה: שאלו בתחלה פרח בו היה טהור דראש וזקן מעכבי בפריחה ואעפ"י שנקרחו בסוף וכיון שנקרחו עד שלא פרח באותו פחות מכעדשה. לאו כלום הוא עד דפרט נמי בראש וזקן:

פסקה ו

יכול אין לי אלא פריחה מטהרת אלא לאחר חלט מחיה כתחלה פי' שהחליטו למחיה קודם הסגר ואם פרח בכלו מתוך החלט טהור דהכי כתיבי קראי: מנין אחר חלט מחיה בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני לאחר הפטור פי' שעמד בעיניו או כהה בסוף שבוע שני ופטרו ואם נולדה בו מחיה לאחר הפטור טמא כדמרבינן לעיל מאם פשה תפשה ואם פרח בכלו מתוך אותו חלט מנין שהוא טהור. וכן אם החליטו מתחלה בשער לבן או בסוף שבוע שני שלא מן הפטור ופרח בכולו או שפרח בכולו מתוך הסגר בין בהסגר ראשון בין בהסגר שני שלאחר החלט פי' פריחת חלט או הסגר פריחת חלט בסוף שבוע שני של אחר הפטור כדפרשי'. פריחת הסגר בין בראשון בין בשני מנין שהוא טהור ת"ל וטהר את הנגע טהור הוא מכל מקום והכי איתא במשנת נגעים יכול הפורח מן הטהור יהא טהור פי' אם פטרו בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני מחמת שכהה הנגע במראיו או שחסר משיעורו הראשון וטהרו ואח"כ פרח בכולו יהא טהור ת"ל טהור הוא הוא טהור ואין הפורח מן הטהור טהור אלא טמא פי' אלא מחליטו לגמרי מדין פשיון אחר הפטור והכי איתא במשנת נגעים פרק קמא [מ"ג]:

פרק ה

פסקה א

וביום הראות בו בשר חי יטמא לימד על ראשי איברי' שיהא טמא פי' שאם סר מהם הנגע הרי הם כמחיה בבהרת שהיא טמאה ואעפ"י שראשי איברים אינם מטמאין בתחלה משום מחיה עכשו מטמאין וגזרת מלך היא ובודאי בראשי איברים קאמר רחמנא דאי בשאר הגוף קאמר למה לי למהדר ביה קרא פשיטא דבשר חי מטמא ליה ממחיה החוזרת ופשיון החוזר ושער לבן החוזר כולו נפקי מאם פשה תפשה כדדרשינן לעיל אלא ודאי אף בראשי איברים קאמר וכי היכי דמעכבי מעיקרא בפריחה הם הכי נמי אם פרח בהן וחזר הנגע וסר מעליהן ונתגלו מתחלתו הרי זה טמא מוחלט: יכול כל שהו ת"ל בשר חי ולהלן נאמר וכו' דברי ר' יוסי אמר ר' מאיר וכי משום מחיה הוא טמא בראשי

איברים והלא אין ראשי איברים מטמאין משום מחיה אלא גזירת מלך היא ואפי' כל שהו. ומסתבר לי דר' מאיר לא פליג אלא בראשי איברים בלחוד אבל בשאר הגוף מודה דבעינן כעדשה והיינו דקאמר ליה ר' יוסי וכי בראשי איברים היא מטמאה והלא אם חזרה לאמצעיתו נמי טמא והתם ודאי אתה מודה דבעינן כעדשה מאי טעמא דילפינן בשר חי דהכא מבשר חי דהתם הילכך כי חזרה לראשי איברים נמי בעינן כעדשה ור' מאיר לא גמיר להאי גזירה שוה: וכי חזרה לאמצע תו בעי כעדשה מידי דהוה אמחיה בחוזרת בעלמא וקרא כי אתא לראשי איברים הוא דאתא ואפי' במשהו דלא כתיב הכא שיעורא גביה:

פסקה ב

וביום מלמד שנותנין לו שני ימים לביתו שני ימים לכסותו פי' שני ימים תרי גווני ימים כלומר יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאין אתה רואה בו כגון ברגל ובימי המשתה דברי ר' יהודא ר' אומ' הרי הוא אומ' וצוה הכהן ופינו את הבית אם ממתינין לו לדבר הרשות דהיינו הפסד ממון: ואמרינן מאי בינייהו הרשות איכא בינייהו דר' יהודה לית ליה דבר הרשות ואעפ"י שאמרה תורה וצוה הכהן ופינו אפי' הכי לא משהינן מיומא לחבריה מפני עסק הפנוי אלא משום דבר מצוה ור' סבר משהינן:

פסקה ג

בו מה ת"ל מנין אתה אומר פרח בכולו אבל לא בראש וזקן. ובקרחת המורדים והנך כולהו ודאי לא מעכבי בפריחה שהרי אינן ראויין ליטמא בנגעי בהרת כדגריס לעיל מוכסתה את כל עור הנגע ואח"כ חזרו הראש והזקן ונקרחו השחין והמכוה והקרחת ונעשת צרבת שנרפא העור שעליהן והם ראויים עכשו ליטמא בנגע בהרת יכול יהא טמא כאלו נראה בו בשר חי שהרי הם עכשו כענין שאלו היו כך בתחלה היו מעכבין בפריחה ואלו עתה כאלו חזר בו בשר חי ויהא טמא לכך נאמר בהופך אם חזר בו בשר חי יהא טמא הא אם חזר לראש וזקן וכו' כענין שאמרנו אינו טמא פי' בהופך אותו העור שהפך לבן מתחלה וטהרו הוא שאם חזר בו בשר חי יטמא אבל ראש וזקן ושחין וכו' שלא הפכו מתחלה ולאעכבו בפריחה אעפ"י שבאו אחר מיכן לכלל עור הנגע אינן מטמאין הא דקתני בקרח המורד משום דאיפשר לקרחה שתבא לו מחמת מכה כדתנן בנגעים בענין קרחת וגבחת אבל בסם סך נשא מכה שאינה ראויה לגדול שער מטמא לבן אדמדם ומ"מ בעינן שיתרפא המכה תחלה כעין שחין ומכוה:

פסקה ד

בשר חי החוזר טמא ואין שער לבן החוזר טמא פי' החוזר הנולד קאמר וקרי ליה חוזר בשביל שבא תחת בשר חי שאילו בא בשר חי הוא נקרא חוזר מפני שחזר להיות בשר

חי כתחלתו שהיה קודם פריחה והשער לבן נמי הוא והוא סימן טומאה כבשר חי הרי חוזר ובלשון משנה ליכא אלא הנולד. ויש דוגמתו בתורת כהנים במקומות הרבה שקורא לתחלת תולדתו חוזר מפני שהוא בא תחת סימן טומאה אחר שהוא מטמאו ופי' ענין זה כך הוא שאם פרח בכולו ואחר כך נולד לו שער לבן טהור שאעפ"י שהבשר חי סימן טומאה בתחלה יכול כשם שזה מטמאו כך זה מטמאו לכך נאמר בשר חי יטמא אימתי יפה כחו של שער לבן פי' כח טומאתו בזמן ששימש את החלט אמר לו ר' עקיבא ומה בזמן ששמש את החלט אינו מעכב את הפריחה פירוש שאם החליטו בשער לבן ופרח בכולו טהור ואעפ"י ששער לבן עומד במקומו בזמן שלא שמש את החלט וכו' ועוד נאמר בשר חי החוזר טמא ואין שער לבן החוזר טמא: מסתברא לי דהא דאמרינן ועוד משום דאיכא למימר מחיה החוזרת בראשי איברים תוכיח שבתחלה אינו מעכב בפריחה בחוזר יהא טמא לכך נאמר בשר חי: מה שכתבתי שבתחלה אינה מטמא לא אמרתי אלא משום מחיה אבל בפריחה מעכבין שאינו ממעט מלכל מראה עיני הכהן כי אם בית הסתרים בלבד מפני שאינו נראה אבל ראשי איברים הרי הן נראין: וכן אני אומר שהנגע פושה לתוכן שלא אמרו וראהו כולו כאחת אלא לגוף הנגע. והמחיה בגוף הנגע היא אבל הפשיון אינו בגוף הנגע. והיינו דמפליג במשנתינו בין בית הסתרים ובין ראשי איברים. דוק ותשכח פרק כ"ו ובפרק כ"ח בענין הבא בכולו לבן כדקתני. וכולן שחזרו בהם ראשי איברי' הרי אלו כמות שהן ואטהרה קאי. פרחה במקצתו טמא בכלו טהור. פי' במקצת טמא משום פשיון בכולו טהור משום פורח: שמעינן מהכא דראשי איברים ראויין לפשיון ומעכבין בפריחה שהרי מטהרין בפריחתן:

פסקה ה

אין הבהק החוזר טמא גם זה הנולד קאמר כלומר שחזר להיות במקום בשר חי ואין לו מראה צרעת ולא בשר חי וכיון דאינו בשר חי אינו טמא ואעפ"י שהוא מעכב בפריחה תחלה שאם היה בו מקום בהק ולא כסהו הצרעת טמא כאלו נשאר בו בשר חי אפילו הכי בחוזר אינו מעכב שאין דינו כדין בשר חי:

פסקה ו

אין לי אלא ראשי איברים שנתגלו שיהו טמאין פירוש שנתגלה הנגלה הנגע מעליהם ונראה בהם בשר חי שיהא טמא אלא שחזרו אחר פריחת החלט מחיה כתחלה פי' שהחליטו במחיה בתחלה קודם הסגר ופרחה בכולו ונטהר ואח"כ חזרו בו ראשי איברים לבשר חי וטמאהו שכך הוא סדר המקראות: מניין אחר פריחת חלט מחיה בסוף שבוע ראשון וכו' ואחר פריחת חלט פשיון בסוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני אחר הפטור כדכתיב ואם פשה תפשה המספחת בעור אחרי הראותו אל הכהן לטהרתו. ואחר פריחת

החלט של שבוע שני הנזכר של אחר הפטור או אחר פריחה מתוך הסגר בין בשבוע ראשון בין בשבוע שני כדפרשינן לעיל שהפריחה מטהרת בין מן החלט בין מן ההסגר ואם חזרו בו ראשי איברים בכל אלה מניין שהוא טמא שאעפ"י שנתרבו כולם לפריחת טהרה מוטהר את הנגע טהור מ"מ טמא לענין טהרה נתרבו לענין טומאה לא נתרבו שהנגעים להקל אבל לא להחמיר ולכך נאמר וראה הכהן את הבשר החי וטמאו לרבות את כולם:

פסקה ז

יכול הבא בכולו לבן שחזרו בו ראשי איברים ומתוך הפטור יהא טמא פי' שהסגירו ועמד בעיניו בסוף שבוע שני ופטרו ואח"כ נתגלה הנגע מעל ראשי איבריו יכול יהא טמא ת"ל הוא: ומסקנא דלא שנא אחר פטור ולא שנא מתוך החלט כגון שהחליטו בשער לבן. ועוד שהוא נחלט נתגלו בו ראשי איברים והלך השער לבן ועמדו ראשי איברים במקומן. אי נמי שנתגלו בו ראשי איברים מתוך הסגרו אינו סימן טומאה כמו שבא בתחלה בכלו לבן: אבל אחרי זאת נראה לי שלא נחלקו ר' ישמעאל ור' אלעזר בן עזריה אלא שבא בכלו לבן עם מחיה דבהא אמר ר"א בן עזריה שהיא בהרת קטנה אבל אם נולדה בו מחיה אח"כ מודה שהיא כבהרת גדולה ואין חזרת ראשי איברים מטמאין אותו הילכך האי פסקא מפרשא נמי כשהחליטו במחיה ופרח בכלו ואח"כ נתגלו בו ראשי איברים והלכה המחיה כגון שפשתה הצרעת מקום המחיה אבל עמדו ראשי איברים מגולין במקומה דבר זה מחלוקת ר' ישמעאל ור' אלעזר בן עזריה במשנת נגעים (פ"ק) [פ"ט מ"ט] ר' אלעזר בן עזריה סבר כיון שבאה עליו מחיה כבר חזר להיות' כבהרת קטנה כלומר כמו שלא בא בכלו לבן הילכך כי פרח בכולו וטהר כי חזרו בו עוד ראשי איברים בפריחת בהרת קטנה ובהא נמי מעכבין דר' ישמעאל סבר דינו כדין בהרת גדולה כלומר כמי שבא בכלו לבן לפי שכשפרחה בכולו חזרה לתחלתו ואין ראשי איברים מעכבין בו אבל אם בא בכלו לבן מתחלה חוץ מראשי איברים בהא ודאי לא פליגי דכבהרת קטנה היא לכל דינה:

פרק ו

פסקה ב

ונהפך ללבן אפי' למראה בהק פי' שמתחלת מראה בהק אינו חשוב כפריחה בכלו לבן כדדרשינן לעיל וכסתה הצרעת ולא הבהק אבל נעשו כחזרת ראשי איברים שנתגלו מן הנגע וחזרו ונתכסו אפי' במראה בהק טהור כמי שפרחה הצרעת בכלו והוא הדין לשאר הגוף:

פסקה ה

שחין יכול מורד שלא נקרם העור כלל ת"ל נרפא. אי נרפא יכול עד שיעלה צלקת שנתקשה העור הרבה ודוגמתו בכתובות פרק המדיר [עה.] נשכה כלב ונעשה מקומו צלקת ולפי שאין עור הלוקה בשחין חוזר להיות חלק כתחלה אלא שנעשה מקומו צלקת לפיכך תפס בכאן רפואת צלקת ת"ל שחין וכן הוא אומ' למטה צרבת השחין כלומ' כי רושם השחין הוא הא כיצד עד שתקרום עליו כקליפת השום. הא אם נעשה צלקת נדון כעור הבשר והכי איתא במשנת נגעים:

פסקה ו

איך לי אלא שחין שלאחר הדבור כדכתי' ובשר כי יהיה בו בעורו שחין שלפני הדבור ובגוי שלא נתגייר ונתגייר ובקטן עד שלא נולד וכן כולן: הני מילי בשחין אבל בהרת הנולדת בשחין צריך שתהיה מן הדבור ואילך ובגוי משנתגייר וכך כולם שאם נולדה הבהרת קודם הרי היא בכלל בהק טהור כדאית' בפרק עור הבשר: והכא נמי הכתי' והיה במקום השחין שאת לבנה משמע והיה מכאן (ולבהרת) [ולהבא]: השחין שאין לו להיכן יפשה מניין שכל גופו לוקה בשחין והתורה אמרה אם פשה תפשה בעור משמע שלא דברה תורה אלא בשחין שיש לו להיכן יפשה. ואי קשיא לך בעור הבשר נמי איבעי ליה למימר הכי דהא כתיב ואם פשה תפשה המספחת בעור ואיכא למימר דכיון דכתיב הוא בחזרת בשר חי ודרשינן ליה למעוטי הבא בכלו לבן טהור. שמעינן מינה דשאת ובהרת שאין לו להיכן יפשה טמאים ומסגירו ומחלטו במחיה ושער לבן ופוטרו בשאר סימני טהרה: אין לי אלא בזמן שמקצתו שחין ומקצתו בהרת שהרי יש לו להיכן יפשה השחין ולהיכן תפשה הבהרת אי נמי מקצתו שחין וכלו בהרת פי' וכל אותו השחין בהרת שהרי יש לו להיכן יפשה השחין. אי נמי מקצתו בהרת וכלו שחין שאעפ"י שכל גופו שחין והשחין אין לו להיכן יפשה הבהרת מיהא יש לה להיכן תפשה אבל הכא דכל גופו שחין וכל גופו בהרת מניין ת"ל בו בעורו מ"מ:

פסקה ז

שאלו את ר' אליעזר הרי שעלתה לתוך כף ידו בהרת כסלע ומקומה צרבת השחין פי' ואין בו יותר מכסלע מהו אמר להם יסגיר אמרו לו למה והלא אינה ראויה לא לגדל שער לבן ולא לפשיון שהרי שחין ומכוה אינם פושין לעור הבשר ולא עור הבשר פושה לתוכן כדדרשינן לקמן תחתיה היא פושה ואינה פושה לא לעור הבשר ולא לעור המחיה והמכוה נמי אינה מטמאה כדדרשי' לעיל בשאת ולא בשחין כלומ' אעפ"י שרבינו שחין שאין לו להיכן יפשה מ"מ הרי הוא ראוי לשער לבן הילכך יסגירנו שמא יולד בו שער לבן אבל בכף ידו שאינו מגדל שער למה יסגיר אמ' להם שמא תכנוס בסוף שבוע ותפשה

לאחר שבוע. אמרו לו התינח כסלע אבל אם היה מקומה כגריס מה תאמר בו שאפי' תכנוס בסוף שבוע ותחזור למקומה אחר שבוע אינה נדונת כפשיון לפי שכשפחתה מכגריס הרי היא כמי שהלכה לה לגמרי ואם חזרה למקומה תראה בתחלה. ואם כן למה נאמר בזו אמר להם כך שמעתי אף בזו תסגר ולא אדע בו טעם: אמר לו ר' יהודה בן בתירא אלמד בו כלומר רצונך שאומר בו טעם אמר לו אם לקיים דברי חכמים הן אמר לו שמא יולד בו שחין אחר סמוך לזה בתוך השבוע ויפשה לתוכו: ומסתברא לי דדוקא שחין דלא תלי במעשה הוא דמסגיר שמא ילקה מאליו בשחין חוצה לו ויפשה לתוכו אבל מכוה דתלה במעשה לא מסגיר ליה כלל:

פרשה ד

פסקה א

והיה במקום השחין שאת שיקדים שחין לשאת ר' אליעזר בן יעקב אומר קרוא הוא מקומו עד שלא בא לשם כלומר כיון שאמר במקום השחין שאת ולא אמר בשחין שאת משמע אפילו נולדה השאת בעור תחלה ואח"כ בא עליו השחין באותו מקום הרי הוא במקום השחין שאת כי העור הוא מקום השחין:

פסקה ב

כיצד נראה השחין בעור הבשר עד שלא נעשה שם שחין נעשה שם שחין וחיה דהא בעינן שחין ונרפא ר' אליעזר בן יעקב מטמא וחכמים מטהרין:

פסקה ה

ואם יראנה הכהן כולה כאחת פי' שאם היתה בראש אצבעו או בראש חוטמו שופעת אילך [ואילך] טהורה כדדרשינן בעור הבשר וראהו כלו כאחת: והנה אין בה שער לבן בה דוקא ולא בחוט היוצא ממנה שאם היה שער לבן בחוט היוצא ממנה אינו טמא יכול אעפ"י שיש בו רוחב שתי שערות לא יהא נדון כגופה של בהרת ת"ל במכוה. והנה אין בבהרת שער לבן והרי יש בבהרת:

פסקה ו

אם פשה תפשה בעור מה תלמוד לומר לפי שנאמר במכוה וראהו הכהן ביום השביעי אם פשה תפשה בעור יכול אין פשיון מטמא אלא בשביעי בלבד קודם הפטור בשמיני בתשיעי וכו' לכך נאמר פשה תפשה. ואי קשיא לך למה ליה למכתב בשחין פשה תפשה והרי במכוה עצמה כבר נאמר פשה תפשה ודרשינן מיניה אף לאחר הפטור. ואי ילפינן מהדדי למיעוטא ילפינן נמי לרבוייא והרי נדר ופתחו עמו הוא: ואיכא למימר משום דמגופיה דשחין נמי איכא למעוטי דאין פשיון מטמא אלא לאחר הפטור דהא לא כתיב ביה אחרי הראותו אל הכהן לטהרתו כדכתיב בעור הבשר וכיון דלא כתיב ביה הכי

וכתיב ביום השביעי כמכוה דדמי לשחין לשאר מילי הייתי אומר מכוה דאהדרה רחמנא הוא דמהדרה אבל שחין כדקאי קאי שחין פשיון מטמא בו לאחר הפטור לפי שהנגעים להקל. ואין אתם רשאים למשכו להחמיר עליהם יותר ממה שמפורש בהם לכך נאמר פשה תפשה בשחין לרבות את כולו:

פסקה ז

החליטו בשער לבן וכו' על הדרך שפירשתי למעלה בעור הבשר אלא שחסרה מכאן מחיה סימן טומאה שאינה מטמאה בשחין ומכוה. וחסר מכאן בסוף שבוע שני שאין בשחין ומכוה יותר משבוע אחד שאם עמד בעיניו בסוף שבוע פוטרו מיד:

פסקה ח

וטמא אותו את הודאי הוא מטמא ואינו מטמא את הספק בין באיש אחד בין בשני אנשים וכולה כדאיתא דקא דרשי רבנן נגע הוא כלומר שאינו מטמא אותו כתחלה עד שיודע לך באי זה נגע הוא מחליטו. אם כן למה נאמר וטמא אותו דמשמע וטמא אותו מכל מקום אינו כן אלא הודאי הוא מטמא ואינו מטמא את הספק:

פסקה ט

צרבת שיהא מקומו ניכר כדפרשינן לעיל שיהא מכות השחין ניכר בו שאם נרפא לגמרי ונעשה מקומו צלקת הרי הוא נדון כעור הבשר:

פרק ז

פסקה א

או בשר כי יהיה בו בעורו מכות אש. מדכתיב או בשר ש"מ לחלק ללמד שאין שחין ומכוה מצטרפין:

פסקה ב

לא שבא ואין ידוע אם שחין אם מכוה אלא אפי' כחצי גריס שחין וכחצי גריס מכוה אין מצטרפין פי' לא תימא דהא או דחלק להכי הוא דאתא שאם בא עליו ולא ידע אם היה שחין או מכוה כגון מכוה במים חמין ולא ידע אם בחמי האור או בחמי טבריה להכי אתא למעוטי דאינו טמא עד שידע אי בשחין ודאי או במכוה ודאית. אלא למעוטי אפי' כחצי גריס וכו':

פסקה ט

מה ת"ל צרעת צרעת ג' פעמים במכוה כתיב חדא כדכתיב בשחין צרעת כגריס בנין אב הוא מצרעת דכתיבא גבי מחיה כדאמרינן בכלהו נגעים: צרעת ליתן את האמור של זה בזה במראה. ואת האמור במכוה בשחין: נאמרו בשחין ובהרת ובמכוה בהרת לבנה ונאמרו במכוה היא היא ודרשי' להו כולהו וכתי' בה נמי והנה אין בבהרת שער לבן

דדרשי' לרבות חוט היוצא ממנה ובו רחב שתי שערות שהוא מכלל הבהרת וזוקקת לשער לבן ולפשיון והרי הן למדין זו מזו שחין ממכוה ומכוה משחין. הרי למדנו עתה למכוה שאת ובהרת מגזירה שוה בצרעת צרעת ואח"כ נלמוד מצרעת השלישי ליתן את האמור בשאת בבהרת ואת האמור בבהרת בשאת כי השאת למדנו שמטמאה חלקה בשחין דהיינו לבנה: ובהרת דמטמאה בפוך: ונלמוד אותם זו מזו ואעפ"י שמכוה אין אנו צריכין ללמוד בהרת משאת שהרי כתוב בה בהרת לבנה אדמדמת או לבנה כיון דשחין ומכוה ילפי מהדדי בצרעת צרעת חשבינן בחדא עניינא והאי צרעת דמכוה דמייתר מגמר לשחין למילף שאת מבהרת ובהרת משאת וההוא צרעת דרשינן לעיל בפרשת שחין ליתן את האמור בשאת לבהרת ומשום צרעת יתירא דכתי' גבי מכוה הוא דדרשינן הכי וילפי' מהדדי כדאמרן: היא היא ד' פעמים דכתיבי במכוה טעות הוא זה שאין מונים כי אם אותם שכתובים או בהחלט או בהסגר אבל אותם שכתובים בטהרה לא מנה ואינם אלא שבעה שלשת בשחין וארבע במכוה תלתא למעוטי דאין מחיה מטמאה בשחין ובמכוה לא בתחלה ולא בסוף שבוע ולא לאחר הפטור. תרי למעוטי את שפשתה לבהק ולא בסוף שבוע ולא לאחר הפטור שפשתה לבהק בתוך השחין והמכוה הוא עומד אפי' הכי אין הנגע פושה לתוכה: היא אין לה מראה חמישי חוץ לארבע מראות ופתוכות וחלוקות מכלל ארבע מראות הן כלומר אותם ארבע מראות מטמאות פתוחות וחלוקות אבל למטה מארבע מראות אין מטמא כלל לא פתוכה ולא חלקה. היא השחין והמכוה אינן מצטרפין: קשיא לי צירוף הא נפק' לן מאו בשר כי יהיה בעורו מכות אש זו אינה קושיא דאי מאו בשר הייתי אומר לא בא אלא למעוטי שבאו ואין ידוע אם שחין או מכוה כדאמרן לעיל:

פרשה ה

פסקה א

ואיש להביא את שניתק נתק בתוך נתק וא"ו קא דריש: תחלה אפרש כי הנתק הוא נשירת השער ולא שנשר כל שער ראשו. ולא שנשר ממול פניו. ולא מאחוריו דכי האי גוונא טהור הוא כדכתיבי קראי בהדיא ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא ואם מפאת פניו ימרט ראשו גבח הוא טהור הוא. ודרשינן לקמן ימרט ראש שניתק כל ראשו. אי נמי קרח הוא טהור הוא. וכן גבח טהור ומפרשינן לקמן קרחת מן הקדקד שופע לאחוריו זו היא קרחת. גבחת מקדקד שופע לפניו וכל אלו טהורים הם שאין זה מכת נתק אלא כל שיש לו קרחה באמצע ראשו ושער בכל סביבותיה אז היא באה מחמת חולי והיא נקראת בלע"ז פיש"טולא ואעפ"י שהעור שלו אינו משונה משאר עורה טמא

שאין טומאת נתקים אלא נשירת השער בלבד. והכי מוכחינן לקמן בהאי פירקא. וא"ת והרי אמר הכתוב וראה הכהן את הנגע והנה מראה עמוק מן העור ובו שער צהוב וכו' התם הא דרשינן לקמן דלאגמורי לנתקים שאם נתקו אדם טהור דמה מראה עמוק בידי שמים אף נתק שניתק בידי שמים ומ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו כי מראה עמוק בידי שמים דכתיב גבי נתקים לומר שאם נולדה בהרת באותה קרחה טמא שלא טיהרנו את הראש מטומאת נגעים אלא מקום שיש שער בלבד אבל הקרחות שבראשו נדונין כעור הבשר דכתיב וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע לבן וכו'. ומכל מקום קרחה שבראש קרוי קרחת ולא אמרה תורה קרח וגבח אלא להקל עליו שאין קרחת וגבחת מטמאין בלי נגע אבל קרחות שבאמצע הראש שלא נגע הוא טמא מטומאת נתקים: ופשוטו של מקרא כן וראה הכהן והנה מראהו עמוק מן העור או שיש בו שער צהוב דק. ולא האריך כאן בטומאת הנגע מפני שאין זה מקומו. ובפרשת קרחת וגבחת מפרש כל דיני הנגע שבראש ולא הזכירו אצל הנתק אלא כדי שילמד הנתק ממנו לידי שמים ופרט הנתק הבא לו בידי אדם כדאמרן. וכל מה שתראה בפרשה זו והנה אין מראהו עמוק מן העור לא שמראה עמוק יהיה סימן טומאה בנתקים אלא לומר שאם היה מראהו עמוק טומאה אחרת יהיה לו כשאר סימני טומאה מדקדקין עליו כגון מחיה ופשיון: אחרי כן מצאתי בתוספתא נגעים פ"ק המחיה מטמאה בכל מראה לבן ואפי' במראה אלא בשער לבן. והנתקים מטמאין בכל מראה אפי' לבנים בשחור ושחורים בלבן ומטמאין בשער צהוב דק: הנה לפי זו הסיגיא הדעת קרוב לומר שמקום הנתק צריך מעתה מראה עמוק שנאמר בנתקים גופיה אתא כשאר נגעים: ודיני הנתק אלה הם אם יש בראשו או בזקנו קרחה כגריס ויש בו שער צהוב דק בלא שער שחור הרי הוא מוחלט מיד ואם יש בו שער שחור מבוצר הוא טהור ומציל מיד הצהובי מבוצר ממוצע שיהיו כל סביביו מקום שתי שערות ומטמא בשתי שבועות והפשיון מחליטו בסוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני ולאחר הפטור. ושער הנולד אחר הפטור מחליטו ובסוף שבוע ראשון כשעמד בעיניו שלא פשה ולא צמח בו שער שחור מגלחו. ומה מגלח בו והלא אין בו שיעור אלא מגלח כל סביביו ומשייר בה שיטה של שער רוחב שתי שערות כדי שיכיר בפשיונו ופשיון הנתק אינו פחות ממקום שתי שערות שהרי שערה אחת בכל מקום לאו כלום היא לא לשיור שער ולא לתגלחת שער. ופשיון הנתק משונה משאר פשיוני נגעים דשאר פשיונות אין להם שיעור כלל דאפילו במשהו מטמא כדאיתא במשנת נגעים פ"ד. ופשיון הנתק צריך מקום שתי שערות כדאיתא הכא בספרא בפרשת נתקים אלו הם דיני נתקים ואם שיירנו מהם הרי הם מפורשי' במקומן: ועכשו דריש ר' עקיבא מאיש או אשה וכו' שאם נתק נתק

בתוך נתק שהוא טמא ומסגירו אם ראוי להסגירו ואעפ"י שיש שיטה של שער מקפת את הנתק הפנימי שהרי הם בעיגול לא תהא סבור שתהא אותה שיטה סימן טהרה לנתק כדין שער שחור המשואר בנתק אלא טמא הוא ומסגירו שכיון שהשער המשואר באמצע הנתק גם הוא ניתק מאמצעיתו סימן חולי הוא ויסגיר ואם טהר מן החיצון עדיין טמא מן הפנימי ואם יטהר מן הפנימי עדיין טמא מן החיצון ואינן מטהרין זה מזה אלא א"כ נפרצו זה לתוך זה כדאיתא לקמן והתם מפרשי לה:

פסקה ה

דק לקוי קצר דברי ר' עקיבא שאם היה ארוך כשאר שערות ראשו אינו סימן טומאה בנתק עד שיהא נקטף בשער הנלקה. ואם היה עבה כשאר שערות ראשו אין זו סימן טומאה אלא שיהא דק וקצר וזהו לקותו ר' יוחנן בן נורי אומר אפי' ארוך כיון שהוא דק זהו לקותו. וטעמא דר' יוחנן בן נורי מפיק ליה לקמן מולא היה בו שער צהוב ולא כתיב דק ש"מ אפי' ארוך ואע"ג דלכ"ע דק בעינן אפי' הכי מדלא כתיב ביה כי האיך ש"מ לאגמורי דאפי' ארוך מטמא:

פסקה ו

יכול יהא מוסף על ארבע מראות נגעים שבעור הבשר פי' יכול יהא נגע זה האמור בראש ובזקן מוסף על ענין ארבע מראות שבעור הבשר כדאמרינן בעלמא וא"ו מוסף על ענין ראשון כדאמרן וזה הנגע האמור בראש ובזקן מענין נגעים של מעלה הוא ת"ל וטמא אותו הכהן נתק היא. הרי פירש מהו הנגע שהוא נתק. ולשון נתק אינו אלא נשירת השער כאדם הניתק ממקומו: הא למדנו שאעפ"י שאין בראש ובזקן שום נגע אחר אלא נשירת השער שהוא טמא. יכול לא יהא מוסף וכו' אבל יטמא מקום הבהרת כלומר כיון שלמדנו לראש ולזקן דנשירת השער לבדה בלי שום נגע סימן טומאה הוא בהם מעתה אף בכל מקום כנוס שער שבגוף יהיה נתק מטמא ושאר הגוף נקרא מקום הבהרת מפני שהבהרת מטמאה בו ת"ל נתק הוא מיעוט שאינו מטמא אלא בראש וזקן. יכול הנתק לא יטמא בשאר הגוף שהוא מקום הבהרת אבל תהא הבהרת מטמאה בראש וזקן אפי' במקום שער נמצאו ראש וזקן יתרים על שאר הגוף שמטמאים בארבע מראות ומוספים על הגוף טומאת נתקים ת"ל נתק הוא צרעת הראש או הזקן הוא. אין לראש וזקן אלא טומאת נתקים בלבד כי הוא מיעוטי נינהו:

פרק ח

פסקה א

אמר ר' שמעון מה ת"ל וכי יראה הכהן את הנגע הנתק וכי איזה נגע בנתק והלא אעפ"י שאין בו שום נגע אלא הנתק בלבד טמא הוא אלא הקיש נגע לנתק מה נגע שער לבן

שבו אינו מטמא וכו': שער צהוב דק ששער שחור מצילו מידו שאם יש בו שחור וצהוב טהור כדדרשינן לקמן מושער שחור צמח בו:

פסקה ב

אין לי אלא שחור אדום ירוק לבן מנין ת"ל ושער וא"ו קא דריש א"כ מה ת"ל שחור שחור מציל וצהוב אינו מציל אלמא שחור מציל מיד הצהוב כדפרישנא: לא אם אמרת בשער לבן שלא יפה כחו במקומו פי' בעור הבשר לטמא בכל מראה פי' על הנגע קאי שהנגע שהשער של סימני טומאה בו אינו מטמא אלא בד' מראות. הילכך דין הוא שהשער לבן לא יטמא בו אלא הפך. תאמר בשער צהוב שיפה כחו במקומו שהרי הנתק שהוא מטמא בו מטמא בכל מראה דהא לא קפדינן בטומאת נתקים בשום מראה בעולם אלא בנשירת השער לבדה כדפרישנא הילכך דין הוא שיטמא הפוך ושלא הפוך ת"ל וכו':

פסקה ג

ר' יהודה אומר וכו' וכשהוא אומר למטה נגע הנתק הקיש נגע לנתק מה נתק שאין הפשיון לתוכו אף נגע אין הפשיון לתוכו פי' נתק שאין הפשיון לתוכו מדכתי' והתגלח ואת הנתק לא יגלח למדנו שהפשיון מבחוץ הוא ולכך מגלח כל סביבות הנתק ומשייר סביביו שיטה אחת שער רוחב שתי שערות: ועוד יש לפרש בו כי מאחר שהמחיה אינה בנתקים אי איפשר לנתק להיות פושה לתוכו כמו שתמצא בנגעים שהמחיה מטמאה בהם איפשר להם להיות פושין לתוכו כדתנן בנגעים פרק ו' בהרת כגריס והמחיה פחותה מכעדשה. רבתה הבהרת טמאה נתמעטה טהורה רבתה המחיה טמאה נתמעטה ר' מאיר מטמא משום פשיון דבהרת וחכמים מטהרין שאין הנגע פושה לתוכו: הרי למדת לבהרת שאיפשר לה להיות פושה לתוכה במקום המחיה מה שאין כן בנתקים שאינה. וא"ת איפשר לנתקים להיות פושין לתוכו כגון שנשתייר שער שחור לתוכו ונתמעט השער משתי שערות או שהלך כולו הרי שפשה עכשו הנתק לתוכו זו אינה כלום שהרי אין כאן פשיון אלא נגע בתחלה הוא שכל זמן שהשער שחור היה בתוכו לא היה טמא כלל ועכשו שהלך הוא מסגירו בתחלה: כללו של דבר אחד שער שחור אינו נדון משום פשיון בין למשואר בין לצומח אלא כבר נרפא הנתק בצמיחת שער השחור או בגדלותו של משואר כשגדל להיותו כשיעור ואם ילך לו עוד אותו שער נדון בתחלתו להסגיר ואין עליה תורת פשיון לא מתוך הסגר ולא לאחר הפטור הילפך לא משכחת לה בנתק פשיון לתוכו כלל כדאשכחן בנגעים וקאמרי' הכא דילפינן נגע מנתק מה נתק שאין פשיון לתוכו שאם פשה לתוכו לא מטמא כרבנן דפליגי אר' מאיר:

פסקה ה

א"כ למה נאמ' שחור מציל צהוב אינו מציל פי' דאעפ"י שהוא טהור אינו מציל מיד הצהוב הטמא. ואי זהו צהוב שהוא טהור ואינו מציל הרי שקדם את הנתק טמא דברי ר' יהודה כלומ' בכי האי גוונא לא משכחת לה לר' יהודה אלא לר' שמעון משכחת לה דאמר לא מטמא אלא הפוך ופלוגתייהו לעיל. אלא לר' יהודה דאמר טמא היכי משכחת לה צהוב שהוא טהור דאצטריך למעוטי דאינו מציל אלא שהיו בו שתי שערות אחת צהובה ואחת שחורה או לבנה הייתי אומר כיון דאינו סימן טומאה בנתק יהא סימן טהרה שאם נולד בו עוד שער צהוב אין לו מצילין מידו:

פסקה ז

אין בו עד שיהא מבוצר בו ממוצע וקא דריש ליה מדכתיב תחלה אין בו. שפתח הכתוב באין בו ולא פתח ביש בו כמו שפתח בו בשאר נגעים בשער לבן ושערה הפך לבן וטמא אותו הכהן ואח"כ דבר בשאין בה שער לבן והסגיר. ש"מ שאעפ"י שיש בו שער שחור אם אינו מבוצר בו אינו מציל אבל לשער צהוב ודאי לא בעינן מבוצר שהרי פתח בו תחלה בשיש בו שער צהוב ושער שחור הצומח בו לא בעינן נמי מבוצר שהרי פתח בו כשיש בו ואלו אמר תחלה ולא צמח בו שער שחור והסגירו כמו שאמר במשואר ושער שחור אין בו והסגיר היינו אומרים כמו כן דבעינן מבוצר והשתא דפתח בשיש בו לא בעינן מבוצר אלא אפילו מן הצד מציל ובלבד שיהא בתוך הנתק: מכאן אמרו שני נתקים זה בצד זה כגון זה [חסר הציור בכ"י] ושיטה של שער שחור מפסקת ביניהם. נפרצו זה אל תוך זה ממקום אחד טמא שעדיין אין בו שער שחור מבוצר ולא עוד אלא דהוי נמי פשיון משני מקומות כגון הצורה [חסר הציור בכ"י] טהור שהרי נשאר שער שחור בין שתי הפרצות. וכיון שאמר שיש בפרצות מקום שתי שערות הרי הן כנתק אחר והשחור מבוצר בו. אם נפרץ ממקום אחר כגריס טמא מוחלט מפני שלא כנס שער שחור לתוכו הוי פשיון: והא משנה שאינה צריכה היא אלא איידי דבעי למתנא בשני נתקים זה לפנים מזה שאם נפרץ הפנימי ממקום אחר כגריס טהור משום הכי תנא הכא דנפרץ מקום אחר כגריס לא מהני ליה מידי:

פסקה ח

שני נתקים זה לפנים מזה ושיטה של שער מפסקת ביניהם פירוש שהם כמו עיגול בתוך עיגול. נפרץ הפנימי ממקום אחד טמא: פי' אעפ"י שיש בפרצה מקום שתי שערות אין פרצה אחת מחברתן להיות אחד הילכך הויא לה ההיא פרצה סימן פשיון לפנימית אבל נפרץ משני מקומות כשיעור שתי שערות בכל פרצה ופרצה טהור מפני שהן כנתק אחד והרי כל השער המקיף את הנתק הפנימי מבוצר בנתק וטהור. ואם נפרץ ממקום אחר

כגריס טהור מפני שכנס שער שחור לתוכו פי' כיון דנפרץ הוה ליה מבוצר בנתק וטהור: ואיני יודע מאי זה טעם אמרו פרצה אחת של שתי שערות אין מחברתן ושתים מחברות. וכשהפרצה אחת כגריס מאיזה טעם הוא מחברתן. ונראה לי דשתי פרצות גופייהו דאמרינן שהוא טהור לא שנחשוב שני הנתקים אחד לגמרי ושיטת השער המקפת את הפנימי תטהר אותם מדין שחור המבוצר כי אותה השיטה כמחיצה היא נדונת ביניהם ולא כשער שחור המבוצר אלא הטהרה אינה כי אם מפני אותו השער שבין שתי הפרצות כי בודאי כל פרצה שהיא מקום שתי שערות נתק הוא והרי שפשטו שני הנתקים זה לעומת זה ונתערבו כנגד הפרצות וכיון שכנגד הפרצות נתערבו הרי אותו השער העומד בין הפרצות מבוצר ביניהם ושיטה הנשארת אעפ"י שהיא חוצצת אינה מזקת כלום הואיל והן מתערבין מצד אחר והשחור מבוצר בין אותו העירוב אבל כשלא נפרץ כי אם ממקום אחד ודאי אעפ"י שתחשב כנגד הפרצה כעירוב אין שער שחור מבוצר בין אותו עירוב הילכך הוה ליה נמי פשיון והוא טמא: וכשנפרץ הפנימי ממקום אחר כגריס טהור ולא מבעיא כי לא הוי נתק פנימי אלא בגריס מרובע דכי נפרץ הפנימי כגריס ממקום אחר ודאי דמיערב שהרי נפרץ במילואו מרוח אחר ובטלה ליה תורת מחיצות לגמרי ואפי' כנגד העומד אלא אפי' הוי נתק גדול הרבה אמרי' האי מאי טעמא דכיון דכגריס שיעור מקום נתק הוא הויא ליה ההיא שיטה כמחיצת מבוי או מחיצת חצר שנפרצה ביתר מעשר שאעפ"י שהעומד מרובה על הפרוץ אסור אף כנגד העומד בין לענין שבת בין לענין כלאים דכולה מחיצה בטלה לה: כך נראה לי על דרך העיקר:

פרק ט

פסקה ג

ומראה הנתק עמוק ולא ממשו כבר פירשתי שאין מראה עמוק צורך לנתק אלא לומר לך שאם היה בקרחה מראה עמוק היה מטמא בשביל הנגע ובסימני אחרים. ולא היה צריך לשער צהוב והכא מילתא אגב אורחיה קמ"ל שאם היה בו נגע לא היה צריך לממשו עמוק אלא למראה עומק בלבד:

פסקה ד

לפי שמצינו לתגלחת האחרונה שהיא בכהן ילפי לה לקמן מביום טהרתו והובא אל הכהן תגלחת האחרונה שהיא בתער יליף לה במסכת נזיר פרק שלשה מינין [מ:] תגלחת זקנו דמצורע דאיצטריך למדחי לאו דהשחתת זקן ולאו דהשחתת זקן ודאי אינה אלא בתער דבעינן גלוח שיש בה השחתה:

פסקה ו

והתגלח אעפ"י שהוא נזיר דקיימא לן דנזיר שגלח בתוך ימי נזירתו בין בתער בין במספרים בין בכל דבר חייב דכתי' לא יעבור לרבות כל המעבירים:

פסקה ז

יכול כשם שתגלחת הנגע דוחה לאיסור תגלחת הנזיר בזמן שהוא ודאי פי' בזמן שהנגע ודאי כך תהא תגלחת הנזיר דוחה לאיסור תגלחת הנגע בזמן שהנזיר ודאי פי' איסור תגלחת הנגע זהו שאמר הכתוב ואת הנתק לא יגלח ומתרגמינן ודעם נתקא לא יגלח. וזהו שיטה של שער שמיניח סביבותיו: אי נמי תגלחת הנגע הוא השער הצהוב שבתוך הנגע שאם יגלחנו או יתלשנו עובר עליו בלאו כדרך התולש סימני טומאה מתוך נגעו מדכתיב השמר בנגע הצרעת: ת"ל ואת הנתק לא יגלח אפילו נזיר מדרישא דקרא אפי' נזיר סיפא דקרא נמי אפי' נזיר: נסחא אחריתי כך תהא תגלחת הנגע דוחה לנזיר בזמן שהוא [ספק] פי' תגלחת הנגע בספק לא משכחת לה בתגלחת טומאה אלא בתגלחת טהרה וקשיא לי בהאי נסחא חדא דקרא דקא מייתי לא כתיב בתגלחת טהורה. ועוד איצטריך קרא למעוטי ספקא: וי"ל דתגלחת הנתק נמי משכחת לה בספק תגלחת טומאה. כגון שראהו בסוף שבוע ראשון ונסתפק עליו בספק פשיון שהוא נוגע בו בספק מוסגר וספק מוחלט לכל חומרותיו ואם היה ודאי מוחלט לא היה מגלח אלא מספק מוסגר מגלח תגלחת ההסגר אבל אינו דוחה איסור נזיר: מ"מ לזאת הגרסא קשיא לי היכי איצטריך קרא למעוטי ספקא: ומנין לתולש סימני טומאה מתוך נגעו שעובר בלא תעשה ת"ל ואת הנתק לא יגלח פי' כל מה שבנתק. ואי קשיא לך למה לי מהאי קרא תיפוק לי מהשמר בנגע הצרעת ודרשי' ליה בספרי לתולש סימני טומאה מתוך נגעו: ואיכא למימר מדכתיב התם נגע הצרעת ונתקים הא אמרינן דלאו נגע הצרעת נינהו כלל אלא נתקי השער בלבד משום הכי לא אייתי מההוא קרא:

פסקה יא

ומנין לשער צהוב החוזר אחר הפטור שהוא וכו' החוזר דקאמר הכא הנולד קאמר שאם הלך וחזר הא רבייה לעיל מאם פשה יפשה. והאי דקרי ליה חוזר מפני שבא תחת הפשיון המפורש במקרא לטומאה:

פסקה יד

ואם בעיניו עמד הנתק ושער שחור צמח בו. האי בעיניו על שיעורו קאמר ולא על מראהו שהרי אין כאן מראה נגע כלל. אין לי אלא בעיני עצמו בעיני בנו ותלמידו מנין ת"ל ואם בעיניו מ"מ: האי קרא אסוף שבוע ראשון קאי. דאמר לעיל ואם עמד בעיניו שמגלחו ומסגירו שבוע שני וקאמר הכא דההוא עמד בעיניו דאמרינן לעיל שהוא מגלח ומסגיר

דוקא שלא צמח בו שער שחור אבל אם צמח בו שער שחור כבר נתרפא. ואין זקוק לא לתגלחת ולא להסגר והוא הדין שאם פשה בסוף שבוע וצמח בו שער שחור שהוא טמא והוא הדין למשואר שכן שנינו במשנתינו הצומח מציל מיד הצהוב ומיד הפשיון מכונס ומפוזר מבוצר ושלא מבוצר וכו' המשואר מציל מיד הצהוב ומיד הפשיון מכונס ומפוזר ומבוצר וכולהו איתנהו בקראי: ומאי דדרשינן הכא אין לי אלא בעיני עצמו בעיני בנו וכו' מילתא אגב אורחיה אשמעינן קרא דהיכא דלא צמח בו שחור והכהן מסופק בפשיונו בסוף שבוע ראשון וראהו בנו ותלמידו עמו מתחלה והם אומרי' שלא פשה אלא שעמד בעיניו יסגיר ולא יחוש לספקו להעמידו בספק מוחלט לחומרותיו: אין לי אלא צמח בתחלה ומשואר בסוף ומנין למשואר בתחלה וצמח בסוף ת"ל שער ושער ריבה פי' למדנו מן המקראות שהצומח מציל מיד הפשיון: פירוש אחר מצינו שהצומח הקודם לשער צהוב מציל ממנו דהכי כתב קרא ואם בעיניו עמד הנתק ושער שחור צמח בו וזהו בסוף שבוע ראשון ובודאי מאחר שמסגירו ואין בו שער צהוב ועל זה אמר נרפא הנתק טהור לומר שאפי' נולד בו אחר מיכן שער צהוב וכו' ולמדנו למשואר בסוף פי' שהיו שניהם יחד כדכתיב קרא וכי יראה הכהן את הנתק והנה אין מראהו עמוק וכו' ושער שחור אין בו והסגיר הא אם יש בו שער שחור אעפ"י שיש בו צהוב א"כ היה לו לומר גבי הסגר וכי יראה הכהן וכו' ושער שחור צהוב אין בו אלא מדלא כתב הכי משמע דרישא דקרא בצהוב לבדו קאמר שאם היה בו שחור וצהוב אינו מסגיר וכ"ש שאינו מחליט וקרי לי' בסוף משום דמצומח אמר תחלה ומנין למשואר בתחלה שקדם לצהוב שהוא מציל ולצומח בסוף אפי' לאחר החלט ומשום הכי איצטריך דאי במשואר בתחלה ק"ו הוא. אי נמי שכנס בתוכו מן הצד ונעשה מבוצר בו וכבר היה בו הצהוב והכי איתא בתוספתא. כשקדם הוא לפשיון דהכי כתיב קרא בסוף ראשון ואם בעיניו עמד הנתק ושער שחור צמח בו נרפא הנתק כלומ' נרפא לגמרי ואעפ"י שיפשה עליו טהור הוא. ולמדנו למשואר שהוא מציל אחר הפשיון פי' משואר הוא אותו השחור שהכהן משייר סביבות הנתק בשעת תגלחתו שאם פשה הנתק בסוף שבוע שני או אחר הפטור ונפרצה אותה הפרצה המשויירת סביבותיו ממקום אחר טמא משום פשיון דהכי כתיבי קראי. ואם נפרצה בה עוד פרצה אחרת והקיפה את העומד האמצעי שבין שתי הפרצות הרי אותו העומד נעשה מבוצר בנתק וטהר את הנתק והציל מיד טומאת הפשיון ומנא לן דטהרו והציל מידו דכתיב ושער שחור אין בו והסגיר ודרשינן אין בו שאינו מבוצר בו הא לכשיהיה מבוצר בו יטהרנו: ועוד כתיב ואם פשה יפשה הנתק בעור אחרי הראותו וכו' לטהרתו וכו' לא יבקר הכהן לשער הצהוב טמא הוא לשער הצהוב הוא דלא יבקר הא

לשער שחור יבקר ומה הוא מבקר בו שאם נעשה מבוצר בו יטהרנו: הנה למדנו טהרת המשואר בסוף כלומר אחר טומאת הפשיון לפי סדר המקראות: עכשיו שאלנו מנין לצומח אחר הפשיון שהוא מציל מידו ומנין למשואר קודם טומאת הפשיון כגון שמצאנו בסוף שבוע שני שנפרצה השיטה הסובבת שתי פרצות והקיפה את העומד האמצעי שהוא טהור שהרי לא למדנו מסדר המקראות אלא המשואר שנעשה מבוצר אחר פשיון הטומאה וזה הרי לא נעשה כך אלא שבא לפני טומאת הפשיון. ומנין שהוא מציל מזה הפשיון ואע"ג דק"ו הוא אפי' הכי אצטריך קרא שהרי אין לנו בנגעים לדון מק"ו כי כולם גזרות מלך הן: אי נמי מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב ליה קרא ותרויהו מרבינן משער שחור. ואו יתירא קא דריש ובתרויהו בצומח ומשואר כתי' בהו וא"ו יתירא:

פסקה טו

ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון כל נתק שטהר שעה אחת אין לו טומאה לעולם שאם צמח בו שחור או שהמשואר נעשה בו מבוצר אעפ"י שהלך הצומח או המשואר מן הנתק כגון שטהרוהו שעה אחת טהור הוא לעולם: יהודה בן נקוסא אומר משום ר' שמעון כל שער צהוב שטהור שעה אחת וכו' בא להוסיף על דברי הראשון שאפילו החליטו בשער צהוב וצמח בו שחור או שהמשואר נעשה מבוצר שהרי הצילו מידו כדאמרן ואפי' הלך בו השחור ונשאר הצהוב במקומו שוב אין לו טומאה לעולם. וקא דרשינן ליה מהאי קרא דכתיב ושער שחור צמח בו נרפא הנתק טהור הוא מכיון שנרפא שעה אחת טהור הוא לעולם אבל יש לך טהרה אחרת שהיא חוזרת ומטמאה כגון שעמד בעיניו בסוף שבוע שני שהוא פוטרו ואם פשה אחר מכאן טמא. וכן נראה לי מן התוספת' דר' שמעון מטהר אף באלה דהכי איתא פרק ד' יהודה בן נקוסא אומר משום ר' שמעון כל נתק שהחליטו בשער צהוב והפשיון הלכו להם אין עלולים לשמש טומאה עולמות: ולפום האי מימרא הא דאמרינן הכא החליטו בשער צהוב והלך וחזר הרי הוא כמות שהיא דלא כר' שמעון היא אם החליטו בפשיון והלך הפשיון וחזר הפשיון. וכן אם החליטו בשער צהוב והלך שער צהוב וחזר או שנולד בתחלה אחר הפטור כל אלו טהרו שעה אחת והטומאה חוזרת עליהם ולא אמרו טהור לעולם אלא בנרפא דהיינו צמח בו שער שחור כדכתי' קרא אי נמי שטהרו המשואר כדאמרן:

פסקה טז

נרפא הנתק לא שניתק נתק בתוך נתק: בא הלל להוציא מן הדרך שאמר ר' שמעון ואמ' כי יש נתק שטהור שעה אחת שיחזור ויטמא כגון שצמח בו קביצה של שער שחור ואח"כ נתק אותו שער מתוכו ונעשה נתק בתוך נתק וזה חדוש גדול שאם הלך אותו שער כולו עדיין הוא טהור כי הנתק הראשון חזר למקומו וכיון שטהר שוב לא יטמא אבל

כשניתק מאמצעיתו הוא טמא מה טעם מפני שהוא נתק אחר ואינו אותו שטהר. וכ"ש אם צמח כל הנתק ונתמלא שער בתחלתו ואח"כ נתק באותו מקום עצמו שהוא טמא מפני שהוא נתק אחר. ר' עקיבא אומר לא טהרתו אלא הרפוי פי' ר' עקיבא לא להוסיף ולא לחלוק אלא לפרש הטעם לדברי הלל מה טעם נתק בתוך נתק טמא כי התורה אמרה נרפא הנתק טהור לא טהרתו אלא הרפוי וזה השער הואיל וניתק מתוכו לא היה רפוי אלא נתק אחר הוא: י"ל כי ר' עקיבא כמו כן באלו להוציא מן הכלל שאמר ר' שמעון כי יש נתק שטהר שעה אחת ויחזור ויטמא והם הם אותם שפירשנו למעלה שהחליטו בסימני טומאה והלכו להם ואח"כ חזרו שהוא טמא ושני הדרכים נכוחים: ואל תתמה היאך בא הלל ור' עקיבא להוציא מדברי ר' שמעון והלא הוא היה תלמידו של הלל דכולה מילתא ר' שמעון קאמר לה ומאי דשמיע ליה בגמרא קאמר. ואיהו דקא מסדר הגמרא קאמר לכולה מילתא ואמר דהלל ור' עקיבא קא מפקי מהאי כללא כדאמרן: טהור הוא יכול יפטר וילך לו כלומר שלא ימתין לטהרת הכהן ת"ל וטהרו הכהן עד שיטהרנו הכהן או וטהרו וכו': ועל הדבר הזה עלה הלל מבבל: נ"ל דעל מדרש כל הפסוק הזה קאמר כי הוא מסופק על מי שניתק נתק בתוך נתק אחר הצומח והמשואר אם יהיה טמא אם לאו ועלה מבבל לארץ ישראל ללמוד מפי שמעיה ואבטליון. ויש מפרשים לבני ישראל נסתפק הדבר ושלחו לבבל בשביל הלל ועלה ולמד אלא שלא נתמנה נשיא עד שאירע. י"ד בניסן להיות בשבת ונעלמה הלכה מבני בתירא וכו' כדאיתא בפסחים [סו.]: השלמנו דיני נתקים בעזרת צור שוכן שחקים: אלא שאני תמה מפני מה אמרה תורה שהוא מגלח בסוף שבוע ראשון ואת הנתק לא יגלח. והלא תגלחת זו לא היתה אלא להכיר פשיון אם יפשה וכיון שהפשיון מטמא כמו בסוף ראשון למה מגלח בתחלת הסגרו אלא מי שגזר על הנתקים הוא יודע את גזרתם וראה שאין טבע הפשיון מצוי לנתקים אלא לאחר שבוע ולפיכך גזר עליו בסוף שבוע ולא בתחלתו: עוד נראה לי בתגלחת הנתק כי היא לעניין רפואה והיא לבחינה אם תתרפא בהסגר שני ובעל התולדה יודע משפט הנתק שלא יועילו בתחלה: ודוגמת זה כיבוס נגע הבגד שהוא לבחינת הליכת הנגע בכבוסו ואינה אלא בסוף שבוע ודרך אחד להם: עוד אפרש דין הצומח שאמרנו שהוא מציל מן המובצר בין שאינו מבוצר שאעפ"י שהוא מציל מן הצד הני מילי כגון שהנתק מקיפו בשלש רוחותיו כרוחב שתי שערות אלא שהוא נדבק לדופן הרביעי בלי הקף כגון זה וכיוצא בו במשואר אינו מציל עד שיקפנו הנתק מכל צדדיו כרוחב שתי שערות אבל אם יצמח בו שחור מדופן לדופן כנגד הדופן האמצעי כגון זה אינו מציל שאין זה צומח בו אלא ממעטו מן הצד הוא וכן אתה אומר בשער הלבן שבעור הבשר ובשער צהוב

שבנתקים שאינם סימן טומאה עד שיקפינו הנגע משלש רוחותיו ברוחב מקום שתי שערות וכל שער האמור בנגעים ובנתקים בין בלבן בין בשחור צריך שיהא בו כשיעור כדי שיהו נוטלות בזוג או כדי לכוף ראשון לעקרן או כדי לקרוץ בצפורן ופלוגתייהו במסכת נדה פרק בא סימן התחתון [נב:]:

פרק י

פסקה א

בהק טהור מלמד שהנתק טהור: כבר פירשתי בתחלת נגעים כי הבהק המפורש במקרא הוא בהרות כהות לבנות שהלבנינות שלהן למטה מארבע מראות. ואף על פי שרבינו עמו נגעים הרבה לטהרה כמו שהזכרנו בתחלת נגעים ההוא מריבוייא דקראי דכתי' גבי בהק בהרות בהרות לבנות ואעפ"י שאינם כהות טהורות. ואיכא נמי פרח בכולו שהוא טהור ואמרי' במס' נדה [יט.] ההוא בהק מיקרי כלומ' לאו נגע מיקרי. ומיהו בהק נמי לא מיקרי אלא כהות לבנות והא דקאמר ההוא בהק מיקרי משום דכולהו נגעים טהורים איכללו בהדי בהק כדאמרן: יכול לא יטמא משום אום אבל יטמא משום פשיון אום היא הבהרת הכהה שנולדה בו מתחלה יכול אם פשתה תהא מטמאה אותו אעפ"י שהיא כהה ת"ל פרח טהור: יכול יטהר את הבהרת שיצאה ממנו פי' אם התחלה מתוך הבהק בהרת שהיא מד' מראות ופשתה בעור כיון שאמרנו שהבהק הפורח טהור יכול אפי' פרח מראה נגע יהא מטהר ת"ל היא מיעט: יכול [לא] יטהר את הבהרת שיצא ממנו הואיל ומתוכו התחיל שהרי גם הוא חזר מקצתו להיות ממין זה שהרי אם חזר כולו להיות מראה נגע אין צריך לומר שהוא טמא שלא טהרתו תורה אלא כשהוא כהה אבל יטהר את הבהרת שיסמוך לו ולא נכנס לו כלום הואיל והבהק בטהרתו עומד תהא גם הבהרת שנסמכה לו טהורה מפני שהיא פריחת הבהק והרי הכשרנו הבהק הפורח ויש לנו לומר בכלל מראה שיפרח יהיה טהור ת"ל בהק הוא טהור הוא תרי מיעוטי:

פסקה ב

ואיש כי ימרט ראשו וכו' טהור דרשינן ביה שאם היה בראשו נתק כגריס ונתק כל ראשו טהור כדין פרח ליה בכלו והכי משמע ליה קרא כי ימרט כל ראשו. אי נמי קרח הוא דהיינו מאחוריו טהור הוא ורישא דקרא אי לטהרה מטומאת נתקים בלבד הוא דאתא למה ליה למימר השתא קרחת דלאו ארחיה טהור כוליה רישיה מבעיא אלא שמע מיניה להציל מטומאת הנתק שבאה עליו קאמר רחמנא טהור: וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע לבן אדמדם וכו' הא פרישית לעיל דבכל קרחה שבראשו הנגע מטמא. והכי איתא במשנת נגעים דתנן הדלדולים שבראש וזקן נדונים כעור הבשר. דלדולים הם מקומות

שבראש המדולדלים בשער והן הקרחת שבראש ואינם נדונין מקום נתק כגון שנקרחו בידי אדם או מחמת מכה ואפי' משום נגע מטמאין כדדרשינן הכא בסמוך:

פסקה 1

יכול אפי' נמרט ראשו מחמת החולי יהא טמא כך נראית בעיני הגרסא הזאת ת"ל קרחת וגבחת מה קרחת שאינה ראויה לגדל שער אף גבחת שאינה ראויה לגדל שער. אי מה קרחת בידי שמים אף גבחת בידי שמים מנין אכל נשם סך נשם ת"ל קרחה קרחה ריבה: והכי פירושה יכול אפילו נמרט ראשו מחמת חולי כגון שלקה בבהרת חזקה ונמרט ראשו מן החולי אעפ"י שסופו לגדל שער יהא טמא כנגע לבן אדמדם ת"ל קרחת וגבחת מה קרחת שאינה ראויה לגדל שער אף גבחת כן: קרחת הוא השופע קרחתו מן הקדקד לאחוריו עד העורף: וענין זו דקרחה אין דרכה לבא מחמת חולי הגוף שכל החליים המשירים שער ראשו של אדם לעולם לא ישירו אותו מאחוריו ושלפניו יהא עומד אלא או ימרט מלפניו דהיינו גבחת או ימרט כולו ומי שנמרט ראשו מאחוריו בידוע שלא בא עליו מחמת חולי הגוף אלא שמא נשר שערו מפני פחדו שראה את הנחש השרף ונמרט והדומה לו הילכך גבחת גופיה אעפ"י שאיפשר להיות מחמת חולי והיא ראויה לגדל שער ילפינן לה מקרחת שאם נמרטו מחמת חולי לא יהא מטמא בנגע לבן אדמדם מפני שראויה לגדל שער וכל מקום הוא: שער בראש הרי הוא במקום שער בראש ואינו מטמא בנגע. ואי קשיא לך הא דתנן בנגעים פרק ו' הראש והזקן שלא העלו שער ודלדולין בראש ובזקן בעור הבשר אלמא ראש וזקן אעפ"י שסופן לגדל שער השתא מיהת נדון בעור הבשר ומטמא בנגעים: איכא למימר שאני היכא דלא העלה שער כלל ממי שהעלה שער ונקרח שכיון שתחלתו לא היה ראוי לכנגע ועדיין הוא ראוי לגדל שער הרי הוא כתחלתו ואינו מטמא בנגע: אימה קרחה בידי שמים אף גבחת בידי שמים שהרי הקרחת דרכה שאינה לגדל שער כדאמרן והיא קרחה הבאה בידי שמים שאם נמרטו בידי אדם סופו לגדל שער: אי נמי כיון דסמיכת קרחת לוכי ימרט והאי כי ימרט ראשו דרשינן ליה לעיל למי שניתק ראשו נתק כגריס ואח"כ ניתק כל ראשו דהוי פרח בכלו וטהור ונתקים ודאי בידי שמים הם כדילפינן לעיל ממראה עמוק הילכך כיון דקרחת בידי שמים אף גבחת בידי שמים: ומנין אכל נשם ונמרט סך נשם ונמרט שהוא בידי אדם ואין סופו לגדל שער מנין שהוא מטמא במגע ת"ל קרחת קרחת ריבה: כך הוא הגירסא המתוקנת בעיני. ויש גירסא טובה ממנה שאומרת כך. אי מה קרחת בידי שמים אף גבחת בידי שמים ת"ל קרחה קרחה ריבה. כך היא הגירסא הנכונה ונוחה לפרש יותר מן הראשונה כי האי גבחת דרכה לבא מחמת חולי הגוף מחמת קרחה או כיוצא בה שהוא בידי שמים וכמו

שנלמד גבחת מקרחת לענין גדול שער כך נלמוד קרחת מגבחת לענין בידי שמים: ואהני קרחת לגידול שער ואהני גבחת לידי שמים. ת"ל קרחה קרחה ריבה: זו היא הגירסא המיושרת והנכוחה שאילו כגירסא הראשונה היה לו לומר גבחת גבחת ריבה קרחת' קרחת ריבה: והגירסא הכתובה בספרים כך היא. יכול אם נמרט ראשו מחמת החולי יהא טמא ת"ל קרחת וגבחת מה קרחה בידי שמים [אף גבחת בידי שמים אי מה קרחה שאינה ראויה לגדל שער] אף גבחת שאינה ראויה לגדל שער: ומנין אכל נשם או סך נשם ונמרט ת"ל קרחת קרחת ריבה: זו היא הגירסא הכתובה ואיני יכול לירד בה כלל חדא שהרי מחמת חולי בידי שמים הוא ומעיקרא קא הדר עליה למעוטי והדר נסיב ליה לריבוייא: ועוד סיפא דקתני ומנין אכל נשם או סך נשם ונמרט גופיה הא קיימא לן דאינה ראויה לגדל שער כדאיתא בבבא קמא פ' החובל ובמשנת נגעים שנינו בפרק ו' איזו היא קרחת אכל נשם סך נשם מכה שאינה ראויה לגדל שער וכיון דהכי הוא אמאי קא מהדר עילויה והלא אינו ראוי לגדל שער והרי הוא בכלל קרחת עד יבא יורה צדק:

פסקה ז

ואם מפאת פניו ימרט ראשו וכו' פאת פניו כמו אל עבר פניו זהו כנגד המצח כי כל רוח נקרא פאה כמו לפאת ים ולפאת צפון קלעים וכו' ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה וכאן כל כנגד המצח והעינים נקרא פאת פניו והוא נקרא גבח. וכנגדו כל כנגד העורף נקרא קרח והוציאו זה המדרש מדכתיב וכי יהיה בקרחת או בגבחת והאי או לחלק ולומר שאין מצטרפין. למדנו מכאן כי מקום הקרחת אינו מקים הגבחת. ומדכתי' בגבחת שהוא מפאת פניו ש"מ כי הקרחת היא מכנגד אחוריו: וכבר פירשתי כי הקרחת והגבחת נקראו לגמרי עד למטה זה עד המצח וזה עד פיקה של צואר והיא החוליא הראשונה שבשדרה שהיא מתפרקת מן הצואר אז הם טהורים מטומאת נתקים ומטמאין בנגע לבן אדמדם. ועכשיו באו ללמד מן הצדעים מכאן ומכאן שהם כנגד החוליים במה הם נדונין אם עם הגבחת או עם הקרחת (ועם מי) [ואם] הם מצטרפין זה עם זה: כך אין פושין מזה לזה דכתיב צרעת פורחת היא בקרחתו או בגבחתו חלק אותם אפי' מן הפשיון. והאי היא לקמן דריש ליה. ובמשנת נגעים פרק י' פליג ר' יהודה ואמר שאם יש שיטה של שער מפסקת ביניהם אינן מצטרפות ואם לאו מצטרפות:

פרק יא

פסקה ז

תאמר בקרחת וגבחת שאינם מטמאות אלא בשני סימנין במחיה ופשיון שהם נקראים צרעת אבל לא בשער לבן שאין נקרא צרעת וכתיב היא מיעט שער לבן והואיל דאין

מטמאין אלא בשני סימנין לא יהא מטמא בכגריס עד שיהא יותר מכגריס ושמא בשני גריסין כבתים ת"ל צרעת כגריס והוא בנין אב מצרעת דכתיבא במחיה:

פרק יב

פסקה ו

אף הוא האמור' בראש דברים חוץ מגופו פירוש שלא תצניף ראשו במצנפת ויתפאר בכובע כשאר בני אדם אלא יהיה ראשו ושפמו מכוסה כאבל:

פסקה י

יכול אפילו קצצה מתכוין יהא טהור ת"ל כל ימי אף על גב דנסב לה קרא לטומאה אסמכתא בעלמא הוא דמדאורייתא טהור משנקצצה הבהרת אי נמי משנתלשו סימני טומאה מתוכה וקנסה הוא דקנסינן ליה. והכי מפורש בבכורות פ' פסולי המוקדשין [לד:] דרבנן קנסי ליה טפי כדי שלא יהנה בקציצתו דבהאי קציצה לא מטהרינן ליה עד שתפרח בכולו דהא אי איתא נמי הוי טהור מהאי נגע: אמר ר' יהודה לא נחלקו על שקצצה וקצץ עמה בשר חי שאין לו טהרה עולמית. ואפי' לר' אליעזר דמקל מאי טעמא קא אמרינן אי הוה ההוא נגע דילמא הוה ליה פשיון בההוא בשר חי דקצץ בהדיא וכי פרח בכוליה נמי טמא דאמרינן דילמא בההוא דקצץ בהדיא לא פרח. ועל שקצצתו ושייר ממנה כל שהוא שאילו פרחה בכולו טהור ואפי לר' אליעזר דמיקל הכא מודה דבפריחה תליא מילתא דהא איתיה להההוא נגע בעין ואם פרח טהור ואם לא לא ואי אמרת כיון דאיתיה לנגע וידע שיעור' קמא לחזי נמי אי אזיל ליה ההוא כל שהו הא ודאי לא אמרינן מאי טעמא דילמא אי הוה נגעיה קיים הוה ביה שער לבן או מחיה: וקיימא לן דהיכא דאית ביה בנגעים סימני טומאה לעולם הוא טמא עד שילכו אותם הסימנין או עד שתתמעט בהרתו מכגריס והאי נגע דהוה יותר מכגריס כי אזיל ליה ההוא משהו דשייר מיניה אכתי ביה כגריס אבל אם פרח בכולו ודאי אע"ג דהוה ליה שער לבן הוה טהור: מאי אמרת דילמא הוה ליה מחיה וההיא מחיה היא קימה בעיניה חזקה היא כיון דפרחה בכוליה עור במחיה נמי פרחה ליה: אי נמי איכא למימר מאי טעמא לא מטהרינן ליה בהליכת אותו משהו ששייר דאמרינן שמא מחמת חתיכה שקצץ נתמעט' ואלו לא קצצה היתה עומדת בעינה הילכך אפי' בבהרת כגריס לא מטהרינן ליה בהליכת אותו משהו עד שתפרח בכולו. דההיא טהרה ודאי בידי שמים היא: על מה נחלקו על שקצצה מובאת פירוש מכוונת כמו שהובאה לשם שלא חסר ולא הותיר שר' אליעזר אומ' כשיולד לו נגע אחר ויטהר ממנו מדאמרי' מדהאי איתסי האי נמי איתסי. וכיון

דליתיה לנגע בעיניה דלא מקצתיה תלינן לטהרה בנגעא אחרינא. ורבנן סברי לא תלינן ליה טהרה אלא בגופיה דנגע ומאי ניהו פריחה בכולה דהא מידע ידע:

פסקה יב

בדד ישב לבדו ישב נראה לי לפי זה המדרש השנוי בכאן דכן ראוי לפרשו לבדד ישב שיהא כמנודה שאסור בארבע אמות שלו וכן כל המנוגעים ומכאן למדו חכמים שהמצורע הוא כמנודה וכאבל מדכתיב ראשו יהיה פרוע ובגדיו פרומים ועל שפם יעטה כמנודה מהכא כדאמרן דאי מהכא לא נפק' להו מהיכא ילפי לה נדוי והלא האבל טעון פרימה ופריעה ועטיפת הראש ואפי' הכי אין בו נדוי. הדר אמר יכול יהיו שנים טמאים כלומר יכול היא זב וטמא נפש המיוחדים עמו במקום אחר דכתי' וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש יהו משתלחים למחנה שלו ת"ל הוא בדד ישב שלא יהו אותם שנים טמאים עמו:

פסקה יד

מושבו פי' שיהא מושבו טמא כלומר שאינו מטמא באהל אלא א"כ ישב או עמד אבל דרך העברתו אינו מטמא: מצורע דמטמא באהל מדוכתא אחרינא נפק' לן מדכתי' אל נא תהי כמת מה מת מטמא באהל וכו'. והכי איתא בספרי וכן באבן המנוגעת דאיהו מטמאה באהל מדכתיב והשליכו אתהן וכו' שמע מינה דבהשלכה הן מטמאות ולא בהבערה:

פרק יג

פסקה ב

נגעי בגדים אין לי אלא צמר ופשתים המיוחדים כלומר צמר בפני עצמו ופשתים בפני עצמו. מניין לרבות את הכלאים כלומר על ידי תערובת צמר עם מין אחר ופשתים עם מין אחר ת"ל הבגד מכל מקום. אין לי אלא אחד מן הסמנין שבא במקצתו או שבא בכלו פירוש שנתערבו צמר ארנבים עם צמר גמלים במקצת הבגד של צמר ופשתים או אפי' בכלו כגון שטרפן זה עם זה ועשאן בגד שהוא מטמא בנגעים מפני הצמר והפשתים שעמו שהם רוב או מחצה למחצה והכי איתא בנגעים פי"א: וכלאים כי האי מטמא בנגעים מפני שיש עליו תורת בגד שהרי ראוי ללבשו ולכסותו ואין עליו תורת בגד ת"ל והבגד. אין לי אלא בגד שארג [בו] שלש על שלש בגד שלא ארג בו שלש על שלש מנין ת"ל והבגד: קשיא לי דהא דתניא במס' שבת פ' במה מדליקין [כז.] בגד אין לי אלא בגד. שארג בו שלש על שלש מנין ת"ל והבגד: ותנן נמי במשנת נגעים פרק י"ב וכן בגד שלא ארג בו שלש על שלש ונראה בו נגע ואחר כך ארג בו שלש על שלש טהור אלמא בעינן שלש על שלש: ואיכא למימר דהא דאמרינן הכא דאפי' בגד שלא ארג בו שלש על שלש

טמא הני מילי שיש מן השתי או מן הערב להשלים עליו שלש על שלש וכיון שיש בו כדי להשלים חזינן ליה כאלו אית ליה שלש על שלש: ואע"ג דתנן נראה באריג השתי העומד טהור אפי' הכי כיון דאיכ' בגויה כדי להשלים אע"ג דלא אשלמיה אחשוביה קא מחשב ליה וטמא והא דתנן במשנת נגעים ואח"כ ארג בו שלש על שלש טהור. התם שהביא שתי וערב ממקום אחר ונחבר לו והשלימו לשלש על שלש וכי האי גוונא טהור. אי נמי איכא למימר תנאי נינהו. ותנא במשנת נגעים פליג על תנא דהכא דהא מתנית' ר' אליעזר קתני לה ור' ישמעאל קא מתמה ליה כדאיתא הכא. הילכך איכ' למימר תנא דמתני' ר' ישמעאל היא. מיהו אפי' ר' אליעזר מודה דבעינן שיהא בו כדי להשלים ודהכא ודמתני' פליגי: בגד שאין לו להיכן יפשה שפשה הנגע בכולו: אמ' לו ר' ישמעאל ר' הרי אתה אומר לכתוב שתוק עד שאדרוש כלומר המתן אותי עד שאדרוש כל צרכי ומניין לך לדרוש כל אלו הדרשות בו שאם בא והבגד לרבות בגד שאין לו להיכן יפשה היאך תוכל עוד לרבות ממנו בגד שלא ארג בו שלש על שלש: אמר לו ר' אליעזר דקל הרים אתה שאינו מקיים פירותיו ופירותיו כחושין כך אין אתה יכול לסבול הרבה דרשות: ומנא לן דדקל הרים מגרע גרע גרסי' במס' בכורים פ"ק אין מביאין בכורים חוץ משבעה המינין ולא מתמרים שבהרים ולא מפירות שבעמקים ולא מזית שמן שאינו מן המובחר:

פסקה ג

מה פשתן כברייתו אף צמר כברייתו. פשתן אין דרכו לצביעה אלא להשתמש ממנו כדרך ברייתו. ומה פשתן לבנה שכך הוא ברייתו אף צמר לבנה:

פסקה ה

יכול שתי וערב של נפה וכברה פי' שעושין אותו מזנב הסוס ומזנב הפרה ולא אוציא את של שער אדם. ודין הוא שער שהוכשר לקבל שריפה על ידי טומאה במקום אחר וכו' פי' בנזיר טמא אפי' גלח במקדש משלחו תחת הדוד של אשם ואליבא דר' מאיר כדאיתא במסכ' נזיר פ"ג מינין [מה:]:

פסקה ו

היתה פסוקות אינה מטמאה בנגעים פי' אם היתה אותה הפקעת כולה פסיקות אינה ראויה לארוג ממנה בגד הילכך אינה מטמאה בנגעים דבעינן שתי וערב הראוי להיות בגד: ר' יהודה אומר אפי' היתה פסיקה אחת וקשרה קשרים קשרים אינה מטמאה בנגעים עד שיתירנה לפי שאינה ראויה לארוג בבגד:

פסקה ט

ובלבד שיחברנו לו כדרך חיבורו לטומאה כלומר מעור הראוי לקבל טומאה לאפוקי מצה דאעפ"י שהוא גדל בארץ אינו מקבל טומאה כדדרשי' הכא והכי מפרש לה להא

מילתא במשנת נגעים. ויש מפרשים שיחברנו לו יפה כדי שיראה עמו כאלו הוא עור אחד: פי' אחר שיחברנו לו לצורך כגון שאותו החוט צריך לו לאימרא או לתוספת אז הוא מביאו לידי טומאה: וקשה לי מאי שנא עורות שבים דחוט או משיחה מכשרתן לקבל טומאת נגעים דקא בעינן רוב מצמר ופשתים. ותניא נמי בתוספ' נגעים ששתיו סרקון וערבו צמר שתיו צמר וערבו סרקון אינו מטמא בנגעים והא כתיב בהו או בבגד פשתים. ואיכא למימר משום דבבגד גופיה לא משמע אלא צמר ופשתים כדפרט בהו קרא הילכך האי או לא מצי לאפוקי מפשטיה ומשום הכי בעינן או רוב או מחצה. אבל עור סתמ' כתיב ומהקישא דבגד הוא דממעטינין עורות שבים. וכיון דכתיב או בעור רבי ביה רחמנא אפי' על ידי חיבור משהו:

פסקה י

יצאו עור מצה וחיפה שלא נעשה בהם מלאכה פי' שלא נגמרה מלאכת אומנותן:

פסקה יב

לרבות עורות אהלים אעפ"י שאינם עשויים לקבל כדרך הכלים אפי' הכי מטמאין בנגעים שהרי נגמרה מלאכתן והם משמשין כמו שהן וכל שכן עור שנעשה ממנו כלי ועור האיצבא:

פרק יד

פסקה א

אי מה הצמר הזה מין בהמה דקה בנאכל פי' שהרי לא נקרא צמר סתם אלא צמר רחלים כדכתי' והשיב למלך ישראל מאה אלף אלים צמר: ומן הטעם הזה אנו מטהרין צמר גמלים וצמר (את) ארנבים ונוצה של עזים והכי איתא בכלאים ירושלמי: יכול יהו מטמאין בין צבועים בין שאינן צבועים ת"ל בבגד או בעור מה בגד לבן אף עורות לבנים. קא דריש ר' מאיר קרא יתירא דהאי קרא כוליה קרא יתירא הוא דהא קא אדכרינהו לכולהו בקרא קמא והוה ליה למכתב והיה הנגע ירקרק או אדמדם והראה אל הכהן ולמה לי למהדר ולמיכתב בבגד או בעור או בשתי או בערב שמע מיניה לאקושי עור לבגד: והראשון הוא עיקר כי הבגד נזכר ראשון. ובכל כלי עור נמי הא דרשינן ליה לעיל למעוטי עורות רצועות וסנדלים פי' עורות שעשה מהן רצועות לקשור בהם הסנדלים של עץ עד שלא חבר אותם בסנדלים טהורים: אי נמי עור שלם שחשב עליו לעשות ממנו רצועות לחגור בו מתניו או לעשות ממנו סנדלים טהור לפי שעדיין לא נגמרה מלאכתו לצורך העשוי לו: ובשתי ובערב איידי דכתב הנך כתב נמי הני: ור' יהודה סבר כיון דכתי' או בעור דהוא לשון ריבוי איהו הוא דאתא לדרשא ואינך אגב גררא ור' שמעון הכריע

ואמר תרויהו לדרשא בבגד לאקושי ליה עור ולמעוטי מצבוע בידי אדם: או בעור לרבות צבוע בידי שמים:

פסקה ג

בבגד ולא בנימין שאם נראה הנגע בנימי הבגד אשר נשארים בסופו הנימין טמאים מידי דהוה אשתי וערב. אבל הבגד טהור והכי איתא בנגעים פרק י"א נראה בסדין שורף את הנימין נראה בנימין הסדין טהור: ואין לי אלא בגד שיש בו לעשיר ולעני דסתמא דקרא מיירי בבגד הבינוני שראוי להשתמש בו עשיר ועני. ומנין יש בו לעשיר ולא לעני כגון שהוא בגד דק מאד יותר מדאי שאין ראוי להשתמש בו מפני שהוא עסוק בטרחו ובמשאו. ואינו מתקיים עמו. אי נמי יש בו לעני ולא לעשיר כגון שהוא עבה מאד ואין דרכו של עשיר ללבשו כלל: לא לעני ולא לעשיר מנין שהוא טמא בנגעים ת"ל נגע צרעת הוא והראה אל הכהן לרבות את כולם:

פסקה י

החוזר כגריס פי' לאחר שקרע הנגע מן הבגד וטלה מטלית במקום הקרע אם תראה עוד באותו הבגד נגע כגריס שורף לאלתר כדאיתא בקראי:

פסקה יא

יכול אף מוסגר כן יהא אסור בהנאתו אפי' לאחר שקצצו מחתיכת בגד ועשאו מוכין ת"ל צרעת ממארת טמא הוא מיעט את המוסגר מן הענין הזה:

פרק טו

פסקה ב

אם כן למה נאמר בצמר או בפשתים להוציא את האמריות שבו פי' עדים שאדם נותן על בית הצואר או על בתי ידי' שאינן נשרפות עם הבגד אוציא את האמריות של שראין ושל זהב שאין מינן מטמא בגגעים ת"ל אשר יהיה בו הנגע הראוי לקבל נגע אבל של ארגמן ושל זהורית אעפ"י שהן של צמר אין גופן ראוי לקבל נגע מפני שהן צבועין הילכך אינן נשרפות עמה:

פסקה ז

וראה הכהן אחרי הכבס את הנגע זהו בסוף שבוע שני והכבוס היה בסוף שבוע ראשון. והנה לא הפך הנגע את עינו והנגע לא פשה טמא הוא שהעומד בעיניו שני שבועות בכגריס שורף את כל הבגד: אם לא הפך ולא פשה טמא הא אם הפך ולא פשה איני יודע מה יעשה פי' הפך שנשתנה מירקרק לאדמדם ומאדמדם לירקרק ולא פשה אלא שעמד בשיעורו מה יעשה לו ר' יהודה אומר יסגיר שבוע שני שנאמר והסגירו שבעת ימים שנית הא אם לא הסגירו אין כאן לזה המראה שנית: וחכמים אומרים טמא משום

עומד בעיניו הא מה אני מקיים והנה לא הפך הנגע את עינו כל מין שהוא מטמא לו פי' זהו עינו. ונראה לי טעמייהו דרבנן הכא מדכתי' לא הפך את עינו ולא כתי' ביה עמד בעיניו כדכתי' בנגעי אדם כי לשון עמד משמע לגמרי שלא כהה ושלא העז ושלא נשתנה למראה אחר. כאן דכתי' לא הפך כי אם נשתנה ממראה למראה ושניהם עזים למינן הרי לא נהפך מעין הנגע:

פסקה ח

פחתת היא שיהו מראיה שקועין ולא ממשה. מראה שקוע זהו עזה שאלו כהה כלום ממראה עזה אינו שורף אלא קורע את הנגע מן הבגד ושורף מה שקרע: או אינו פחתת אלא כמרא' שני פי' שנפחתו מראיו מעזה לכהה ואפי' הכי שורף כשהוא אומ' היא פי' הרי היא כמו שהיתה: הא מה אני מקיים וכו':

פסקה ט

בקרחתו אלו השחקים בגבחתו אלו החדשים (בלשון גבחת) פי' הקרחת היא מאחוריו והגבחת מלפניו ומפני כך כנו השחקים בלשון קרחת והחדשים בלשון גבחת. אי נמי כי הקרחת משמע כל דבר שנמרט שערו והבגדים השחקים כמו כן נמרט המוך שלהן מפני רוב תשמישן ואיידי דכתב ישנים בלשון קרחת כתב נמי חדשים בלשון גבחת: מכאן אמרו סגוס שנראה בו נגע עד שיראה בארוג ובמוכין פי' סגוס הוא קטון בלע"ז ואם נראה בארוג ולא במוכין שורף את הארוג ומתיר את המוכין ואם נראה במוכין שורף את המוכין והארוג טהור מה טעמא שהרי חלק אותם הכתוב בקרחתו או בגבחתו. או לחלק לומר שאין מצטרפין זה עם זה הילכך אין מטמאין זה מפני זה. והסגוס הזה הפנימי שלו הוא הקרח והחיצון שלו בעל שער שאותם המוכין נתונין עליו והוא נראה לעולם חדש. ונראה לי כי המוכין שאמרו שתי וערב הם הראויין לבגד. ואי קשיא לך הא דתנן בנגעים נראה בסדין שורף הנימין התם אינם עיקר הבגד ואינם אלא השלל שבבגד אבל המוכין שבסגוס עיקר הם הואיל (ואין) [והן] נארגים עם הבגד הוו להו בגד אחד:

פסקה י

שכהה מירוק שבירוקים לירוקים ומאדום שבאדומים לאדום. או כהה למראה שלישי כלומר דבעינן שיכהה לגמרי שלא יהא בו מראה אדום וירוק כלל ת"ל הנגע: אי הנגע יכול במראיו כלומר ואם אמר הנגע ולא אמר כהה הייתי אומר אפילו עמד במראה הראשון די לו בקריעה ת"ל כהה הא כיצד כהה למראה שני ולא למראה שלישי לא בעי קריעה כלל:

פרק טז

פסקה א

יכול ישספנו ויניחנו במקומו ישספנו לשון ניתוח כמו וישסף שמואל את אגג וכו' יכול ינתחנו משם ויניחנו במקומו שיהא דבוק במשהו ויהא תלוי בו ת"ל מן הבגד ינתקנו לגמרי:

פסקה ג

למדנו למראה כהה שני בסוף שבוע שני שהוא קורעו. כך היא הגירסא המדוייקת: מנין לכהה בסוף שבוע למראה שני שהוא קירעו [ואחר] כך הוא מכבסו פי' שהוא מכבסו ומסגירו כאילו עמד בעיניו ת"ל והנה כהה הנגע ונאמר להלן בסוף שבוע ראשון וצוה הכהן וכבסו את אשר בו הנגע מה הנגע האמור כאן כהה למראה שני ולא למראה שלישי אף נגע האמור להלן וכו' כלומר מה כאן דבר בכהה למראה שני אף להלן דבר בכהה למראה שני. וקאמר יכבס ויסגיר. ומה כאן למראה שלישי טהור אף להלן טהור: והכי תנן במשנת נגעים הכהה בראשון ר' ישמעאל אומר יכבס ויסגיר הכהה בשני יקרע ושורף מה שקרע: והגירסא הכתובה בספרים ומנין לכהה בסוף שבוע שני למראה שלישי שהוא מכבסו ת"ל כאן נגעו וכו' ולזו הגירסא זה הכבוס של טהרה הוא: כגון אותו הכבוס האמור למטה וסר מהם הנגע וכובס שנית וטהר ומהתם ילפי לה: אבל הגירסא אינה נכונה דמאי קאמר מה כאן כהה למראה שני ולא למראה שלישי אף כאן כהה למראה שני ולא למראה שלישי אדרבה התם במראה שלישי ולא במראה שני. ועוד התם בסוף שבוע שני קאי כדכתיב והבגד או השתי או הערב וכו' אשר תכבס וסר מהם הנגע וכובס שנית וטהור. ובסוף שבוע ראשון ודאי הוא שמכבסו לראות אם יסור נגעו ממנו. עד יבא ויורה צדק לנו:

פסקה ד

ומנין שהוא טולה עליו מטלית פי' במקום הקרע ת"ל אם תראה עוד ואין עוד אלא מקומה. חזר הנגע לבגד מציל את המטלית פי' שהבגד ישרוף והמטלית מותר לפי שאינו מעיקר הבגד אלא כדי לראות אם ישוב בו הנגע חזר הנגע למטלית שורף את הבגד ואת המטלית עמו שהרי עשאו הכתוב כאילו חזר [על] הבגד לאחרים גורם טומאה לעצמו לא כל שכן:

פסקה ה

הטולה מן המוסגר בטהור חזר הנגע לבגד שורף את המטלית. חזר על המטלית הבגד הראשון ישרף והמטלית תשמש את הבגד השני בסימנין: הטולה לשון טלאי שחתך חתיכה מן הבגד המוסגר וחברו בבגד טהור דעלמא דאין צריך לומר שזה הבגד היה בו

נגע מתחלה וחזר עכשיו בו אלא אפילו טהור גמור שבא עליו בתחלה קרוי חוזר מפני שהוא על המטלית כל מקום שהוא הנגע הולך אחריו והבגד יסגר והמטלית ישרף מפני שהוא לו פשיון והפושה בראשון ובשני ישרף: וכן אם חזר הנגע עוד לבגד הראשון לאחר קריעת מקום הנגע ממנו או שפשה בו הנגע כמו ששורף הבגד הראשון כך השורף זה המטלית שהרי עדיין טומאת הבגד הראשון עליו כדקתני הכא חזר נגע למטלית הבגד הראשון ישרף ומשום הכי קתני סתם וחזר נגע ולא פירש בו אם בבגד הראשון אם בבגד השני לפי שדינם שוה אצל שריפת המטלית אבל אם חזר למטלית הבגד הראשון ישרף מפני שהוא לו פשיון והוא שיהיה הנגע כגריס מפני שהוא פשיון הרחוק והבגד השני נראה לי שהוא טהור שכיון שהמטלית מיד הוא נשרף מה יעשה עוד לבגד השני אם להסגיר הרי אין בו כלום: ואפי' נראה בו נגע מכאן ולהבא יראה בתחלה לפי שזה הבגד לא הוסגר מעולם משבא עליו נגע. ואי קשיא לך היכי אמרינן הכא שאם חזר נגע לבגד השני שורף את המטלית אלמא מיניה חשבינן ליה והא אמרינן לעיל חזר נגע לבגד מציל את המטלית אלמא לא חשיב כנופיה. לא קשיא מידי דהתם אמטלית לא הוה ביה מעיקרא ולא בא עליו הסגר מעולם ולא אמרה תורה לשרוף בגד בתחלה אפילו בבגד שבא עליו אלא או לאחר שבוע בפשיון או לשני שבועות בעומד (בפשיון) וזה המטלית אין בו אחת הילכך כשישרף הבגד שנתחבר עמו נמצא המטלית ניצל שאינו ראוי לא להסגר ולא לשריפה שהרי אין בו נגע. והדין הזה שוה למה שאמרנו לבגד השני כשנראה נגע במטלית שהבגד הראשון והמטלית שנתחבר בטהור ישרפו מיד והטהור השני בטהרתו: אבל כאן שהמטלית מוסגר היה כיון שבא נגע לבגד השני שנתחבר בו הרי הוא לו פשיון וכל פשיון שבא על הסגר שורף בין בשבוע ראשון בין בשבוע: שני והמטלית תשמש את פשיון הבגד בסימנין ופשיון שכך הוא חמור תורת זה המטלית (מינו) כאילו הוא מחובר עדיין בסגר הראשון וזה נשרף על זה וכן בשביל השני הוא נשרף שלא ניצל בפרידתו מן הטמא ועדיין הסגרו עליו לכך צריך שיעשה בו סימן באותו מטלית שיתחלף באחר: והאי דקתני תשמש דמשמע שמותר להשתמש בו לאחר שעברו ימי הסגרו קאמר כגון שכהה הנגע מן הבגד הראשון למראה השני וקרע ממנו מקום הנגע ועד שלא חזר בו הנגע עומד בחזקת היתר אבל בתוך ימי הסגרו אסור בהנאה כדדרשינן לעיל צרעת ממארת תן בו מארה שלא תהנה ממנו:

פסקה ט

קיטי שיש בו פספסין לבנים וצבועים. קיטי וילון של בוץ קורטינא בלע"ז פספסין כמין טבלאות של צבע ושל לבן ודוגמתו משישברו את פספסיהן במס' סנהדרין [כה:]: פוסין

מזה לזה פי' מלבנין ללבנים ופסיון רחוק הוא וצריך כגריס: שאלו את ר' אליעזר הרי הוא פספס יחידי פי' שאין בו פספס אחר לבן והוא כגריס שאין בו להיכן יפשה ואין בו לומר שמא תכנוס ותפשה כמו שפירשנו בשחין מה תאמר על זה כלומר למה הוא צריך הסגר הרי הוא דרש למעלה בתחלת הענין שאפי' שאין לו להיכן יפשה יטמא: אמר להם לא שמעתי טעם להסגרו: אמר ר' יהודה בין בתירא וכו':

פסקה י

והבגד או השתי וכו' אשר תכבס וסר מהם הנגע וכו' ת"ל וסר מהם הנגע כלומר יכבסנו הרבה עד שיראה אם יסור מהם הנגע ואם לא יסור יסגיר אותו עוד. ואם יסור עוד הנגע שילך לגמרי או שיכהה למראה שלישי:

פסקה יא

וכובס שנית וטהר הכבוס הראשון להסגיר את נגעו והשני לטהרה:

פסקה יב

זאת תורת נגע צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים וכו' ומקשינן לבית בסוף פרשת נגעי בתים כדכתיב זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק. ולצרעת הבגד ולבית מה בית מטמא בביאה וכו' דכתיב והבא אל הבית וכו' ואעפ"י שהם שני פסוקים שהרי הפסיק המקרא בין נגעי אדם לנגעי בגדים ובתים לא נחשוב אותו הפסק ונלמוד אותם זה מזה. ר' אומ' זאת התורה וכו' פירוש חשש להפסק זה שזכרנו ואמר כי הבגד נלמד מן הבית שהוקש עמו (בבית) [בפסוק] אחד ושאר נגעים נלמד מן הבגד שהוקשו עמו כאן בזה הפסוק הראשון זאת תורת נגע צרעת בבגד צמר וכו' אי מה בגד מטמא בכל הטומאות וכו' תלמוד לומר זאת:

מצורע

פרשה א

פסקה א

לבית עולמים כלומר מיד ולדורות: זאת אינה נוהגת בבמה פירות על הבאת הקרבנות קאמר שאינן נוהגות בבמה לפי שאינו נידר ונידב ואפי' בבמה גדולה נמי לא נהיג משום דחובות שאין להם זמן קבוע הכא והכא לא קרוב: אבל טומאתו וטהרתו מפי כהן והבאת צפורי' והזאתו ותגלחתו נוהגין בזמן הזה וכל שכן בבמה כדדרשי' בסמוך תהיה בזמן הזה וממעשה דר' טרפון ור' יהודה נמי שמעי' לה כדאית' לקמן:

פסקה ג

תורת ביום מלמד שטומאתו וטהרתו מפי כהן ביום: ומניין שחיטת צפריו והזאת דמו ותגלחתו ביום ת"ל תורת. יכול אף לקיחת צפוריו ושלוח צפוריו וכבוש בגדיו ורחיצתו יהו צריכין ביום ת"ל זאת. והכי נמי דרשינן לקמן לענין כהן ומסתברא דכבוש בגדים ורחיצתו היינו טעמא דלא צריכי יום וכהן משום דבעלמא נמי הא לא בעינן. ושלוח צפוריו נמי משום דלא מעכבא טהרה כדאית' לקמן. לקיחת צפוריו נמי משום דאכתי לא משתרי עד שעת שחיטה וכיון דאי בעי מחליף להו ועביד להו מאי דבעי לא בעי יום וכהן. ובשחיטת צפריו פליג ר' יהודה לקמן משום דכתי' וצוה הכהן ושחט: ביום טהרתו והובא אל הכהן שלא ישהה כלומר שאינו צריך לשהות כלום משיתרפא אלא מיד הוא מטהרו ומגלח וסופר ומגלח שניה ומביא קרבנותיו ואינו ממתין שבעת ימים בחלטו כמו שהיה שוהה בהסגרו לפי שהיה מונבז דן לפני ר' עקיבא ומה מי שפטרתיו בעמידתו אחזתיו בהליכתו ז' ימים מי שאחזתיו בעמידתו שבעה אינו דין שאחזתיו שבעה בהליכתו פי' עמידתו הוא טהרתו בעומד לפנים מן המחנה: הליכתו היא טומאתו שמשלחין אותו חוץ למחנה והיה דן ק"ו שהמוחלט יהיה צריך לעמוד בחלוטו ז' ימים מק"ו ומה מצורע מוסגר כשהוא טהור מתוך הסגר טהור מיד לגמרי ואינו צריך ספירת שבעה והיינו מי שפטרתיו בעמידתו אפי' הכי אחזתיו בטומאתו שבעה דהיינו הליכתו מצורע מוחלט שאחזתיו בטהרתו שבעה דהיינו ז' ימים שסופר לאחר תגלחתו הראשונה והם עמידתו שהוא נכנס לפנים מן החומה אינו דין שאחזתיו בחלוטו שבעה דהיינו הליכתו: א"ל רבי הריני מוסיף על דבריך וכי במה החמירה תורה בימי גמר או בימי ספר ימי גמר הם ימי חלוטו ימי ספר הם ימי ספרו שבין תגלחת לתגלחת: חמורים ימי גמר מימי ספר וכו' ואם לימי ספר הקלים נתת שבעה ק"ו לימי גמר החמורים. אמר לו כ"ש שהוספת. ואין בין דברי ר' עקיבא לדברי מונבז אלא שר' עקיבא היה דן ק"ו מן המוחלט עצמו ומונבז היה דן מוחלט ממוסגר מכל מקום בין לדברי זה בין לדברי זה מימי ספרו הם דנין אותו שבעה ואמר לו מונבז כל שכן שסייעת את דברי והוספת לי ראיות על כך: אמר לו ר' עקיבא כשנתת לימי גמר שבעה והבאת אותם מקל וחומר מימי ספר אף הן עצמן נעשים ימי ספר. ומה טעם דיו לבא מן הדין להיות כנדון ואי אתה רשאי למשכן ולהחמיר עליהם יותר מימי ספרו: ועל כרחיך מיד הוא מביא צפוריו ומגלח ומטהר מן הטומאה החמורה ואחר כך סופר שבעה ושבעה לגמרו ושבעה לספר: הרי שנוספו עוד שבעה על ימי הספר ונמצאו ארבע עשרה נמצאו אלו ואלו ארבע עשרה מק"ו אם לימי ספר הקלים נתת ק"ו לימי גמר האחרונים החמורים והרי נעשים אף הם ימי ספר

כדאמרן. ונמצאת מרבה והולך עד עולם שלא יגלח תגלחת שניה ולא יביא קרבנותיו עד עולם. הא מפני הדין הזה צריך לומר ביום טהרתו והובא שלא ישהה:

פסקה י

ולקח למטהר לשם מטהר כלומר כל שהוא מטהר כדמפרש ואזיל בין איש בין אשה בין קטן כולן צריכין טהרה זו מכאן אמרו לקח לאיש כשרות לאשה וכו' כדכתיב למטהר ולא כתי' ולקח המטהר דאי כתב הכי משמע שהמטהר יקח לעצמו ולשמו והשתא דכתיב למטהר משמע לכל מי שהוא מטהר אפי' מזה לזה וקא משמע לן דאין בהן קפידא בשינוי בעלים:

פסקה יא

חיות לא שחוטות כלומ' אפי' אותה השחוטה שבמצורע לא יביא אותה כך שחוטה אלא יביא את שתיהן חיות: טהורות לא טמאות טהורות לא טרפות: זה המדרש דלא כר' יצחק דאמר במס' חולין פ' שלוח הקן [קמ.] צפור טהור איקרי צפור טמא לא איקרי. ואיהו מתרץ לה התם ואמ' חיות למעוטי טרפות. טהורות למעוטי צפרי עיר הנדחת ומנהג זה הספר לדרוש דרשות הרבה על מלה אחת ואינן אלא כאסמכתא בעלמא ועיקר הטעם יוצא ממקום אחר וכשבא לידו דבור שיוכל לסמוך ממנו אותו הענין סומך ודורש: אי ארז יכול אפי' טרף פי' עלה של ארז ת"ל עץ ובראשו טרף בא לקיים עץ וארז אי נמי כדי שיהא ראוי להיות ממנו.

פסקה יג

שבתי היתה והלכתי אחר ר' טרפון לביתו פי' שבת הראויה לו לדרוש כי היו דורשים לשבתות והלך ליטול רשות מרבי טרפון רבו: ארכה אמה ועבייה רביעי כרע המטה וכו' לא ידעתי זה השיעור מאין הוציאוהו: ואיפשר לומר כי הוא הפחות שבמשמשי כלים והוא כשיעור יד הקרדום. ומדכתי' ביה עץ משמע שהוא למלאכה כדכתי' אם בכלי עץ יד וכו' ומזין ושונין ומשלשין פי' בעץ ארז אחד:

פסקה יד

ושני יכול פיקס פי' לשון כיחול ופיקוס: והוא צבע אדום שהנשים צובעות בו דמוני פניהם. מדרש אגדה בבראשי' רבה תאשר זה פקטינס ולמה נקרא שמו תאשור שהוא מאושר מכל מיני ארזים ונראה לי כי הוא העץ שצובעין בו אדום שנקרא בראזיל בלע"ז. יכול יביא צמר הצבוע אדום באותו הפיקס ת"ל תולעת צבע הבא מן התולעת. אי תולעת יכול יביא אחד מן הצבעים בתולעת כגון תכלת הצבע בדם חלזון או בקלא אילן ת"ל ושני פי' המשונה אשר בצבעים ר"ל שאין שבח אחר מגיע לחשיבותו וזהו הנקרא זהורית טובה שצובעין בו קרמזי: יוחנן בן דהבאי אומר ושני תולעת שני שבתולעת פי' אפי'

השני שבו כשר שאם צבע בו תחלה בגד או שום דבר ואחר כך הכניס בו צמר לטהר בו את המצורע כשר אעפ"י שאינו מן הכח החזק שבו:

פסקה טו

ומנין אם טעמה פסולה ת"ל ושני תולעת ואזוב מה אזוב בתחלתו אף שני תולעת בתחלתו שלא נטעם פי' טעימה היא נסיון שלוקח אדם מעט ומכניס לתוך הצבע לראות אם נתבשל כל צרכו ואותו הנסיון נקרא טעימה: והאי סיפא אתאן לת"ק דקאמר דאפי' לא נצבע באותו הצבע שום דבר לנסיון בעלמא פסול: ובמס' מנחות פ' התכלת [מב:] פליג רבי חנינא בן גמליאל ור' יוחנן בן דהבאי ר' חנינא בן גמליאל סבר לה כת"ק דהיכא דטעמא פסלה ומפיק טעמיה מכליל תכלת דכתיב במעיל דמשמע כל כח התכלת. וכיון דקפיד רחמנא על הצבע של תכלת להביאו בכל כחו הכי נמי אמרינן בתולעת שני כל כח התולעת. ומה תולעת שני דהתם טעמה פסולה אף שני תולעת דהכא נמי טעמה פסולה: ומדתכלת דמעיל טעמה פסלה תכלת דציצית נמי טעמה פסלה דילפינן תכלת מתכלת: ויוחנן בן דהבאי סבר ושני השני שבתולעת משמע והם הני תולעת שני דבגדי כהונה שני שבתולעת ומדתולעת שני טעמה כשרה צבע תכלת דהתם נמי טעמה כשרה. ומדתכלת דהתם טעמה כשרה תכלת דציצית נמי טעמה כשרה. וכליל תכלת של מעיל שיהא כולו תכלת קאמר: ות"ק דהכא מפיק טעמא למצורע מגופיה דמצורע דכתי' ושני תולעת ואזוב כדאמרן:

פרק א

פסקה ג

אין שתים לכלי חרס לומר שאין שוחטין שתי צפרים לשני מצורעים בכלי חרס אחד ואם נתערבו דמים בדמים פסולין: והדין הוא ומה במקום שלא כשרו משם לשם שאם שחט חטאת של זה לשם בעלים אחרים פסול ואם נתערבו דמים בדמים כשר. דתנן מתן ארבע במתן ארבע ינתנו מתן ארבע כאן שכשרו משם לשם כדאמרינן לעיל לקח לאיש כשרות לאשה אינן דין שיוכשרו לערובי דם בדם ת"ל האחת וכו' מים מכזבים במס' פרה [פ"ח מ"ט] מפרש לה אלו הן המכזבין בפולמוסיות ובשני בצרון. ולא מים פושרין נראה לי אעפ"י שהם חיים גמורים משום דבעינן שיהו בחיותן ואלו כבר נתבשלו מדכתי' ולא יקח ממך בשר מבושל כי אם חי: זו היא שכלי וקבלי מין שלו הן כדאיתא במס' יומא דף ע"ה:

פסקה ה

ונותן בשיירי לשון בזנב הלשון דבעינן שיהו באגודה כדכתי' את צפור החיה יקח אותה ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזוב וטבל אותם ואת הצפור החיה בדם הצפור

וכו' הרי לקיחה לצפור בפני עצמן. ולקיחה לעץ ארז ואזוב ושני תולעת בעצמה: וטבל אותם טבילה אחת לכולן אלמא שלשתן היו באגודה. וצפור לשמה. ומקיף לה ראשי כנפים וראש הזנב של שניה. מקיף סומך כדאמרי' בריאה אין מקיפין מערוגה לערוגה. וכן מצוה לתרום מן המוקף: וסומך אותה להן וטובל אבל לא היתה אגודה עמהם: של שניה של צפור החיה:

פסקה ז

דרך הכשרו בפנים בעיף כגון קני זב וזבה ויולדת ומצורע בדלות שאינן באין אלא להכשיר ודרך הכשרו בחוץ בעוף צפרי מצורע: בדם הצפור השחוטה על המים החיים אין כלי חרס על מים חיים פי' משום דכתי' לעיל ושחט את הצפור האחת אל כלי חרס על מים חיים מהאי קרא שישחט את הצפור לכלי חרס ואותו הכלי חרס יעמידנו על מים חיים ואין כאן תערובת דם ומים כלל משום הכי כתב רחמנא האי קרא אחרינא בדם הצפור על המים החיים ולא כלי חרס על המים החיים דבעינן לערבן:

פרשה ב

פסקה א

והזה לאחר ידו של מצורע פי' לפי שמצינו טהרתו של מצורע על היד בבהן יד ורגל אף כאן על היד. ויש אומרי' על מצחו מפני שהוא מקום מועד לצרעת כדכתי' והצרעת זרחה במצחו:

פסקה ד

וטהרו בדברים הנעשים בגופו עיקר טהרתו תלויה בדברים הנעשים בגופו כגון הזאת דם ומים שכבר אמורה וגלוח האמורה למטה. ופרט לשלוח הצפור וכבוס בגדים שאין מעכבין טהרתו:

פסקה ה

אם שלחה וחזרה אל תוך קנו מותרת באכילה שלא אמרה תורה שלח לתקלה וכיון שהיא מותרת לאחרים שאין מכירין בה אף הוא עצמו אשר שלחה מותר בה:

פסקה ו

מה בא זה ללמדנו אם ללמד שהיה מטמא בגדים במגע ועל אותם בגדים שנגע אמר הכתוב שיכבס והלא קל וחומר הוא ומה בימי ספרו וכו' מטמא בגדים במגע דהא כתי' ביה נמי וכבס בגדיו וטהר בימי גמרו דהיינו ימי חלוטו לא כל שכן: אם כן למה נאמר וכו' מלטמא משכב ומושב כלומר על משכבו קאמר שיכבס אותם אף על פי שלא נגע: והא דאמרינן הכא שהמצורע מטמא משכב ומושב לא לטמא אדם אלא לטמא אוכלין ומשקין כי היכי דלא תיקשי ההיא דפסחים פ' אלו דברים [סז:] אדרבא זב חמור ממצורע

שמטמא משכב ומושב ומטמא כלי חרס בהיסט: מפני שהן שני כבוסי בגדים וכו' כלומר ועדיין למה נאמר בו כבוס בגדים אי לימי ספרו מטמא בגדים קל וחומר בימי גמרו לכך אמר מפני שהם שני כבוסי בגדים:

פסקה ז

וגלח את כל שערו יכול אף בית הסתרים וכו' מה תגלחת האחרונה פרט לבית הסתרים דהא כתי' ביה ראשו וזקנו ודרשינן ביה כלל ופרט וכלל וכו' אף תגלחת הראשונה כן. ואי קשיא לך הא דגרסינן לקמן בתגלחת שניה יגלח את כל שערו יכול אף בית הסתרים ת"ל גבות עיניו. אי מה גבות עיניו בנראה ומקום כנוס שער כגון שער שבחזה ושבשוקים ובזרועותיו ומנין כנוס שער ואינו נראה פי' דהיינו בית השחי ובית הערוה פזור שער ונראה פי' שבצלעות ושבכרס פזור שער ואינו נראה שבבית הקמטים שבכרס ושבין פרקי שוקים ת"ל את כל שערו יגלח הרי ריבה הכל ומאי מיעט מיעט שבתוך החוטם מה טעם לפי שאינו מצוי בכל אדם: קשיין אהדדי דהתם אמרינן דאפי' תגלחת שניה דכתיב בה גבות עיניו מרבינן כל בית הסתרים חוץ מה שבתוך החוטם. ועוד תנן בנגעים בא לו להקיף את המצורע מעביר תער על כל בשרו. וקתני סיפא וביום השביעי מגלחו תגלחת שניה כתגלחת ראשונה: לא קשיא הא ר' ישמעאל הא ר' עקיבא ר' ישמעאל דריש כללי ופרטי וממעט כל בית הסתרים בין בתגלחת ראשונה בין בתגלחת שניה דילפי מהדדי כדאמרינן: ור' עקיבא דריש ריבויי ומיעוטי ולא ממעט מיניה אלא שבתוך החוטם בלבד. הילכך הך ברייתא ומתניתין דנגעים ר' עקיבא היא והכי מתרץ להו רב אשי במסכת סוטה פרק היה מביא את מנחתה [טז:]:

פסקה יא

יותם לא היה לו לעוזיהו אלא בימי חלוטו מפיק לה מקראי דתניא בסדר עולם בשנת עשרים וז' לירבעם מלך עוזיהו איפשר לומר כן והלא שניהם מלכו כאחד אלא שמלך מלכות מנוגעת הרי שנתנגע בשנת שבע ועשרים למלכות והוא מלך נ"ב שנה נשתיירו לו מנגעו כ"ו שנה מאותה שנה ואילך ויותם לא היה אלא בן כ"ה שנה כשמלך כשמת אביו כדכתיב קרא נמצא שכבר עברה שנה ויותר משנה שנתנגע עוזיהו אביו כשנתעברה אמו ממנו: ואי איפשר שלא היה מוחלט קודם עיבורו של יותם זה היה דעתו של ר' ור' יוסי בר' יהודה סבר איפשר שנת כ"ז נתנגע יום אחד או שני ימים ולא באו עליו סימני טומאה מיד אלא שהסגירוהו שני שבועות ובסוף נולדו לו סימני טומאה והוחלט ואיפשר אמו של יותם מעוזיהו אביו באותו שבוע שני שהוא בתחלת נ"א שנה למלכותו נשארו לו כ"ה לעוזיהו מחלוטו ואילך וכבר נתעברה אמו של יותם שבעת ימים קודם חלוטו ובשנת נ"ב שנה לעוזיהו נכנס בה עוזיהו באותה שנה מקצת ולא השלימה ומלך

בה יותם והשלימה ועלתה שנה לזה ולזה: זה דעתו של ר' יוסי בר' יהודה. אי נמי מאן לימא לן דכדין עבד וההיא דאמרינן לעיל והלא שניהם מלכו כאחד מענין המקראות המופרשים במלכים ובדברי הימים תוכל לעמוד עליו דכתיב בעוזיהו הוא בנה את אילת וישיבה ליהודה אחרי שכב המלך עם אבותיו אלא שמלך בחיי אבותיו פי' והוצרך לומר שלא בנאה ושלא השיבה ליהודה אלא משמלך יותם אחרי מיתת אביו וכמה שנים מלך בחיי אביו דבר זה אינו מפורש במקרא אלא ממה שמצינו באמציה אביו שמלך בן תשע שנים ובשנת ארבע עשרה למלכותו נלחם עם יואש מלך ישראל ונתפש אמציה ביד יואש במלחמה וכשראו בני יהודה כי נתפס המלך אמציה המליכו את עוזיהו בנו תחת אביו ובו בפרק מת יואש ומלך ירבעם בנו דכתיב ויחי אמציה אחרי מות יואש חמש עשרה שנה נמצא עוזיה וירבעם מלכו כאחד בשנת ארבע עשרה לאמציה. ועוד כתיב בדברי הימים כולם התייחסו בימי יותם מלך יהודה ובימי ירבעם מלך ישראל: ותניא בסדר עולם איפשר לומר כן כלומר איפשר לומר כי יותם וירבעם מלכו כאחד והלא לסדר המקראות לא נולד יותם אלא לאחר מיתת ירבעם כמה שנים ואף לפי מה שסדרנו כי עוזיהו וירבעם מלכו כאחד עדיין לא מלך יותם אלא לי"ב שנים אחר מיתת ירבעם אלא כל אותם תשע שנים שנתנגע עוזיהו היה יותם בנו שופט את עם הארץ ובאותם השנים היו שוים במלכות יותם וירבעם. ובאותם שנים התייחסו: והא דאמרינן כל אותם שנים שנתנגע עוזיהו היה בנו יותם שופט כל אותם שנים לאו דוקא שהרי משנתנגע עוזיהו נולד יותם:

פרק ב

פסקה ד

הראש אסור במספרים כמו בתער פי' הראש שבנזיר אסור בכל דבר דכתיב לא יעבור לרבות כל המעבירים: והזקן פי' השחתת הזקן אינה במספרים כבתער הראש מותר בכל אדם שאינו נוהג אלא בנזיר: הא לפי שיש בראש וכו' צריך לומר על תגלחת מצורע בראשו וזקנו שידחה לאו דראשו של נזיר ולאו דהשחתת זקן:

פסקה ה

גבות עיניו ולא ריסי עיניו פי' מקרא עסיק בשער העינים ושבריסי עיניו שהן סמוכים לעינים ממש ונקט גבות עיניו ש"מ למעוטי ריסי עיניו. דאי בא ללמד על הכללות שהם במקום כנוס שער ונראה הא שמעינן להו מראשו וזקנו אלא ש"מ למעוטי ריסי העינים הוא דאתא דקאי בעינים וממעט שער העינים כדפרשינן:

פסקה ו

וכולם שגלחו שלא בתער וכו' הא פרשי' לעיל בפרשת נתקים:

פסקה ז
ומצורע טהרתו תלויה בתגלחתו כדאמרי' וטהרו בדברים הנעשין בגופו:

פסקה ט
ושלשה עשרונים סולת למנחה בלולה בשמן לבהמה פירוש מנחת נסכים הבאה עם הזבח. או אינו אלא למנחה פי' מנחה הבאה בפני עצמה. אבל קרבנותיו של מצורע לא בעו נסכים. כשהוא אומרוכו':

פסקה י
ועדיין הדבר צריך כלומר דהאי והעלה את העולה ואת המנחה מאי משמע דעל מנחת נסכים קאמר: אי נמי עולה שאני שהיא באה בנדר ונדבה אבל חטאות ואשמות לא דגבי נסכים לפלא נדר או לנדבה כתי'. כשהוא אומר בפרשת נסכים תעשה על העולה או לזבח על העולה זו עולת מצורע לזבח וכו' ואמרי' במנחות פרק שתי מדות [צא:] איזה דבר שצריך שלשה רבויין הוי אומר זה מצורע ומאי דפרשי' לעיל בעדיין הדבר צריך שעל מנחת נסכים גופיה קאמר לפי הסוגיא שבכאן פי' רש"י: אבל במנחות יש בספרים פי' תקוני בתוך הגמרא כך ועדיין איני יודע אם טעונה נסכים או לא כשהוא אומר ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה וכו': ואומר אני כי מפרש היה שהכניס פירושו בתוך הגמרא והעביר הלשון העיקר מפני פירושו. או שמא גירסא אחרת היא כי הרבה גירסות מתחלפות מספרא לשאר תוספות ומתוספת' לתוספתא: והסוגיא שבכאן אינה הולכת על אותו הדרך שלא דברה אלא על אותה המנחה אם היא לבהמה או לפני עצמה ולא הזכיר כאן נסכים כלל. ועוד כי מן המקרא הזה אין להוכיח ממנו לחטאת ואשם שיהו טעונים לא מנחה ולא נסכים כמו שפירשתי:

פרשה ג

פסקה א
ר' יהודה בן בתירא אומר הרי הוא אומר ואם דל הוא וכו' אף הוא מסור להביא ראיה על המנחה שהיא מנחת נסכים לבהמות של מצורע. הא מה אני מקיים שלשה עשרונים סולת למנחה בלולה לבהמה: ומשום הכי כי מייתי בדלות ולא מייתי אלא חד כבש לא מייתי נמי אלא חד עשרון דאי מנחה הבאה מחמת עצמה היא לא מצינו מנחה מתמעטת בדלות ולא אפילו מדלי דלות:

פסקה ג
יכול כשם שטעונין העמדה כך יטענו תנופה כולם ת"ל האיש המטהר איש ולא חטאת ולא עולה ואע"ג דאמרינן לקמן דאפי' איש נמי לא בעי תנופה אפי' הכי איש עושין בו מעשה בידי כהן מה שאין כן בחטאת ועולה ומאי נינהו מתן בהונות ויציקת הראש

ומשום הכי כתב רחמנא איש למעוטינהו: וכי ממעט להו ודאי מתנופה קא ממעט להו דאע"ג דעבדי בה מעשה בהן במקום העמדתו בבהונות ובתנוך וביציקת הראש אפי' הכי לא נעביד ביה תנופה וקא ממעט ליה מדכתיב אותו לאשם והניף אשם טעון תנופה ואין איש טעון תנופה:

פסקה ז

לפני ה' במזרח לפי שהשכינה במערב. ואי קשיא לך מאי דאמרינן בפ' צו את אהרן בענין הגשת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח. אי לפני יכול בדרום ת"ל לפני ה' הא כיצד מגישה בקרן מערבית דרומית אלמא לפני ה' במערב משמע: הא מילתא במנחות מתרץ לה פרק כל המנחות [סא.] דהתם משום (דמטמא) [דמנחה] איקרי חטאת וחטאת טעונה יסוד וקרן דרומית מזרחית אין לו יסוד ומשום הכי מגישה בקרן מערבית דרומית לקיים את שני המקראות לפני ה' במערב ופני המזבח בדרום אבל קרן דרומית מזרחית לא ואע"ג דמזרח קרינא ביה לפני ה' משום דלא הוה ליה יסוד וכיון דמזרח קרינא ביה לפני ה' כל היכי דאיפשר ליה במזרח לא מעייל ליה לגואי במערב. חדא דתפסת מרובה לא תפסת. ועוד דקא בעו למהדר לאחוריה ולאתויי מקום שחיטה לצפון וכל שכן הכא דמצורע דבעי עמידה בהדייהו לא מצי עייל משער ניקנור ולפנים עד דעביד מתן בהונות ותנוך:

פרק ג

פסקה א

ת"ל קדש קדשים. ואת דמו יזרוק פי' בפרשת צו את אהרן. וזאת תורת האשם קדש קדשים הוא וכתי' התם ואת דמו יזרוק לרבות כל האשמות ואשם מצורע וכו':

פסקה ב

כשהוא אומר לכהן הכהן יקדום כלומר דבר המכשירו לכהן הוא יקדום ומאי ניהו דם הניתן לגבי מזבח שבכל מקום הוא מכשיר את הבשר לכהנים: קדש קדשים לרבות לוג שמן של מצורע פי' שהוא לכהן לאחר מתנות הראש כחטא' ואשם:

פסקה ד

ומצורע טובל בלשכת המצורע מפרש במסכת יומא פרק אמר להם הממונה [ל:] משום דמצורע דייש בטומאה ואימור דנגע בטומאה אחר שטבל בשביעי:

פסקה ה

יכול על תנוך האזן ממש ת"ל תנוך הא כיצד זה גדר האמצעי פי' הגדר השני הסמוך לגבוה ואיני יודע מאין לו כי נוך לשון גבוה הוא ושמא מוציא אותו מלשון נאספו עלי נכים שפירושו אנשים קשים מאד וכן הגבוה של האזן הוא הקשה שבאזן ואעפ"י שהגדר

האמצעי קשה כמותו אי אתה רשאי להורידו למטה אלא על מקום הנראה ראשון הוא נותן. אי נמי אמרינן איבעי האי או האי להכי כתב רחמנא תנוך דמשמע תוך נוך וכך היא מצותו על הגדר האמצעי. וכן על בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית זהו פרק האמצעי שהגודל דומיא דאוזן והכי איתא בפרשת מילואים גבי אהרן ובניו:

פסקה ו

מלוג שמן ויצק חסר הלוג עד שלא יצק ימלאנו פי' כיון דדרשינן לעיל הוא פרט לשחסר כל שהו לא סגיא דלא ממלא ליה מיהו כיון דכתיב מלוג השמן ויצק דמשמע אפילו ממקצתו אמרינן שאם נשאר ממנו ישלים עליו ואינו צריך להחליף את כולו לכתחלה ואימתי הוא משלים עליו על שלא יצוק ממנו על כפו דהכי כתיב קרא מלוג השמן ויצק אבל משיצק אם נשפך ממנו כבר נדחה לגמרי: ר' שמעון אומר עד שלא יצק נתן ממנו כלום ימלאנו. קסבר יציקה לא הויה התחלה עד דעביד ויהיב מיניה הזאות. וכי כתיב מלוג השמן קודם וטבל והזה כתי' אבל משטבל והזה ממנו כלום שוב אינו ממלא:

פסקה יא

אין לו בהן יד ובהן רגל וכו' רבי שמעון אומר אם נתן על שמאל יצא: נראה לי טעמא דר' שמעון דקסבר דכיון דאין לו בה סימני השמאל נעשה לו ימין כדאמרינן לגבי תפלין באטר שמניח על ימינו שהוא שמאלו. והכא נמי שמאלו נעשה ימין. וטוב מזה שאמרו בפרק נגמר הדין [מה:] דקסברי ר' אליעזר ור' שמעון לא בעינן קרא כדכתיב לעיכובא אלא למצוה דקסברי שני כתובין הבאים כאחד מלמדין וגמרינן מרוצח ומגואל הדם וגו' כדאיתא התם. ור' אליעזר ור' שמעון לא בעינן קרא [כדכתיב] ובהא פליגי דר' אליעזר סבר על מקומו עדיף דהא ידו הימנית הוא ואע"ג דליכא בהן. ור' שמעון סבר שמאל עדיף דהא ידו הימנית היא ומקיים בה מצות בהן: אבל ת"ק סבר בעינן קרא כדכתיב הילכך אין לו טהרה עולמית וזה עיקר. והטעם שבפנים אינו כלום שהרי מ"מ ידו הימנית קיימת היא ואמאי נעשית שמאלו ימין:

פסקה יב

ומעלה עליו כאילו לא כפר כפרה גמורה שחסר מצות יציקה ואעפ"י שהן שיירי מצוה. ובמסכת יומא [סא.] מפרש טעמא לר' יוחנן בן נורי משום דכתיב מיתר והנותר משמע לשון מותרות דבר שאינו מן העיקר:

פסקה יג

(**אלא**) מטומאתו [ולא] מזובו שאם היתה לו זיבה בתוך ימי נגעו וכשטהר יביא קרבן על שניהם וקמ"ל שחלה עליו טומאת זיבה על טומאת נגע אעפ"י שהיא חמורה ממנה: וטוב מזה הפירוש כענין שאמרנו בפ' זבים וכי נטהר הזב מזובו ולא מנגעו שאין נגעו

מעכבו מספירת זובו. והכא נמי עלה על המטהר מטומאתו יכול הוא ליטהר מנגעו אעפ"י שהוא טמא בזיבה לומר שיעלו לו ימי ספירת נגעו מתוך ימי זיבתו ולכשיטהר יביא קרבנותיו מיד:

פסקה יד

והעלה את העולה אעפ"י שקדמה לחטאת והיינו דאמרינן בפסת שני מאי והעלה שכבר העלה כלומר אעפ"י שהעלה אותה כבר. דסד"א זאת תהיה תורת המצורע עיכובא הוא וכסדרן נמי מעכבי קמ"ל דלא מעכבא: והעלה את העולה מלמד שאיברי העולה קודמין לאימורי חטאת פי' מדכתיב בה כפרה בהעלאה דכתיב והעלה את העולה ואת המנחה וכפר משמע כי היכי דכתיב כפרה בחטאת הכי כתיב כפרה בעולה לומר שאינו גומר מעשה חטאת עד שיגמר מעשה עולה: אי נמי דהאי וכפר בתרא נמי אחטאת קאי וה"ק והעלה את העולה והדר וכפר דהיינו חטאת ומאי ניהו אימורין: אמר ר' שמעון למה חטאת דומה וכו' הילכך הדורן הגדול יכנס ראשון אחר הריצוי מיד ומאי ניהו איברי עולה והריצוי כבר נעשה קודם החטאת שהוא מכפר:

פרשה ד

פסקה ג

אבל עשיר שאמר ערכי עלי ושמע עני ואמר מה שאמר זה עלי נותן ערך עשיר. ורבנן סברי אפילו הכי כי האי גוונא נמי נותן ערך עני דכתיב על פי אשר תשיג יד הנודר והאי נמי נודר הוא ונראה לי כי העשיר שהעריך את עצמו משלים את השאר משלו:

פסקה ד

ולקח כבש אחד לאשם בעני ומה ת"ל אחד אלא זה מביא בהשיג יד פי' בדלות ומטמא מקדש מביא בדלות מה מטמא מקדש מביא שנים תחת אחד. שתי תורים חטאת ועולה תחת חטאת כבשה אף זה שהוא עני יביא שתי תורים תחת חטאת של כבשה ויהיו אחד עולה ואחד חטאת והעולה האחרת שהוא מביא תחת הראשונה של שעיר תעשה חובה כמו כן ונמצא מביא שלשה תורים חטאת אחת ושתי עולות: ת"ל כבש אחד אשם אם אינו ענין לאשם שהרי אינו מתחלף בעני תנהו לתורים שלא יביא מהם אלא עולה אחת תחת העולה שבעשירות: אמר לו ר' עקיבא וכו' אף זה יביא כל השג יד. ואם יוכל להביא שני קרבנות בעשירות יביא ת"ל אחד וכו' וערכין שהוא מביא כל השג יד פלוגתא דר' ורבנן היא במס' ערכין פ' אין בערכין [ז:] דתנן היו בידו חמש סלעים ר' מאיר אומר אינו נותן אלא אחד וחכמים אומרים נותן את כולם והא דלא כר' מאיר. פ"א בדברי ר' נחוניא מה מטמא מקדש מביא שנים תחת אחד אף זה יביא שני כבשים תחת אחד של עשירות ויהיה אחד לאשם ואחד לעולה ולכך אמר והעולה תעלה חובה כלומר שהעולה

הזו תהא במקום עולה של עשירות: ועולת העוף שהוא מביא לכפלו הוא מביא תחת החטאת שבעשירות מכל מקום כל קרבנותיו של עני כפולין שהרי מצינו כשהוא מביא עוף מביא שתי תורים לכפילה אף כשיביא כבש יביא שני כבשים והכפל יהיה עולה לחובתו: והכי קאמר לו ר' עקיבא מה שהקש' לו: מ"מ הסוגיא השנויה למטה על דרך הטעם של רבי נחוניא היא שנויה דדרשינן לקמן: ושתי תורים או שני בני יונה שנים מביא ואינו מביא ארבע:

פסקה ח

והדין הוא זה מביא מהשג יד מה מטמא מקדש מביא שנים תחת אחד וכו': ולא אקשינן הכא מה מטמא מקדש מביא שנים תחת כל כפרתו וכו' כדאקשיה ר' עקיבא לר' נחוניא מאי טעמא דהא סוגייא כולה ר' נחוניא קתני לה. והכי קאמר למדנו לכבש האשם שאינו כפול. ומה טעם מפני שאין האשם מתחלף מעשירות לעניות אבל חטאת ועולה שאם מתחלפין לעוף יביא ארבעה תחת שנים ויהא שלשה עולות וחטאת אחת אבל שתי חטאת לא לפי שאין מוסיפין על החטאת כלום. ת"ל שתי תורים וכו':

פסקה יג

את אשר תשיג ידו מה ת"ל שיכול אימתי אני אומר יגמור בעשיר בזמן שהתחיל בעשיר פירוש בזמן שהתחיל כמו כן בעשיר כלומר שיהא עשיר מתחלתו ועד סופו אבל הביא אשמו עני ואח"כ העשיר מניין שיביא בעשיר ת"ל את אשר תשיג ידו כלומר כל מה שתשיג ידו והאי סתמה כולה ר' שמעון היא דאמר אשם לא קבע אלא חטאת קבעה בעשירות ודלות. ופלוגתייהו בכריתות [ט:] ובמשנה נגעים [פי"ד מי"א]:

פסקה יד

יכול אפי' הביא קרבנות עני והעשיר יביא קרבן עשיר ת"ל את האחד חטאת ואת האחד עולה שממין חטאת יביא עולה פירוש יכול אפי' הביא עיקר קרבנו עני דהיינו חטאת והעשיר יביא עולת עשיר ת"ל וכו' כיון שהחטאת עוף עולה נמי הויא עוף: על המנחה שתקדום מנחה לחטאת העוף האי קרא בסוף פרשת דלות הוא דכתיב ועשה הכהן את האחד חטאת ואת האחד עולה על המנחה שמע מיניה שכבר קדמה:

פסקה טו

יכול אף יולדת שהביאה את קרבנה עניה והעשירה תגמור בעניה ת"ל ואת אשר לא תשיג ידו מיעט ליולדת שאף על פי שהביאה חטאת בשעת עניה כיון שהעשירה בשעת הבאת עולתה תביא אותה בעשירות. ונראה לי הטעם מפני שחטאתה של יולדת אף בעשירות עוף הוא הילכך אין חטאת ראויה לקבעה בעניות לעוף:

פסקה טז

א"ר יהודה לפיכך אם פטרה אינו חייב בה פי' אם פטרה בגט קודם הבאת קרבנותיה אינו חייב להביא עליה כלום שכך כותבת לו בשובר כתובתה ואחרן דאית לך עלי מקדמת דנא כלומר יהא תביר וחליף מינך ומאי לפיכך ה"ק כיון דאמרת דבעל חייב להביא קרבנות אשתו כשהיא כותבת לו שובר על כל החוב שיש לה עליו היא כותבת לו והכל נכנס בכלל ואחרן דאית לך עלי. שאלו לא היה בעל חייב עליהם אלא שהוא רוצה מהם כדי להאכילה בזבחים כאדם שרוצה לפטור חבירו מקרבנותיו זה מכיון שאמר הריני מביא עליה אעפ"י שפטרה בגט וכתבה לו שובר אינו פטור מקרבנותיה שאם אינם מכלל חוב כתובתה אלא נדר בפני עצמו הוא ועכשו שאמרנו לה מחוב כתובתה חייב בתנאי בית דין כשאר תנאי כתובתה. ולפיכך הוא מביא עליה קרבן עשיר כי הוא שחייב בקרבנות והרי הוא עשיר: הילכך כי כתבה ליה שובר על כל תנאי כתובתה כתבה ליה. ומאי דפרשינן דבתנאי בית דין הוא חייב עליה בקרבנותיה איתא בבבא מציעא [קד.] דתניא אמר ר' יהודה אדם מביא קרבן עשיר על אשתו וכן הקרבנות שהיא חייבת פי' קודם נישואיה שכן כתב לה אחריות דאית עלך מקדמת דנא עלי. וילפינן מינה התם דר' יהודה היה דורש לשון הדיוט הך גירסא כרבינו חננאל היא:

פרשה ה

פסקה א

כי תבאו אל הארץ יכול משבאו לעבר הירדן מיד יהו בתיהם מטמאים בנגעים ת"ל אל הארץ המיוחדת החשובה מכל מארצות וזו היא ארץ ישראל שהיא ארץ זבת חלב ודבש והכי איתא בספרי בפרשת בכורים יכול משבאו לעמון ומואב כדכתיב והוא נלחם במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו ואף היא היתה זבת חלב ודבש. ואני תמיה מה כבשו ישראל מארץ בני עמון והלא חשבון ובנותיה מארץ מואב היו וכן מצינו בימי יפתח שאמר לו מלך בני עמון כי לקח ישראל את ארצו בעלותם ממצרים ועתה השיבה אתהן: ואיפשר כי מואב ובני עמון מפני שהיו אחים מלך אחד מולך עליהם ופעמים שהיה המלך ממואב ופעמים שהיה המלך מבני עמון: ובימי סיחון היה מלך ממואב ונלחם עם סיחון ולקח מידו את חשבון ואת כל גבולה שהיו למואב ולבני עמון. ובימי יפתח היה המלך מבני עמון והיה תובע את ארצו ואת ארץ מואב מיד יפתח וזהו שאמרו עמון ומואב טהרו בסיחון:

פסקה ב

לאחוזה עד שיכבשו כלומר לאחוזה ומשמע עד שיכבשו שאינו מקפיד אלא על הכיבוש לפי שכיון שכבשוה מיד היתה אחוזתם: ומניין אתה אומר כבשו ולא חלקו וכו':

פסקה ד

פרט לנגעי אונסין מפרש בהוריות [י.] פרט לנגעי רוחות ולנגעי כשפים אבל אונסין אחרים כגון מחמת מלחת או מחמת דברים אחרים המזיקין את האבנים כדאמרינן לעיל בתחלת נגעים לא אם אמרת בזבים שלא טמא בהם אונסין תאמר בנגעים שטמא בהם אונסין: ובאסדא רפסודות והן חבילה של קורות זו בזו ובאות על פני המים. אסדא לשון סדנא כדאמרינן נגדא בסדנא יתיב מדויל ידיה משתלם: ולהביא בית הבנוי על העצים ועל העמודים שהרי בית ארץ הוא:

פסקה ה

ואין ירושלם מטמאה בנגעים לפי שלא נתחלקה לשבטים:

פסקה יב

אפילו חבילי עצים אפי' חבילי קנים אעפ"י שאין מקבלין טומאה. אמר ר' שמעון עסק הוא לפנוי נראה לי דר' שמעון כר' יהודה סבירא ליה ולפרושי טעמא דר' יהודה אתא כלומר שלא אמרה תורה ופנו את הבית אלא להתעסק בפנוי ושמא בין כך ובין כך ילך לו הנגע מן הביא או יכהה מירקרק או מאדמדם לשאר מראה ירוק ואדום על ידי תשובתו של בעל הבית. אמר ר' מאיר וכי מה מטמא וכו' ר' מאיר לית ליה דר' יהודה ולא דר' שמעון. ולא ימתין לו הכהן לחבילי עצים וחבילי קנים ולא לכל דבר שאינו מקבל טומאה אלא לכלים המקבלים טומאה: אם כן חסה תורה על ממון הבזוי פי' שלא לאבדו מיד כי כלי חרס כיון שנטמא מיד הוא אבוד לטהרות. וא"ת הרי ביתו ממון החביב ולא חסה עליו התורה לנתצו התם לאחר שלש שבועות הוא. וכיון שהיה לו לחזור בתשובה ולא חזר ינתץ את ביתו אבל טומאת כלי חרס אם אינו ממתין לפנוי יהא אבוד והתורה חסה עליו שמא יחזור בו:

פסקה יג

ואח"כ אחרים כיוצא בהם כלומר כמו שממתינין לזה כך ממתינין לחתן ולרגל. וכבר דריש ר' יהודה מדרש זה מביום הראות בו יש יום שאתה רואה וכו' אלא שאותו המדרש נדרש לנגעי גופו וזה נדרש לנגעי ביתו שכשם שממתינין לגופו בחתן וברגל כך ממתינין לנגעי ביתו ולרגל ומשניהם נלמוד לנגעים:

פרשה ו

פסקה ד

ומראיהן שפל מן הקיר אפי' על אבן אחת מן הקיר דריש דהוה ליה למיכתב בקיר אלא מן הקיר אפי' על אבן אחת מן הקיר:

פרק ד

פסקה ב
כותל הסמוך לאויר פירוש לאויר חצר חבירו:

פסקה ד
והשליכו אתהן אל מחוץ לעיר אתהן מחוץ לכל העיר ואין אדם מחוץ לכל העיר אלא חוץ לכל עיירות המוקפות חומה. עיר משמע כל עיר לבד מערי הפרזי: אל מקום טמא שיהא מקומן טמא פי' שמטמאות באהל כדדרשינן באדם. מושבו שיהא מושבו טמא: ר' יהודה אומר לרבות את הנטול כלומר אפי' נטלו ממקום השלכתו יהא המקום טמא וגזירת הכתוב הוא שיהא מקומם טמא:

פסקה ו
אי עפר יכול את הנושר מאליו כגון שהוא מכה במקום זה ועפר נושר מאליו ממקום אחר: ת"ל אשר הקצו כלומר אותו בלבד הנופל מתחת הקרדום. ולא את הצרורות של אבן אעפ"י שיוצאות מתחת ידו דעפר אמר רחמנא ולא צרורות: פירוש אחר אי עפר יכול הנושר פי' שנשר קודם לכן ת"ל אשר הקצו אותו שנשר בשעת קציעה:

פסקה ח
קורדימים עשוין כעין טבלאות והן של חרס:

פסקה ט
אפי' מדד פי' בערוך קווזות אדמה ובלשון ישמעאל מדד:

פרשה ז

פסקה ו
הנח לו אין זה מקומו כלומר אינו מדבר אחר חליצה וקצוע כמו שנראה לך אלא בפושה בתוך שבוע שני הוא מדבר כמו שאנו עתידין לומר: והטעם שאילו נאמר אינו נותץ אלא הפושה אחר חליצה וקצוע לא היה צריך לומר שהרי כתי' ואם ישוב הנגע ופרח דמשמע דחזר ופשה: אי נמי דילפינן צרעת ממארת דבתים מצרעת ממארת דבגדים מה להלן עשה עומד בשני כפושה בשני וכו' כדאית' לקמן:

פסקה ז
הן אם הקל בפושה בראשון פי' ודי לו בחליצה וקצוע שהרי הקל בעומד בו ודי לו בהסגר נקל בפושה בשני שהרי החמיר בעומד בו שאפילו עומד צריך חליצה וקצוע והאיך יהיה הפושה כעומד: זו היא שיבה זו היא ביאה פי' ילפינן ובא מושב מה שיבה האמורה למעלה חולץ וקוצה וטח וכו'.

פסקה ח

ת"ל ואם בוא יבוא במה פושה מדבר אם בפושה ראשון הרי כבר אמור וכו' אומר אני כי סירכא דמלת' נקט ואתא דבלאו הכי בפושה לא איפשר לאוקומי' כלל דהא כתי' בהדיא ואם בא יבוא וראה והנה לא פשה הנגע בבית אלא שבא בסוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני ומצאו עומד: נראה לי דמדכתי' ואם בוא יבא משמע בביאה ראשונה ובביאה שניה. ואם לא פשה אלא שתי ביאות הללו מה יעשה הריני דן וכו' ויהיה עומד כפושה בתמי'. אף ביאה האמורה למטה חולץ וקוצה וטח וכו': ופשטיה דקרא לפום מדרשיה הכי הוא. ואם בוא יבא הכהן וראה והנה לא פשה הנגע בשתי שבועות. אי נמי אחרי הטוח את הבית ולא רוזר בו הנגע וטהר את הבית כי נרפא הנגע. וההוא ונתץ את הבית דכתי' אחר ובא הכהן וראה והנה פשה הנגע לאו על ההוא פשיון קאי כפום משמעותיה אלא על החוזר אחר חליצה וקצוע הנזכר למעלה מזה. וכבר אמרנו כי [ובא] הכהן [וראה] והנה פשה אין כאן מקומו שלא היה ראוי להפסיק בין הכתוב העליון לונתץ הבית: וכללא דמילת' אין נתיצה אלא לאחר חליצה וקצוע וטיחה והסגר שבוע שלישי:

פסקה יב

ומנין לכהה בשני והולך לו שהוא קולפו וטעון צפרים ת"ל ולקח לחטא את הבית הרי כאן בית אחר פי' דהוה ליה למכתב ולקח לחטאתו אלא לרבות בית אחר שלא נעשו בו כל הדינין האמורים למעלה וקאמר טעון צפרים. וכיון דכתבי' רחמנ' בתר תרי שבועות שמעינן דכהה והולך לו בשני הוא דטעון צפרים אבל כהה והולך לו בראשון אינו טעון צפרים מיהו קליפה מיהא בעי. ונפקא לן מדכתיב אחרי הטוח הבית וטהר משמע דאין טהרה אלא לאחר טיחה ואין טיחה אלא לאחר קיצוע דהיינו קליפה. וטיחה אחר קיצוע משמע בין קיצוע לאחר חליצה וקיצוע בלא חליצה לפי שאי איפשר לקיצוע בלי חליצה ואי איפשר לחליצה בלא קיצוע שכיון שטעון חליצה החמורה כל שכן שהוא טעון קצוע וטיחה הקלים: מכאן אמרו עשרה בתים הן וכו' פי' בתים שנגמר דינם או לטומאה או לטהרה קא חשיב. הלכך כהה והולך לו דשבוע ראשון ושבוע שני הרי כאן ארבעה שנגמרין לטהרה שתים מהן בקליפה וטיחה ושתים בקליפה וטיחה וצפרים: השלש זוגות האחרונות יש בכל אחת מהן אחת שנגמרה לטומאה והיינו חזר נותץ. ואחת שנגמרה לטהרה והיינו לא חזר טעון צפרים: אבל חולץ וקוצה וטח שהן קודם הנתיצה אינם מן החשבון לפי שלא נגמר דינם לא לטומאה ולא לטהרה:

פרק ה

פסקה ב

ר' ישמעאל אומר ארבעה אחת לכל פיאה ופיאה פירוש לכל רוח ורוח כדכתי' ולפאת ים ולפאת צפון: ור' ישמעאל ור' עקיבא לטעמייהו דפליגי לעיל במגע דר' ישמעאל סבר אפילו על אבן אחת טמא ור' עקיבא סבר בעינן על שתי אבנים ולתרוייהו בעינן שיהו כל הארבע קירות ראוין לנגע הילכך לר' ישמעאל צריך שיהו בבית ארבעה אבנים ולר' עקיבא צריך שיהו בו שמונה אבנים:

פסקה ג

אבניו שלו עציו שלו מלמד שגורר ומוציא פי' גורר במגרה לפי שאינו נותץ אלא חלקו ומניח חלק חבירו: אבניו כל אבנים שנבנו עמו פי' מדלא כתיב ונתץ את האבנים כדכתיב בחליצה ש"מ כל אבניו קאמר: ומאי דקאמר שנבנו עמו למעוטי אותם שהכניס לו משנבנה כדאיתא בסמוך אבניו ולא אבנים שהכניס לו משנבנה: קשיא לי הא דתנן במשנת נגעים בית שלא היו בו אבנים ועצים ונראה בו נגע ואחר כך הביא בו אבנים ועצים ועפר טהור טעמא דהכניסם בו משנראה בו נגע אבל קודם שנראה בו נגע אעפ"י שכבר נבנה טמא: ואומר אני דלענין איטמא בנגע כיון דבשעת הנגע היו בו אבנים ועצים ועפר טמא מיהו כי (לא) אתו לידי נתיצה אינו נותץ אלא אותם האבנים והעצים שהכניס בו בשעת בנין וטעמא דמילתא דכתיב ונתץ את הבית את אבניו ואת עציו אבני הבית משמע אותם שהן עיקרו של בית ומאי נינהו אותן שנבנו עמו: עפר והוציא אל מחוץ למחנה ולא עפר המתכות שלו הא נמי משום הכי משמע ליה עפר שהוא עיקרו של בית ולא עפר שנתך ממנו מאליו כבר קודם נתיצה אלא אותו שנשר בשעת נתיצה: גם זה יש לפרשו כעין שפירשנו למעלה שהעפר הנתך מאליו שלא מחמת המכה אעפ"י שנושר בשעת נתיצה אינו צריך להוציא אל מחוץ למחנה וטעמא מאי משום דכתי' ונתץ על העצים ועל האבנים ועל העפר משמע אותם הנושרים מחמת נתיצה. והוא הדין לאותן שהכניס לו משנבנה שאינו צריך נתיצה דהא כתיב עפר הבית. והכי אמרינן עפר כל עפר שנבנה עמו: אם נאמר בחליצה למה נאמר בנתיצה ואם נאמר בנתיצה למה נאמר בחליצה: נראה לי דעל עפר קאמר דאי על עצים הנהו ודאי בחליצה ליתנהו כלל. ואי על האבנים אי לא כתיבא חליצה מהיכא אתיא. ואי לא כתיבה נתיצה מהיכא אתיא נתיצה לעצים דהא (איתנהו) [ליתנהו] בחליצה:וכיון דלא סגייא ליה דלא למכתב נתיצה בשביל עצים היכי מכתבא בלא נתיצת הבית אלא על כרחך על עפר לחודה קאמר דכיון דכתביה בחליצה למה ליה למהדריה בנתיצה. ממילא ילפינן ליה מחליצה מה להלן עפר עם אבנים אף כאן עפר עם אבנים. ומה התם ממעטינן עפר הנושר אף כאן נמי

ממעטינן: וכיון דחד נינהו למה ליה למכתבינהו בתרויהו. הדר אמר לפי שיש בחליצה וכו'. האבן שבזוית כל רוח נקרא זוית:

פסקה ד

ימי הסגיר אותו ולא ימים שקלף את נגעו פי' שאם קלף את נגעו בתוך ימי הסגרו והשליכו לחוץ הנכנס לתוכו אעפ"י שעבר עליו בלאו כמי שקצץ את בהרתו דהכי דרשינן בספרי בפרשת השמר בנגע הצרעת. אין לי אלא מתוך החלט מתוך הסגר מנין ת"ל כאשר צויתים. ואעפ"י שעבר עליו בלאו בקליפת הנגע אפי' הכי הבא אל תוכו לא קנסו בו. כי בטומאה שבאדם גופיה שקצץ בהרתו קנסו טומאה בגופיה. אבל ביתו אנוס הוא: ואי קנסינן ביה טומאה השתא מטמו אינשי טובא דלא פשעו ביה דכל דעייל מיטמא ואע"ג דלא עבד בה מידי ומשום הכי מוקמינן לה אדאורייתא: או יכול שאני מוציא את המוחלט שקלף את נגעו מוחלט הוא הנגמר דינו לחליצה אם קלף אותם האבנים והשליך מקום הנגע בחוץ עדיין הבית טמא שהרי כל אותם האבנים שהיה בהן הנגע טמאות והעפר שבסביבותיהם טמא. וכתיב והשליכו אותם אל מקום טמא שיהא מקומם טמא: עוד נראה לי שאעפ"י שקלף את נגעו והבא לתוכו אינו טמא מ"מ לא ניצל מהסגרו עד שישלים כל השבעה: וקרוב אני לומר שכל טומאתו עליו חוץ מן הבא אל הבית שאינו מטמא אלא לענין הסגר וחליצת אבנים והעפר ואם חזר בה הנגע לאחר חליצה דינה שוה למי שלא נקלף לנתיצה ולכל דבר: ואם ישאל השואל והלא אמרנו בנגעי טומאת אדם שהתולש סימני טומאה מתוך נגעו תוך ימי הסגרו שהוא טהור. התם סימני טומאה קאמר שעדיין לא התחילה טומאתו הילכך דינו כמי שלא בא אצל כהן אבל אם קצץ בהרתו בתוך ימי הסגרו טמא טומאת הסגרו לעולם על שיולד לו נגע אחר ויטהר ממנו לר' אליעזר. או עד שתפרח בכולו לרבנן וטעמא דמילת' דאמרינן אי הוה נגע קיים דילמא אתיליד ביה מחיה או שער לבן. וראיה לדבר דתנן במשנת נגעים התולש סימני טומאה [והכוה] את המחיה עובר בלא תעשה ולטהר עד שלא בא אצל כהן טהור ולאחר חלוטו טמא: אמר ר' עקיבא שאלתי את רבן גמליאל ולר' יהושע בהולכין [לנדבת] בתוך הסגרו מהו אמרו לו לא שמענו וכו'. מאימתי הוא טהרתו ר' אליעזר אומר כשיולד לו נגע אחר ויטהר ממנו. וחכמים אומרים עד שתפרח בכולו או עד שתתמעט בהרתו מכגריס: מי שהיתה בו בהרת ונקצצה טהורה קצצה מתכוין ר' אליעזר אומר כשיולד לו נגע אחר ויטהר ממנו. וחכמים אומרים עד שתפרח בכולו הני תרי פסקי פסקא קמיית' בתולש סימני טומאה מתוך נגעו שהוא מוחלט. ובתריית' על כרחיך בקוצץ בהרתו תוך ימי הסגרו היא דאי עד שלא בא אצל כהן אפי' תלש סימני טומאה נמי טהור כדאמרן.

ואי בבהרת שפשתה והוחלטה תרי למה לי במוחלט אלא ש"מ בתוך הסגרו היא וקמיית' להודיעך כחו דר' אליעזר דאפי' במוחלט נמי מיקל ובתרייתא לרבנן דאפי' במוסגר נמי מחמרי' הילכך בבית נמי אמרינן כי האי גוונא:

פסקה ו

אין לי אלא אוכל שוכב מנין ת"ל והשוכב בבית וכו' אין לי אלא אוכל ושוכב פי' עדיין אני אומר שהשוכב מוסף על האוכל כלומר שהאוכל צריך שיהא שוכב שצריך כבוס בגדים תלמוד לומר יכבס בגדיו ריבה פי' ואם השוכב היה מוסף על האוכל לא היה לו לכתוב אלא כבוס בגדים אחד לשניהם והאוכל והשוכב בבית יכבס בגדיו אלא מדכתי' וכבס בגדיו ש"מ או האי או האי קאמר. ומדאתרבי אכילה בלא שכיבה או שכיבה בלא אכילה לכיבוס בגדים (הם) [גם]הכי איתרבי שוהה אעפ"י שאינו לא אוכל ולא שוכב דמאי אולמא דאכילה או שכיבה לחודה משהיה:

פסקה ח

ואם סופנו לרבות האוכל אעפ"י שאינו שוכב מה ת"ל האוכל והשוכב כלומר למה הוצרכו שניהם לומר והלא כח אחד לשניהם והיו למדין זה מזה אלא ליתן שיעור לאוכל כדי שיאכל שוכב פי' שלא תאמר אכילה האמורה בכל מקום בכזית והאיך נמי אם שהה כדי אכילת כזית יהא טעון כבוס לכך נאמר והאוכל והשוכב אכילה שצריכה שכיבה פי' היסבה ואי זו זו אכילת פרס שיעור ארבעה ביצים. והכי איתא בעירובין פרק כיצד משתתפין בתחומין [פג.]: פת חטים ולא פת שעורים מיסב ואוכלה בליפתן. אני אומר דכל אלו למעט בשיעור ומפיק להו משוכב דבעינן שיעור אכילה דרך הנאה כדי שיאכלנו מהרה כל כבוס בגדים האמור בתורה להחמיר ובזה להקל אפי' לבוש עשרה וכו' פי' הנושא את הנבלה ואוכל את נבלת עוף טהור וכיוצא בהם שטעון כיבוס בגדים נאמרו להחמיר על הבגדים לומר שמקבלין טומאה להיות ראשונים מפני חיבוריהן וכאן נאמרו להקל מפני כי חיבוריהן שאם לא היה לובשן אלא שיכניסם עמו על כתפו יהיו טמאין מיד וכשהוא לובשן אינו מיטמאין עד שישהה כדי אכילת פרס ואפי' לבוש עשרה סבניקין ועטוף עשרה פליונות: שהייתי סבור לומר כיון שאינן צורך לבישתו אותם שהם יתירים עליו נחשוב אותם כאילו הן על כתפו ויהיו טמאים מיד אפי' הכי אינם טמאים עד שישהה. הרי חיבורו גרמה להם טהרה. סבניקין הוא סבנית' האמורה במסכת שבת פרק חבית [קמז:]:

פסקה י

יכול יהו הבהמה והגוי מצילין בגדים שעליהם בבית המנוגע פי' מליטמא מיד ת"ל יכבס בגדיו מי שטעון כבוס צריך שהיה מי שאינו טעון כבוס אינו צריך שהיה. ושאינו

טעון כבוס הוא כגון בהמה וגוי שאינם מוזהרין על הטומאת כלל אינו צריך שהיה והם טהורים והבגדים טמאים מיד. מכאן אמרו וכו' על ר' יהודה קאמר דאיהו יליף טעמ' מבהמה וגוי:

פסקה יד

צפור שחייה חוץ לכל העיר ואיזו זו דרור: יש מפרשי' שהוא שלו כמו שאמרנו באדם ואותו השלו אינו מצוי ביישוב כלל ולכך נקרא דרור שאין יד אדם מושלת עליו כמו שהיא מושלת על שאר עופות לפי שאין מקננין בטפוחים ובבורות ובמגדלות. ולזה הפי' לא סביר' ליה כר' ישמעאל דאמר למה נקרא שמו צפור דרור שדרה בבית כבשדה. ויש שחייה חוץ לכל העיר זהו צפור דרור שדרה בבית כבשדה ומפני שהיא מביאה מזונות מן החוץ ואינה אוכלת כלום מכל מה שבבתים ושבחצרות ומפני כך היא דרה בבית בלי פחד כבשוק ולזה הפי' אין זה שלו:

פסקה טז

להורות מלמד שאינו רואה את הנגעים עד שיורנו: וכן גרסינן בחגיגה ירושלמי פר' אין דורשין אמר רב אין אדם רשאי לומר דבר בנגע הצרעת אלא אם כן ראה או שימש: כיצד הוא עושה בתחלה רבו פותח לו ראשי פסוקים ומסכים: למדנו שאעפ"י שהוא תלמיד ותיק ויודע ומבין את הכל דמדעתו אינו רשאי לעשות בהם מעשה אלא על ידי פתיחת רבו: ומפיק טעמי' הכא מדכתיב להורות עד שיורנו רבו:

מצורע פרשת זבים

פרשה א

פסקה א

איש אין לי אלא איש מנין לרבות את האשה ואת הקטן. אשה אעפ"י שכתובה בפרשת זבה וכל דיניה. יש דינין הרבה שלא נתפרשו בה כגון הסיטות מגופה בין ממשכבה ומושבה ורוקה ומי רגלים שלה וזובה שיהו טמאין ומרכבה כמו כן אינו מפורש בה והיסט כלי חרס ומדף שעליה ולכך הוצרכו לרבות את האשה:

פסקה ג

יכול אפי' זב מ"מ יהא טמא פירוש אם יזוב חוטמו או פיו: מה זבה במקום שהיא מטמאה בטומאה קלה פירוש כגון. פולטת ומשמשת מטמאה בטומאה חמורה דכתיב ואיש אשר ישכב את אשה דוה את מקורה הערה ואין נקרא מקור אלא אותו מקום אף זב וכו':

פסקה ז

משנזקק לזיבה אין בודקין אותו פירוש משראה שתים שלא מחמת אונס בשלישית אין בודקין אותו לקרבן הואיל ויש עליו כל טומאת זב למשכבות ומושבות ולספורת שבעה. אנסו וספקו ושכבת זרעו טמאים במשא שרגלים לדבר שמחמת הזיבה הם הואיל וכבר הוא זב גמור: ספקו מפרש במסכת נזיר פרק הגוים אין להם נזירות [סו.] אמר רבא לא תימא ספק חזא ספק לא חזא אלא ודאי חזא. ספק מחמת שכבת זרע ספק מחמת ראיה וכיון דנזקק לטומאה ספקו טמא דאילו מעיקר' תלינן בשכבת זרע כדתנן פ' זבים בפ' שני הרואה קרי אינו מטמא בזיבה מעת לעת ר' יוסי אומ' יומו:

פסקה י

יכול הדם היוצא מן האמה של זב יהא טמא פי' הדם עצמו: יכול יהא טמא כזובו ורוקו ומי רגליו ת"ל הוא וכו' ולקמן קא בעי על הדם כולו אם יהא טמא עליו כמי שראה זיבה אם לאו. והאי אודם נמי דם וקא ממעט ליה מטומאתו טומאת ראיה בלובן ולא באודם. ובדין הוא דאתיא איבעי ליה למיתני ברישא דלבתר דאמעיט דם מטומאת עצמו דאפי' ברוקו ומימי רגליו נמי לא הוי בו למאי אצטריך למימר דלא גרים ליה טומאה בזיבה אלא איידי דגבי טומאת הזוב עצמו וטומאת רוקו ומימי רגליו קא מרבינן להו מוזאת קאמר נמי דדם היוצא מן האמה לא מטמא ואפי' כרוקו ומי רגליו לא הוי: ובמס' נדה פ' דם הנדה [נו.] מפרש מה ראוי לרבות מי רגליו מוזאת ולמעט דם היוצא מן האמה מהוא איפוך אנא וקאמר התם דומיא דרוק מה רוק מתעגל ויוצא וחוזר ונבלע דהיינו מי רגלים שהן מתעגלין סביב לבית יציאתן בשעה שהן צריכין לצאת וכשרוצה להעמיד את עצמו ולשהות את נקביו חוזרין ונבלעין במקומן ולאפוקי דם האמה שאינו מתעגל אלא ראשון ראשון מטפטף ויוצא. ולאפוקי נמי חלב האשה שאעפ"י שהוא מתעגל אינו חוזר ונבלע: ודם היוצא מן האמה שהוא טהור יש מי שאומר טהור מטומאה חמורה. אבל מטמא טומאת משקין לית ליה לא לטמא את האוכלין ולא להכשיר את הזרעים מאי טעמא בעינן דם חללים וליכא: והכי איתא במס' נדה פ' כל היד [יט:] בענין דם הירוק. ואפי' ר' מאיר דאמר התם אם אינו מטמא משום כתם מטמא משום משקה להכשיר את הזרעים וקאמ' להו לרבנן אלפוה בגזירה שוה דכתי' שלחיך פרדס רמונים וכתי' ושולח מים על פני חוצות: הני מילי בדם האשה דבאשה קא מיירי קרא אבל בדם איש לא דבעינן דם חללים. ואם מגפתו הוא דהויא דם חללים דמה לי קטילה כוליה מה לי קטליה פלגא אבל האי לאו דם חללים הוא כלל:

פרק א

פסקה ב

זב שאינו מטמא את שבועל פי' אינו מטמא את בועלו אלא שדברו חכמים בלשון נקיה ולא רצה להזכיר בו בועלו לפי שאין דרך האיש ליבעל והכי איתא לקמן בפרשת זבה:

פסקה ג

אין לי אלא גדולות קטנות מנין ת"ל תהיה אפי' כ"ש. או החתים אפי' כל שהוא פי' אין לי אלא גדולות דמסתמא בגדולות קא מיירי. אלא אם כן ריבה את הקטנות. האי גדולות דקתני הכא לא ידענא מאי שיעוריהו דאי אמרת כמגדיון כדאמרי' לקמן האי מהי תיתי בשלמא לבתר דקיימ' לן דשלש קטנות מטמו ליה אזול בהו רבנן בתר סברא ואמרו דאינה הפסקה אלא אם כן שהה ביניהם כדי טבילה וספוג בין כל אחת ואחת דהיינו דם בשתי טבילות ושני ספוגין לשלשתן. והראיות עצמן אין להם שיעור דאפי' במשהו מטמאין ושיעור הגדולה נמי שמטמאה בשלש קטנות הויא נמי כי האי שיעור': אלא השתא דקימא לן דשלש קטנות מטמו ליה שלש גדולות מאי שיעוריהו. ונראה לי כי גדולות דהכא כחתימת פי האמה הן מדכתיב החתים והאי דקא מרבה מהחתים אפי' כ"ש לאו מהחתים מרבה אלא מדכתיב או החתים או לרבות. והחתים עצמו הא דרשינן ליה במס' נדה פ' יוצא דופן [מג:] לח מטמא יבש אינו מטמא. ושמעת מינה דרבוייא דמשהו לאו מהחתים נפקא לן אלא מאו. ויש ספרים שאין כתוב בהן החתים אפי' כל שהוא אלא תהיה אפילו כל שהו. ולנסחא זו או החתים כוליה אתא להההיא דרשא במסכת נדה: פירוש אחר אין לי אלא גדולות קטנות מנין. גדולות מדכתי' זובו רר וכל דבר שזב מאליו יש בו הרבה שהמשהו אינו זב אלא עומד כמשקה טופח. ורר נמי לשון זיבה הוא כדכתיב ויורד רירו אל זקנו. והאי להאי פירושא שיעורא דגדולות כדי שיזובו וזהו העיקר: ואם נאמרו גדולות למה נאמרו קטנות פי' מאחר שאמרה תורה בראיות גדולות שמטמאות אותו למה חזרה ואמרה שהקטנות יטמאו אותו ועכשיו דברי תורה סותרין זה את זה שאילו אמרה על הקטנות שהן מטמאות לא היה צריך לומר על הגדולות שהרי יש בכלל מאתים מנה ולמה הזכירה ראיות גדולות כלל א"כ משמע דבא למעט את הקטנות: חזר ואמר לא הוזכרו גדולות לגופן אלא לומר שאפי' אחת גדולה מטמאה כשלש קטנות וההפסקה שביניהם שהן כשיעור שתי טבילות ושתי ספוגין וכאן ראו חכמים לומר שכיון שישהה כדי לטהר מן הראייה דהיינו טבילת סיפוגה שדרך הטובל להיות מסתפג באלונתית ואם שהה כך אחר הראיה הראשונה היא שנעקרה ולא נתמרקה לצאת אלא בסירוגין ודבר זה אינה ראיה מפורשת מן התורה אלא מכיון שאמרה תורה דבעינן הפסקין ביניהם שהרי הצריכתו שלש אזול רבנן בתר סברא

ואמרינן דאינה הפסקה אלא א"כ שהה כדי טהרת ראיות וסיפוגה הצריך לה: והצריכה תורה את הגדולות שאפי' אחת מרובה כגון השלש עם אויריהן הצריכים להם לטומאה הרי היא מטמאה כשלש:

פסקה ד

ר' אמר למה הדבר דומה לחבל של מאה אמה וכו' פי' לא בא אלא לפרש על הקטנות עצמן שאמרנו שהן מטמאות עם הפסקן ואמר שצריך לאותם שיהו משולשין שלא תאמר אם שהה מתחלת הראשונה עד סוף השלישית כמגדיון לשילוח שיהא טמא ואעפ"י שלא הפסיק בין הראשונה לשניה או בין השניה לשלישית כדי טבילה וספוג אלא אינו טמא אלא א"כ היתה ההפסקה שוה ביניהם ולא נתמעטה מכדי טבילה וסיפוגה: ומנא אמינא לה דבעינן הפסק כדי טבילה וסיפוג בין כל אחת ואחת דתנן במס' זבים פ"ק ראה אחת והפסיק כדי טבילה וסיפוג ואח"כ ראה שתים או אחת מרובה כשתים והפסיק כדי טבילה וסיפוג ואח"כ ראה אחת הרי זה זב גמור: ראה אחת מרובה כשלש שהן כמגדיון לשילוח שהן כשתי טבילות ושני סיפוגין הרי זה זב גמור:

פרק ב

פסקה ב

דיני המשכב הקלסתר ארבעה קבין שהן קטנים שאינן מחזיקין אלא ארבעה קבין ותולין אותה לבהמה בראשה ואוכלת ממנה כשהיא מהלכת או כשהיא דשה ומפני שהוא עומד כנגד פניה נקרא קלסתר: הכריתית סאה והחמת שבעה קבין. כריתית וחמת של עור הם אלא שהחמת מפשיטין אותו לפניו ומקצעין ממנו הידים והרגלים ואחר כך תופרין אותו מלמעלה ומלמטה ומאמצעיתו הוא פתוח והוא שנקרא מלט"ש בלע"ז: והחמת מפני שהוא שלם מחזיק קב יותר מן הכריתית והוא את הלח: והכריתית את היבש. וכל אלו מטמאין במשכב הזב אעפ"י שאינן מיוחדים לשכיבה בלבד: מה טעם מפני שמשמשין שכיבה עם מלאכתן פי' כשהוא מגיע למלון הוא מריק את שקו ותרמילו וחמתו ושוכב עליו ואם הוצרך ליישן בדרך נוטלו מעל החמור ומניחו תחתיו וישן עליהם אף כשהן מלאים. אבל סדור ודף של נחתומין אעפ"י שאדם יושב עליהם בדרך אקראי בעלמא אין דרכן בכך מפני הנקיות: סדור ודף שניהם עשויים להניח עליהם את הלחם אלא על האחד נותנין אותו קודם שיאפה ועל האחר משיאפה. ועריבה גדולה שהנדות רוחצות בתוכה כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה אעפ"י שייחדן לישיבה טהורין שלא אמרה תורה דטמאים אלא כלי עץ או בגד או עור או שק או כלי חרס או כלי מתכת. ובשאר טומאות דכתיבי כלי עץ גבי שק בעינן שיהא לו בית קבול דומיא דשק שהוא

כלי תשמיש כמותו: אבל לענין משכב ומושב דלא פרט בהו שק אלא כלי סתם אעפ"י שאין לו בית קיבול טמא אלא שיהא מיוחד לשכיבה וישיבה. ואי קשיא לך והלא הזב מטמא על גבי אבן מוסמא והיכי אמרי התם דכלי אבנים טהורים: לא קשיא מידי שאין האבן עצמה מטמא אלא הכלים שתחתיה המיוחדין לשכיבה מיטמאין ומטמאין את האדם במגע ובמשא כאילו שכב עליהם ממש: תיבת הבלנין בעלי המרחץ נותנין תיבה בבית שלפני המרחץ ונוקבין בה נקב אחד מלמעלה ודרך הנקב כל הבא לרחוץ נותן שם פרוטות ולא יפתחו אותה אלא פעם אחת בשנה והיא עשויה לישב עליה הבאין למרחץ. ותיבה שפתחה מצדה אדם יושב עליה מלמעלה ומשתמשין בה מן הצד ולכך עושין פתחה מן הצד כדי שלא ימנע ישיבתה את תשמישה. ועריבה משני לוגין עד תשעה קבין שנסדקה שאינו יכול לרחוץ בה רגלו אחת טמאה מדרס ולפי שנסדקה שאינה ראויה לתשמיש אחר הוא כופה אותה על פיה ומייחדה לישיבה: ואם היתה פחותה משני לוגין אינה ראויה לישיבה. ואם היתה גדולה יותר מתשעה קבין אעפ"י שנסדקה אינו מייחדה לישיבה אלא ממעטה ומתקנה לתשמישה:

פסקה ה

יכול אפי' כפה סאה וכו' ת"ל אשר ישכב ואשר ישב פי' אשר שכב ואשר ישב לא נאמר אלא אשר ישכב ואשר ישב משמע תמיד ישכב עליו ותמיד ישב עליו ולא שאומרים עמוד מעליו ונעשה מלאכתנו:

פסקה ו

או יכול שאני מוציא תיבת הבלנין ותיבה אשר פתחה מצדה יש לה. מלאכה אחרת חוץ משכיבה וישיבה ופעמים שאומרין לו עמוד ונעשה מלאכתנו ת"ל כל כלי ריבה: ומה ראית מפני שאלו משמשין לישיבה עם מלאכתן ואין אומרי' לו עמוד ונעשה מלאכתנו לפי שיכול לישב בה ולהשתמש בה תשמישה גם כן יחד:

פסקה ז

נתלה כעין התולה עצמו בבית הכסא: נשען ובלבד שישען רובו עליו כדאמרינן לקמן:

פסקה יג

ושאמרו הזב שמת מטמא במשא עד שימוק הבשר מפרש לה במסכת נדה פרק בתרא [סט:] מאי במשא אבן מוסמא דאי במשא ממש אטו מת בעלמא מי לא מטמא במשא והלא אף הרקב שלו מטמא במשא ממש אלא מאי במשא אבן מוסמא. והאי נושא על האבן ותחתיה משכבות ומושבות טמאים טומאה חמורה בזב שמת מדברי סופרים מפרש לה התם גזרה שמא יתעלף ויהיו סבורין שמת ועדיין לא מת:

פרשה ב

פסקה ג

משכב במשכבו אם נשבר טהור. פי' למה לי למכתב ואיש אשר יגע במשכבו אלא במשכבו שהוא כעין מושבו הא אם נשבר אחר שכיבתו שאינו ראוי לשכיבה טהור מן המדרס במשכבו:

פסקה ד

ולא בחבל היוצא מן המטה פחות מחמשה או יותר מעשרה מפרש טעמא במס' כלים פי"ט שבו קושרין את הפסחי' ומשלשלין את המטות פי' לפחות מחמשה אינו ראוי לכך ויותר מעשרה אינו צריך לכך:

פסקה ה

לא בנימין היוצאין מן הקשר פי' ראש החבל היוצא מן הקשרי של מטה שמתירין אותו כדי להדקו ולהתירו באותו היוצא ועד שלש אצבעות הוא צורך הקשר. אבל חוץ לשלש אינו צורך:

פסקה ו

במשכבו ולא הגזול יש מפרשים אפי' משכב המיוחד כגון כר וכסת וגזלו ושכב עליו אינו טמא מדרס משום דבעינן משכבו. ודמיא האי מילתא להא דאמרינן לעיל ולא שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו וזה כיון שאינו שלו ואינו שאול למשכבו הרי אומר לו עומד ונעשה מלאכתנו לפי שאין הבעלים מתייאשין ממנו ואם יתבענו בבית דין צריך להחזירו לבעלים בעינו ולא נפטר ממנו בחזרת דמים והם ב"ד אומרי' לו עמוד ויעשה זה מלאכתו בו אבל [גנוב] טמא שסתם גניבה יאוש בעלים ונפטר ממנו בדמים. ויש מפרשים משכבו ולא הגזול כשייחד הכלי שלו לישיבה הוא טמא מדרס אבל אם גזלו וייחדו לישיבה אינו טמא מדרס לפי שאינו שלו ואין המחשבה שלו מחשבה: ודמיא להא דאמרינן עורות של בעל הבית מחשבה מטמאתן ושל עבדן אין מחשבה מטמאתן ושל גזלן אין מחשבה מטמאתן וכו' אבל משכב המיוחד בין שלו בין של אחרים אם ישב עליו טמא מדרס:

פסקה י

יכבס בגדיו אף הציפה פי' אפי' ציפי צמר שעליו יהיו טעונים כבוס ת"ל בגד או בגד יכול בגד גדול לבן המטמא בזב והמטמא בנגעים פי' דלגבי משכב של זב בעינן שלשה על שלשה ולמושב טפח על טפח מה שאין כן בשאר טמאות דשלש על שלש נמי מטמאים הרי בגד גדול בעינן לזב ולבן בעינן לנגעים כדאמרינן לעיל בפ' נגעים דבגד צבוע לא מטמא. והכא נמי הנוגע בזב לא מטמא בגדים אלא אותם שהם ראויים ליטמא בשניהם

הילכך בעינן לבן ושיהא בו שלש על שלש אבל אם יהא פחות משלשה אעפ"י שהוא לבן או אם היה צבוע אעפ"י שיש בו שלשה יהא טהור: שביס של שבכה הארוג הקצר שהאשה מחברת עם השבכה שבראשה שאוחזת בו את ראשה. וגנגילין פי' אזור קטן. מנין לעשות שאר כלים שעליו בשעת מגעו כבגדים שיהיו כולם טמאים ת"ל וטמא יכול יטמא אדם וכלים בשעת מגעו כזב או כמשכב הזב ת"ל וכו': וליכא למימר הכא מה ראית לרבות שאר כלים ולמעט כלי חרס משום דשאר כלים מרבה טומאת' (אבל) אצל זב היכא דאחדינהו לישיבה מה שאין כן בכלי חרס דמדרס כלי חרס טהור ואדם נמי מגופיה דקרא ממעט לי דהא כתיב בגד כלאים [בגד] אין אדם לא. ושאר כלים הרי הן כבגדים:

פרק ג

פסקה א

מקום שהזב יושב ומטמא ישב הטהור ויטמא פי' כשם שהזב מטמא משכבות ומושבות אפי' תחת אבן מוסמא כך אם היה משכבו של זב תחת אבן מוסמא וישב הטהור עליה יהא טמא אף על פי שלא נגע במשכב. והא דכת' רחמנא ואיש אשר יגע במשכבו. והנושא אותם דאלמא בעינן מגע או משא לטמא בגדים הני מילי היכי דלא ישב עליו אבל היכא דישב עליו מטמא בגדים אעפ"י שלא נגע ולא הסיט: ובפרשת זבה מפרש לקמן דבעינן נמי שינשא רובו של טהור עליו כי היכי דבעינן רובו של זב על המשכב והמושב וזהו נישא דאמרינן בסמוך שהטהור נישא על המשכב מטמא בגדים כעין נושא:

פסקה ג

מרכב חלק מגעו ממש או אדם הנוגע בו אינו מטמא בגדים והנושאו מטמא בגדים:

פסקה ד

אם כדרך שלא ירדה עליו טומאה פי' למרכב יצאה ממנו לאחרים פי' כנושא שהוא לא קבל הטומאה אלא ברכיבה: כדרך שירדה עליו טומאה דהיינו ברכיבה ואפי' עשרה מרכבות זו על גב זו ואפי' על אבן מוסמא: אינו דין שתצא ממנו טומאה לאחרים פי' כשרכב הטהור על המרכב הזב ואפי' בעשרה מרכבות זו על גב זו: לאו מה לי להחמירב מרכב הנישא פי' לטמא את נושאו לטמא בגדים שהרי החמיר הכתוב בזב הנישא שהמשכב שהוא נישא עליו מטמא אדם לטמא בגדים: נחמיר במרכב הנושא שהרי היקל בזב הנושא פי' כי משאו של זב אינו מטמא אדם. וכיון שמצינו שהיקל בטומאה המסיטה אף מרכבו המסיט למי. לא יטמא אדם אלא אם כן נגע בו:

פסקה ו

הא מה אני מקיים או בעצם אדם האמור בפר' זאת חוקת זה אבר הפורש מן החי מפרק לפרק כלומר אבר שלם עם הבשר שלו:

פסקה ז

אם נאמר בזב למה נאמר במשכב וכו' פי' כיון שנאמר ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו למה הוצרך לומר בבשר הזב יכבס בגדיו: וכן אם נאמר בזב למה הוצרך לומר במשכב. רוקו כיחו וניעו והרי כולן יוצאין דרך הפה אלא כיחו נתלש מן הריאה בכח השעול: ניעו נתלש מן הגרגרת שלא מכח שעול אלא על ידי הרגשת כיחוך הגרון: רירו הוא היוצא מאליו מן הפה שלא על ידי הרגשה והוא כמו מים כדכתיב רר בשרו. וכתיב ויורד רירו על זקנו: רוקו הוא המתקבץ מן החיך על ידי הרגשת החיך והלשון ויש בו מעט לשלשת:

פסקה ט

יכול אפילו רכב על המשכב ועל המושב פי' יהא לו מושב שאם רכב על המשכב והמושב מגעו שוה למשאו ועיקר מרכב הוא העשוי לרכיבה ולסבלון אחר כדאיתא בשלש עשרה מדות. והיינו דאמרינן בעירובין פר' בכל מערבין [כז.] האי מרכב היכי דמי אי דיתיב עליה היינו מושב פי' אי דרגיל למיתב עליה בלא סבלון אחר היינו מושב: אוציא את אלו פי' מתורת מרכב ולא אוציא את האוכף ת"ל המרכב מרכב מיוחד פי' מרכב הידוע לרכיבה ולסבלון אחר: יצא האוכף והוא המרדעת הקטן שנותנין תחת העץ שנקרא תופית של חמור והוא כעין מלבוש לחמור והוא ראוי לישיבה בלא סבלון אחר ואם רכב עליו טמא מושבו. ונראה לי שני ענייני מרדעת העבה נקרא מרדעת והוא רחב כרחב של חמור והוא כעין מלבוש לחמור והאוכף אינו עבה כמותו ואינו רחב כמוהו אלא כעין לבד הוא והוא נקרא שונצילה בלע"ז ועליו התופית עומד שהוא של עץ והוא צורך התופית שאין התופית מתיישב על גב החמור זולתו ועמו הוא הולך ובא ובין לרכיבה בין למשא:

פסקה י

ואיזהו מרכב המיוחד לרכיבה זרז האשקלוני והוא אותו העץ שחובקין על הבהמה למעלה מן האוכף כדי לשאת עליו משאוי שלא ינתק המשא את האוכף וגם רוכב עליו לאחר פריקת המשא ופעמי' על גבי המשוי: זרז כמו ויחבוש את חמורו דמתרגמינן וזרז ית חמריה: מדוכה המדית גם הוא למעלה מן האוכף אלא שזה עשוי כמין מדוכה שכשרוכב מכניס בית מושבו לתוכו ושוקיו הולכין על צואר הבהמה והמשוי הולך על צידי הבהמה וכן עושין במדי: ועביט של גמל גם הוא כעין מדוכה אלא שהמדוכה בית

קבולו למעלה והעביט בית קבולו למטה. שהחטוטרת של גמל נכנס לתוכו. והעביט משוה את גבו כדי לשאת עליו משוי גדול ולרכוב עליו שני אנשים: וטיפטו של סוס משונה מכל אלו. הטפיט הזה איני מוגף אלא מעט והוא מאחריו ומחברין בו בגד עבה שיקרא טפיט בלע"ז ולכך נקרא טפיטן. והטעם לכל אלו שאין להם טומאת מושב אעפ"י שיושב עליהם בשעת רכיבה מפני שהם עשויין לסבלון אחר כדאיתא בשלש עשרה מדות. כלומר עיקר עשייתן גם לשאת עליהם משוי הוא כי המרדעת שהוא של בגד הוא עשוי לישיבת אדם. אבל של העץ שחובשין עליו הוא עשוי גם לסבלון אחר כדי להציל המרדעת והוא הנקרא גבא דאוכפא בלשון הגמרא ובלשון המשנה תפיס. נ"א תפות כדאיתא בעירובין פרק בכל מערבין [כז.] והוא עשוי לאוכף של חמור: והא דאמרינן בבבא בתרא פרק המוכר את הספינה [עח.] אבל באוכף ובמרדעת דברי הכל (מ"ש מן) [מכורין] דמשמע דאוכף ומרדעת בין לרכיבה בין למשוי הן עשויין התם אוכף עם התופית שלו קאמר שנותנין המשא על התופית בלא אוכף ואינו ראוי לרכיבה כלל. ונראה שהוא כעין של בוצרים שנקרא קנציל בלע"ז והיינו דתנן במשנת כלים פרק כ"ג תופית של חמור שהוא יושב עליה טהורה שנה בה את הנקבים או שפרצן זה אל תוך זה טמאה פי' אם ישב עליה שלא על גבי החמור ולא על ידי משוי טהורה מכלום לפי שאינה ראויה לכך והרי היא כמי שכפה סאה וישב עליה שאומרים לו עמוד ונעשה בו מלאכה אחרת אבל אם שנה בה את הנקבים שכבר בטלה היא ממלאכת החמור וישב עליה טמאה דהרי יחדה לישיבה וטמאה מושב: ולשון תופית לא ידעתי מהו ושמא הוא נקרא על שם הדפוס שבו ונכנסה התי"ו תחת הדלת: ר' יוסי אומר טפוטן של סוס טמא מושב מפני שעומד עליו בקומפון פי' טפיטן של סוס סבר ר' יוסי לאו למשוי עביד אלא לרכוב עליו עם השריון וכלי זיין בשעה שמשחקין בקומפון קאמפו בלע"ז הילכך מטמא מושב. אבל אוכף של נקה טמא מושב פי' לדברי הכל הוא ואפילו אותו התחוס של עץ הנקרא גבא דאוכפא אפי' הוא טמא מושב מפני שכורכין עליו בגדי צמר ועורות כדי שיהו רכים לישיבה ועיקר עשייתן של אלו אינן אלא לישיבה שחובשין אותו על הפרדות ההולכת לאט ורוכבין עליהן בעלי הנאות והנשים:

פרק ד

פסקה א

כל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו תחתיו של זב פי' דהיינו מרכב יכול תחתיו של מרכב פי' שהמרכב גם הוא מטמא אחרים לטמא אדם או כלים: והדין הוא ומה זב החמור לא טמא כלי שטף אלא במגע פי' אינו מטמא כלי שטף אלא במגע עצמו אבל מגעו אינו

מטמא כלי שטף תולדת מרכב הקל לא כל שכן שלא יהא מגעו מטמא כלי שטף אלא במגע עצמו שהוא אב. וא"ת מנין לנו שדבר הכתוב בכלי שטף שמא לא דבר הכתוב אלא באוכלין ומשקין ואפילו מגעו של מרכב יטמא אותם הא לאו מילתא היא דהא כתיב ביה יטמא עד הערב ואי באוכלין ומשקין אינן יוצאין מידי טומאה לעולם:

פרשה ג

פסקה א

וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים עכשיו הוא מדבר בהיסיטו של זב לפי שמגעו הרי כבר אמור והנוגע בבשר הזב יכבס בגדיו אלא הרי הוא מדבר במי שהזב מסיטו שהוא מטמא לטמא בגדים והכי איתא במסכת נדה [מג.] ועלה קא דרשינן הכא בו ולא בצואה שעל בשרו ולא בקלקולין שעליו פירוש שאם הסיטו על ידי צואה אינו טמא. וכי האי גוונא נמי ממעטינן לבית הסתרים שלו במסכת נדה דאמר ריש לקיש קנה בקומטו של זב והסיט בו את הטהור טהור דלהכי אפקיה רחמנא להאי היסיט בלשון נגיעה למימר דהאי היסט שהטמא היסט את הטהור ונגיעה כידיו מה ידיו בגלוי אף האי נמי בגלוי: ואע"ג דהסיט אחר שהטהור מסיט את הטומאה אפילו בבית הסתרים דהא קא מסייע ליה אפילו הכי האי הסיט דהכא לא מטמא מבית הסתרים וצואה שעל בשרו נמי דומיא דבית הסתרים היא דלא מטמא:

פסקה ג

אם הנוגע בו מטמא בגדיו שהן כלי שטף. אלא אוכלין ומשקין וכלי שטף במשמע פי' אדם הנוגע בו מטמא בגדיו שהן כלי שטף. אלא [אלו] אוכלין ומשקין וכלי שטף שעל גבי הזב פי' אעפ"י שאינו נוגע בו אלא שניסט הכלי עליו טמא לטמא אוכלין ומשקין. והאי דקאמר אוכלין ומשקין שעל גבי הזב לאו משום דכתיבי בהאי קרא קאמר אלא מק"ו קא מפיק להו שאם כלי עץ מטמא בהיסיטו ליטמא אוכלין ומשקין מידת ק"ו לאוכלין ומשקין הניסטין על הזב שיהו טמאין:

פסקה ד

הדין הוא ומה במקום שעושה תחתיו משכב לטמא אדם ובגדים לא עשה תחתיו מדף פי' שאם שכב על כרים שאינן ראויין למשכב אם לא נגע בהן טהורים לפי שאין הזב מטמא בהיסיטו אלא אם כן ניסט על המשכב. והמשכב והמושב והאדם כדכתיבי קראי משכב ומושב בהדיא כתיבי אדם נמי כדכתיב והנושא אותם יכבס בגדיו אלמא באדם קא מיירי והנך דכתב בהו רחמנא מיטמו ואינך לא מיטמו: והא מילתא מיפרש' במסכת זבין במתניתין בהדיא דתנן כל הנישא על גבי הזב טמא וכל שהזב נישא עליו טהור חוץ מן הראוי למשכב ולמושב האדם: מקום שלא עשה על גביו משכב אינו דין שלא נעשה

על גביו מדף פירוש ואעפ"י שהאדם הניסט על גבי הזב טמא ומטמא בגדים כדכתי' ואיש אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים וכבס בגדיו ורחץ ואוקימנא בהיסיטו של זב אפי' הכי איבעי לן למימר דשאני אדם משאר כלים דהא שני לן בגויה כשהוא מסיט את הטמא כדאמרינן במשנת זבים משום הכי אצטריך קרא וכל כלי עץ וכו':

פסקה ה

ק"ו שיעשה על גביו משכב פי' שאם היו עליו משכבות ומושבות יטמאו אדם לטמא בגדים השאר כלים עושים טומאת מדף פי' טומאה קלה לטמא אוכלין ומשקין דכתיב ורדף אותם קול עלה נדף:

פרק ה

פסקה ד

וספר לו לעצמו פירוש דלא בעינן ספורים בפנינו ומאי בפנינו דאפי' בפני עצמו נמי לא בעינן אלא שאם בדק תחלה וסוף ושאר הימים לא בדק הרי זה בחזקת טהור וזהו לעצמו כלומר שלא הרגיש בעצמו זיבה שאם הרגיש ולא בדק אין כאן ספירה:

פסקה ו

שתהא טהרתו טהרה שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם: היקש כבוס בגדיו לרחיצת גופו מה רחיצת גופו בנקיות פי' בנקיות גופו שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין המים דהא כתיב בשרו במים אף כבוס בגדיו בנקיות הבגדים:

פסקה יא

וטהר מלטמא כלי חרס בהיסט פי' כיון שטבל שוב אינו מטמא כלי חרס בהיסט ואעפ"י שראה זיבה בו ביום שהוא סותר את שלפניו אם הסיט כלי חרס בין טבילה לראייה סותר את הכל ומטמא אותו. ונראה לי טעמא דמילתא משום דהיסט כלי חרס חמור הוא ולא משכחת ליה בשאר טומאות חוץ מן הזב שכל הטומאות המסיטות טהורות חוץ מן הזב: וכלי חרס המסיט את הזב נמי טהור אעפ"י שיטהרו לישיבה ואדם שמסיט את הזב או את הנבלה או את מי חטאת והמרכב טמא ואלו כלי חרס טהור בכלן נמצא הסיטו של כלי חרס חמור משל אדם ועוד דאדם מטמא במגע מגבו וכלי חרס לא מטמא מגבו הילכך כיון דהוא חמור מכולהו שדינן מיעוטא עילויה: ולאו מילתא היא דא"כ כלים שעל גבי הזב נמי איבעי ליה למעוטי דאיירי עלייהו בסמוך: ק"ו דבן עזאי מפורש הוא שכבר פירשו ר' יוסי הגלילי: ולד טומאה קל היינו בגדים המטמאין בשרץ: בולד טומאה קל היינו בגדים בשרץ ואינם שוים לטמא בשרץ שהוא אב הטומאה קל ואעפ"י כן עשה את ולד הטומאה קל דהיינו כלי חרס בשרץ. בולד טומאה קל דהיינו באדם בשרץ שהן שוין ליטמא במגע שרץ: מקום שעשה ולד טומאה חמור דהיינו בגדים המטמאין בזב

וכו'. אינו דין שנעשה כלי חרס בזב ואם האדם מטמא למפרע מן הזב למה לא יטמא כלי חרס למפרע בהיסט מן הזב לכך נאמר וטהר:

פסקה יג

יקח לו לעצמו פי' לאותה הזיבה לעצמה שאם הפרישן לזיבתו הראשונה לא יביאם לזיבתו השניה כדאמרינן בחטאת חלב שאם הפרישה על חלב שאכל אמש לא יביאנה על חלב שיאכל היום. ואע"ג דלגבי זיבה מקילין טובא דתנן האשה שיש עליה חמש לידות ודאות חמש זיבות ודאות מביאה קרבן אחת ואוכלת בזבחים ואין השאר עליה חובה. הני מילי כשהפרישה קרבן אחד על כולם. אבל אם הפרישתו על זיבה אחת אין לה רשות לשנותה לזיבה אחרת ואם שנתה לא כפרה כדאמרינן לגבי חטאת חלב שאם הפריש בהמה על חלב והביא על דם הרי זה לא מעל ולא כפר והוא הדין מחלב לחלב:

פסקה טו

ומנין שאם הפרישם הוא יהא הפרשו הפרש ת"ל אחד חטאת ואחד עולה. והביא אותם אל הכהן פי' במצורע הוא ובדלות דשמיעת קול ובטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו. ובמסכת יומא [מא.] ובכריתות [כח:] רב חסדא מפיק טעמא להפריש בעלים מדכתיב ביולדת ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת ואפשר דרב חסדא הא אתא לאשמועינן דכל הפרשת כהן לאו הפרשה היא וכל הפרשת בעלים לאו הפרשה היא אלא הפרשת כהן בשעת עשייה והפרשת בעלים בשעת לקיחה וההוא ודאי לא נפקא לן אלא מיולדת:

פרק ו

פסקה ג

ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע כתוב בנסחאות שכבת זרע פרט למערה וקשיא לי טובא מה טיבו אצל בעל קרי שהרי בעל קרי בין משמש בין אינו משמש טמא ואפי' ישן וכל שכן אם הערה באשה וראה קרי שהוא טמא. ונראה לי כי עיקרו למטה בענין משמשת דכתיב ואשה אשר ישכב איש אותה שכבת זרע ורחצו במים וטמאו עד הערב והתם ודאי אצטריך שלא תאמר משמש ומשמשת טמאים ואעפ"י שלא הזריעו קמ"ל שכבת זרע פרט למערה. וא"ת משמש ורואה קרי תרתי למה לי והלא מן הקרי לבדו בלא שמוש הוא טמא. התם משום אשה אצטריך שהרי האשה אעפ"י ששכב עמה האיש שכבת זרע מבית הסתרים היא מטמאה שכך היא גזרת מלך ולהכי איצטריך למכתב משמשת. ועיקר זאת הדרשא במשמשת היא: ונעתקה לרואה קרי על ידי שיבוש הספרים והמעתיקים: מים שכל גופו עולה בהם וכמה הם אמה על אמה ברום שלש אמות: והא דקיימא לן דגבהו של אדם ארבע אמות ההיא בפשוט ידים ורגלים כשהוא פושט זה

זרועו למעלה מראשו ופושט כמו כן אצבעות רגליו למטה אז הם ארבע אמות: ודבר ידוע הוא זה והכי איתא בערובין [מח.] גופו שלש אמה לפשוט ידים ורגלים והא דבעו רבנן ארבע אמות להנצל מהיזק ראייה התם לרווחא דמילתא הוא דעבדי משום דאיכא אינשי אריכי: אי נמי זמנין דמנחי מידי תותייהו וקא חזו בחצר:

פסקה ד

ומנין לעשות שאר כלים כבגד ועור [נאמר בגד ועור] בשרץ ונאמר בגד ועור בשכבת זרע וכו' מאי ואם נפשך לומר. נראה לי משום דאיכא למימר ההוא וכל בגד לאיתויי שלשה על שלשה בבגד וכל עור לאיתויי אהלים של עורות אעפ"י שאינו עשוי לקבלה כדדרשינן ליה בנגעים מכל אשר יעשה העור למלאכה: אי נמי משום דקשיא ליה מת יוכיח דכתיב ביה וכל בגד וכל כלי עור ואפי' הכי כתב רחמנא שאר כלים כדכתיב וכל מעשה עזים וכל כלי עץ תתחטאו: וכלי מתכות נמי כתיבי התם וכלי חרס כתיב נמי בפ' זאת חוקת התורה אלמא כל בגד וכל עור לא משמע לאיתויי שאר כלים ומשום הכי איצטריך גזרה שוה:

פסקה ה

מה שכבת זרע אמור למטה במשמשת כברייתו פי' שלא נשתנה ולא הסריח: מכאן אמרו הפולטת שכבת זרע ביום השלישי טהורה: קשיא לי והא במסכת שבת מוהיו נכונים לשלשת ימים מייתי לה ואיכא למימר דעיקרא דמילתא ודאי מהכא ילפי לה דשכבת זרע שהסריח טהור. דאי מהתם הוה אמינא מעלה בעלמא קאמר רחמנא כי היכי דלא ליתו לידי הרהור וטומאה כדאשכחן בפרשת מילואים ובפרשת יום הכפורים ובפרשת פרה שהן מעלה בעלמא אלא השתא דילפינן מהכא דשכבת זרע שהסריח טהור אמרינן דהתם נמי משום הכי בעי שלשת ימים לפרישת אשה משום פולטת ומשלשה ימים ואילך טהורה שכבר הסריח. ר' ישמעאל אומר פעמים שהם ארבע עונות פעמי' שהן חמש פעמים שהן שש ר' עקיבא אומר לעולם חמש ואם יצאה מקצת עונה ראשונה משלימין לה מעונה ששית פלוגתיהו דהני תנאי מפרש לה. במסכת שבת פרק אמר ר' עקיבא [פו.] ור' אלעזר בן עזריה סבר בחמשה עבוד פרישה סמוך לערב אשתכח דלא הוו אלא שתי עונות שלימות יום ששי ולילו ומקצת עונה ראשונה של יום החמישי אבל ליל שבת אינו מן החשבון שאלו היה מן החשבון נמצאו מקצתן הולכין לטבילה ביום שבת בשחרית ומקצתם הולכים לקבל תורה לפי שאותם ששמשו סמוך לפרישה לא היו טובלים עד יום שבת שאינם יכולים עוד לבא לידי טומאה ואותם שלא שמשו ביום הפרישה היו יכולים לטבול בליל שבת וראויין לקבל תורה בשחרית מפני כך הוצרכו למלאת חשבונם קודם ליל שבת כדי שיטבלו כולם בלילה ויהיו ראויים למחר לקבל

תורה: ור' ישמעאל סבר ברביעי עבוד פרישה סמוך לערב והיה מהם מי ששימש כל אותו יום רביעי לא ששימש ליל רביעי והיה להם חמש עונות עד ליל שבת והיה מהם מי ששימש בתחלת ליל רביעי והיו לו שש עונות עד ליל שבת. מ"מ אין פחות מארבעה עונות והפולטת מד' עונות שלימות ואילך טהורה: ור' עקיבא סבר לעולם חמש דקסבר בהשכמה של יום ד' עבוד פרישה והיינו חמש עונות שלימות עד ליל שבת ואם יצאה מקצת עונה ראשונה משלימין אותה מעונה ששית פי' לאו על מתן תורה קאי אלא ה"ק כל מי ששמשה בחצי הלילה ופלטה בתחלת עונה ששית טמאה אלא א"כ פלטה בחצי עונה ששית דקסבר ה' עונות בעינן שלימות מעת לעת:

פסקה ח

אותה פרט לכלה דברי ר' יהודה מפרש לה ביבמות פרק ארבעה אחים [לז] קסבר לפי שאין אשה מתעברת מביאה ראשונה ובעינן שכבת זרע הראוי לזרע: ומפרש לה התם לדעת ר' יהודה דשלא כדרכה והעראה משכבת זרע נפקא ואותה פרט לכלה:

פסקה ט

ורחצו במים וכו' הקיש רחיצתה לרחיצתו מה רחיצתו בנקיות בלא חציצה דהא כתיב לעיל ברואה קרי ורחץ בשרו במים שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים אף רחיצתה נמי בנקיות וכו' ומה רחיצתו בארבעים סאה וכו' ומה רחיצתו פרט לבית הסתרים כדכתיב וידיו לא שטף פי' בידיו הוא דבעי שטיפה אבל בית הסתרים לא:

פסקה י

אם לענין נוגע בשכבת זרע וסמיך ליה או איש אשר יגע בכל שרץ טמא ודרשינן מהתם נוגע בשכבת זרע כדאיתא בדוכתיה:

פרשה ד

פסקה ה

נדה שבעת ימים תהיה בנדתה ולא בזיבתה כל שבעה פי' כדדרשינן לקמן שהנדה אינה טובלת ביום שביעי עד הלילה אבל הזבה טובלת ביום ז':

פסקה ז

יכול בין סמוכים בין מפוזרים ת"ל תהיה הויתן אחת תהיה: וכבר פירשתי פרשה זו בפרשת יולדת פירוש מרווח:

פסקה ט

יכול לא יהא הנוגע בה מטמא בגדים דהא לא כתיב יכבס כדכתיב בנוגע בבשר הזב: הן אם מטמאה משכב לטמא אדם לטמא בגדים. היא עצמה לא תטמא אדם לטמא בגדים וכו' לא אם אמרת בזב שאינו מטמא אדם לטמא אדם ממקום אחר תאמר בנדה

שמטמאה אדם לטמא אדם ממקום אחר פי' על ידי ביאה שהבועל נדה מטמא [אדם] וכלי חרס כדאית' לקמן:

פסקה יד

אם על המשכב הוא עד שינשא רובו עליו פי' שאין הטהור מקבל טומאה מן המשכב עד שינשא רובו של טהור עליו: והני מילי בשאינו נוגע במשכב אלא שהוא נישא עליו כדאמרי' לעיל גבי זב שאפי' משכב התחתון יהא טמא והטהור ישב על העליון מיטמא כאילו נגע בו והכי איתא לעיל מקום שהזב יושב ומטמא ישב הטהור ויטמא והתם הוא דבעינן עד שינשא רובו עליו או על מקצתו כלומר לא בעינן שישב הזב על רובו של כלי אלא אפי' ישב על מקצתו טמא הכלי מיהו בעינן רובו של זב וטעמא דמילתא משום דלגבי אדם המיטמא מן המשכב כתיב ואם על המשכב הוא ומשמע כולו או רובו אבל לגבי המשכב המיטמא כתי' עליו דכתי' אשר היא יושבת עליו משמע אפי' על מקצתו ולעיל נמי בזב דרשינן כי האי גוונא אשר ישכב עליו ואשר ישב עליו עד שינשא רובו עליו: נראה לי דמדכתיב בזב אשר ישכב עליו הזב כולו או רובו מכאן אמרו רוב טמא על הטהור או על מקצתו אחד זב ואחד משכב טמא פי' בין שיהיה הטמא זב ובין שיהא משכב הזב כיון שרוב הטהור נישא עליו טמא: והאי טהור באדם בלחוד קא מיירי ולא במשכב טהור מדקתני סיפא אחד זב ואחד משכב טמא וקאי ארישא וקאמר כיון דרוב טמא ניסט על האדם הטהור כיון שיהא הטמא הזב עצמו או שיהא משכב הזב טמא: ודוקא שהאדם המסיטו לאותו משכב הזב אבל אם ניסט עליו המשכב הטהור טהור. וכן מציעתא רוב טהור על הטמא וכו' דוקא שהטהור אדם אבל אם היה משכב טהור או כלי אחר וניסט על משכב הזב טהור לפי שאין משכב עושה משכב ולא אפי' מדף בין מתחתיו בין מעליו אלא א"כ נגע והכי איתא במשנת זבים. אבל מקצת טמא על הטהור או על מקצתו ומקצת טהור על הטמא או על מקצתו בזב טמא בו ובמשכב טהור פי' בין ארישא בין אסיפא או אותו הטמא הוא זב והוא ניסט מקצתו על האדם הטהור או שיהא האדם הטהור ניסט מקצתו על הזב טמא אבל אם אותו הטמא הוא משכב בין שיהא הוא ניסט על האדם הטהור בין שיהא הטהור ניסט עליו כיון שאינו רוב טהור. וטעמא דמילתא דלגבי משכב הא כתיב ואם על המשכב הוא עד שינשא רובו עליו למעוטי מקצת טהור על המשכב הטמא לגבי היסטו של משכב נמי ילפי' ניסט ממסיט את המשכב שהוא טמא ואותם משמע רובו אבל לגבי זב הניסט או המסיט את האדם כתיב וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים ואמרינן דהאי מגע היסט הוא ואפקיה רחמנא בלשון נגיעה למימר דהאי היסט במשהו: הרי למדנו לזב המסיט את הטהור

שמטמא אותו אפי' במקצת והטהור המסיט את הזב ילפינן ליה מהאי היסט דכי היכי דהאי מטמא במקצת האיך נמי מטמא במקצת: ר' שמעון אומר מקצת טמא על הטהור אפי' בזב טהור קסבר ר' שמעון לא ילפינן ניסט ממסיט הילכך לגבי זב המסיט דאיתקש לנגיעה מטמא במקצת אבל לגבי זב הניסט דכתיב והנושא אותם בעינן שיהא רובו ניסט על הטהור באותם משמע כולו או רובו כך היא הנסחה בתורת כהנים: אבל במשנת זבים פרק חמישי היא שנויה בחילוף ר' שמעון אומר מקצת טהור על הטמא טהור ובזב מיירי ולא במשכב הזב: ונמצאת אותה הגירסא חילקת על זו ואיני יודע לה טעם ושמא נכתבה בשיבוש:

פסקה טו

משכב זה משכב וכו' כלי זה מרכב שנאמר בנגעו בו וכו' והאי יושבת עליו דכתי' ביה רוכבת בעי למכתב אלא שדבר הכתו' בלשון נקיה כדאמרי' בפסחים שהרי בזב קראו מרכב ובאשה קראו מושב ועל האי קרא קאמר סדר המקרא כך הוא ואם על המשכב הוא או על הכלי אשר היא יושבת עליו בנגעו בו יטמא עד הערב: ואי איפשר ליישבו על מדרשו אלא אם כן נחלוק אותו לשנים שהמשכב חוזר על כבוס בגדים שאמר למעלה והכלי שהוא מרכב מגעו קאי אסיפא דקרא דכתיב יטמא עד הערב דלא בעי כבוס בגדים:

פרק ז

פסקה א

לרבות שתי שכיבות פי' כדרכה ושלא כדרכה:

פסקה ג

ותהי נדתה עליו יכול יעלה לרגלה פי' שאם בא עליה בשלישי שלה לא יהא סופר אלא חמשה ימים בלבד כפי חשבונה. ת"ל וטמא שבעת ימים אפי' בא עליה ביום שביעי שלה יהא טמא שבעה. נמצאת אומר משכבו כמגעו מה מגעו לטמא אחד ולפסול אחד פי' בתרומה שיש בה שלישי הכלי שנגע בבועל נדה מטמא אחד ופוסל אחד שהבועל אינו אלא כשרץ או כנבלה אף משכבו מטמא אחד ופוסל אחד מה שאין כן במשכב הזב שמטמא את האדם לטמא בגדים וכל שהוא מטמא בגדים בשעת מגעו מטמא אוכלין ומשקין להיות תחלה מפני שהוא נדון כאב הטומאה שהרי הוא מטמא בגדים: אבל לאחר שפרישתו ממטמאיו הואיל ואינו מטמא בגדים אינו אב אלא ראשון הוא ומטמא אוכלין להיות שני: והכי איתא במשנת זבים פרק חמישי:

פסקה ה

נמצאת אומר ככר של תרומה שכרוך במפה ונתון בין כר לכסת פי' במטתו של בועל נדה שלא בשעת ביאה אם כנגדו טמאה שאם נטמאת המפה נטמאת הככר שלא כנגדו

טהורה שאין מגעו מטמא בגדים פי' אם כנגד ראשו טמאה שמא נטמאת המפה שנשמט הכר ונגע ראשו במפה במקצת המפה הרי המפה ראשונה והככר שני אבל שלא כנגד ראשו לא חיישינן דילמא נגע במפה הילכך הכר והכסת הם מגעו כדאמרי' משכבו כמגעו ואין המפה מקבלת טומאה מהם לפי שאין מגעו מטמא בגדים:

פסקה יא

וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא עד שינשא רובו עליו פי' דילפינן לבועל נדה מנדה עצמה מיהו האי לטומאה קלה והאי לטומאה חמורה מדלא כתיב בבועל הנוגע במשכבו יכבס בגדיו כזב וכנדה וכתיב ביה יטמא משמע טומאה קלה טומאת אוכלין:

פרשה ה

פסקה ג

שנים לבלא עת פי' בסוף י"א שבין נדה לנדה השנים האחרונים אינה זבה גדולה בהם וכל אותם י"א יום נקראים בלא עת נדתה לפי שאינם עת נדתה אלא עת זיבתה: אבל אי איפשר שתקשה כ"ו יום מקום שאין ולד ולא תהא יולדת בזוב הא מילתא במסכת נדה פרק בנות [לח:] כותים מקשה עלה הכי מקום שאין ולד בתמיה' אפילו בתלתא נמי הויא זבה: ותו מאי יולדת בזוב איכא הכא והרי לא ילדה בלא כלום. ומתרץ לה הכי קאמר ואי איפשר שתקשה כ"ו יום אפי' במקום שיש ולד ומקום שאין ולד אלא נפל אפי' בבציר מהכי נמי הויא יולדת דאין קושי לנפלים:

פסקה ה

תפסת מרובה לא תפסת תפסת מועט תפסת פי' אם אתה תופס את המועט אין מוציאין אותו מידך שהמועט בכלל המרובה הוא. ואם באת לתפוס את המרובה אומר לך הבא ראיה וטול:

פסקה ו

ר' יהודה אומר שתי מדות אחת כלה ואחת שאינה כלה וכו' ר' יהודה (אומר) בא לתת טעם ממנהג העולם מה מצינו בנוהג שבעולם שתופשין את המדה כלה ומניחין את שאינה כלה אף כאן תופסין חשבון המועט שיש לו סוף:

פסקה ז

ר' נחמיה אומר לא בא הכתוב לנעול אלא לפתוח וכו' הוא בא לתת טעם מדרך המקראות לא באו לסתום אלא לפרש:

פרק ח

פסקה ג

מרבה אני את אחד עשר שהוא ראוי לספירת או כי תזוב ומוציא אני את שנים עשר שאינו ראוי פי' הרי אמרנו למעלה שאם ראתה שלשה ימים מופלג מנדתה יום אחד שהיא זבה ומרבינן ליה מאו כי תזוב הילכך בענין הזה סופרת שבעה לזיבתה. הרי כאן י"א נמצא י"א ראוי לספירת או כי תזוב דלא מצינן לרבויי מהתם אלא הפלגת יום אחד בלבד:

פסקה ד

מנין לרבות יום א' תהא זבה ת"ל כל ימי זוב טומאתה כימי נדתה תהיה טמאה היא:

פסקה ה

מנין ששומרת להן יום אחד ת"ל תהיה טמאה כלומר טמאה בעלמא אפי' ביום אחד סגייא: הפסיק כאן במדרש זה הפסוק ודורש בפסוק שלאחריו להודיע על שומרת יום כנגד יום שכשם שטעונה ספירה כך מטמאה משכב ומושב. ואחר שלמדנו לכל טומאת שומרת יום כנגד יום חזר ולימד על הזבה שמטמאה את בו עלה כנדה ודרשינן ליה מהאי קרא גופיה:

פסקה ח

כימי נדתה תהיה טמאה מלמד שמטמאה את בועלה ואין זב מטמא את שהוא בועל פי' אין זב מטמא את בועלו אלא שדברו חכמים בלשון נקיה כלומר שלא פירשו בו כל כך אלא אמרו את שהוא בועל דמשמע מי שנבעלה ממנו בטומאת נדתה וקא דריש השתא שהמושב של זבה אינו טמא אעפ"י שמטמא טומאה חמורה כזבה עצמה ובמשא ובמגע אבל אינו טמא שבעה כזבה עצמה:

פסקה י

והדין הוא ומה במקום שלא עשה טומאת המיטמא כמטמא עשה ימי המיטמא כמטמא פי' זה בועל נדה שטומאתו קלה משל נדה כדאמרן לעיל ואעפ"י כן יהא טומאתו שבעה כימי נדה: משכב ומושב שטומאתו חמורה כנדה אינו דין שיהו ימי טומאתו כימי נדה. כל הנוגע בה יטמא אף על ידי חיבוריהם פירוש כגון השער והצפורן המחוברין בהם. ובחיבורי המשכב והמושב כגון החבל היוצא מהמטה מחמשה ועד עשרה כדאמרינן לגבי זב:

פרק ט

פסקה א

מזובה ולא מלידתה פירוש קסבר ימי לידה שאין רואה בהם עולין לה לספירת זיבתה ואביי דפליג עליה במסכת נדה [לז.] לא תני לה להאי מימרא אלא מזובה ולא מנגעה בלחוד:

פסקה יג

לזכר לרבות מצורע למעיינותיו כגון רוקו ומי רגליו: לנקבה לרבות מצורע למעיינותיה וכך מצאתי בספר מוגה וכך היא הגירסא במסכת נדה בפרק בנות כותים [כח.]. אבל בנסחאות כתוב לנקבה לרבות את היולדת: ולזאת הנסחא קשיא לי יולדת בהדיא כתיב בה כימי נדת דותה תטמא. ומהתם דרשינן שהוקשה לידה לנדה ולזבה: ואיכא למימר דאיצטריך דאי מהתם הוה אמינא לימים הוקשו ולא למשכבות ומושבות ומעיינות: אי נמי איכא למימר דהאי יולדת דקתני יולדת מצורע קאמר ולטפויי לה מעיינות אתא לטמא דם טהרה שלה שיהא מטמא כרוקה ומי רגליה כדמפרש לה במסכת נדה אליבא דב"ה: ונמצאו הגרסות שוות לדעת אחת: ולאיש אשר ישכב עם טמאה לרבות הבא על שומרת יום כנגד יום נראה לי שאם בא עליה בראשון שלה שיהא שומר את השבעה שאם תראה היא שלשה ימים רצופים יהא הוא סופר שבעה כמותה ואם לא יטבול ויטהר לערב:

אחרי מות

פרשה א

פסקה ב

אחרי מות שני בני אהרן. ר' יוסי הגלילי אומ' על הקריבה מתו ולא על הקרבה. נראה לי דסבירא ליה כר' ישמעאל דאמר שתויי יין נכנסו כדאיתא בויקרא רבה. ולקמן נמי הכי מוכח דסבירא ליה לרבי ישמעאל הכי ר' יוסי הגלילי כותיה סבירא ליה וקאמר ר' יוסי הגלילי שלא היה עונש כדאי למיתה בהקרבתם בין שהיתה אש זרה ממש בין שהכניסוה בלא עתה אלא על עונש הקריבה מתו מפני שנכנסו שתויי יין שמא אזהרתן נאמרה קודם לכן וענשן לא נאמר אלא אחר מיתתם ומפני שהיו צדיקים דקדק עמהם הקב"ה והמיתם בשביל שעברו על האזהרה: עוד יש לפרש מפני הקריבה מתו שנכנסו לפני לפנים. וכן מצאתי בפרשת מילואים. מיהו לאו דברי הכל היא דר' עקיבא לא סבירא ליה הכי ור' אלעזר איפשר דסבירא ליה הכי מיהו כיון דעונש ביאה לא נאמר אלא לאחר מיתתן לא נענשו עליה אלא על שהורו הלכה בפני משה רבן מתו: והרבה מחלוקות בדבר ר' יוסי

הגלילי ור' ישמעאל כדאמרן והא דאמרינן ר' עקיבא סבר על ההקרבה מתו שהכניסו אש זרה ממש שלא הכניסוה מבית הכירים וגרם להם לטעות מפני שלא נמלכו במשה רבן שאלו היו נמלכין בו לא היו טועים והכי איתא בסדר יום השמיני: ורבי אליעזר סבר על שהורו הלכה בפני משה רבן מתו: ועונש איסור זה אינו מפורש בתורה אלא קבלה היתה בידם שכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה. וסבירא ליה לר' אליעזר שלא היו נענשים מיתה אלא אם כן נתפרש להם ענשו של דבר אבל מפני הא האזהרה לבדה לא היו מתים. ור' אליעזר בן עזריה סבר על עונש ההקרבה ועל עונש קריבה מתו. דקסבר שתויי יין נכנסו וטעו שלא הכניסו האש מבית הכירים או שהכניסוהו בלא עתה. וכר' ישמעאל בתרויהו: אי נמי סבירא ליה כדאמרן לדעת ר' יוסי הגלילי שהוא [סבר] שנכנסו לפני לפנים. ומשל דר' אליעזר בן עזריה לטעמיה דקסבר על עון קריבה נמי מתו ובשביל כך הזכיר הקב"ה לאהרן מיתת בניו ואמר לו שאל יבא בכל עת שלא ימות כדרך שמתו בניו על עון ביאה: בטחב פי' במקום לח וקר ולא ידעתי שרשו:

פסקה ה

ומשום דר' ישמעאל אמרו הואיל ונאמרו שתי דברות זו כנגד זו וכו' נראה לי דה"ק שהדבור הראשון שלא נתפרש מה נאמר בו בא ללמדנו על דבור יין ושכר שהוא על ביאת מקדש כדכתיב בבואכם אעפ"י שכתוב וידבר יי אל אהרן לא היה הדיבור אלא למשה שיאמר אותו לאהרן וילמד סתום מן המפורש: והאי דקאמר ואחיכם כל בית ישראל וכו' כלומר זהו שנאמר בדבור הזה בקרבתם לפני ה' וימותו כי אותו הדבור של יין ושכר אחר מיתת בני אהרן נאמר כדכתיב ואחיכם כל בית ישראל יבכו וכוליה ענייא ואחריו נאמר יין ושכר ואותו הדבור למשה היה ולא לאהרן. ולפי זה הפירוש לא נתברר מכאן דר' ישמעאל סבר שתויי יין נכנסו ולא על איזה עון מתו:

פסקה ו

דבר אל אהרן אחיך ואל יבא. אהרן בבל יבא בכל עת ואין משה בבל יבא בכל עת שהרי משה תמיד היה נכנס לפני לפנים לשמוע הדיבור מבין שני הכרובים: או אהרן בבל יבא ואין הבנים בלא יבאו כלומר שהבנים יהיו רשאין בכל עת וכו' תמימים יוכיחו שנצטוו לבא אל אהל מועד ונצטוו שלא לבא שתויי יין פי' מה שאין כן בבעלי מומין שהן פטורין מעונש שתויי יין כדאיתא בפרשת יין ושכר:

פסקה ח

ואל יבא בכל עת זה יום הכפורים פי' מדלא כתיב בכל יום אלא בכל עת שמע מינה בעתות היום הקפיד הכתוב שאעפ"י שיש עת שהוא רשאי לבא לא כל עתות היום הן

ראויין לו לבא וש"מ ביום הכפורים הכתוב מדבר: אל הקדש להביא שאר ימות השנה פי' דקרא יתירא הוא דהא כתיב אל פני הכפורת:

פסקה י

מבית לפרכת להזהיר על כל הבית פי' בהיכל ושלא יבא שם ביאה ריקנית מדכתיב מבית משמע כל הבית שהפרכת בתוכו:

פסקה יא

אל פני הכפורת אשר על הארון מה ת"ל לפי שנאמר כפרת וכו' כך כתוב בנסחאות ואיני יודע לפרשו. ונראה שכך היא הנסחא המדוייקת לפי שנאמר פרכת יכול יהא כסוי לארון ת"ל כפרת כפרת לארון ואין כסוי לארון. והכי פירוש' לפי שנאמר אל הקדש מבית לפרכת משמע אל הקדש שהוא תוך הפרכת ממש שהפרכת היה כסוי לארון כדכתיב וסכות על הארון את הפרכת לכך נאמר אל הכפרת אשר על הארון כפורת היה על הארון ולא פרכת כסוי על הארון:

פסקה יב

יכול היה כסוי לארון אבל היה חוצץ בין כפרת לעדות פי' עדיין אני אומר לא היה הפרכת למעלה מן הכפרת אבל היה למטה מן הכפרת והיה חוצץ בין הלוחות לכפרת כדי לקיים וסכות על הארון את הכפרת: שעל הארון היה ולא על הכפורת ת"ל וכסה ענן הקטורת את הכפרת אשר על העדות הא אין דבר חוצץ בין כפורת לעדות והאי וסכות על הארון את הכפורת ההוא דניכוף ביה פורתא. אי נמי על פי' בסמוך והכי איתא במנחות פרק שתי הלחם [סג.]: אחרי מות. חשבתי בנסחא העיקרית ונזדמן לי פי' מן השמים וכך פירושה אל פני הכפורת אשר על הארון מה ת"ל וכי עד כאן לא למדנו שהכפורת היה על הארון אלא לפי שנאמר כפורת יכול יהא כסוי לארון פי' לפי שנאמר מעשה הכפרת ולא נתפרש אם היה כסוי שלו עצי שטים לארון אם לאו כי הארון כעין תיבה היה והתיבות דרכן להיות כסוייהן כמות שהן אם של עץ אם של מתכת ושמא כך היה לארון והכפורת היה צפוי לארון כמו שהיה הארון מצופה זהב ת"ל אל פני הכפרת אשר על הארון ואין כסוי של עץ לארון. יכול לא יהא כסוי של עץ לארון אבל יהא דבר שחוצץ בין כפורת לעדות פי' דבר חוצץ כגון חתיכה של יריעה או של בגד או של עור יהא תחת הכפרת פירוש על פני העדות כדרך שעושין לתיק של ספרי תורה שנותנן בגד דק לפנים מן הכיסוי העליון בשביל הכבוד יכול אף זה היה כן ת"ל את הכפרת אשר על העדות וכו': כך נראה לי פירושה באמת ונכון:

פסקה יג

ולא ימות הרי עונש אמור כי בענן אראה הרי זו אזהרה פי' עונש ואזהרה זו היא על מעלה עשן שצריך ליתנו בקטורת ואם חסרו ממנו והקטירו חייב מיתה: ולא תהא סבור שעל ולא ימות האמור כאן אצל כי בענן הוא אומר כי זה לא דבר על מעלה עשן כלל אלא על ביאה ריקנית של לפני לפנים הוא מדבר ואזהרתו מכי בענן אראה משמע אבל שלא בענן לא אראה ואעפ"י שאינה אזהרת לאו לא לענין מלקות דברנו אלא להודיע שיצריך ליתן בה מעלה עשן: וכסה ענן הקטורת את הכפרת ולא ימות זה עונש והכי מוכח במסכת יומא (יכול ששניהם נאמרו) יכול ששניהם נאמרו אחרי מיתת שני בני אהרן ת"ל כי בענן אראה מפ' במסכת יומא [נג.] מאי תלמודא אמר רבה כי בענן אראה ועדיין לא נראה ואם איתא דאחר מיתת בני אהרן נאמר שניהם הרי נראה ביום שמיני למילואים קודם מיתתם כדכתיב וירא כבוד ה' אל כל העם אלא ש"מ כי בענן אראה שהיא אזהרה למעלה עשן נאמר קודם מיתת בני אהרן: ולא ימות שהוא עונש נאמר אחר מיתתם ובמסכת יומא קא פריך אלא מאי טעמא איענוש פי' מדקאמר ר' אלעזר על העונש ועל האזהרה מה נאמר מהם קודם מיתתם ומה נאמר אחר מיתתן שמע מינה שלא מתו על האזהרה בלבד שאם היינו יכולין לומר שעל האזהרה לבד מתו איפשר שעברו על כך שלא נתנו מעלה עשן בקטורת שהקטירו ועברו על האזהרה ולכך מתו. השתא דקאמר ר' אלעזר שלא היו עונשין על האזהרה בלבד וקאמר שהעונש האמור במעלה עשן לא נאמר בחייהם אם כן למה נאמר שנענשו. הדר אמר מפני שהורו הלכה בפני משה רבן כדאיתא בפרשת מילואים. ויש מפרשים ולא ימות זה עונש על ולא יבא האמור כאן אצל כי בענן ועל ביאה ריקנית מיירי והאי דקאמר כי בענן אראה זו אזהרה הכי מפרש לה דהאי קרא דכתיב ואל יבא בכל עת אל הקדש לא מתפרש עד דאמר כי בענן אראה כלומר אל יבא בכל עת אלא בעת שמכניס שם קטורת שיש בתוכו מעלה עשן דהיינו ענן ומשו' האי קאמר כי בענן אראה זו אזהרה: ולהאי פירושא קשיא לי הא דקא פריך תלמודא התם אלא מאי טעמא איענוש דמשמע כיון דאמרת דעונש נאמר אחר מיתת בני אהרן מאי טעמא איענוש. שמעינן השתא שאילו נאמרו שניהם קודם מיתת בני אהרן היינו יכולין לומר כי מאותו עון מתו והלא הם לא נכנסו לפנים כלל ובביאת אהל מועד אעפ"י שנכנסו לתוכו ביאה ריקנית אין בו עונש כדאיתא לעיל: ומאי דמפרש האי פירושה לא קא גריס אלא מאי טעמא איענוש אלא הכי גריס ואמאי איענוש כדתניא ובניחותא קאמר: ובסיומא דמילתא דר' אלעזר היא דר' אלעזר לטעמיה דאמר שלא מתו מעון אחר אלא שהורו הלכה בפני משה רבן: ולפי מה שמצאתי באגדת מילואים שהם

נכנסו לפני לפנים יש לפרש הדבר כפשוטו אלא מאי טעמא איענוש שאילו נאמר שניהם קודם מיתתם היינו יכולין לומר כי מעון של לפני לפנים מתו: ובזה הפירוש קרובה דעתי מאד מפני שאני רואה דקתני ולא ימות זה עונש. כי בענן אראה זו אזהרה. ולא ימות זה עונש כי כן סדר המקרא אלא ודאי על ולא ימות הראשון מדבר שהוא קודם לכי בענן אראה על הכפורת. והאי כי בענן אזהרה למעלה עשן ואזהרה הוא לביאה ריקנית כדפירשינן לעיל:

פרק א

פסקה ג

מה פר בא על לא הודע פי' זה פר יום הכפורים שהוא בא לכהנים על טומאת מקדש וקדשיו שלא נודעה להם כדאיתא בשבועות פ"ק [ב.]:

פסקה ה

בד שיהו של בוץ בדי שיהו חדשים (כדי) [בד] שיהו שזורין (כדי) [בד] שיהו כפולין מפרש לה בזבחים [יח:] בגדים שנאמר בהם בד בד צריכין שיהו של בוץ ושיהו חדשים ושיהו שזורין ושיהו כפולין שיהא חוטן כפול וכו' מהן למצוה ומהן לעכב וכולהו לעכב חוץ מחדשים שהוא למצוה ולא לעכב. והתם מפרש שיהו כפולין שיהא חוטן כפול ששה: מיהו בגמרא דיומא ירושלמי מפרש כפולין שעשאום שנים שנים כאדם שעושה שתי חלוקים שני מכנסים והיינו דכתיבו לבני אהרן תעשה כתנות שתי כתנות לכל אחד ואחד:

פרשה ב

פסקה ג

ואם נפשך לומר והקריב וכפר ועדיין לא נשחט הפר מפרש ביומא מאי ואם נפשך לומר וכי תימא אדילפת מעגלה ערופה נילף משעיר הנעשה בפנים דכתיב וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל שהוא כפרה בדמים הרי הוא אומר והקריב וכפר וכו':

פרק ג

פסקה א

ושחט את פר החטאת וכו' ולקח מלא המחתה גחלי אש והביא ותן שם שנותנו לאחר למרס בדמו וכו' פי' ותן שם כלומר מאחר שאחר שחיטתו של פר צריך ליקח מלא המחתה גחלי אש ולהכניס לפני לפנים מה יעשה מדם הפר שנשחט לכך אמר ותן שם שנותנו לאחר למרס בדמו:

פסקה ה
ומנין שתהא האש בטלה על גבי גחלים ת"ל גחלי אש פי' שיהו מהמאוכלות הלוחשות כדי שלא יעלו שלהבת כלל: ת"ל גחלי אש מדקאמר גחלי אש ולא קאמר אש גחלים שמע מינה כי הגחלים עיקר ולא השלהבת וצריך שיהו מאוכלות ר"ל עד שתכלה מהם השלהבת אלא שיהו עוממות דהנהו אפר הוו: ומפני זאת הגירסא השנויה כאן כתבו במשנה במסכת יומא פרק שני שעירים [עג.] נטל את המחתה ועלה לראש המזבח ופנה את הגחלי' אילך ואילך וחתה מן המאוכלו' שבמס' יומא מיירי בענין תרומת הדשן והתם מן המאוכלות הפנימיות שהן עוממות וקרובות להיות אפר היה חותה אבל הכא מאוכלות הוו אשר נתבטלה מהן כל השלהבת אלא שהיו לוחשות. ויש נסחאות שאין כתוב בהן אלא כך נטל את המחתה ועלה לראש המזבח וחתה וירד והניח וכו' וגם הנסחא הזאת איפשר לקיימא וגם זאת הגירסא השנויה כאן:

פסקה ו
מביא מן הסמוך למערב כלומר מערכה אחרת עושין למערבו של מזבח להכניס ממנו לפני לפנים:

פסקה ז
אמר ר' יוסי זה סימן כל הנוטל מבחוץ לינתן בפנים נוטל מן הסמוך לפנים. מפרש בזבחים [נח] גחלים דכל יומא ויומא דגמרי מגחלים דיום הכפורים וכל הנוטל בפנים לינתן בחוץ נוטל הסמוך לחוץ. מאי ניהו שני בזיכי לבונה של לחם הפנים שמקטירין על מערכה אחת הסמוכה לפנים דגמרי להו משיירי הדם דיום הכפורים דכתו' בהו בהדיא:

פסקה יא
ומנין שנותן בה מעלה עשן. דכתי' וכסה ענן הקטורת ולא ימות: קא פריך עלה במסכת' יומא פרק הוציאו לו [נג.] קרא לקרא דהא מייתי לה מקרא שנותן בה מעלה עשן כל שהו כדאמרינן בסמוך. ומתרץ חד לאזהרה וחד לעונש:

פסקה יב
ונאמר להלן אצבעו הימנית בכהן המטהר את המצורע:

פסקה יג
אינו מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף: פירוש כמנגדנא כמלקה הזה שפעמים שמגביה את ידו ופעמים שמורידה וכולן במקום אחד כך היה מזה למעלה ולמטה בהגבהת יד ובהורדתה וכולן בפני הכפורת והכי איתא בפ' הוציאו לו [נה.] תניא כשהוא מזה לא היה מזה לא למעלה ולא למטה אלא כנגד עביה של כפורת וכשהוא נותן למעלה מצדד ידו למטה וכשהוא נותן למטה מצדד ידו למעלה והתם מפרש טעמא להא מילתא:

פרשה ג

פסקה א
ואם נפשך לומר וכפר בעדו ובעד ביתו של אהרן הא מפרש בשבועות [יד.]. ואם נפשך לומר והא ביתו כתיב הדר אמר הרי ביתו של אהרן הם דכתיב בהו בית אהרן ברכו את ה' בית הלוי ברכו את ה' ש"מ כי הכהנים נקראו בית אהרן:

פסקה ג
והזה אותו על הכפורת מלמד שנותן אחת למעלה פי' דכתי' אותו:

פרק ד

פסקה ב
מה מצינו שחלק הכתוב מכלל הטומאות בטומאת מקדש וקדשיו. ומתני' בשבועות חלק להקל: ומאי ניהו שהן בקרבן עולה ויורד. וכיון שמצינו שהקל בכפרתן במקום אחר אף כאן ריבה להם בפר יום הכפורים יותר משאר טומאות:

פסקה ו
אין לי אלא בשעה שנכנסו לכפר בקטורת בשעה שנכנס לכפר בדמים מנין מפרש ביומא [מד.] מדכתיב בתריה וכפר בעדו ובעד ביתו (וכפר)[ובעד] כל קהל ישראל איזו היא כפרה שהיא שוה לכולם הוי אומר זה קטורת ומשום הכי פשיטא ליה בקטורת טפי מבדמים:

פסקה ז
לפי שמצינו בפר הבא על המצות כולן שעומד חוץ למזבח ומזה על הפרכת פי' כדדרשינן התם מזבח קטורת הסמים לפני ה' ולא כהן לפני ה' יכול אף זה כן ת"ל ויצא אל המזבח אשר לפני ה'. היכן היה עומד לפנים מן המזבח פי' ונתן על קרנות וכו' ועכשיו הוא שיוצא אל המזבח היה עומד:

פסקה ח
או אינו אומר אלא למזבח החיצון פי' ועכשיו הוא שיוצא להזות עליו אבל בהזאות שעל הפרכת בהיכל היה עומד ולעולם חוץ למזבח הזהב ת"ל אשר לפני וכו':

פסקה ט
וכפר עליו בכפרה שבגופו פי' שלא תהא סבור עליו כמו לשמו כגון לכפר עליו האמור למעלה אלא עליו ממש על קרבנותיו:

פסקה י
מתחיל מקרן מזרחי' צפונית וכו' פי' דכתיב ויצא אל המזבח שצריך לצאת ולהפליג בו הילכך כי נפיק מבית קדשי הקדשים בההוא קרן פגע ברישא דסבר לה כר' יוסי דאמר לא היתה שם אלא פרכת אחת והיא פרופה מן הצפון וכי מפיק לימין המזרח

במקומו לעמוד ומחטא ועל כולן הוא נותן מלמטה למעלה פי' מכוין אצבעו כדי להזות על הקרנות שהם רחוקים אמה חוץ מזו שהיתה לפניו ממש שהיה נותן מלמעלה למטה כי היכי דלא ניטופו מיניה שאלו היה נותן מלמטה למעלה היאך היא יכול ליתנה ממש לפניו. ועוד שהוא נוטף על הבגדים שלו שהוא עומד בצד אותו הקרן ועכשו שהוא זוקף אצבעו למעלה אם יפול הדם מאצבעו על פס ידו ולא על בגדיו:

פסקה יא

ר' ישמעאל אומר נאמר כאן סביב ונאמר להלן בעולות נדבה סביב בפרשת ויקרא מה כאן פיסוק ארבע מתנות אף כאן פיסוק ארבע מתנות. ומפרש בזבחים פרק איזהו מקומן [נג:] אי מה להלן על ארבע קרנות אף כאן על ארבע קרנות אמרה תורה עולה טעונה יסוד וקרן דרומית מזרחית לא הוה ליה יסוד כיצד נותן בשני קרנות בפיסוק ארבע מתנות שנותן וחוזר ונותן: ות"ק פליג עליה בפרש' ויקרא ואומר שנותן שתים שהן ארבע מן הדם שבענין: מפרש בזבחים [פג:] ובמנחות [ד:] למעוטי שירים שבאצבע שהן פסולין מלהזות אלא שצריך לקנח אצבעו בשפת המזרק על כל הזאה והזאה:

פסקה יג

וטהרו לשעבר וקדשו לעתיד לבא כלומ' אף לימות המשיח יכפרו עליו שלא ישתנה מזבח אחר: פירוש אחר וטהרו על הטומאה שעברה וקדשו מכאן ולהבא לומר שנוהגות מתנות הללו בשילה ובבית עולמים כדמרבינן לעיל לענין אהל מועד: פירוש אחר וטהרו לשעבר על הטומאה שעברה ובזה יהא מקודש מכאן ולהבא וזה עיקר:

פרשה ד

פסקה א

אם כפר כלה דברי רבי עקיבא רבי יהודה אומר אם כלה כפר ללמדך שאם חסר מן המתנות וכו' מפרש ביומא שירים מעכבים איכא בינייהו ר' עקיבא [סבר] לא מעכבי אלא כפרות בלבד אבל שירים לא. ור' יהודה סבר אם כלה הכל כפר ואפי' שירים ומתן שירים נמי מתנה קריא:

פסקה ב

נתן מקצת מתנות שבפנים ונשפך הדם יביא אחר ויתחיל כתחלה וכו': בפר קא עסיק דאי בשעיר היכי קאמר יביא אחר יביא אחרים מבעי ליה דהא קיימא לן לדעת ר' יהודה נשפך הדם ימות המשתלח אלמא שמע מינה בפר הוא דקא מיירי:

פסקה ג

והקריב את השעיר החי עד כאן הוא זקוק להיות חי פי' ר' יהודה לטעמיה דאמר לעיל לכפר עד שיכפר פי' עד שיכלו מתנות שעיר הפנימי:

פסקה ט

עליו הוא נושא ואין שאר שעירים עמו כלומר שהשעיר המשתלח הוא מכפר על שאר עבירות שבתורה. ושאר שעירים מכפרים עליה אם מזידים בטומאת מקדש וקדשיו הרי הם בשעיר הפנימי פי' מדכתיב ביה וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל ומפשעיהם דרשינן ביה אלו המורדים אלא על כרחיך על שגגת מקדש וקדשיו הם מכפרים ואיזו שגגה אותה שאינה בת קרבן מדכתיב בשעיר הפנימי לכל חטאתם מכלל דאתי לידי חטאת:

פרק ה

פסקה א

מכאן אמרו כל שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בנתים הרי זה בעולה ויורד שיש בו ידיעה בתחלה ואין בו ידיעה בסוף שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים מכפרי' וכו' כל הדא מילתא עד סוף פרקא פירוש' בשבועות פ"ק [ב.]:

פרק ו

פסקה א

המדברה וכו' כוליה פירק' מפרש במסכת יומא פרק אמר להם הממונה [סז:]:

פרשה ה

פסקה ג

וכבס בגדיו ורחץ בשרו יכול גזרת מלך פי' גזרת מלך היא ולא מפני הטומאה שאין לה טומאה כל עיקר. ת"ל ואחר יבא אל המחנה ונאמר בפרה אדומה ואחר יבא אל המחנה וכו' והתם בהדיא כתיב וטמא הכהן עד הערב:

פסקה ד

ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם וכו' והשורף אותם יכבס בגדיו וכו' מה ת"ל חטאת ב' פעמים שיכול אין לי מטמאין בגדים ונשרפין בבית הדשן אלא אלו בלבד מנין לרבות פר העלם דבר של צבור פי' אין לי מטמאין בגדים ונשרפין בבית הדשן אלא אלו של יום הכפורים בלבד מנין לרבות פר העלם דבר ופר כהן משיח שהן נשרפין בבית הדשן כדכתי' בהו בהדיא בפר כהן משיח כתי' אל שפך הדשן ישרף וכתי' בפר העלם דבר של צבור ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון ומנין שהשורף מטמא בגדים ת"ל חטאת חטאת. ומשום הכי איצטריך לאדכורי הכא ונשרפין בבית הדשן לפי שאין מטמאין בגדים אלא אותם שהן נשרפין כמצותן בבית הדשן כדאיתא בסמוך:

פסקה ה

יובא אל מחוץ למחנה להלן אתה נותן להם שלש מחנות וכאן מחנה פי' בתמיה' כלומר מאי קאמר אטו במחנה אחת סגיא להו. והלא בפר כהן משיח ובפר העלם דבר של צבור אתה נותן לו חוץ לשלש מחנות והיאך אתה נותן (לא) לו [אלא] מתנה אחת והלא בבנין אב הם למדין זה מזה או מחטאת חטאת לר' יהודה או מאשר הובא את דמם לר' שמעון: אלא ודאי הנך נמי חוץ לשלש מחנות נשרפין כי היכי דילפי' מהדדי ולמה הוצרך לכתוב בו חוץ למחנה כלל ללמד עליו ועל כל חביריו שכיון שיצאו חוץ למחנה אחת מיד מטמאין בגדים:

פסקה ז

נאמר להלן בפר כהן משוח עור ובשר ופרש ונאמר כאן עור ובשר ופרש מה להלן על ידי נתוח פי' דיליף ראשו וכרעיו ראשו וכרעיו מעולה וכו' כדאיתא במסכת יומא פרק שני שעירי [סז.]:

פסקה ח

אותם מטמאין בגדים ולא משיעשו אפר דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר אותם מטמאין בגדים ניתך הבשר אין השורף מטמא בגדים. מפרש ביומא [סח:] דשוייה חרוכא איכא בינייהו: פי' כמו פחם אבל לא יעשה אפר דלרבי יהודה מטמא ולר' שמעון לא מטמא:

פרק ז

פסקה א

תענו את נפשותיכם יכול ישב לו בחמה או בצנה כדי שיצטער ת"ל וכל מלאכה לא תעשה פי' מפרש ביומא [עד:] מה מלאכה שב ואל תעשה אף ענוי שב ואל תעשה. ומאי ניהו שלא יאכל ולא ישתה אבל אין מטריחין אותו להינדד מכאן לכאן כדי שיצטער: מלאכה אסרתי ממקום אחר. וענוי אסרתי ממקום אחר. פי' מילתא אחריתי הוא והכי מוכח ביומא פרק בתרא [עד:]: והקשה הכא דכיון שהשוינו עינוי למלאכה לשב ואל תעשה יכול כך נקיש אותם לכל דבר שלא נאסר את האכילה אלא מדבר שנאסר עליו בכרת במקום אחר דומיא דמלאכה שנאסרה בשבתות וימים טובים: והאי עינוי דאזהר עלן רחמנא נמי לא אזהר אלא במלתא דאסירא לן בעלמא כגון פגול ונותר וכיוצא בהם שהזהרנו להתענות מהם שלא לאכלם: אבל מנין שהקדשים שהוא מצוה לאכלם שאסור לאכלם ביום הכפורים ת"כ תענו את נפשותיכם ריבה פי' מדלא קאמר תענו לחוד ולא הוה צריך למימר תענו את נפשתיכם: ד"א תענו את נפשותיכם ענוי שהוא אבית נפש ואיזו זו עינוי אכילה ושתיה פי' שהוא נוגע לנפש אבל ענוי אחר כגון רחיצה וסיכה וכיוצא בה אין בהם כרת שלא עונש כרת אלא על ענוי נפש כדכתיב כי כל הנפש אשר

לא תעונה וכו' והאבדתי את הנפש וכו ובברייתא קמייתא דיומא מוסיף ואם נפשך לומר הרי הוא אומר והאבדתי את הנפש דבר שיש בו אבוד לנפש: וקא פריך התם מאי ואם נפשך לומר וכי תימא דבעריות משתעי קרא שיש בו ענוי נפש שכל הנאתו אינה אלא לנפש אבל אין בו הנאה לגוף ובגויה נמי קא משתעי קרא דאית ביה באכילה ושתיה ת"ל והאבדתי את הנפש ההוא וכו' כלומר לכך אמר והאבדתי ולא אמר ונכרתה ללמד כי הוא עבר על מצות איבוד נפש וכנגדה יענש איבוד נשמה. ואי זו זו אכילה ושתיה כי הוא נתייירא מעינוי יום אחד שלא יאבד את נפשו ורצה לקיימה בעבירה אף אני אאבד את נפשו שלא תועיל לו אכילתו: והאי דקאמר בעריות ולא קאמר בתשמיש סתמא משום דבעי לגלויי דבתשמיש נמי איכא עינוי שהוא אסור במקום אחר דומיא דמלאכה ומאי ניהו עינוי דעריות והרי הוא דומה לעינוי דאכילה שיש ממנו האיסור במקום אחר בכרת: אינמי כדיליף תנא דבי ר' ישמעאל במסכת יומא ענוי ענוי מעריות דכתיב על דבר אשר ענה וכו' מה להלן ענש והזהיר וכו' וכיון דילפי להו מהדדי אימא בעינוי דעריות נמי קא משתעי קרא ת"ל והאבדתי וכו'. ואי קשיא לך האי והאבדתי במלאכה כתיב והיכי גמרינן מינה לעינוי שהוא אבית נפש איכא למימר משום דמקשינן להו אהדדי כדאמרינן ברישא הילכך האי והאבדתי גמרינן מיניה לעינוי כדאמרינן:

פסקה ט

בתוככם לרבות נשים ועבדים פי' נשים פנויות שאין להם בעלים שלא תאמר נשי האזרחים ונשי הגרים לא נתחייבו ת"ל בתוככם לרבות כל הנשים:

פרק ח

פסקה ד

מנין לרבות לו כהן אחר הממונה ת"ל וכפר הכהן. מנין שצריכים אנו להתקין לו כהן אחר שמא יארע בו פסול וזו התקנה תהא במקום משיחה או ריבוי בגדים שצריך להיות בכהן גדול קודם יום הכפורים ולפי שאי אפשר לו למשחו קודם לכן או להלבישו שמונה בגדים לפי שאין ממנין שני כהנים גדולים כאחד משום איבה ההתקנה הזו היא במקום משיחה ורבוי בגדים:

פסקה ח

וכפר על הקדש זו לפני לפנים וכו' מפרש בירושלמי דיומא [פ"ה ה"ה] זה לפני לפנים מתנות של לפני לפנים. אהל מועד זה היכל מתנות שבהיכל. המזבח כמשמעו. מתנות שבמזבח הזהב. יכפר אלו עזרות. אלו שירים שנשפכין ליסוד מזבח החיצון שהוא בעזרה ור' יהודה קתני לה כדאיתא בהדיא ר' יהודה לטעמיה דאמר שירים מעכבין כדאמרי'

לעיל אם כלה כפר. עד כאן בפר ושעיר מכאן ואילך בשעיר המשתלח שכלן שוין בכפרתו כדקתני ואזיל:

פסקה י

מנין שכל הפרשה נאמרה על הסדר שנאמר ויעש כאשר צוה ה' פי' מנין שעל הסדר נאמרו הדברים ואין לשנות את הסדרן שנאמר ויעש כאשר צוה ה' פי' מנין שעל הסדר נאמרו מפרש במסכת יומא בפרק הוציאו לו [סא:] אימתי בדברים הנעשים בבגד לבן אבל בדברים הנעשים בבגדי זהב אם הקדים מעשה לחבירו מה שעשה עשוי: ורבי יהודה פליג עליה ומפרש לטעמיהו התם: ועוד אמרו כי מן הפסוק ובא אהרן אל אהל מועד ואילך לא נאמר על הסדר משום דגמרי' חמש טבילות ועשר קדושין. ואי כלה על הסדר לא משכחת לה אלא שלש טבילות וכו' כדאיתא התם: וכן הוא משבחו בקבלה בריתי היתה אתו וכו' על ויעש כאשר צוה ה' את משה קא מהדר שכמו שמשבחו כך משבחו בקבלה:

פרשה ו

פסקה א

שחוטי חוץ אין לי אלא אהרן ובניו מנין לרבות ראשי המטות נאמר כאן זה הדבר ונאמר להלן זה הדבר אשר צוה ה' אל ראשי המטות מה להלן ראשי המטות אף כאן ראשי המטות. ומה כאן אהרן ובניו וכל ישראל אף להלן וכו' מפרש להא מילתא בבבא בתרא פרק יש נוחלין [קכ:] מה להלן ראשי המטות וכו' לומר שיש שאלה בהקדש כמו שיש שאלה בשאר נדרים וראשי המטות שהם מומחין מתירין כל הנדרים אף כאן. ומה כאן בשחוטי חוץ אהרן ובניו וכל ישראל וכו' לומר ששלשה הדיוטות מתירין את הנדרים ולא נאמרו ראשי המטות אלא להתיר את הנדר ביחידי דבעינן יחיד מומחה:

פסקה ב

זה הדבר אשר צוה ה' מלמד שהפרשה נאמרה בכה אמר ה'. נראה לי שכך נצטוו משה לאמר לישראל בלשון כה תאמר שהרי בתחלת דברות הר סיני בלשון הזה נצטווה דכתי' כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: ובסוף עשרת הדברות נמי נאמר כה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם כלומר בלשון כה תאמר להם לבני ישראל דהיינו כה אמר ה' מנין לכל הפרשיות שאעפ"י שלא נאמר בהם זה הדבר אשר צוה ה' כלומר זו המצוה אני אומר לכם מפי הקב"ה וכך אמרה בלשון הזה: ולשון ספרי השנוי בפרשת ראשי המטות כך מוכיח דאמר התם זה הדבר אשר צוה ה' מגיד שכשם שנתנבא בזה הדבר שמע מינה כי זה הדבר אינו מתבטל מן הלשון: מעתה הא דאמר הכא זה הדבר אשר צוה ה' מלמד

שהפרשיות כלן נאמרו בכה אמר לאו לבטולי לזה הדבר אלא לאוסופי ביה כה אמר על זה הדבר כדפרישית:

פסקה ז

אוציא הקדש בדק הבית שלא בא אל פתח אהל מועד ולא הרובע והנרבע והמוקצה ונעבד אתנן ומחיר כלאים וטריפה ויוצא דופן וכו' פי' אוציא קדשי בדק הבית שלא באו לפתח אהל מועד מעולם לא אוציא הרובע והנרבע וכו' שבאו מתחלה לפתח אהל מועד ואחר כך נפסלו ת"ל להקריב וכו'. ואי קשיא לך והא אין אוסר אדם דבר שאינו שלו. הא מילתא מקשה לה בזבחים פרק בתרא [קיד.] בשלמא רובע ונרבע דאקדשינהו והדר רבעינהו פי' ועל ידי מעשה יכול אדם לאסור דבר שאינו שלו: ומתרץ בקדשים קלים ואליבא דר' יוסי הגלילי דאמר ממון בעלים הוא הילכך רובע ונרבע מוקצה ונעבד ומחיר פסולין דהוה להו דבר ערוה וע"ז: ויוצא דופן וולדות קדשים כבר באו אל אהל מועד אגב אמן ואפי' הכי פסולין והשוחטן בחוץ פטור וקסבר וולדות קדשים בהוויתן הן קדושים ואיוצא דופן קאי וכשהיו תחלה בעולם בפסלות היו משום הכי לא חזו בפנים דאילו סבר דבמעי אמן הן קדושים אעפ"י שיצאו דרך דופן לא היו נפסלין מקדושתן שלא אמרה תורה כי יולד פרט ליוצא דופן אלא בבהמת חולין שילדה דרך דופן שהולד אינו ראוי לקדשים אבל בוולדות קדשים שכבר קדשו במעי אמן שוין לכל קדושת אמן כדאמר' בתמורה פ"ק. השוחט את החטאת ומצא בה עובר בן ארבעה חי תני חדא נאכל ליום ולילה ואינו נאכל אלא לזכרי כהונה ואינו נאכל אלא לפנים מן הקלעים ותניא אידך נאכל לעולם ונאכל לכל אדם ונאכל חוץ לקלעים ואמרי' התם דבהקדישה ואח"כ נתעברה פליגי דתנא קמא סבר וולדות קדשים ממעי אמן הם קדושים. ותנא בתרא סבר בהוייתן: שמעינן מינה דאפי' בולד חטאת כי סבירא לן וולדות קדשים במעי אמן הן קדושים וכל קדושת אמן חלה עליהן הילכך איפשר לומר דכי הדר נפיק דרך דופן נמי לא מפסיל בה שהרי השוחט את החטאת ומצא בה ולד אין לך יוצא דופן מזה ותו לא מידי. וכי הא מילתא נמי איתא במסכת נדה פרק יוצא דופן וכולהו אזלי בהאי טעמא. עולה מחוסרת זמן בגופה תוך ח' ימים. חטאת מחוסרת זמן בבעלים זה שהביא את חטאתו קודם יום שמיני שלו:

פסקה ח

ר' שמעון אומר הואיל והן כשרין לאחר זמן חייבין עליהן בלא תעשה. מפרש טעמא בזבחים פרק בתרא [קיד.]:

פרק ט

פסקה א

או יכול שאני מוציא עולת מחוסר זמן בבעלים ואשם נזיר ואשם מצורע מחוסר זמן בבעלים ששחטן שלא לשמן ת"ל שור כשב עז מכל מקום פ' כל אלו אעפ"י שלא עלו לבעליהם לשם חובה כשרי' הם ליקרב הא אם שחטן לשמן פסולין שהרי הם מחוסר זמן בבעלים ואם שחטן בחוץ פטור. ועקרא דמילתא בזבחים פ' בתרא: ההוא דם שפך אחר ששחט חייב וכו':

פסקה ב

והדין הוא ומה במקום שהמעלה להדיוט פטור שנים שהעלו חייבין פי' המעלה להדיוט כל שתעלה שלא לשם שמים נקרא מעלה להדיוט והוא פטור משום מעלה בחוץ מאי טעמא לה' כתיב ביה אבל שוחט בחוץ אע"ג דכתיב ביה לה' כתיב ביה איש איש לרבות. ולא להוציא שעיר המשתלח וכולא מילתא מיפרשא בזבחים פרק בתרא [קח:]: ונכרת האיש ההוא ולא הצבור פי' שאין הצבור נענשין על ידו כמו שמצינו בעון שבועה ובעון ע"ז שנפרעין ממנו ומכל (מקום) [משפחתו]:

פסקה ז

והקטיר החלב לריח ניחוח ואין ריח ניחוח בבמה שהרי על מזבח ה' פתח אהל מועד כתיב ביה ריח ניחוח פרט לאיברים שצלאן ואח"כ העלן. הכי איתא בזבחים פ' בית שמאי:

פסקה ח

ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אשר הם זונים אחריהם לרבות שאר ע"ז פי' שאם שחטה לע"ז יהא חייב עליה משום ע"ז ומשום שחוטי חוץ. והיינו דאמרינן לעיל שהשוחט להדיוט חייב:

פסקה ט

זאת להם אין חייבין עליהם כרת פי' בקדשים שהקדשו בשעת היתר הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות כדאיתא בריש עניינא:

פרק י

פסקה א

ואליהם תאמר לכל האמור בענין פי' האמור בענין של מעלה כדכתיב בפ' דלעיל אהרן ובניו וראשי המטות נאמר עליהם ואליהם תאמר פי' כדמפרש בזבחים פ' השוחט [קז.] תנא דבי ר' ישמעאל ואליהם תאמר לערב פרשיות כלומר בכל מה שדבר למעלה. אם העלהו בחוץ חייב. ומאי ניהו שחוטי חוץ כלומר שאם שחט בחוץ. אלא במקטרי פנים

פי' שחוטי פנים היו ראויים להקטירם לפנים: פי' אחר כל האמור בענין שחיטה למעוטי שאינו מתקבל בפנים וכשם שפטור משחיטה כך פטור מהעלאה משום דאיכא מיעוטי טובא גבי שחיטה דלתנהו גבי העלאה כדדרשינן לעיל: ישראל אלו ישראל וכו':

פסקה י

מה עולה מיוחדת שהיא גמר עבודה וחייב עליה בחוץ. איכא למימר דשחיטה נמי גמר עבודה היא דהא מותרת בזר ורחמנא הוא דחייב עלה בחוץ אבל הנך כולהו אסורין בזר כעולה. הילכך ילפי' איסור זרות מאיסור זרות:

פסקה יא

העלה והזר והעלה חייב על כל העלאה דברי ר' שמעון וכו' מפרש בזבחים פרק השוחט והמעלה מחלוקת באבר אחד שהעלהו על הבמה וחסר ממנו האש ופקע מעל הבמה וחזר והעלהו דר' שמעון סבר מקוטרי פנים שחסרו והעלן בחוץ חייב שהרי מתקבל בפנים שהרי מחזירין את הפוקעין למערכה הילכך במקוטרי חוץ נמי שהעלן בחוץ חייב אעפ"י שחסרו. ואין זה דומה לפחות משלשת לוגין יין ולפחות מכזית מן הקומץ. וכל הנך דאמרינן לעיל דהא פטור דהנך לא חזו מעיקרא בפנים והשתא נמי לא חזו. אבל מקוטרי פנים שחסרו הא איחזו מעיקרא והשתא נמי חזו דהא מהדרינן להו למערכה. ור' יוסי סבר הנך לא חזו השתא בפנים דקא סבר לא מהדרינן פוקעין למערכה גדולה ולא אמרינן מה מהדרינן פוקעין למזבח הילכך כי האי גוונא פטור:

פרשה ז

פסקה ה

ואני נתתיו אם נתנם מתנה אחת כפר בזבחים פרק בית שמאי [לח.] ילפי לה בית הלל מחטאת דכתיב בה וכפר וכפר וכפר חד בנשיא ותרין בהדיוט. חד בכשבה ותרין בשעירה ודרשינן ליה התם וכפר אעפ"י שלא נתן אלא שלש. וכפר אעפ"י שלא נתן אלא שתים וכו' והכא אסמכתא בעלמא. לכם ולא לאחרים פי' לכם הוא מכפר ולא לאחרים לפי שאין הגוים מביאין חטאות ואשמות כדאיתא לקמן: על המזבח כל מקום שיתן על המזבח יכפר פירוש הנתנין למעלה אם נתנן מתנה אחת בכל מקום במזבח כפר בין שנתן על הקרן בין שנתן שלא על הקרן ובלבד שיתן למעלה והניתנין למטה נמי בכל מקום במזבח יכופר ובלבד שיתן למטה. אבל הניתנין למעלה שנתנם למטה. והניתנין למטה שנתנן למעלה פסולין: ואם נתנם שלא כנגד היסוד כגון שנתנה בקרן דרומית שאין לו יסוד לא כפר בין בחטאת בין בעולה והכי איתא בזבחים פרק שני [כו.]: על המזבח לא על קרקעו של מזבח. יש מפרשים למעוטי קרקע העזרה שהוא כרגלי המזבח.

ויש מפרשים למעוטי נמי על היסוד שאותה מתנה צריך שיתן אותה אזקיפה דמזבח במה שזוקף ועולה מן היסוד ולמעלה:

פסקה ו

יכול יהו הגדולים נכרתים על הקטנים ת"ל אוכליו יכרת וכו' קשיא לי והא נפק' ליה מהאוכלת דדרשינן ליה לעיל האוכלת ולא המאכלת. ואיכא למימר דמעטיה קרא מעונש ונתתי פני בנפש האוכלת. ומעטיה נמי מכרת דאיפשר דשני עונשין הן עונש על עונש:

פרק יב

פסקה ג

יכול תהא מטמאה בגדים בתוך המעיים ת"ל וכבס בגדיו וטמא עד הערב וטהר פי' מי לא עסקי' דאכל סמוך לשקיעת החמה דעדיין היא קיימת בתוך המעים ואמר רחמנא וטהר. והכי איתא במס' חולין [עא.]:

פסקה ז

יצא עוף טמא שאין איסורו משום בל תאכל טמא דברי ר' יהודה קא סבר אין איסור חל על איסור וחכמים אומרים וכו' יצא עוף טמא שאין לו טרפה פי' כשאמרה התורה בין החיה הנאכלת וכו' הבא בהמה שחיים ראשי איברים שלה: לא אמרה תורה אלא על הנאכלת יצא עוף טמא שאין מדקדקין על ראשי איבריו. אבל נבלה ודאי חיילא על עיף טמא ועל בהמה טמאה הואיל ולכל טומאתם הוקשו זה לזה כדאיתא בפרשת שמיני:

פסקה ח

אשר תאכל נבלה מה ת"ל טרפה אמר ר' אם טרפה חיים והלא נאמר נבלה פי' אם על הטרפה כשהיא בחיים דבר הכתוב כי האוכל ממנה כזית מטמא בגדים בבית הבליעה והלא נאמר נבלה אלמא לאחר מיתה היא שמטמאה אבל בחיים לא מטמאה שאם מחיים היא מטמאה קל וחומר לאחר מיתה ולא היה צריך לכתוב נבלה כלל. ואם על טרפה מתה כבר דבר הכתוב כלומר לאחר שמתה הרי היא בכלל נבלה. אם כן למה נאמר טרפה להביא טריפה שלא מתה מאליה אלא שנשחטה וקמ"ל דבנבלה היא מטמא שאין שחיטתה מטהרתה: והא דקיימא לן דשחיטה מטהרת טרפה מטמאתה הני מילי בבהמה אבל בעוף לא והכא בעוף קא מיירי. והכי איתא בזבחים פ' חטאת העוף [סט.]:

פסקה י

יכול המליקה שבפנים תהא מטמאה בגדים בבית הבליעה פי' כגון שנולד בה פסולות לאחר שמלקה בהכשר אי נמי שנפסלה במליקה כגון שמלקה זר או כשמלק בשמאל או בלילה שפסולה בקדש הואיל ואינה ראויה לאכילה תטמא בנבלה אי נמי חטאת העוף כשרה שאכלה זר. ולדעת ר' יוסי הוא דקא בעי לה כיון דאמר ר' יוסי שהטרפה

אין מליקתה מטהרת טרפה מטומאתה האיך נמי תהוי כטרפה שנמלקה ותטמא בגדים בבית הבליעה ת"ל נבלה הכי איתא בזבחים פרק חטאת העוף [סט.] ת"ל נבלה איהי נמי נבלה היא אלא ת"ל טרפה. מה טרפה שאינה מתרת את האיסור אף כל שאינה מתרת את האסור יצאה מליקה שבפנים שמתרת את האיסור. פי' מעיקרא הוה מייתי מנבלה ופריך לה איהו גופיה נבלה היא כלומר והא בעינן באיהו נמי תהוי כנבלה הואיל ואינה ראויה לאכילה והיא מליקה בצפורן אלא אימא הא טרפה שאינה מתרת את האיסור וכו' יצתה המליקה שבפנים שמתרת את האיסור פי' שהרי אם עלתה לא תרד הרי שהתירה מליקה זו דמה לכשרה למזבח שהיו אוסרין לו קודם מליקה הילכך אינן מטמאין וכו' ובא לכלל טרפה המולק קדשים בחוץ וחולין בין בפנים בין בחוץ שלא התירו את האיסור שהרי אם עלו ירדו:

פסקה יא

אחרים אומרים באזרח ובגר פי' אם חטאת כשרה היא שאכלה הרי היא מותרת לכהן. ואם בשנפסלה במליקתה או לאחר מליקתה נמי אפי' הכי מליקה שבפנים אין איסורה שוה באזרח ובגר שהרי תורת מליקה שבפנים היתר הוא לכהן ואיסורה ממקום אחר בא עליה ולא מחמת המליקה היא אסורה:

פסקה יב

יכול עוף חולין שבפנים וקדשים בחוץ או בפנים תהא מטמאה וכו' ת"ל נבלה וכו' בזבחים [סט.] פריך אהאי כי היכי דפריך לעיל דהאי נמי נבלה היא כלומר הא בעינן למימר דהאי נמי תהוי כנבלה ותטמא בגדים בבית הבליעה והאי לא שוותה מבפנים כמבחוץ: ומנא לן דבנבלה ששותה בפנים כבחוץ קא מיירי דילמא בהאיך נבלה נמי קאי דלא שותה בפנים כבחוץ. ומתרץ אלא מה טרפה ששותה בפנים כבחוץ ולא שוחט קדשים בחוץ אף כל נבלה ששותה בפנים כבחוץ: ואקשינן התם בשלמא [וכו'] שוחט קדשים בבחוץ ובפנים מפסל פסילי. אמר רבא אם הועילה לו שחיטת חוץ לחייבו כרת לא תועיל לו לטהרה מטומאתה: הא תינח חוץ פנים מאי איכא למימר לא שוו בפנים כבחוץ. פירוש אם תאמר שהשוחט קדשים בפנים ליטמו נמצא שלא השוה טומאתם בפנים כבחוץ דומיא דטרפה הילכך כיון דבחוץ לא מיטמאו בפנים נמי לא מטמאו אי הכי מולק קדשים בחוץ נמי הא לא שוו בפנים פי' דבפנים לא מטמו ואפילו הכי בחוץ מטמו ולא ילפינן חוץ מפנים: אמר רב שימי בר אשי דנין דבר שלא בהכשרו מדבר שלא בהכשרו פירוש דנין שחיטת קדשים בפנים משחיטת קדשים בחוץ דהוא דבר שלא בהכשרו מדבר שלא בהכשרו ואין דנין מליקת קדשים בחוץ ממליקת קדשים בפנים משום דהאי דבר שלא בהכשרו מדבר שהוא בהכשרו ואעפ"י שזה אינו מטמא

זה מטמא: וקשיא לן שוחט חילין בפנים נמי דלא מטמו הא ילפינן להו משוחט חולין בחוץ דהוא דבר שלא בהכשרו מדבר שהוא בהכשרו: ואיכא לתרוצי דקסבר האי תנא חולין בעזרה לאו דאורייתא הילכך פנים מחוץ בחולין דבר שבהכשרו מדבר שבהכשרו הוא: אי נמי איכא למימר הא דילפינן בחולין פנים מחוץ שלא לטמא משום דפנים לגבי טומאת נבלת עוף טהור מקום הכשרו הוא שהרי הותרה מליקה בפנים שהיא נבלה גמורה וכ"ש שוחט. וק"ו הוא ומה מליקת קדשים שמטמאה בפנים. ומשום הכי ילפינן בחולין פנים מחוץ ואף על פי שהוא דבר שלא בהכשרו מדבר שהוא בהכשרו. אבל מליקת חוץ דקדשים היכי ילפינן לה ממליקת פנים אם הותרה מליקה בפנים לא הותרה בחוץ ולא מצינו חוץ שיש לו הכשר לנבלה:

פסקה יג

יכול על כבוס בגדים יהא עונש כרת פי' אם נכנס למקדש עד שלא יכבס בגדיו ת"ל ובשרו לא ירחץ ונשא עונו. על כבוס בגדים בארבעים. דכתיב מזכר עד נקבה תשלחו ולא יטמאו את מחניהם ודרשי' מיניה שלוח כלים טמאים במסכת נדה ובספרי:

פסקה טו

אחרים אומרים עונו עונו לגזרה שוה מה להלן כרת פי' נאמר כאן ונשא עונו ולהלן גבי נותר כתי' ואוכליו עונו ישא ונכרתה הנפש וכו' מה להלן כרת וכו' ובנסחאות כתיב ונשא עונו ונשא עונו לג"ש וכו' וחפשתי בכל התורה כולה ולא מצאתי ונשא עונו שיהא מפורש בו כרת: ושמא נאמר כי על ונשא עונו האמור באשם תלוי הוא אומר ואשם תלוי הוא ילפי' לה ואשם ואשם מחטאת חלב מה להלן כרת אף כאן כרת והכי איתא בהוריות ובכרתות: ומיהא תמיהא לי מלתא טובא היכי שבקינן נשיאות עון דנותר דכתיב ביה כרת בהדיא ווילפי' מאשם תלוי דלא כתיב ביה בהדיא:

פרשה ח

פסקה ד

מנין לדור אחרון שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם ת"ל כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה ומנין למקום שיש בו ישראל וכו' ת"ל אשר ישבתם בה ומנין שישיבתן של ישראל גרמה לכל המעשים הללו וכו' פי' מאותו עון ששעבדו בישראל באו לידי עבירות הללו כדי שיתחייבו ויפלו לפניהם לפי שעבירה גוררת עבירה:

פסקה ו

אחר ששוקל מעשה מצרים כמעשה כנען מפני מה זכו כנעניים לעמוד בארצם מ"ז [שנה] שנאמר וחברון שבע שנים נבנתה וכו' פי' שהכנעניים נתיישבו בארצם שבע שנים קודם שנתיישבו המצריים במקומן ואחר שנפלו המצרים ביד ישראל בים סוף

האריכו הכנעניים ארבעים שנה במקומן נמצאו הכנעניים עמדו ביישובן מ"ז שנים יותר מן המצריים:

פסקה ט

לא המשנה נגיד אלא המעשה נגיד פי' מעשים טובים שאדם עושה בעה"ז הם מושכין אותו ומביאין אותו לחיי העולם הבא: ולא המשנה נגיד אלא המעשה נגיד תרגום וימשכו ונגידו:

פרק יג

פסקה ב

גבי עריות כתיב לא תקרבו לגלות ודרשינן ביה לא תקריבו לגלות אפי' שום קריבה בעולם אסור פי' כי ההיא דעולא דמנשק להו לאחתיה אבי ידיה ואמרי' פליגא דידיה אדידיה דכתי' לא תקרבו ואמר עולא דאפי' שום קריבה בעולם אסור. וגבי נדה נמי כתי' לא תקרבו לגלות ערוה ואמרי' לא תקרבו לא לגלות. ואי קשיא לך תרתי למה לי צריכי דאי כתב רחמנ' גבי נדה התם הוא דאסר רחמנא שום קריבה משום דלבו גס בה ודילמא אתי לידי גילוי אבל שאר עריות אימא לא צריכא: ואי כתב רחמנא בשאר עריות משום דחמירי אפי' ייחוד נמי אסור בהדייהו אבל נדה דשרי ליחוד בהדה אימא הואיל וייחוד שרי בה קריבה נמי לישרי צריכא: מכאן ואילך פנים אחרים לכולה הדא פרשתא עד אל תטמאו בכל אלה:

פסקה ד

ואמר ובני יהוידע בן אליישיב הכהן הגדול חתן לסנבלט החורוני ואבריחהו מעלי פי' שפסל אותו ואת בניו מהיותם מגישי מנחה לה':

פסקה ה

כשם שאמרתי לך וקבלת כך אמור להם ויקבלו פי' כך אמור להם שיקבלו כלומ' השליחות הזה לא כשליחות בשר ודם ששולח דברים לחבירו על ידי שליח משהגיד לו שליחותו שותק והולך לו אבל אני מוזהר על שליחותי להזהיר אתכם עליו שתקבלוהו א"כ למה קדמו מצרים לכנענים ארבעים שנה מפני שכבדו הכנענים את הצדיק וכו':

פסקה ט

ר' יהודה בן בבא אומר שלא תנקור ולא תגדל ציצת ושלא תספר קומי פי' לא תנקור אדם שרואה עצמו במראה אלא לנאות את עצמו. והוא דרך הגוים שמקשטין (עצמן) את עצמן לזנות כדי שיתנו הנשים עיניהם בהם: ולא תגדל ציצת כמו ויקחני בציצת ראשי כדאמרי' נתן דציצית' פי' שהיה מגדל ציצת ראשו. לא תספר קומי שמספר שער ראשו כנגד פניו ומניח מה שבצדדין ושל אחריו כל אלו מעשה אמורי הם: ואין צ"ל גידול

בלורית שהוא מעשה הגוים והוא אסור שאפי' לגוים עצמן ישראל מוזהרין מלעשותו. וכמדומה לי שהן מגדלין אותו לע"ז שנה או שנתים ולבסוף מגלחין אותו ומחרימין אותו לנוי ע"ז ואותו היום עושין אותו יום אד והיינו דאמרי' יום תגלחת זקנו ובלורית שהוא יום אידו: ועיקר הבלורית הוא אשר מגדלין את השער לאחריו ועושה אותו כזנב וגודל אותו כמין שרשרת:

פסקה טו

איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו כלל ערות אביך וערות אמך פרט אין בכלל אלא מה שבפרט שהיה בדין הואיל ומותר בבת אחי אביו ואחי אביו מותר בבתו הרי מצינו לענין היתר כשם שזה מותר בזה כך זה מותר בזה. כך לענין איסור אם למדתי שאסור באשת אחי אביו אף אחי אביו יהא אסור באשתו: וכן מצינו לענין היתר שהוא מותר באשת חורגו וחורגו מותר באשתו. אף לענין איסור כשם שאסור בבת חורגו אף חורגו אסור בבתו: אם אמרת כן הבאת לנו עריות מן הדין לכך נאמרה פרשה זו בכלל ופרט לומר לך שאין בכלל אלא מה שבפרט. ואי קשיא לך אל תטמא בכל אלה האמור בסוף העריות כולם יהא כלל שני וכדרוש אותו בכלל ופרט וכלל. ההוא לאו כללא הוא שהרי בכל אלה כתוב בו בהנך דכתיבי לעיל ואדרבא מיעוטא הוא: פרשת עריות שבסדר זה לא נכתוב כאן אלא בסדר קדושים לחבר האזהרות והעונשין יחד:

פסקה טז

ואל תטמאו בכל אלה האמור בין בכלן בין במקצתן כלומר בכל אחת מאלה:

פסקה יז

שאתם פתחתם תחלה פי' במצריים גדרו עצמן מן העריות. אחת היתה ביניהם ופרסמה הכתוב שנ' ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן:

קדושים

פרשה א

פסקה א

דבר אל כל עדת בני ישראל מלמד שפרשה זו נאמרה להם בהקהל פי' לא כדרך שאר פרשיות שהיה אהרן נכנס תחלה ואח"כ זקנים ואאיכ ישראל אלא כולם שמעו אותה בבת אחת מפני שרוב גופי תורה תלויים בה. וא"ת הרי פרשת החדש הזה נאמר בה דברו אל כל עדת ופרשת ויקהל נאמר בה ג"כ אל כל עדת בני ישראל אעפ"י שאין רוב גופי תורה תלויין בה: התם לפי שהדבר היה צורך לכל ישראל באותה שעה עצמה פרשת החדש דברו אל כל עדת בני ישראל ויקחו להם איש שה לבית אבות צורך שעה היתה

להם וכן פרשת ויקהל צורך שעה היתה להם וכן קחו מאתכם תרומה מיד. אבל שאר המצות שלא היה בהם צורך השעה לא נאמרה בהקהל אלא זו בלבד מפני שיש בה מצות הרבה ורוב עונשין של שלשים ושש כריתות: אבא שאול אומר פמליא של מלך מה עליה להיות מחכה למלך. פי' החיל של מלך מה עליו לעשות להיות מחכה למלך אי זו דרך ילך ועל אי זו עיר ילחם ואם ואם יקרא עליה לשלום או למלחמה כך ישראל הם פמליא של הב"ה מה עליהם לעשות אלא שישמעו את דבריו וילכו למקום אשר יצוה עליהם ואת הדרך ילכו בה ולא יפרדו ממנו. ואם ילכו עמו צריכים שיהיו קדושים כמו שהמחנה שלו קדוש:

פסקה יא

עצבים על שם שנעשים פרקים פרקים מלשון אין מעצבין את הקטן ומפרש בגמרא בחומה שדרה דמחזי כבונה ובספר איוב ידיך עצבוני ויעשוני: וגם הוא מתפרש על דרך המשנה: גילולין על שם שהם מגועלין. שקוצים על שם שהן משוקצים אומר אני על שם המקרה שיקרה להם הם נקראי' בשני השמות הללו ולא על שם איסורן. ולפי שהם נעשים פעמים של אבן ופעמים של עץ ופעמים של מתכת ואותם של עץ הן נרקבין לכך נקראו תרפים. של אבן בעת הגשמים ונראין כמגועלים ונמאסין לרואיהם. של מתכת מעלין חלודה ומשתחרים ונמאסים. אשרים על שם שמתאשרין מאחרים. נראה לי שהוא מלשון אשרו חמוץ שהוא כמו ישרו חמוץ. וכן האשרים הללו אם נופלין אינם עומדים מאליהם עד שיתיישרו מאחרים.

פרק א

פסקה ג

תזבח תזבחהו שלא יהא שוחט שני ראשים כאחד. נראה לי דעיקר הגירסא כך היא. תזבח שלא יהו שנים שוחטין זבח אחד תזבחהו שלא יהא שוחט שני ראשים כאחד. והכי איתא במסכת חולין [כט:] שאילו לא נדרש בו אלא זה המדרש לבדו מה היה צריך לומר תזבח תזבחוהו מתזבחוהו נפקא דלא קאמר תזבחום אלא שמע מינה כך ראוי להיות כמו שכתבתי וקאמר מדכתיב תזבחהו חסר ואו דרשינן ביה תזבח הוא:

פסקה ד

אם האכל יאכל ביום השלישי שאין ת"ל וכו' פי' שהרי כבר נאמר בפרשת צו את אהרן:

פסקה ה

ואוכליו עונו ישא כי את קדש ה' חלל ונכרתה זה בנין אב כל שהוא קדש חייבין עליו כרת: יש מפרשים לרבות כל הקדשים שחייבים עליהם משום נותר דסד"א בשלמים קמיירי אבל שאר קדשים לא קמל"ן. ויש מפרשים בנין אב דיליף קדש קדש מנותר

דמלואים דכתיב ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא מה להלן באיסור נותר אף כאן באיסור נותר ומיעט רחמנא ואוכליו למעוטי חוץ למקומו מכרת והכי איתא בזבחים [טו:] ובכריתות [ה.]. ומאי כל שהוא את שהוא קדש כלומר את שנאמר בו קדש חייבין עליו כרת דהיינו נותר כדאמרן: וקשיא לי האי פירושא מאי כל ולפירוש' קמא נמי קשיא לי דנותר דכל הקדשים דחייב עליהם כרת הא נפקא לן בצו את אהרן מוינזרו מקדשי בני ישראל וכו' כדאית' התם. ותירוצא להאי קושיא מפרשא לך בדוכת' בפ' וינזרו הילכך פירושא קמא עדיף טפי:

פסקה ו

פרט לשקצרוה לסטים פי' אפי' הם ישראל. פרט לשקצרוה הגוים מפרש' בפיאה ירושלמי מתני' בשקצרוה לעצמן אבל אם קצרוה לישראל חייבת. וכן תני אין שוכרין פועלין גוים מפני שאין בקיאין בלקט. והיינו דקא מפרש עלה הכא מכאן אמרו נכרי שקצר שדהו ונתגייר ר' יהודה מחייב בשכחה שאין שכחה אלא בשעת עימור פי' דכתי' ושכחת עומר בשדה וקאמר ר' יהודה מאן דמחייב בשעת עימור אע"ג דלא הוי חייב בשעת קצירה השתא מיהת חייב ורבנן סברי כי תקצור קצירך בשדך ושכחת מאן דמחייב בשעת קצירה מיחייב בשעת עימור והאי קציר דלא הוה חייב בשעת קצירה תו לא מחייב: מיהו כולי עלמא מודו שהשכחה נוהגת במחובר ובתלוש דהא כתיב בשדך ושכחת:

פסקה ז

אין לי אלא קוצר תולש מנין ת"ל לקצור. מנין לרבות את העוצר: נסחא אחרינא החוצד: ובגמרא דילן במסכת חולין פ' ראשית הגז [קלז.] קציר אין לי אלא קציר עוקר מנין המאושר שבכולן עוקר: ואיפשר כי העוצר הוא מלשון מעצר ואדם שהוא עובר אינו מקפיד עליו אם עוקרו אם לאו. ועוקר הוא העוקר אותה מעיקרא וכו': אין לי [כאן חסרו ב' שלש שיטות מההעת']

פסקה ח

[**האוג**] הוא הסומק הוא האדו' כמו כרמ"ז וחמוץ מעט ומכניסין אותן המינין שבאילן שהן חייבין בפאה האוג והחרובין האגוזין והשקדין הגפנים והרמונים הזיתים והתמרים. ואני תמיה על כמה מיני פירות שלא נמנו כאן התפוחים והעוזרדין והערמונים והלוזין והאפרקסין והאגסים והשאפים והרימין והתותים והרימון והרימון והתיתין והאפרסקין והשאר איפשר כי לא היו אצלם מין הנשמר שהיו רוב אותם המינין מצויין בהפקר והאי נשמר דאמרינן בפיאה לאו דהוא גופיה נשמר אלא שיהא מין הנשמר ואעפ"י שאין הוא עצמו נשמר שהרי המפקיר כרמו והשכים בבקר ובצרו חייב בלקט ובשכחה ובפאה

ופטור מן המעשר מאי טעמא תעזוב יתירא כתיב בהו והא בעינן נשמר אלא שמע מינה מין נשמר קאמרינן: והכא נמי כיון שאין רוב מינין נשמרין אעפ"י שהן נשמרין פטורין דבין לקולא בין לחומרא בתר מין הנשמר אזלינן: ובריש דמאי שנינו הקלין שבדמאי השיתין והרימין והעוזרדין ובנות שיח. ובנות שקמה ונובלות התמרה הגופנין והנצפה וביהודה האוג והחומץ והכוסבר: ואמרינן בגמרא ירושלמי אמר ר' יוחנן מפני שרוב מינין הללו אין באין אלא מן הפקר. ואי קשיא לך ליתני נמי הנך ערמונים ולוזים וכיוצא בהם דאמרינן לעיל שאין מינין נשמר. איכא למימר דהנך לא איצטריכו ליה שלא היו אצלם נשמרים כלל אלא מן ההרים ומן היערים היו מלקטין אותם אי נמי איכא למימר שלא היו מצויין אצלם אלא שממקום רחוק היו באים להם ומעט שהיה אצלם בישוב היה נשמר ואעפ"י שרובן היו הפקר רוב הבאים אצלם נשמרים היו אבל אלו שמנו בריש מסכת דמאי היו מצויין ביניהם ולא היו נשמרים:

פסקה ט

לא תכלה אין פיאה אלא מחמת כלוי אין פיאה אלא שיש לה שם: אין פיאה אלא בסוף מכאן אמרו נתן בין בתחלה בין באמצע ובין בסוף יצא ר' שמעון אומר נתן בין בתחלה וכו' ובלבד שלא יפחות באחרונה מאחד בששים פי' אין פיאה אלא מחמת כלוי שלא תאמר פיאה זו כעין פאת הראש ופאת זקן היא והיא אחת מקרנות השדה אלא אפי' באמצע הרוח יכול להניח אלא שלא כלה את שדה כולה מדכתיב לא תכלה וכתיב לא תקצור פאת שדך אין פיאה אלא שיש לה שם. אלא שיהא דבר הראוי:

פסקה י

למה אמרה תורה לא תכלה פאת שדך ר' שמעון קא דריש טעמא דקרא אלא בין העיקר והטעמים שלו ארבעה הם:

פסקה יא

שדך ולא שדה אחרים פי' אם קבל עליו לקצור קמתו של גוי פטור מן הפיאה ומכולן. שדך ולא ששתף עם הגוי שאפי' יש לו חלק בקרקע כיון שידו של גוי בשותפות פטור:

פרק ב

פסקה ב

וכל ההרים אשר במעדר יעדרון אעפ"י שאין הבקר יכול לעבור נותן פיאה אחד לכל: פי' הרים שהם טרשים טרשים סלעים סלעים שאין יכול לחרוש בם בבקרים אלא עודר בו במעדר ביד כאן מעט וכאן מעט המקומות שבין הסלעים אעפ"י כן אינו כשתים ושלש שדות אלא כולן כשדה אחת ונותן פיאה אחת לכל:

פסקה ג

ואם היה שער כותש אינו מפסיק פי' שער הענפים של אילן הם כמו השער לאדם ואם היו הענפים כותשין על הגדר כלומר שהם דוחקין אותו ומכסים עליו עד שהגדר נכתש מפני דוחק השער אינו מפסיק לפי שאינו נראה:

פסקה ד

ולחרובין כל הרואים זה את זה: נראה מגמרא דבני מערבא דלחומרא הוא שאם היו שני חרובין זה בצד זה הראשון רואה את האמצעי והראשים אינם רואין זה את זה נותן מן הראשים על האמצעי ומן האמצעי על הראשים אבל אינו נותן מן הראשים מזה על זה: והכי מפרש לה התם ולא ידענא מאי טעמא. ושמא מפני כי הם נמוכים משאר אילנות מפני שיש להם ענפים מרובים ופארותיהם ארוכים כדאיתא בפרק לא יחפור [כז:]: ומפני זה הם נחבאים זה מזה הילכך אפי' ברוח אחת בעינן שיהיו סמוכים כדי שיראו זה את זה: ור' אלעזר בר' צדוק אתא לאיפלוגי אכולהו ואמר אף לחרובין (בין) שהיו להם בכל העיר נותנין פאה אחת וכל שכן לזתים ולשאר אילנות אעפ"י שאינם רואים זה את זה כלל:

פסקה ה

לקט קצירך ולא לקט קטוף לקט קצירך אין לקט אלא הבא מחמת קציר מכאן אמרו היה קוצר קצר מלא ידו או תלש מלא קומצו הכהו קוץ או עקרב ונבעת ונפל מידו לבעל הבית פי' שאין זה בשעת קציר שכבר קצר אותם. אבל תוך היד תוך המגל פי' שנכנסו השבלים לאויר היד וחתכן המגל מתוכו של מגל כלומר בחדודו ולא בגבו ונפלו לארץ אם שנים לבדם נפלו לקט הם. ויש מפרשים תוך היד תוך ידו ממש אעפ"י שתפס בהם כיון שנפלו מידו עד שלא גמר לקצור מלא ידו שהחזיק לקט הם שזהו בשעת קציר ואינו אחר הקציר. והכי נמי מסתברא מדקתני ואזיל אחר היד או אחר המגל כלומר אחר היד אעפ"י שנכנסו תוך המגל או אחר המגל אעפ"י שנכנסו תוך היד פי' אחר המגל כגב המגל אחר היד הוא דאינו לקט אבל תוך היד אעפ"י שתפסו לקט הוא: כתבתי הנסחא כמו שמצאתיה כאן והיא מוחלפת מן הגירסא שהביאו במסכת חולין פרק ראשית הגז והכי איתא התם לקט קצירך ולא לקט קטוף ר' יוסי אומר אין לקט אלא הבא מחמת קציר. ופרכינן התם ר' יוסי היינו ת"ק אימא שר' יוסי אומר וכו' אלמא הכי קאמר אין לקט אלא הבא מחמת קציר ולא הבא מחמת קיטוף פי' שבירה ביד אינו לקט והכא משמע דלמעוטי אחר הקציר אתא כדמפרש ואזיל מכאן אמרו וכו' ותנא גופיה קתני לה ור' יוסי ליכא הכא: ואני תמה מאד על חילוף הגירסות מהו: ומה שסדר הגמרא במסכ' חולין אם ראה הנסחא הזאת מה ראה להקשות ר' יוסי היינו ת"ק ותירוץ שר' יוסי אומר

וכו' אדרבא פלוגת' איכא ביניהו דת"ק דריש ליה למעוטי קיטוף ור' יוסי דריש ליה למעוטי אחר הקציר אבל לקט קיטוף לקט הוי. ואיפכ' הויא פלוגתייהו ממאי דאמרינן בגמר' דילן ומאין היה לו לבעל הגמר' לסדר הענין והמחלוקת כך: ועוד אני תמה מאד על מאי דאמרינן התם בגמרא דילן אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי מודה ר' יוסי במידי דאורחיה דתניא אין לי אלא קוצר תולש מנין וכו' מאי ראיה איכא מהכא דילמא שאני פיאה דכתיב ביה לקצור בקוצרך. ועוד דקא משמע ליה השתא דתולש ועוקר דקא מרבינן הכא בקטנית וירק הוא דקא מיירי דאורחייהו בתלישה ועיקור. והכא בתורת כהנים קתני עלה דהא מילתא אין לי אלא תבואה קטנית מנין ת"ל ארצכם. אילנות מנין ת"ל שדך. אלמא רישא במידי דלאו אורחיה בתלוש וקטוף קא מיירי ואי רבי יוסי קתני לה קשיא דר' יוסי אדר' יוסי: ולפום האי נסחא דסבירא משמע טובא דשניא פאה מלקט דכיון דתולש ועיקר קא מרבינן בתבואה גבי (באה) [פאה]. ואי איתא דלקט נמי אמרינן כי האי גרע איסור המגל מקיטוף דיד שהרי תוך היד היו שתפשם לקצרם ומפני שנשברו בגב המגל אמרינן אינו לקט אלא ש"מ דשאני פיאה מלקט דבלקט בעינן קצירך וגבי המגל אינו קציר וגבי פיאה מרבינן להו לכולהו מלקצור בקוצרך: מ"מ אני תמה מאד על הפלגת הגירס' והנסחאות. ובעל הגמר' איך לא ראה הנסחא הזאת או שמה ראה ונפלאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה עד יבא ויורה צדק לנו: ראש היד ראש המגל ר' ישמעאל אומר לעניים פי' שהיו שבלים נוגעות בראשי אצבעותיו ונדחקו עליהם בראש המגל ונשברו שאלו אינן לא אחר היד ולא אחר המגל ולא תוך היד ולא תוך [המגל] ר' ישמעאל סבר ראש היד וראש המגל בשעת קציר קרינא ביה ור' עקיבא סבר לאו שעת קציר הוי עד דהוי תוך היד ותוך המגל ולאו בספק' פליגי דלכולי עלמא ספק לקט לקט ספק שכחה שכחה:

פרק ג

פסקה א

יכול הואיל והתיר הכתוב את העוללות לעניים וכו' ר' עקיבה דריש ליה להאי קרא דר' אליעזר:

פסקה ב

עקץ את האשכול פי' שבר אותו מעוקצו: ואין פרט אלא הענבה הנושרת בשעת השבירה מכח השבירה וגרסי' במשנת פיאה פ"ו שני עמרים שכחה שלשה אינן שכחה. שני גרגירים פרט שלשה אינם פרט שתי שבלים לקט שלשה אינן לקט: ותמיה מילתא בשלמא שלשה עמרים גדיש הם והוא הטעם לעומר שיש בו סאתים שאינו שכחה מפני

שהוא גדיש פי' גדיש כשמו כמו סאה גדושה שעושים תל מן העמרים זה על גב זה והוא נקרא גדיש ופעמים שאדם עושה גדיש משלשה עמרים. אבל שתי שבלים לקט שלש אינם לקט מנא לן וכן שני גרגרים פרט שלשה אינן פרט מנא לן דבשלמא גבי לקט נמי איכא למימר לקט קצירך אמר רחמנא ולא קצירך עצמו ופעמים שאין אדם קוצר בבת אחת אלא שלשה שבלים אבל שני גרגירים פרט לא ידענא מאי טעמא. ואיפשר דילפינן לה מלקט שכחה שנים שנים ואי קשיא לך עוללות נמי מאי טעמא לא ילפינן מינייהו ונימא בהו כי האי מילתא שני עוללות לעניים שלשה לבעל הבית התם קא מפרש דרחמנא אמר וכרמך לא תעולל מדאקדים רחמנא כרם ללא תעולל ש"מ אפי' כרם שכולו עוללות לעניים:

פסקה ג

אי זו היא עוללת כל שאין לה לא כתף ולא נטף וכו' פירושו בירושלמי איזהו כתף פסיגין זו על גב זו נטף התלויות בשדרה ויורדות פי' דרך האשכולות להיותם פסיגין אשנגרש בלע"ז ורוב האשכולות יש להם כתף ונטף וכו' כתף הוא העליון שבאשכול שבצד העוקץ והוא הנקרא כתף בשעה שהוא רחב בכתפיים של אדם והרחב שלו הוא מפני הפסיגין שלו שהן דחוקות ודבוקות זו בזו ואינן מניחין זו את זו להיות נוטפות למטה אלא עומדות זקופות וזנב האשכול שאין פסיגין שבו דבוקות זו בזו יורדת ומביטות למטה בזנב השדרה והוא נקרא נטף על שם שמביטות למטה כדאמרינן בעלמא ועינהא מטייפי אי נמי על שם שהן עומדות כגון ניטפי: ואמרו רבותי' אם יש לה כתף או נטף לבעל הבית ואיזו היא פסיגא אחת לבדה שאין לה שדרה שיהו בה פסיגין אלא פסיגה שנבראת כך היא לעניים: וראיתי בירוש' ר' אבא בשם ר' יהודה והוא שיהא נותנה על גבי טבלא וכולן נוגעות בטבלה ודומה שאף בפסיגה אחת נותן בה שיעור שאם היתה אותה פסיגה ענביה דוחקות זו בזו הרי היא עושה כתף לעצמה אלא בזמן שיהו ענפיה מפורדות עד שיהא אדם נותנה על גבי טבלא ונותן טפלות ונוגעות בטבלא זו היא עוללות. ספק היא לעניים נראה לי אם מצא בגתו או בכרם שלו עוללת ולא ידע מאין היא הרי היא לעניים ולא אמרינן שמא מן האשכול נשברה ונפלה עוללות שבארכובה. אם נקצרה עם האשכול הרי היא של בעל הבית פי' ארכובה היא הפרק שהאשכול יוצא ממנו והאשכול תלוי בעוקץ ארוך והעוללת הזו תהא יוצא מאותו הפרק ואינו ידוע אם מעוקץ האשכול הוא עיקרו או מן הזמורה הוא שאם היה מן האשכול הרי הוא כאשכול. אעפ"י שהוא רחוק משאר פסיגי האשכול הילכך בודקין אותו כך אם כשתולש היא נתלשת עמו בידוע שהוא מן השדרה שבאשכול ואם לאו הרי היא עוללת לעצמה והרי היא לעניים. וכעניין

הזה איפשר להיות ספק כמו כן אם כשהוא תולש את האשכול הפסיגה האמצעית נתקה חציה עמו וחציה בזמורה הרי היא ספק והיא לעניים אלא שלא הייתי יכול לפרש הספק האמור למעלה על זה הענין מפני שעדיין לא נזכרה עוללת שבארכובה. גרגיר יחידי ר' יהודה אומר אשכול וחכמים אומרים עוללת. ראיתי בירושלמי מאי טעמא דר' יהודה דכתיב ונשאר בו עוללות כנקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר יתר מכאן אשכול נראה עכשו מזה הענין שכך פירושו של דבר. אשכול שכולו גרגרים יחידים שאינו עשוי פסיגין אלא הגרגרים תלויין בשדרה ויוצאין מעוקציהן. מכל מקום מחולק הוא מענין הפסיגא שהפסיגא אין לה שדרה והגרגרים שבה בראשה הם עומדין וזה אשכול יש לו שדרה ארוכה וגסה כשאר אשכולות אלא שאין לו פסיגין פסיגין שהגרגרים יוצאין מן השדרה ויורדין עליה ר' יהודה סבר כיון שיש לו שדרה כעין אשכולות אשכול הוא זה שאעפ"י שהוא גרגרים גרגרים לא נקראו גרגרים עוללות אלא שנים או שלשה הא יתר מכאן אשכול הוא ורבנן סברי כיון דאין לו פסיגין כעין אשכול כולו נדון כפסיגא אחת פי' פסיגים נתחים תרגום ירושלמי ונתח אותו לנתחיו ויפסג יתיה לפסיגוהי: עוד יש לפרש על כתף ונטף כתף פסיגין זה על גב זה. נטף תלויות בשדרה ויורדות פי' פסיגין זו על גב זו שהפסיגין העליונים שבאשכול דרכן להיות מתאמין שנים בראש הפסיג כמו ענף האילן שיוצא ממנו ענף אחר כעין תיומת ומפני אשר הפסיגים העליונים כך הם תאומים ויש בהן גרגרים הרבה האשכול רחב מלמעלה כדרך שהאדם רחב בכתפיו יותר משאר הגוף והוא נקרא כתף. אבל כשמתחיל לירד למטה הפסיגין שלו כחושין ואינן מתאמין אלא פסיג פסיג תלוי בשדרה ויורד לפי שאין בו דוחק רבוי הגרגרים והוא נקרא נטף כאשר פירשתי למעלה. זהו דרך האשכולות. ויש כמו כן אשכולות שיש להן כתף ואין להן נטף שדומין לשדרה כמו שנקטעה סמוך לראשה והפסיגין התאומים שדרכן להיות בראש האשכול יש בה אבל זנב השדרה אין בה ופעמים שכל השדרה נטף ואין בראשה כתף שאין בה פסיגין מותאמין אלא כחושין ותלויין בשדרה פסיג פסיג לעצמו ושניהם לבעל הבית כי שניהם אשכולות ולא עוללות. והעוללות הוא פסיג יחידי שאין לו שדרה כמו שפירשתי והספק איפשר לפרשו על מעשה האשכול עצמו כמו הפסיגה הזו שהיא יחידה יש עמה מעט תיומת מלמעלה והתחתונה לה כעין סדרה ואי איפשר לעמוד בה אם היא שדרה והתיומת העליונה נטף השדרה או אם הוא הכל פסיג אחד כי הפסיג המתואם נדון פסיג אחד הואיל ואין לו שדרה אמצעית שהיא מוציאה מכאן ומכאן והיא לעניים. וזה הואיל והתיום שלו יוצא מצדו והוא מסופק בשדרה זה ספק לעניים. והריני

מצייר צורת המכותף והמנוטף כל אחד לעצמו והעוללת ידועה והמסופק' כדי שיתברר הדין מהם [חסר הציור בכ"י:]:

פסקה ה

תשעים ותשע האומרי' לחלק ואחד אומר לבזבז אפי' היו ידיו יפות לזה שומעין שאמר כהלכה פירוש שיהא אחד מלקט ואח"כ יחלקו העניים ביניהם שוה בשוה פי' לבזבז כל אחד: לקט מן האילן כפי כחו בלי חלוקה בשאר אילנות שומעין לזה שאמר לבזבז דכתיב תעזוב אבל בדלית ובדקל שומעין לזה שאמר לחלק אעפ"י שהוא יחיד דכתיב אותם מיעט. והריני למד מן הקציר שיד כולן שוה בו וכתיב ביה תעזוב ושאר אילנות הדומין לו הדקלים מפני גובהן. והדלות מפני שאין אדם יכול בו מפני חלישותה ואם יעלו בה שנים או שלשה תשבר ויבאו לידי סכנה הילכך אחד מלקט ואח"כ חולקין ביניהן.

פסקה ו

ר' שמעון אומר חליקי אגוזים בדלית ודקל פי' אילני האגוז נקראים חליקי מפני שקליפתן חלקה ושורתם עולה ביושר בלא קסמין ואין אדם יכול לעלות בהם כשאר אילנות הילכך אין יד כולם שוה בהם בקציר: תעזוב הנח לפניהן תבואה בקשיה. תלתן בעמיר וכו' פי' כשם שזכו עניים [בתבואה] כך זכו בעציהן:

פסקה ז

יכול אף השירה אותם הרוח ת"ל אותם. ואי קשיא לך הא דאמרינן לעיל ובקוצרכם פרט לשקצרוה לסטים וקרסמוה נמלים או שברתה הרוח אלמא נשרה ברוח פטור מן הפיאה: לא קשיא דהתם מה ששברה הרוח הוא פטור מפיאה והכא כגון שליקט את פירות האילן והניח בו כדי שיעור פיאה ולא הספיק להפרישה לפיאה עד אשר השירה אותם הרוח שהפירות הנושרין יהיו פיאה על מה שליקט שהרי נשארו בסוף כדין פאה אבל לא זכו בעצים שלהן הואיל ולא הפרישן עדיין אבל אם הפרישן ואח"כ השירה אותן הרוח כשם שזכו בהם כך זכו בעיציהן: מניין שספק לקט לקט וכו' ת"ל תעזוב אותם מפרש בירושלמי הנח לפניהם משלך. נראה לי מדכתיב תעזוב יתירה אחד כאן ואחד בפרשת אמור: אני ה' אלהיכם איני גובה מכם אלא נפשות שנאמר אל תגזל דל כי דל הוא פי' אלהים לשון דיין הוא. אבל גביית נפשות מן המקרא האחר הוא יוצא וכו' ויש מפרשים אותו מזה המקרא בעצמו מדכתיב אלהיכם ולא כתי' אלהים משמע מכם בנפשותיכם:

פרשה ב

פסקה ב

על מנת למקט פי' על מנת להכעיס למקט כמו ונקוטותם בפניכם לשון קטטה:

פסקה ג

לא תכחשו מה ת"ל לפי שנאמר וכחש בה למדנו עונש פי' שהמכחש ממון לחברו נקרא חוטא ומועל בה' דכתי' בריש עניינא נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו בפקדון וכו' ולא עוד אלא שנעשה עליו גזלן בכפרתו וחייב באונסא כדכתי' בההיא פרשת' והשיב את הגזלה ואת העושק אשר עשק ואת הפקדון ואת האבידה אשר מצא הרי שנתייחדו כולם להשבה לומר מה גזלה ועושק אעפ"י שנאנסו ממנו חייב להחזיר והכי איתא פ' הגוזל עצים [קה.]: אזהרה מנין פי' היכן מצינו שהזהיר על עון זה שהעובר עליו נקרא גזלן וחוטא ומועיל בה' ת"ל לא תכחשו: לא תשקרו מה ת"ל לפי שנאמר ונשבע על שקר למדנו עונש פי' שהנשבע על ממון חבירו והודה משלם קרן וחומש ואשם והיכן הוזהר על שבועה זו ת"ל לא תשקרו ולא תשבעו בשמי לשקר אתא לדרשא כדדרשינן ליה בסמוך:

פסקה ד

אין לי אלא איש לאיש פי' דלא כתי' איש בעמיתו משמע הדומה לו דהיינו איש כמותו אבל איש לאשה ואשה לאיש ואשה באשה מנין שהוא מוזהר כמו כן ת"ל איש בעמיתו ש"מ פי' מדלא כתי' איש ברעהו משמע אפי' אשה ומרבה רחמנא אשה לענין גזלנות היא הדין לאשה באשה וכל שכן אשה לאיש:

פסקה ה

לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו ולא תשבעו הא אם גנבת סופך לכחש פי' שהגונב כשיתבע אדם אותו אעפ"י שהוא רוצה להחזיר הגנבה מ"מ מכחיש הגנבה כדי שלא יתפס כגנב ואומר לא גנבתי אלא במציאה בא לידי. ואם חזר וגנב סופו לשקר שיהא לבו משוך אחרי הממון וחומדו וכופר בו לגמרי ואם יחזור ויגנוב סופו לישבע לשקר נמצא שהגונב ממון מכחש ומשקר ונשבע לשקר ומחלל את השם:

פסקה ט

לא תעשוק את רעך יכול איש פלוני גבור והוא אינו גבור איש פלוני חכם והוא אינו חכם. נראה לי שהוא עושה לא תעשוק כמו לא תחשוק כי יש דוגמתם הרבה במקרא מתחלפין חית בעין ועין בחית וכן עושו ובאו כמו חושו. נעתם ארץ כמו נחתם. יקח מכם עמדתו כמו חמדתו. שרוע וקלוט כמו סרוח תסרח על אחורי המשכן וכובע סרוחים. עשקה לי ערבני כמו חשקה לי כלומר חשוק את נפשי והערב לי מחליי וראיה לדבר זה כי הוא אומר בסמוך הנה לשלום מר לי מר ואתה חשקת נפשי משחת בלי: ולא יעבטון ארחותם כמו ולא יחבטון כלומר לא יכשלו בדרכיהם בשום חבטה: ובלשון אגדה במגלת איכה איכה יעיב באפו ה' את בת ציון ר' חנינא בר חמא אמר איך חייב ברוגזיה ית בת ציון

אית אתרא דצווחין לחייבא עייבא. והא נמי אי לאו דכתי' גבי לא תגזול הייתי אומר לא תעשוק מלשון חשק כלימ' לא תקנא לחשוק רעך אם הוא חכם גבור ועשיר ואתה אינך כמותו ואם חמד עליו יהא עובר בלאו ת"ל לא תגזול:

פסקה י

עד בקר אינו עובר עליו אלא עד בקר ראשון בלבד פי' לילה הראשון בלבד ואינו עובר עליו על כל לילה ולילה: והכי מפרש בתוספת' דנזיקין ומייתי לה בפ' המקבל [קי.] ומפרש התם דמכאן ואילך עובר בלא תשהה:

פסקה יא

יכול אפי' המחהו אצל שולחני ואצל חנוני יהא עובר עליו פי' בעל הבית אבל השולחני והחנוני עוברים עליו שהרי קבלו עליהם את חובו והעונש בכלל. והכי מפרש בתוספת' וקאמר התם שאם התנו מתחלה עמו שלא לעבור אינן עוברין: מיהו מסתברא לי דלית הלכתא כי ההיא מתניתא דקיימא לן דרב ששת דאמר אינו חוזר לית הלכתא כוותיה אלא כרבא דאמר חוזר שאם רצה חנוני לחזור בו חוזר. וכיון דיכול לחזור בו אמאי עובר עליו חנוני:

פרק ד

פסקה א

מלמד שהדיין המקלקל את הדין קרוי עול שנוי ומשוקץ חרס ותועבה פי' דכתיב כי תועבת ה' כל עושה אלה כל עושה עול הרי שהעול נקרא תועבה וכתיב כל תועבת ה' אשר שנא וכתיב נמי שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא וגורם לחמשה דברים מטמא את הארץ שכיון שהעול נקרא תועבה הרי [הוא] כעובד ע"ז שגורמת לכל הדברים הללו כמו שמפורש בתורה ובנביאים בכמה מקומות:

פסקה ה

לא תלך רכיל שלא תהא רך לזה וקשה לזה פי' רך ואזיל: ד"א לא תלך רכיל שלא תהא כרוכל שהוא מטעים דברים והילך פי' זו רכילות דברים ממש. ולפי שהרוכל המחזר בעיירות עם מיני תכשיטין מוליך חדושין מעיר לעיר כדאמרינן ממהדרי מילי שהוא מספר בעיר הזאת מה שראה באחרת וכן מספר בעיר אחרת מה שרואה בזו ולפיכך דמה הרכילות לרוכל כי המוליך רכילות מגיד לזה מה ששמע מזה:

פסקה י

לא תקום ולא תטור עד היכן היא כחה של נקימה אמר לו השאילני זו היא הנקימה. יש שמתמיהין בדבר הראשון שלא השאילו והיה תחלה לקלקל אינו עובר בכלום והשני עובר עליו בלאו: ואין כאן דבר תימה שהראשון שלא השאילו לא משום נקימה ולא

משום שנאה עשה שהרי אוהב לו מתמול שלשום אלא שחשש להפסד החפץ שלו שמא יפגם או שמא יפשע בו ויאבד או שמא תפסד החפץ לכך הוא מנעו ממנו ולא משום נקימה. ואם הראשון מנעו ממנו משום איבה כל שכן שהוא עובר משום לא תשנא את אחיך ומשום לא תקום ואעפ"י שלא הזכיר הנקימה בפיו כי הב"ה בוחן לב חוקר כליות: נוקם ונוטר לאחרים פי' לגוים:

פסקה יב

ואהבת לרעך כמוך ר' עקיבא אומר זה כלל גדול בתורה דעלך סני לחברך לא תעביד. כלל גדול הוא לרובי המצות. בין עזאי אומר זה ספר תולדת אדם ביום ברא אלהים בדמות אלהים עשה אותו זה כלל גדול מזה פי' שאלו מן הפסוק הראשון לא שמענו אלא כמוך הרי שנתבזה הוא או נתקלל הוא ונגזל ונחבל יתבזה חברו עמו ויתקלל עמו ויחבל עמו לכך נאמור בדמות אלהים עשה אותו. את מי אתה מבזה ואת מי אתה מקלל דמות דיוקנו של מקום זה הכלל גדול מן הראשון:

פסקה יד

על בהמות אחרים פי' על בהמת גוים וקא דריש הכא שאפי' בהמת גוים על בהמת גוים לא ירביע שלא במינה: ונ"ל שאף בהרכבת האילן שלא במינו נותנין זה הדין שלא ירכיב ישראל אילן באילן שלא במינן אפי' לגוים דכתיב את חוקותי תשמורו. ודוקא בהני תרתי שהגוים מוזהרין עליהם כישראל מימות אדם הראשון דכתי' תוצא הארץ נפש חיה למינה. וכתיב ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע ועץ פרי עושה פרי: והיינו דדרשינן את חוקותי תשמורו חוקים שחקקתי לך כבר. אבל לבישת שעטנז וכיוצא בו שאין הגוים מוזהרין עליהם אין ישראל נמנע מלעשות לגוים ומזמיני' אותם להם:

פסקה טז

מנין שלא יקיים פי' אם עושה מעשה בקיומו כגון שמחפת עליו את העפר וכגון שגודר סביבותיו לשמרו הרי הוא לוקה עליו ואינו עושה מעשה בו אלא זרעו לאחרים וכשראה היה טוב בעיניו ורוצה בקיומו הרי יש עליו איסור לאו אעפ"י שאינו לוקה שנאמר כלאים שדך לא וכו'. לא אמר אלא משום כלאים פי' דכתיב ביה בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים. והרי אנו סומכין כלאים לשדך לא. כלומר לא הקפיד על הזריעה בלבד אלא כל קיומי כלאים:

פסקה יח

מנין לרבות הלבדים פי' פילטרו"ש בלע"ז ת"ל שעטנז כל דבר שהוא שו"ע טוו"י ונו"ז. משמע מהכא דהכי דריש ליה או שוע או טווי או נוז. ובמס' נדה [סא:] אמרינן והלכתא כמר זוטרא דאמר מדאורייתא שוע טווי ונוז בעינן מדאפקיה רחמנא בחד לישנא:

ואיפשר דהכא מדרבנן קאמר וקרא אסמכתא בעלמא. מיהו היכא דהוי שוע וטווי חד חד לחודיה וקטר ליה בהדי הדדי ההוא קוטרא עביד להו כאילו הוי שוע טווי ונוז בהדי הדדי מעיקרא: והא מילתא גמרינן לה מדאצטריך רחמנא למשרי כלאים בציצית משום דהתם ליכא חבור לא בשועם ולא בטווייתם אלא בנוזם בלבד והוא הקשר וטעמא דציצית הוא דשרי אבל בעלמא הוה אסור מן התורה שמע מינה שהקשר חמור יותר מן הארוג: יכול לא יפשיל את הקופה לאחוריו פי' קופה שיש בה צמר ובגד פשתים שהרי שניהם עולין עליו ת"ל לא תלבש:

פרק ה

פסקה ב

את זו שחציה שפחה וחצי בת חורין מאורסת לבר חורין דברי ר' עקיבא. ר' ישמעאל אומר בשפחה המאורסת לעבד עברי. משמע דאי לבן חורין לא הוי ייחוד לא משום דאסירא ליה הילכך לא מיחייב עלה בייחוד דבן חורין והתם מפרש טעמא לר' ישמעאל דהפדה לא נפדתה אמרה תורה דברה תורה כלשון בני אדם. ומאורסת לעבד עברי פי' מיוחדת לעבד עברי דכתיב לא יומתו כי לא חופשה מכלל דהוא חפשי: אלמא לא במיוחדת לעבד הכנעני קא משתעי קרא: ר' אלעזר בן עזריה אומר כל העריות מפורשות וכו' אלא זו שחציה שפחה וחציה בת חורין מפרש בכרתות [יא.] ומאורסת לעבד עברי וקא מקשה התם ר' אלעזר בן עזריה היינו ר' עקיבא. התם ר' אלעזר הוא דקאמר לרבי ישמעאל בעלמ' כוותך סבירא לי דדברה תורה כלשון בני אדם והכא שני. מכדי כתב ליה קרא כי לא חופשה והפדה לא נפדתה למה לי שמע מינה לחציה שפחה וחציה בת חורין הוא דאתא פי' מדשני קרא בדבוריה דגבי חופשה לא כתב הכי והכא כתיב והפדה לא נפדתה שמע מינה דוקא קאמר:

פסקה ד

בקורת מכות פי' שהיא לוקה. ומפרש בכרתות בקורת תהיה בקריאה תהא כדתנן האחד מונ"ה והשני קור"א והשלישי אומר הכהו. פירוש קורא עליו המקרא והפלא ה' את מכותך וגו':

פסקה ה

הא אם חופשה יומתו מפרש בגטין פרק השולח [לט:] הא חופשה ואח"כ נתקדשה לו יומתו דסד"א כיון דקידושין קמאי קידושי טעות הוו קידושי בתראי נמי לאו כלום נינהו דדעתיה אקידושי קמאי קמ"ל: אורעה כל הפרשה כולה ללא חופשה לומר שאין גומר בה אלא שטר פי' כי לשון חופשה אינו אלא לשון שטר כדיליף לעיל. ומדלא קאמר בסוף כי לא חופשה ולא נפדתה שמע מינה שאין כסף גומר בה לחירות אלא השטר:

פסקה ח

כל העריות עשה בהם קטן כגדול ועל הקטנה את שהוא ראוי מהם לעונשין נענש אפי' על ידי קטן או קטנה ובלבד שיהא הקטן מבן תשעה ולמעלה או הקטנה מבת שלש שנים ומעלה אבל בשפחה לא עשה בה קטנה (או) כגדולה שאם אינה בת עונשין אף הוא אינו נענש עליה דבדידה תלא רחמנא אבל היא נענשת על ידי קטן בן תשעה כדאמרי' לעיל דהכי אמר רחמנא בקורת תהיה והביא את אשמו ומה שכתו' ואיש אשר ישכב את אשה וגו' דבגויה דידיה פתח רחמנא איבעי ליה למכתב ברישא והביא את אשמו והדר בקורת תהיה אלא שמע מינה בדידה תלא רחמנא מילתא ולא בדידיה והכי איתא בכריתות [ט.] כל העריות לא עשה מזיד כשוגג ושפחה עשה מזיד כשוגג פי' לגבי דידיה דמייתי עליה קרבן מייתי נמי אמזיד כשוגג כדאיתא לעיל:

פרשה ג

פסקה ב

נטעו אעפ"י שלא כבשו חייב פי' נטעו גוי אעפ"י שלא כבשו ישראל חייב בערלה לפי שערלה של גוים אסורה לישראל. ואיתא נמי במסכת קדושין בסוף פרק' קמא [בירושלמי] דקתני במתניתן החדש אסור מן התורה בכל מקום והערלה הלכה וכו' ומקשה בגמרא ולמה לא תני אף החלה. ומתרץ לא איתי מתניתין אלא דברים האסורים בגוים כישראל פירוש אבל חלה דגלגל גוי פוטר לא תני שמע מינה דערלה וכלאים דגוים אסור: פרט למבריך ומרכיב שאין הברכה זו נטיעה עד שיפסיקנה מעיקרה והרכבה נמי אינה נטיעה כדי לאסור עליה דהא קיימא לן ילדה שסככה בזקנה בטלה: מכאן אמרו סיפק גפנים סיפוק על סיפוק אעפ"י שהבריכה בארץ מותר פי' סיפק גפנים כמו סיכך גפנים והוא הרכבה שהרכיב זמורה תלושה במחוברת ובראש אותה הזמורה הרכיב אחרת על גבה ובראש האחרת הרכיב אחרת עד שנעשת ארוכה ולאחר שקלטו ההרכבות כולן אעפ"י אשר הבריך אותם בארץ מותרת שלא נחשוב אותם כאילו נטעם עכשיו בקרקע הואיל וכבר קלטה הרכבתם כבר אבל משיפסיקנה מעיקרא אז ודאי נחשוב לה ערלה משעת פסוקה: והכי איתא במשנת ערלה ר' מאיר אומר במקום שכחה יפה מותר מקום שכחה רע אסור פי' אם הבריכה (בפ') בהרכבה שהיא גופה מותרת שכבר קלטה יפה יפה והרי נעשת כזמורה אחת אבל אם הבריכה בהרכבה שכחה רע שהיא דקה שהרי לא נקלטה יפה יפה וכשהבריכה בקרקע באותו מקום הרי הוא כנוטע אותה הזמורה מתחלתה אעפ"י שהיא נברכת מעיקרא: עץ מאכל פרט לנוטע לסייג ולקורות עצים. מפרש בירושלמי במשנה סדר נטיעתם לכך לעצים. ברוצף. לקורות במשפה

לסייג מקום שסייג מוכיח. ברוצף שנוטע אותם רצופין זה אצל זה באילן שדעתו עליו לחתכו משנה לחברתה. במשפה שחותך ממנו הקסמים והענפים מן הכוורת שלו כדי שתעלה קורתו ישרה וגבוהה ונאה וזה אין דעתו לעקרו אלא אחר כמה שנים. ואינו נוטע אותם רצופים כדי שלא יכחישו זה את זה ויהיו קורותם גסים וארוחים: לסייג מקום הסייג מוכיח עליו שנטען על הגן מבחוץ. ר' יוסי אומר אפי' אמר פנימי למאכל וחיצון לסייג וכו' פי' אפי' אילן אחד שאמר חציו הפנימי למאכל [הפנימי] חייב והחיצון פטור וצריך הוא לפייס את החייב ואת הפיטור כדי להפליג ביניהם והכי איתא בירושלמי. ומשמע השתא דר' יוסי אית ליה בהדי' והגדל בחיוב חייב והגדל בפיטור פטור:

פסקה ג

אמר ר' שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים בזמן שנטען לסייג ולקורות ולעצים דבר הראוי להם וכו' פי' יש עצים שהם ראויין לסייג ועולין קורותם יפה. ויש שאינם ראויין אלא לעצים בלבד שאין להם לא קורה ולא ענפים מרובים ולא פירותיו יפין אבל אם נטע אילן לסייג שאין ראוי לסייג מחשבתו בטלה והוי כעולה מאליו וחייב בערלה דתנן בפ"ק דערלה והעולה מאליו חייב בערלה. ואי קשיא לך הא דאמרינן לעיל ונטעתם פרט לעילה מאליו. התם איפשר לומר דעולה מאליו לרבים קא ממעט כדאית' לקמן. אבל עולה מאליו ליחיד חייב בערלה: יכול שאני מוציא ענקוקלות והבוסר ת"ל פריו דברי ר' יוסי הגלילי ענקוקלות הייתי סבור שהם קנוקנות של ענבים והן השדראות והעוקצין שהגרגרים תלויין בהן ומפני שהן נעשים שומרי הפרי נקראו כן: ומצאתי בירושלמי שמפרש ענקוקלות הן ענבים שלקו שלא הביאו שליש ולשון נוטריקון הוא ענבים דלקו תלתיהון: דסד"א אמינא פריו כתיב פרי נגמר בעינן קמ"ל. ולא עוד אלא אפילו בוסר נמי מרבינן דפרי הוא: ובוסר אין סמדר לא ר' עקיבא אומר וערלתם ערלתו ערלים לרבות את כולם איני יודע מה בא להוסיף עלין ולולבין ומי סמדר: מי סמדר סבירא ליה כר' יוסי דאמר סמדר אסור מפני שהוא פרי. עלין ולולבין סבירא ליה כר' אליעזר דקא מרבה להו לעלין ולולבין. לענין נזיר מרבה ומיעט. ור' עקיבא נמי מרבה להו לענין ערלה מוערלתם ערלתו ערלים:

פסקה ד

לאחר שלש יהא מותר ת"ל והיה בהוייתו יהא: לכם להביא את הנטוע לרבים. ר' יהודה אומר פרט לנטוע לרבים מפרש בפ' כל שעה [כג.] במאי קא מפלגי ת"ק סבר ונטעתם איבעי ליה למכתב כתב רחמנא לכם להביא את הנטוע לרבים. ר' יהודה סבר ונטעתם בין ליחיד בין למאה משמע הדר כתב רחמנא לכם להביא דמשמע נמי רבים הוי ריבוי ולמעוטי הנטיעות לרבים. ר' שמעון בן אלעזר אומר משמו הנטוע לרבים חייב בערלה

והעולה מאליו לרבים פטור. והאי תנא הוא דקתני לעיל ונטעתם פרט לעולה מאליו ועולה מאליו לרבים הוא דקא ממעט כדפרישי' לעיל:

פסקה ו

שלא יהנה ממנו פי' שלא יחליפנו באוכל אחר ויאכל את חלופיו: ולא יצבע בו ולא ידליק בו את הנר: ובבבא קמא [קא.] מצריך להו אצטרוכי:

פסקה ז

מנין לשלשים יום לפני ראש השנה שהן ככל השנה לענין ערלה תלמוד לומר ובשנה הרביעית ובשנה משמע שהשלישית נכנס לתוך הרביעית ואפי' הכי אמר רחמנא יהיה כל פריו קדש הלולים אלמא מקצת השנה ככל השנה. וכי האי גוונא דרשינן לקמן לענין רביעית בחמישית: והיה להביא הפרט והעוללות פי' שאף הן צריכין פדיון: ואין כאן דברי בית הלל שאף לדברי בית שמאי עניים פודין לעצמן כדקתני ואזיל. ויש נסחאות שכתוב בהן דברי ב"ה ולזו הנסחא אינו מרבה פרט ועוללות לענין פדיון אלא ה"ק כל פריו אחד הוא להביא את הפרט ואת העוללות שלמקום האשכולות הולכין לשם הפרט והעוללות הולכין והיינו כדברי בית הלל ובית שמאי פליגי עלייהו שב"ש אומרים כולו יש לו פרט וכו' וב"ה אומרי' כולו לגת:

פסקה ח

הכי גרסינן בית שמאי אומרים אין לו חומש ואין לו ביעור ובית הלל אומרים יש לו חומש ויש לו ביעור: והשת' קא מפרש ואזיל טעמא דב"ה דילפי קדש קדש ממעשר: ולההיא נסחא דאית בה להביא את הפרט ואת העוללות דברי בית הלל קשיא לי כיון דקא מפרש טעמא הכא לבית הלל משום דילפין קדש קדש ממעשר שני גבי פרט ועוללות נמי תיפוק להו טעמא מהכא דהא במס' קדושין [נד:] מהכא נפקא להו: משום הכי אסתברא לי כהאי נסחא דלא כתיב בה דברי בית הלל אלא לתרויהו אצטריך דפרט ועוללות נמי בעו פדיון: ולבית שמאי אצטריך דאע"ג דאמרינן לעיל לעניים הם והפקר נינהו בעו פדיון:

פסקה ט

להוסיף לכם תבואתו ר' יוסי הגלילי אומר הרי אתה מוסיף פירות חמישית על פירות רביעית: מה פירות חמישית לבעלים וכו': מפרש בירושלמי אתיא דר' יוסי הגלילי כר' יהודה דאמר מעשר שני ממון בעלים הוא. ור' עקיבא סבירא ליה כר' מאיר דאמר ממון גבוה וקא דריש האי קרא שלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע שלא יאמר נצטערתי ארבע שנים חנם לכך נאמר להוסיף לכם תבואתו כלומר הקב"ה יוסיף לכם בחמישית וישלים לכם כל אותם השנים שאבדו מכם לשמי:

פסקה י

מלמד שאין פודין הרבעי עד שיבאו לעונת המעשרות פי' שאינו רשאי ללקוט קודם גמר פריו שיהא ראוי וחייב לעשר ואחר כך ילקטנו ויפדנו ויעלה את דמיו לירושלם ויאכלם שם כדמי מעשר שני. ועונת המעשרות כבר מפורשת היא במסכת מעשרות:

פרק ו

פסקה ב

כגון אלו שמנחשין בחולדה ובעופות ובכוכבים פי' שמדקדקין בפגיעת החולדה והעופות שהם ידועים להם ומנחשין במעשיהם אם הלכו בימינו או בשמאלו או יקראו לפניו או אם ישתוקו או אם ינוסו או יעפו והם מכירין במעשיהם הללו מה סימן הוא להם וזה מנחש: ובכוכבים פי' כגון אלו הרואים באצטרל"ב בשעה שרוצין לצאת לדרך או לעשות שום סחורה והנשאל בהם עובר משום תמים תהיה עם ה' אלהיך: לא תעוננו זה האוחז את העינים פי' שאוחזין מראית העין של בני אדם מלראות ומלהכיר במעשיהם ומדמין לאדם אחר שיראה את השדה כולה מלאה קשואין ודלועין ואין בה אפילו אחד וכן כיוצא באלו: ר' ישמעאל אומר זה המעביר על העינים פי' המעביר מיני זכור על גבי עיניו בהשבעה כדי שיראה מה שאין בני אדם רואין ודוקא על ידי השבעה שהוא מעשה שדים אבל מי שעושה רפואה לעיניו וסימנין ידועים או בדברים ידועים כדי שיתפקחו עיניו ויראה דברים המכוסים מבני אדם מותר כי ההוא מעשה דגטין פרק מי שאחזו: ות"ק ור' ישמעאל דורשין את המקרא הזה מלשון עינים. ור' עקיבא דורש אותו מלשון עונה אלו נותני עתים כגון אלו שאומרי' למודי ערב שביעית להיות חטים יפות עקורות להיות קטניות רעות עקורות הן מן הטובה להיותם רעות: ואומר אני דוקא בעושה מעשיו על עיון העתים הללו כגון שאומר אמכור תבואתי עכשיו קודם שיבא ערב שביעית ואמכור אותה באותה שעה שתהיה ביוקר ונמצא זה אינו בוטח בשם ית' ואומר בלבו עולם כמנהגו נוהג ואין כח לשנות: וכל אלו הדרשות שדרשו עליו כולן אסורות: ואין זה מבטל דברי חבירו:

פסקה ג

פאת ראשכם סוף ראשיכם אלו הן הצדעים פי' מקום שמתחברין עצם הגולגולת עם עצם הפנים והלחיים מאותו מקום החיבור שער הראש יורד מכאן ומכאן כמין זנבות ואותן נקראות פיאות הראש והיינו כי פרקי רישא דמפרש במסכת מכות [כ:] ולמטה מאותו מקום החיבור נקראו מפאות הזקן שהן תחלת הזקן והם שתים אחת מכאן ואחת מכאן והם במקום שהן מתחברות הלחיים התחתונות עם עצם הגולגולת כמו שאמרנו למעלה בפאתי הראש והיינו כי פירקי דדיקנא: והשלש פאות האחרות אינם מקום

פרקים אבל הם כמו קרנות וכל דבר שיש לו קרנות או ארבעה או שלשה או חמשה נקראו פיאות שהרי שבולת הזקן והוא הזקן הארוך של אדם אינו מקום הפרק כי אותו הנקרא מנטון עצם אחד הוא ואעפ"י כן נקרא פיאה והוא סוף הזקן שפירשו במסכת מכות: ומפני שהיא זוית נקראת פיאה: וכן בלחיים התחתונות שיש בה זויות והן אותה הקרנות שלמטה מן האזנים גם הם נקראו פיאות הרי שתים מלמטה ואחת מטה מטה והוא שבולת הזקן הרי חמש. ואפי' בבת אחת והתראה אחת חייב כדאמרינן לענין קרחה וסריטה: ואע"ג דלא כתיב בפאות קרא יתירא כדכתיב בהנך דלא דרשינן בהו מלא יקרחו קרחה ומלא ישרטו שרטת לחייב על כל סריטה וסריטה אפי' הכי לענין פיאות נמי ילפי' מהנך דהא איתקוש מהדדי בכהנים ובישראל דכתיב בכהנים לא יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרטת הטילו הכתוב בין שניהם כדי שילמוד מהם. ובישראל נמי כתיב לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית וכו' ושרט לנפש וא"ו מוסיף על ענין ראשון:

פסקה ה

ר' אלעזר אומר אם נטלו כולו כאחת אינו חייב אלא אחת קסבר חד לאו הוא וכיון דלא כתיב ביה ריבוי לחייב על כל אחת ואחת כדכתי' בהנך לא ילפינן להו מהנך:

פסקה י

קעקע מלשון נקע והוא גומא שחורץ בבשרו וכותב שם בדיו ובכחול ולא בעינן כתיבת אותיות אלא רושם שיעשה שם הוא נקרא כתובת קעקע. עד שיכתוב את השם מפרש במסכת מכות שם ע"ז קאמר:

פרק ז

פסקה ג

מזנים הם הפירות שזורעין חטים ונעשין זונין פי' אותו המין שנקרא יו"ל:

פסקה ה

שנאמר זמה היא זה מהו כלומר צריך לשאול עליו שמא אחותו היא שמא בתו היא או כהן הוא או לוי או ישראל:

פסקה ו

שבתות משום שמירה. ומקדש משום מורא פי' דרשא אחריתי היא וקאמר שנתן הכתוב שמירה לשבתות ומורא למקדש כלומר שצריך להיות עליו מוראת מקדש כדמפרש לקמן איזהו מורא מקדש. יכול יהא מתיירא מן המקדש כלומר יתפלל כמו שעובד לפני השם ת"ל את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו הוקש מקדש לשבת מה שבת לא משבת הוא

מתייירא שהרי לא נאמר בו מורא אלא שמירה אף מקדש וכו' כלומר אותו תיראו במקדש ולשמי תתפללו ולפני תעבדו בתוכו ולא למקדש עצמו:

פסקה ח

אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים דכיון דהזכיר הכתוב יראתו בתוך מקדשו הייתי אומר שלא צוה על יראתו אלא בזמן שבית המקדש קיים ת"ל את שבתותי כו' ומה שמירת שבת לעולם כי הוא לא נתלה במקדש: ועוד מצינו אזהרתו ושמירתו קודם בית המקדש:

פסקה ט

ואי זהו מוראת מקדש וכו' כלומר מדאדכר רחמנא מוראתו על מקדשו וקיימא לן השתא מוראתו בכל זמן ובכל מקום הוא אם כן מקדשו למה הוזכר אצל מוראו פשיטא אלא בא ללמד שצריך להיות עליו מוראת מקדש כמו כן. ואיזו מוראת מקדש שהרי אמרנו שלא יזבח ושלא יעבוד לפניו אלא לשמו של הב"ה ואם כן מה מוראו של מקדש שצריך להיות עליו שלא יכנס להר הבית לא במקלו וכו':

פסקה י

אוב זה פיתום המדבר משיחיו. ידעוני מדבר בפיו: אומר אני כי עיקר האוב עורו של מת נפוח כמו נוד מלשון כאובות חדשים יבקע ובעל אוב שהוא בקי בכשפו ובמעשיו מוציא את קולו מתוך שיחיו של אוב על ידי הקשת זרועותיו של אותו האוב כאדם שמקש זרועותיו של צדיו וקול יוצא מתחתיו כך כשאדם נשאל בו מקש בו בזרועותיו והוא משיב תחת זרועיו את הנשאל בו על ידי שד והשבעה והכל נעשה על ידי העלאת המת כמו שאמרה אשת בעלת אוב לשאול את מי אעלה לך ויאמר את שמואל העלי לן והם שני מיני אוב אחד שמעלה את המת וזכרותו למעלה ומדבר מאותו מקום ועולה ויושב תחת זרועות האוב ומקיש עליו בזרועיו והקול יוצא משם על ידי ההקשה ולפיכך קולו נשמע כמצפצף לפי שאינו מדבר ממקום שבני אדם מדברים והיינו דכתיב והיה כאוב מארץ קולך מארץ כלומר מפניו של מטה וזה נקרא פיתום על ידי שפיו אטום ויש מין אחר שלוקח גולגולת של מת ונותנה תחת זרועיו של אותו האוב וכשנשאל בו האדם מקיש בזרועיו של אוב על אותה הגולגולת והוא מדבר בפיו ואין זה קולו נמוך אלא עזה כדרך דבור בני אדם וכך פירשו רבותינו במסכת סנהדרין [סה:]: ידעוני זה המניח עצם ידוע בפיו פי' ידוע שם חיה ר"ל עצם של חיה הנקראת ידוע מניחו בפיו של מת והוא מדבר מאליו ואינו צריך לא הקשה ולא נענוע ואותה ההנחה של העצם בפיו של מת לא חשבו אותו כמעשה לפי שבשעה שמדבר אינו עושה כלום ובשעת ההנחה לא

נעשה מאותו מעשה כלום עד שישאל אדם ממנו אחר ההנחה והוא משיב והכל על ידי שד בהשבעה:

פסקה יב

מפני שיבה תקום כולה מילתא מיפרשא שפיר במסכת קדושין פרק קמא [לב:]:

פרק ח

פסקה א

בחוצה לארץ אין צריך להביא ראיה ואמרינן במסכת יבמות [מז.] הלכה בין בארץ בין בחוצה לארץ צריך ראיה:

פסקה ו

במשורה זה זר הגדול על שם מתחת לזרו שהוא שפה הנוספת על הכלים כך היא המדה הגדולה שהיא נוספת על שאר המדות:

פסקה יא

ליתן שמירה ועשייה לחוקים וכו' פי' שמירה היא הלימוד והגירסא. והחוקים הם המצות שאין להם טעם. והמשפטים הם אותם שיש להם טעם:

פרשה ד

פסקה א

אל בני ישראל תאמר וכו' ואל בני ישראל תדבר וכו' ר' יוסי אומר דברה תורה בלשונות הרבה וכולן צריכים לידרש פי' צריכין לידרש לפי עניינם שאעפ"י שכולם נאמרו לישראל אנו מרבים בהם העבדים והגרים והנשים ויש מקומות שמרבים בהם אף הגוים אם כן למה נאמר איש איש. כלומר מאחר שאפילו נשים פנויות נתרבו על העריות מבישראל למה [נאמר] איש איש כלומר מהבא עוד לרבות איש איש. להביא הגוים וכו' פי' דיני האומות אינן אלא סייף דכתיב דמו ישפך:

פסקה ג

אשר יתן מזרעו לא שיתן מזרעו מכך וכך שמעתי בפירושו כלומר שלא הזהיר על שכבת זרעו שלא יתננו למולך אלא על זרעו והוא בנים או בנות ומכך וכך כנוי הוא. ונלמוד אותו מן האזהרה שנאמר בו להעביר למולך את שאיפשר בו לעבור: אשר יתן מזרעו למולך מה ת"ל מזרעך לא תתן להעביר למולך כלומר למה נאמר להעביר בעונש מה שלא נאמר באזהרה ומה בא ללמדנו בהעברה זו. שיכול אפי' מסר ולא העביר יהא חייב וכו':

פסקה ה

והכרתי אותו אם לא התרו בו ואין בו מיתת ב"ד אעפ"י כן יש בו כרת:

פסקה ח

מלמד שמטמא את המקדש ומחלל את השם ומסלק השכינה ומפיל וכו' פירוש שמחלל את השם כבר נאמרו עליו כל העונשין הללו בכמה מקומות שהוא מסלק השכינה ומפיל את שונאי ישראל בחרב:

פסקה יג

ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו לפי שכולם מחפין עליו וזה העונש של בני משפחה לא נאמר אלא על המזיד והמותרה ואין ב"ד רוצין ליזקק לדונו ולהמיתו לפיכך בני משפחתו נענשין לפי שכולם מחפין עליו: ומאיימין עליהם שלא לדונו:

פסקה טו

והכרתי אותו ואת כל הזונים אחריו לזנות אחרי המולך לרבות שאר ע"ז בכרת פי' אם אינו ענין למולך תנהו ענין בשאר ע"ז וקסברי מגדף לא היינו עובד ע"ז הלכך בע"ז נפקא לן מהכא: פ"א לרבו' שאר ע"ז בכרת אעפ"י שהיא שלא כדרכה כדאיתא בסנהדרין פ"ד מיתות דאקשינן התם ולמאן דאמר מולך ע"ז היא כרת במולך למה לי ואמרינן למעביר בנו שלא כדרכה: מקרב עמם ועמם שלום פי' כשאין בידם למחות:

פרק ט

פסקה ו

להביא מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם המפורש פי' בשם בן ארבע אותיות כמו שהוא נקרא ולמעוטי כנויין הוא דאתא כגון שדי צבאות רחום חנון וכיוצא בהן: ר' חנינה בן אידי אומר הואיל ואמרה תורה השבע ולא תשבע קלל ולא תקלל השבע וקלל: בסוטה דכתיב והשביע הכהן את האשה וכו' וכתוב יתן ה' אותך לאלה וכו' הרי השבע וקלל בשם. ונאמר לא תשבע כגון שבועת העדות ושבועת הפקדון. ולא יקלל אביו ואמו. מה השבע וקלל של סוטה בשם אף לא תשבע ולא תקלל בשם. ר' חנינא בן אידי אתא לאפלוגי על ת"ק לענין שבועת העדות דת"ק לא גמיר האי בנין אב הילכך לגבי מקלל אביו ואמו דאיכא למדרשיה מבנקבו שם בעינן שם המיוחד. אבל שבועת העדות ושבועת הפקדון אפי' בכנויין מחוייב בקרבן ר' חנינא בן אידי דגמיר האי בנין אב בעי שם המיוחד לכולהו. וההוא תנא דמסכת שבועות דיליף לשבועת העדות מסוטה. בגזירה שוה דאלה איכא למימר תנא אחרינא דסבר לה כר' חנינא בן אידי מטעמיה ובשבועות העדות סבר לה כוותיה אבל במקלל אביו ואמו לא סבירא ליה כוותיה: ואיכא נמי לפרושי בטעמ' דר' חנינא בן אידי בין בשבועית העדות ובין במקלל אביו ואמו לאו מהאי היקשא הוא כדאמרי בעלמא מה ראיה הן ללאו עשה ללא תעשה אלא טעמא דר'

חנינא בן אידי בשבועת העדות מההוא גזירה שוה דאלה אלה ובמקלל אביו ואמו נפקא ליה מבנקבו שם כר' יוסי בר מנחם אבל לא סבירא ליה כר' חנינא בההוא גזירה שוה:

פסקה ח

כי איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו אין לי אלא איש אשה מנין פי' פנים אחרים הוא לדרשא להאי פסוקא. אביו ודאי ולא הספק כגון ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון. אמו ספק כגון חמש נשים שילדו ונתערבו ולדותיהן זה בזה:

פסקה ט

יכול לא יהא חייב עד שיקלל את שניהם כאחד ת"ל אביו קלל אמו קלל. והלא הגר חייב על אמו ואינו חייב על אביו דברי ר' יוסי הגלילי פי' הגר שהיתה הורתו שלא בקדושה שיש לו אם ואין לו אב וראיה הוא דקא מייתי מר' יוסי הגלילי כלומר תדע לך דלא בעינן עד שיקלל את שניהם כאחד שהרי הגר שאין לו אב כלל אפי' הכי חייב על אמו ואפי' רבי עקיבא נמי לא קא פטר אלא בגר דלית ליה חיוב אב כלל אבל ישראל דאית ליה חיוב אם לא בעינ' שניהם: שהרי מודה בשתוק ישראל וכו'. ואית דגרסי והלא גר חייב על אמו ואינו חייב על אביו וכו' ומילתא באנפי נפשה היא:

פסקה י

מה מכה אינו חייב אלא מחיים וכו' דיליף לה בפרשת אמור אל הכהנים מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת מה מכה בהמה מחיים. וההוא מכה אדם דריש לה במכה אביו ואמו מדלא כתיב ביה נפש ולא מצינו בהכאה לבדה שיהא חייב מיתה אלא בהכאת אביו ואמו:

פסקה יא

פרט לאשת אחרים פי' אשת גוים. משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו לא ידענא מאי טעמא בזבל אי בשביל שלא יתנדנד ויצטער ישקעו אותו בטיט שהוא יותר דרך כבוד ושמא מפני ריח רע של זבל שכשיפתח את פיו ימות במהרה מפני הריח:

פסקה יב

אשר ישכב את אשת אביו משמע אשת אביו שהיא אמו וכו' כל האי פסוקא לדרשא אתא בפ"ד מיתות ור' יהודה קתני לה כדאיתא התם:

פסקה יג

תבל עשו על שם שתבלו את החטא: ד"א תבל עשו על שם שחותו לא ידענא מאי היא ואיפשר שהוא מלשון חותה כדאמרי' במסכת מכות הא אם הדם שנפשו של אדם חותה ממנו והוא לשון מיאוס וכאן תבל עשו על שם שחותו כלומר לשון נבלה הוא על שם שנמאסו מפני שנעשו דבר מיאוס:

פסקה יד

אשר ישכב את זכר משכבי אשה מגיד ששתי משכבות באשה כדרכה ושלא כדרכה אמר רבי ישמעאל הרי זה בא ללמד ונמצא למד פי' דומה שהאשה באה ללמד על הזכר והיא לא באה ללמד אלא על עצמה שיש בה שתי משכבות שהרי הזכר אין בו שתי משכבות. ויש מי שדורש את הזכר באנדרוגינו' שיהא חייב עליו משני מקומות איזהו זכר שיש בו שתי משכבות הוי אומר זה אנדרוגינוס ולדברי זה למד על עצמו ולימד על חבירו: ואזהרה לנשכב מנין ת"ל לא יהיה קדש בבני ישראל. ואומר וגם קדש היה בארץ עשו כתועבות הגוים מפרש בירושלמי יליף קדש מקדש ותועבה מתועבה פי' ילפינן לא יהיה קדש מוגם קדש היה בארץ מה להלן שכיבת זכר אף כאן שכיבת זכר. וההוא גופיה מנא לן דיליף האי כתועבות הגוים מואת זכר לא תשכב וכו' תועבה הוא: ולהכי איצטריך האי ואומר: ר' עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר ואת זכר וכו' קרי ביה לא תשכב. ר' חנינא בן אידי אומר משכב זכור והבהמה היו בכלל כל העריות והרי הוציאן וכו' פי' בכלל העריות היו וקראן תועבה בכלל דכתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות והוציאן מכללן וקראן תועבה בפני עצמן: משכב זכר נקרא תועבה ובבהמה נאמר בה תבל הוא מלשון נבלה והוא שוה לתועבה הרי שקראם תועבה בפני עצמם כע"ז שנקראת תועבה בפני עצמה לומר לך מה ע"ז מיוחדת שחייבין על זדונה כרת וכו'. ועליה גלו הכנענים כדכתיב החרם תחרים אותם לא תכרות להם ברית וכו' לא תתחתן בם כי יסיר את בנך מאחרי ועבדו אלהים אחרים. אף כל ערוה שחייבין על זדונה (מכות) [כרת] וכו' פי' אף משכב זכור והבהמה שייחד להם שם תועבה בפני עצמן. עליהם גלו כנענים ולא ללמד על עצמן בלבד יצאו אלא ללמד על הכלל כולו יצאו שבשביל כל העריות הללו גלו כמו כן. ואעפ"י שכל העריות נקראים תועבות בכלל לא היינו למדים אותם מע"ז אלא אם כן ייחד לשני אלו שם תועבה בפני עצמן דכיון דהנך קרא יתירא הוא על כרחך כדי ללמוד אותם מע"ז: והשתא דידעינן בהכי תרתי גמרינן בכולהו עריות על דרך מדה זו שהיא אחת מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא:

פסקה טו

ללמד שאינו חייב אלא על הנשואין פי' אלא אם כן נשא אחת מהן ואח"כ בא על חברתה אבל אם בא על שתיהן בזנות או שבא על אחת מהן בזנות ואחר כך נשא את חברתה אין השניה נאסרת עליו בזנות הראשונה. נושא אדם אנוסת אביו וכו' דכתיב ואיש אשר ישכב את אשת אביו אשת הוא דאסר רחמנא ר' יהודה אוסר באנוסת אביו וכו' דכתיב לא. יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו כנף שראה אביו לא יגלה:

פסקה טז

אשה ואמה אין לי אלא אמה בתה ובת בתה ובת בנה מנין נאמר כאן זמה וכו' הא שקלי וטרו בה בפ' אלו הן הנשרפין וכו' [עה.] כדאיתא התם:

פסקה יח

ר' עקיבא אומר אותו ואת שתיהן שאם נשא בתה ובא על אמה חייב וכו' נראה לי דהאי סוגיא כרבא אזלא דאמר חמות לאחר מיתה איכא בינייהו דרבי ישמעאל סבר אפילו אין בעולם אלא אחת מהן שכבר מתה אשתו ובא על חמותו חייב ור' עקיבא סבר דפטור עד שיהו שתיהן קיימות: והכא נמי ה"ק שאם נשא בתה ובא על אמה כלומר כשהוא נשוי חייב ולהאי פירוש' אם בא על חמותו אחר מיתת אשתו נמי פטור ממיתת ב"ד דהא קתני בהא מילתא דאם נשא בתה ובא על אמה חייב או שמא גירסא אחריתי היא דלא כרבא ודלא כאביי: וקאמר הכא דבת אשתו לא אתיא בגזירה שוה אלא היא גופה כתיבא הכא דאותו ואת שתיהן ודאי על אשתו לא קאמר אלא בת אשתו קאמר כלומר איפשר ששתיהן בשריפה שאם נשא אמה ובא על בתה הרי בתה נשרפת ואם נשא בתה ובא על אמה דהיינו חמותו הרי חמותו נשרפת: והך גירסא לא שמיע להו לאביי ורבא: אי נמי שמיע להו והאי תנא אחרינא הוא ואליבא דאידך תנא קא מפרשי למלתיהו: עונש שמענו אזהרה מנין ת"ל ערות אשה ובתה וכו' השתא קא מפרש מאי קאמר לעיל נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה דילפינן עונש מאזהרה ואזהרה מעונש וקאמר הכא אזהרה זו היכן נאמרה וזמה זו היכן נכתב באזהרה ת"ל ערות אשה וכו':

פרק י

פסקה א

אשר יתן שכבתו בבהמה וכו' כדאיתא התם בפ' ארבע מיתות [נד:]:

פסקה ו

והלא דברים ק"ו ואם כך חס הקב"ה על כבוד הרשעים וכו' פי' אעפ"י שצוה עליהם הקב"ה לאבדם מן העולם כדאיתא לקמן:

פסקה ז

רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא וכו' כנגד רשעים אפי' הכי כיון שאבדו וקבלו את הדין הראוי להם אין הב"ה חפץ בגנותם:

פרק יא

פסקה א

אשר ישכב את אשה דוה אין דוה אלא נדה שנאמר והדוה בנדתה. ולאיש אשר ישכב עם טמאה מכל מקום פי' סופיה דהאי קרא הוא וקא דריש ליה הכא כלומר כיון דדוה

נדה משמע אם כן אשכחן עונש דנדה עונש דזבה ועונש דשומרת יום כנגד יום היכא אשכחן וקא מייתי ליה מסוף דההוא קרא דכתיב והדוה בנדתה והזב את זובו לזכר ולנקבה ולאיש אשר ישכב עם טמאה: את בועלה מה שאין כן בהנך:

פסקה ב

ולא ראי אחות אב ואחות אם כראי נדה דהנך איסורן משום ערוה מה שאין כן בנדה: הצד השוה שבהן שהן עריות שחייבין על זדונם כרת וביבמות פרק הבא על יבמתו [נד.] פריך על הצד השוה הזה מה להנך שכן איסור הבא מאליו מה שאין כן באיסורין הבאים מחמת אישות ואתיא ליה מדר' יונה דתני הוקשו כל העריות לנדה וכו'. ואיפשר דהאי לא חמירא ליה איסור הבא מאליו ומשום הכי לא פריך:

פסקה ד

ת"ל ערות אחות אביך ואחות אמך לא תגלה בין מן האב בין מן האם חייב פי' דקרא יתירא הוא שכבר נכתבו בפ' לאוין וחזר וכתב אזהרתן בפ' עונשין: כי את שארו הערה לענין שאמרנו פי' ללמד על הערוה לכל העריות:

פסקה ח

אשר יקח את אשת אחיו באשת אחיו מאביו הכתוב מדבר והדר קא דריש ליה להאי קרא בענין אחר דאשת אחיו בין מן האב בין מן האם חייב וקא מייתי ליה מקרא יתירא דאזהרה: שני הדרכים הללו סותרות זו את זו וכי האי דרשא בתרייתא איתא ביבמות [נה.] ואיכא למימר דתרי תנאי נינהו: ותו איכא למימר דהך דרשא קמיית' הכי אי לאו קרא יתירא דכתיב גבי אזהרה האי קרא דעונשין הכי משמע דמן האב ולא מן האם מדכתיב ביה נדה היא לא אמרתי אלא באשת אח שהיא כנדה שיש לה היתר ביבום. והשתא דכתיב קרא יתירא גבי אזהרה שמעי' דאשת אחיו בין מן האב בין מן האם ונדה היא דכתב רחמנא גבי אשת אחיו לדרשא אחריתי אתא דדריש ליה ביבמות [נד:] דאמר רב הונא רמז ליבמה שאסורה לייבם בחיי בעלה ותהא עליו בכרת מנין וכו':

פסקה י

ואשה אל אחותה לא תקח לצרור וכו' זה המקרא אין כאן מקומו שהרי לא נכתב בפ' עונשין אלא שחברו כאן עם שאר עריות:

פסקה טז

ואקוץ בם כאדם שקץ מרוב מזונו ורוצה להקיא. שאתם פתחתם תחלה בצניעות. והיא אינה אלא חלקו של שם דכתיב ומלכי צדק מלך שלם והוא שם שהיה מלך בירושלם ומלך ירושלם הוא ראש לכל ארץ ישראל:

פסקה כ

ליטמא לאסור פי' מדכתיב בההוא קרא ובין העוף הטמא לטהור וקימא לן דעוף טמא לית ביה טומאה כלל הילכך האי לטמא לאסור הוא. ובמעילה בפרק קדשי מזבח מפרש ליה בטומאה ואסופיה דקרא קאי: ובכל אשר תרמוש האדמה אשר הבדלתי לכם לטמא ובשרצים המובדלים לטומאה קאמר דשיעור איסורן כשיעור טומאתם מה טומאתן בכעדשה אף איסורן כעדשה ותנאי נינהו:

פסקה כב

ר' אלעזר בן עזריה [אומר] מנין שלא יאמר אדם אי איפשי ללבוש כלאים וכו' אלא איפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי נמצא פורש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים ת"ל להיות לי כלומר לשמי ולא מדעת עצמכם:

אמור

פרשה א

פסקה ה

אמור אל הכהנים: מה אביו שאינו מחולל אף אמו שאינה מחוללת. [אמו שנתחללה] מנין פי' שאחר שנולד ממנה מת אביו שהיה כהן ונשאת לכהן גדול ונתחללה אעפ"י כן יטמא לה.

פסקה יג

לה יטמא על הודאי הוא מטמא ואינו מטמא על הספק פי' על קרוביו ודאי מטמא אבל לא על הספקות כגון ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון שאם היו הם כהנים והוא כהן הוא אינו מטמא להם והם אינם מטמאין לו כדאיתא בפרק נושאין על האנוסה [ק:]: שאין אדם מטמא על אבר מן החי מאביו פי' דכתיב בריש ענייני לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו משמע השתא לשארו גופיה לא יטמא אלא למת אבל לאבר מן החי לא: אבל מטמא הוא על עצם כשעורה מאביו מת לקברה. ר' יהודה אומר אינו מטמא לעצם כשעורה לכתחלה דנפש בעינן אבל חוזר הוא על עצם כשעורה מאביו דלא קפיד רחמנא על נפש אלא על הבא ליטמא לכתחלה אבל אם נטמא כבר ושכח ממנו עצם מותר לחזור עליו ולקברו. ואבר מן החי מן האדם מטמא באהל כאבר מן המת דנפקא לן בספרי או בעצם אדם זה אבר מן החי ואתקש בהאי קרא דחרב חרב למת לטומאת שבעה ולאהל:

פסקה טו

לא יטמא בעל בעמיו מה ת"ל כלומר והלא כבר אמר למעלה שהוא מטמא לאשתו דכתיב כי אם לשארו לפי שנאמר לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו הרי הוא מטמא להם בין כשרין בין פסולין כדאמרינן לעיל אמו מחוללת מנין ושער קרובים נמי לא אשכחן דפליג בהו רחמנא יכול אף לאשתו מטמא לה בין כשרה בין פסולה ת"ל לא יטמא בעל בעמיו כלומר לאשתו מחוללת:

פסקה טז

בעמיו בזמן שעושה מעשה עמיו קרא יתירא קא דריש כלומר דאף לשאר קרובים נמי בזמן שעושים מעשה עמם מטמא להם ולא בזמן שפירשו מדרכי צבור פי' שנשתמדו אפילו לעבירה אחת כגון שהוא משומד לאכול חלב או דם והשתא קא סמיך להחלו לבעמיו להא מילתא דבזמן שהוא משומד לא יטמא לו אך אם חזר בו יטמא לו ולא מצי למימר דבשאר קרובים נמי אם פסולין הם לא יטמא להם שהרי ריבה הכתוב למעלה אפי' לאמו מחוללת: ועוד אם איתא דבכולהו פליג בהו רחמנא למה ליה למכתב לא יטמא בעל בעמיו להחלו אלא ש"מ בבעל הוא דקפיד רחמנא בין אשתו כשרה לאשתו פסולה אבל בשאר קרובים לא. והאי בעמיו לאתויי שאר קרובים בזמן שפירשו מדרכי צבור: בזמן שהוא עמו הרי הוא חולין לאו ממשמעות בעליו קאמר אלא בעמיו להחלו כלומר קרוביו שהם מחללים אותו לא יטמא להם ואימתי הוא נפגם בזמן שפורשים מדרכי צבור אבל אם חזרו בהם אין פוגמין אותו ומטמא להם:

פרק א

פסקה ו

הם המקריבים לא הלוים פי' שאין הלוים מוזהרין על טומאת מת ולא על נשואי פסולות לפי שאינם מקריבין קרבן:

פסקה ז

זונה זו אילונית מפרש ביבמות [סא:] טעמא דר' יהודה דכתיב הזנו ולא יפרוצו כל ביאה שאין בה פרצה מלשון ויפרץ לרוב אינו אלא זנות:

פסקה ח

איזו היא חללה כל שנולדה מאחת מן הפסולות מפרש בקידושין [עז:] איזו היא חללה מפורשת בתורה שאינה צריכה פי' מדברי סופרים זו שנולדה מן הפסולות דכתיב ולא יחלל זרעו בעמה ויש חללה אחרת שאינה מפורשת כל כך וזו היא הנבעלת לפסול לה ונפקא לן מלא יחלל מי שהיה כשר ונתחלל כגון זו:

פסקה י
ואל תוכיח צרה שלא עשה בה מעשה שהרי החולצת שליחותה דידה עבדא דאי לא תימא הכי צרה אמאי מתסרא על החולץ והא לא עבד בה מידי אלא ש"מ הך חולצת שליחות' דצרה עבדא וכיון שלא בנה שוב לא יבנה אשתכח השתא דצרה נמי הרי נעשה בה מעשה:

פסקה יד
ובת איש כהן כי תחל כוליה קרא לדרשא דיליה מייתי ליה בסנהדרין פרק אלו הן הנשרפין:

פסקה יח
את אביה היא מחללת באש תשרף ר' אליעזר אומר את אביה בשריפה ואת חמיה בסקילה בסנהדרין מפיק לה את אביה בסקילה ואת חמיה בשריפה ומאי את אביה ואת חמיה ברשות אביה וברשות חמיה וסבר לה כרבנן דאמרי נשואה יוצאת לשריפה ולא ארוסה דארוסה בת כהן בסקילה היא כישראלית מפני שהסקילה חמורה והיינו ברשות אביה דארוסה היא בסקילה:

פרשה ב

פסקה א
ומצאוהו חוצב פי' חוצב בהר את המחצב פי' מקום שהסיעו ממנו האבן דנשארה גומה ומלאוה דינרי זהב. והלא חתננו היו כלומר ואנו בקיאין בו יותר מכם:

פסקה ב
אשר יוצק על ראשו שמן המשחה אפי' שעה אחת לקמן מרבה דאפילו מרובה בגדים בלא משיחה הרי הוא ככהן גדול לכל דבריו. הילכך האי קרא דהכא או האי קאמר:

פסקה ד
לא יבא ולא יטמא פי' אהל ונגיעה ואע"ג דהכל בכלל טומאה הוא כיון דכתיב גבי כהן גדול לא יבא ולא יטמא מכלל דכהן הדיוט דלא כתיב ביה לא יבא לא מחייב אלא על נגיעה בלבד ומשום הכי אצטריך גזרה שוה. ויש מפרשים חייב בלא יבא וחייב בלא יטמא שלוקה עליו משום שני לאוין בשני שמות:

פסקה ה
הם נכסים והוא נגלה פי' אם עוברים הם במקום שהוא מכוסה עליהם הוא הולך במקום המגולה ולא מפני טומאה אלא מפני שינוי שלא יראה כאבל:

פסקה ז
הוא ולא המלך הוא ולא הנזיר פי' אעפ"י שיש נזר על ראש המלך וכן בנזיר כתיב בו כי נזר אלהיו על ראשו ואע"פי כן מותרין בפסולות הללו: אשה בבתוליה פרט לבוגרת

שכלו בתוליה ר' אלעזר ורבי שמעון מכשירין בבוגרת ומפרש טעמייהו בכתובות פרק אלמנה נזונת [צז:]:

פרק ב

פסקה א

אמר אלמנה מה ת"ל גרושה. ובפרק עשרה יוחסין מפרש להנך קראי בתירוצא אחרינא ומפרש התם על חללה למה נשנית בכהן גדול לומר לך אין חללה אלא מאיסורי כהונה והכא איכא נסחא אחרינא וחלל האי זו היא חללה זו שנולדה מן הפסולות. ונראה לי כי נכתבה נסחא זו בכאן בשיבוש וטעה הכותב מפני שראה אותה למעלה בכהן הדיוט והעתיקה בכאן בכהן גדול: אלא לא יקח ולא יחלל ואין זרעו מן הנדה חולין פי' כהן שבא על הנדה אעפ"י שהוא בכרת לא נעשית זונה באותה ביאה. ואם חזר ובא עליה והוליד ממנה בן אין זה חלל כמו שנולד מן הזונה: אבל אם בא על אחותו או על שאר חייבי כריתות עשאה זונה ואם יבא עליה כהן אחר או שישאנה בנישואין כל זרעו ממנה חללים מפני שנולד מאיסורי כהונה מה שאין כן בנדה דאינה נעשית זונה בביאתה מאי טעמא דהא תפשי בה קדושין דכתיב ותהא נדתה עליו אפילו בשעת נדתה תהא בה הויה. והכי איתא בתמורה בפ' כל האסורין: אמר רב אחד אתנן זכור ואחד אתנן כל העריות אסור חוץ מאתנן אשתו נדה מאי טעמא זונה כתיב ואשתו נדה לאו זונה היא. ויש מפרשי' ואין זרעו מן הנדה חולין דלא מבעיא ממזר דלא הוי אלא חולין [נמי] לא הוי לכהונ' ולא דמי לשאר חייבי כריתות לר' יהושע דאמר אין הולד מהן ממזר אלא פגום הוא לכהונה וכן בגוי ועבד הבא על בת ישראל שאעפ"י שהולד כשר פגום הוא לכהונה דאתי לה בק"ו מאלמנה לכהן גדול וכו' כדאיתא ביבמות פרק החולץ. והיאך נדה נמי אעפ"י שאין הולד ממנה ממזר סד"א נהוי פגום לכהונה קמ"ל שאין זרעו מן הנדה חולין דאפי' פגום לכהונה נמי לא הוי:

פסקה ח

תאמר באשה שמתחללת בכל מקום פירש שאם באו עליה אחד מן הפסולין פסלוה כגון ממזר ועמוני ומואבי מצרי ואדומי דכתיב בה כי תהיה לאיש זר מי שזר אצלה. אי נמי אפילו בנישואי היתר היא מתחללת מן התרומה כגון בת כהן שנשאת לישראל והואיל ומתחללת בכל מקום דין הוא שתחלל פי' מכהן האסור בה: ואם נפשך לומר לא יחל ולא יחלל אף מי שהיה כשר ונתחלל פי' ואי אמרת מעיקרא מהיכא מייתת לה לא בק"ו מזרעה איכא למפרך מה לזרעה שכן יצירתו בעבירה תאמר בהא שאין יצירתה בעבירה הרי הוא אומר לא יחל ולא יחלל וכו':

פסקה ט

בעמיו להביא בת חלל זכר שתהא פסולה מן הכהונה. נראה לי דהכי קאמר להביא בת ישראל זכר שתהא פסולה ולמעט בת חללה מישראל שהיא כשרה לכהונה וקא דריש לה מדכתיב בעמיו דהיינו בת חלל שהיא מתייחסת אחרי שבט אביה אבל בת חללה מישראל אינה בעמיו של כהן גדול שהרי אחר אביה ישראל היא מתייחסת. ובמסכת קדושין פ' עשרה יוחסין [עז.] מייתי להא מלתא בגזרה שוה בעמיו מלא יטמא בעל בעמיו מה להלן זכרים ולא נקבות וכו' ובת חלל זכר שהיא פסולה נפקא לן מלא יחלל זרעו מה הוא מחלל זרעו אף בנו החלל מחלל זרעו. אי נמי מפשטי' דקרא דלא יחלל זרעו קאי נמי אזרעו שלא יחלל הזרע שיהיה לו ועלה קאמר רחמנא כשהזרע שלו מחלל הני מילי בעמיו דהיינו החלל זכר שהוא מחלל זרעו מבת ישראל מפני שהיא מתייחסת אחריו כדאמרן אבל חללה שנשאת לישראל אינה מחללת זרעו ממנו מפני שאין זרעה מתייחסת אחריה ואיכא למימר תנאי נינהו מר מייתי לה מהכא ומר מייתי לה מהכא:

פרשה ג

פסקה ב

נולד בעל מום ממעי אמו מנין פי' כיון דכתיב אשר יהיה בו מום וזה כבר היה בו מעולם. ושמא כיון דתחלת ברייתו הוא כך אין זה מום ת"ל אשר יהיה וכו':

פסקה ד

ומנין אימורי חטאת ואשם וכו' דאי מלחם אימא עולה דכולה כליל דומיא דתמיד אבל אימורין אימא נשתרו בבעל מום ת"ל לא יגש להקריב: קשיא לי הני נמי תיפוק ליה מלחם שהרי אימורין קרויין לחם כדכתי' בספר ויקרא גבי אימורי שלמים לחם אשה ריח ניחוח לה': ודרשי' התם לימד על החלבים שקרויין לחם. מנין ליציקות והבלילות התנופות וההגשו' הקמיצות וההקטרות המליקות והקבלות וההזאות ת"ל לא יגש: נראה לי דקמיצות וההקטרות דקא חשיב בהדייהו שטפא דגמרא הוא דקא קתני להו לעיל מנין הקומץ והלבונה וכו' והקטרה וכו' הרי קמיצות והקטרות. והזאות בהזאה דבן עוף. אי נמי בהזאות דלוג שמן של מצורע: מה לחם מיוחד שהוא עבודה דהיינו הקטרת אימורין כדכתיב לחמי לאשי. אי נמי לחם אשה אף כל שהוא עבודה יצאו היציקות והבלילות והתנופות וההגשות שאינן עבודה שהרי אם לא יצק ולא בלל ולא הניף ולא הגיש כשרה כדאיתא במנחות בפרק הקומץ רבה:

פסקה ו

אין לו אלא בעל מום קבוע בעל מום עובר מנין וכו' חוורור והמים הקבועין וכו' פי' חוורור כמין חברבורות לבנות בשחור שלו שאינן יוצאות ואין הלבן שלו חלק כשאר בני אדם אלא שיש בתוך השחור שלו טיפין טיפין לבנות. ואין זה תבלול האמור במקרא כי תבלול הוא לשון בלבול והוא לבן הפוסק ונכנס בשחור כמו שמפרש במשנת בכורות פ' על אלו מומין [לח.] והתם מפרש בכמה שהם קבועים: פ"א חוורור שנתלבנו עיניו וכהה מאורו לגמרי. וזה עיקר דהכי קא מפרש לה בפרק אלו מומין. אמר רבא הילכך כל מחמת כיהותא מאיש עור: מחסרותא מאיש דק מבלבלותא מתבלול. משניות' מבעיניו. ואמרינן התם דאי כתב רחמנא איש עור משום דלא חזי בהו כלל אבל מחסרותא לא. כתב רחמנא דק:

פסקה ז

חרום שחוטמו שקוע פי' מלשון מצודים וחרמים לבה. והן החפירות שעושים לדגים על חוף הים או על הנהר להפיל בהן את הדגים וכן עושין בעיירות להפיל בהן החיות ומכסין בקשין או בסבכי האילנות כדי שלא יזהרו בהם וכיוצא בו במסכת עירובין חרם שבין שני תחומי שבת פי' חפירה גדולה שנתקבצו המים בתוכ': בלום נפוח והוא לשון לעז שקורין לאדם שהוא נפוח אנבולומונט. ולכך נקראת הריאה בולמון על שם שהיא נפוחה לעולם. ודומה לו בנדרים שמא רגליה נאות מבולמות פי' נפוחות: סולד פי' דומה כמי שהרתיחוהו ברותחין שהוא אדום ונקלף וכיוצא בו במסכת שבת יד סולדת בו:

פסקה ט

שרוע שנשתרבבה יריכו פי' שרוע כמו סרוח והוא משורש וסרח העודף לשון יתר ר"ל שיריכו אחת ארוכה מחבירתה:

פסקה י

שבר רגל פי' כל השוק נקרא רגל אבל פסח אינו אלא עד הרגל לבדו. הקשן והעקלן והקולבן. הקשן הוא מלשון וארכובתיה דא לדא נקשן. והעקלן כמשמעו מעוקל ושניהם שוקיהן עקומות אלא שהקשן שוקיו עקומות כלפי חוץ והכי איתא במשנת מומין אלו: והקולבן כמו כן. או שבר או עקמימות בקלבוסת שלו והוא עצם לקולית הירך ודומה לאילן שקד וחלב שבו הוא נקרא כף הירך והסימן הכדור שבו הוא בראש הכרכשא עומד בין שתי העצמות אחד שבירך זו ואחד שבירך זו. והחלב שתחת זאת הכרכשא קראוהו בספרא חלב שבין הפקוקלות. ובלשון הגמרא תרבא דאקליבוסתא. ובאגדה אמרו וינאץ השקד זו הקלבוסת מפני שהוא עשוי כאילן השקד רחב מלמטה ומלמעלה ודק באמצע

וראש הקולית נכנס בו באמצעו. וקלבוסת לשון מפתח ועל זה נקראו פקוקלות מלשון פקק:

פסקה יב

חלזון נחש ענב מפרש בבכורות [לח.] חלזון זהו נחש והוא בדקה שבעין ויש לה צורת חלזון. ולפעמים שהוא עגול כענבה של אשכול וקא מרבה ליה מאו דק: ואני תמה על המתרגם תבלול חלוז שאינו שוה למדרש חכמים:

פסקה יג

אי זהו תבלול לבן הפוסק בסירה ונכנס בשחור פי' אין זו מחמת מכה ואינו חסר ממאור עיניו שום דבר אלא כך נברא שהלובן שלו נמשך ונכנס לפנים מן הסירה ומגיעה עד תוך השחור הראשון החיצון והשחור הוא בת עין שהוא שחור שבשחור:

פסקה יד

בעיניו להביא את שבעיניו: שתי עיניו למעלה שתי עיניו למטה פי' להביא כל שינוי שבעיניו כגון שתי עיניו למעלה מן המקום הראוי או למטה מן הראוי להם עינו אחת למטה ועינו אחת למעלה עד שהוא רואה את החדר ואת העליה כאחד: שני שמש שישנא להביט בשמש. והזגדוס שאין הזוגות שלו שוין עינו אחת משונה ועינו אחת שוה לשאר בני אדם:

פסקה טו

גרב זה החרס. ילפת זו חזזית מצרית מפרש בבכורות גרב זה שחין יבש בין מבפנים בין מחוץ והוא כחרס האמור בקללות. וגרב האמור בקללות הוא לח מבחוץ ויבש מבפנים והוא ילפת האמור כאן ושניהם מומין אבל גרב שהוא לח מבחוץ ומבפנים אינו מום קבוע לשחוט עליו את הבכור במדינה. ולא לפדות בו את המוקדשין אלא מום עובר הוא: נמרחו אשכיו פי' נמעכו אשכיו: שהרוח בתוכם והם נפוחין:

פרק ג

פסקה ב

כושי שחור. גיחור הוא האדום ביותר לווקן לבן ביותר שדומה לבהק: כפח כמו גבח והוא ארוך ביותר ואיבריו נשמטין עליו:

פסקה ד

אדם שהכשיר בו אותו ואת בנו פי' אהרן ובניו הותרו לעבוד עבודה בבת אחת אבל בהמה אסור לשחוט הזכר ובניו. ומני חנניה היא והכי איתא בבכורות אדם טריפה מותר לעבוד עבודה כגון שנקבו הדקין שלו בתוך בטנו שאינם בגלוי:

פסקה ח
שאילו לא נאמר מן הקדשים יאכל הייתי אומר קדשים שהותרו בזר ולהן פירוש כיון שמצינו שהותרו לזר בקדש במה דקסבר יש מנחה בבמה הואיל והיא באה בזרות וכיון שמצינו היתר לענין זרות גם להם שהן בעלי מומין הותרו. אבל קדשים קלים שלא מצינו היתר לאיסורן הייתי אומר שיאסרו לבעלי מומין:

פסקה יא
יכול לא יכנס לבין האולם ולמזבח לעשות ריקועין ת"ל אך נראה לי מפני שהיתה גפן של זהב עומדת על פתחו של היכל מודלה על גבי כלונסאות. וכל מי שמתנדב עלה של זהב לבדק הבית או גרגיר או אשכול מביא ותולה בה וכשהם מפנין אותה ועושין מן הזהב ריקועי פחים צפוי למזבח הזהב או לבית קדש הקדשים אינם רוצים להוציאם ממקומם כדי שלא להקל בקדושתן ולמזבח. וכך היא מצותן הכהנים נכנסים אם אין שם כהנים לוים נכנסים אם אין שם טהורים נכנסין טמאים אם אין שם תמימים יכנסו בעלי מומין: ברייתא זו חולקת על שתי הברייתות השנויות בעירובין בסופו האחת מכשרת בכהנים ולוים וישראל ובלבד טהורים אבל טמאים כלל כלל [לא]: וזו מכשרת כהנים ולוים אבל לא ישראל ומכשרת בפניהם טמאים וטהורים ובעלי מומין: ודומה לדעת זאת הברייתא כי הלוים טהורים ותמימים קודמין לכהנים טמאים ובעלי מומין כשם שהקדימן למשנה כך הם קודמין למעשה: ונאמר להלן חלול בתרומה דכתיב ומתו בו כי יחללוהו: וחכמים אומרי' אין בעל מום במיתה אלא באזהרה דכתיב ומתו בו ולא בבעל מום:

פסקה יב
והכהנים על ישראל (וישראל) [והבנים] זה על זה שיזהירו זה את זה מלהכנס לשם בעלי מומין לפנים ממחיצתן וישראל לפנים ממחיצתן:

פרשה ד

פסקה א
על קדשי ישראל חייבין משום פגול ונותר וטמא בהדיא כתיב בהאי פרשתא פגול ונותר נמי כדאיתא לקמן דילפינן נותר חלול [חלול] מטומאה והדר אתי פיגול עון עון מנותר:

פסקה ב
מנין שהיא מדבר אף בפסול זמן פי' בפסול נותר נאמר כאן חלול ונאמר להלן חלול פי' בנותר כתיב כי את קדש ה' חלל. ומנא לן דבנותר קא משתעי דילפינן קדש קדש מנותר מה להלן פסול זמן אף כאן נמי פסול זמן לומר שנותר נוהג בכל הקדשים בין בדבר שיש לו מתירין בין בדבר שאין לו מתירין מה שאין כן בפגול ואע"ג דילפינן להו מהדדי מעון עון הכא לא ילפינן להו מהדדי אלא מנותר טומאה גמרינן ליה חלול חלול: ובזבחים

פרק בית שמאי מפיק לישנא הכי ולא יחללו בשני חלולין הכתוב מדבר אחד פסול נותר ואחד פסול טומאה. ותרויהו חדא טכסיסה אינון: ומה כאן הרציה אף להלן הרציה. ויש ספרים שכתוב בהן ומה להלן הרציה אף כאן הרציה ותרויהו חד אורחא אית להו אלא שהראשון הוא יותר מכוון מ"מ פסול נותר למד מפסול טומאה: והנסחא הכתוב' בה ומה להלן הרציה וכו' כך פירושה אחר שלמדנו בחלול זה כאמור כאן בתחלת הפרשה פסול נותר יש בכלל מעתה נלמד הענין הזה מן הענין שלמטה המפורש בטומאה. מה להלן הרציה פי' מה ענין טומאה בענין הרציה שאין חייב עד שיקרבו כל מתיריו בדבר שיש לו מתירין ודבר שאין לו מתירין עד שיוכשר ליקרב דהיינו משקדש בכלי אף לענין נותר כן. ודבר שיש לו מתירין לענין טומאה דבעינן שיקרבו מתיריו נפק' לן בסדר צו את אהרן מוהבשר כל טהור יאכל בשר. בשר הנאכל לטהורים חייבין עליו משום טומאה ושאינו נאכל לטהורים דהיינו קודם זריקת דמים אין חייבין עליו משום טומאה ושאין לו מתירין עד שיקדשו בכלי נפק' לן מאשר יקרב עד שיוכשר ליקרב. וזה הענין אינו אלא בפסולי נותר ופסול טומאה אבל בפיגול אינו כן שאינו נוהג אלא בדבר שיש לו מתירין כגון שלמים שהן מפורשים בו. ואעפ"י שהפיגול למד עון עון מנותר והנותר חלול חלול מטומאה. ובגזרה שוה זו אנו מרבים בו לכל הקדשים אעפ"י כן כיון שאין מפרש בו אלא שלמים בלבד אהני ביה פרטא דשלמים לומר שאין חייבין עליו אלא בדבר שיש לו מתירין כעין שלמים. אבל בנותר וטומאה כיון דשאר קדשים בגופייהו כתיבי. טומאה בהדיא כתיבא בהאי פרשתא. נותר נמי כתיב ביה כי את קדש ה' חלל ונכרתה ואמרינן בסדר צו את אהרן בנין אב לכל שהוא קדש יהו חייבין עליו כרת פי' משום נותר וכיון דבגופייהו כתיבי שאר קדשים אהני גזרה שוה דחלול חלול וכולהו אתו בכללא ואהני פרטא דשלמים בתרויהו למעוטי דם בלחוד לרבנן ולר' שמעון למעוטי נמי דברים שאינם נאכלין כגון הלבונה והעצים והקטרת כדאיתא בצו את אהרן. ומה להלן כרת אף כאן כרת פי' כיון דילפינן נותר מטומאה שהואי נוהג בכל הקדשים אצטריכינן למימר דכי היכי דאיכא כרת בשלמים המפורשים כך יש עליו כרת על שאר הקדשים הלמדין בגזרה שוה. דלא תימא לילף חלול דהכא מחילול דתרומה דכתיב ומתו בו כי יחללוהו ומה להלן מיתה אף כאן מיתה אלא מגופיה דנותר ילפי' ליה מה נותר האמור בשלמים כרת אף נותר של כל הקדשים כרת. רבי יהודה אומר נאמר כאן אני ה' ונאמר למטה אני ה' מה למטה אני ה' מכרת פי' ר' יהודה אתא למימר דהא מילתא לא צריכה למילף בגזרה שוה דחלול חלול אלא מהאי ענייא גופיה גמרינן להו מה למטה לענין טומאה כרת אף למעלה לענין נותר של שאר כל הקדשים כרת:

פסקה ג

והרבה מצות בבנים שאין באבות פירוש מצות הנוהגות בארץ:

פסקה ח

וטומאתו עליו טומאת הגוף יכול אף טומאת בשר יהא חייב נאמר כאן וטומאתו עליו וכו' מה להלן בטומאת הגוף אף כאן בטומאת הגוף: נראה לי שנכתב כאן הלשון כמו שהוא כתוב בסדר צו את אהרן. ואותו הענין למד מזה כי בכאן מפרש יותר שהוא בטומאת הגוף כדמפרש ר' חייא בסמוך כי להלן הזכיר בשר והזכיר נפש וטומאתו עליו מסופק או על הנפש או על הבשר אבל כאן הזכיר איש והזכיר קדשים וטומאתו עליו בידוע כי הוא חוזר על איש ולא על הקדשים שהם לשון רבים ולפיכך אני אומ' כי זאת הגירסת כולה אין עיקרה כאן אלא שנכתבה כאן כדרך שנכתבה שם. שלא לצורך:

פסקה ט

ר' אומר ואכל וטומאתו עליו וכו' בטומאת הגוף וכו' מפרש לה בזבחים פרק בית שמאי [מג:] הואיל ופתח בו הכתוב בלשון נקבה וסיים בלשון נקבה ולשון זכר בא באמצע בטומאת הגוף דבר הכתו' והכי פירוש' כי יאכל וטומאתו עליו שני מקראות הם זה בצד זה בסדר צו את אהרן. הראשון כתיב והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה ולמד העליון מן התחתון שהרי כמו שהתחתון פתח בלשון נקבה דכתיב נפש כי תגע וסיים בלשון נקבה דכתיב ונכרתה הנפש ההיא מעמיה. ולשון זכר באמצע ואכל מבשר זבח השלמים כך העליון פתח בו בלשון נקבה והנפש אשר תאכל בשר וסיים בלשון נקבה ונכרתה הנפש ולשון זכר באמצע וטומאתו עליו וכיון ששניהם סדורים על דרך אחד נלמוד אותם זה מזה מה ואכל שהוא לשון זכר שבאמצע מדבר על גוף האוכל ולא דבר על בשר הנאכל: ר' חייא אומר נאמרו קדשים בלשון רבים נראה לי כי הוא מפרש דברי ת"ק דסביר' ליה דהאי וטומאתו עליו דהכא מדבר בטומאת הגוף מה טעם מפני שנאמרו כאן שהן לשון רבים כו' כדפרישי' לעיל: אחרים אומרים וטומאתו עליו במי שטומאה פורחת ממנו. פירוש אחרים אומרים טעמא מההוא קרא גופיה ולא צריכי למגמר מהכא דאמר קרא וטומאתו עליו כלומר בעוד שטומאתו עליו. משמע שאיפש' לטומאה להיות פורחת ממנו על ידי מקוה וזהו טומאת הגוף אבל טומאת בשר אי איפשר לפרוש ממנה הטומאה משנטמאת בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר:

פרק ד

פסקה א

אוכלין הם ישראל במעשר טבול יום פי' האי אשר יטהר בהערב השמש קאמר כדיליף להו לקמן וקאמר זרע אהרן הוא דלא יאכלו בקדשים הראויין להם עד אשר יערב השמש עליהם אבל ישראל אוכלין במעשר שני הראוי להם אפי' טבולי יום אבל טמאים ממש לא דהא כתיב לא בערתי ממנו בטמא וכתיב בהאי פרשתא ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ במים הא רחץ טהור ומוקמינן לה במעשר שני ביבמות [עד.]: מיהו האי תנא לא משמע ליה האי קרא להאי דרשא ומפיק לה מרישא דעניינא. והאי קרא דכי אם רחץ בשרו במים מוקים לכולה כפשטיה בתרומה וה"ק לא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר ואחר יאכל וכו' אי נמי השתא דנפק' ליה מרישא דעניינא שיש הפרש בין תרומה למעשר האי קרא דכי אם רחץ בשרו נמי מוקמי' ליה במעשר וקרא דבתריה בתרומה וחד בטמאים מחוסרי כפרה. וחד בטמאים שאינן מחוסרי כפרה ובתרויהו ביאת השמש מעכבן אבל כפרה לא מעכבן להו:

פסקה ד

אשר יטמא לו לרבות השעורים פי' שלא תאמר בכל השרץ כתיב עד שיגע בשרץ כולו להכי אמר אשר יטמא לו לרבות אפילו כעדשה ממנו כך היא הנסחא: באדם זה המת טומאתו לרבות זבים וזבות נדות ויולדות. אין לי אלא חומרי פי' ימי זיבתן ימי קולן מנין פי' ימי ספירתן ת"ל לכל טומאתו אשר יטמא לרבות בועל נדה: לו לרבות בולע נבלת עוף טהור. ואעפ"י שאינו נדרש בסדר המקרא נדרש הוא בסדר הטמאות ואין כאן בטומאת אדם זה טמא מת שאינו במקרא אלא במטמא מקדש וקדשיו הוא בסדר ויקרא. ועוד כי טמא מת כבר נאמר למעלה והנוגע בכל טמא נפש:

פסקה ה

נפש אשר תגע בו לרבות המסיטה פי' המגע שוה בכל אלו אבל ההיסט אינו שוה בכולן ובשביל כך תפש הכתוב אשר תגע בו: ולא יאכל מן הקדשים יש לך קדשים שהוא אוכל בהם והנסחה הישנה שבספרים והשנויה בספרים בגמרא דמסכת' ערלה כך היא יש לך קדשים שהוא אוכל בהן פרט לעירוב ולפחות ממאה:

פסקה ו

אין לי אלא אוכלי תרומה באוכלי תרומה מנין אוכלי (חולין) [תרומה] באוכלי חולין וכו' ת"ל מן הקדשים ריבה זו היא הגי' הישנה. ואעפ"י שהיא רחוקה עלי בפירושה הריני מפרשה על פי דרכה. מקרא קמא קא דריש מדקאמר ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ חלק בקדשים שיש לך קדשים שהוא אוכל אעפ"י שלא רחץ ועכשו לא פירש

הקדשים שהוא אוכל אלא פירש שאסור עליו הכתוב לאכלם עד שיטהר ומה הן פרט לערובו ולפחות ממאה וממילא ידעינן את שהוא מותר בהם. פרט לעירובי' פי' פרט לעירוב מעשר שני בחולין אפילו ביתר ממאה חולין מאי טעמא משום דהוי דבר שיש לו מתירין שהרי יכול לפדותו משוה פרוטה ולמעלה והכי איתא בבא מציעא פ' הזהב [נג.] הילכך אם חוץ לירושלם הוא בין טמא בין טהור יכול לפדותו. ואם בירושלם הוא טמא יכול לפדותו. ומ"ה אינו בטל כלל כדי לאכלו בטומאת הגוף. ולפחות ממאה. אתאן לתרומה דכיון דתרומה לא בטלה אלא במאה עדיין קדושת תרומה בעירובה ואסור לאכלה בטומאת הגוף: אין לי אלא אוכלי תרומה באוכלי תרומה פי' סאה תרומה טמאה שנתערבה בפחות ממאה תרומה טהורה בזו אמרה תורה שהאוכל ממנה בטומאת הגוף לוקה ואעפ"י שכבר נתחללה מקדושתה שאינה ראויה אלא לשריפה דגרסינן בסנהדרין פרק אלו הן הנשרפין מנין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו במיתה שנאמר ומתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת ואפילו הכי לוקה עליה מפני שהכל תרומה היא ואין תרומה מבטלה תרומה לפוטרה מאיסור תרומה: ומנין אוכלי תרומה באוכלי חולין פי' סאה תרומה בפחות ממאה חולין אינו אוכל עירובה בטומאת הגוף אעפ"י שרובה חולין וכל שכן סאה חולין בתשעים תרומה: עד כאן זו ואין צריך לומר זו כדפרישית והוא באוכלין: מעתה אתחיל לשאול בתערובת משקין מנין לנו על לוג תרומה שנפל לחולין שאינו שותה בעירובין בטומאת הגוף אעפ"י שרוב רובו חולין. ואין צריך לומר לוג של חולין בתשעים וכל שכן משקה קדש במשקה תרומה ומשקה תרומה במשקה קדש וכ"ש משקה קדש במשקה קדש ת"ל מן הקדשים ריבה פי' ריבה כל אלו לבל יאכל עד אשר יטהר מדלא אמר ולא יאכל מן הקדש הרי ריבה אוכלי תרומה באוכלי [תרומה] שאסור בהם בטומאת הגוף וכ"ש כל אלו שאמרנו:

פסקה ט

ואחר יאכל מן הקדשים יש לך קדשים שאינו אוכל בהם פרט לעירובין וביותר ממאה: גם זה על הדרך שפירשתי בראשון שלא פירש כאן את שאינו אוכל בהם אלא אותם שאוכל בהם שהכתוב מתירן ומה הם פרט לעירובין וליותר ממאה: האי דקאמר הכא פרט משום דנפקי מכלל האסורין והאסורין הן הן שכתבנו למעלה ונתרבו מריבוייא דקרא דלעיל דלא יאכל כי אם רחץ: ומי ניהו תרומה טמאה או קדש טמא שנתערבו בטהורין פחות ממאה שאסור לאכלן מפני טומאת עצמן וקאמר הכא כי אם אחר שרחץ והעריב שמשו מותר לאכול בכל עירובי מעשר: ודוקא שהוא טהור ובירושלים והכא ודאי לא הוה צריך למימר אלא איידי דתנא לעיל עירובין במעשר דאסורי תנא הכא נמי

עירובין במעשר דשרי: ואית דמפרשי בתרויהו דחדא קתני פרט לעירובין ובאי זה עירוב בפחות ממאה וביתר ממאה ובעירוב דתרומה וקדש קא מיירי ולא בעירוב דמעשר: והאי פירושה מסתבר לי טפי מקמא. וביותר ממאה עירובי תרומה טמאה בטהורה ואפילו תרומה טמאה בקדש טהור או קדש בתרומה טהורה ואפילו משקין במשקין בין דתרומה בקדש בין דקדש בתרומה ובין דקדש בקדש. ואף באלו יש שלא היו צריכין לשאול מפני שהיו באים מכלל אותם האמורים לפניהם אלא שתפס בהם הדרך שלמעלה ולא שינה ממנה מ"מ הרי הן שנויין כאן על הסדר יותר מן העליונים ואותם שאינם צריכים כאן מעטים הם כי בתחלה שאל אין לי אלא אוכלי תרומה טמאה במאה דטהורה שמותר הכל לכהנים שהרי אין מבטל בה אלא איסור טומאה בלבד. ומנין אוכלי תרומה טמאה במאה חולין טהורין שיהא עליהן תורת חולין שהרי מבטלין בהן שני איסורין איסור זרות ואיסור טומאה הרי אלו שאלה צריכה: אוכלי חולין טמאים במאה תרומה טהורה זו אינה צריכה שאלה: אוכלי תרומה טמאה במאה אוכלי קדש טהור ואפילו אוכליקדש טמא במאה תרומה טהורה מנין שמותרות לכהנים הרי אלו צריכות מפני שחמורה טומאת קדש מטומאת תרומה. ומנין משקה תרומה טמאה במאה חולין טהורין שיהו מותרין לזרים אעפ"י שמבטלין בהם שני איסורין הרי זו צריכה. משקה חולין טמאין במאה תרומה טהורה זו אינה צריכה. משקה תרומה טמאה במשקה קדש טהור ומשקה קדש טמא במאה תרומה טהורה ומשקה קדש טמא במאה קדש טהור כולן צריכות מפני שחמורה טומאת משקין מטומאת אוכלין כי טומאת משקין בכל שהן ומטמאין זה לזה אפי' הן מאה ואעפ"י כן אם נתערבה במאה טהורין בטלה טומאתן. ומנין לכל אלו שהן מותרין ת"ל מן הקדשים ריבה וכי אמרינן דעירובי קדש מותרין לו לאחר שרחץ והעריב שמשו. ודוקא בטמא שאינו מחוסר כפרה [אבל מחוסר כפרה] לא:

פסקה יא

כי לחם כי לחמו מסלת את החטים כל שהוא רוצה פי' מדקרי ליה לחמו ולא אמר לח' שמע מינה לחמו הראוי לו שאם מפונק הוא ואינו אוכל את חטיו אלא סלת גמור יכול הוא לעשות כן בחטי תרומה ואינו חושש להפסד תרומה. אעפ"י כי המורסן והקמח יאכיל לבהמתו כמו הכרשינין:

פסקה יד

יכול בנבלה הכתוב מדבר פי' שהרי דבר בה הכתוב דכתיב נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה. ובנבלת עוף טהור קא מיירי כדאמרינן יכול על איסור אכילת נבלה ענש הכתוב מיתה ת"ל עליו ולא קאמר עליה ש"מ באכילת קדש קא מיירי:

פסקה טו
ומתו בו ולא במעשר שהרי גם במעשר דבר הכתוב למעלה כדאמרן:

פסקה טז
אם נאמרו הקלות למה (לא) נאמרו החמורות ואם נאמרו חמורות למה נאמרו הקלות. אם נאמרו קלות ולא נאמרו חמורות הייתי אומר על הקלות בלאו ועל החמורות במיתה: מפרש לה בזבחים פ' בית שמאי [מד.] קלות שרץ ומעשר חמורות טומאת מת ותרומה. וה"ק אם נאמרו הקלות כולן ומן החמורות עמהם ומאי ניהו שרץ ומעשר ותרומה ולא נאמרה טומאת מת עמהן הייתי אומר על הקלות בלאו פי' שרץ על מעשר אבל מת אפי' על מעשר במיתה מאי טעמא מדקלות על חמורות במיתה דהיינו שרץ על תרומה חמורות על הקלות נמי במיתה. ומאי ניהו טומאת מת על מעשר לכך נאמרו הטומאות החמורות דאידי ואידי על מעשר בלאו: ואם נאמרו חמורות פי' טומאת מת עם מעשר ותרומה ולא נאמרה טומאת שרץ עמהם הייתי אומר וכו': וכל זר לא יאכל קדש מה קדש האמור להלן קדשי הגבול וכו'. בקדשים לא יאכל וכו' אי זהו דבר ששוה בזרעו של אהרן הוי אומר זה בתרומה וכו' כדאיתא ביבמות פרק הערל:

פרשה ה

פסקה ד
ת"ל ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו פי' הם יאכילו והכי איתא ביבמות [סז]: הם אוכלים ואין הבהמה אוכלת [חסר כאן בכ"י] פי' שאינו רשאי לסוך את המת בשמן של תרומה בין שהוא טמא בין שהוא טהור:

פסקה ט
היא בתרומת הקדשים לא תאכל פירוש במורם מקדש ומאי ניהו חזה ושוק כיון דנשאת לזר או שנבעלה למי שזר אצלה לא תאכל מהם: ודייקינן מינה היא אינה אוכלת אבל אמה אוכלת בשבילה:

פסקה י
כיצד בת ישראל לכהן וכו':

פרשה ו

פסקה א
אם נאמר בתרומה למה נאמר בקדשים ואם נאמר בקדשים למה נאמר בתרומה. פי' הרי למדנו למעלה בתרומה שהבן מאכיל את אמו דכתיב ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו. וכאן למדנו לחזה ושוק שהיא מאכלת אמה ומה הוצרכו שניהם לומר: קדשים הותרו לזר קדשים קלים:

פרק ה

פסקה ד

אין לי אלא זרע כשר זרע פסול מנין פי' אין לי אלא זרע זרעה כשר זרע זרעה פסול מנין כדמפרש ואזיל בזרע זרעה אבל לזרעה פסול לא איצטריך למכתב קרא שלא תחזור ללחם אביה דבלא זרע נמי הא איפסול גופה מתרומה שהרי נבעלה לפסול לה:

פרק ו

פסקה א

והדין הוא ומה במקום שלא עשה ולד מן הראשון וכו' הדא מילתא כולה איתא בפ' יש מותרות [פז.]:

פסקה ד

בשגגה פרט למזיד פי' שאינו מוסיף במזיד. אמר ר' יוסי שמעתי באוכל בשר קדשי קדשים לאחר זריקת דמים שמשלם את הקרן לכהנים פי' לאחר זריקת דמים אין בו מעילה וגבי מעילה כתיב וחטאה בשגגה מקדשי ה' קדשים המיוחדין לה' יש בהם חומש ואשם. אבל בשר קדשים לאחר זריקה אינם מיוחדין לשם הילכך אינו משלם אלא קרן אעפ"י שהוא ממון כהן כתרומה. והכהנים לוקחים בדמיהם שלמים פי' שלא להוציא דמי קדשים לחולין. ונראה לי שאין זה אלא מעלה בעלמא שהרי התשלומין חולין גמורין שהרי שלמים מותרין לזרים ועורותיהן חולין אלא שמע מינה מעלה בעלמא:

פסקה ה

ומנין שאין משלמין מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה ומן ההפקר ולא ממעש' ראשון שניטלה [תרומתו] ולא ממעש' שני והקדש שנפדו לפי שאין הקדש פודה הקדש דברי ר' מאיר וחכמים אומרים משלמין מכולם:

פסקה ו

ומנין שאין משלמין אלא ממין על מינו שנאמר ונתן לכהן את הקדש לפיכך אכל קשואין וכו' דברי ר' עקיבא ר' אליעזר אומר משלמין ממין על שאינו מינו. הא מילתא מיפרש' לה במשנת תרומות פי' ממקום שר' אליעזר מקל ר' עקיבה מחמיר שנאמר ונתן לכהן את הקדש כל שהוא ראוי לעשות קדש דברי ר' אליעזר ר' עקיבא אומר ונתן לכהן את הקדש מה שאכל מהקדש: מתחזי ליה דר' עקיבא ור' אליעזר לא פליגי אלא במין על שאינו מינו. אבל באוכל קישואין של ערבי שביעית ורוצה לשלם קשואין של שביעית דברי הכל אינן תשלומין שהרי אף לר' אליעזר בעינן דבר שיהא ראוי ליעשות קדש ופירות שביעית אינן ראויין ליעשות תרומה על פירות אחרים. והאי דקאמר הכא על מילתיה דר' עקיבא כפיכך אכל קישואין וכו' לאו למימרא דר' אליעזר פליג עלה למימר שישלם

לו שביעית אלא כיון דאמר קרא ונתן לכהן את הקדש וסבר ר' עקיבא הקדש שאכל אבל מין על שאינו מינו לא. לפיכך אכל קישואין של ערב שביעית ימתין לקישואין של מוצאי שביעית שהרי כבר כלו קישואין של ערב שביעית ואינו יכול לשלם לו מהם. וממין אחר נמי אי איפשר לו לשלם לפיכך ימתין לקישואין של מוצאי שביעית. ואמר ר' אליעזר אינו צריך להמתין עד מוצאי שביעית כלל אלא ישלם לו בערב שביעית ממין אחר זהו מחלוקת של ר' אליעזר ור' עקיבא. אבל בין ר' מאיר ורבנן איכא הנך קמייתא דר' מאיר סבר לקט שכחה ופיאה הרי הוא כפירות שביעית. ובין לר' אליעזר ובין לר' עקיבא בעינן שיהיה מדבר חייוב ומעשר ראשון שנטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו אעפ"י שהיו דבר חיוב כיון דתחלתן קדש אין קדש פודה קדש דבעינן ונתן לכהן את הקדש מי שעל ידי נתינה יהיה קדש יצאו אלו שכבר היו קדש קודם נתינה ואעפ"י שכבר נפדו ורבנן סברי לקט שכחה ופיאה והפקר לא דמו לפירות שביעית וראויין ליעשות קדש קרינא בהו הואיל דהיתה להן זיקת תרומה ומעשר קודם הפקרן. ומעשר ראשון שנטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו נמי אע"ג דמעיקרא קדש הוו השתא מיהא חולין גמורין נינהו: והכי מפרש לה בגמרא ירושלמי דתרומות לדעת רבנן והאי דלא פריש טעמא לר' מאיר מעיקרא משום דסמוך ליה על טעמא דר' אלעזר דקא מפיק טעמייהו מהאי קרא ונטר ליה עוד עד סיפא דמילתא והדר מפרש טעמייהו דכולהו:

פסקה ז

יכול תהא הפרשתו מקדשתו לחייב עליו קרן וחומש כדאיתא במשנת תרומות ונפקא להו טעמא מהאי קרא ונתן לכהן את הקדש כפשטיה דקרא מה שיתן יהיה קדש וקא בעי השתא יכול הפרשת התשלומין יהיו קדושים שאם אכלה זר יהיה משלם עליהם קרן וחומש ת"ל ונתן לכהן את הקדש משעת נתינה יהיה קדש ולא משעת הפרשה דברי ר' ר' אלעזר בר שמעון אומר אף הפרשתו מקדשתו מאי טעמא את הקדש כתיב שהיה כבר קודם נתינה. ומאן דמפרש לה מילתא על תרומה עצמה דעלה קאמר ר' שלא תהא הפרשתה מקדשתה לחייב עליה קרן וחומש עד שיתננה לכהן טועה הוא שהרי מפורש במשנת תרומות פרק ו' שמשלם עליה קרן וחומש עד שלא זכה בה כהן: ולקמן נמי קא בעינן יכול יהו חייבין חומש על תרומה שבטבל ת"ל את אשר ירימו לה' על המורם חייבין ואין חייבין על תרומה שבטבל. ש"מ דעל המורם מיהת חייבין אעפ"י שלא זכה בהן שלא נתמעטה אלא תרומה שבטבל:

פסקה ח

להביא את הסך ואת השותה מפרש לה בגמרא להביא את הסך כשותה דשותה גופיה לא אצטריך לרבויי דשתיה בכלל אכילה:

פסקה י

והשיאו אותם עון אשמה מלמד שאף על הטבל חייבין מיתה קרא יתירה קא דריש דכיון דכתיב ולא יחללו את קדשי וכו' וילפינן חלול חלול מטמא שאכל את התרומה שהוא במיתה למה ליה למכתב והשיאו אותם עון אשמה אלא ודאי להביא את הטבל עצמו שהתרומה באה ממנו שהוא בעון אשמה האמור בתרומה ומאי ניהו מיתה דאתי חלול כדאמרן: ובמסכת סנהדרין נפק' לן טבל שהוא במיתה מדכתיב את אשר ירימו לה' בעתידין ליתרם הכתוב מדבר ויליף חלול מתרומה. באכלם את קדשיהם פרט לזורע ולמטמא פי' קא דריש באכלם וקא דריש קדשיהם קדשיהם הם ולא גידוליהן שהזורע את התרומה ואת הטבל גידוליהן חולין וזר האוכל מהם פטור ואפילו אכלם בטומאה אלא שאסורין לזרים כדאיתא במשנת תרומות וקא דריש נמי באכלם על אכילתם בטומאה יש נשיאות עון מיתה אבל הטמא אין בו עון מיתה ואע"ג דכתיב לעיל נבלה וטריפה לא יאכל לטמאה בה ושמרו את משמרתי ולא ישאו עליו חטא וכו' שהרי הזהירן הכתוב על שמירת התרומה שלא תטמא ואעפ"י שנזהרו על שמירתה לא חייב מיתה אלא עלאכילתה אבל לא על טומאתה. ואי קשיא לך הא אוקימנא להאי קרא בטבל וטומאת תרומה מאי עבידתה הכא. הא לא קשיא דבתרומה קא עסיק ואתי דהא כתיב לעיל מיניה ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה'. והכא נמי כתיב באכלם את קדשיהם ותרומה ודאי הוא דאיקרי קדש:

פרשה ז

פסקה ב

אם כן למה נאמר לה' לעולה פרט לנזירות דברי ר' יוסי הגלילי פי' שאין הגוים נודרין נזירות ואעפ"י שהוא נדר ונדבה. אמר לו ר' עקיבא אפילו אתה מרבה כל היום כולו אין כאן אלא עולה בלבד מפרש לה במנחות פרק ואלו מנחות ה"ק אפילו הוא מביא שלמים יהיו עולות: ואיכא נסחי דכתיב בהו דברי ר' עקיבא אמר לו ר' יוסי הגלילי מיהו האי נסחא דכתיבנא איתא במנחות: לרצונכם אין כופין את הצבור על כרחם פי' שאם לא רצו להביא לתרומת הלשכה כדי ליקח ממנה קרבנות צבור אין כופין אותם על כרחן אלא כופין אותם עד שיאמרו רוצים אנו שהרי חייבין הם להביאם: ותנן בשקלים פרק קמא בט"ו באדר שולחנות יושבות במדינה בעשרים וחמשה ישבו במקדש משישבו במקדש התחילו למשכן את מי ממשכנין לוים וישראל גרים ועבדים משוחררין. ותנן בערכין חייבי עולות ושלמים ממשכנין אותם אלמא כשם שכופין את היחיד כך כופין את הצבור. מיהו בתרוייהו קרבן לא קרב עד שיאמר רוצה אני. והא דאצטריך הכא

למימר בצבור סד"א כיון דרחמנא רמא חייובא עלייהו ולא בנדר ונדבה בדידהו תליא מילתא נכפינהו בעל כרחן ואע"ג דלא אמרו רוצים אנו קמ"ל:

פסקה ה

המקדיש בעל מום למזבח עובר משום חמשה שמות וכו' כולן כתובין בפרשה: מלמד שאין מרצין פירוש אין דם בעל מום מרצה כלל שאפי' עלה למזבח ירד והכי איתא בזבחים [פד.]:

פסקה ח

אין לי אלא שלמים מנין לרבות עולה וכו' פי' לתמימות: נפל מן הגג ונשבר יכול יהא עובר עליו פי' מפני שהניחו על הגג דאיבעי ליה לאסוקי אדעתי' דילמא נפיל: ת"ל ל"א ירצ"ה כל מום לא יהיה בו אל תתן בו מום קרי ביה לא יהויה בו מום דיש אם למסורת ומדלא כתיב ויהיה בשני יודי"ן שמע מינה למדרש ביה נמי יהויה הוא דכתב רחמנא הכי:

פסקה י

בכור שאחזו דם אין מקיזין לו דם אפי' מת דברי ר' יהודה פי' קסבר ר' יהודה מטיל [מום] בבעל מום חייב והאי בכור שאחזו דם אע"ג דבעל מום הוא שהרי אם לא יקיז אותו עתה ימות אעפ"י כן אסור להקיז אותו במקום שיש בו מום קבוע. וחכמים אומרי' יקיז ובלבד שלא יעשה בו מום. חכמים דהכא היינו ר' מאיר דבריית' דבכורות דסביר' ליה דאסור להטיל מום בבעל מום מיהו לא גזרו במקום שאינו עושה בו מום אטו מקום שעושה בו מום ואם עשה בו מום הרי זה לא ישחט עליו דקסבור דבר שאין מתכוין אסור. ואעפ"י שעשה שלא בכוונה אסור לשוחטו עליו כמי שעשה בכוונה. ר' שמעון אומר יקיז אעפ"י שעושה בו מום. קסבר דבר שאין מתכוין מותר לכתחלה. ואעפ"י שיקיזנו במקום שעושה בו מום לא פסיק רישיה ולא ימות הוא דאיפשר דבההיא הקזה לא נפיל ביה מום קבוע כגון שלא יפתח בו אלא מעט ואינו חושש שמא ישנה ויפתח בו יותר מדאי שלא בכוונת מום. וקאמר בברייתא דבכורות דמותר נמי לישחוט על אותו מום דלא קנסינן ליה על השגגה. ובברייתא דבכורות איכא רבנן אחריני דפליגי אדר' מאיר ואדר' שמעון ואמרי יקיז ואף על פי שעושה בו מום: ואם עשה בו מום לא ישחט עליו קא סברי רבנן מטיל מום בבעל מום מותר הילכך יקיז אותו ויעשה בו מום לכתחלה. מיהו אסור לישחוט עליו בהקזה זו או אם הטיל בו מום בכוונה שאם נתרפא מחולי הדם והוא שוחטו מפני מום ההקזה נמצא מטיל בו מום בידים ושוחטו עליו:

פסקה יב

חרוץ כמו חריצין ונעיצין שנראה מקומו חסר: ריס לשון עין ר"ל השפה החיצונה של עין והוא מקום שקורין פישטאנייא"ש בלע"ז. חיטיו החיצונות שנפגמו ושנגממו פי' הערוך

חיטיו שיניו: ותמיה לי טובא אמאי לא אמר שיניו. ומאי שנא הכא דקרי ליה חיטיו. ועוד דגבי מומי אדם תנן ושנטלו שיניו פסול מפני מראית העין נראה מפני מראית העין הוא דפסול אבל מומא לא הוי: ואיכא מאן דאמר דחיטיו היינו חניכיו והן מקום השינים ומפני שהן דומין לחיטין קורא אותם חיטיו ואותן החנכים אם נפגמו או נגממו פי' שהשוו לשאר הבשר לפי שהחנכים גבוהים על שאר הבשר שבסביבותיהן. ואם השוו לבשר מפני חסרון הרי זה מום: נגממו מלשון גומא אלא שתפשו חכמים בלשון זה לדבר שחסור גבהותו או יתרותו והשווה למה שבסביבותיו נקרא גמום כמו שאמרו מצא בהמה שפיה גמום פירוש חתוך עד שאינו ניכר אם היו לה שינים למעלה או לא: וכן אמרו בגיד הנשה גוממו עם השופי פי' שוה כשופי ואינו נכנס בשופי: וקשיא לי בין להאי פירוש' בין להההוא פירוש' דלעיל מאי דאמרי' בבכורות פרק מומין אלו קלוט וחטים דליתנהו באדם ובבהמה לא פסלי ואם שינים הוא חנכים אמאי ליתנהו באדם הא חזינן דאיתנהו: וקרוב אני לומר כי חטים הללו הם המוסגים שיש לבהמה בין שינים החיצונות לפנימיות שהן דומין לחטים ממש ודוגמתן כעין שינים והתיומת הנזכרת בכאן והשנויה בבכורות לא על השן היא שנויה אלא על דבוק השפתים מקום ששם כלה חיתוך השפתים והם דבוקות זו בזו והיא הנקראת תיימת. ועוד מקום אותו הדבוק נקראו חיצונות מפני שכשפותח את פיו מיד הן נראות. הילכך אפילו נפגמו או נגממו הוי מום שבגלוי אבל מאותו הדבוק ולפנים אינו נראה אלא בזמן דהוא כעי ושהוא פעי נמי כי נעקרו הוא דמתחזי אבל נפגמו או נגממו לא מתחזי ומשום הכי הפנימיות אם נעקרו הוא מום ואי לא לא הוי מום: ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר אין בודקין מן התיימות ולפנים אף לא את התיימת פי' אף לא בפגימה ולא בעיקרה אע"ג דכי פעי מתחזי והכי איתא בבכורות ועל זה הדרך ודאי לא נמצאו חיטים באדם:

פסקה יג

יבלת כדרג"א בלע"ז והוא לשון גובה ובלשון ערבי אל גובל: גרב זה החרס: ילפת זו חזזית המצרית. כבר פירשתי למעלה כי החרס האמור בשחין מצרים והוא יבש בין מבפנים בין מבחוץ. וילפת הוא גרב הנאמר במצרים לח מבחוץ ויבש מבפנים. אלא שהגרב הוא יותר נמאס מן החזזית ואעפ"י שזה לח וזה יבש לפי שהגרב הוא שחין גדול ורחב כדינרי זהב ודומה לה החזזית שהיא דקה כעדשים ואעפ"י שהיא לחה מבחוץ אינה נמאסת כגרב והכי איתא בבכורות:

פרק ז

פסקה ב

אבל אתה מקריב את שעבדה בה עבודה מפרש בסוטה לא שנא עבודת היתר ולא שנא עבודת איסור ולא שנא עבד בהן כשהן חולין ולא שנא משהוקדשו וכולהו מקראי כדאיתא התם פרק בתרא:

פסקה ד

ואשה אלו החלבים אין לי אלא כולם פי' כי לשון אשה משמע כל הראוי לאישים. והוא החלב כולו. מקצתם מנין ת"ל לא תתנו מהם וזהו שאמרנו למעלה שעובר משום בל תקטיר כולו ומשום בל תקטיר מקצתו. ואי קשיא לך וכי האוכל חתיכה גדולה של חלב בבת אחת בהתראה עובר עליה משום בל תאכל כולו ומשום בל תאכל מקצתו ויהא חייב על כל זית וזית. ואי אמרת דבזה אחר זה עסקי' הכא ובשתי התראות אם כן מאי כולו ומאי מקצתו דקאמר במקצתו נמי משכחת לה תרי ותלתא לאוי דהא אי אייתרו ביה על כל זית וזית לקי אכולהו. אלא לעולם בבת אחת ובחדא התראה דקאמר דלקי תרתי משום כולו ומשום מקצתו מה שאין כן בחלב ודם ושאר איסורין. מאי טעמא דחלב ודם בין לזית אחד בין למאה זתים חד לאו הוא דכתיב אבל הכא אע"ג דחד לאו נמי הוא כיון דפרט בהו רחמנא בכולן ממקצתם וכתביה ללאו בי מצעי הוה ליה כמאן דכתיבי בחד תרי לאו. ובתמורה פרק קמא פליגי בה אביי ורבא אי לקי אתרויהו או לאו משום דהוה ליה לאו שבכללות. ואיתותב אביי דסבר אין לוקין:

פסקה ו

שרוע שנשתרבבה יריכו פי' שיריכו האחת ארוכה משל חברתה. נדבה תעשה אותו אלו קדשי בדק הבית וכו' יכול אף על המזבח ת"ל לא ירצה וכו' ר' אומר ממקומו הוא מוכרע שנאמר ולנדר לא ירצה אי זה קדש מרצה וכו' פי' ת"ק הא דריש מדקשיא קרא רישיה אסיפיה רישיה קאמר נדבה תעשה אותו ולנדר והדר אמר לא ירצה. אלא ש"מ רישא בקדשי בדק הבית וסיפיה בקדשי מזבח. ודקא דריש ליה מפשטיה דקרא דסיפא נמי לאו קא פסיל ליה אלא להרצאה דהיינו קדשי מזבח דכתיב ונרצה לו לכפר עליו. והשתא לא ידעינן מאי איכא בין ר' לרבנן אלא משמעות דורשין איכא ביניהו. ולר' מייתר ליה תעשה אותו דהוה ליה למיכתב נדבה ולנדר לא ירצה וממילא ידעינן דלקדשי בדק הבית מותר ולרבנן אותו לחודיה הוא דמייתר דהוה ליה למכתב נדבה תעשה ולנדר לא ירצה. ותרויהו קא דרשי להאי אותו למעוטי תמימים לבדק הבית שאם הקדישן לבדק הבית שעובר בעשה כדמפרש ואזיל. ובתמורה פ"ק מפיק לה להא דרבי בלישנא אחרינא. ר' אומר לא ירצה בהרצאת גופו הכתוב מדבר וקא פריך התם ת"ק נמי בהרצאת גופו אמר

אלא לאו דמי נסכים איכא בינייהו דת"ק סבר אפי' הקדישו לדמי נסכים נמי מיחייב ור' סבר להרצאת גופו הוא דלקי אבל לדמי נסכים לא לקי. אבל האי לישנא דהכא לא מסתגי בהאי פירושא:

פסקה ח

מנין אף לא תעשה ת"ל וידבר ה' אל משה לאמור מפרש בתמורה לאמר לא אמר אי נמי לא יומרו הדברים. והשתא לדעת ר' יהודה כל פרשה האמורה בתורה שיש בתחלתה לאמר ובתוכה לאו הבא מכלל עשה הרי הוא לוקה עליו כלאו גמור:

פסקה ט

כלן בביצים דברי ר' יהודה מפרש בבכורות כלן אף בביצים והוי מומין שבגלוי מעוך וכתות משום דכווצן נתוק וכרות משום דתליין. ר' יוסי אומר מעוך וכתות אף בביצים דליתנהו נתוק וכרות בגיד ולא בביצים דהא איתנהו. ובבכורות פרק על אלו מומין בברייתא פליג עלייהו ר' אליעזר בן יעקב ואמר כלן בגיד ולא בביצים מאי טעמא דבבריא נמי זמנין דתליין או דכווצן הילכך לא הוי מום שבגלוי:

פסקה יא

אין לי אלא שלא יקריבו מנין שלא יעשו פי' אמעוך וכתות ונתוק וכרות קאי דהוי סירוס. אין לי אלא תמימים פי' דשמא כדי שלא יפסול אותם מקרבן הוא דקפיד רחמנא אבל על בעלי מומין לא קפיד ת"ל לא תעשו כלומר סתמא כתיב ולא יעשה. בחוצה לארץ מנין ת"ל לא תעשו בכל מקום שאתם מדלא כתיב לא יעשה אי נמי ובארצכם לא ולישתוק ת"ל ובארצכם בארצכם בכם דברי ר' חכינאי מדלא כתיב ובארץ לא תעשו:

פסקה יב

ומנין שהנקבות בסירוס ת"ל כי משחתם בהם ר' יהודה אומר אין הנקבות בסירוס האי סירוס דקאמר ת"ק סירוס בידים הוא שלא יחתוך האם שלה כדי שלא תלד אבל גרמא כגון על ידי מאכל או על ידי משקה שמצמקת האם שלה ואינה יולדת דבר זה אף באשה מותרת שאינה מצווה על פריה ורביה. ובזכר בין סרוס בידים בין דממילא אסור בין באדם בין בבהמה כדאיתא בשבת פרק שמונה שרצים [קי]. והא דאמר ר' יוחנן הרוצה לסרס תרנגולו יטול כרבלתו ויסתרס מאליו. התם לאו סרוס הוא כלל אלא רמות רוחא הוא דנקיט ליה משום דאפגים לא בעי לאתהנויי מנקבה אבל [הכא] מיירי דהוי סירוס אפילו ממילא אסור:

פרשה ח

פסקה ג

נאמר כאן תחת אמו ונאמר להלן תחת השבט מה להלן פרט לטרפה דכתיב כל אשר יעבור פרט לטרפה שאינה עוברת הא כיצד אפילו נתקיימה לו שעה אחת פי' שעת לידה הולד תחת אמו ולא יותר ומכאן ואילך הולד עמה אבל אינו תחתיה. ור' יוסי הגלילי לא פליג מידי על ת"ק. אלא לפרושי קראי מאי שנא דכתיב הכא תחת אמו ובבכור כתיב עם אמו. ולפרושי נמי דתחת אמו אינו כמשמעו דלא בעינן תחתיה ממש כדאיתא במכילת':

פסקה ו

מנין אף להקדש פי' שלא יקדישנו תוך שבעה:

פרק ח

פסקה ב

ואם נפשך לומר הרי הוא אומר אותו ואת בנו מי שבנו כרוך אחריו וכו' מפרש במסכת חולין [עח:] מאי ואם נפשך לומר וכי תימא אותו כתיב זכר משמע וכו':

פסקה ו

סומכוס אומר משום ר' מאיר סופג שמונים מפרש טעמא במסכת חולין פרק אותו ואת בנו [פב.]:

פסקה ט

ביום אחד ר' (מאיר) אומר יום המיוחד וטעון כרוז פי' למד ר' מכאן שהמוכר הבן לאחד והאם לאחד בערב שבת שצריך להודיעם אמה מכרתי לשחוט וזהו כרוז וקא פליג ר' על תנא דבתריה דאמר בארבעה פרקים בלחוד טעונין כרוז דהוא יום המיוחד בשבת:

פסקה י

מכאן אמרו המוכר בהמה לחבירו בארבעה פרקים בשנה וכו' פי' רבנן נמי יום אחד קא דרשי ביה יום המיוחד ומאי ניהו הנך ימים טובים דאמרינן אבל שבתות כיון דתדירי לא קא שחיט עלייהו. ואי אמרת כרוז מנא לן על כרחך האי יום אחד דקאמר להטעינן כרוז קאמר שאם לא בא הכתוב להטעינן כרוז מאי איריא יום המיוחד אפילו כל ימות השנה נמי אסור לשחטה ביום אחד. וא"ת שמא לא אסור הכתוב אפי' לשחוט אלא ביום המיוחד כגון שבתות וימים טובים אבל בשאר ימות השנה מותר. הא לאו מלתא היא דיום אחד סתמא כתיב ואע"ג דדרשינן ביה יום המיוחד מ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו ובכל זמן קאמר הילכך יום אחד דפרט ביה רחמנא למאי הלכתא אלא שמע מינה משום הכרזה קאמר:

פרק ט

פסקה ג

ליתן שמירה ועשיה למצות פי' שמירה היא המשנה וצריך לשנות הלכות המצות כדי שידע היאך יעשה אותם:

פרשה ט

פסקה ב

ולא הספיקו לומר מעוברת [עד] שאירע הדבר פי' שיצא כל אדר שעבר יום תשעה ועשרים של אדר שאין מעברין אותה עוד ועברוה:

פסקה ג

אנוסין שאנס אותם המלך מפני האכסניא שלו. או שוגגין שהן סבורין שיכולין לעבר אותה כל שעה שירצו אפי' שלא לצורך. או מוטעין שטעו בחשבון התקופה שהעיבור תלוי בה כדאיתא בסנהדרין פרק א'. אי נמי שהטעום אחרים והעידו לפניהם על שני הסימנין שמעברין את השנה עליהן כגון על האביב ועל פירות האילן ונמצאו שקרנים אפי' הכי מעוברת:

פסקה ד

עברוה בלילה וכו' נפקא לן בסנהדרין מהאי קרא תקעו בחדש שופר וכו' כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. מה משפט ביום אף עיבור השנה וקידוש החדש ביום. ומהכא נפקא לן דאפילו עברוה אינה מעוברת: ולא משנה לחברתה לא פחות חדש ולא יותר חדש פי' שאם חסרו השנה חדש או הותירו ועשו אותו חדש מי"ד אינה מעוברת פי' לפי שאין זה במועדם אלא חוץ למועדם. ומלפנים ממועדם. ואי אמרת מנא לן דעיקר העיבור אינו אלא חדש ולא יהיו רשאין לפחות מן השנה חדש על ידי הצורך הא מילתא נפקא לן במכילתא מקראי דכתיב שמור את חדש האביב חדש אתה מעבר בשביל אביב ואי אתה מעבר יותר מחדש. ותניא נמי יכול אם בחל אביב ובא יהא פוחת מן השנה ת"ל ושמרת את החקה הזאת במועדה. הא כיצד מוסיף ואי אתה גורע:

פסקה ה

ומנין שמעברין את השנה מפני הצורך פירוש מפני האביב מפני התקופה אינו צריך לומר דהא כתי' שמור את חדש האביב ומפני פירות האילן נמי הא כתיב באספכם את תבואת הארץ: עבר את השנה שיהא חג באסיפת הפירות וכתיב וחג הקציר בכורי מעשיך עשה שיבואו בכורים בחג הקציר דהיינו עצרת ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומם ועדיין לא הגיעו נמי הרי כבר אמרנו למעלה בני ישראל מועדי ה' עשה את המועדות שיעשו אותם כל ישראל. ומפני תקופת תשרי נמי מעברין דכתיב וחג האסיף

תקופת השנה וכו' כדאית' בסנהדרין: אבל מפני הדרכים שהם משובשים בחירום ומפני הגשרים שנתקלקלו ומפני תנורי פסחים שנמוקו וצריכין מתון גדול לעשותן ולייבשן. מנין ת"ל אשר תקראו אותם מכל מקום פי' אשר ריבוייא הוא. ואי קשיא לך מפני הדרכים ומפני הגשרים היינו מפני גליות ישראל שלא הגיעו. ובברייתא השנוייה בסנהדרין חשיב להו כתרתי: איכא למימר דבשיבוש דרכים ובקלקול גשרים אעפ"י שלא נעקרו ממקומן מעברין מפני שהוא דבר של אונס ואינה פשיעה אבל מפני טומאת צבור אין מעברין אותה דכתיב ובחדש הראשון פסח וכו' וקסבר טומאה הותרה בצבור:

פסקה ח

מנין ליום הכפורים שחל להיות בשבת שגג ועשה בו מלאכה שהוא חייב על זה בעצמו ועל זה בעצמו וכו' האי פלוגת' מיפרשה במסכת חולין בפרק גיד הנשה [קא.]:

פרק י

פסקה ד

קדשוהו קודם זמנו או אחר עיבורו יום אחד יכול יהא מקודש וכו' הא דאמרינן אין מקדשין את החדש קודם זמנו פירוש בכ"ט יום דכתיב החדש הזה לכם ראש חדשים. קדשוהו בשעת קידושו. ודאין מוסיפין על החדש יותר מיום אחד נפקא לן במכילתא דכתיב ובחמשה עשר יום לחדש אתה מעבר ואי אתה מעבר יותר מיום אחד ולקמן מפיק לה מאותם. ואפילו אם עברו והוסיפו יותר מיום אחד או שפחתו יום אחד לא עשו ולא כלום דכתיב אותם אלה הם: נראה לי כי היה שיבוש בספרים דהא כתיב הכא אלה הם. ואיפשר שהוא ראוי לומר אותם אלה דבריש עניינא כתיב אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם במועדם:

פסקה ה

יכול כשם שמעברין את השנה לצורך כן יקדשו את החדש לצורך פי' יחסרו אותו לכ"ט יום אפי' שלא על פי הראייה לכתחלה: ת"ל בחדש אחר החדש הם הולכים פי' אשר תקראו אותם במועדם וכו' וסמיך ליה בחדש הראשון וכו'. ובמס' ראש השנה פ"ק מתרץ לה ומפיק טעמא מהחדש הזה ותנאי נינהו. והא דאמרינן דאין מחסרין אותו לצורך דוקא לכתחלה אבל עברוה וחסרוה מה שעשו עשוי אבל קודם זמנו יום אחד דהיינו תשעה ועשרים לא עשו ולא כלום כדאיתא לעיל:

פסקה ו

יכול אם היה צריך שני ימים נותנין לו שני ימים ת"ל אותם יום אחד בלבד פירוש אותם מיעט. ואי אמרת אותם תרי משמע התם אמועדי ה' קאי: ומנין שמחללין את השבת

להעיד עליהם פי' לקדש את החדש בזמנו על פי הראיה כדי שיבאו המועדות בזמנן ת"ל אשר תקראו אותם במועדם. במועדם ואפילו בשבת:

פסקה ז

להודיע להם שנתקיימו. אלו השלוחין שבית דין שולחין בכל המקומות להודיע להם על קידוש החדש:

פרק יא

פסקה א

ואעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר כי דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן אפילו הכי זכר לדבר דכתיב אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב. אלמא מכי ינטו הצללים ערב מיקרי הילכך משש שעות ומחצה ולמעלה שכבר נטו הצללים בין הערבים הוא: יכול אף לילה הראשון רשות ת"ל שבעת ימים תאכל מצות הרי לילה הראשון בכלל שבעה הוא וכל השבעה אי אפשר לומר שיהו חובה שכבר חלק ביניהם הכתוב כדאמרן ששת ימים וכו' אלא למה חזר וכתב לחייב על לילה הראשון: ובפסחים מייתי ליה מעל מצות ומרורים יאכלוה:

פרשה י

פסקה ד

ר' יהודה אומר אם התחיל בה עד שלא הביאה שליש פי' לקצור את השדה לבהמה קוצר ומאכיל לבהמה ולחיה ולעופות. פי' אף לאחר שהביאה שליש ופטור מלקט שכחה ופיאה פירוש דבקצירה תלנהו רחמנא דכתיב ובקוצרכם את קציר ארצכם וכו' וקצירה דשחת לאו קצירה היא. וחייב במעשרות פי' אם נמלך לאחר קצירה ואכל ממנה לאחר שהביאה שליש חייב במעשרות דמעשר לאו בקצירה תלייא מילתא אלא כתב ואת זרע כדכתי' עשר תעשר את כל תבואת זרעך תבואה שזורעין אותה ומצמחת והיינו משהביאה שליש שהיא ראויה לזריעה. אבל אם התחיל בה לאחר שהביאה שליש אסור דקצירה היא וחייב בה בלקט שכחה ופיאה וכל שכן במעשרות. ר' שמעון אומר אף יקצור ויאכיל לבהמה ולחיה ולעופות וכו' אף משהביאה שליש קסבר כל לשחת לאו קצירה היא ופי' לשחת כל תבואה שלא נגמרה וקוצרה נקראת שחת ואפילו אם קוצרה לאדם והכי מוכח במנחות [עא.]: מיהו הכא אינו רשאי לאכול ממנה אדם עד שיביאו עומר ואעפ"י שאינו קציר מידי דהוה אבית שלחין ובית עמקים שאעפ"י שמותר לקצור מהם לפני העומר אסור לאכלם דהא מ"מ לחם נינהו:

פסקה ה

שלשה שמות יש לו עומר שבלים ועומר תנופה פי' זה לא נקרא אלא עומר ובלשון עומר יש שלש משמעות. כי עומר השבלים נקרא עומר דכתיב ושכחת עומר בשדה. וכתיב גם בין העמרים תלקט. וזה עצמו נקרא עומר התנופה ועומר שמו על שם המדה כדכתיב וימדו בעומר. וכתיב עומר לגולגולת. וכתיב והעומר עשירית האיפה הוא. לרצונכם ואין כופין הצבור על כרחם עד שיאמר רוצה אני. וכבר פירשתי למעלה בזה הסדר:

פסקה ח

אבל יכפיל שמנו שיהא נבלל עם הסלת. ת"ל ונסכה יין רביעית ההין כל נסכיו יהיו רביעית ההין אף שמן רביעית והכי איתא במנחות פרק שתי מדות [פט:]:

פסקה י

מה שם הבאת העומר דכתיב מיום הביאכם את עומר התנופה. ר' יהודה אומר חכמים היו עושין פירוש אם קודם קצירת העומר היו עושין היו עוקרין את התבואה שלא על ידי קצירה וטוחנין אותה או עושין ממנה קליות ויש מהן שהיו ממתינין מלקצור שיקצרו את העומר ולאחר קצירת העומר היו באין וקוצרין וטוחנין או עושין קליות כדי שימצאו לאחר הקרבת העומר ויאכלו מיד. דר' מאיר סבר גזרינן דילמא אתי למיכל מיניה קודם הקרבת העומר הילכך כשעושין מהם קמח וקלי שלא כרצון חכמים היו עושין: ור' יהודה סבר לא גזרינן מאי טעמא דהא בדילי מיניה כולי שתא: והכי איתא במנחות ובפסחים אמר ר' יהודה והלא מן התורה הוא אסור שנאמר עד עצם היום הזה קסבר עד ועד בכלל וכתיב עד הביאכם את קרבן אלהיכם. קשו קראי אהדדי אלא לא קשיא כאן שבית המקדש קיים. עד הביאכם בזמן שאין בית המקדש קיים עד עצם ועצם בכלל:

פרק יב

פסקה א

וספרתם לכם כל אחד ואחד פי' דכתיב בלשון רבים תספר לך ספירה שהיא בב"ד פירוש בקידוש חדש ניסן שעל פיהם מתקדש החדש ונקבע יום טוב וממחרת יום טוב מונין:

פסקה ג

יצא שבת בראשית שספירתה בכל אדם ואינה תלויה בקידוש ב"ד שאפילו לא יקדשו ב"ד את החדש ויהיה מעובר בלא שום קידוש החדש יתקדש החג בט"ו בניסן ליום עיבורו ויבא שבת בתוך הפסח שהרי אף בזמן שאין קידוש ב"ד יש מועדות אלא ודאי לא אמרה תורה תספר לך אלא לב"ד שהקידוש תלוי בהם כדי שיודיעו להם באיזה יום יהיה יום ראשון של פסח ולמחרתו ימנו לעומר. ויש מי שמפרש ספירה שהיא תלויה ביד כלומר שיודעים הם לדרוש ממחרת השבת יניפנו הכהן ממחרת י"ט קאמר:

פסקה ה

מצה שאין אתה יכול לאכלה כל שבעה אכלה ששה מן החדש פי' האי דקאמר קרא ששת ימים תאכל מצות דמשמע אבל לא יאכל מצות שבעה ומאי ניהו אלא ודאי מן החדש קאמר רחמנא הא למדת דהאי ממחרת השבת יניפנו הכהן ממחרת יום טוב קאמר דאי ממחרת שבת ממש פעמים שלא יאכלנה מן החדש שלשה ימים. והשתא קא מסיים למילתיה וקאמר דכיון שלמדנו שהעומר היה קרב במוצאי יום טוב ראשון ועל כרחך ממחרת השבת דכתיב גבי ספירת העומר גם הכי ממחרת י"ט קאמר והשתא קא מפרש ואזיל:

פסקה ו

וספרתם לכם יכול יקצור ויביא ואימתי שירצה (יביא) [יספור] ת"ל מיום הביאכם תספרו: הכי איתא להאי גירסא במנחות והכי פירוש' למדנו על הבאת העומר שהיא במוצאי י"ט של פסח מדכתיב ששת ימים תאכל מצות כדאמרן וכיון שהבאה במוצאי י"ט ודאי קצירה אי איפשר לאחר אותה עד מוצאי שבת של פסח לפי שאי אפשר להבאה בלא קצירה. אבל עדיין אני אומר דקצירה והבאה יהיו במוצאי י"ט אבל הספירה תהיה במוצאי שבת כדכתיב וספרתם לכם ממחרת השבת ולא גמרינן האי ממחרת השבת דהכא מהתם. ת"ל מהחל חרמש בקמה תחל לספור: והשתא הוה ליה לאיתויי מיום הביאכם תספרו כדמייתי. ליה לקמן ולא הוה צריך לאהדורי טפי אלא משום דבעא לאגמורי הספירה והקצירה דבלילה הן ואינן ביום בהבאת העומר ומשום הכי איתי להאי קרא ואמר כיון דכתיב מהחל חרמש בקמה תחל לספור למדנו כי מזמן הקצירה תהא הספירה והשתא דאייתי להאי קרא הדר אמר ואי מהחל חרמש תחל לספור לבדו לא למדנו הכל שהייתי אומר הספירה והקצירה יהיו בזמן אחד וההבאה תהא אימתי שירצה ת"ל מיום הביאכם וכו' עד ממחרת השבת השביעית תספרו אלמא מיום ההבאה תהא הספירה וכיון שהספירה מיום הבאה גם הקצירה תהא באותו יום כדכתיב מהחל חרמש וגו' והוה ליה למימר ת"ל ששת ימים תאכל מצות דהא מיניה ילפינן דהבאת העומר ביום טוב הוא כדאיתא בריש עניינא. אלא משום דבעי למגמר מקראי כי ההבאה ביום היא. וקצירה וספירה אינן אלא בלילה אמטו להכי אייתי להאי קרא לומר אעפ"י ששלשתן ביום אחד אינן בשעה אחת. מיהו אב לכולהו ששת ימים תאכל מצות דמיניה ילפינן להבאת העומר שהיה במוצאי יום טוב ולא במוצאי שבת ומהנך קראי אחריני ילפינן דקצירה וספירה נמי מיום הבאה נינהו: והשתא קא שאיל ואזיל כיון דאמרת דמיום אחד נינהו יכול יהו כלן ביום ת"ל שבע שבתות תמימות תהיינה וכו' יכול יהו כולן בלילה ת"ל מיום הביאכם הא כיצד קציר' וספירה בלילה והבאה ביום:

פסקה ט

והקרבת' מנחה חדשה שתהא חדשה לכל המנחות פי' שאין מביאין מנחות מן החדש קודם שתי הלחם של עצרת. אין לי אלא למנחת חטים מפני שהם מן החטים למנחת שעורים כגון מנחת סוטה מנין שלא תבא לשתי הלחם שהרי כבר הרבה מנחת העומר מן החדש שהיא מן השעורין. ואם כן התיר מנחת העומר לכל מנחת שעורים לבא מן החדש ת"ל וכו':

פרק יג

פסקה א

ממושבותיכם אף מן העליה פי' שאינו צריך קצירה לשמה כמו שצריך בעומר ולא עוד אלא שיכול להביא מן הישן ואע"ג דכתיב בשתי הלחם קרבן ראשית בפרשת ויקרא ההוא [למצוה] והכי איתא במנחות [פג:] ופליגי תנאי בהא מילתא כדאיתא התם: תביאו מה שאתה מביא ממקום אחר כזה פי' הרי זה מלמד לתודה כי החמץ שבה בא עשרון לחלה. ובפ' צו את אהרן ילפינן שהן עומר חלות וכנגד חמץ יביא מצה וכו' כדאיתא התם: אי מה אלו שתי עשרונות ולא יותר אף הללו שני עשרונות ולא יותר ת"ל סולת תהיינה הללו שני עשרונות ואין הללו שני עשרונות. לפי הסוגיא שבכאן כך פי' של דבר תהיינה מיעוטא הוא כאילו כתיב יהיו קאמר דהני הוא דהוו שני עשרונות אבל הנך דתודה לא הוו שני עשרונות וכיון דגמרינן דלא הוו שני עשרונות על כרחך עשרה הוו דהא כתיב התם והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה'. וילפינן האי תרומה לה' מתרומה לה' דתרומת מעשר שהוא אחד מעשרה וכיון דנפקי להו משני עשרונות קמו להו אעשרה כי היכי דנהוו עשרון לחלה כי הנך: הנה פירשתי זה הענין לפי הסוגיא שבכאן. אבל במנחות פרק התודה [עז:] ליתא הכי אלא ת"ל תהיינה ולא יותר: ופריך התם מאי תלמודא אמר ר' יצחק בר אבדימי תהיינה כתיב בשני יודין עשרה קפיזי. ואמר רבא עשרונות דבר הכתוב פי' כיון דאמר קרא תביאו לרבות הבאת חמץ הכתובה במקום אחר שתהא כזו: וכתיב תהיינה מלא בשני יודין וחשבון יו"ד עשרה הוו הרי למדנו שהבאת חמץ שבתודה עשרה קפיזי הוו ומאי ניהו קפיזי אמר רבא בעשרונות דבר הכתוב שני עשרונות סולת תהיינה: ומדעתי כי הסוגיא הזו נכונה יותר מזאת הכתובה בספרי לפי שיש להקשות בה מה ראית לרבות עשרונות לתודה והקישה לעשרון לתודה. ואימא הקישא לשני עשרונות ומיעוטי למעוטי חלה מעשרון דאע"ג דבשתי הלחם עשרון לחלה בתודה חלות לעשרון אלא מחוורתא כדאיתא במנחות:

פסקה ב

לחם תנופה שתים שיהו שוות שני עשרונים שיהו שוין פי' שלא ימוד אחד מחוק ואחד גדוש ואח"כ יערב את הכל ויחלוק לשתי חלות בשוה אלא שמדידת שניהם יהיה במחוק: שאור בודה להם מתוכן ומחמצן פי' היה מחמץ אותם במים חמים ומשהה אותם בחמימות המים עד שהן מחמיצות אמר לו ר' יהודה אף היא אינה מן המובחר פי' שאינו מתחמץ יפה אלא מביא את השאור ונותנו לתוך המדה וממלא את המדה פי' מודד עליו את הקמח עד שיתמלא העשרון ואח"כ לשו בבת אחת עם השאור אמר לו אף היא היתה חסרה או יתרה מפרש לה בפרק כל המנחו' [נב:] עבה ונמצאת יתרה רכה ונמצאת חסרה. מפרש בגמרא דתרומות דבני מערבא פ"ב עבה שאור רע שהוא צמק שאילו היתה סולת היתה תפוח ועכשו שהשאור רע והוא צמק את רואה את הצמק כאילו תפוח ונמצאת יתרה פי' מדת העשרון יתרה. רכה שאור יפה שהוא תפוח שאילו לא היה סולת היה צמק ועכשו שהוא שאור יפה והוא תפוח את רואה את התפוח כאילו צמק ונמצאת חסרה פי' מדת העשרון חסרה. קסבר לכמות שהיו משערין ולא לכמות שהוא עכשיו:

פסקה ג

בכורים לה' ר' שמעון אומר נאמר כאן בכורים לה' ונאמר להלן גבי עומר בפרשת ויקרא בכורים לה' מה כאן בשל צבור פי' דהא כתיב ממושבותיכם תביאו ולא נאמר בו לשון יחיד כלל אף להלן אע"ג דכתיב בלשון יחיד ואם תקריב מנחת בכורים לה' אפי' הכי משל צבור אבל אין כל יחיד ויחיד חייב להביא עומר אלא עומר אחד יהיו מביאין משל צבור פירוש העומר האמור אל הכהנים כדכתיב ובקצרכם והבאתם ולהלן של יחיד מדכתיב ביה בלשון יחיד וג"ש דר' שמעון לאו כלום היא: אמרת לאו אם זו ראשית קציר אף להלן בכורים לה' וכו' אמרת לאו ואי איפשר לומר שיהיו מביאין שני עמרים שהרי בעומר האמור כאן נאמר ראשית קצירכם ובעומר האמור להלן נאמר בכורים לה' ואם האחד בכורים היאך איפשר לשני להיות בכורים ובבת אחת לא משכחת להו לתרויהו אלא על כרחך עומר אחד הוא ומשל צבור בלבד מג"ש דאתיא ג"ש ומפקא להו ממשמעות' דכתביה בלשון יחיד. וא"ת למה כתב וכתבו דברים המחוסרים להלן אמרו כאן הכתוב. וכדי שלא תטעה לומר שהן שני בכורים כתב לשם בכורים לה' כדי שתלמוד אותו משתי הלחם שהוא משל צבור וכתבו הכתוב שם אצל שאר המנחות לומר שהיא נקמצת כשאר מנחות יחיד וטעונה שמן ולבונה כמנחת יחיד. וחזר וכתבו כאן בסדר המועדות ללמדך באיזה זמן מביאין אותו. ודברים שחסר להלן אמרן הכתוב כאן כגון

ראשית קציר ותנופת העומר ואיסור חדש וספירת העומר. וכבר הגהתי אותה בפרשת ויקרא פירוש רחב יותר מזה:

פסקה ד

והקרבתם על הלחם חובה ללחם פי' והקרבתם על הלחם שבעת כבשים הם חובה ללחם כלומר מפני חדוש הלחם הם באים אבל אינם אותם של מוספין האמורין בסדר פנחס אלא אותם למוספין כשאר מוספי המועדות. ואלו האמורים כאן מפני חידוש הלחם הם והכי מפרש ואזיל לקמן: והקרבתם על הלחם שבעת כבשים אעפ"י שאין לחם פי' דהא לא כתיב בהו הויה כדכתיב בשתי הלחם ושני כבשי עצרת דכתיב קדש יהיו לה' לכהן. אם כן למה נאמר על הלחם מלמד שלא נתחייבו בכבשים עד שנתחייבו בלחם פירוש דהיינו משבאו לארץ:

פסקה ה

ופר בן בקר אחד ואילים שנים דבר הכתוב בקצרה כלומר אעפ"י שלא פירש בהם העשרונות ולא בלילתן בשמן כמו שפירש בפרשת המוספין אעפ"י כן סדר אחד יש להם אלא שדבר הכתוב בקצרה:

פסקה ז

ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים אמר ר' שמעון למה שני כבשי עצרת מכפרין וכו' בזבחים פרק קמא [ו:] פריך שני כבשי עצרת שלמים נינהו ולא מכפרי ולא מידי אלא אימא שני שעירי עצרת שהן חטאות למה הן באין לכפר על טומאת מקדש וכו' ונראה דכמו שנפל שיבוש בין כבשי לשעירי כך נפל שיבוש לכתוב שם הפסוק ושני הכבשים בני שנה וכו' והיה לו לכתוב תחלת המקרא ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת. אמר ר' שמעון על מה שני שעירי עזים וכו' אלא כדמתרץ להאי מתרץ להאיך: אלא שחסך הכתוב את ישראל פירש הרי זה לשון קצר כלומר חס המקום על חסרונן וחסך לשון חסרון הוא כדאמרינן לקמן מפני החסכון. ובלשון המשנה וחסוכי בגדים במגע ובלישנא דגמרא התם משום חוסכא דנחשא: ופי' זה הלשון האמור כאן כך הוא רב היה בעיני המקום מה שחסר אותם בהבאת קרבנותם ולא רצה להטריחן יותר:

פסקה ח

אלא מניחן זה בצד זה ומניף פי' קסבר ר' על בסמוך והכי איתא במנחות [סב.] אמר ר' עקיבא הדבור שקול מכריע דהאי קדש יהיו לה' לא ידעינן אי על כבשים קא מהדר או על לחם דהא תרויהו כתיבי בההוא קרא: ולא לחם בלא כבשים שאין לי מי יתירנו. קסבר ר' שמעון דכיון שאין הלחם מתקדש אלא בשחיטת קדשים דומיא דלחמי תודה ואיל נזיר כי ליתנהו לכבשים לחם נמי לא אתי. ור' שמעון בן ננס ור' עקיבא סברי כי אמרינן הכי

הני מילי היכי דאיתנהו לכבשים דבעי לאיזדקוקינהו זה לזה בשחיטה הלכך לא מקדשי שתי הלחם אלא בשחיטת הכבשים דלחם גלל כבשים כי היכי דלחם גלל תודה אבל אי ליתנהו לכבשים כגון במדבר לר' שמעון בן ננס וכשבאו לארץ לר' עקיבא מקדשי שתי הלחם בלא כבשים. ור' שמעון בן ננס פליג עליה דר' עקיבא לאחר שבאו לארץ ומתפרש כל פלוגתייהו במנחות פרק התכלת. [מה:] מיהו היכא דאיתנהו לכבשים ולחם דכולי עלמא לא מקדש לחם בשחיטת כבשים כדאיתא בפרק התודה [עח:] דתנן וכן שני כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן לא קדש הלחם הרי שהכבשים מעכבין את הלחם לדברי הכל. והיכא נמי שהוזקקו זה לזה בשחיטה ואבד אחד מהם דברי הכל שמעכבין זה את זה. והויה דידהו לאחר שחיטה כתיבא בהו וכתיבא אתרויהו והכי איתא במנחות פרק התכלת:

פרשה יא

פסקה א

בני ישראל מקרא קודש ואין לגוים מקרא קודש: נראה לי דהא אתא לאשמועינן דאפילו גר ותושב ועבד ואמה התושבים שלא טבלו לשם עבדות מותרין לעשות בהם מלאכה לעצמן כישראל בחול והכי איתא בכרתות: ולמאן דלא סבירא ליה הכי הא מודו כולהו תנאי שהן מותרין במלאכה יותר מישראל והכי פירוש' אע"ג דבראש השנה גוים וישראל נדונין בו סד"א ליהוו נמי גוים בכלל מקרא קודש ותקיעת שופר להכי כתב רחמנא בני ישראל. והכי איתא פירוש כולה פרשת' בר"ה בפרק בתרא:

פסקה י

שיעור שופר כדי שיהא תוקע וכו' מפרש בר"ה כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן והיינו טפח וזהו כדי שיהא תוקע שאם לא יאחזנו היאך יתקע בו:

פרק יד

פסקה א

מקרא קודש יום הכפורים הוא ועניתם את נפשותיכם כי יום כפורים הוא. וכל מלאכה לא תעשו כי יום כפורים הוא פי' כי יום כפורים מקרא קודש יהיה לכם ועניתם את נפשותיכם הרי יום הכפורים חוזר על שניהם על ענוי ומקרא קדש דמשמע שאינו מכפר אלא אם כן עשה בו ענוי ומקרא קדש פירוש ומקרא קדש כגון שהזכיר בו קדושת היום וכבדו בכסות נקיה. ומקרא אחר כתיב וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כפורים הוא וכו' יכול לא יהא מכפר אלא א"כ עשאו מקרא קדש וכו' ולא עשה בו מלאכה ת"ל יום כפורים היא מ"מ: יכול יכפר על שבים ועל שאינו שבים וכו' הנך תרתי קשיין

אהדדי. ומתרץ להו בשבועות פ"ק הא ר' יהודה הא ר' דר' סבירא ליה דיום הכפורים מכפר בין עשה תשובה ובין לא עשה תשובה:

פסקה ד

ומנין שיום הכפורים שהוא אסור באכילה ובשתיה וכו' ת"ל שבת שבתון שבות כלומר שבתון הוא תוספת על כל האסורין האמורין בו וכיון דכתיב בו ענוי בא שבתון להוסיף על ענוי כמו שהוא מוסיף על איסור אכילה בשבתות וימים טובים וכולה פרשתה בפרק בתרא דיומא:

פרשה יב

פסקה א

בחמשה עשר יום לחדש הזה חג הסוכות שבעת ימים מה ת"ל פי' שהרי כבר נאמר למטה אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ וכו' ולפי שאמר הכתוב בסוכות תשבו שבעת ימים ואיני יודע אם שבעה ראשונים או שבעה אחרונים כשהוא אומר בחמשה עשר יום וכו' הרי שבעה ראשונים פי' לפי שנאמר בחדש השביעי תחוגו אותו וסמיך ליה בסוכות תשבו שבעת ימים ואיפשר כי על שבעה אחרונים של חדש היא אומר כי השמונה הראשונים מט"ו ואילך יהיו חג ללולב כמו שמפרש למעלה והשבעה האחרונים של החדש יהיו חג לסוכה לכך נאמר בחמשה עשר יום וכו' הא למדת כי הם שבעה ראשונים ולולב וסוכה חג הוא להם:

פסקה ג

יכול תהא החגיגה וסוכה לגבוה פי' שיעשה סוכה בהר הבית ויקדש אותה לשמים חוץ מן הסוכה שהוא יושב בה דהא כתיב בסוכות תשבו שבעת ימים ת"ל חג הסוכות תעשה לך פירוש לך לעצמך אבל לא לשמים: יכול תהא החגיגה והסוכה להדיוט דהא כתיב חג הסוכות תעשה לך והחגיגה הזאת לא יקדיש אותה לקרבן אלא שיזבח זבח לעצמו ולביתו תלמוד לומר חג הסוכות שבעת ימים לה':

פסקה ה

עצרת היא כל מלאכת עבודה לא תעשו מה ת"ל פי' מה ת"ל שהרי כבר נאמר פעם אחרת למעלה. וא"ת הראשון נאמר ליום הראשון וזה נאמר ליום השמיני היה יכול לכתוב אחד לשניהם. להביא על חולו של מועד וכו' ת"ל היא פי' עצרת היא:

פסקה ט

ת"ל מנחתם ונסכיהם היום מנחתם ונסכיהם למחר פי' מדכתיב קראי יתירי בפ' פנחס ומהתם דרשינן ליה אפילו בלילה שאם עבר יומו ונזדמנו לו נסכים מקדישן ומקריבן אפילו בלילה והכי איתא בתמורה [יד.]:

פרק טו

פסקה ב
אלא זה רגל ראשון שפוגע בו עובר עליו בעשה כדכתיב ובאת שמה. והבאתם שמה וכו' כל זמן שבא מוזהר שיבא נדרו ונדבותיו:

פסקה ה
בית שמאי אומר יכול יחוג אדם ביום טוב ת"ל אך בחמשה עשר יום תחוגו. ובעולת ראיה פליגי אם קריבה בי"ט אם לא כדאיתא במסכת יום טוב פרק ב' [יט.]:

פסקה ו
עברה שנה שתעשה החג באסיפת הפירות והיינו דאמרינן בסנהדרין [יא.] על שלשה סימנין מעברין את השנה על האביב ועל התקופה ועל פירות האילן:

פסקה ז
ולא כל גרנך ולא כל יקבך פי' שכל הפירות יש להן גורן. ויש מהן שיש להן יקב והם אותם פירות שעושין מהן משקה: אי מגרנך ומיקבך יכול אפי' מקצתו פי' אפילו מיעוטו. כרוב אסיפת כל הפירות פי' כרוב אסיפת המינין כיצד אם הם שלשים מיני פירות ונאספו מהן שלש עשרה קודם החג כבר בא החג בזמנו: ונ"ל שאין הולכים אלא אחר המינין המצויין ביישוב ועיקריהם למאכל אדם או למשקה אדם:

פרק טז

פסקה א
ונאמר להלן לקיחה פי' ולקחתם אגודת אזוב:

פסקה ג
ביום ולא בלילה. הראשון ואפי' בשבת. ביום הראשון. אין דוחין את השבת אלא על יום טוב הראשון בלבד: זו היא הגירסא השנויה כאן. ובמסכת סוכה פרק לולב וערבה [מג.] אינה כך אלא ביום ואפי' בשבת. ומתרץ התם לרבנן דפליגי אדר' אליעזר דאמרי מכשירי לולב אין דוחין את השבת דהאי ביום לביום ולא בלילה הוא דאתא. ולא בגבולין אין דוחין את השבת אלא י"ט הראשון בלבד. והאי גירסא מיתרצא טפי מהאיך דמאי משמע ראשון ואפילו בשבת. ואימא לגופיה. וכתב קרא יתירא הוא דהכי כתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים אכתי הוה אמינא שבעה אחרונים מן השמונה חוץ מן הראשון: ועוד אי ראשון מייתר לדרשא למדחי שבת לרבנן דאמרי טלטול בעלמא הוא אבל מכשיריו לא דחו שבת: הא דקשיא לן במסכת סוכה אצטריך קרא למשרי טלטול היכי מיתרצי רבנן אלא מחוורתא כי ההיא גירסא דסוכה: ולא עוד אלא הך גירסא דהכא מגופה משבשת' היא דהוה ליה למכתב ראשון אפילו בשבת הראשון אין דוחה שבת וכו'

ואפילו לגירסא דהתם נראה לי דלא גרסי' בה אין דוחין את השבת וכו' אלא אין דוחה אלא י"ט הראשון בלבד. מאי טעמא דהא מיתרצינן לה אליבא דרבנן דלא אצטריך להו קרא למדחי שבת אלא אין דוחין אפילו י"ט אלא הראשון בלבד ולא משום דחיית מלאכה קאמר אלא על הנטילה עצמה ואגבולין קאי שאינו ניטל בגבולין אלא י"ט הראשון בלבד כדאמרינן לקמן ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ולא בגבולין שבעה ומיעוטא מהכא הוא דנפקא לן מדכתיב הראשון דאי אמקדש קאי או אשבת והלא בשאר ימי החג אינן אלא גזרה שמא יטלנה בידו וכו' אבל איסורא דאורייתא ליכא כלל ואפילו בשבת:

פסקה ז

שתי דליות ואחת שאינה קטומה במסכת סוכה [לד:] במקו' דליות שנינו קטומות ולא ידענא אמאי קרי להו הכא דליות. והתם קא פריך לר' ישמעאל מה נפשך אי בעי שלמים כולהו ליבעי. ומסקנא חזר בו ר' ישמעאל ולא ידעינן אצל מי חזר אי חזר לשלמים כולן כר' עקיבא או אפילו לקטומין כר' טרפון דר' טרפון אומר אפילו שלשתן קטומין וקא פסיק התם הלכה כר' טרפון: וקשיא לי דהא סתם לן תנא כר' עקיבא. וא"ת סתם ואחר כך מחלוקת הוא דהא קתני התם מתניתן ברישא הדס הגזול והיבש פסול נקטם ראשו נפרצו עליו או שהיו ענביו מרובין עליו פסול: והדר תני פלוגתייהו כר' טרפון ור' עקיבא וקיימא לן דכל סתם ואחר כך מחלוקת אין הלכה כסתם. הני מילי היכא דלא חזינן סוגיא דשמעתא כוותיה. אבל הכא שמעתא אליבא דסתמא דקא בעינן עלה בעיי ושקלינן וטרינן אליביה דהא תני עלה כר' חנינא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר ובעי ר' ירמיה עלתה בו תמרה בי"ט מהו: תמיה לי מילתא היכי מדחיא שמעתא כולה: ואיכא מאן דאמר דלא דמי נקטם ראשו לקטומין דהכא דהאי קטומין דהכא דקא שרי ר' טרפון מיירי כשהעלין קטומין במקצתן אבל ראשו של הדס לא נקטם וכיון דראשו לא נקטם אכתי הוא הדר אבל היכא דנקטם ראשו של הדס דברי הכל פסול וטעמא דמסתבר הוא: ובסוף זה הסדר פירשתי בו פירוש יפה לפי שמצאתי בסוכה ירושלמי:

פרק יז

פסקה יב

וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מלמד שהיה משה אומר לישראל הלכות פסח בפסח קרא יתירא קא דריש דלא הוה צריך למימר וידבר משה את מועדי הכא דפשיטא הוא ומאי שנא הכא מכולהו מצות שבתורה. ותו קא דריש ביה נמי בו בלשון שהיה שומע היה אומר להם מדכתיב ביה כי היכי דאיכא ברישׁ עניינא וידבר ה' ותו דרשינן במועדי ה' שכל הפרשיות נאמרו בענין אחד הואיל וכללן בדיבור אחד. ולפי שנאמרו

בפסח דברים שלא נאמרו בכללן כגון הפסוק הראשון שבפרש' פסח אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם ודסמיך ליה בחדש הראשון דדרשינן בהו לעיל בענין קדוש החדש מילי טובא. ובסוף אותה פרשה נמי כתיב והקרבתם אשה לה' וכו' ודרשינן מיניה מנין שאם אין לך בטהרה הבא בטומאה ת"ל והקרבתם אשה לה' יקרבו אישים מכל מקום. ובפרש' החג נמי דכתיבי מילי דלא כתיבי בפסח ובשאר מועדות כגון חג הסוכות תעשה לך וכתיב חג הסוכות שבעת ימים לה' ודרשינן מנייהו שהחגיגה לגבוה וסוכה להדיוט: ובמצה נמי אע"ג דלא כתיב בה חג המצות שבעת ימים לה' ילפינן לה מסוכה דחגיגה לגבוה ומצה להדיוט ולא לגבוה: ותו הא דכתיב בפרשת סוכות עצרת היא כל מלאכת עבודה לא תעשו וקא דרשינן מיניה איסור מלאכה לחולו של מועד וכתיב ביה נמי עולה ומנחה זבח ונסכים וכו' וקא דרשינן מנייהו שתקדים עולה למנחה וכו' וכתיב ביה נמי דבר יום ביומו. ומלבד שבתות ה' ודרשינן בהו דרשי טובא. וכתיב ביה נמי אך בחמשה עשר יום וכו' ודרשינן ביה בי"ט אתה חוגג ואי אתה חוגג בשבת וכתיב נמי וחגותם אותו חג ודרשי' ביה יום אחד אתה חוגג ואי אתה חוגג כל שבעה. כל הנך דרשות אשמועינן הכא דכי היכי דאיתנהו בהאי איתנהו בהאי. ר' יוסי הגלילי אומר מועדי ה' נאמרו שבת בראשית לא נאמרה עמהם בן עזאי אומר מועדי ה' נאמרו ולא נאמרה פרשת נדרים עמהם מפרש לה בפרק יש נוחלין [קכ:] דסד"א הואיל וכתיבא בעניינא דמועדות תבעי קדוש בית דין במועדות כלומר בראשי חדשים שקביעת המועדות תלויה בהם לפיכך אומר מועדי ה' נאמרו וכו' כלומר אף על פי שהקיש כל המועדות זה לזה לענין שאמרנו אבל השבת שלא נקרא מועד לא הוקשה להם כלל: בן עזאי אומר וכו' ולא נאמרה פרשת נדרים עמהם לומר שהפרת נדרים בשלשה הדיוטות דסד"א אל ראשי המטות כתיב לכך אמר וידבר משה את מועדי ה' לומר מועדי ה' צריכין מומחין כמשה. וכתיב בריש מועדות אשר תקראו אתם במועדם דבעי מומחין כמשה אבל הפרת נדרים אפילו בג' הדיוטות סגי וראשי המטות דקאמר רחמנא לומר דאפי' ביחיד מומחה: ואיכא נסחי דכתיב בהו הכי יכול כל הפרשיות נאמרו בענין אחד. ר' יוסי הגלילי אומר מועדי ה' נאמרו וכו': ופירוש זו הנסחא פשוט כי על השבת הוא שואל אם צריכה קדוש ב"ד כדמפרש בבבא בתרא ור' יוסי הגלילי קאמר לה וקא מייתי קרא מועדי ה' לומר שאין השבת בכלל שהרי אינה קרויה מועד. ובן עזאי דורש בו מדרש אחר במיעוט מועדי ה' למעט הפרת נדרים משלשה מומחין ור' דורש בו מדרש אחר לומר שכולן דוחין שבת דילפינן להו מועד מועד מתמיד דכתיב ביה בהדיא עולת שבת

בשבתו על עולת התמיד מכלל דתמיד קרב בשבת. מיהו מההוא לישנא דקא מייתי בפרק יש נוחלין מתחזי דנסחא קמייתא היא העיקר:

פרשה יג

פסקה א

אמר ר' שמעון ביותר צריך לזרז מקום שיש בו חסרון כיס פירוש רובם לא נמצא לשון צו אלא במקום שיש בו חסרון כיס לפי שהם צריכין לזרז יותר. וכולהו מפרש להו בריש ספרי וקאמר התם חוץ ממקום אחד צו את בני ישראל וכו' כי אתם באים אל הארץ כנען וכו' תזרזם לענין חילוק הארץ. שמן זית מזיתו פירוש שיניחנו להתבשל כל צרכו בראש הזית כדי להוציא ממנו כל שמנו בלא כתישה ושליקה ובישול כי העץ גם הוא נקרא זית שנאמר ועד כרם זית: מכאן [אמרו] שלשה זיתים הם וכו' הזית הראשון מגרגרו בראש הזית וזהו המובחר שבכולן מפני שהוא מזיתו אבל השני והשלישי שצריכין להתבשל מעט ולהתגלגל אחר לקיטתו אינם מובחרים כראשון: פירוש מגרגרו מגלגלו כלומר מניחו שם עד שתהא מגולגלת כי ההיא דתנן בע"ז [לט:] זיתי גלוסקא המגולגלין. ובמנחות פרק כל הקרבנות של צבור [פו.] איתא להא מילתא כולה. וקא בעי עלא בגמרא מגרגרו תנן או מגלגלו תנן. ומפרש הצרפתי מגרגרו תנן כלומר מלקט ובורר הגרגרים המבושלים מתוך הקשים או מגנגלו תנן שמניחם להיות מגולגלים ומבושלים כל צרכן בראש הזית אבל אינו ממהר בלקיטתן עד כדי שיהא צריך לברור אותן מתוך הקשין שבהן. ואמרינן עלה תא שמע שמן זית מזיתו מכאן אמרו וכו' ושמעינן מינה מגלגלו תנן כדפרשינן. כונסן לבית הבד וטוחנן בריחים נותנם בסלים והיוצא בסלים זה היה ראשון והכי איתא במנחות: ואיכא נסחי דכתיב בהו הכי נתנם בסלים וטוענן בקורה היוצא מהן וכו' וכמדומה אני שהוא שיבוש דהדר קתני בגוה פורקן וטוענן שניה וכו' ומאחר שכבר טענן בקורה פעם ראשונה כי טענן שניה בלא טחינה מאי נפיק מנייהו אלא מסתברא כדגרסינן במנחות שהראשון הוא יוצא מהן בלא טחן ובלא טעונה והוא היה זך בלא שמרים מפני שהוא יוצא מאליו חזר טען וטען זה היה שלישי נכו' ואילו היו מן הזית הראשון שנתבשל כל צרכו בראש הזית אבל הזית השני מגרגרו בראש פי' הזית השני שהוא פחות מן הראשון הוא שלא נתבשל כל צרכו בראש הזית ושמא אירע לו מפני שנתאחר בשולו עד שעבר זמן לקיטתו. ובעל הזית יודע באותו זית שאם יניחם עוד הזיתים על הגג יפסדו בגשמים או בצנה וממהר ללקטן ומניחן להתגלגל בתלוש השמן היוצא מהן אינו יפה כראשון כי אינו מתוק וזך כמוהו. הזית השלישי כמו כן הוא שלא הגיע לבישולו של שני בזמן לקיטת הזיתים. וצריך להכניסן לבית הבד ולשהותן

עד שיתחממו ויכמשו וזה בישולו והיינו דקאמר טוענו בית הבד עד שילקה עד שיכמוש כמו ששנינו לקתה:

פסקה ד

ור' יהודה אומר לא היה טוחנן ברחים אלא כותשן במכתשת פי' דכתיב כתית ואין לשון כתית אלא כתוש במכתשת כדמתרגמינן כתישא. והכי מפרש טעמא לקמן. אינו נותן את הלחם תוך הסל אלא סביבות הסל. וקורא אל תוך הסל. לחם הוא כל דבר שהוא נכתש ועושה כעיסה הוא נקרא לחם. ובלע"ז קרנייר ודוגמתו במס' ע"ז [תוספתא פ"ח] ישראל העושה עם הגוי בגת הרי זה מעלה את הלחם לגבי תפוח ומוריד את הלחם מעל גבי תפוח. ואעפ"י שהיין צף על גבי ידיו מותר. תפוח הוא הצבור שעושין בגת מן הענבים הדרוכות כדי שלא יתערבו עם השלימות וידרכו השלימות יפה יפה. וקאמר ר' יהודה שלא היו נותנין הזיתים הכתושות לתוך הסל בשמן היוצא ראשון שאף הוא לא היה זך כל צרכו מפני שהשמרים הן מתערבים לתוכו אלא מצרפין אותם סביבות הסל מבחוץ והשמן נכנס מאליו וקודח לתוך הסל וזולפין אותו מתוך הסל בטפיחין והוא היה ראשון. וכשהוא פוסק מלצאת טוענין אותו באבנים והיוצא מהן היה שני. וחוזרין וטוחנין אותן וטוענין אותן והוא היה שלישי. ואיני יודע אם חולק ר' יהודה אף בשלישי אם היו טוענין בקורה או באבנים. אלא מדקאמר ר' יהודה סתם ולא היו טוענין בקורה אלא באבנים משמע דבכולהו פליגי:

פסקה ה

הראשון שבראשון אין למעלה הימנו. השני שבראשון והראשון שבשני שוין וכו'. מפרש במנחות מאי שוין שוין למנחות ומשום דמצוה להביא מן המובחר אם יביא מן השני של זית ראשון או מן הראשון של זית שני אין כאן מובחר משל חבירו ואיזה שירצה יביא. אבל למנורה אינו כשר אלא הראשון מן הזית הראשון בין מן השני בין מן השלישי:

פסקה ו

יכול [לא] יהא כתיש כשר למנחות פירוש דהא כתיב כתית למאור ומשמע למאור ולא למנחות ת"ל ועשרון וכו': הא מה אני מקיים למאור ולא למנחות מפני החסרון פי' לא מפני שהוא פסול למנחות אלא שחסה התירה על חסרון ממונו של ישראל. והאי דקאמר ולא למנחות כלומר שאינו צריך להביא כתיש למנחות:

פסקה ז

שתהא שלהבת עולה מאיליה בלא שהיה והיינו ברוב. ולא דאמר צריך שידליק ברוב היוצא. פירוש אחר שתהא שלהבת עולה מאיליה ר"ל שתהא הפתילה יפה ודולקת מאיליה ולא שתהא צריכה שום דבר. והיינו דר' חייא דתנא ר' חייא שתהא עולה על ידי

דבר אחר. ואיתא להא מתנית' בפרק יציאות השבת [כ:]. וקא מייתי לה סייעתא לשמו דאמר בגבולין בכדי שתצית האור ברובן כל שאין צריך לומר הבא עצים ונניח תחתיהן: והכא נמי בפתילות המנורה לא הויא הדלקה עד שתעלה מאיליה בלא שום סעד אחר הילכך צריך פתילה יפה שלא תהא צריכה דבר אחר לסעדה. שתי נרות מזרחיים דולקין וכו' קא סבר האי תנא מנורה במזרח ומערב היתה מונחת ולא צפון ודרום. ופלוגתייהו במנחות פ' שתי הלחם [צח:]: ומניח את המערבי דולק פירוש המערבי מן השנים המזרחיים. כתוב בנסחאות הכא תמיד אף בשבת אף בטומאה. נראה לי כי הוא שיבוש דתלתא כתיבי בפרשה תרי על נר מערבי וחדא אשאר נרות. קמא קא דרשינן ליה שיהא תדיר. תרין בתראי לקמן דרשינן לשבת ולטומאה. חד לנר מערבי וחד לשאר נרות:

פסקה ט

העדות עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל. מפרש במסכת שבת [כב:] מאי עדות זה נר מערבי שנותן בו שמן כמדת חביריו וממנו היה מתחיל בזמן שמצאו כבה שמדליק ממזבח העולה. ובו היה מסיים בזמן שמצאו דולק. כיצד שמדליקין שאר נרות ואח"כ מכבתו ומדשנו ומדליקו משאר נרות. ויש מפורשים שממנו היה מתחיל ממנו היה מדליק שאר הנרות ובו היה מסיים כמו שפירשנו. והאי עדות לאו אפרכת קאי אלא אנר קאי תמיד דכתיב בתריה וכך פירושו של מקרא מחוץ לפרכת העדות יערוך אותו אהרן ובניו כמו יערוך את הנרות וכי צריכין הן לנר וכו' אלא לכך נאמר העדות עדות הוא לכל באי עולם פירוש סיומא דמילתא היא כלומר לא הצריכם הכתוב נרות אלא להראות בהן הנס: ומפני כך יצוה עליהם שיעמדו מחוץ לפרכת כדי שיראה הנס:

פסקה י

יערוך אותו אהרן ובניו מה ת"ל פירוש יערוך אותו אהרן ובניו האמור בפרש' ואתה תצוה מה ת"ל אם לנר מערבי כבר נאמר כאן אלא למה נכתב שם לפי שנאמר בפרש' בהעלותך אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות יכול יהא נכנס כהן אחר בשבעה נרות ת"ל להעלות נר פי' אילו לא נאמר בפרש' ואתה תצוה לא הייתי למד מכאן לנר מערבי כלום כדמפרש ואזיל לפי שנאמר במקום אחר אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות דמשמע שצריך להדליק את כולן בבת אחת. וכתיב התם בריש ענינא דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה אלמא צריך שיהיה כהן נכנס בשבעה נרות כלומר יכנס שם כהן אחד בעניין שיוכל להדליק שם שבעה נרות בבת אחת כגון שמכניס שם קנסא ארוכא ודולקות בראשונה ובאמצעית ומדליק את הנרות ממנה בבת אחת. אי נמי בקנסא אחת בינונית ובזה אחר זה בלא הפסק. מיהו ליכא חד מינייהו דעדיף מחבריה שכולן דולקין או כולן כבין ואם כבה אחד מהם אין נזקק לו יותר משאר

נרות וכולן יהיו נדלקין ממזבח העולה: אי נמי שמוציא הנרות שבמנורה ולא היו קבועין במנורה כדאיתא לקמן. וא"ת הא אמרינן לקמן לפני ה' שלא יתקן מבחוץ ויכניס. התם הכי קאמר שלא יוציא המנורה ונרותיה לחוץ ויכניסנה כשהיא נעקרת ויניחנה במקימה אבל ידליק נרותיה בחוץ ויכניסם בבת אחת שהרי כולם הוקשו זה לזה. ת"ל להעלות נר תמיד פי' זה האמור כאן להעלות נר תמיד מחוץ לפרכת העדות יערוך אותו אהרי וכו' כלומר למדנו מזאת הפרשה שיש מעלה לנר אחד משאר נרות כי על האחד אמר תמיד ולא על כולן: הדר אמר עדיין לא שמענו דאי להעלות נר תמיד עדיין אני [אומר] יהו שבעה כהנים נכנסים בבת אחת כמו שפירשנו למעלה לכהן אחד והרי נתקיימו שני הכתובים יאירו שבעת הנרות ולהעלות נר תמיד: שבעת הנרות דהא כולן נדלקין בבת אחת ממזבח העולה ואין אחת מהן יתירה על חברתה בשום מעלה: ולהעלות נר תמיד לעולם על ידי כהן אחד לא יעלה אלא נר אחד כדכתיב קרא להעלות נר תמיד: יערוך אותו אהרן מערב וכו' ותמיד דכתיב ביה הכי קאמר תן בהן שמן שיספיק להן מערב עד בקר והם ידלקו לפני תמיד כלומ' אשר יעשה בהן נס שלא יכבו כל היום וכל הלילה כמו שנאמר עכשיו על נר מערבי לכך הוצרך יערוך אותו אהרן ובניו האמור בפרשת ואתה תצוה לומר כי אהרן ובניו אין עורכין אלא אחד: ושמע מינה שיש מעלה לנר אחד משאר נרות שהרי חלק אותו מהן ומאי ניהו נר מערבי שיהא הוא תדיר יותר מכולם. שאם מצאו כבה בשחרית מדשנו ומדליקו ממזבח העולה כדי שידליק ממנה לערב: אחרי זאת מצאתי בספרי של פנים שני בסדר בהעלותך יאירו שבעת הנרות יכול שיהא מעלה על כולן כאחת. ת"ל להעלות נר תמיד. יכול אהרן לא היה מעלה כולן כאחת אבל בניו יהיו מעלין אותם כאחת ת"ל יערוך אותו אהרן ובניו אחד אחד: ולזו הנסחא גירסא זו שבספרי אינה מתפרשת כי אם על דרך הפירוש הראשון שפירשתי למעלה: ואין הקפדה בנר מעלה לכאן אלא על הדלקתן אם היתה בבת אחת לכולן או היתה אחת אחת. בין לכהן אחד בין לכמה כהנים. שאין צריך להיותה בבת אחת אלא זה אחר זה אפילו הם שבעה כהנים שהיו יכולין להדליקן בבת אחת. אי נמי שהוא עכוב שידליקם זו אחר זו. ולכך שוה אותו כאן בזה הסדר:

פסקה יא

מערב עד בקר שלא תהא להם עבודה מערב עד בקר אלא הן מפרש (בזבחים) [צ"ל פסחים נט.] משום דכתיב אותו מיעט רחמנא אותו שאין לך עבודה שהיא כשרה אחר נרות ואפילו פסח שנאמר בו בערב ובין הערבים: על טהרה פי' על גלויה של מנורה כדתנן ביומא [נח.] הזה על טהרו של מזבח שבע פעמים ומפרשים אגילויא דמזבח

כלומר יניח הנרות על ראשי הקנים באמצעיתם כדי שישבו מעצמן בלא סמיכה כי ראשי הקנים רחבים היו כדי ליישב עליהם הנרות ובא עכשיו לומר שלא יניח אותם לצד אחד כדי שלא יהיו צריכין ליסמך בקסמיין או בצרורות: וקסבר האי תנא שהנרות לא היו קבועים במנורה. ופלוגתיהו במנחות פרק שתי מדות [פח:]: תמיד אף בשבת וכו' כבר פירשתי למעלה כי הם שלשה שתים בנר מערבי ואחד בשאר נרות. הראשון דרשנו אותו שיהא תדיר שאם כבה מדליקו והשני שידליק אותו תמיד אף בשבת אף בטומאה:

פרק יח

פסקה א

סלת ואפית אותה ומנין אף חטים יקח ת"ל ולקחת. יכול אף שאר מנחות של צבור יהיו נקחין חטים ת"ל אותה: ובמנחות פרק אלו מנחות [עו:] מסיים בה הכי מפני החסרון מאי מפני החסרון א"ר אלעזר התורה חסה על ממונם של ישראל. ונראה לי דהכי פירושו למצוה סולת היא נקחית שאין עניות במקום עשירות: אבל מפני שלחם הפנים דבר גדול היה ובכל שבת ושבת היה התירן הכתוב ליקח חטים ולעשות מהם סולת וירויחו ללשכה מה שהחנוני היה מרויח עליהם בשכר טרחו ובשכר מעותיו: אבל שאר מנחות של צבור הבאות מן החטים. כגון שתי הלחם ומנחות נסכים של תמידים ומוספין לא היו נקחות אלא סלת לפי שאין בהם הוצא' גדולה כמו שיש בלחם הפנים. ואין עניות במקום עשירות שאינו דבר כבוד שהיו טוחנין בעזרה ומרקדין אותו בעזרה ומנפין אותו כדי לצמצם בשכר החנוני. וא"ת הא איכא נמי עומר שהיו מביאין אותו בשבלים לעזרה ומהבהבין אותו באור וטוענין אותו ומרקדין אותו בעזרה. התם לא אפשר בלאו הכי שהרי אפי' מצא קצור קוצר ואסורין לקצור לפני העומר וצריך לקצור בו מצות קלי הילכך לא אפשר לעשותו בידי הדיוט אלא בידי כהנים ושלוחי בית דין:

פסקה ב

ושמת אותם לדפוס פירוש מדלא כתיב ונתת אותם משמע ושמת אותם בדפוס כדמפרש ואזיל. משום דמעשה לחם הפנים היה נעשה באומנות כעין תיבה פרוצה והיה לו קרנות כמו שמפורש במשנת שתי הלחם לפיכך היה צריך לדפוס כדי שלא יתקלקל: ושלשה דפוסין היו שם וכו' וכשהוא רודן מהתנור נותנן לדפוס זהב וכו' ופריך במנחות [צד.] ונהדרינן לדפוס קמא ומשני איידי דתפחא לא עייל:

פסקה ג

שתים מערכות יכול שמונה וארבעה ת"ל שש המערכת פירוש אפילו נאמרו בו שני כתובים שתים עשרה חלות. ושמת אותם שתים מערכות ולא נאמר שש המערכת לא למדנו מהם כל הצורך שהייתי אומר שתים מערכות של שמונה: ואעפ"י כי שתים

מערכות משמע שיהו שוות כדאמרן לעיל שתים עשרה שיהו שוות שני עשרונים שיהיו שוין הני מילי למצוה ואעפ"י שאינן שוין כשרין לכך נאמר שש המערכת. אי שש המערכת יכול שש ושש ושש פי' ואפילו נאמר ושמת אותם שתים מערכות על שש המערכת ולא נאמר שתים עשרה חלות הייתי אומר שמא כך אמר הכתוב ושמת אותם שתים מערכות ועוד שש המערכת הרי כאן שלש מערכות של שש שש לכך נאמר שתים עשרה חלות ללמד שלא יהו כולן אלא שתים עשרה בלבד. אי שתים עשרה יכול ד' וד' וד' פירוש ואילו נאמר שתים עשרה וכתיב ושמת אותם מערכות דמשמע שתים הייתי אומר שתים למצוה אם רצה לעשות שלש של ארבע ארבע לא פסל לכך נאמר שתים מערכות שש המערכת הא עד שלא נאמרו שלשה כתובים הללו לא שמענו עיכובא הילכך אם שינה פסל:

פסקה ד

שלא יהיו סניפין מגביהין את הלחם וכו' סניפין כמין מנורה היו השדרה באמצע וחמשה קנים מכאן וחמשה מכאן והיא למטה. ומפני שהיו שלשה שלשה קנים נכנסין על הזרועות שמכאן ומכאן בארבעה התחתונים לפיכך ציירנו [חסר הציור בכ"י] אותם כך אבל הזרועות העליונים לא היו נכנסין בהן כי אם שני קנים ולא היה הסניף צריך לינקב באמצע וכך הוא מפורש למטה שהתחתונים היו שלשה והעליונים לא היו אלא שתים הרי לשש חלות חמשה אוירים התחתונה היתה נתונה על טהרו של שולחן שלא היו רגלי הסניפין חוצצין בין הלחם והשלחן נמצאו בארבע אוירים התחתונים י"ב קנים והעליון שנים הרי ארבעה עשר נמצאו לשתים מערכות שמונה ועשרים קנים האמצעיים מפני שהיו עליהם חלות רבות היו נותנים תחתיה שלשה קנים כדי שלא יתמעכו הקנים מכובד הלחם יהיו הקנים סומכין ולא ישבר הלחם התחתון אבל העליון שלא היה עליהם אלא חלה אחת די להם בשנים:

פסקה ה

ונאמר להלן מערכת פירוש ושמת אותם שתים מערכות שש המערכת מה להלן וכו':

פסקה ו

והיתה ללחם חובה ללחם פירוש חובת הלחם היא ולא חובת היום שאם אין לחם אין לבונה: והיתה ללחם מכאן שמעכבת ומפגלת וכו' פירוש שאין הלחם ניתר אלא בהקטרת הלבונה ואם נפסלה היא או נתפגלה הלחם ג"כ נפסל ונתפגל: מאי טעמא דהויה כתיב בה שנאמר והיתה ללחם. אינה על גבי לחם אלא נותנה לשני בזיכין פירוש אינה על הלחם ממש אלא לתוך בזיכין מדלא כתיב והיתה על הלחם:

פסקה ז
ונאמר להלן לאזכרה בלבונת מנחה בפרשת ויקרא:

פסקה ח
כל הכלים ארכן לארכו של בית חוץ מהארון קסבר האי תנא שולחן ומנורה מזרח ומערב מונחין כדאמרן לעיל מאי טעם כדי שיהא הבית פנוי. חוץ מארון שהיה ארכו לרחבו של בית ובדיו היו נתונים בו לרחבו והיו בולטין לחוץ כדכתיב ויאריכו הבדים ויראו:

פסקה ט
מאת בני ישראל מרצון בני ישראל שאין כופין אותן על כרחן אלא אם אמרו בסוף רוצין אנו: ברית עולם ממי שהברית שלו. נראה לי שצריך להביא מן המקדש ולא מן החולין ואפילו הן משל צבור:

פסקה י
מנין אף לישתן ועריכתן בכלי שרת המשוחים ובמקום קדוש ת"ל והיתה פירוש כל הויותיה יהיו במקום קדוש: ומאן ת"ק ר' יהודה דקא מירי בסמוך ר' יהודה אומר כל מעשיהם בפנים:

פרשה יד

פסקה א
ויצא בן אשה ישראלית וכו' והוא היה ממזר קסבר גוי ועבד הבא על ישראלית הולד ממזר. בתוך בני ישראל מלמד שנתגייר פירוש על אביו היא אומר שנתגייר ובא לו עם ישראל למדבר. ומ"מ כשבא על אמו גוי היה מדכתיב בין איש מצרי ולא כתיב בן גר מצרי כמה דכתיב בן איש גר עמלקי אנכי:

פסקה ב
מלמד שאין הורגין בכנוי פי' אין הורגין את המקלל עד שיעידו עליו בפירוש ששמעו ממנו ולא שיעידו בכינוי כדמפרש ואזיל:

פסקה ה
לא הניחו מקושש עמו ושניהם היו בפרק אחד מדכתיב מיעוטי משמע כי אחר היה שם עמו שהיה ראוי לסקלו והיה צריך לישאל עליו ואף על פי כן לא הניחוהו עמו לפי שלא היה מסופק עליו מספקו של מברך את השם:

פרק יט

פסקה א
בית הסקילה מבחוץ מפרש בסנהדרין [מב.] חוץ לשלש מחנות ואפי' הלכו בית דין כי היכי דלהוי ליה הצלה פורתא דאדהכי והכי חזי ליה זכותא: וסמכו כל השומעים את ידיהם על ראשו כל יחיד ויחיד:

פסקה ב
סומכין ידיהם על ראשו ואומר דמך בראשך שאתה גרמת לך: נראה לי שלא היה זה המנהג אלא במברך את השם אבל לא על שאר המומתין: והסמיכה על דרך כפרה לומר דמך בראשך ואנחנו נקיים מדמך ומעונך שלא נענש על ידיך:

פסקה ו
ונאמר להלן נשיאות [חטא] פירוש בפרש' פסח שני והאיש אשרהוא טהור וכו' חטאו ישא האיש ההוא מה להלן כרת דכתיב ונכרת האיש אף כאן כרת. וקסבר מגדף לאו היינו מברך את השם הילכך לא חזינן ביה כרת אלא מגזרה שוה:

פסקה יז
בעל דבבו בעל איבה:

פרק כ

פסקה א
כל נפש עד שיכה כל נפש פי' שאם הכהו הכאה שיש בה כדי להמית ולא מת על ידה פטור. ולהביא את שהכה ויש בו כדי להמית ובא אחר והמיתו הרי זה חייב פירוש האחרון מאי טעמא דבהאי קרינא ביה כל נפש דקסבר כל נפש כל דהו נפש: מיהו בעינן שיהא בהכאתו הוצאת נפש. ור' יהודה בן בתירא קתני לה ופלוגתייהו בסנהדרין פרק אלו הן הנשרפין [עח.]:

פסקה ג
מנין צרם באזנו תלש בשערו רקק והגיע בו הרוק העביר טליתו ממנו. או פרע ראש האשה ת"ל כאשר עשה וכו':

פסקה ד
מנין הכהו באחר ידו ובטומוס נירות שבידו פירוש מלה מורכבת היא משתי מלות. טומוס ניירות כמו אגודה של שטרות: וקשה לי והא כל הני מדוכתא אחרינא נפקי דהנך דאית בהו צערא דגופא נפקי מכויה ומפצע והנך דלית בהו צערא דגופא אלא בשת בלחוד נפקי לן מקרא אחרינא והחזיקה במבושיו וקצותה את כפה וכו' ואיפשר דאסמכתא בעלמא אסמכינהו הכא גבי שאר תשלומי נזק:

פסקה ז
מכה בהמה ומכה אדם מה מכה בהמה לתשלומין וכו' מפרש בב"ק פ' החובל [פג:] דהאי מכה אדם לאו מכה אדם יומת דההוא בקטלא כתיב ולאו בר תשלומין הוא. אלא הכאה קא גמרינן דכתיב מכה נפש בהמה ישלמנה. וסמיך ליה איש כי יתן מום בעמיתו: ואם נפשך לומר פי' דקשיא לן אדרבה נגמר ממכה אדם יומת דהוא אדם מאדם מה התם לא ניתן לפדיון אף האי נמי: היינו דקאמר לא תקחו כופר וכו' ומפרש בסנהדרין פ' אלו

הן הנחנקין [פד:] דלאו מהאי היקשא הוא דנפקא ליה לתנא אלא מדכתיב לעיל מכה נפש בהמה ישלמנה אם אינו ענין לבהמה דהא הכחישה באבנים נמי חייב אעפ"י שאין בה נפש. תנהו להאי נפש דמכה אביו ואמו דמו והיינו דבעי' ביה הוצאת דם דהיינו נפש כדכתיב כי הדם הוא הנפש. ואי קשיא לך אם כן למה חזר וכתב למטה מכה בהמה אצל מכה אדם והא לא ילפינן מידי מהאי מכה בהמה אלא ממכה נפש בהמה דלעיל. ותריץ לה התם להכי כתביה רחמנא מה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם דהיינו אביו ואמו לרפואה פטור:

פסקה י

ויוציאו את המקלל וכו' זהו שאמרנו מלמד שב"ד מבפנים מפרש לה בסנהדרין פרק נגמר הדין [מב.] דהוצא את המקלל אל מחוץ למחנה זו מחנה לויה דהא משה במחנה לויה הוה קא יתיב ויוציאו את המקלל חיץ למחנה ישראל אבל חוץ לב"ד לא צריך קרא אלא כי היכי דלא נתחזו ב"ד רוצחין: אף לסמיכה כדאיתא לעיל וסמכו כל השומעים וכו' אף לדחייה פי' דכתיב בסיני או ירה יירה מלמד שכל הנסקלין בדחייה ומאי ניהו כדתנן [סנהדרין פ"ז מ"ד] בית הסקילה היה גבוה שתי קומות וכו'. אף לתליה דכתיב כי קללת אלקים תלוי מפני מה זה תלוי מפני שקלל את השם: אף ללא תלין נבלתו כדאיתא התם:

בהר

פרשה א

פסקה א

בהר סיני אלא מה שמטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני אף כולן נאמרו וכו' פירש שהרי מצינו בשמטה שנאמרה בסדר ואלה המשפטים שנאמרו בסיני ולמה הוצרך כאן לומר בהר סיני אלא לומר לך שכללותיה ודקדוקיה נאמרו בסיני והיא מלמדת על כולן שנאמרו כללותיהן ודקדוקיהן בסיני שהרי בסוף הפרשה הקיש את כולן להר סיני דכתיב בסוף הקללות אלה החוקים והמשפטים והתורות אשר נתן ה' וכו' בהר סיני ביד משה ודרשינן התם מלמד שנתנה תורה הלכות ודקדוקין ופירושין עד משה בסיני. ונראה לי כי מהיקש שביעית שנכללה ביניהם הוא דורש. ודלא כההוא תנא דאמר כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו כדי לזרזן זרוז אחר זירוז ולכרות עליהם ברית על כל פעם ופעם:

פסקה ב
הארץ המיוחדת הארץ המשובחת: יכול משבאו לעמון ומואב חשבון ובנותיה שהן ארצות משובחות ת"ל אשר אני נותן לכם ולא עמון ומואב פי' כשכבשו אותה מעצמן היה ולא נתנה לאברהם יצחק ויעקב:

פסקה ג
כיון שעברו ישראל את הירדן נתחייבו בערלה ובחלה ובחדש פי' שבכולן נאמרה ביאה ובמושבותיכם האמור בחדש פי' על מקום שאתם יושבין ממש ולא לאחר ירושה וישיבה: ולאחר ארבע עשרה שנה נתחייבו במעשר דכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא וכו' זרעך המיוחד לך: אי נמי משום דקודם שחלקו הוה ליה הפקר דכתיב ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא הפקר שידו וידך שוין בו:

פסקה ד
מנין לחרוש לעדור לנכש לכסוח ולבקוע וכו' פי' לחרוש בבקרים לעדור במעדר כגון טרשין שאין הבקר יכול לחרוש בהן. ועודרין אותם במעדר כדרך שעודרין בכרמים. לנכש שתולש את העשבים העולין בין התבואה. לכסוח פי' אף הוא כעשבים אלא שהוא חותך אותם מתחת הקרקע ואינו תולש אותן משרשיהן. לבקוע הוא באילן כדתנן בשביעית פ"ב המבקע בזית לא יחפה בעפר אבל מכסה באבנים. בקוע כמשמעו דכתיב ויבקע עצי עולה פי' כשהזית מתיישן מבקעין בענפיו ומכסין את בקועו בעפר כדי שיתחדש:

פסקה ה
מנין שאין מזבלין ואין מפרקין ואין מאבקין ואין מעשנין באילן ת"ל שדך לא תזרע וכו'. ס"א מיבלין ותרויהו אינהו אין מזבלין למקשאות ומדלעות שכן דרכן בשני שבוע. אין מיבלין באילן מהו מיבלין מפרש בירושלמי אין מעבירין את היבולת פי' פעמים שעולה באילן כמו יבלת והוא מכחיש את האילן. מפרקין בעלין מאבקין עושין לו אבק פי' אבק של סמנין או שום דבר אחר ומשליכין אותו על עיקרו כדי לפטמו. מעשנין (מתעין) [אולי צ"ל בעלין] נ"ל כי אלו העשונים הוא עשון של פטום הוא: מנין שאין מקרסמין. ואין מזרדין. ואין מפסגין. ס"א מפסלין והכי איתא בשביעית קרסום וזירוד הוא תלישת ענפין יתרין שעולין באילן ומכחישין אותו: אלא שהקרסום מאותו שעולין בשרשי האילן והן דומין לעשבים וזרדין הן העולין בשוכתו של אילן או תחת הענפים עצמן להקל מהן והוא מפסגין. אלא שמפסלין נקרא על פסל וקרדום. ומפסגין הוא ביד ופיסוג הוא ניתוח:

פסקה ו

יכול לא יקשקש תחת הזיתים מפרש במסכת סוכה [מד.] ובע"ז [נ:] תרי קשקושי הוו. חתומי פילי שרי. אברייי אילני אסיר. ועיקר קשקש הוא שמקבץ עפר על עיקרי הזית ומקיש אותו עליהן או להכרותו או לכסות ביקועו משרשין שנתגלו וממלא את הנקעים מים פי' נקעים חצצין שבין השדות ואין זו השקאה שהרי השקאת אילן אסורה בשביעית כדתנן פ"ב מזהמין את הנטיעות. וכורכין אותן וקומטין אותם ומשקין אותן עד ראש השנה עד ראש השנה אין בשביעית לא אלא אוקומי בעלמא הוא. פי' איפשר שיביא לחות לאילנות שבשדה מן המים שבארץ הסמוכה לשדה: ועושה עוגיות לגפנים. פי' ערוגות לגפנים עושה כעין ערוגה וגדודיה קטנים כדי שתחזיק מימיה ותשתה מהן הגפן כל צרכה: וקשה לי והרי הוא עודר תחת הגפנים ואיכא למימר שאינו חופר אלא שמקבץ את העפר התיחוח שהוא נתלש ועושה לו גדודין סביב סביב: מה זרע וזמיר שהן עבודה בארץ ובאילן פי' עבודה בארץ היא עבודת זרעים. זמיר הוא עבודת האילן: יכול תהא שנת יובל עולה למנין שני שבוע הראשון שבתחלתו יובל השני. ודלא כר' יהודה דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן:

פסקה ז

מנין לאורז ודוחן וכו' שהשרישו לפני ראש השנה שכונסין אותן בשביעית ת"ל ואספת את תבואתה. וסמיך ליה ובשנה השביעית. ובמסכת ר"ה [יג:] מפרש טעמא אזיל בהו רבנן בתר השרשה מפני שנעשין פרכין פרכין. פי' שאין מתבשלין בבת אחת וראשון ראשון המתבשל הוא לוקט הילכך ליכא למיקם עליהו לא בתר לקיטה ולא בתר שליש ומשום הכי אזיל בהו בתר השרשה. ותבואה שהלכו בה בתר שליש נפקא להו מהא קרא דועשת את התבואה לשלש השנים אל תקרי לשלש אלא לשליש. וכתיב ביה ועשת:

פרק א

פסקה א

ומנין לשלשים יום קודם ראש השנה הרי הן ככל השנה. פי' שאם נטע והבריך והרכיב שלשים יום בערב שביעית מותר לקיימן בשביעית. ת"ל ובשנה השביעית פי' סמיך ליה על ואספת את תבואתה האמור למעלה ממנו כדדרשינן לעיל לגבי זרעים. מיהו שלשים יום דקליטה לאו מהאי קרא נפקא לן אלא סברא דנפשיה קאמר דכל הרכבה אינו קולטת פחות משלשים יום: ופליגי בהא תנאי במסכת ראש השנה [י.] דאיכא מאן דאמר שלשה ואיכא מאן דאמר שתי שבתות. ואיכא מאן דאמר שלשים יום. דתנן בשביעית פ' ב' אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית [פחות] משלשים יום לפני ראש השנה. ואם נטע והבריך והרכיב יעקור ר' יהודה אומר כל הרכבה שאינה קולטת לשלשה שוב

אינה קולטת. ר' יוסי ור' שמעון אומרים לשתי שבתות: ובמסכת ראש השנה [י:] מייתי לה מתניתין ואתמר עלה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לדברי האומר שלשה צריך שלשה ושלשים וכו' פי' שלשים לקליטה ושלשים אחרים כדי שתעלה לו שנה: ואית דמפרשי לה להאי מימרא לענין שביעית: וקשה לי אם לענין שביעית איתא להא מימרא דרב נחמן למה לי שלשים לממני שנה קודם שלשים נמי אטו שני הפרקים שנאסרו בתוספת שביעית דתנן עד כמה חורשין שדה הלבן ערב שביעית בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד עצרת הני כדי שתעלה לו שנה נינהו. וכי עושין שנה משלשים יום ושנה מארבעה חדשים ושנה משה חדשים ומאחר שנקלטו ערב שביעית מה אנו צריכין עוד שלשים יום לחשבון שנה. ויש מי שמפרש מפני תוספת שביעית. וסמכי לה להאי מילתא אהא דאמרינן במועד קטן אמר ר' יצחק כי גמירי הלכתא שלשים יום לפני ראש השנה ואתו בית שמאי ובית הלל וגזור מפסח ועצרת וכיון דהלכתא היא אם נטע (נטע) והבריך. והרכיב בתוך שלשים יום ושלשים יום לפני ראש השנה הרי הוא כמי שנטע בשביעית ויעקור דתלתין קמאי לא נקלטה והוה לה כמי שמונחת בחבית: ומקליטה ואילך בעינן שלשים יום. זהו דעת הפרש הזה: וקשה לי הא דתנן בשביעית פרק ב לגבי הא מתניתין דלעיל האורז והדוחן והפרגין והשומשמין שהשרישו לפני ר"ה מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית. לא השרישו לפני ראש השנה מתעשרין להבא ואסורין בשביעית אלמא כי השרישו לפני ראש השנה מותרין בשביעית ולא קתני הכא שלשים יום דקליטה דהיינו השרשה ולפיכך אומר אני כי לעולם מפני תוספת שביעית אין עוקרין את הנטוע לא שנגמרה קליטתו בתוך שלשים ולא שנגמרה לפני שלשים. ותניא נמי במסכת גיטין [נג:] הנוטע בשבת במזיד יעקור בשוגג יקיים ובשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקור דברי ר' מאיר וכו' פי' הא דקתני ובשביעית לקליטה קאמר ולא לתחלת נטיעה וקאמר בשביעית אין בערב שביעית לא: הלכך הא דאמר רב נחמן לדברי האומר שלשים צריך שלשה ושלשים וכו' לאו אשביעית קאי אלא אערלה קאי דתניא בברייתא אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב פחות משלשים יום לפני ראש השנה לא עלתה לו שנה ואסור לקיימן בשביעית. והאי לא עלתה לו שנה ודאי על שם ערלה קאמר ואסור לקיימן בשביעית מפני שלקטו בשביעית. והאי דקתני לה הכא לגבי שביעית מנין לשלשים יום לפני ראש השנה הרי הן ככל השנה לאו משום דצריך לחשבון שנה אלא הכי קאמר מנין שהוא כשלשים יום לפני שביעית כאלו הוא מעיקר ששית ומותר לקיימו בשביעית ת"ל ובשנה: אי נמי נקט ביה האי לישנא לאגמורי נמי לשני ערלה ור' מאיר קתני לה דיום שלשים עולה לכאן ולכאן כלומר כמו

שעולה לענין שביעית כך עולה לו לשני ערלה מפני שהן ככל השנה: ואע"ג דאיכא למידק בהא פירושא בשקלא וטריא בשמעתא דהתם מיהו מסקנא שפיר מיתרצא בהאי פירושא דאמרי במסקנא דהא מתניתא ר' מאיר קתני לה דאמר יום אחד בשנה חשוב שנה. ואי קתני הכא שלשים יום לקליטה ויום שלשים עולה לכאן ולכאן הילכך אם נטע שלשי' יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה לענין ערלה ומותר לקיימה בשביעית שהרי פחות משלשים יום לא עלתה לו שנה לענין ערלה ואסור לקיימה בשביעית משום קליטה. ויש להעמיד דברי המפרש הראשון שאמר רב נחמן אף לענין שביעית קאמר. ולא שיעקור מפני תוספת שביעית אלא צריך שירחיק לכתחלה קאמר: מיהו הסוגיא קמייתא דשמעתא הוו סבירין למימר דאפילו מפני התוספת עוקרין הא דקתני בברייתא פחות משלשים יום אסור לקיימן: מיהו אמסקנא הכי אסיקנא דאין עוקרין אלא צריך שירחיק מאחר הקליטה שלשים יום מפני התוספת שביעית: ולאו מילתא היא דרב נחמן הלכה למעשה אתא לאשמועינן וכבר באו ר"ג ובית דינו והתירו כל תוספת שביעית כעין שבת בראשית. אלא על כרחך לא איירי אלא לענין ערלה: שבת שבתין יהיה לארץ מכאן אמרו בנות שוח שביעית שלהן שניה מפני שעושות לשלש שנים פי' מדכתב רחמנא שבת שבתון יהיה ריבה להם איסור שביעית אפי' למוצאי שביעית שאם חנטו פירותיו בשביעית אסורין למוצאי שביעית: הילכך בנות שוח שחנטו פירותיו בשביעית אסורין בשנה שניה של שמיטה ואין פירותיהן נגמרין עד שנת שלישית: ומפרש בירושלמי שבכל שנה הן חונטין אלא פירות הנחנטין בשנה זו אינן נגמרין אלא בשנה שלישית ופירות הנחנטין בשנה האחרת נגמרין בשנה של אחר שלישית וכך היא נוהגת לעולם נמצאו בתאנה זו לעולם שלשה מיני תאנים: שבת לה' כשם שנאמרה בשבת בראשית שבת לה' וכו' יש מפרשי' להחמיר על איסור שביעית שהרי הוקשה לשבת בראשית. ויש מפרשים להקל כדאמרינן במועד קטן [ד.] מהשבת בראשית אסורה לפניה ולאחריה מותרין אף שביעית היא אסורה לפניה ולאחריה מותרין: ומן הטעם הזה נמנו ר' חנינא בן גמליאל ובית דינו על שני פרקים שלפני שבועות והתירום: מעצרת לאילן. ומפסח לשדה הלבן:

פסקה ג

מכאן סמכו על הספיחים יש מפרשים שהן אסורין לאחר שכלה לחיה מן השדה קאמר. ויש מפרשים שהן אסורים לגמרי קאמר: ומסתבר' כמאן דאמר אסורין לגמרי קאמר מההיא שמעתא דפרק קמא דמנחות [ה:] דאמרינן התם מנחת העומר תוכיח שמותרת לגבוה ואסורה להדיוט אף אני אביא טריפה שאעפ"י שהיא אסורה להדיוט תהא מותרת

לגבוה: מה למנחת העומר שכן מתרת חדש. ומתרץ בשביעית כלומר שאינה מותרת כלום. בשביעית נמי שכן מתרת ספיחים. כר' עקיבא דאמר ספיחין אסורין. הילכך אינה מתרת כלום. וש"מ דלר' עקיבא ספיחין אסורים לגמרי: ומגופא דשמעת' דלקמן נמי שמעינן לה דכתיב הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתינו וכי מאחר שאין זורעין מהיכן אוספין אמר ר' עקיבא מכאן על הספיחין שיהו אסורים. וחכמים אומרים אין ספיחין אסורין מדברי תורה אלא מדברי סופרים: ד"א הן לו נזרע ולא נאסוף אמרת לנו אל תזרעו ומה שאנו אוספין והן מכניסין לקיום המותר לנו יבערוהו מזמן הביעור ואילך מה אנו אוכלין. אי אמרת בשלמא אסור לגמרי קאמר אפילו קודם הביעור היינו דקאמר ד"א הן לא נזרע וכו' דמפרש ליה להאי קרא אליבא דרבנן דהאי לא נאסוף אקיום קאמר אלא אי אמרת דר' עקיבא נמי לאחר ביעור קאמר והאי ד"א על כרחך ר' עקיבא קתני לה אם כן מאי דבר אחר מעיקרא נמי הכי דרשינן ליה ותו לא מידי: ותו אשכחן בשקלים ירושלמי פרק התרומה ר' חייא בר אדא בעא קודם ר' מני ולא נמצא הקומץ על שיריים שאינן נאכלין פי' על משנת שומרי ספיחים בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה קא מקשה. וש"מ דספיחים בשביעית אסירים לגמרי. ותירץ לה עשאוהו כחמשה דברים שהן באין לידי טומאה ואין נאכלין בטומאה: ואת ענבי נזירך לא תבצור מן השמור בארץ אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן המופקר. נראה לי שאין זה המדרש נדרש מזה הפסוק שהרי אנו דורשין אותו בסמוך לא תבצור כדרך הבוצרין וכו' ואם כן נאמר כי מן השמור אסור לבצור כדרך הבוצרים אבל מן המופקר בוצר כדרך הבוצרים: והא אמרינן עלה מכאן אמרו תאנים של שביעית אין קוצצין אותו במוקצה. אלא כך נראה לי דמילתא בעלמא קאמ' דהכי קיימא לן מן השמור בארץ אי אתה בוצר כדאמרינן לקמן והיתה שבת הארץ לכם לאכלה מן השבות בארץ אתה אוכל ואי אתה אוכל מן השמור הילכך הא דאמר רחמנא לא תבצור לא תלקט לא קאמר דמשמע לא תבצור כדרך הבוצרין הא שלא כדרך הבוצרים מותר מן המובקר קאמר ולא מן השמור כי מן השמור בכל ענין הוא אסור כדאמרינן לקמן אליבא דב"ה לר' יהודה: אין קוצין פי' אין קוצעין מלשון ליטרא קציעות במוקצה מקים מיוחד לייבש הקציעות ולעשות שם הדבילות: אין עושין אותם בבד ובקוטבי בד הוא הקורה קוטבי הוא האבן הגדולה שממעכת את הקורה: אלא כותש פי' במכתשת ומכניס לבודדה במקום בית הבד והשמן יוצא ממנו על ידי טעינת אבנים. ויש מפרשים בודדה מקום אחד קטן שהוא עשוי כעין בית הבד ויש בו קורה קטנה ומפני שניו צריך לעשות כך כדי שיהא לו היכר שהוא פירות שביעית:

פסקה ד

שנת שבתון יהיה לארץ כיון שיצאה שביעית אעפ"י שפירותיה שמיטה מותר לעשות מלאכה באילן פי' שנת שבתון קא דריש כלומר שבתון בארץ לא תהא אלא שנתו בלבד אבל פירותיו אסורין עד ט"ו בשבט פי' אעפ"י שתשרי ראש השנה לשמיטין כיון שט"ו בשבט ר"ה לאילנות כל פירות שחנטו עד ט"ו בשבט בשמיטה אסורין לעולם משום קדושת שביעית. הילכך כל פירות שחנטו בשביעית ועד ט"ו בשבט של שנה שמינית אסורין משום שביעית וכך אנו אומרין לענין ערלה ורבעי דר"ה שלהן תשרי הילכך כל פירות שחנטו בשביעית מתשרי ועד ט"ו בשבט של רביעית ושל חמישית נוהגין בהן מנהג ערלה ורבעי. ונפקא לן במסכת ר"ה מקראי דכתיב שלש שנים יהיה לכם ערלים וכו' ובשנה הרביעית. וכתיב נמי ובשנה החמישית. פעמים שברביעית אתה נוהג בהן מנהג שלישית פעמים שבחמישית אתה נוהג בהן מנהג רביעית. ומערלה ורבעי ילפינן לשביעית ואי קשיא לך לגבי ערלה ורבעי כיון דפירותיו אסורים עד ט"ו בשבט ופירות שחנטו קודם לשבט אסורין הן לעולם אם כן למאי הלכתא הוי ראש השנה שלו שבט לכל דבר. ולאו מילתא היא דנהי דאם נטעום שלשים יום לפני ראש השנה לא מנכרא ביה מילתא דהוי ראש השנה שלו תשרי אבל אם נטעם אחר ראש השנה מיד איכא טובא בינייהו דאי אמרינן דשבט הוי ראש השנה שלו אין פירות נטיעה זו אסורין אלא אותן שחנטו כל כ"ח חדש שלפני שבט שהן חשובים שנה וכ"ד משבט לשבט הרי שתי שנים אבל אם חנטו משבט שלישי ואילך מותרין: ועכשו שאנו אומרים דר"ה שלו תשרי לא עלו לו שלש שנים אלא מתשרי לתשרי שהם שלשים וששה חדשים ועוד ארבעה חדשים שהשלישית נמשכת עד שבט הרי שיש בין זה לזה שנים עשר חדש שלימים:

פסקה ה

מן השבות אתה אוכל ואי אתה אוכל מן השמור. מכאן אמרו שדה שנטייבה בשביעית בית שמאי אומר אין אוכלין פירותיה בשביעית וב"ה אומרי' אוכלין: מפרש בירושלמי אי זהו הטיוב כל העם חורשין פעם אחת והוא חורש שני פעמים. אמר ר' יוסי תמן אין המלכות אונסת ברם הכא אונסת. פי' על שדה שנקווצה בשביעית דאמרי' תזרע למוצאי שביעית ומפרשי רבנן עלה שנחרשה ואפי' הכי תזרע למוצאי שביעית ובשדה שנטייבה אמרינן לא תזרע למוצאי שביעית ומפרש ר' יוסי טעמא כי החרישה פעם אחת מפני אונס המלכות הוא עושה מפני ארנוניות של מלך כדאמרי בסנהדרין [כו.] מכריז ר' ינאי פוקו וזרעו בשביעתא משום ארנונא: אבל הטבה שהוא חורש שני פעמים לא עשה מפני אונס המלכות ומשום הכי לא תזרע למוצאי שביעית ואמרי בית שמאי דשדה שנטייבה בשביעית אין אוכלין פירותיה בשביעית פי' אפי' לאחרים פירותיה אסורין דהוה ליה

כשומר אבל זריעה למוצאי שביעית הוא ניהו דאסור לזרעה הא אחרים מותרין שהרי אמרו הטיבה ומת בנו זורעה וכל שכן אחרים וב"ה אומרים אוכלין שאין דנין אותה כשמור ופירות אילן שיוצאין בתוכה מותרין: אי נמי אם נזרעה מפני אונס המלכית פירותיה מותרין לאחרים. אי נמי קא סברי בית הלל שאף השמור. מיהו בהא מודו בית הלל שאם היטבה בשביעית הוא עצמו לא יאכל מפירותיה בשביעית שהרי אף במוצאי שביעית הוא אסור לזרעה: בית שמאי אומרים אוכלין פירות שביעית שלא מן הטובה פי' דהיינו מן השבות בארץ אבל מן השמור שהוא צריך להחזיק טובה לבעלים לא יאכל: עיינתי במשנת שביעית פרק ד' ומצאתי זאת הנסחא לדעת ב"ש בהפך: בית שמאי אומרים אוכלין פירות שביעית בטובה וכך מצאתיה במשנת עדיות אבל בגמרא דבני מערבא מתחזי דהכי היא הנסחא כדאיתא הכא: ובית הלל אומרים אוכלין בטובה ושלא בטובה דקסברי שמור נמי מותר. ר' יהודה אומר חילוף הדברים דבר זה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. דב"ה סברי שמור אסור ומכאן אמרו דאמרינן לעיל אליבא דב"ה היא:

פסקה 1

לכם ולא לאחרים פי' שאין מוסרין פירות שביעית לגוי כדי לאכלם אלא אם כן היה שכירו ותושבו. אי נמי אכסניא של מלך שמזונותיהן עליו והכי איתא לקמן: העניים אוכלין אחר הביעור וכו' פי' תוך שביעית העניים אוכלים אעפ"י שכבר כלה אותו המין מן השדה אבל לא העשירים. ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור. והביעור הזה שהיו עושים תוך שביעית אינו אלא שהיו מפקירין את האוצר שאצרו בו הפירות כדי שתהא יד כל אדם שוה בהם כדכתיב והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני וכו'. ומפרש בשביעית פרק ט' מי שהיו לו פירות והגיע שעת הביעור מחלקין מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד והעניים אוכלין אחר הביעור אבל לא העשירים. ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלים. והאי דקאמר ואכלו אביוני עמך בזמן שהפירות מרובים. אבל אוכלים בשוה והיינו דאמר ויתרם תאכל חית השדה ר"ל בזמן שיש שם יתרון. ובזמן שהפירות מועטין לך ולעבדך ולאמתך כלומר שלא היו מפקירים אותם לכל אדם ומתרץ להני קראי הכי לך ולעבדך ולאמתך וכו' קודם הביעור. ואכלו אביוני עמך כפשטיה אבל לא עשירים. ר' יוסי סבר ואכלו אביוני עמך ויתרם כלומר והיתרים עליהם יאכלו כמו כן ומאי ניהו עשירים: תני רבי שמעון אומר העשירים אוכלים מן האוצר אחר הביעור. כלומר שאין מחלקים להם מזון שלש סעודות אלא במה שצריך להם היו נוטלים ואוכלים ודריש הכי ואכלו אביוני עמך ויתרם כלומר בעוד

שהעשירים יספיקו לעצמן מן האוצר שלא הוקשו הם לעניים אלא הם העיקר והעניים טפלים להם:

פסקה ז

ד"א ואכלו אביוני עמך ויתרם וכו' הראוי לאדם לאדם לבהמה לבהמה פי' אכל מאכל אדם אין מאכילין אותו לבהמה מפני שהוא כמפסיד:

פסקה ח

ומה אני מקיים ביעור פירות שביעית פי' דהא כתיב והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך דאוקימנא אחר הביעור בפירו' אדם דכתיב ואכלו אביוני עמך. אבל פירות בהמה תהא אוכלת לעולם:

פסקה ט

אשר בארצך מה שבארצך אתה אוכל ולא מה שהוציא עקילס לעבדיו ולפונטוס פי' שאם יצאו פירות שביעית לחוצה לארץ אסורין באכילה: ונ"ל הטעם כדי שלא יתחלפו בפירות חוצה לארץ ונמצאו פירות שביעית יוצאין לחולין: ועוד אני אומר כי אעפ"י שהן אסורין באכילה אינם מתבערים עד שיגיע זמן הביעור ואם רצה להחזירם לארץ ישראל ולאכלן שם רשאי. אבל אם הגיעם שם בזמן הביעור בהא פליגי תנאי אם יבערם שם או צריך להחזירן לארץ ולבערם ופלוגתייהו בפסחים [נב.] וזה הביעור או שריפה או קבורה הוא:

פסקה י

מלמד שאינה נאכלת אלא תבואה פי' כדי שלא יהא מפסיד בפירות שביעית. דכתיב לאכלה ולא להפסד. הפגים משהזריחו אוכל בהם פתו בשדה הזריחו הלבינו מעט שכן דרך תאנים כשמתחילין להתבשל מלבינים. ביחלו כונס לתוך ביתו וכיוצא בו בשאר שני שבוע חייב במעשרות: ומפרש במסכת נדה [מז.] משילבינו ראשיהן וקשיא לי מאי דאשכחית עלה בירושלמי דאמר ר' אבא בשם רבי יעקב בשם ר' יוחנן משיאדימו פיהם ור' יוחנן הוא דאמר הכא משילבינו ראשיהם. ונראה לי כי בודאי סימן בישול התאנים משיאדים פיהם התחתון כדמפרש בירושלמי והא דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן במסכת נדה לאו על התאנים קאמר אלא על הדדים שבאשה שהוא כנגד הבוחל שבתאנים שהן תחלת בישול והן סימן נערות: אי נמי איפשר ששני הסימנין בתאנים הם ובתחלת בישולם פיהם התחתון מאדים וראשיהם העליון מלבין ולענין הנערות פירוש הלבין מפני שהדדין בראשיהן מלבין בתחלת הנערות. אבל הזריחו ודאי לשון לובן הוא לומר שיצאו מעט מידי ירקות והלבינו ומה טעם אוכל בהם (כתיב) [פתו] בשדה מפני שאף בשאר שני שבוע כך דרכו לאכול בהם פתו:

פסקה יא

הבוסר פי' בענבים משהביא בהם מים אוכל בו פתו בשדה פי' משגדל עד שיכול לסחוט ממנו מים. הבאיש כונס לתוך ביתו וכו' מפרש בירושלמי משיקראו באישה: יש מפרשים הבוסר כשהלבינו פניו או עליו חולניות כאדם שהלך דמו מפניו ולשון באישה חולה. זתים הכניסו שליש כותש בשדה וכונס לתוך ביתו מפרש בירושלמי מהו השליש מתניתא במקום שעושין שלשת לוגין לסאה כותש בשדה מפני היכר פירות שביעית כדאמרינן לעיל לא תבצור כרמך כדרך הבוצרים:

פסקה יב

ושאר פירות האילן אי אתה רשאי לא לכבש ולא לשלק ולא לאכול מפניהם כלל. הילכך אם בא לאכול מהן הרי הן מפסידין. זולחין זלוף לפי שאינו שוה לכל אדם והרי הוא כמלוגמא:

פרשה ב

פסקה א

וספרת לך בב"ד נראה לי שבית דין חייבין למנות שמיטה ביובל והשנים שבשמטה ושני היובל. ומברכין על זאת הספירה בראשי השנים כדרך שאנו מברכין על ספירת העומר בתחלת הלילה. וכך היו אומרין בשמטה ראשונה בא"י אמ"ה אקב"ו על ספירת שני השמטה. היום כך וכך שנים בשמטה: אי נמי על ספירת שני היובל שהם שבוע אחת: וכשנכנסו בשנת השמיטה אומר היום שבע שנים ביובל שהן שבוע אחד. וכשנכנסו בשמינית אומרים היום שמונה שנים ביובל שהם שבוע אחד ושנה אחת: וכשנכנסו בשנת השמטה השניה אומרים היום ארבע עשרה שנים ביובל שהן שני שבועות: וכך הוא מונה עד שיכלה היובל ומשם ואילך מתחיל מן היובל השני ומניח הראשון וכולהו איתנהו בשמעתא דהכא שצריך בית דין לספור שני השבוע ושני היובל והשמיטין:

פסקה ב

מנין עשה שביעית אעפ"י שאין יובל פי' היכא שגלו עשרת השבטים שבטל היובל אבל שביעית לא בטלה משבט יהודה ובנימין: ומנין עשה יובל אעפ"י שאין שביעית כגון אם חזרו עשרת השבטים למקומן בסוף השמיטין שאעפ"י שלא מנו השמיטים עושין שנת היובל ומשלימין אותו עם בני יהודה ובנימין. ואי קשיא לך הא דאמרינן בערכין [יב:] לדעת ר' יהודה הנך דאגלינהו סנחרב עד דאתא ירמיה ואהדרינהו לא קא חשבינן להו והכא קאמר דחשיב להו ומשלים עליהו ליובל התם לא קאי מילתא בהכי ודחיתא בעלמא היא. ואין תרועת ראש השנה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בב"ד בלבד פי' תקנת

רבן יוחנן בן זכאי היתה שהתקין משחרב בית המקדש שיהו תוקעין בכל יום [במקום] שיש שם ב"ד כדאיתא בר"ה:

פרק ב

פסקה א

וקדשתם את שנת החמשים שנה מה ת"ל פי' שנה קרא יתירא קאמר ורבי יוחנן בן ברוקא קתני לה לכלה והכי איתא בר"ה:

פסקה ג

יושביה ולא בזמן שגלו מתוכה שאם התחילו ביובל וגלו באמצע יובל אין משלימין אותו: היו עליה אבל היו מעורבבין שבט יהודה ובנימין יכול יהא היובל נוהג ת"ל יושביה כלומר בזמן שהם מיושבין עליה. וקשיא לי הא דנפקא לן לעיל משדך וכרמך שאין מונין שביעית עד שיהא כל אחד ואחד מכיר שדהו וכרמו ואם שביעית אין כאן יובל אין כאן. וי"ל דלא כר' יהודה אצטריך דאע"ג דאמר ר' יהודה לעיל עשה יובל אע"פי שאין שביעית סד"א אם היו מעורבבין שבט יהודה ובנימין עד חצי היובל ובסוף היובל נתיישבו יעשו היובל אעפ"י שלא מנו שבע שמיטין לכך אמר יושביה כלומר שאין עושין שנת היובל אלא א"כ היו מיושבין כל שנות היובל. וכי אמר ר' יהודה לעיל עשה יובל אעפ"י שאין שביעית כגון שגלו מקצתן וחזרו שהרי שביעית לא בטלה מן הארץ כדפרשית לעיל. ויש מפרשי' להך מלתא דהכא דכי אתא למעוטי דאפילו היו מיושבין בשבע שמיטין ובשנת היובל נתערבבו שאין עושים אותה שנת יובל ולא נהירא: לכל יושביה נמצאת אומר כיון שגלו וכו' כלומר אע"פ שלא היו יושבי הארץ המיוחדת מעכבין את היובלות:

פסקה ד

יובל אעפ"י שלא שמטו פי' אעפ"י שלא שמטו קרקעית לבעליהן כגון דורו של יהויקים ודורו של צדקיהו שהיו רשעים אעפ"י כן הכשרים שבהם נוהגין בו קדושת יובל לזריעה ולקצירה ולכל קדושת הארץ. יכול אעפ"י שלא תקעו בשופר ת"ל היא. ומפר' בראש השנ' [ט:] טעמייהו במאי פליגי ר' יהודה ור' יוסי דר' יוסי כדקא מפרש טעמיה. ור' יהודה סבר מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו ולא לפני פניו דכתי' תעבירו שופר בכל ארצכ'. וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור וכו' הרי תקיעת שופר ושילוח עבדים לפני הזכרת היובל ולפני פניו וכתי' בתריה ושבתם איש אל אחוזתו וגו' דהיינו שמטת קרקעות. ומיעוטא דהוא נדרש לשלוח עבדים שהוא סמוך לו לפניו ומשום הכי מעכב אבל לא לשמטת קרקעות שהוא לאחריו ולא לתקיעת שופר שהוא לפני פניו. וקשי' לי מאי חזי ר' יהודה דשדי מיעוט' דהוא לשלפניו בלחוד וריבוייא דיובל שדי אלפני פניו ואלאחריו והיכי אמרי' לרבי יהודה דקסב' מקרא נדרש לפניו ותו לא והרי

רבויי' דיובל קא דריש אכולהו. ואיכא למימר דיובל לא משמע רבוייא אלא אסמכתא בעלמא הוא רבוייא אבל היא משמע מיעוטא ומדמיעוט' הוא לא דרשינן ליה אלא אלפניו בלחוד ממילא אסמכתא דרבוייא קאי אשארא. והאי דקאמר ר' יוסי וכי מאחר שמקרא אחד מרבה לאו רבוייא ממש קאמר אלא אסמכתא בעלמא. וקשיא לי מאי דקא מקשה בגמ' דר"ה לרבנן דאמרי שלשתן מעכבין והכתיב יובל. ומתרץ לאתויי בחיצה לארץ דאלמא יובל רבויא משמע: שאפשר לעולם בלא שלוח עבדים פי' איפשר שלא יקנו עבד עברי ואם לא יקנו עבד נאמר שיבטל היובל. ור' יהודה נמי היכא דליכא עבד עברי בישראל לא נאמר דניבטיל יובל אלא ה"ק ר' יוסי כיון דעבד עברי איפשר דלא הוי ושופר אי אפשר שלא ימצא דינא הוא דלישרי עיכובא אתקיעת שופר:

פסקה ה

ושבתם איש אל אחוזתו אמר רבי אליעזר ב"י במי הוא מדבר אם בנמכר לשש הרי אמור ואם בנמכר שנה או שתים לפני היובל הרי אמור הא אינו מדבר אלא בנרצע שנה או שתים וכו' כך היא הגירס' בכאן והיא מחולפת מן הגירס' השנויה במס' קדושין [ח.]. וכך היא שנויה שם במי הוא מדבר אם במוכר עצמו הרי אמור. ואם במכרוהו ב"ד הרי אמור הא אינו מדבר אלא בנרצע שנה או שתים וכו'. וזו הגירסא כבר פירשתיה במס' קדושין כי על שני מקראות האמורים בפרשת וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך. הוא אמור הכתוב בה עד שנת היובל יעבוד עמך. וכתיב בתריה ושב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו. הרי כאן שתי חזרות ביובל האחד במוכר עצמו שיצא ביובל והאחרת במכרוהו ב"ד ולא נרצע שיצא ביובל והאי ושבתם איש אל אחוזתו דהכא בנרצע שתים ושלש שנים בפני היובל וכי'. אי נמי י"ל לאותה גירס' אם במוכר עצמו שיצא ביובל הרי אמור בהאי ענייגא גופיה דהא כתיב וקראתם דרור בארץ לכל יושביה אם במכרוהו ב"ד שיצא ביובל הרי כבר אמור ושב אל משפחתו וכו' ולא נהירא דא"כ הוה ליה לאוקומי להההוא במוכר עצמו כדכתיב בריש ענייגא וכי ימוך. והאי וקראתם דרור במכרוהו ב"ד. אבל הגירס' שבכאן אינה על זה הענין כי אותם שני מקראות עד שנת היובל יעבוד עמך. ושב אל משפחתו וכו' תרוייהו חד ענייגא חשוב להו ובנמכר שנה או שנתים לפני היובל והאי נמכר עצמו קאמר כדכתיב בריש ענייגא וכי ימוך אחיך וגו' וקא מתמה הכי אם בנמכור לשש פי' שמכרוהו ב"ד לשש שיצא לסוף שש ולא על יובל קא מיירי הרי אמור בפרשת ואלה המשפטים כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד. ואלו הכא ודאי לאו על יציאת שש קא מיירי אלא על יציאת יובל. אם בנמכר מעצמו שנה או שנתים לפני היובל הרי אמור דכתי' ושב אל משפחתו כדאיתא לקמן בפרשת כי ימוך הא אינו מדבר אלא בנרצע שנה

או שתים לפני היובל שהיובל מוציאו פי' ואע"פי שלא עבד שש לאחר הרציע'. ואע"פי ששנה באיסור שנמכר ונרצע ועבר על כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים אפי' הכי לא קנסינן ליה ויצא ביובל. והשתא להך גירסא מוכר עצמו שנה או שתים לפני היובל או מכרוהו ב"ד שנה או שתים לפני היובל מחד קרא נפקי. ושמא נישנית זו הגירסא לדעת מאן דיליף שכר שכיר. ואותה גירס' לדעת תנא אחר ובמסכת קדושין מפרש דאצטריך למימר ושבתם ואצטריך למימר ועבדו לעולם: וכן הוא אומר בגולה דכתיב ביה ישוב אל ארץ אחוזתו. ואי קשיא לך והיכי דרשינן האי קרא בעבד עברי והא בשמטת קרקעות קא מיירי ושלוח עבדים מקרא דלעיל נפקא לן דכתיב וקראתם דרור בארץ וכו'. אין ודאי הכי הוא ושבתם איש אל אחוזתו בשמיטת קרקעות קא מיירי אבל סיפיה דקרא קא דריש ואיש אל משפחתו תשובו דהא ודאי בשלוח עבדים הוא. מיהו קשה לי וקראתם דרור בארץ למאי אתא. ואיכא למימר דלמדרש ביה לכל יושביה בזמן שכל יושביה עליה הוא דכתביה: תשובו לרבות האשה פי' על שמטת קרקעות קאי שאם מכרה האשה קרקע שלה שמחזירין לה ביובל אבל שלוח עבדים לא קאמר שהרי האשה אינה נמכרת בב"ד ולא נרצעת. ואמרינן בקדושין על זה הפסוק איזהו דבר שנוהג באיש ואינו נוהג באשה הוי אומר זו רציעה אלא ודאי טל כרחך אשמטת קרקעות קאי:

פרק ג

פסקה ה

אוכלין ברגילה עד שיכלו סנדיות וכו' שני מיני ירקות הן. והרגילה היא כלה ראשונה וסנדיות כלות אחרונות לכל ירקות. ופלוגתייהו דר' אליעזר ור' יהושע מפרש לה בירושלמי דר' אליעזר סבר אותו המין נותן טעם לשאר המינין. וכיון שכלה מינו מן השדה הוה ליה כאיסור שנתערב בתוך היתר שאם נתן בו טעם אסרו ור' יהושע סבר אף המין האחרון נותן טעם בראשון כלומר אדרבה כיון שהמין האחרון הוא נותן טעם במין שכלה ראשון נעשה כולו היתר שהרי אם היה המין הראשון כרישין והמין האחרון כרוב וקבלה הכרישין טעם מן הכרוב והרי הכרוב לא כלה מינו מן השדה כי הטעם הוא עיקר הירק וכיון שנמצא כטעמו של זה המין עדיין כיוצא בו בשדה גם זה מותר. ומשום הכי אמר ר' יהושע אוכל והולך עד שיכלה אחרון שבה. אבל היכא שנתערבו פירות שביעית לאחר איסורן בנותן טעם כשאר איסורין שבתורה דבכי האי גוונא לא פליג ר' יהושע:

פסקה ו

תשובו איש אל אחוזתו לרבות המוכר שדהו ועמד בנו וגאלה שתחזור לאביו פי' לפי שנאמר בכתוב וכי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו וכו' ולא למדנו אם תצא מיד הגואל הזה לעולם לכך אמר כאן בשנת היובל תשובו וכו':

פרשה ג

פסקה ד

אל תונו איש את אחיו וכו' כל הדא הלכתא בפ' הזהב:

פסקה ט

אין לי אלא תגר לתגר פירו' דהא כתיב איש אל אחיו דמשמע אחיו הוא בתגרות וקראי בתגרי משמע דכתיב וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה משמע אחיו הוא בתגרות במי שדרכו למכור ולקנות קא מיירי אבל תגר להדיוט או הדיוט לתגר ואפי' הדיוט להדיוט אנו צריכין אעפ"י שהוא אחיו בהדיוטות מנין שיש בהם דין אונאה כדפרשי' וכו'. הדיוט לתגר אין לו אונאה משום דידע וקא מחיל:

פסקה י

אחר היובל סמוך ליובל מופלג מן היובל מנין פי' שיוכל אדם לקנות שדהו מחבירו שהרי לא אמר הכתוב תקנה מאת עמיתך אלא אחר היובל שהוא סמוך ליובל ת"ל לפי רוב השנים וכו' מקרא זה בא ללמדנו לפי דרכו שיוכל אדם למכור את שדהו סמוך ליובל או מופלג אבל עיקרו לא בא אלא להזהיר את הקונה שיזהר במקחו שלא ירבה לו בדמיו אם הוא סמוך לפני היובל ובא להודיע כי השדה תחזור לבעליה ביובל. מיהו אם ריבה לו בדמיו או מיעט אין לו אונאה שהרי אמרנו אין אונא' לקרקעות: במספר שני תבואות ימכר לך [לא] שנת שדפון וכו' פי' שאינה עולה למנין שתי שנים שאמרנו שאינו מותר לגאול בפחות משתי שנים של תבואה. פעמים שאתה אוכל ממנה שלש תבואות בשתי שנים פי' בחרפי ואפילי אם מכרה לו בר"ח סיון והיו תבואות אפילות ולא נקצרו באותו זמן ובסוף שנה שניה לפני סיון היו חרפי. והיו ראוין ליקצור קוצרה ומחזירה לו על ידי גאולת דמים דהא כתיב תבואות הוא מוכר לך רבה אצלו תבואות:

פרק ד

פסקה ב

ר' יהודה אומר אף לא יתלה עיניו על מקחו ויאמר לו בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה ליקח מפני שגונב דעתו שהוא סבור שיש בדעתו לקנותו והוא אינו אלא מתלוצץ בו והרי הוא כסך שמן מפך ריקן מפני שהוא גונב דעת חבירו שזה סבור שמכבדו ואינו

אלא מתלוצץ בו ובתוספת' מפר' מפני שמשביח דעתו של מוכר. ודומה שבא על הפי' הזה שפירשנו שמשביח את דעתו על דבר חנם וליצנות וגניבות דעת:

פסקה ד

שיהא אדם אוכל הרבה ושבע כלומר יהיו לכם פירות הרבה ותוכלו לאכל מהן הרבה עד שתשבעו. אף היא אינה סימן ברכה שלא ישבע אדם עד שיאכל: ולא אכילה גסה פי' אכילה גסה אינה לשבע אלא פשטידי"ו בלע"ז: וישבתם לבטח עליה לא מפחדים עליה ולא גולים קשיא לי הא דרשינן ליה לעיל ולמה לי למכתב זימנא אחריתי. ואיכא למימר דקמאי אבטחינהו שלא יגלו ממנה לחוצה לה. ובתרא אבטחינהו דאפי' ממקום למקום לא יגלו בתוכה לא מפני פחד ולא מפני בצורת. ויש מפרשי' בהך בתרא דהכי קאמר עליה אתם יושבים לבטח אבל משתגלו לא תשבו בטח:

פסקה ו

וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית אין לי בששית וכו' ת"ל בשנה הששית בשנה קרא יתירא הוא לומר שבכל שנה תהיה ברכה שיספיקו פירותיה משנה לחברתה. (וזרעתם) אלא שבששית צריכה ברכה יתירה שתספיק לשלש שנים כדכתיב ועשת את התבואה לשלש השנים לששית פי' למקצת הששית מן הפסח שהוא זמן קצירה ואילך ולמוצאי שביעית עד הפסח שיקצורו נמצאו הללו שלש שנים אינם אלא שתים חצי הששית ושביעית וחצי שמינית. ד"א לשלש השנים לשביעית וליובל ולמוצאי יובל הרי אלו שתי שנים ומחצה שביעית ויובל הסמוך לה וחצי מוצאי יובל והכל לפי צורך הזמן אבל הששית כולה משל חמשית היא נזונת כדאמרן שהן מספיקות משנה לחברתה:

פסקה ז

וזרעתם את השנה השמינית זו שמינית שלאחר שמיטה ובא עכשיו להוסיף על הברכ' שאמר למעלה שיאכל מן התבואה של ששית שביעית ושמינית שהיא מוצאי שביעית ושמא לא תספיק לו אלא לאכילה אבל לא לזרוע ממנה לכך נאמר וזרעתם את השנה השמינית כלומר תספיק לכם לאכילה ולזריעה של שמינית. כשהוא אומר את השנה זו תשיעית שלאחר שמטה ברכה זו צריכה להיות בסוף שמטה אחרונה שביובל שאינם יכולים לזרוע עד התשיעית שהיא מוצאי יובל. ואכלתם מן התבואה ישן ולא סרמגטון פי' בלא רקבון שלא תטלנה רקיבות כשהייתה דהא כתיב ואכלתם ממנה. עד התשיעית עד התשיעית שלאחר שמינית שאחר שמטה פירוש גם זה המקרא בא להוסיף עוד על הברכה הראשונה שאמר למעלה שתספיק תבואה של ששית לששית ולשביעית ולמוצאי שביעית פי' דהיינו שמינית. ועוד בא להם ברכה שתספיק להם גם לתשיעית עד ועד בכלל והצורך מפני שיזרעו מן החדש' בתשיעית שאם תקצר נפשם בה. כשהוא

אומר עד השנה התשיעית זו עשירית שאחר תשיעית שאחר יובל שאחר שמטה דהיינו בסוף שמטה אחרונה שביובל עד ועד בכלל ומפני הצורך שפירשנו שהן צריכין לזרוע בעשירית מתבואת התשיעית עד בא תבואתה תאכלו ישן שהיא י"א לזית פי' אעשירית קאי כלומר עד בא תבואת העשירית תאכלו ישן וזית שנחבט בעשירית אינו נגמר עד אחד עשר וברכה זו אינה מן הצורך אלא כל ברכותיה של עשירית שוות לזרעי' ולכל פירות האילן כמו שימצאו זרעים של ששית זרעים של עשירית כך ימצאו כל פירות האילן של ששית פירות של עשירית וכל פירות של עשירית אינן נגמרין עד אחת עשר והיינו לזית:

פסקה ח

אתם עמדי דיו לעבד שיהא כרבו כשהיא שלי הרי היא שלכם פירוש הבטיחם אם יגלו ממנה הוא יצא עמהם. והא דקאמר כשהיא וכו' תיקון מלה הוא היה לו לומר כשהיא שלכם הרי שלי:

פסקה ט

ובכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו יכול בעבדים וכו' שיוכל המוכר לגאול ממכרו מיד הקונה לשתי שנים כדרך שגואל בשדה אחוזה ת"ל וכו' לרבות בתים ועבד עברי במס' קדושין [כא.] מפ' לה וכו' כדאיתא התם:

פרק ה

פסקה א

מנין שאין אדם רשאי למכור שדהו ולהביא אפונדתו וליקח לו בית וליקח לו בהמה וכלים אלא אם כן העני ואין לו במה יחיה: ת"ל כי ימוך. והאי בהמה דקתני היא בהמה לרכוב עליה קאמר דומיא דכלים ובית שהם להנאת עצמו אבל שוורים לחרוש בהן מותר מההוא מעשה דגיטין פ' הניזקין [נב.]: אם לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו פי' דכתיב אך כל חרם אשר יחרים איש לה' מאדם ובהמה ומשדה אחוזתו ודרשינן התם מאדם ולא כל אדם וכו' יכול אם החרים את כולן יהו מוחרמין ת"ל אך: ואם לגבוה אפילו דעבד נמי לאו כלום הוא ק"ו להדיוט שאם בזבז ומכר לא עשה כלום. ויש מפרשי' שאם בזבז ומכר להדיוט מה שעשה עשוי שהרי לא מעט בו הכתוב כדרך שמיעט בהקדשות. וא"ת ק"ו איכא למיפרך מה להקדשות שכן אינן חוזרין אצלו ביובל אלא אורח ארעא קמ"ל שלא יהא אדם מפקיר נכסיו אפי' לצדקה ויהא מצמצם למזונותיו ק"ו מהקדש ואגב גררא אירי בה הכא לפי שהמוכר שדהו למזונות ענין בזבוז והפקר מזונות הוא. והכי מוצא מילתא במס' חולין [פד.] דלענין צמצום מזונותיו קאמר דשמעי' ליה לר' אלעזר בן עזריה מילתא כי האי גוונא כדאיתא התם:

פסקה ג

וחשב את שני ממכרו שנים הוא מחשב ואינו מחשב חדשים ומנין אם רצה לעשות עמו חדשים שנה שיעשה ת"ל וחשב מכל מקום פירוש בא לומר הכתוב שיד המוכר על העליונה שאם מכרה לו חמש שנים לפני היובל ואכלה שתי שנים ומחצה ובא הגואל לפדותה אינו נותן לו אלא דמי השתי שנים שנשארו שלימות עד היובל אבל אותם ששה חדשים היתרים לא יחשב ולא יתן לו בשבילם יותר. ואם יש מקום שיהיה לו הנאה למוכר אם יחשב החדשים ויצרף אותם לחשבון שנה הרשות בידו לחשוב ולצרף כגון אם מכרה לו בחצי השנה בפרס הפסח ואכלה שתי שנים מקוטעות חצי הראשונה וחצי האחרונה ואמצעית שלימה יחשוב המוכר החדשים הראשונים והאחרונים ויעשה אותם שנה והרי אכלה שתי שנים ואם רצה לגאול את שדהו הרשות בידו. ואילו לא חשבנו חדשים המפוזרים לשנה לא היה מותר לגאול בפחות משתי שנים: והשיב את העודף לאיש אשר מכר לו. מנין אתה אומר מכרה לראשון במנה ומכר הראשון לשני במאתים וכו' ת"ל אשר מכר לו. מכרה לראשון במאתים וכו' תלמוד לומר לאיש לאיש שבתוכה דברי ר' ר' דוסתאי בן יהודה אומר מכרה לו במנה והשביחה ועמדה על מאתים מנין שאיני מחשב אלא במנה ת"ל והשיב את העודף העודף שבידו כלומר מה שנשתייר בידו מן הדמים שלקח ממנו אבל לא מה שנשתייר בדמי הקרקע שאם מכרה לו חמש שנים קודם היובל במאה דנרין הרי כ' דינרין לשנה וכיון שלקחה זה השביחה ועמדה על מאתים הרי ארבעים דינרין לשנה אכלה ג' שנים ובא המוכר לפדותה אם היינו מחשבין בקרקע כמה שהוא שוה עתה היה נותן לו שמונים דינרין לב' שנים לפי חשבון שמכרו ואם הכסיפה ביד הקונה מחשב עמו לפי מה שהיא שוה עכשיו והיינו העודף שנשתייר בקרקע כלומר מה ששוה קרקעו עכשיו בין לר' בין לר' דוסתאי לא משמע קראי לקולא למוכר אלא האי דקא דרשינן להו לקולא למוכר משום דילפינן גאולה גאולה מעבד עברי דהתם בהדיא כתיב דלקולא אזלינן גבי עבד כדכתיב ואם עוד רבות בשנים. ואם מעט נשאר בשנים וכו' כדאיתא בערכין [ל.] ובקידושין [כ:]. ובערכין פריך מאי איכא בין לר' לר' דוסתאי דתרויהו בהשביחה והכסיפה לקולא למוכר אזלי ומה לי באדם אחד מה לי בשני בני אדם. ומשני איכא בינייהו דאייקור וזול ואייקור פי' שמכרה לראשון במאתים דהיינו אייקר והכסיפה ומכרה ראשון לשני במנה והשביחה ביד השני ועמדה על מאתים לר' דקא מפליג בגברי הרי האיש שבתוכה קנה אותה במנה ואע"ג דהשביחה בידו הרי הוא כלוקח ראשון שאילו מכרה ללוקח ראשון במנה והשביחה בידו במאתים לא היה מחשב אלא בדמים שמכרה לו דרחמנא אזיל גבי מוכר הם הכי חזינן ללוקח

שני כאילו לקחה מיד הבעלים ועמו הוא מחשב משעת הזול שלקחה ולא משעת היוקר שהוא עכשיו אבל לר' דוסתאי דלא דריש לאיש ולא מפליג בגברי אלא בעודף שבידו או בעודף שבקרקע הכא ליכא לאפלוגי מידי דעודף שבידו או בעודף שבקרקע שוים הן הילכך מחשב בהדיה מאתים: ושב אל אחוזתו בבעל אחוזה דברתי ולא במוכר למוכר פי' ולא בשני מוכרים שיחזור למוכר האמצעי אלא למוכר הראשון יחזור שהוא בעל אחוזה:

פסקה ה

ואם לא מצאה ידו די השיב לו מה ת"ל פי' דהא כתיב עליה והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו ודרשי' ליה ידו יד עצמו שלא ילוה ויגאול. ומצא שלא ימכור ברחוק וכו' כדי גאולתו שלא יגאל לחצאין: וא"כ למה ליה למכתב זמנא אחרינא הוה ליה למכתב ואם לא והיה ממכרו ביד הקונה אותו. אלא אם אינו ענין לבעל השדה תנהו ענין לגואל שיגאל בסדר הזה אם לא מצא שלא ימכור ברחוק וכו' ידו שלא ילוה די השיב שאינו גואל לחצאין:

פסקה ז

עד שנת היובל שלא יכנס היובל כלום כלומר עד שנת ביובל ולא היובל בכלל לומר שהיובל מוציא בתחלתו שאלו לא היה מוציא עד סופו הרי היה ממכרו ביד הקונה אותו כל שנת היובל והתורה אמרה עד שנת היובל ולא עד בכלל: והא מילתא מוקים לה בערכין [כח:] כר' ישמעאל בר' יוחנן בן ברוקה דאמר מראש השנה חייל יובל. נמצאת אומר שדות וכספים משמיטין ביובל שהיובל מוציא בתחלתו פי' אע"פ שאמר למעלה שהשביעית משמטת כספים והיובל משמט שדות מ"מ שניהם נשמטין ביום אחד ובשעה אחת בערב היובל שהוא סוף שביעית. בסוף שעה אחרונה סמוך לחשכה הכספים נשמטין בשביל השביעית והשדות נשמטין בשביל היובל שהרי אמרנו שלא יכנס ליובל כלום: ויצא ביובל אעפ"י שהקדישו הלוקח: ושב לאחוזתו לרבות האשה פי' לכל מה שאמור בענין לגאולת קרובים ולכל הדינין שאמר לא יגאל וכו' ואע"פי שהקדישו הלוקח לומר שכל דיני האשה שוין לאיש:

פרשה ד

פסקה א

כגון (הצטורא המונה והצפרי) [קצרה הישנה של צפורי] וקרא של גוש חלב כלו' אלו היו ערי מוקפות חומה מימות יהושע בן נון. וגמלא בגליל וגדור בעבר הירדן. וחדיד ואונו וירושלם ביהודה מפ' בערכין [לב.] גמלא שבגליל לאפוקי שאר ארצות. גדוד בעבר הירדן לאפוקי שאר ארצות דהנהו שאר ארצות לא היו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון ואותם שהיו בארץ בנימין ולא הוקפו מהיכן הם לפי שלא היו כמותם יש כשמותם בשאר ארצות. וירושלם ביהודה היינו טעמא דאצטריך ליה לפרושי שמותייהו דתרי

ירושלם הוה והכי איתא בערכין. אי נמי משום דתנינן בעזרא בני גזם עולי גולה בנאוה והקיפוה חומה. לפיכך הוצרכו לומר ירושלם ביהודה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היתה. וא"ת והלא עולי גולה בנאוה והקיפוה לא לגמרי אלא פרוצה היתה והשלימוה וחזקו את החומה ובנאוה יותר גבוהה והיינו דכתיב בעזרא בנו וחזקו ר"ל הגביהו אותם שבנו מצאוה פרוצה לגמרי עד הקרקע. ואותן שחזקו לא מצאוה פרוצה לגמרי אלא חומה נופלת וחזקוה והגביהוה: ונ"ל כי כל היסודות היו קיימות שלא מצינו בנין יסוד. אמר ר' ישמעאל למה בנו את אלו אלא שכבשום כשעלו מן הגולה. ומפרש בערכין מצאום וקדשום פי' מצאום בחומתן וקדשום מיד אבל הראשונות בטלו משבטלה הארץ כלומר ערים מוקפות חומה הרבה היו בארץ אלא שבטלו קדושתן משבטלה הארץ פי' משחרבה. וגם אלו כשבנאום היו צריכות לקדש כמו שאמרנו ולא בנאום אלא מפני שמצאום בנויות בחומתן. קסבר קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא:

פסקה ב

ימים תהיה גאולתו ר' אומר אומר אני אין ימים פחות משנים פי' משני ימים כלומר שעד שני ימים יש לו רשות לגאול על שנתו: ואני מצאתי פי' אחר נכון שאין היכול לגאלו ביום שמכרו לו עד שיעמוד שני ימים ביד הלוקח. וכן מוכיח בפ' בתר' בערכין [לא.] דקתני התם המוכר בית בבתי ערי חומה הרי זה גואל מיד וגואל כל שנים עשר חדש ואמרי' בגמ' מתני' דלא כר' משמע אליבא דר' אין גואל מיד:

פסקה ג

בני שנה לראשון ולא בני שנה לאחרון דכתיב עד מלאת לו שאם מלאה שנה משעת מכירתו של מוכר עד עכשיו כבר הלכה לה מן המוכר הראשון ופליגי בערכין [לא.] למי הבית חלוט ללוקח ראשון או ללוקח שני ר' אלעזר אמר ללוקח שני הוא נחלט ומהאי טעמא דאמרי' מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו:

פסקה ה

וקם הבית אין לי אלא בית בתי בדים וכו' ת"ל אשר בעיר יכול אף השדות ת"ל בית דברי ר' יהודה. ר' יוסי אומר אין אלא בית בתי בדים והשדות מנין ת"ל אשר בעיר. וקא פריך בערכין [לב:] לר' מאיר בית למעוטי מאי ומתרץ חולסית ומצולה איכא בינייהו פי' הנך שדות דפליגי בהו ר' מאיר ור' יהודה לאו שדה זרע נינהו דהנהו דברי הכל לאו כבית נינהו ובית משמע למעוטי הנהו שדות אלא אשדה חולסים ומצולה פליגי פי' שדה שחופרין בו ומוציאין ממנו חול ושדה שיש בה מצולות מים ודגים גדלין בהם דר' מאיר מדמי להו לבתים מפני שיש בהן חפירות עמוקות. ור' יהודה מדמי להו לשאר שדות:

פסקה ז
אשר לא חומה אעפ"י שאין לו עכשיו אם היה לו וכו' פי' לא כתיב וקרי לו קסבר קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא:

פסקה ט
לקונה אותו לדורותיו לא יצא ביובל יצא הקדש שאין לו דורות פי' להדיוט בית נחלט שאינו יכול לגאלו מזה אחר שנת היובל ומיד הקדש יכול לפדותו אפי' אחר כמה שנים כל זמן שלא נגאל מן ההקדש אבל אם בא אחר וגאלו מן ההקדש נותנין לי מנה להדיוט כאילו קנאו מן הבעלים ואם לא גאלוהו הבעלים בתוך שנה הבית לבעלים חלוט לפודה מן ההקדש והכי איתא בערכין ומפיק טעמ' מדכתי' לקונה אותו משמע אפי' מידי הקדש לפי שנאמר שנים תקנה:

פרק ו

פסקה ד
יכול אף בלוים כן פי' בשדה אחוזה אינו מותר לגאול בפחות משתי שנים:

פסקה ו
תקנה אף לוי מלוי גואל פי' גואל לעולם: בשדה אחוזה גואל מיד וגואל לעולם וכן בבתי ערי חומה וכן בהקדש אם הקדיש שדהו ולא גאלו ומכרו גזבר לאחר ופגע בו היובל ביד הפודה אינו יוצא לכהנים ביובל אלא חוזר ללוי בלא דמים כדכתי' גאולת עולם תהיה ללוים כדדרשי' ליה לעיל גבי ישראל הם הכי לוי הבא לגאול מיד לוי חברו כך הוא דינו. פשוט של מקרא כך שאמר למעלה מזה גאולת עולם תהיה ללוים וסמיך ליה ואשר יגאל מן הלוים כלומר וכן דינו אם יגאל לוי מלוי: ומה שאמרת על לוי שהקדיש שדהו וגאלו אחר מיד הקדש כשיגיע יובל אז יחזור ללוי בלא דמים לא מצאתי אותו בפי' לא כאן ולא בערכין ולא עוד אלא שיש מקום לבעל הדין לחלוק כדכתי' גאולת עולם תהיה ללוים דעליה קא דריש להך דרשא וכיון דכתיב גאולת עולם היכי מצינן למימר דהדרא ביה בלא דמים ושמא נותן דמים ותחזור לו שדהו דהיינו גאולת עולם. אלא שלמדתי דבר זה מבתי החצרים לישראל שיש להם כח יפה אפי' לישראל בבתי ערי הלוים כדאמרינן לעיל. וקא חזינן בהו דאמרי בערכין על הדא מילתא דאמרינן לעיל הואיל ונתת להם כח יפה שבבתים וכח יפה שבשדות יכול לא יצא ביובל ת"ל וביובל יצא: וקא פריך עלה בגמ' דערכין מאי קאמר כלומר מפני שנתתי לו כח שבזה ושבזה הייתי אומר שלא יצא ביובל וכי היובל אינו כח יפה שבשדות: ומתרץ לא נצרכה אלא למקדיש בית בבתי החצרים וגאלו אחר מיד הקדש ופגע בו יובל בשנה שניה פי' בשנה שנית לגאולתו. דאי מדמת לה לבתי ערי חומה הא איחלט לה משנה ואילך. ואי לשדה

אחוזה מדמת לה הא נפקא להו לכהנים ביובל הילכך האי נמי לא יצא לכהנים ביובל ת"ל ביובל יצא לומר שחוזר לבעלים ביובל: והא ודאי בלא דמים קאמר ומדחזינא בהא דהדרא למרה בלא דמים אפי' לישראל כ"ש ללוים ולא בא הכתוב להחמיר אלא להקל על הלוים יותר מישראל: והא דכתב רחמנא גאולת עולם לאיתויי הנך אחריני דבישראל אינו גואל ובלוים גואל ועוד לא מצינו חזרה ביובל שתהא צריכה דמים אלא לעולם יובל מחזיר בלא דמים:

מן הלוים ולא כל הלוים פרט לבן לוי נתין ולבן לוי ממזר פי' דהוה ליה למכתב ואשר יגאל הלוי אי נמי ואשר יגאלו הלוים ויצא וכו' ת"ל בית עיר אחוזה כלומר חד למעוטי עבדים וחד למעוטי שטרות וחד למעוטי מטלטלין: הנה זה המקרא לפי המדרש הזה נחלק לשנים כי אשר יגאל מן הלוים ויצא ממכר בית ועיר אחוזתו ביובל מילתא אחריתי קאמר כדמפרש ואזיל: ומצינו כיוצא בו באגדה דרבי אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי וקא קרי ליה להאי סדור שנחלק:

פסקה ח

וחכמים אומרי' אין דברים הללו אמורים אלא בערי הלוים ומפרש במס' ערכין [לג:] אבל עד שיהא לוי לא אמרי' כלומר דישראל שיורש את אבי אמו לוי הרי הוא גואל כסדר הזה שכיון שהוא יורשו עומד במקומו לכל דבר. ונראה דלדעת רבנן אפי' בן לוי נתין בן לוי ממזר גואל כסדר הזה דהאי ואשר יגאל מן הלוים אפי' מקצת לוים משמע להו. שהרי אף בן בתו ישראל דלאו לוי הוא כלל קא מרבה הואיל ובא משבט לוי כ"ש בן נוי נתין בן לוי ממזר דלוי פסיל הוא: היא אחוזתם להגיד מה גרם כלומר לכך הרבה להם גאולות שרצה המקום שיהיו עריהם אחוזת עולם:

פסקה ט

מנין שאין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה ולא מגרש עיר ולא עיר מגרש וכו' א"ר אלעזר בד"א בערי הלוים אבל בערי ישראל עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה (שדה) [מגרש] עיר ולא עיר מגרש כדי שלא יחריבו את עריהם. ת"ל ושדה מגרש עריהם לא ימכר ומפ' בערכין [שם] מאי לא ימכר כלל והא כתיב גאולת עולם תהיה ללוים פי' גבי עיר ובית. מכלל דמזדבני והכא קאמרי' דלא שדה ולא מגרש ולא עיר לא ימכר. אלא מאי לא ימכר לא ישתנה כמו התמכר לעשות הרע וכו' הרי שהזהיר עליהם הכתוב שלא ישנו לא משדה למגרש ולא ממגרש לשדה ולא מעיר לשניהם ולא משניהם לעיר. לא ימכר מכר גזבר או לא ימכר מכר עולם ת"ל עולם: ס"א כי אחוזת עולם היא להם הא מה אני מקיים לא ימכר מכר גזבר פי' לא ימכר מכר גזבר שאם הקדיש בן לוי שדהו או מגרשו או עירו ולא גאלו אין רשאי הגזבר למכרו לאחר כדי שיצא לכהנים ביובל

אלא לעולם תחזור ללוי כמו שאמרנו למעלה בבית ועיר שחוזרין אצלו ביובל בלא דמים כך דיניהם בשדה ומגרש. ויש מפרשים לא ימכר מכר גזבר שאינו רשאי הגזבר למכרו לאחר כלל אלא שתעמוד לפני ההקדש עד שיגאלנה בן לוי וזה יפה כח הוא ללוי מפני שאין אחר רשאי לירד לתוך שדהו ומזלזל בדמיו: ולזה הפירוש יבא דבר המקרא מתוקן שאמר למעלה גאולת עולם תהיה ללוים ודרשנו אותו אף למקדיש כי לעולם הוא גואל אפי' לאחר היובל: ומ"מ אינה חוזרת לו אלא בדמים ר"ל על ידי פדיון הרי כבר נאמר כי אחוזת עולם הוא להם. וכיון שהבטיחם המקום שתהא אחוזתם לעולם למדנו שהן חוזרין ביובל וגם יש להן פדיון ואינם נחלטין ללוקח הא למה נאמר לא ימכר מכר גזבר. ואי קשיא לך הא אפיקנה לדרשא דלעיל לא ימכר לא ישתנה. אם כן הוה ליה למימר לא ימכור או לא ימכרנו מאי לא (ימכרנו) [ימכר] משמע על ידי אחר ומאי ניהו גזבר:

פרשה ה

פסקה א

יכול אפי' אם מפסידו לתרבות רעה פי' אם מטה ידו מפני תרבות רעה שיש בו שהוא שוכר הזונות ומשחק בקוביא ומפסיד ממונו:

פסקה ב

אל תקח מאתו נשך ותרבית ממנו אי אתה לוקח אבל אתה נעשה לו ערב. לפי פשטו של דבר כך הוא אומר אל תקח מאתו נשך ותרבית כדי ליתן בכיסך אבל אתה לוקח ממנו כדי ליתן לבעל חובו גוי כיצד שאם הכניסך בערבות אצל גוי שהלוה ברבית והגיע זמן לפרוע גוי. ובא ותובע אותך מן הערבות ואתה בא אצל הלוה ותוציא ממנו הקרן והרבית ותפרענו לגוי: וכבר הביאו זאת הברייתא בבבא מציעא [עא.] והעמידו אותה כשיקבל עליו לדון בדיני ישראל כלומר שלא יתבע הערב תחלה עד שיתבע הלוה ויגבה ממנו אם יש בידו לפורעו: ובשעת פרעון בא הגוי אצל הלוה ותבעו בדין ולא מצא מה לגבות ממנו והלך אצל הערב והוציא ממנו הקרן והרבית מותר הערב היה לגבות מן הלוה כל מה שפרע בשבילו בכל עת שימצא לו נכסים. אבל אם לא קבל עליו הגוי לדון בדיני ישראל כיון דגוי דיני' בתר ערבא אזיל אשתכח דגוי קא מוזיף לערב והערב מוזיף ללוה ברבית. הנה זה הענין יוצא לנו מפשטו של דבר. ויש עוד ענין אחר בערבות של גוי כגון שהלוה ישראל לגוי ברבית וישראל חברו נעשה לו ערב מן הכל יש דנין הענין לאיסור חמור יותר מן הראשון שאפי' קבל הגוי שהלוה לדון בדיני ישראל שלא ידחה המלוה אצל הערב אפי' הכי אסור שאם אין ביד הגוי מה יפרע לא יפרע מן הערב ישראל כי אם הקרן בלבד וגם אסור להעשות לו ערב מן הרבית כלל כי הערב גם הוא לוה שאם אין ביד הגוי

לפרוע ילך אצל הערב והערב לא יצא מידי תורת לוה ומשועבד למלוה. ונמצא כי הוא משועבד לו עצמו לקרן ורבית. ויש דנין אותו להתר. יותר מן הראשון שאעפ"י שלא קבל הגוי הלוה לדון בדיני ישראל מותר לישראל ליעשות ערב בשבילו לישראל מה טעם כי הלוה הוא העיקר לשעבוד החוב ואם זה הערב התנה לו רבית בשבילו מה בכך אפילו משלו יתן לו הרבית מותר והרי זה כמי שאמר לחבירו הילך ד' זוזי ואוזפיה לפלניא וכל שכן שכל מה שיתן לו יוציא מן הגוי. וא"ת למה לא יהא הענין קל מן הראשון ויהא צריך שיקבל עליו הגוי לדון בדיני ישראל שלא ידחה את המלוה אצל הערב בשעת הפרעון אינו צריך מה טעם שלא אמרו יהי צריך לכך אלא בזמן שהגוי הוא המלוה וישראל לוה לערב שכל זמן שלא קבל הגוי המלוה לדון בדיני ישראל ילך לו תחלה אצל ישראל הערב להשמט ממנו ולדחותו אצל הלוה תחלה שכך דיניהם הילכך אף הערב נעשה לוה מן הגוי ונעשה מלוה לישראל אבל בזמן שהמלוה ישראל הוא שהלוה לגוי וישראל אחר נעשה לו ערב אין כח ביד ישראל המלוה לבא אצל ישראל הערב תחלה שהוא דוחה אותו אצל הלוה גוי ויאמר לו אין כחך יפה בזה הערבות יותר מערבות ישראל וילך אצל הלוה תחלה. וא"ת כשיבא אצל הגוי הלוה תחלה גם הוא ידחה אותו אצל הערב ישראל בדיניהם. אין כח ביד הלוה לדחות את המלוה מעליו בשביל הערב שאם הכניס עצמו בערבותיה מפני מה נפטר בחובו דיו לערב שיהיה כלוה ולא יותר ממנו. וכך דנין בכל יום כענין הזה הילכך מסתמא הרי הוא כמי שקבל עליו לדון בדיני ישראל. הרי לך שני עניינים הללו זה כנגד זה ואין בידי להכריע:

פסקה ג

כספך ולא כסף אחרים פי' לא כסף גוים כדתנן מלוה אדם מעותיו של גוים מדעת הנכרי אבל לא מדעת ישראל. ומפרש לה בבבא מציעא [עא:] שפיר:

פרק ז

פסקה א

ת"ל עבד כלומר במקומות הרבה קורא אותו הכתוב עבד כי תקנה עבד עברי. ואם אמור יאמר העבד הילכך יש עליו לנהוג את עצמו כעבד לקרותך אדוני ולישב כנגדך אבל אתה לא תקרא לו עבדי אלא אחי בא ועשה לי כך וכך:

פסקה ג

מה שכיר ביומו תתן שכרו אף זה כן נראה לי דלענין הענקה קאמר. כי יצא מעמך ביום שישלים עבודתו אתה צריך ליתן לו הענקתו. ויש מפרשים על דמי ממכרו שאם לא נתן לו דמי ממכרו תחלה ושיהה אותו עד לאחר שהתחיל לעבדו בכל יום ויום עובר עליו בשכיר יום. ויש אומרים שאינו עובר עליו בשכיר יום. ויש אומרים שאינו עובר עד לאחר

שש מפני שהוא אצלו בשכיר שש שנים. ותנן [ב"מ פ"ט מ"א] היה שכיר שבוע יצא ביום גובה כל היום יצא בלילה גובה כל הלילה וכל (הלילה)[היום]: ת"ל הוא ואשתו ובניו פי' הוקשו אשתו ובניו לו דכתיב הכא הוא ובניו עמו. ובסדר משפטים כתיב ויצאה אשתו עמו מה הוא לא נכנס לרשות רבו אלא מדעת רבו אף אשתו ובניו לא באו לרשותו אלא מדעת רבו שלא יתבייש:

פרשה ו

פסקה ג

מה אמה אין בה קידושין דכתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה:

פסקה ד

וגם מבני התושבים הגרים וכו' זהו אחד משאר אומות שבא להתגורר בארץ אין בו משום לא תחיה כל נשמה. ת"ל אשר הולידו בארצכם מפרש בקידושין [סז:] מן הנולדים בארצכם ולא מן הדרים בארצכם לאפוקי אחד מן הכנענים שבא על אחת מן האומות שהבן בכלל לא תחיה כל נשמה הוא מפני שאביו הוא בארץ ובנו הוא נדון אחריו:

פסקה ו

אין לך בהם אלא עבודה בלבד פי' שאינו רשאי להכותו ולצערו ולביישו כדאיתא במס' נדה [מז.] לעבודה נתתיו ולא לבושה. והרי אם הרגו נהרג עליו חוץ מיום או יומים ואילך. מיהו אם הכהו וחבל בו וביישו פטור מן התשלומין דתנן [ב"ק פ"ח מ"ה] החובל בעבד כנעני שלו פטור מכלום: רודה אתה בבן חורין בפרך פי' אם הוא שכירך:

פרק ח

פסקה א

או לעקר זה הנמכר לעבודה זרה עצמה פי' מפני שהוא צריך לעקרה ולשרש אחריה נקראת עקר. בא ואמר לך הריני נמכר יכול יזקק לו ת"ל אחרי נמכר גאולה תהיה לו: נראה לי כי זה המדרש לדעת מי שאומר גאולת קרובים לשחרור ואם בא ואמר הריני רוצה למכור את עצמי לגוי אם לא תתנו לי כדי דמי והרי כשאמכר תפדוני על כרחכם ואהיה כבן חורין מכם ומה שתעשו לאחר מכירה עשו לי עכשיו ותנו לי כדי דמי יכול יהיו נזקקין לו קרובים ליתן לו כלום ת"ל אחרי נמכר וכו':

פסקה ג

לרבות כל הגאולות שיהיו כסדר הזה לקרוב קרוב קודם ואינו מחשב עם היורשים פי' שהנמכר לנוי אינו עובד לא את הבן ולא את האח:

פסקה ד
בכסף הוא נגאל ואינו נגאל בתבואה וכלים. מוקים לה בקידושין [ח.] בפחות משוה פרוטה והכי קאמר בכסף הוא נגאל דהיינו שוה פרוטה [אבל פחות משו"פ] אפי' הנך דמקרבא אהניתיהו לא: והא דאמרי' דאינו נגאל בפחות משוה פרוטה משום דעבד עברי קנוי לגוי למעשה ידיו הילכך אינו קונה עצמו מידו אלא בדמים דכיון דגוי לא קני לא מקנה אלא חוב על עצמו כדי לצאת מתחת ידו אינו יוצא אלא א"כ קונה את עצמו בפרוטה או בשוה פרוטה ואילו היה גבי ישראל כי האי גוונא הוה אמר ליה באנפי תרי זיל דבני ישראל בני מחילה נינהו אבל הגוי דאינו בר מחילה אין שום דבר נקנה מידו אלא בכסף: ובמס' קידושין [ח.] איתא להא מילתא בלישנא אחרינא. בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתבואה וכלים וכו' כדפרי' לעיל. והא לישנא ניחא טפי מההוא לישנא דהכא:

פסקה ה
נמכר לו במנה והשביח וכו' מפרש' בערכין [ל.] ובקידושין [כ.] שפיר:

פרק ט

פסקה א
ואם לא יגאל באלה ויצא בשנת היובל ר' יוסי הגלילי אומר באלה לשחרור ובכל אדם לשעבוד ר' עקיבא אומר וכו' פי' באלה הם קרובים וקאמר רחמנא אם אינו נגאל בקרובים אלא בשאר כל אדם כדכתיב לעיל ונגאל ביד כל אדם ויצא ביובל כלומר יהא משועבד לגואל עד היובל אלמא גאולת כל אדם לשעבוד הוא לו. ור' עקיבא דאמר גאולת קרובים לשעבוד ושל כל אדם לשיחרור לאו מהכא נפיק ליה אלא מההוא דכתיב או דודו או בן דודו יגאלנו או השיגה ידו ונגאל הרי כאן שתי גאולות גאולת קרובים וגאולת כל אדם וכיון דמיעט רחמנא באלה מסתברא שדינן מיעוטא אשאר כל אדם דגאולתן לשחרור דאי אמרת גאולת קרובים לשיחרור הדר אזיל ומזבן נפשיה אבל בשאר כל אדם מימר אמר אי מזביננא נפשאי תו לא פרקי לי. ואי לאו באלה הוה אמינא כולהו לשיחרור דומיא דגאולת עצמו. והא דקאמר ר' עקיבא באלה לשעבוד לאו פשטיה דקרא קא מתרץ דבהכי לא מתרץ קרא אלא לישנא דר' יוסי הגלילי נקט איידי דקאמר איהו באלה לשיחרור אמר איהו נמי באלה לשעבוד. מיהו לאו על אלה דקרא קאמר דהא באלה דקרא שיחרור הוא מר מוקים ליה בקרובים ומר מוקים ליה בכל אדם:

פסקה ב
יכול יגלום עליו פי' יטעה אותו:

פסקה ג

או אינו אומר אלא בגוי שאינו תחת ידך שאינו יכול לאנסו ממנו אבל בגוי שהוא תחת יד ישראל ימשכנו ויצא בלא שום השבון שגזל הגוי אינו גזל. כשהוא אומר ויצא בשנת היובל וכו' הרי לדעת ר' שמעון כיון דהאי ויצא בשנת היובל מתחת יד גוי קאמר ולא מתחת יד הגואל מצי למימר דכולן לשחרור. ובאלה למעוטי שאינו יוצא בשש והכי איתא בקידושין [טז.]:

פסקה ה

מה פסל אם עשיתו פסלתו אף מצבה אם עשיתה פסלה: נראה לי מכאן שנו חכמים אבן שעשאה מתחלה לבימוס הרי זו אסורה. בימוס זהו מושב עבודה זרה וכן מצבה שמניחין עליה דורין לע"ז נקרא בימוס ובימוס אבן אחת היא ומזבח אבנים הרבה להקטיר עליו ואעפ"י שהבימוס אינו אלא מושב ע"ז דינו כדין ע"ז עצמה מה ע"ז עצמה נאסרת בעשייתה מיד כדתני [ע"א נא:] ע"ז של נכרי אסורה מיד אף הבימוס נאסר מיד שאין דינו כדין משמשין אלא כע"ז ובימוס היינו מצבה וקא דריש ליה מקרא במס' ע"ז דכתי' פסילי אלהיהם כיון שפסלו נעשה אלוה. והריני מקיש מצבה לפסל לענין לא תעשו. ופסל למצבה נמי לענין איסור בל תקימו דסמיך לא תקימו למצבה ולא תעשו לפסל: ולמ"ד ע"ז של ישראל אסורה מיד במס' ע"ז מארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה תועבת ה' כיון שעשאו נעשה תועבה. לא תקימו זה המרקילוס אשר ע"ג הדרכים לכם קא דריש כלומר אפי' המרקוליס שאינו אלא מרגמת אבנים לא תקימו אותו משום דארחיה לשוי על פרשת דרכים משום הכי קאמר לא תקימו: רבן גמליאל אומר אלו החמנים שבראשי הגגות שהם עומדים שבמקום רואים ומשום הכי אמר קרא לכם: ע"כ פרשה

בחוקתי

פרשה א

פסקה א

אם בחקותי מלמד שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה: יש מפרשים מדכתיב אם שהוא לשון בקשה כדכתיב אם נא מצאתי חן בעיניך. ויש מפרשים מדכתיב תלכו וכן הוא אומר לו עמי שומע לי ולו לשון בקשה היא כדכתיב הן לו יהי כדברך:

פסקה ג

שתהא שונה בפיך פי' הלכות שבת זכור את אשר עשה ה' אלהיך לפרעה ולמצרים. שתהא שונה בפיך הלכות נגעים זכרון עמלק שתהא שונה בפיך הלכות מגילה:

פסקה ד

וכן הוא אומר ונתתי את עריכם חרבה מעובר ושב. ומאי וכן כלומר מילתא יתירתה קאמר בהנך מה הנך דברי זכרון אף האי נמי אפי' מזכרון אדם יהיו חרבה וכן והשמותי את מקדשכם: אפי' הגדודיות פי' אפי' יסודות הבית יהיו שממה כדי שלא יהא לו זכר:

פרק א

פסקה א

ונתתי גשמכם בעתם ברביעיות פי' ביום רביעי לשבת או אינו אלא בחמישי וששי שהן ערבי שבתות וכו' ויום רביעי לא ידענא מאי טעמא קרי ליה בעתו טפי מיום ראשון ושני ושלישי. ואפשר דרבותא קאמר דאפי' ברביעי הוי עתו ולאפוקי חמישי וששי מפני שמתבטל מהן מעונג שבת. הדר אמר בעתם בלילות כלומר זה יותר עתו לפי שאין אדם בטל ממלאכתו ובכל לילי שבוע קאמר: והדר אמר כי לילי שבתות הוא עתם יותר מכולם שהרי אף למחר אינו יום מלאכה. ומאן דאמר בלילי רביעיות ולילי שבתות דרך אחרת היא משום דשכיחי מזיקין והכא משתעי בההוא עניינא:

פסקה ג

ומנין שהארץ עתידה להיות נזרעת ועושה פירות בני יומן כלומר מנין שבדרך שעשתה בימי אדם הראשון שתעשה עכשיו כך דכתי' זכר עשה לנפלאותיו. ואומר תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע מלמד שבו ביום שהיא נזרעת וכו' וקאמר תדשא כלומר עתידה שתעשה כן בזמן אחר ואימתי כשיהיו ישראל עושין רצונו של מקום:

פסקה ז

ואי אתם יושבים לבטח חוצה לה פי' הדרים בחוצה לארץ אינם בכלל ברכה:

פרק ב

פסקה א

ר' יהודה אומר מעבירן מן הארץ שלא ימצאו מזיקין בארץ כלל: ר' שמעון אומר משביתן שלא יזיקו כענין שנאמר וגר זאב עם כבש וגו':

פסקה ב

מושיט אצבעו לתוך גלגל עינו דכתיב ועל מאורת צפעוני. ומושיט אצבעו אל תוך פיו דכתיב על חור פתן ופיו זהו חורו וכן הוא אומר גמול ידו הדה זו היא ההורגת את הבריות פי' הדה קא דריש. תרגום הזאת הדה ר"ל מראה את המרה לבריות ואומר הדה היא דקטלא לברייתא:

פרק ג

פסקה ה

עבדים היו למלכים ולא עבדים לעבדים פי' שלא היו המצרים מושלים עליהם לעשות מלאכתם אלא לעבודת המלך ומרשות המלך. וקא דריש מדקאמר הכא מהיות להם עבדים ולא אמר מבית עבדים ומאי להם למלכתם ומאי מבית עבדים פי' מבית שהייתם בו עבדים: ובמכילתא מפיק לה מדכתיב ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים הוי עבדים למלכים היו ולא עבדים לעבדים וכתיב נמי עבדים היינו לפרעה במצרים:

פסקה ו

לקצץ את הסמלונין נ"ל על אותם הכריכות שעושים לפרה שהיא חורשת ומשימין תחת העול כדי שלא ישחית העול את צוארה ומה שנקראו סמלונין על שם שהם עשויין מבלויי הסחבות ומשמלות בלות. ויש מפרשים על אותו החבל שקושרין בו עץ הדרבן בעול וגם לפעמים שנעשת משל בגד לפעמים משל עור:

פסקה ז

קוממיות מאתים אמה פי' הכי דריש קומה מאות הרי מאתים אמה. רבי יהודה אומר מאה דאתבנית היכל קא סמיך:

פרק ד

פסקה ג

מלמד שהוא נשחף פי' יבש. ומזה השורש הוא שחוף השנוי' במס' סוטה [כו.] שחוף מקנאין על ידו פי' אעפ"י שכל מוחו יבש ואינו מזריע:

פסקה ה

אבל בשעה שאעמוד מכם בכם פי' משומדים בשעת השמד והמסורות והם המגלים המטמוניות שלכם: ואין רודף אתכם מבלי כח כלומר לא יהיו צריכים לרדוף אחריהם אלא בנחת ילכו וישיגו אתכם מפני שאין כח בכם לרוץ ולהכנס כדכתיב וילכו בלא כח לפני רודף:

פרק ה

פסקה א

עד שמעיד בהם תחלה דכתיב ואם עד אלה קרי ביה עֵד ולר' יהושע קרי ביה עוד: אתם עברתם לפני שבע עבירות בואו וקבלו שבע פורעניות פי' שבע עבירות לפי פשוטן של דברים הן הם שבע עבירות הכתובים בתחלת הפרשה ועל דרך שפירש אותן במדרש זה. אם לא תשמעו. ולא תעשו. ואם בחוקותי תמאסו. ומשפטי תגעל נפשכם. לבלתי עשות מצותי. להפרכם את בריתי וכו' הרי שבע. ופירשו רז"ל כל אחת זו למעלה מזו. מי שאינו

שומע פי' שאינו עושה. ולבסוף מואס אפי' באחרים העושים. ולבסוף שמואס גם את תלמידי חכמים דהיינו ואת משפטי תגעל נפשכם לשון שנאה הוא. ולסוף שאינו מניח לאחרים שיעשו. ולסוף שמפר ברית בבשר פי' שאינו מוהל את בניו. ומושך בערלתו. ויש מפרשים שמפר ברית שהוא כופר בעיקר הרי שבעה עבירות ושבע פורעניות גם כן כתובים בפרשה הראשונה כתיב ושברתי את גאון עוזכם. שנית ונתתי את שמיכם כברזל. ואת ארצכם כנחושה. ותם לריק כחכם שנתפרש בענייניים הרבה. ולא תתן הארץ יבולה. ועץ השדה לא יתן פריו. הרי שתים וכך דרשו אותם במדרש זה ועץ הארץ שלא יהא חונט העץ פירותיו. ובשעה שהוא מוציא יהא מלקה פירותיו הרי כאן שתי קללות שלא יחניט פירותיו בשעת חנטת האילנות. ובשעת יציאת הפירות ישיר אותם האילן ודרשו זה מדכתיב לא יתן פריו משמע אפי' יוציא פרי לא יתן אותו לכם אלא שישיר אותו עד שלא יגמר הרי שבע פורעניות:

פסקה ג

באחרונה הוא אומר פי' בקללות שבמשנה תורה אף שבע פורעניות אחרות כולן בפרשה שנית ואע"פי שאין כולן מפורשות בפרשה זו הרי כולן מפורשות במקום אחר. ואלו הן שן חיה. ושן בהמה. עם חמת זוחלי עפר. ושכלה. והכריתה. והמעיטה. ונשמו דרכיכם. כך פירש הרב צרפתי ז"ל בפי' התורה על דרך המדרש הזה. ושבע פורעניות השלישית גם הם אמורים בפרשה שלישית והבאתי עליכם חרב. ונאספתם אל עריכם זהו מצור. ושלחתי דבר. אבל ונתתם ביד אויב אינו מן המנין כי מענין הדבר הם באים לידי כך כי הלכה אין מלינין את המת בירושלי' ויש מוציאין ונאספתם אל עריכם מן המנין כי הוא מפני פחד החרב ומכניסין תחתיו ונתתם ביד אויב כי קללה בפני עצמה היא לומר שלא יהא לכם כח להנצל מן האויב אפילו סמוך לחומת העיר הרי כאן שלש. בשברי לכם מטה לחם. ואפו עשר נשים לחמכם וכו' שהיא קללת חסרון עצים. והשיבו לחמכם במשקל שהיא קללת פת ניפולין ואכלתם ולא תשבעו. הרי שבע קללות. ועוד שבע פורעניות אחרות גם הם בפרשה רביעית. ואכלתם בשר בניכם. והשמדתי את במותיכם והיא קללת השמדת הגנות והבריכות והמגדלות שעליהם היו מקטירין לע"ז לשמש ולירח. אבל והכרתי חמניכם אינה קללה שהיא הכרתת הקוסמים והמנחשים בחמה ובמזלות והכרתת הרשעים מן העולם הנאה ושמחה היא לעולם. ונתתי את עריכם חרבה. והשמותי את מקדשכם. ולא אריח בריח ניחוחכם. הרי כאן שבע פורעניות אבל והשמותי אני את הארץ הרי היא בכלל ונתתי את עריכם חרבה ולא בא הכתוב לומר אלא שאף האויבים לא ימצאו עליה נחת רוח והכי דריש ליה לקמן וכל הקללות האמורות

מכאן ולהלן משילכו בגולה. אבל כל הפורעניות האמורין כאן בעוד שהם בארץ הן. הרי סדרנו שבע פורעניות על שבע עבירות על פי המדרש. אבל אותן שבע עבירות ושבע פורעניות השנויות במס' אבות אינם על הסדר הזה ואינם נדרשין כולן מפרשה זו אלא ממקומות אחרים דאית' בשבת פ' במה מדליקין [לג.] ואף שם אינם מסודרין על סדר המשנה: ואני תמה מאין הוציאו חומר פורענות להפקעת חלה יותר מן המעשרות ושמא מן הסמך שסמכו על מדרש הפסוק הזה. והפקדתי עליכם בהלה אל תקר' בהלה אלא בחלה ומכיון שייחדה הכתוב יותר משאר מעשרות שמע מינה כי היא חמורה מהן:

פרק ו

פסקה א

ונקם שאינו בברית דהיינו כגון סמוי עינים של צדקיהו פי' שלא היה ראוי לאותו עונש אלא שדורו חייב אותו לכך ונוקמת נקם קא דריש:

פסקה ב

כל משען לחם אף הליפתן. והשיבו לחמכם במשקל שתהא פת ניפולין והן יושבות ושוקלות אותו בתנור פירוש ביציאתו מן התנור ומאי בתנור בבית התנור לפי שלא היו מכירות את לחמם מפני שיהא נפרס וחולקות אותו במשקל כמו ששקלו בקמח תחלה בשעת לישה. ומאי והשיבו כלומר כשישיבו הלחם לבתיהם לא יהא אלא במשקל. ושוקלו ואומר אקח בו פת כלומר שוקל בדעתו מה יקנה ממנו. אלא כמים הנשפכין ושוב אינן חוזרין לכליין פי' והריקותי קא דריש לשון המריק מים מן הכלי לקרקע:

פרק ז

פסקה ג

אינו אומר והבאתי מורך בלבבכם אלא בלבבם ואיזו פחד ורעדה וכו' פי' מורך לשון מלכות דכתיב אברך. ואמרי' נמי לאו רכה ולא בר רכה כלומר כל שעה יהיה בלבבם פחד מלכות ואימתו ודאגתו שלא יקח את ממונם ושמא יגזור עליהם גזרות קשות. ואיכא נסחי דכתיב בהו אינו אומר מרוך אלא מורך פירוש מדכתיב מהתענג ומרוך כלומר רוך לבם מפחד ואימה:

פסקה ו

ולא תהיה לכם תקומה לפני אויביכם זו שעה שנלכדה בה ירושלם פי' שאלו לאחר הגלות היה מדבר הרי אפילו קול העלין רודפין אותם. צריך לומר על האויבים. אלא ודאי על שעה שנלכדה ירושלים הוא מדבר שהשיגו את צדקיהו בברחו וכל חילו נפוצו מעליו להצילו מידם:

פרק ח

פסקה א

ואבדתם בגוים אלו העשרת השבטים שגלו למדי דברי רבי עקיבא פי' ר' עקיבא לטעמיה דאמר עשרת השבטים אינן עתידין לחזור ומשמע ליה אבדן אבדן ממש כגון מכת חרב והרג ואבדן כלומר כליון. אחרים אומרים אין אבדן אלא גולה כמו תעיתי כשה אובד. או אינו אלא אבדן ממש כשהוא אומר ואכלה אתכם ארץ אויביכם הרי אבדן ממש אמור. ויש מפרשים שדברי אחרים לא באו לחלוק על ר' עקיבא אלא לפרש המקרא ולעולם בעשרת השבטים הוא מדבר שתאכל אותם ארץ אויביהם כליון. ויש מפרשים כי הוא חולק עליו דכיון דלשון אבדן על גלות קאמר אע"פי שנאמר בהם ואכלה אותם ארץ אויביהם אין בזה לשון כליון דדילמא כאכילת קישואין שאוכלין את אלו ויוצאין אחרים תחתיהם. ומה שאמרו אחרים הרי אבדן ממש אמור לא על כליון אמר אלא הרי מיתה אמורה קאמר:

פסקה ט

יען וביען וכי ראש בראש פרעתי מהם כלומר מה ריבה הכתוב לומר יען וביען גמול תחת גמול בתמיהה והלא לא פרעתי מהם אפי' אחד ממאה שחטאו לפני אלא כך רצה לומר יען במשפטי מאסו שהן הדינין וביען ואת חוקותי געלה נפשם שהם המדרשות פי' שהם כמו חוקים (לפני)[לפי] שאינן מפורשים בתורה והם קבלה:

פסקה י

ואף גם זאת דורש אותו לענין עונותיהם של ישראל שחטאו בעגל ובבעל פעור ובארץ בחטאת האמורי. ולכך אמר הכתוב יען וביען לפרש רבוי עונותיהם. בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם וכי מה הניח להם לישראל ולא נגעלו חוץ מספר תורה בלבד אלא כך אמר לא מאסתים בימי אספסיינוס קיסר וכו' פי' שכל אלו היו באים לכלותם ולא הניחם הקב"ה בידם:

פסקה יא

ברית כרותה לשבטים פירו' לשנים עשר בני יעקב שאף עמה' כרת הקב"ה ברית שלא יכלה את זרעם כדכתי' שבועות מטות אומר סלה אמר ר' עקיבא וכי שתי וכו':

פרשה ג

פסקה א

ואין הגוים מעריכין פי' לא מעריכין את עצמם ולא את אחרים אפי' ישראל וקסבר רבי מאיר שאין מקבלין מידם. הקדש בדק הבית כדכתיב לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו וסתם ערכין קדש בדק הבית הן. ור' יהודה סבר מעריכין אבל לא נערכין כדמפרש טעמיה

ואזיל. והאי לא לכם ולנו לבנות בית לאלהים דכתיב בעזרא משום רפיון ידים הוא. שהיו אומרים להם נבנה עמכם כלומר נתן לכם סיוע מממוננו והיו ישראל שבאותו הדור נסמכין עליהם ולא היו מתנדבין משלהם והם היו להם משענת קנה ולא היו נותנים כלום והיתה המלאכה באמצע ולפיכך גזרו עליהם שלא יקבלו מהם ואפי' מים ומלח לצורך הבנין. אבל לאחר שנבנה הבית דבר שאינו מסוי' היו מקבלין מהן אבל דבר המסוים אין מקבלין וכן אין מקבלין שקלים מידם לפי שמשיירי הלשכה היו מתקנין חומת העיר ומגדלותיה וכדי שלא יהיה להם זכרון בירושלם אי נמי מפני חטאת הצבור ושאר קרבנותם שלא יהיו חסרים: וקשיא לי הא דתנן בערכין [ה:] גבי פלוגתייהו דר' מאיר ור' יהודה וזה וזה מודים שנודר ונידר ואנכרי קאי וכיון דאמר ר' מאיר דקדשי בדק הבית אין מקבלין מהם מאי שנא דמים ומאי שנא ערכין: ואיכא למימר מאי נודרין עולות. והכי אית' בשקלי' ירושלמי. ואי קשיא לך כיון דדמים וערכין בהדי הדדי כתבו בפרשה דכתיב נדר בערכך ונדר היינו דמים מאי טעמא לא פליגי בדמים כי היכי דפליגי בערכין ומה טעם שוין בנכרי שהוא נדר. ואיכא למימר משום דעיקר הפרשה בערכין כתיבא הילכך דגוים אערכין שדינן ליה ולא על דמים. אי נמי כיון דטעמא דר' יהודה באין נערכין משום דיליף לה מטומטום ואנדרוגינוס שהן מעריכין ולא נערכין משום הכי נדרין שהרי אף טומטום ואנדרוגינוס נידרין:

פסקה ג

קטן שיש בו הפלאה פירו' שיש בו דעת להפליא ולהבחין למי נודרין ולמי מקדישין ת"ל כי יפליא מופלא סמוך לאיש והיינו בן שתים עשרה שנה ויום אחד שבודקין אותו כל שלש עשרה כדאית' במסכ' נדה [מו.]:

פסקה ה

בערכך להביא ערך הסתום מפרש בערכין [ד.] שהאומר הרי עלי ערך סתם נותן כפחות שבערכין ומאי ניהו שלשת שקלים וכו' ברייתא זו מיפרש' בערכין פ"ק שפיר:

פסקה יב

ונאמר בבכור ומעלה פי' בבכור מדבר דכתיב פקוד כל בכור זכר לבני ישראל מבן חדש ומעלה יד הנודר ולא יד הנידר שאם היה הנידר או הנערך עשיר והנודר היה עני נותן ערך העני שאין הולכין אלא אחר הנודר לעניות ולעשירות. וכולה פרשתא איתא בערכין פ' השג יד [יח.]:

פרק ט

פסקה א
תמכר לצרכי עולה ודמיה חולין חוץ מדמי אותו רגל. וקא מקשינן בתמורה [יא:] וקא מייתי עלה דמיחסרה חד אבר. ומתרץ באומר בזוזא מן הדא בהמה לעולה פי' אין מוכרין אותה אלא למי שנדר להביא בהמ' אחת חוץ מרגלה. והרי בין שניהם מביאין אותה זה רגלה וזה שאר כל גופה:

פסקה ד
מאי מעשר קרבן יחיד פירו' דכתיב יהיה לך ולא בשותפות. והכי איתא בבכורו' [כו:] וכולה פרשתא מיפרשא בפ"ק דתמור':

פסקה טו
מלמד שהתמור' קדושה חלה עליה בבעלת מום קבוע פי' שאינה יוצאה לחולין ליגזז וליעבד ואפי' על ידי פדיון מה שאין כן בתחלת הקדש:

פסקה טז
רבי יוסי בר' יהודה אומר והיה קדש לרבות את השוגג כמזיד בתמורה. ומפרש לה בתמורה בפרק יש קרבנות כסבור מותר להמיר דכותה בקדשים כסבור מותר להקדיש בעלי מומין למזבח והקדש לא לקי בתמורה לקי כי הגוזז והעובד בקדשים שהקדישן בטעות לא לקי:

פרשה ד

פסקה ג
מה בהמה טמאה מיוחדת ששוה שעת פדייתה לשעת הקדשה פי' ויש לה פדיון. ואע"פי שאין לה עמידה הואיל ושוה שעת פדיונה לשעת הקדשה: או דבר שאת למדו וכו' מה בהמה טמאה שהיא תחלת הקדש ומועלין בה וכולה לשמים אף אני לא אביא אלא כיוצא בה: ברייתא זו מביא אותה בבבא מציע' פ' הזהב [נד:] והיא קטועה שם. ועוד לשם הוא דורש מן המקרא האחר שבפרשה שניה דואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך וכאן הוא דורש על המקרא הראשון ושמא ברייתי' אחרת היא ושם הוא דורשו לענין חומש שאינו מוסיף אלא על ההקדש ראשון דומיא דבהמ' טמאה דקרא משתעי בבהמ' הראשונה כדכתיב הטמאה טמאה ראשונ' ולמעוטי תמורה מחומש שאם הוממה וחללה לא יוסיף עליה חומש וכאן הוא דורש מן הפסוק הראשון ודורש אותו לענין פדיון כלומר מאין לנו לכל הקדשים שהוממו שיש להם פדיון ושמא איני מרבה אלא כיוצא בבהמה טמאה מה בהמה טמאה מיוחדת ומאי ניהי בעלת מום שהיא תחלת הקדש פירו' שאינה סוף הקדש שהרי אינה קרבה לגבי מזבח ואינה צורך הבנין ומועלין בה פי' מעילה ממש

שהיא קדשי ה' הואיל ואין בה היתר אלא על ידי פדיון. וכולה לשמים פירו' כל זמן שלא נפדית אין בה שום היתר לכהנים ולא לשום אדם שאינו יכול לשחטה ולא לאכול ממנה אף אני מרבה כיוצא בה ומה שיש לנו להביא פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין פירוש שכולן לשמים ואף עורותיהן: ומועלין בהם והוא שיהיו תחלת הקדש שלא הוממו ושלא נתחללו אלא הם היו הראשונים שהוקדשו תחלה לכך ועכשיו הוממו. ומנין לרבות קדשי הקדשים וקדשים קלים של צבור ושל יחיד שאע"פי שתמצא אותם בתחלת הקדש מ"מ אינן במעילה ולאו בכולן לשמים שהרי קדשי הקדשים יש בהם לכהנים וקדשים קלים לכהנים ולבעלים ואין בהם מעילה ת"ל בהמה ואם בהמה ואם כל בהמה לרבות את כולם. ועכשיו נוכל לומר שבא לרבות אף אמצע הקדש שיהא לו פדיון כגון שהקדיש בהמה והוממה וחללה על אחרת עוד הוממה גם זו בא הכתו' לומר שהוא מחללה על אחרת אע"פי שהוא אמצע זה המדרש אנו צריכין כאן מן הפסוק הראשון והוא לענין פדיון שבכל הקדשי' נפדין בין הקדש ראשון בין הקדש שני לפי שאין כאן הטמאה דמשמע ראשונה ובהמה טמאה דהיינו בעלת מום משכחת לה בתחלת הקדש ובאמצע הקדש: ומן הפסוק האחר אנו דורשין לענין חומש והיא הברייתא השנויה בבבא מציעא והיא קטועה. ושמא במקומות הוא מסיים כמו שמסיים כאן על זה המדרש דכתיב ואם הבהמה ודרשינן ביה בהמה הבהמה בבהמה הרי כאן שני רבויין לרבות קדשי קדשים וקדשים קלים אע"פי שאין שוין לבהמה טמאה שוין כולן לשמים ואין בהן מעילה: מיהו בעינן שיהא תחלת הקדש אבל הקדש שני אם הומם וחללו [אין] מוסיף עליו חומש וכן על התמורה אם הוממה וחללה אין מוסיף עליה חומש משום דכתיב הקדש ראשון כדכתיב הטמאה טמאה ראשונה ולמאי אי לענין פדיון הרי רבינו אותם כולם מאם כל בהמה והכא לא כתיב הטמאה למעוטי אלא לאו לענין חומש וכששנה התנא הברייתא הזו לפני ר' אלעזר שנה אותה מקוטעת ומשובשת והיה מראה בה דלענין מעילה היא מדברת ור' אלעזר תירץ אותה שלא דבר בה לענין מעילה כלל אלא לענין חומש והמעילה שהיא שנויה שם על דרך המעילה השנויה כאן וכשהיא מסויימת במקומה כמו שהיא מסויימת כאן. וא"ת מאחר שהיא מסויימת כמו זאת מאין לו לרבי אלעזר שמיעט בה הקדש שני מחומש והלא לא מיעטנו אותו בהמה טמאה ושמא לא באה אלא לרבות כל הקדשים כמו שפירשנו כאן: תשובתך לפי שאות' הברייתי' דורשת המקרא השני לו כיון שכבר דרשנו המקרא הראשון ורבינו כל הקדשים לענין פדיון ואפילו הקדש שני השני מה בא עוד ללמד. אלא לאו למעוטי הקדש שני מכל הקדשים מחומש דומיא דבהמה טמאה האמורה בתורה דכתיב הטמאה:

פסקה ה

בהמה נפדית ואין העופות והעצים והלבונה נפדין פי' ואע"פ שלא קדשו קדושת הגוף כגון שהעצים לא נשתוו למדת המערכה שהיו צריכין להיות אמה אורך ואמה רוחב כדאית' בזבחים [סב:]. לבונה אע"פ שלא קדשה בכלי שרת כלי שרת אין להם קדושת הגוף כל זמן שלא עבד בהן ולא משחן ואע"פי שלא קדשו קדושת הגוף כגון העצים: ומפרש טעמא במנחות פ' כל המנחות והנסכי' [קא.] משום דלא שכיחי ומשום הכי אין מוציאין אותם לחולין ואפי' נטמאו ועופות נמי ממעטי מפדיון מדכתיב בהמה. ומנחות ונסכים נמי משקדשו בכלי אין להם פדיון מדכתיב בהמה כלומר בהמה נפדית על ידי מום ואע"פי שקדשה קדושת הגוף אבל עופות אע"פי שחסרו אבר ומנחות ונסכים משקדשו בכלי אע"פי שנטמאו ודמו לבהמה טמאה לא מיפרקי אבל עד שלא קדשו בכלי ודאי מיפרקי דלא דמו לבהמה דאכתי לא קדשו קדושת הגוף בבהמה ושכיח טובא: ואמר שמואל ואפילו טהורין נפדין כל זמן שלא קדשו בכלי ור' אושעיא אמר אע"פי שלא קדשו בכלי טמאין נפדין טהורין אינן נפדין מאי טעמא דכל דבר הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח ואע"ג דשכיח כוותייהו והכי איתא בפרק המנחות:

פסקה ו

אין פודין את ההקדשות אכסרה פי' לשון לעז הוא כסרה והוא לשון הפסד ומדכתיב בין טוב לרע משמע שידקדק הכהן בדמיו אם טוב ואם רע: כערכך הכהן כן יהיה אמר אחד הרי הוא שלי בעשר סלעים פירוש אם חזר בו של חמשים מארבעים הרי בן ארבעים עומד במקומו מחליטין אותו לבן עשר ומשלם בן חמשים עשר לפי שאינו יכול לחזור בו כדכתיב כערכך הכהן כן יהיה כלומר כמו שהערכת על עצמך או שתקבל עליך ערך הכהן כן יהיה על כרחך. וכן כל אחד ואחד יש עליו אחריות עשר ודוקא כשחזרו זה אחר זה אבל אם חזרו כולן כאחת בן חמשים מסייע את כולם ובן ארבעים את שלמטה ממנו ובן שלשים מסייע את שלמטה ממנו. וכן הסדר כגון שמכרו את השדה בחמש סלעים לא נאמר שישלם בן עשר לבדו עד העשר אלא כולן מסייעין אותו בשוה עד השלמת העשר לבדן שהרי כולן חייבו עצמן בעשר. ואם מכרו אותו עשר בן עשר ודאי פטור והשאר כולן מסייעין לבן שלשים עד עשר וכן הדין לכולן. והכי איתא בערכין פרק המקדיש שדהו [כז.]:

פסקה ז

ואם גאול יגאלנה לרבות את האשה ואת היורש פי' האשה אם באה לפדות הקדש עצמה מוסיפה חומש אע"פי שכל הפרשה מדברת בלשון זכר. ואת היורש אם בא לפדות הקדש אביו מוסיף חומש שלא נחשוב אותו כאחר שהאחר הפודה הקדש חבירו אינו מוסיף

חומש כדאיתא בסמוך. ויש מפרשים על האשה כמו כן אם באת לפדות הקדש בעלה מוספת חומש לפי שהמעו' שלה ובעל זוכה בהם והרי היא כשלוחו של בעל. ויש כענין [זה] בפ"ק דקדושין בענין מעשר שני. הרי כאן שנים אחד מוסיף חומש פירו' כי אמר למעלה מזה והעריך אותו הכהן בין טוב ובין רע כערכך הכהן כן יהיה דמשמע הדמים יתן ולא יותר. וכאן הוא אומר שמוסיף כאן בבעלים כאן בכל אדם וכו' כדכתיב הכא ובערכין: מה מצינו בגאולות האמורות למטה פי' בבית ובשדה אחוזה שהם מפורש בהם את ההפרש שבין הבעלים לכל אדם. מה אני מקיים כי יקדיש איש את ביתו בשאר נכסיו ולכך הוצרך בלשון בית לומר מה ביתי ברשותו אף כל ברשותו שכל דבר שאינו ברשותו אינו יכול להקדישו. מפי הרב אדוני חמי ז"ל:

פרק י

פסקה א

כאשר יעריך אותו הכהן כן יקום הבעלים אומרי' בעשרי' וכל אדם בעשרי' הבעלים קודמין. אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחד הבעלים נותנין עשרים ושש שאין מוסיפין חומש על עלויו של זה. ומזה הפסוק למדנו כל זה שהרי מכאן למדנו שהפודה הקדש חבירו מוסיף חומש הילכך הבעלי' קודמין שהן מוסיפין כדכתיב בסמוך. ועוד למדנו מזה שאין מוסיפין חומש על עלויו של זה דכתי' כאשר יעריך אותו הכהן כן יקום ולא כאשר יעריך אותו האחר על עצמו אמר אחד הרי היא שלי בעשרים וחמשה סלעים נותנין שלשים הבעלים מוקי לה בערכין [כז:] כגון שאומרים בעלים בעשרים ופרוטה צריך ליתן חמש ועשרים סלעים ופרוטה הילכך כי אמר אחד הרי היא שלי בעשרי' וחמש' כופין הבעלים לפדות מפני שאמרו תחלה יותר ממה שאמר זה. ופרוטה וחומשא יתירתא לא קתני במתני' משום דלא חשיבא אבל אם לא אמר תחלה אלא עשרים סלעים אינו חייב ליתן אלא חמש ועשרים סלעים הקרן והחומש ואם בא אחר [ואמר] הרי היא שלי בחמשה ועשרים אין כופין את הבעלים לפדות משום דאמר יבא זה במקומי ויפדה והכי איתא בערכין. אמר אחד הרי היא שלי בששה ועשרים אם רצו הבעלים מעיקרא ליתן חשבון שלשים ואחד דינר הבעלים קודמין ומפ' לה בערכין הכי אם רצו הבעלים מעיקרא ליתן לחשבון המגיע לשלשים ואחד דינר כגון דאמור עשרים ואחד סלעים פי' כי עשרים ואחד יעלו עד החומש שלהם ששה ועשרים דינר וחמש סלעים שזה מוסיף עליו הרי ל"א דינר אם כך אמרו מתחלה הבעלים קודמין בעל כרחן שהוא אומר יותר מן האחר ואם לאו אומר לו הגעתך פי' ואם לא אמרו הבעלים מתחלה כדי שיעלו לזה החשבון שאמרנו אלא לשלשים בלבד כגון שלא אמר אלא עשרים סלעים שיעלו לכ"ה

אומר לו לזה האחר הגעתך על כרחך אתה תפדה אותה כי אתה אמרת יותר מן הבעלים סלע אחד ואין מניחין אותו לחזור מעלויו של הקדש כמו שאמרנו למעלה אבל הבעלים אין כופין דאמר לאו אתה גברא בהדי קאי ויותר ממני כמו שפירשתי למעלה:

פסקה ב

אם נתן הכסף הרי היא שלו פירו' שאין קונין מן הקדש אלא בכסף:

פסקה ג

לפי זרע חומר שעורים ולא לפי גידוליו כלומר יפדה בחמשים. סלעים שיוכל לזרוע בה חומר שעורים. ולא נאמר שיפדה בהן שדה שיוצאין בה חומר שעורים כי זה דבר מועט הוא: בפרדסות סביטאי. מקום חשיב לפרדסות הוא והוא בארץ ישראל וכך שמעתי מפי ר' עמרם ש"ץ:

פסקה ד

מנין שאין אדם רשאי להקדיש שדהו משנת היובל וכו' מפרש בערכין [כד.] שיהא אדם חס על נכסיו לפי שעכשיו יהיה צריך לפדותו חמשים סלעים שלמים וחומש שלהם:

פסקה ה

בערכך יקום נותן תשע וארבעים סלעים וכו' (סלעים). פונדיון זה מה טיבו קלבון לפרוטרוט פי' קלבון לכל סלע וסלע יעלה לכולם פונדיון ולא מיבעיא מי שהקדיש שדהו שתים ושלש שנים לפני היובל שנותן סלע ופונדיון לשנה אלא אפילו אם הקדישה שנותן חמשים סלעים שלמים מוסיף עליהם פונדיון לקלבון בין ששוקל אחד אחד בין ששוקל כולם כאחד וקא דריש לה מהאי קרא בערך שנה בשנה כן יקום אפי' משנת היובל: וקשיא לי הא דתנן במשנת שקלים כמה היא קלבון מעה כסף כדברי רבי מאיר וחכמים אומרים חצי מעה דהיינו פונדיון. ואם לחצי כסף ניתן פונדיון לקלבון חמשים סלעים היאך לא יתן אלא פונדיון:

פסקה ו

ת"ל שדהו פירוש דכיון שהן מעשרה טפחים הרי היא נראית כשדה אחת דהנהו נגאני דארעא שדרי דארעא מיקרו:

פסקה ז

מנין שאין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים מפרש בערכין [כד.] שאין מקדישין ליגאל בגרוע פחות משתי שנים ואם הקדיש פודה אותו חמשי' סלעים כאילו הקדיש משנת היובל הילכך לא יקדיש כך שיהא אדם חס על נכסיו. ולא גואלין אחר היובל פחות משנה מפרש לה התם ולא גואלין בגרוע פחות משנה שאם חסר מן היובל שלם חצי שנה יפדה אותו חמשים סלעים שלימים כאילו היה כל היובל שלם לפניו לפי שאין

מחשבין חדשים להקדש כדמפ' ואזיל בסמוך אבל הקדש מחשב חדשים לקמיה מפיק לה מקרא דאמרי':

פסקה י

ומנין שאם רצה הקדש לעשות חדשים שנה יעשה ת"ל וכו' מפרש לה בערכין דאי אקדשה בפלגו דארבעין ותמני לא מיגרע ולא מידי פי' שהרי אמרנו שאין גואלין בגרוע פחות משתי שנים לפני היובל והרי זה פחות משתי שנים לפני היובל הקדיש שלא נשאר מן היובל אלא שנה ומחצה והרי ההקדש מחשב עמו החדשי' שפחתו משתי שנים. אבל הוא אינו מחשב חדשים להקדש אע"פי שיצאה חצי שנה נותן כשנה שלימה כדאמרן: עד שנת היובל שלא יכנס לה כלום פי' לא נאמ' מדרש זה בכאן אלא ללמד על הענין שאמרנו. שאין מקדישין ליגאל בגרוע בפחות משתי השנים לפני היובל וקאמר הכא שאלו השתי שנים שאמרנו אין היובל בכללם אלא השנים הנותרות עד שנת היובל בכלל אי נמי לענין הפדיון כלומר עד מתי יכולין הבעלים לפדותו עד שנת היובל אבל משיכנס היובל כלום שוב אינו יכול לפדותו ואמרי' לקמן אינו יכול לפדות כדי שתהא שלו אבל פודה אותה כאיש אחר שלקחה מיד הגזבר בשוויה לכשיגיע יובל תהא יוצאה מידו לכהנים:

פסקה יב

לאחר ולא לבנו. כלומר שאם גאלה בנו יוצאה לאביו ביובל:

פרק יא

פסקה א

מה קדש האמור להלן אינו יוצא אלא בפדיון וכו' כלומר אין הכהנים זכין בה אלא אם כן גאלה אחר או יתנו הם את דמיה ויכנסו לתוכה:

פסקה ו

שלא ישהא שאפילו מרגלית קלום לקלום אין לה וכו' פי' אם הקדיש מרגלית אחת יפדה אותה מיד כפי מה שהיא שוה בשעתה ובמקומה ולא נמתין שמא יבא כאן אדם חשוב ויקנה אותה ביותר. קלום אדם בן חורין:

פסקה ז

אין בערכין פחות מסלע פי' להשיג יד קאמר שאם העריך עצמו ואין בידו אלא סלע נותנו לגזבר ופטור ואפילו העשיר לאחר מיכן אבל אם לא נתן לו סלע שלם ואח"כ העשיר חייב ליתן כל ערכו. לפי שנאמר ופדה בערכך משמע בכל דבר אפי' בעבדים ושטרות וקרקעות ת"ל וכו' אם כן למה נאמר בשקל פרט לעבדים ושטרות וקרקעות אבל בדבר המיטלטל לקמן הוא מפרש ובלבד שיהא נישום בכסף כדאיתא לקמן וכאן קצר דבריו:

פסקה ח

עשרים גרה ללמדך כמה תהא הסלע. ומנין שאם רצה לרבות ירבה ת"ל יהיה אם רצה לפחות שלא יפחת ת"ל הוא פי' בפרשת ויקח קרח בענין מתנות כהונה כתיב עשרים גרה הוא. כהויתו יהא שלא יפחת. ולענין מוסיפין על המטבעות קאמר שהן רשאין להוסיף על השקל אבל אין רשאין לפחות ממנו ואם הוסיפו עליו כמו שהיו נותנין חמשים סלעים בזרע חומר שעורים וחמש סלעים לפדיון הבן כך הם נותנין עתה לאחר התוספת. וכן בכל מקום שיהו זקוקין ליתן שקל הקדש ואם פחתו ממנו חייב ליתן לחשבון הראשון:

פרשה ה

פסקה א

אילו אמר בכור לא יקדיש אדם שהוא בכור הקדשות פי' אילו אמר הכתוב אך בכור אשר יבוכר לה' לא יקדיש איש ולא כתב אותו הייתי אומר כי על בכור אדם קא מיירי שלא יקדיש שום הקדש לה'. והא דקאמר בסוף הפסוק אם שור אם שה לה' הוא. השתא קא מיירי בבכור בהמה ואיידי דאיירי ברישא דקרא בבכור אדם איירי נמי בבכור בהמה מה דינו. ת"ל אותו משמע כי על בכור הבהמה קא מיירי שלא יקדיש אדם אותו פירוש שלא ישנה אותו לקדושה אחרת אבל על בכור אדם לא דבר אלא שהוא רשאי להקדיש הקדשות כשאר כל אדם: ועדיין אני אומר הוא לא יקדיש אבל יקדישוהו אחרים ת"ל בבהמה וכו' פי' עדיין לא למדנו מכאן שאינו מדבר בבכור אדם ושמא כך אמר הכתוב אך בכור אשר יבוכר לה' והיינו בכור אדם שהוא לה' שצריך לפדות עצמו מן הכהן: לא יקדיש איש אותו בכור הבהמה. והיינו סופיה דקרא דכתיב אם שור אם שה לה' הוא. ואין בכור האדם רשאי להקדישו לקדושה אחרת אבל שאר כל האדם יקדישוהו לקדושה אחרת. ת"ל בבהמה בבהמה ולא באדם: ואיכא נסחא אחריתי דכתיב בה הכי. ועדיין אני אומר בכור לא יקדיש אבל מקדיש הוא אחרים ת"ל וכו' פירו' עדיין אני אומר שלא דבר תחלת פסוק זה אלא בבכור אדם ועל בכור אדם הזהיר שלא יקדיש את בכור הבהמה לקדושה אחרת. אבל מ"מ שאר הקדשות האמורין בפרש' למעלה ולמטה הוא מקדיש. ואגב ארחיה אשמועי' שלא דבר אלא בבכור אדם פשוט לא יקדיש שום הקדש: וכן פירוש הנסחא הזאת השנית עדיין אני אומר בכור אדם לא יקדיש בכור בהמה אבל מקדיש הוא הקדשות אחרים. מכלל דאדם פשוט אפי' שאר הקדשות לא יקדיש ת"ל וכו'.

פסקה ד

יכול לא יקדישנו הקדש עלוי פירוש הקדש בדק הבית וצריך לפדותו מיד הגזבר כדי טובת הנאה שבו. אומדין כמה אדם רוצה ליתן בבכור זה ליתנו לבן בתו או לבן אחותו

כלומר כמה יתן ישראל אחר לבעל הבכור הזה בשביל שיתננו לבן בתו כהן או לבן אחותו כהן והיינו טובת הנאה לבעלים דאמרינן בכל מקום שבא ישראל אחר ואמר לו הילך סלע זה ותן הבכורות שלך לבן בתי כהן ואותה טובת הנאה שיש לו עליו יכול הוא להתפיסו לבדק הבית: הקדש עלוי חל על הכל מפ' בתמורה [לא:] אפי' בנסורת ובשיפויין ובעלין הנושרין שהוא הנביה והוא מלשון תנובה וכן במס' עירובין [עט.] ניב של תבן שתי חצרות. אבל גזברים שלקחו את העצים למזבח אין מועלין לא בשפוי ולא בנביה והכי איתא במעילה [יד.]: יכול לא יקדישם הקדש עילוי וכו' פי' בשאר קדשים נמי יכול להתפיסן לקדשי בדק הבית ואם נדר הוא נותן את דמיו ואם נדבה נותן את טובתה כיצד אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להעלותו עולה שאינו חייב פירו' שור זה אם מת או נגנב אינו חייב באחריותו ואע"פי כן יפדה אדם אותו כרצונו מיד הגזבר בדמים מועטים כדי שיקריבנו עולה ואע"פי שאינו חייב בה: ר' עקיבא אומר מנין שלא יקדיש אדם את הבכור וכו' פירוש ר' ישמעאל ור' עקיבא פליגי במצוה להקדיש את הבכור בקדושתו דר' עקיבא מפיק להאי קרא דר' ישמעאל דכתיב הזכר תקדיש לומר אע"פי שהבכור קדוש מאליו מצוה להקדישו לשם. ור' ישמעאל מפיק להאי קרא דר' עקיבא דכתיב אך בכור למעוטי שאר ולדות בקדשים שאף בבטן אינו יכול להקדישם לקדושה אחרת משום דקא סבר ולדות ממעי אמן הן הן קדושים אבל בכור ודאי עד שלא יצא לאויר העולם חולין גמור הוא ויכול להקדישו לכל קדושה שירצה כדאמרן לעיל. והכי איתא בתמורה [כה.]ומאי דנפקא להו לרבי ישמעאל ור' עקיבא על שאר קדשים שיכול להתפיסן לבדק הבית מאך לרבי עקיבא. ומבקרך ומצאנך לר' ישמעאל נפקא להו ולרבנן מכל חרם קדש קדשים הוא לה' כדאיתא לקמן בערכין. ורבנן מפקי להנך קראי דר' ישמעאל ורבי עקיבא כדמפרש לעיל למצוה להקדיש את הבכור ולמעוטי שאר ולדות קדשים כדאמרן:

פרק יב

פסקה 1

ומנין שמחרים את קדשיו וכו' רבנן דפליגי אדר' יהודה בן בתירא קתני לה דמפקי לה להאי קרא להאי דרשא ולאו כדדריש ליה ר' יהודה ומפרש לה בערכין כיצד מחרימין. אם נדר נותן את דמיו. אם נדבה נותן את טובתה כדפרישית לעיל. ר' שמעון אומר הכהנים אין מחרימין מפני שהחרמים שלהם משום דקסבר סתם חרמים לכהן הילכך כי מחרים לנכסיה מאי הוי הדר איהו וזכי בגבייהו: ואי אמרת יהיו יוצאין מתחת ידו ומתחלקין לכל אחיו הכהנים כדאמרינן בשדה אחוזה של ישראל שגאלה אחד מן

הכהנים וכדאמרינן נמי הכהן שהקדיש שדה חרמו ולא גאלה והעני יכול שהכהנים יהו נכנסין לתוכה בלא דמים לדעת ר' שמעון. ובדמים לדעת ר' יהודה שאינו יכול לומר הואיל ויוצא לכהנים ביובל והרי היא תחת ידי תהא שלי אלא כולן זוכין בה כאחד כדיליף לה בסוף ערכין מקראי והכא נמי נימא כי האי גוונא: הא לא דמי דהתם במקדיש איירינן והמקדיש לשמים זכה בה ונותנו לכהנים אבל במחרים כיון דניכסי כהן נינהו ולא קדשי שמים דהא לא צריכי פדייה כלל משום הכי כי מחרים להו כהן לאלתר זכי איהו בגווייהו הילכך אין מחרימין:

פסקה ז

מנין למחויב שאמר אחד ערכו עלי שלא אמר כלום ת"ל אשר יחרם לא יפדה פי' והוא הדין אם אמר הוא עצמו ערכי עלי שאינו נערך וגזרת הכתוב הוא. אין לי אלא חייבי מיתות חמורות קלות מנין ת"ל כל חרם: קשיא לי האי גירסא כי מאחר שנגמר דינו להריגה מה לי מיתה קלה מה לי מיתה חמורה: ונ"ל כי הוא ענין אחר לפי שכלל הכתוב בכללו שכל המומתין אינן נפדין ואפי' על ידי עצמן מאי טעמא משום דחשבינן ליה כמת ואין המת נערך. למדנו עכשו מן הכלל הזה שאינו יכול להנצל מן המיתה בשום ממון שאילו יכול להנצל הרי הוא כחי גמור ויש לי ערך. והשתא דילפינן הכי מהדין כללא אצטריכינן למימר אין לי אלא חייבי מיתות חמורות שלא נתנה שגגתן לכפרה כגון מסית ומדיח ומברך את השם וכיוצא בהם שאין מביאין קרבן בשגגתן דכתיב אשר לא תיעשנה בעינן דבר שיש בו מעשה כדדרשינן בסדר ויקרא הילכך כיון שהן חמורות כל כך דין הוא שלא יהא להם פדיון בדמים. אבל חייבי מיתות קלות כגון מחלל וכיוצא בו שנתנה שגגתן לכפרה מנין שלא יהא להם פדיון בדמים ת"ל כל חרם: יכול עד שלא נגמר דינו כן ת"ל מן האדם ולא כל האדם. ודוגמת זו הגירסא שפירשתי ישנה בערכין [ו:] דתניא לפי שמצינו במומתין בידי שמים שנותנין ממון ומכפר להם פירו' דכתיב וגם בעליו יומת אם כופר יושת עליו יכול אף במומתין בידי אדם כן ת"ל כל חרם לא יפדה. אין לי אלא חייבי מיתות חמורות שלא נתנה שגגתן לכפרה וכו':

פסקה ח

ר' יוסי אומר נודר ומעריך ומקדיש ואם הזיק חייב בתשלומין מפרש בערכין פ"א בנודר ומעריך ומקדיש לא פליגי דנהי דאיהו לא נערך מפני שהוא כמת אבל מעריך הוא את אחרים ומקדיש הקדשות. כי פליגי באם הזיק דתנא קמא סבר פטור דמלוה על פה היא ואינו גובה מן היורשין ושהויי נמי לא משהינן עד שעת העמדה בדין הילכך מלוה על פה היא ור' יוסי סבר מלוה על פה גובה מן היורשין:

פסקה ט

זרע הארץ לרבות שום ושחלים וגרגיר פי' שדרכן לזריעה ולאכילה. יכול שאני מרבה זרע לפת וצנונות וכו' פי' יכול שאני מרבה חרובי שטה וצלמונה פי' שלא היו ראויין לאכילה שטה וצלמונה וגרידא מקומות היו: יש מי שאומר כי אלו הזרעים ופירות האילן מעשרותם מן התורה אבל תרומתן אינה אלא מדרבנן דכתיב ראשית דגנך תירושך ויצהרך. אבל הירקות מעשרותם דרבנן דהכא לאו בהדיא כתיבא אלא מוכל מעשר מרבינן להו ופשטיה דקרא בזרעים ובפירות האילן קא מיירי. ובמשנה תורה נמי כתיב עשר את כל תבואת זרעך תבואה וזרעים אבל ירקות לא והכי איתא בירושלמי במס' מעשרות. ויש מי שאומר דהאי קרא דדרשינן הכא לרבות זרעים ופירות האילן אסמכתא בעלמא היא אבל מן התורה אינו חייב אלא בדגן תירוש ויצהר. והאי מזרע הארץ דגן. מפרי העץ תירוש ויצהר: יכול בשני המעשרות הכתוב מדבר פי' שיפדה אותם ומאי ניהו שני מעשרות מעשר ראשון ומעשר שני. ת"ל הוא הוא האמור להלן פי' בפרשת עשר תעשר דלא איירי התם אלא במעשר שני. כדכתיב ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך וגו' ואי במעשר ראשון קאמר ההוא דלוי הוי ובכל מקום הוא נאכל דכתיב ואכגתם אותו בכל מקום אלא ודאי במעשר שני קאמר וקאמר התם דבעי פדיון כי הכא הילכך הוא האמור כאן הוא האמור להלן ודברים המחוסרים כאן אמרן להלן כי הרבה עניינים נתפרשו שם בענין פדיונו שלא נאמרו בכאן:

פסקה י

ואם גאול יגאל לרבות את האשה ואת היורש פי' האשה כשהיא פודה מעשר בעלה מוספת חומש ואפילו במעות שלה מאי טעמא לפי שהבעל זוכה במעותיה והרי היא כשלוחו. ואת היורש אדם היורש מעשר שני מאביו ופדאו מוסיף חומש אע"פי שלא הפרישו הוא מ"מ הרי הוא שלו עכשיו: וקשיא לי יורש למה לי לרבויי לא יהא אלא שניתן לו מי לא מוסיף עליה חומש. ואיכא למימר דמקבל מתנה ויורש חדא שיטה נינהו. וקמ"ל דמעשר ממון הדיוט הוא ומצי לאורותיה לבריה ומצי נמי למיהביה במתנה: וכי פריק ליה יורש ומקבל מתנה מעשר דנפשיה פריק ומיסיף חומש דלר' מאיר דאמר מעשר ממון גבוה הוא לא מצי יהיב ליה במתנה ולא מצי לאורותיה לבריה: אי נמי הא דקתני יורש ולא קאמר מקבל מתנה אפי' לר' מאיר דקאמר ליה ואע"ג דבמתנה לא מצי יהיב ליה לענין ירושה מודה דיורש במקום אב קאי. וכי פריק ליה יהיב חומש כדאשכחן לענין גאולת ההקדשות שהיורש עומד במקום אביו גם כן להוסיף חומש שהקדש אינו יכול לא ליתנו במתנה ולא להורישו ואפילו הכי אמר רחמנא רבייה הכא נמי רחמנא רבייהו: איש להוציא את הקטן פי' שהקטן אינו יכול להקדיש ולא להוציא מיד הקדש

לא לעשר ולא לחלל קדושת מעשר. יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד ת"ל ואם גאל יגאל: נראה לי דלדעת ר' יוסי בר' יהודה קאמר לה דאמר שאם הביא שתי שערות מתשע שנים ויום אחד ולהלן הרי הוא כבן י"ב שנה ויום אחד לרבנן שנדרו נדר והקדשו הקדש הילכך יכול נמי לפדות. ואי מופלא סמוך לאיש דאוריתא האי נמי יכול לפדות מעשר שני דאורייתא. ואי מופלא סמוך לאיש דרבנן הכא נמי במעשר שני דרבנן כגין שזרע בעציץ שאינו נקוב. ויש מי שאומר דלענין פדיון מעשר הלכתא גמירי להו דבן תשע שנים ויום אחד פודה אותו ואסמכוה רבנן אקרא וההוא שמעתא דגיטין דפרק האומר התקבל [סה.] קשיא לי להאי סברא אבל הרואה יבין: פרט לשנכנס לירושלם ויצא שאינו יכול לפדות כלל דקלטוה מחיצות והאי נמי אסמכתא דרבנן היא דהא אמרי' בעלמא מחיצה לקלוט דרבנן: ממעשרו חמישיתו ולא כל מעשר פרט למעשר שני שאין בו שוה פרוטה שאינו צריך פדיון וכיון שאין לו פדיון אין לו חומש והכי איתא בפרק הזהב [נג.] ופליגי עלה בבבא מציעא דאיכא מאן דאמר אין בחמשו פרוטה שאע"פי שיש בו שוה פרוטה כיון שאין בחומשו פרוטה אין מוסיף עליו חומש:

פסקה יא

ת"ל כל מעשר בקר וצאן פי' תן מעשר לבקר ומעשר לצאן מדלא כתיב כל מעשר בהמה: ת"ל וצאן כל משמע צאן אחד פי' שהכבשים והעזים בכלל צאן הם דכתיב אם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה וכיון שהוציאן הכתוב בדיבור אחד שמע מינה שמעשרין מזה על זה. וחדש וישן חמשה לפני ר"ה וחמשה לאחר ר"ה ת"ל עשר תעשר בשני מעשרות הכתו' מדבר וכו' וכתיב שנה שנה:

פסקה יג

ואין מעשרין אותה משנה לחבירתה אלא שכר שנה בשנה. ואי קשיא לך לענין כבשים ועזים נמי לילף ממעשר דגן דאין מעשרין ממין על שאינו מינו כלל. הכא הא כתיב וצאן כל משמע צאן אחד. והא דקא מסיים בה דברי ר' עקיבא משום דר' עקיבא הוא דקא דריש לקמן להאי עשר תעשר בשני מעשרות אחד מעשר דגן ואחד מעשר בהמה:

פרק יג

פסקה א

היו לו מאה ונטל עשרה וכו' ר' יוסי ברבי יהודה אומר מעשר ומפרש טעמא בבכורות פ' בתרא [נח:] דסבר לה כאבא אלעזר בן גמלא דאמר תרומת מעשר שני נטלת באומד ומעשר קרייה רחמנא תרומה דכתי' כי את מעשר בני ישראל את אשר ירימו לה' תרומה הא למדת שהמעשר נמי נטול באומד ואיתקש מעשר בהמה למעשר דגן דכתיב עשר תעשר:

פסקה ב

מנין ששלשתן מקודשין ת"ל העשירי יהיה קדש פי' יהי קדש רבה: ס"א כל מעשר בקר והאי שלשתן מקודשין מפרש להו לקמן התשיעי נאכל במומו וכו' ומפרש טעמייהו בסדר ויקרא שלמים ואיתא בבכורות פ' בתרא [סא.] אילו היה תמורה לא היה קרב דקיימא לן דתרומת גופו של מעשר אינה קריבה כדאיתא פ"ק. אלא תמורת שמו הוא ותמורת שמו לאו תמורה היא וקריבה ועושה תמורה. ואיתא לכולה מלתא התם:

פסקה ג

קרא לתשיעי עשירי ולעשירי עשירי ולאחד עשר עשירי אין אחד עשר מקודש פי' לפי שלא נעקר שם עשירי ממנו. הילכך תרין עשירי בחד עשר ליכא אבל תשיעי מיהת קדוש ליאכל למומו לפי שעדיין לא קרא שם לעשירי: קרא לעשירי אחד עשר ולאחד [עשר] עשירי אין אחד עשר מקודש דברי ר' זה הכלל היה ר' אומר כל שלא נעקר שם מעשר ממנו לפניו מקודש ולאחריו אינו מקודש לפניו מקודש תשיעי שקראו עשירי שהרי עדיין לא נתקדש עשירי לאחריו אינו מקודש כדפרישנן. ואי קשיא לך והלא נעקר שם עשירי ממנו שהרי קראו אחד עשר ואמאי קאמר רבי שאין אחד עשר מקודש הא מילתא מפרש לה בבכורות פ' בתרא דאחד עשר לאו עקירה הוא דחד עישורא קאמר והוה ליה כמי שאמר עשירי אחד. ור' יוסי ב"ר יהודה קא חשיב ליה בעקירה:

פסקה ד

ואם המר ימיר לרבות את (האשה) [היורש] פי' אעפ"י שאם הקדיש אביו קרבן ומת ובא בנו והמיר בו מומר ואעפ"י שאין אדם ממיר בקרבן שאינו שלו דכתיב והיה הוא ותמורתו מה הוא אין קדושה חלה עליו אלא בבית בעלים הכא גבי יורש כך כקרבן דידיה דמי אינהו נמי מכפר בגוויה. ור' מאיר קתני לה ומפ' טעמא משום דקסבר יורש אינו סומך על קרבן אביו מאי טעמא תלת זמני קרבנו כתיבי בסמיכה דשלמים וחד מינייהו למעוטי קרבן אביו וילפינן תחלת הקדש מסוף הקדש תחלת הקדש תמורה סוף הקדש סמיכה. דתכף לסמיכה שחיטה. מה סוף הקדש אין היורש סומך אף תחלת הקדש אין היורש סומך ולא ממיר אבל ר' מאיר סבירא ליה דיורש סומך ויורש ממיר מהאי קרא יורש סומך דיליף סוף הקדש מתחלת הקדש. ואיתא להא מילתא כולה בריש תמורה: בבכור נאמר לא יפדה ונמכר אי במעשר נאמר לא יגאל ואינו נמכר לא חי ולא שחוט וכו'. מפרש לה בבכורות פר' כל פסולי המוקדשין דבכור לא תפדה דכתוב ביה איפרק הוא דלא מיפרק הא אזדבוני בקדושתיה מזדבן ודוקא תם חי אבל שחוט משולחן גבוה קא זכו ובעל מום נמכר חי ושחוט דממון כהן הוא אבל מעשר כתיב ביה לא יגאל דילפינן גאולה גאולה משדה חרמים מה להלן מכירה עמו אף כאן הילכך אינו נמכר

כלל. ואי קשיא לך הא דתנן כל פסולי המוקדשין נשחטין באיטליז ונמכרין באיטליז ונשקלין בליטרא חוץ מן הבכור והמעשר שכל הנאתן לבעלים. משמע השתא דבביתיה מיהא מזדבני. מתרץ לה התם במעשר בהמה של יתומים שנמכרין שהוא נמכר לאחר מאי טעמא דכתיב והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל אימתי עושה תמורה מחיים אימתי אינו נגאל מחיים הא לאחר שחיטה נגאל ומאי נגאל נמכר דהאי לא יגאל נמי לא ימכר הוא כדאיתא התם בההוא פירקא ורבנן הוא דגזרו ביה לאחר שחיטה אטו לפני שחיטה וביתמי אוקמוה רבנן אדאורייתא משום השבת אבידה דיתומים מזבנינן ליה כי אורחיה בביתא אבל לא באיטליז ולא נשקל בליטרא. ומעשר בהמה נמי דגדול ששחטו מבלייעו בעורו ובחלבו ובגידיו ובקרניו ומוכרו על ידי הבלעה שלא גזרו על אלו שלא ימכרו לאחר שחיטה מאי טעמא דבר שאיפשר לישום מחיים כגון בשרו גזרו רבנן שלא ימכרנו אף לאחר שחיט' שמא ישום אותו מחיים וישחטנו וימכרנו באותה שומא והרי הוא כמי שנמכר מחיים ומשום הכי גזרו על בשרו שלא ימכרנו אף לאחר שחיטה אבל עורו וחלבו וגידיו שאי איפשר לישום אותם מחיים לפי שאין אדם יכול לעמוד עליהם עד שישחטו ויפשטו וינתחו לא גזרו עליהם שלא ימכרו לאחר שחיטה וכיון שאלו נמכרין אם רצה להבליע הבשר בדמיהן של אלו מבליע וקרניו נמי אע"ג דהן נשומין מחיים אין עליהם תורת מעשר ונמכרין אבל מעשר בהמה של יתומים מוכרין אותו לאחר שחיטה כדרכו בלא הבלעה כדאמרן:

פסקה ח

אל בני ישראל זכות ישראל גרמה לו למשה שתשרה עליו שכינה ושתנתן על ידו התורה שאלמלא לא קבלו ישראל את התורה לא היתה שכינה מדברת עם משה לפי שאם אין צאן אין רועה ואם יש צאן יש רועה. וכן בזכות ישראל נתנבאו הנביאים ולעתיד לבא כולן באין כאחד ומנחמין את ישראל כדכתיב קול צופיך נשאו קול יחדיו ירננו כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון. ומשה רבינו בא בראש כולם כדכתיב ויתא ראשי עם צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל:

@99ע"כ נשלם פי' תורת כהנים. תהלה לאל שוכן מעונם. בנל"ך בריך רחמנא דסייען אמן